9 . 4 . 89.

Digitized by Google

XXXIV
ALVRAT.

Digitized by Google

Digitized by Google

LAMINDI PRITANII

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO,

UBI QUÆ JURA, QUÆ FRENA FUTURA sint Homini Christiano in inquirenda & tradenda Veritate, ostenditur: & Sanctus Augustinus vindicatur a multiplici censura Johannis Phereponi.

Editio praecedentibus accuratior, & castigatior.

VENETIIS, MDCCXXVII.

Apud Sebastianum Coleti.

CUM APPROBATIONE, ET PRIVILEGIO.

Digitized by Google

VIRO ILLUSTRISSIMO D. D.

JOANNI PAULO BIGNON,

ABBATI SANCTI QUINTINI,

REGALIS ET COLLEGIATÆ S. GERMANI ANTISSIODORENSIS

D E C A N O,

COMITI CONSISTORIANO,

Utriusque Academiæ Inscriptionum & Scientiarum Præsidi, &c.

PRÆFATIO.

ANte aliquot annos ad umbilicum mihi perductus est meus iste *de Ingeniorum Moderatione* Liber. Cur is tamdiu apud me dormierit, & tam sero in lucem prodeat, non optimum Horatianum consilium in causa fuit, sed exemplaris diu vagi, ac tamdem deperditi, nonnullorumque aliorum eventuum series, in quibus explicandis non est cur ego Lectores molestâ & fortassis inutili narratione detineam. Illud quidem, & altâ voce, mihi prodendum, nempe tuâ unius humanitate, ILLUSTRISSIME & CLARISSIME VIR, denique factum, ne Liber iste adhuc dormiat, atque delitescat. Felices temporibus nostris Literæ, quæ LUDOVICUM MAGNUM Galliarum Regem habuere Patronum, ejusque liberalitatem adeo sensere, ejusque auspiciis tantum crevere, ut nulla umquam ætas oblitura sit magnanimam curam consiliumque optimi Regis. Sed non minus felices, quod Te idem Princeps, eximius ingeniorum æstimator, constituerit Regiæ Scientiarum & Artium Academiæ Præfectum, quo in munere nulli labori, nulli diligentiæ pepercisti, ut in integrum Regnum, immo extra ipsius Regni fines propagaretur Disciplinarum omnium utilitas, & curaretur incrementum. Propterea & me, licet longe positum, tua beneficia invenerunt, quorum postremum non est, mea hæc, qualiacumque sint, e tenebris tamdem erepta emergere in publicum diem. Nulli igitur æquius quam Tibi meum hujusmodi fœtum dicatum velim, quo si non eruditionis, certe mei erga Te grati animi monumentum aliquod apud posteros extet. Sed priusquam Te ac Lectores deducam in argumentum mihi susceptum, juvat nonnulla præfari, originem & scopum Libri ipsius aperitura.

Jam fluxere aliquot anni, ex quo cœpti sunt in Officinis Batavis pre-

Digitized by Google

lo iterum commissi, vulgarisq; per totam fere Europam, præclarissimorum virorum Libri, quorum exemplaria rarissima aut frustra conquirere, aut magno redimere necesse jam erat. Et magnopere quidem, fateor, mihi suum consilium ille probaverat, qui non eam tantum Typographis Amstelodamensibus injecerat mentem, sed & suam conferebat operam, ut si non omnibus purgata mendis, elegantissime saltē omnia formis æneis rursus describerentur. Nam cur hujusmodi beneficium, in aliquod bonarum Artium commodum, & in Eruditorum utilitatem cedens, non amem & laudem a Batavis profectum, laudaturus & amaturus in nostris? Verum non heic stetit ejusmodi cura; quippe nonnullis optimis Libris appositæ quædam laciniæ fuere, seu Notæ Censoriæ, non parum quandoque fellis & veneni continentes, dum lucis præferendæ alienis tenebris, aut errorum tollendorum unica prætexitur causa. Qua in re cum modica interdum modestiæ ratio fuerit habita, ipsaque Religionis sacraria impetita fuerint; utique dicendum, pro beneficio levi Scriptoribus nuper editis injuriam gravem esse illatam, & quod est ad Catholicæ saltem Professionis viros, male de iis meritum fuisse Censorem hujusmodi.

Omnium autem vice memorandæ mihi sunt *Animadversiones*, quas ille sub ementito *Joannis Phereponi* nomine *in S. Augustini Opera*, anno 1703. Antuerpiæ, sive Amstelodami evulgavit. Quanta, & quam justa huc usq; nomini, & ingenio & pietati sanctissimi hujus viri existimatio & veneratio accesserit, tot seculorum auctoritate, & tot Scriptorum non Orthodoxæ solum, sed & Heterodoxæ Familiæ consensu firmata, nemo est nescius. Augustini doctrinæ assurgebant, assurgunt adhuc fere omnes, contendentibus hinc nobis, inde Protestantibus; suffragio tanti Magistri positas tueri sententias. Quando alicui placuit & satius visum est ab Augustini mente recedere, id certe ita factum, ut nequaquam ejus famæ ac scientiæ in reliquis sententiis officeretur. Qui vero exuto pudore omni dejicere Augustinum de acquisiti splendoris & dignitatis culmine conati sunt, nihil minus quam temerarii hucusq; habiti. At nulla res Phereponum deterrere potuit, quominus Augustino diem diceret, atque in illum impune debaccharetur contumeliis & flagris. Non illius dicta quædam, non aliquæ tantum sententiæ per ipsum improbatæ, sed generale Augustini gloriæ indictum est bellum, nihilque prætermissum, quo cum illius ingenium, si Superis placet, sophisticum, & captiosum, & imbecillum, tum ejus animus a malis etiam artibus quodammodo non abhorrens, atque in Religionis perniciem pæne conjuratus incautis Lectoribus exhiberetur.

Atq; hinc Proborum atque Eruditorum querelæ adversus Phereponum, sanctissimo Episcopo adeo infensum, simulq; flocci facientem in uno Augustini contemtu tot hominum judicia Augustino faventia. Et quamquam persuadere sibi aut aliis fortasse is possit, se veritatis unius

 amo-

amore, quæ omnibus præferenda est, in Augustinum irruisse; vix tamen erit, ut persuadet, se non excessisse in eo agone modum ac moderationem honestæ Censuræ. Et minime id mirum multis visum est. Nempe famam aucupanti nulla occurrat ratio facilior, quam Censorem agere, & potissimum in Scriptores diuturni temporis, ut ita dicam, auctoritate sacratos. Quod enim est ad Criticos non paucos, ubi errores in magnis viris deprehendisse sibi visi sunt, tum sibi tacite gratulantur, quasi ingenio aut judicio præstantiori polleant ipsi, & aliqua saltem ex parte vincant tot ingeniorum victores. Vicissim vero, ut Tacitus ait Lib. 5. Ann: *Obtrectatio & livor pronis auribus excipiuntur*, & a Lectoribus plerisque amantur chartæ dentatæ, & summorum virorum ludibria. Nam interdum quidem Censura aliena judicio nostro prodest, semper autem nostræ ambitioni blanditur, quippe depressis proceris arboribus, vel ipsa virgulta sibi crescere confestim videntur. Quid, si cum celebratissimi Auctoris Operibus Censura ipsa conjungatur? Tum profecto certissimus ad famam captandam Censori est gradus; velint enim, nolint, si Libros illos comparare sibi Eruditi in animum inducant, auctarium quoque emant oportet, & hominem noscant inclarescentem ex inimicitiis magnorum virorum.

Quod est ad me, ut primum in manus meas Phereponi Opus pervenit, illudq; legi; non potui, fateor, quin improbarem, simulq; dolerem consilium ac laborem Scriptoris adeo confidentis. Neque sane is ego sum, qui in *Artem Criticam* odio ullo ferar. Immo ipsam tamquam necessarium eruditi hominis ornamentum plurimi facio, ejusque scientiam, rectumque usum in aliis suspicere, mihi vero optare non desino. Loquor de Arte illa, cujus ope ac regulis in re literaria vera a falsis, recta a pravis dijudicamus, & quæ omnium fere Artium atque Scientiarum ita comes esse debet, ut sine illa ad perfectionem vix assurgere valeant; non quæ cum satyra atque obtrectatione confusa, nostris temporibus molesto nomine traduci solet apud ignarum vulgus. Id etiam præ oculis mihi positum, Religionis diversitatem causam esse non debere, ut nobis Censura quęvis continuo displiceat. Solent autem nonnulli sine discrimine fastidire ac improbare, quidquid ab alienæ Religionis homine scribitur, atque illis perinde est Librum aversari, ac nomen Auctoris Acatholici novisse. At mihi impia quidem Hæreticorum dogmata perpetuo displiceant; sed numquam displiceat Veritas vel in Hæreticorum ore. Numquid enim quæcumque ab Heterodoxis dicuntur, ea omnia continuo pro falsis ac impiis habenda? Præterea ne eo quidem nomine Pherepono succensendum, quod is male Sanctum Augustinum habuerit, virum nempe illum, cujus fama neq; laudibus crescere nostris, neque alieno livore imminui jam queat. Quamquam enim Augustinum supra quamplurimos Ecclesiæ Catholicæ Patres veneremur, supra illum tamen Veritatem esse colendam constat.

Nimirum sancti Patres, sigillatim sumti, potius testes quam Magistri Veritatis sunt appellandi; & siquidem Magistros appellare placet, numquam tamen eos falli nescios reputabimus. Quare si stet a Censore veritas, cur illi irascamur, nos, & Augustinum meliora docenti? Unum ergo fuit, quod Phereponianum Opus ingratum mihi fecit, nempe Veritas, ut mihi videbatur, atq; videtur, ab ipso interdum oppugnata, interdum etiam exagitata & onerata conviciis. Cum vero injuriæ Veritati uni illatæ palam, ad omnes pertineant Veritatis amantes; & obsistendum sit morbis pejora minantibus: hinc mihi natum consilium texendæ Apologiæ, quâ consulerem tum Augustini famæ, tum Veritati lacessitæ.

Sed ne heic quidem consistendum mihi arbitratus, in ampliorem agonem sensim pertractus sum, cujus rationes significatum nunc pergo. Uti nemo non videt, atque ab experientia edocemur, esse potest, immo sæpe est, *Criticæ*, alioqui laudabilis atq; utilissimæ Artis, perversus usus: & quemadmodum Medicina, Eloquentia, Dialectica, atque aliæ Artes Dei immortalis munere hominibus datæ, nocere interdum solent, non suâ, sed abutentis culpâ; ita hominum vitio Veritati nonnumquam officit Critica, quamquam in ipsius præcipue Veritatis præsidium excogitata. Et sane dum Literarum studiosus laxatis habenis ad inquisitionem Veri se confert, nullumque ambitioso ingenio limitem præscribit; quid mirum, quod tot ac tam pertinaces Hæreses atque errores sobolescant, latiusq; serpant in dies? Qua de re tamdem dolendum magis est nobis, solicitique esse debemus, quam de Augustini fortuna. Neque contumeliose agam in tot populos ab Ecclesia Catholica eorum matre per teterrimum Schisma hucusque divisos, si dixero, nullam aut antiquitus excogitatam fuisse, aut excogitari nunc posse opinionem perversam atque impiam, cujus non sit, aut fuerit apud illos Patronus aliquis, ac superbissimus Præco. Non id quidem, inquient ipsi, vertendum est vitio Reipublicæ Verum, quando sentire quæ velis de Fidei dogmatis, & veritatem inquirere, nullis adhibitis salutaribus frenis, aut licet, aut impune apud eos licet, aut saltem ex eorumdem sententia licuit suarum Sectarum Conditoribus; & cum ex iis nunc nemo sibi minus, quam olim Luthero & Calvino, licere credat, ac velit: cur tantæ licentiæ, tantorumque malorum non postulemus ipsam quoque Protestantium Rempublicam?

Integram tamen hanc pessimam gloriam non occuparunt Acatholici. Numerare & nos possumus naufragia in pelago nostro. Ut enim quisque ingenii viribus supra vulgum pollere se sentit, tum cupidine laudis abreptus consentire opinionibus cum Eruditorum vulgo vile ducit, moleste fert atque recusat, omnemque spem gloriæ collocat in sola novitate doctrinæ. Ac etiamsi id genus hominum eo usque non prolabatur plerumque, ut ab arce Fidei & Ecclesiæ Catholicæ deficiat,

ciat, plurimæ tamen turbæ eorum audaciam consequi solent, a quibus abstinere viro prudenti expediat, & probo sit necessarium. Quæ quum ita sint, nullo negotio intelligimus, quale onus & cura amatoribus veræ sapientiæ incumbat: nimirum non tam scientia quærenda, quam scientiæ modus ac terminus. Si enim hos negligimus, veram quidem scientiam semper investigabimus, raro inveniemus. Et quoniam in Religionis negotio nostra potissimum versatur oratio, quippe in eo sita est Christianæ Vitæ summa, eoque tendere debet disciplinarum omnium postrema linea: heic insistendum est, heic erudiendus est animus, atq; in primis intelligendum, quæ sint inquirendæ Veritatis confinia, & quæ adhibenda sit in tanta re *Ingeniorum Moderatio*. Quare impetrare tamdem a me non potui, quin ad recolendas eas regulas me conferrem, quas a Pherepono contemtas potius quam ignoratas doleo, & quas perpetuo ante oculos sibi sistant ceteri Eruditi necesse est, si volunt in officio continere intemperantia ingenia, & ad Veritatis sacraria tutissime, ac sine periculo famæ aut animæ, contendere. Has autem leges dari, & si dentur, omnino discendas ac servandas nemo neget. Qualem enim secundum exitum expectemus a studiis nostris, & ab anxia inquisitione Veritatis, nisi ante omnia sit exploratum, quousque meditationis nostræ conatus progredi debeat, & ubi consistendum sit ingeniis plerumque ambitiosis? Tolle istas leges, aut flocci pende, senties *Artem Criticam* non minus perniciosam quam gladios, morborum quidem curatores in Medici prudentis manu, at in furiosi hominis funerum auctores. Igitur hujusmodi consideratio in causa fuit, cur susceperim *de Ingeniorum Moderatione in Religionis negotio* utilissimam, quantum mihi videtur, disputationem, quam utinam pro merito suo, & apposite ad nonnullorum indigentiam pertractare possem.

Sed ne tanto quidem spatio meus animus contentus esse aut potuit, aut debuit. Irascerentur mihi non pauci, quasi compedes novos excogitarem, novaque vincula ingeniis injicerem, quando jam tot injecta videntur, ut de veteribus potius minuendis, quam de novis adjiciendis cogitandum foret. Quorsum enim (insusurrarent mihi in aurem Catholici quidam) tu inter nos commendare, diligenterque suadere *Moderationem Ingeniorum*, non solum legibus bene multis in Ecclesia Catholica constitutam, sed etiam (& fortasse ultra quam vellemus) diversis rigidisque pœnis procuratam? Si quid apud nos peccatur, nihil minus peccatur, quam sentiendi & scribendi licentiâ. Contra vero cum ingenia interdum erumpere præ metu non audeant, & ab amplificando Regno Eruditionis & Veritatis nimium cohiberi videantur; cur non potius *de Ingeniorum Libertate* instituitur sermo? Cur memorantur fræna, quibus calcaribus est opus? Atque hæc quidem e Catholicorum parte audire mihi videor. Tum longe gravioribus querelis ac dicteriis nobis insultaret Protestantium Chorus. Nam quid,

rogo, illis tam familiare est, quam aut dolere, aut ridere Catholicorum sortem in Literis excolendis, & in sententiis de Religione proferendis, plane, ut ii arbitrantur, abjectam atque infelicem? Nos e filiis evasisse vilia mancipia passim clamant; supremos vero Ecclesiæ Pastores tyrannidem usurpasse in ingenia, in conscientias; neque ferendam inertiam nostram, uti neque eorum crudelitatem. Plura ante paucos annos efferebat in hanc rem Joannes Alphonsus Turretinus Academiæ Genevensis Rector Oratione edita. Postquam multis ille contendit, ne umbram quidem apud nos esse libertatis, hæc addebat. *Et unde fieri existimatis, ut tot tantæque Europæ gentes, quibus tamen nec cœlum inclemens, neq; noverca est natura, nihil fere bonæ frugis ad Literarum augmentum proferant, nisi quod immane illud Inquisitionis Tribunal, vel Inquisitionis æmulæ Leges, omnem plane vim, omnem industriæ conatum frangant? Contra, unde fit, ut non alibi plura ingenii monumenta extent, quam in Borealibus quibusdam Regionibus, nisi quod ibi majori tum corpora, tum ingenia libertate utantur? Etenim quis Literas promoveat, quis veritati quærendæ incumbat, quis inventam publicare ausit, dum pro laudibus convicia, pro commendatione dedecus, pro mercede pœnas ac supplicia suis laboribus parata videt, si vel tantillum a calcato tramite recedere sustinuerit? Et quis erit, qui suadeat (ut scite Darius apud Curtium Lib. 3.) si suasisse periculum erit?*

Ita ille, ita reliqui ejusdem gregis. Quorum quidem querelas, si in hoc Opere dissimulare velimus, & eorum confirmabitur sinistra de nobis opinio, & ipsam Veritatem ingenti beneficio fraudabimus Sunt sua non *Veritati* minus, quam *Ingeniis* jura inter homines, quæ bene nosse ac tueri ad neminem magis pertinet, quam ad Catholicos viros. Jus autem inquirendi Veri, & palam enuntiandi a natura nobis insitum, omniumque Majorum exemplo atque auctoritate commendatum, latissime patet, neque a nobis sine injuria negligi potest. Quamvis enim ab immoderata inquisitione Veri, multa in Ecclesiam Dei manarint incommoda, quibus præcipue occurrendum est hac nostra lucubratione; ea tamen vicissim, atque adeo evidentia bona sunt, quæ quotidie importat moderata, vereque Christiana inquirendi Veri libertas, ut non segnius ad hanc laudandam, & populis suadendam, quam ad illam incusandam, atque e medio tollendam, sit incumbendum. Et meâ quidem sententiâ, si bonarum Literarum augmentum, si Christianæ Philosophiæ, atque Ecclesiæ dignitatem amamus, continuo intelligere possumus, quanti nostra intersit; cum nos & reliquos omnes incitare ad cultum scientiamq; cujuscumque honestæ Veritatis, tum etiam probe noscere, quousque, & quomodo, & quando, aut liceat, aut expediat, aut etiam necesse sit Veritatem investigare, atque proferre. Quamobrem, quamquam facilius sit animo concipere utilitatem hujusce argumenti, quam rem ipsam deinde perficere, attamen dabo operam, ut quantum ego medita-

Digitized by Google

ditatione assequi potero, jura & fines inquirendi Veri explicentur. Scilicet pro virili parte efficiam, ut honesta ineatur naturali *Ingeniorum libertati* cum *Christiana Moderatione* concordia, ne, dum nimis priorem constringimus, animi generosi, & ad Artes ac Veritatem illustrandam proni languescant; aut, dum alteram contemnimus, effrænata mentium libido susque deque vertat beatissimum *veritatis* Regnum & *Ecclesiam Dei vivi*, quæ *columna est, & firmamentum veritatis.*

Augustino autem, qui primus meæ menti obversabatur, meque in has cogitationes impulit, suus identidem ac præcipue in Lib. III. locus erit, ubi illius defensionem suscipiam contra Phereponum; sed ita ut in me recipere nolim respondere singulis Pherepanianæ Censuræ Capitibus. Sunt ibi minuta quædam, quæ si refellere velim, sim temporis prodigus. Sunt etiam alia quædam pauca, in quibus me non livoris quidem communione, sed amore veritatis, Censori ipsi tacitus adjungam. Quotus enim quisque est, qui non aliquando fallatur, nisi divino peculiari afflatu mentem manumque scribentis regat Veritatis magister Deus? Erat Augustinus ad miraculum usque acutissimo ingenio instructus: at homo erat. Cum eximia Literarum peritia conjunxerat ille præcipuum Pietatis studium: at homo erat. Quare non est cur miremur, si aut interdum dormitanti, aut etiam vigilanti exciderit aliquid quod libentius excuses, quam probes. Verum quæ in illo notanda videantur, ejusmodi non sunt, ut vel tantillum gloriam incomparabilis viri minuant; multoque minus Catholicæ Veritati obsint. In reliquis autem majoris momenti quæstionibus, ubi ad dicendam causam, & ad ferulam subeundam Augustinum Phereponus trahit, vires mihi opto, & porro illas a Deo optimo maximo enixe peto, quibus cum Augustinum, tum Ecclesiam ac Veritatem a Pherepono vindicem. Qua in re illud mihi in votis est, ne qua in Phereponum ipsum ira, ne qua in Augustinum assentatio, me ab officio deducat honesti ac sinceri Scriptoris. Quod si forte contingat, ut videar interdum asperius quam velim excepisse Phereponum, non hominis odio id factum fuerit, sed ardore protegendi Veri, quod ab eo læsum non paucis in locis demonstraturum me esse confido. Nam etsi illius consilium in rigide insectando, contemnendoque Augustino minime probem, & ejus sententias, in quibus a Catholica Religione dissentit, vehementer exhorream; ejus tamen eruditionem & ingenium aliunde etiam mihi nota non aspernor, cujus specimina & ego, si res posceret, laudaturus essem candidissimo judicio.

Atque hæc sunt, BIGNONI PRÆCLARISSIME, quæ in hunc Librum jam tuum, quia tuo nomine inscriptum, præfari opportunum duxi. Nunc restat, ut ejus Auctorem Tui obsequentissimum, Tibique fausta omnia e Cœlo precantem, perpetuo ames, ut facis, tuoque patrocinio dignari pergas. Vale.

Dabam Mutinæ IV. Kalend. Novembr. M. DCCXII.

Digitized by Google

INDEX CAPITUM,

Quæ in hoc Volumine continentur.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I. *Veri & Boni præstantissima natura. Nullum Verum est, quod quærere suapte natura non liceat, & discere non sit honestum. Quæ sententia ab objectionibus liberatur, & S. Augustini auctoritate firmatur. Veritatum duplex genus: alterum scientiam, alterum persuasionem parit. Ordo quidam inter veritates. Quæ potissimum ad Religionem spectant, investiganda.* pag. 1

CAP. II. *Ut Religio vera noscatur, an a dubitatione sit instituendum iter. Dubitandi necessitas, ut error evitetur; & pericula, ne veritas amittatur. Prudens dubitatio commendata, temeraria vero repudianda.* 9

CAP. III. *Non omnibus dubitandum de veritate suæ Religionis. Ratio & Auctoritas in Religionis negotio, earumque pondus. Quæ quærenda sint, ut constet, an vera sit aliqua Religio. Prudenter possunt, immo debent de veritate suæ Religionis dubitare Ethnici, Judæi, Muhammedani. Justa apud eos dubitandi causa.* 13

CAP. IV. *An Christiano Homini dubitandum de sua Religionis veritate. Æquum id videtur, sed gravibus periculis obnoxium. Dubitatio & hic licita, & quando, & quomodo, ne Fidei donum perdatur. Ratio & Auctoritas statuunt veritatem Christianæ Religionis. Cur Christianorum vulgus acquiescere prudenter possit in Religione sua, sitque ab onere dubitandi exemtum. In Ecclesia Catholica Pastoribus potissimum scientia Religionis expetita.* 20

CAP. V. *An ad ineundam Religionem veram Auctoritas præcedere Rationem debeat. Manichæorum jactantia exploditur. Sancto Augustino sententia hac de re absurda a Pherepono affficta. Rationes extrinsecæ, seu motiva credibilitatis adhibenda ante Fidem, nec exigendæ Rationes Dogmatum demonstrativæ. Usus Catholicæ Ecclesiæ hic laudatus, a qua nemo sine ratione credere jubetur. Scire & credere quantum differant. Miracula, extrinsecæ rationes. Alia Pherepono somnia patentis. Catholicos olim sine rationibus exegisse Fidem.* 24

CAP. VI. *Infirmitas humanæ mentis, atque rationis, & errandi in homine facilitas. Ejus causa, fuga disciplinæ, socordia in inquisitione veri: corporis male compactum, & pessime affectum: penuria atque abusus subsidiorum ad inveniendam veritatem: memoriæ exilitas: phantasiæ impotentia, & præcipue dum affectus in animo regnant: voluntatis perversa indoles: mentis ipsius angustia: ignorantia, oblivio, & prava electio principiorum, quibus ad recte judicandum uti necesse est.* 39

CAP. VII. *Rationis humanæ imbecillitas experientia teste. Ad ipsius medicinam, ut Religio vera noscatur, necessaria est Humilitas, & exposcendæ a Deo vires atque sapientia. Quid scientia, quid persuasio, sive credulitas prudens. Prima principia, quibus ratio & prudentia reguntur in inquisitione Religionis veræ, qualis est antiqua Christi Religio, ratione & auctoritate in ipsius probationem consentientibus.* 48

CAP. VIII. *Qui noscenda vera Christi Religio inter tot ejus sectas. Scriptura sacra primum veritatis promptuarium. Sed viribus nostris difficile intelligenda vera doctrina. Aliquem veritatis visibilem interpretem suæ Religioni Deus dederit oportet. Ecclesia vera, verax, & ab errore immunis: atque hæc una est Catholicorum Ecclesia.* 54

CAP. IX. *Ecclesiæ Catholicæ perperam negata ab Hæreticis immunitas ab errore. Protestantium Methodus in inquisitione veræ Doctrinæ quam temeraria, & quot Hæresum origo. Catholicorum Methodus quam laudanda. Non ingenio privati cujusque hominis dimittenda sacrarum Literarum interpretatio in dogmate. Vox Ecclesiæ veræ hic audienda, Deo id præcipiente.* 60

CAP. X. *Auctoritas Ecclesiæ Catholicæ in Fidei doctrina a Pherepono objectionibus vindicata. Ei non sine ratione credimus. Fallaci auctoritati Protestantes addicti, & incerta apud eos veritatis*

Digitized by Google

I N D E X.

ritatis consecutio. Antiquitas doctrina in Christi schola, & credentium multitudo robusta veritatis argumenta. Novitas & paucitas erroris indicium extra Catholicam Ecclesiam. Pherepeni in hanc rem animadversiones confutata. 66

CAP. XI. *Socinianorum pestifera Haresis. Deo nos quadam edoceri credendum, quamvis credenda superent captum humani intellectus. Ingenii temeritas quam hoic impia. Loca Theologica, unde Veritas doctrina Christiana petenda. Traditionis auctoritas, ac necessitas in Ecclesia Dei. Quibus principiis nitatur. Laus Theologia Dogmatica, & Petavii V. Cl. quem Pherepenus pluris facere debuit.* 74

CAP. XII. *Ingeniorum libertas quam ab hominibus expetita. Doctrina ad Christianum pertinens triplex. Semper considerandum, revelatane, an secus, a Deo fuerit. Dogmatis existentia, significatio, & rationes distinguenda. Quid in hic liceat, aut non liceat hominum ingeniis.* 84

CAP. XIII. *Pericula imminentia scribentibus de Auctoritate. Insipiens zelus quid pariat, & quam laudanda hoic sit prudens moderatio. Ecclesia numquam fallax in Dogmatibus sanciendis, duplici conditione posita. Dogmatum, qua alia in mera contemplatione versantur, alia actionem quoque exigunt, qua possint, aut non possint, qua etiam debeant, aut non possint, qua etiam debeant, aut non debeant statui. Quid de quastione, utrum Angeli corporei, an incorporei sint, credendum, & an eam Concilia sustulerint. Inter Rationes Dogmatum quadam semper ad Fidem spectant, sed non omnes. Quid hoic liceat ingeniis.* 89

CAP. XIV. *Jus Ecclesia in Dogmatis stabiliendis a Pherepeni objectionibus liberatum. Falsum est, ipsum a Sancto Augustino negari. Multitudo in Conciliis Catholicorum qua commoda pariat. Factionis nomen inique adscriptum legitimis Conciliis Catholica Ecclesia. Non crimen, sed laus ac necessitas ibi est judicare ex anticipatis opinionibus, hoc est, secundum Traditionem. Vindicatum a nonnullorum dicteriis Concilium Tridentinum.* 101

CAP. XV. *Disciplina Ecclesiastica quid complectatur. Quo differat a Dogmate. Qua in Disciplina mutare, aut non mutare, sequi, aut non sequi liceat. Consonare in Dogmatibus omnino necessarium. Varietas in Disciplina rebus modo laudanda, modo toleranda. Constantia Catholicorum in Haresi Iconoclastica damnanda commendatur, a Calviniano quodam injuste subsannata. Quid Ecclesia egerit, cique sit agendum in dissidiis de Disciplina. Contra Pherepenum ostenditur Auctoritas Ecclesia in pracipiendis nonnullis ad Disciplinam spectantibus sub pœna peccati.* 109

CAP. XVI. *De Historia Religionis agitur. Ejus duplex genus, Historia Divina, & Historia Ecclesiastica. Illa divinam Fidem a Christianis exigit. Quid juris illis sit hominum ingenio. Ecclesiastica Historia documentis non debetur supranaturalis Fides. Rationes istius sententia. Ecclesia non immunis a periculo errandi in judicandis Personis, Auctoribus Librorum decernendis, in Sanctorum gestis narrandis, & in aliis id genus factis.* 120

CAP. XVII. *Ut aliquod factum Fide supranaturali credendum statuatur, qua conditiones requirantur. Revelationes quarumdam sanctarum mulierum ad Fidem non spectant; neque Canonizatio Sanctorum. Traditio necessaria, ut aliquod factum tamquam pertinens ad Fidem decernatur. An immaculatam Deipara Conceptionem statuere possit Ecclesia.* 128

CAP. XVIII. *Num immediate, an potius mediate ad Fidem referendum sit credere, hunc vel illum esse Romanum Pontificem. Etiamsi ponas, hoc & alia hujusmodi facta non esse credenda Fide supranaturali, hac tamen Fides debetur Decretis Conciliorum & Apostolica Sedis in materia Fidei & morum ab Ecclesia receptis. Evidentia naturalis & moralis in his casibus sufficit, & nos credere ac obtemperare cogit. Quam temerarium & pœna dignum revocare in dubium ejus generis effata.* 134

CAP. XIX. *In Judiciis Ecclesiasticis tria consideranda, nempe Doctrina, Persona seu intentio docentis, & Voces, seu phrases, quibus Doctrina exprimitur. In Doctrina damnanda sive probanda, est ab errore immunis Ecclesia; non autem in judiciis de Persona. An Judicia Ecclesiastica de Vocibus & sensibus supranaturalem Fidem postulent. Tum solum postulare videntur, quum ad Fidei doctrinam aut statuendam aut defendendam necessarius est in Ecclesia Spiritus sancti afflatus, & quum de Traditione colligenda e Patribus, & de sen-*

sibus

sibus Canonum, & de Versionibus sacra Scriptura agitur. 143

CAP.XX. Ecclesiastica Judicia de privatorum hominum Libris, verbis & sensibus, ad Fidem pertinere minime videntur. Et tamen Doctrina in iis aut probata, aut damnata, Fide supranaturali credenda. Ipsa illa judicia quandonam certa quoque credenda sint, quamquam non assensu divina Fidei. Quid heic Disciplina pracipiat. In Jansenii causa quid praestandum. 154

CAP.XXI. In profanis Artibus, Scientiis, ac Historiis magna Ingeniorum libertas. Sed & hac ab Ecclesia tunc coercenda, quum per eas sententias aliqua ex parte laditur Fidei doctrina, aut sacrosancta Litera erroris sive mendacii suspicione asperguntur. Sublato hujusmodi periculo, liberum est in his sentire qua velis. Regula nonnulla in hanc rem. Sacrarum Literarum scopus. Quandonam sit, aut non sit, evidens Scriptura mens in rebus ad salutem minime spectantibus. 161

CAP.XXII. An Scripturis sanctis repugnet Astronomorum sententia de Telluris motu diurno. Sacra Litera phrasibus vulgi ac figuris usa, ut verum quodpiam significarent. Exempla in eam rem. Quid totus Orbis in Scripturis, extremitates Cœlorum, Solem incalescere, aliaque ad Cœlos, Stellas ac Solem spectantia. Quando proprium literalem sensum in Scripturis sacris retinere cogamur; & quando sit locus aliis interpretationibus. 172

CAP.XXIII. Traditio & Evidentia exiguntur, ut in his ad salutem minime spectantibus documentis statuatur, aliquid certo esse credendum. Concilii Tridentini laudandum de ratione interpretandi praceptum. Evidentia in his non raro desiderata. Quid de Antipodum existentia olim creditum, & quam prudenter ab ea quastione dirimenda abstinuerit Ecclesia. Scriptura non detorquenda ad profanorum dogmatum tutelam. Petavii & sancti Thoma sententia de stylo Mosis. 183

CAP.XXIV. Sancti Augustini consilia, cum de interpretandis sacris Scripturis agitur in rebus Physicis, Astronomicis, & aliis id genus. Quid Sanctus Thomas heic sentiat. Quam Literis sacris nonnulli abutantur ad suas privatas Opiniones tuendas. Judicium Ecclesiasticorum munus in hisce controversiis, & qua Eruditio in ipsis exigatur. Cartesii de natura Corporis doctrina an Fidei dogmatibus adversetur. 193

LIBER SECUNDUS.

CAP.I. Amplum jus Ingeniis in prodenda ac annuntianda Veritate: sed ita ut Justitia, Caritas & Prudentia numquam ab isto jure ladantur. Haretici in sua Religionis doctrina annuntianda, quippe de illius Veritate non satis certi, & sine missione legitima Evangelium pradicantes, Justitia desunt. 202

CAP.II. Caritas quando obstet, ne Veritas evulgetur: ejus leges. An, & quando, & quomodo evulgandi errores Procerum Ecclesiasticorum. An aliorum errores & vitia, & quando id liceat, aut necesse sit. Abusus, & excessus in hisce. An mordacitas styli ferenda. 207

CAP.III. Calumnia numquam adhibenda. Conviciis temperandum. Non imputandi errores, nisi bene perspecti. Placide quantum fieri potest pugnandum; & quando secus deceat. In confutandis erroribus ad Religionem minime spectantibus qua libertas Ingeniis. Caritati ac moderationi & heic suus esse debet locus. Quando vitia morum adversariis objicere liceat. 212

CAP.IV. Errores in sanctorum Patrum scriptis non dissimulandi; sed modeste agendum, & excusandi errantes. Prudentia in proferenda Veritate, & erroribus insectandis habenda ratio. Quot modis in hanc virtutem peccetur. Scandalis ac seditionibus non aperiendus aditus. 218

CAP.V. Quando, & quibus de causis, damnare & configere Libros, Pastoribus Ecclesia liceat, aut sit opus. Et heic a Censoribus Ecclesiasticis in Justitiam peccari potest, in Ca-

ria-

INDEX.

vitatem, & in Prudentiam. Qui abusus & excessus in salutari istu auctoritate exercenda fugiendi sint. 224

CAP.VI. Prudentia consilia ad Ecclesiasticos Censores. A Novitate vocum & sententiarum timendum; sed non omnia nova, aut noviter dicta damnanda. Quam necessarium Superstitionis faciem habere perspectam, ejusque excessus prodere. An laudandum Votum sanguinis profundendi pro tuenda immaculata Beatæ Virginis Conceptione. Scrupuli, cavillationes, & asperitas a sacris Censoribus abfutura. Bona procuranda, sed ita ut mala graviora non inde fluant. Sanctorum Patrum Libri non mutilandi, quum per typos evulgantur. Caveæ hac de re accusatio repulsa. Quei, & quando vitia Ecclesiasticorum literis consignare deceat. 231

CAP.VII. An ad Religionem veram compellere quemquam summis Magistratibus licet. Id jus Ecclesia ac Regibus in Hæreticos Pheroponi hac de causa in Sanctum Augustinum ira, ac injusta censura. Manifesta Religio aliqua evidenter credibilis danda est, atque hac est Catholica. Donatistæ phreneticis comparati, neque injuria, a Sancto Augustino. Plerique ex iis non ficto animo Catholicam communionem amplexi. Legum terror rationibus additus laude ac utilitate non caret. Exemplum Dei hanc in rem juste ab Augustino adhibitum. 241

CAP.VIII. Et Hæretici Catholicam Ecclesiam persequuntur. Augustinus & Africani Episcopi perperam insimulati impotentia atque ambitionis in Donatistas. Eorum Christiana Caritas, ut schismati finis fieret. Cur mortis Donatistæ quidam damnati. An, & quomodo pium Dei severitatem cum Afrorum Episcoporum severitate composuerit Augustinus. Non omnis persecutio mala. Recte id ab eodem Augustino demonstratum variis Literarum sacrarum documentis & exemplis. 250

CAP.IX. Quod Augustinus de Rogatistis, & de vexatione Hæreticorum, sententia mutata, scripsit, non immitem eum, neque Protheum arguit. Hipponensis Civitas credenda est non ficto animo schisma ejurasse. Inter Catholicorum & Muhammedanorum persecutiones quam magna differentia. Sententia Augustini de divina Gratia non excludit utilitatem pœnarum in Hæreticos pertinaces. Nullo jure culpatus a Pherepono Augustinus, culpans Donatistum usserensem, neminem cogendum esse ad bonum. 261

CAP.X. Non infamatur ab Augustino Ecclesia trium priorum Seculorum, neque eidem affingitur aliqua dissimulatio iniqua. Non omnis persecutio improbata a veteribus Christianis, sed ea tantum, quæ pro Errore contra Veritatem exercebatur. Neque Ethnici criminari jure potuissent pœnas moderatus in aversos a Religionē vera statutas. Augustinus erga Manichæos mitis, sed non idcirco incusandus, quod salutares Hæreticorum vexationes deinde laudarit. 269

CAP XI. Donatistæ multorum criminum rei, & puniendi quoque ex legibus politicis. Probata ab ipso Deo moderata Hæreticorum vexatio. Inepta declamatiuncula a Pherepono afficta veteribus Christianis, qui persecutionem Ethnicam ideo injustam vocabant, quia pro impietate erat. Maxima disparitas inter Ethnicos & Catholicos Imperatores, quod est ad vexationem subjectæ gentis. Ad summas potestates pertinet coercere impios, & a vera Religione devios. 274

CAP.XII. Posse in Regibus jure vexandi impios, nulla Christianis, aut saltem Catholicis, immunere debent incommoda apud Ethnicos & Muhammedanos. Religio Christi manifeste vera, eamque tueri pertinet etiam ad Reges. Pœnæ utiles, ut Hæretici in Veritatem attentius oculos convertant. Quam sanctitatem in subjectis exigere debeant civiles Leges. Dissensiones in Religione politice quoque regimini noxiæ. Lactantii locus explicatus. Ecclesia Catholica aperta Veritas, & potissimum in controversia cum Donatistis. 282

CAP.XIII. In Judæos, Ethnicos, & Muhammedanos minus aspere agendum Catholicis Regibus. Rigidius habere Hæreticos fas est: & in eos tamen spiritus lenitatis est retinendus. Hæretici meri, Hæretici seditiosi. Postremi pœnis gravibus digni, sed non fingenda crimina. Hæreticos aliena ditioni subditos plectere non licet. Errantes alii pertinaces, alii dociles. Inter primos mitius habendi, qui cum lacte biberunt errorem, quam qui ultro errorem adsciverunt. Attamen & heic audienda Caritatis voces, & misericordia futurus locus. In errantes non pertinaces clementius agendum. Quæ regula Judicibus Catholicis heic futura. 291

CAP.

Digitized by Google

CAP. XIV. *Zelus ineruditus, & nimia licentia in Fidei & Disciplina negotiis. Quos pessimos effectus ille pariat. Scientia & Prudentia si a Zelo absint, quid sequi inde possit. Zelus ineruditus Novatorum. Quomodo regendus Zelus. Licentia opinandi in Religione nimis nocet. Ejus exempla in Pherepeni Libris.* 303

LIBER TERTIUS.

CAPUT I. *Quid de Peccato Originali sentiant Remonstrantes ac Sociniani. Nulla injustitia Deo tribuitur per Catholicorum sententiam de Originali Peccato. Quum potuerit Deus ab initio condere Naturam hominis talem, qualis nunc nascitur, potuit etiam ex Adami peccato sinere mala in hominum genus effluere. Auctoritate sacrarum Literarum confirmatur dogma de originali Peccato. Apostoli locus ab interpretatione Pherepeni vindicatus.* 311

CAP. II. *Infantes miseri causa unius Adami peccantis. Baptismus eis necessarius ex Traditione probatur. Antiquitas Sponsorum pro infantibus in Baptismo contra Pherepenum ostenditur auctoritate Tertulliani, qui necessitatem Paedobaptismi agnovit: & in veteri Lege parvulis proselytis adhibitus Baptismus, & varia apud Judaeos baptismatum genera. Sanctus Cyprianus Peccati originalis assertor perperam a Pherepono negatus.* 318

CAP. III. *Concupiscentia non bonum, sed malum homini. Quid Libidinis generale nomen interdum apud Augustinum sonet. Libido carnis, qualis nunc est, malum poena, & non peccatum proprium est. Non venit ab institutione naturae innocentis, sed peccati primi poena fuit. Differt ab appetentia cibi & potus. Perniciosa homini, ut is animal rationale est. Pudor nuditatis in statu naturae innocentis locum non habuit, sed post Adami lapsum effluxit, & infestus nunc omnium natura. Fuisset & in terrestri Paradiso voluptas carnis, sed non inimica aut infesta rationi. Nisi Adamus peccasset, neque libidini turbida, neque aliis malis obnoxium foret genus humanum, Scriptura teste.* 328

CAP. IV. *Pherepenus Pelagii patronus, Episcopi Catholici propter damnatum Pelagium perperam injustitia accusati. Liberum arbitrium revera a Pelagianis inflatum. De qua Gratia Dei disputaretur inter Catholicos atque Pelagium. Post Augustinum non adoptata in Ecclesia Catholica Pelagii opiniones. Consectaria quaedam dura a Pelagianis & a Pherepono objecta, minime admissa in Augustiniana Sententia de Gratia & libero Arbitrio. Quam Gratiam negaret Pelagius. Africani Patres a Semipelagianismi nota liberati, & aequitas in eorum judiciis contra Pelagium ac Caelestium minime desiderata.* 341

CAP. V. *Quae Gratia Dei negaretur a Pelagio, olim notissimum. Gratia Calviniana ac necessitans ubique a Pherepono perperam afficta Augustino & Patribus Carthaginiensibus. Apostoli loca varia ab iis Patribus recte adhibita contra impia Pelagii dogmata. Pherepeni interpretationes variae, & accusationes repelluntur. Evangelii nuda praedicatio est quidem Gratia, sed non Gratia, de qua Sanctus Paulus & Patres Africani agebant.* 353

CAP. VI. *Orandi quidem Dei utilitas in hominibus, sed non necessitas, a Pelagio admissa. Aliae Pherepeni accusationes confutantur. Non omnia Dona Evangelica Pelagius confessus est. Gratia Dei, quum opponitur Legi in sacris Literis, non semper Evangelium merum significat, ut Pherepenus & Hammondus putant, sed etiam beneficia Dei per Evangelium collata, & praesertim Fidem & Caritatem. Deum impossibilia non jubere, Augustini & Ecclesia Catholica sententia est. Pelagiani inimici Gratiae Dei.* 364

CAP. VII. *Voluntarium & Liberum Pherepenus putat ab Augustino confusa. Quid sint Libertas essentialis, & Libertas accidentalis humani Arbitrii. Quid Necessitas essentialis, quid accidentalis, quid antecedens, quid consequens. Arbitrium hominum semper liberum ab antecedenti Necessitate, semper praeditum essentiali Libertate. In hac sententia semper fuit Sanctus Augustinus, uti ex multis ejus locis ostenditur. Nulla in Deo antecedens Necessitas, eique etiam tributa a quibusdam Libertas in amore sui atque virtutis. Praescientia futurorum in Deo non tollit Arbitrium homini liberum. Deus pravidet, libere homines peccaturos. Idem in Deo sunt praeteritum, praesens ac futurum; quare ejus Praescientia non laedit Arbitrii humani Libertatem.* 375

CAP.

Digitized by Google

INDEX.

CAP.VIII. *Sanctus Augustinus quum deperditum in homine liberum Arbitrium ait, solum de Libertate accidentali & consequente ad bonum faciendum loquitur, neque essentialem seu antecedentem Necessitatem ad malum homini tribuit, sed accidentalem & consequentem. Quid sint hæ Necessitates ac Libertates, ostenditur. Afferuntur & explicantur varia Augustini loca. De Libertate tantum accidentali ad bonum inter Catholicos & Pelagianos lis fuit. Potestas, non Libertas operandi boni in hominibus deperdita post peccatum Adami. Quæ similitudo intercedat inter hominem factum in bello servum, & hominem peccato addictum. Arbitrium tunc liberum ad bonum, si liberetur a Deo. Correptio ac Oratio utiles ac necessaria in sententia quoque Augustini.* 388

CAP.IX. *Sententia de descensu Christi ad Inferos ad Fidem spectans a Pherepono improbata. Quid heic certo credendum, quid sit dubium. Psalmi XV. locus a Sancto Petro laudatus, Catholicorum sententiam probat. Phereponus eum Psalmi locum absone interpretatus. Davidis verba ad unum Christum referenda. Vox Hebraica* Scehol *Inferos etiam & loca Animarum post corporis mortem significat. Talem ejus esse sensum in Psalmo laudato vox Græca* Hades *a Sancto Luca adhibita evincit. Alia argumenta in hanc rem. Sententia Hebræorum de Infernis animarum sedibus, &* Scehol, *eodem sensu ab Interprete Syriaco usurpata.* 400

CAP.X. *Non Apostolica Fide, sed Apostolica Sede legendum in quodam Augustini loco. Pherepeni somnia varia heic nobis obtrusa. Alia auctoritas Veritatis, alia Jurisdictionis. Quid commune cum ceteris Ecclesiis Catholicis, quid supra ceteras habeat Romana Ecclesia. Eo in loco Augustinus a Pherepono minime intellectus. Episcoporum continuata successio in Cathedra Romana inter Notas veræ Ecclesiæ computata ab Augustino aliisque vetustioribus Patribus. Tertullianus ejusdem sententiæ fuit. Consensus & judicium Christiani Populi suum quoque robur habet in controversiis de Religione.* 415

CAP.XI. *Miracula in Ecclesia Dei patrata, a Novatoribus & a Pherepono in dubium revocantur. Excessus prudenti Catholico fugiendi in iis credendis. Miracula quædam certissima fuere. Stratagemata & fucus inique appellantur a Pherepono, cujus Sophismata in hanc rem exploduntur. Augustinus mendacio infensissimus; & Pherepeni calumnia contrarium insinuantis. Nulla impostura nota, & omnis veritatis signa conspicua in miraculis ab Ambrosio & Augustino narrata. Cæci Mediolanensis sanati ad Reliquias sanctorum Gervasii & Protasii Historia expeditur ab aereis Pherepeni objectionibus. Ambrosius in ea narratione fide dignissimus. Dæmones ab obsessis corporibus revera depulsi. Pherepenus sacras Literas per lusus oppugnat.* 423

CAP.XII. *Cultus religiosus Angelis ac beatis hominibus adhibitus, contra Pherepenum defenditur. Superstitionis suspicio frustra heic a Pherepono injecta. Preces pro piis defunctis auctoritate Scripturæ sanctæ, Traditionisque nituntur. Non aliter sentit Sanctus Cyprianus, cui Tertullianus præivit. Votum sacræ Virginitatis præstantius, quam Nuptiæ. Phereponi objectiones repelluntur. Apostoli apertum suffragium pro Dogmate isto* 435

CAP.XIII. *Mendacium semper malum: ejus patrocinium a Pherepone susceptum, positis quibusdam circumstantiis; sed sine ulla valida ratione. Joci nonnulli e mendaciorum familia excludendi. Phereponi calumnia dictitantis, Patres tam rigide fuisse infensos mendacio, ut ipsi sæpius mentirentur.* 444

CAP.XIV. *Criticæ Artis abusus non unus, & Pherepono potissimum familiaris. Quæ de conversione sua ad Deum Augustinus narrat, superstitionis ac fraudis inique insimulantur ab eodem Censore. Depulsa ab Augustino inanis gloriæ quæsita accusatio, a Pherepone in ipsum conclamata propter Libros Confessionum. Ejusdem Augustini Virtutes & Sanctitas variis Phereponi calumniis & sophismatibus erepta. In Mallio Theodoro laudando an excesserit Augustinus. Sinceritas ejusdem vindicata ab objectionibus Phereponi. Non in controversia cum Sancto Hieronymo, non in cooptatione sua ad Episcopatum, non in declarando Heraclio successore suo, Augustinus peccavit.* 449

CAP.XV. *Nimius sui amor falso objectus a Pherepone Sancto Augustino, cujus conatus in Pelagium ejusque errores fluxerunt ab amore unius Catholicæ Veritatis. Ficta mansuetudo in Hæreticos perperam affecta Catholicis Episcopis. Comprimendæ Hæreses vix ortæ, neque erro-*

ribus

Digitized by Google

ribus concedendus nimia lenitate aditus. Convicia & contumelia varia Phereponi in Sanctum Augustinum. Quam hæc hominem Christianum & Criticum dedeceant. Quanto contemtu feratur ille in omnes Sanctos Patres. 465

CAP.XVI. In Sanctorum Patrum Libris distinguenda Scientia Dogmatum, Legumque moralium, ac pietatis, a Parergis, hoc est, a rebus ad Artes profanas spectantibus. In his nihil interest, an interdum defecerint, imperitique deprehendantur. At in illa præcipua Scientia eximii fuere, ideoque veneratione ac laude digni. Allegorica sacrarum Literarum interpretationes non vituperandæ apud sanctos Patres, & quando utiles illæ aut inutiles sint. Pherepeni artes, ut Augustinum deprimat. Lumen a Cœlo rogandum, ut Veritas capiatur, errores evitentur. Hebraicæ Linguæ peritia an & ubi necessaria Theologiæ cultoribus. Drusii & Grotii exempla Catholicæ Religionis veritatem confirmant. 474

CAP.XVII. An loquentibus de divinis rebus novas Voces adhibere liceat, ac licuerit. Necessitate compulsi Ecclesiæ Patres tot quæstiones pertractarunt, ut ab Hæreticorum technis ac erroribus Catholicam Veritatem liberarent. Injusta criminatio Phereponi contra Augustinum tribuentem Monnicæ matri suæ quædam in Libris de Ordine. Iidem Libri a Pherepono nullo jure contemti. Ad Ordinem politicum spectat in Urbibus tolerare meretrices, ne pejora mala subsequantur. A Fanatismo ac Entusiasmo quam longe abfuerit Augustinus. Quibusdam hominibus non necessarii Codices sacræ Scripturæ. Sapientiæ Liber cur Salomoni adscriptus, & nihilominus Canonicus reputatus. Augustinus de Gothis agens in vastatione Urbis nihil dissimulavit. Alia Phereponi tela in Sanctum Augustinum repulsa. 486

NOI REFORMATORI
DELLO STUDIO DI PADOA.

HAvendo veduto per la Fede di Revisione, & approbatione del P.F. Tommaso Maria Zennari Inquisitore nel Libro intitolato *Lamindi Pritanii de Ingeniorum Moderatione in Religionis Negotio libri tres Jo: Phereponi*: non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Secretario Noſtro; niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza a *Sebaſtiano Coleti Stampatore*, che poſſi eſſer Stampato, oſſervando gli Ordini in materia di Stampe, & preſentando le ſolite Copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 22. Aprile 1726.

(Carlo Ruzini Kav. Proc. Rif.
(Andrea Soranzo Proc. Rif.
(Pietro Grimani Kav. Proc. Rif.

Agoſtino Gadaldini Seg.

13. Maggio 1726.
Regiſtrato nel Magiſt. Ecc. delli Eſſec. Cont. la Beſtemmia.

Antonio Canal Nod.

DE

Digitized by Google

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Veri & Boni præstantissima natura. Nullum Verum est, quod quærere suapte naturâ non liceat, & discere non sit honestum. Quæ sententia ab objectionibus liberatur, & sancti Augustini auctoritate firmatur. Veritatum duplex genus: alterum scientiam, alterum persuasionem parit. Ordo quidam inter Veritates. Quæ potissimum ad Religionem spectant, investigandæ.

De Vero ac Veritate locuturis in hoc opere, nulla nobis erit quæstio de Veritate illa, quæ inter morum Virtutes connumerata, Justitiæ in hominum commercio retinendæ plurimum conducit: Veracitatem peculiari & commodiori nomine appellamus; eaque sita est in concordia enuntiationis externæ cum interno judicio nostro, nempe quum lingua menti respondet, & fallere nolumus alios, quamvis fortasse nos inscii vel judicando, vel loquendo fallamur. Aliorum sit de hujusmodi Virtute disputare. Nos illius usum retinentes, de Vero agimus, sive de Veritate, quæ rebus ipsis inest, & Philoso. phiæ, Theologiæ, Eruditionis, aliarumque Scientiarum & Artium est scopus. Atque de isto vero, cujus ditio latissime patet, ita heic agendum est nobis, ut omissis supervacaneis utiliora solum ac necessaria tractentur. Erit igitur nobis ista divisio Primo investigabimus, quæ futura sint jura & frena quærentibus Verum; tum quæ tradentibus, sive alios Veritatem docentibus.

Quærere autem Verum alicujus rei, nihil aliud est ex Eruditorum sententia, quam utrum, & qualis aliqua res sit, investigare. Verum invenire, nihil itidem aliud est, quam utrum, & qualis sit aliqua res,

Digitized by Google

deprehendere. Quorum quidem primum nobis ratione utentibus unice consentaneum est,alterum vero plane jucundum. Immo tota ratio beatæ vitæ ac felicitatis,ad quam a natura instituti, volentes nolentesque contendimus, & per solam Christianam Fidem demum pervenire possumus, in cognitione Veri, atque amore Boni consistit. Bonum enim & Verum in Deo veluti in suo centro existunt, sive ut congruentius loquamur, Deus est ipsa Veritas ac Bonitas, quippe de se ipso ait: *Ego sum via, veritas, & vita*, Joan. XIV. 6. Quum autem æterna Dei clementia Mundum condere voluerit, hominemque constituere tam admirabilis operæ spectatorem, Verum quoque & Bonum effudit in cunctas creaturas, ut quidquid esset, verum esset; & quidquid verum esset, saltem quatenus est verum, bonum etiam esset. Deinde humanos animos stimulis ingenitis ad quærendum verum & bonum incitavit; ac proinde quemadmodum in illud motu perpetuo intellectus fertur, ita & in istud humana voluntas. Hinc Tullius lib. I. Tuscul. Quæst. *Inest*, inquit, *mentibus nostris insatiabilis quædam cupiditas veri videndi*; & lib. I. Offic. *In primis est hominis propria veri inquisitio atque investigatio*. Quod quum invenire nobis contingit secundum regulas a Christiana Fide præscriptas, tunc in terris felicitatem illam nobis inchoamus, quæ summa, perfecta, atque æternum duratura aliquando speratur in Cœlis.

Inquirendum igitur esse Verum, & natura suadet, & ratio docet. Nullum autem Verum esse arbitror in tanta varietate humanarum divinarumque rerum, quod generatim loquendo quærere nobis non liceat, & invenire non sit honestum. Paradoxum id prima fronte nonnullis forte videatur animo volventibus, quæ & quanta mala passim fluant e notitia quarumdam Veritatum. Sed non secus statuendum ostendit veritatis ipsius natura. Nam quodcumque verum est, si mente percipiatur, intelligentiam vel scientiam parit in nobis, animumque nostrum, luce sua modo parum, modo multum, sed semper aliquantulum, illustrat: quod certe homini semper est optimum. Et quis amabo neget, ignorantiam inter mala perniciosa referendam? At istud malum, cujus nemo est expers, ab una intelligentia ac scientia depellitur, hoc est a veri cognitione. Proinde necesse est, Veritas ejusque possessio, bona sint maxime expetenda. Et sane quando nobis contingunt, ad Sapientiam instruunt animum, propioresque nos faciunt (quantum licet post tantam primi parentis ruinam) illi beatissimæ conditioni & mentis vivacitati, quam & nos consecuturi fuissemus, nisi unus ille peccasset. Quod etiam evidentius elucet ex eorum beatitate, quos cœlo Deus donavit. Quidquid enim mortalium genus intellectu consequi frustra cupit, immortalibus iis spiritibus apertum est in Deo, beatamque illorum sortem mirum in modum auget ac perficit. Neque miseræ, ut est apud nos, ignoran-

tiæ,

tiæ, ullus esse aut excogitari locus potest in tranquillissimo illo scientiæ & veritatis Regno.

Non defuturos tamen puto, qui hac in re hæsitent, nobisque occurrant his fortasse rationibus. Bona quoque sunt omnia, quæ sunt; & boni amor non Deo solum naturalis, sed etiam homini ipsi est insitus, nostramque potissimum in æterna vita felicitatem constituet: Nihilominus multa sunt delectabilia atque utilia bona, quæ amare homini in terris sit nefas, & fugere atque execrari honestissimum. Vicissim igitur Veritates occurrere possunt, immo etiam occurrunt, rectis probeque instructis mentibus omnino evitandæ, utpote quæ nihil aliud, si percipiantur, adferre possint, quam perniciem animis ad sublimiora tendentibus. Et cui, quæso, tam parum cordi sit pudor, ut honestum censeat, tot vera facta, ac probra discere, quæ umquam peregit ingeniosissima in vitiis hominum quorumdam luxuria? Male procul dubio secum ageret, qui facultate oblata noscendi, quæcumque in secessu Capreensi abs Tiberio Cæsare perpetrata fuerunt, menti suæ committere vellet, neque aversaretur noscere *sellariam sedem arcanarum libidinum*, ut Svetonii verbis utar, & *monstrosos concubitus a spintriis* excogitatos, & omne genus libidinis, in quod se effudit impurissimus ille Princeps. Non esset hoc illustrare, sed fœdare legentis intellectum, & quisque bonus nefandæ hujus veritatis potius ignorantiam quam scientiam sibi optet. Ad hæc, multa quidem mendacia, & fallaciæ innumeræ, sed aliquæ tamen fortassis veritates in Magica Arte veneficiorum cantionumque magistra habentur. Eas vero discere, immo vel attingere, justissimis legibus vetantur homines: quod & de aliis hujusmodi rebus dicendum succurrit. Itaque nihil minus verum videatur, quam quod nulla sit veritas, ad cujus inquisitionem convertere animum, ad cujus inventionem lætari nobis non liceat.

Sed heic distinguamus oportet jura Veri & Boni, quantum spectat ad humanam naturam, & ad honestæ felicitatis consecutionem. Veri commercium cum solo intellectu nostro esse potest; Boni vero cum voluntate, ut cum Peripateticis loquar. Ejus natura poscit, ut intelligatur; istius, ut ametur. Et quamquam intelligamus ipsum Bonum, tunc etiam non aliud quam verum intelligimus, hoc est animo percipimus veritatem alicujus rei, prout vere est aut honesta, aut utilis, aut delectabilis. Rursus amamus Verum, sed illud amamus sub specie boni, & prout bonum est. Quum igitur naturale sit homini verum intelligere, & bonum appetere, seu amare, nullum est Verum, quod noscere; nullum est Bonum, quod amare ex natura sua nobis non liceat. Sed postquam in calamitatem maximam, quam nemo non sentit, conjecta est hominis natura, tum factum est, ut duo turbarent, pervertcrentque sæpissime nobilem cursum intellectus &

voluntatis nostræ. Ista duo sunt, Falsum & Malum, quorum uno intellectus, ut ita dicam, corrumpitur, ac læditur, altero voluntas. E Falso in intellectum error manat, quum nempe vera pro falsis, falsa pro veris accipimus, & credimus. E Malo in voluntatem profluit peccatum, quum videlicet bonum tanquam malum fugimus, malum vero tanquam bonum amplectimur, & amamus. At sicuti affirmare cogimur, cum notitia veri nunquam mentis adesse errorem, ita nihil dubitandum est, quin & inde abesse possit voluntatis peccatum. Nam quando alicujus malæ ac inhonestæ rei veritatem discimus, non continuo malum eligimus, sive diligimus; sed illius rei veritatem, ejusque veritatis cognitionem amare in nobis possumus, simulque rei malitiam, deformitatem, ac vitiositatem voluntate aversari & odisse in aliis. Quare non ex natura sua Verum nocere potest, sed ex pravitate tantum hominis bono abutentis; atque ea ratione, & nos concedimus, esse posse quasdam circumstantias, quibus positis nefas sit homini quasdam Veritates perquirere, quum videlicet istæ in pravum finem perquiruntur, aut verisimile periculum subest, ne infirmitatem animi discentis percepta Veritas ad malum trahat, aut etiam solicitet. Ita & bona sunt, quæ positis quibusdam circumstantiis male ab homine eliguntur, & recte a Ratione vetantur. At id non accidit, quod Verum & Bonum mala unquam sint ex natura sua, sed quod Concupiscentia nostra iisdem abuti possit, aut abutatur contra ordinem a Deo constitutum, & a ratione, legibusque nobis significatum.

Nihil est ergo, quod libidinosæ voluptatis flagitia in medium advocemus, ut ex eorum fœdissimo aspectu Veritatem interdum sordere ostendamus. Certe ista curiose rimari aut periculum, aut crimen erit. At ne in istis quidem mala dicenda est spectata in se Veritas, quæ semper honesta, semperque utilis esse potest, sive sit, & cognoscatur in vitiis, ut ab iis fugiamus, sive in rectis operibus, ut ad ea imitanda festinemus. Quippe in his, uti & in cognitione cujusque alius rei nefariæ flagitiosæque, duo attendenda sunt, Verum, & Malum. Istud, quia voluntati perniciosum, perpetuo abhorrendum, nobisque evitandum: illud, quia erudiendo intellectum scientiam parit, numquam, si spectetur in se, improbandum. Quamquam igitur nemini auctor sim, ut sine discrimine & moderatione in cujuscumque Veri inquisitionem incumbat, attamen affirmandum reor, quidquid mali nonnumquam importat cognita Veritas, non veri naturæ optimæ tribuendum esse, sed corruptioni humanæ naturæ, quæ sibi parum cavens medicinas in venena convertit. Idque exemplis etiam constat. Nam si libidinis, quam de nobis opposuimus, arcana cognoscere nefas esset, ratioque interdiceret, pessime profecto de nobis mererentur, gravemque honestis legibus inferrent injuriam, qui disciplinam

mo-

morum prosequuti, Latinis literis tot experimenta luxuriæ consignarunt, omniumque vitiorum, ut ita dicam, latebras excussere. Deinde sibi male prospicerent, quicumque Catholico in Clero aures quotidie commodant pœnitenti populo sua crimina accusanti. Ingenti demum periculo obnoxium foret eorum munus, qui Magicis artibus, aliisque criminibus evertendis præsunt; neque enim fieri potest, quin plurium scelerum veritatem discant, dum damnant. Sunt quidem, quibus non satis probatur institutum & zelus Theologorum quorumdam proferentium in lucem tot probra luxuriæ, quum in eorum Libris non improbi minus ad malum, quam probi erudiantur ad bonum. Sed ad propositum nostrum scire hoc sufficit, alia utique esse discendi veri, alia tradendi jura. At certe Sacerdotes & Magistratus in Ecclesia Dei constitutos ad audiendas piorum Christianorum confessiones, & ad eliminandas Magicas Artes, aliaque populorum flagitia, nemo sanæ mentis insimulet eo nomine, quod veritates quasdam ediscant, quas ignorare præstet, quam scire. Discunt ii Medicorum more vulnera & vitia, quæ in aliis sanent, in se non admittant; & dum alienæ prosunt voluntati, non metuunt suæ.

Quæ hactenus deduximus ad commendandam Veritatis indolem, semper in se honestam, & nostro solum vitio interdum perniciosam, multorum auctoritate confirmari possunt. Unus tamen instar omnium erit mihi S. Augustinus. Quærit ille Cap. I. lib. I. de lib. Arb. num quid mali esse possit disciplina, seu discere, quod discipulorum est, uti Magistrorum doctrina, sive docere. *Quis audeat*, respondet Evodius, *dicere malam esse disciplinam? Mihi bonum videtur*. Cui Augustinus: *Bene sane, siquidem scientia per illam datur aut excitatur; nec quisquam nisi per disciplinam aliquid discit.* Ubi vero addidit, se arbitrari, nulla mala, immo nihil nisi bonum, per disciplinam percipi, frustra quærendum ait, *a quo male facere discamus*; siquidem *non discuntur mala; aut si discuntur, vitanda, non facienda discuntur.* Quum tamen Evodius dubitare videretur, aliam esse disciplinam, per quam bene facere, aliam per quam male facere discamus: *Saltem*, inquit Augustinus, *intelligentiam nonnisi bonum putas. Istam plane*, reponit Evodius, *ita bonam puto, ut non videam, quid in homine possit esse præstantius, nec ullo modo dixerim aliquam intelligentiam malam esse posse*. Hinc Augustinus dicere pergit: *Si ergo omnis intelligentia bona est, nec quisquam qui non intelligit discit: omnis, qui discit, bene facit; omnis enim, qui discit, intelligit; & omnis, qui intelligit, bene facit*. Dum autem intelligentiam quamlibet Augustinus laudat, utique intelligentiam, disciplinamque Veri significat; neque enim Falsum disci intelligive proprie dicitur. Itaque perspecta institutione naturæ ambigendum non est, quin generaliter loquendo liceat homini Verum quodvis indagare, sibique etiam de illius inventione gratulari, dummodo alte

in animis nostris hæreat semper effatum istud: *Bonum quidem esse omnia scire, sed non omnibus uti*; & Veritatum earum non esse nobis curiose comparandam notitiam, quæ illustrare quidem intellectum possint, sed voluntati perversæ faces simul ministrare ad flagitia.

Nunc progrediamur. Amplissima Boni & Veri familia in quamplurimas classes dividitur. Nos ceteris divisionibus dimissis, & de solo Vero loquentes, Veritatem nunc dividimus in duas acies. Siquidem altera est Veritas, quæ scitur; altera, quæ creditur. Priorem in nos immittit accuratus usus externorum sensuum, ubi ad eorum fidem accedat examen, atque consensus rationis, aut quando illam ipsa ratio detegit, adhibitis in consilium & præsidium artibus, omnibusque Logices, & Scientiarum documentis. Alterius Veritatis, quæ creditur, compotes nos faciunt probabiles & verisimiles rationes, aliena auctoritas, seu famæ traditio non temeraria, ad nos transiens per Historias germanas, per majores & æquales nostros fide dignos, perque alia humani commercii subsidia. Ut autem posterioris hujus Veritatis notitia solet appellari Persuasio, cujus tamen interdum ejusmodi est vis ac pondus, ut firmitatem, assensumque in intellectu non minorem, quam altera obtineat & exigat; ita prioris Veritatis cognitio strictiore vocabulo Scientia nuncupatur. Nihil enim moramur, quid Arcesilas, quid Carneades, & Pyrrho cum toto Scepticorum Academicorumque grege obloquantur, qui quum ceterorum Philosophorum cautissimi esse vellent, aut videri affectarent, omnium ineptissimi evaserunt, pejora deliria amplexi; nam sublata proterve omni Scientia, ne hoc quidem, quod certe par erat, fateri cum Socrate amarunt, se hoc unum scire, quod nihil scirent. Horum sententiam & tempus exarmavit, & ratio recta dudum confecit, nostrisque præcipue temporibus ridendam exhibent tot Artes, disciplinæque late regnantes. Et sane, ut cum Lactantio loquar lib. 3. cap. 6. div. Inst. *Nos omnia scire non possumus, quod est Dei; at neque omnia nescire, quod pecudis. Est aliquid medium, quod est hominis, idest scientia cum ignoratione conjuncta & temperata.* Illud quidem, sed non sine dolore, fatendum est, in comparatione ignorantiæ perquam curtam fuisse, semperque fore, hominibus supellectilem Scientiæ. Quemadmodum enim honesta bona, quæ amanda sunt nobis, facile noscuntur, difficile amantur; ita & Verum, quod noscendum sciendumque nobis esset, facile ab omnibus appetitur, ac amatur, at difficile invenitur, & noscitur. Nihilominus multas Veritates heic intelligi & sciri, nemo nisi inverecundæ frontis neget, nisi mentis infirmæ non sentiat. Latius longiusque etiam patet earum Veritatum campus, quas non scimus quidem, sed credimus, Opinione scilicet, non Scientia ducti. Medium vero inter Persuasionem, & Scientiam, tenere locum & cum utraque participare videtur Fides, quæ Religionis

veræ

Digitized by Google

veræ firma persuasio est. Accedit ista ad prioris naturam, robore vero vel ipsam superat Scientiam, quippe e cœlo delapsa, divinâque auctoritate nixa, animos hominum beatissime allicit & vincit, ibique tali insidere vi solet, qualem nulla hominum violentia, nullus mortis terror vincere aut infirmare deinceps possit. Uti vero in dilectione bonorum, ita etiam inter tam diversas Veritates hic ordo constitutus est, ut infimum pretium & locum obtineant, quæ ad Corpus pertinent infra nos positum; medium, quæ ad rationalem Animam; supremum vero, quæ ad beatam immortalitatem animæ corporisque olim resurrecturi spectant. Et quum nihil sine ordine aut pulchrum, aut perfectum esse possit, tum præceptis suis Deus conditor, tum ratio magistra, & natura nutrix interna pulsatione nos ad hunc ordinem in Veritatis investigatione servandum quotidie impellunt atque hortantur. Nempe ante omnia, ut in Evangelio præcipitur, *quærendum est Regnum Dei*, ad quod studium refertur in primis Veritatum illarum inquisitio & cognitio, quibus ad regnandum cum Deo aptissimi efficimur. Deinde Eruditio animi, Scientiarum splendor, atque humana Sapientia præ ceteris deligenda atque æstimanda sunt, ne qui ratione bestias superamus, miserabili ignorantia nos ad illarum conditionem demittamus. Postremo comparandæ Veritates, per quas corporeæ vitæ creari possit incolumitas, ornamentum, atque honesta voluptas. Sed quota pars hominum est, queis eximius iste ordo servetur? Eorum plerique toti sunt in inquirendis infimis veritatibus, nihilque soliciti de illustrando beneque informando per Sapientiam animo, totam felicitatis rationem collocasse videntur in scientia & usu voluptatis corporeæ, commodisque terrenæ vitæ Alii vero ita se quibusdam Scientiis, disciplinisque liberalibus tradunt, atque ita in iis habitant, ut, si non contemnere, at oblivisci certe videantur potissimum humanæ vitæ negotium. Si Græcarum, Romanarumve Antiquitatum peritos, si humani Juris, aut Physicæ, aut Geometriæ se scientissimos, si in mitioribus Literis se ingeniosos, & in disputationibus acutos efficere & prodere possunt: tum sibi mirifice plaudunt, facileque seponunt omne studium Veritatum illarum, quarum scientia, & meditatio probos in hac vita, beatissimos in altera homines facit. Ab utrisque igitur peccatur, non propterea quod infimis aut mediis Veritatibus dent operam, (verum enim discere ex sua natura malum non esse jam constituimus) sed quod in summis quoque addiscendis, & contemplandis, parem, sive majorem non ponunt operam, ordinemque divinitus constitutum aut tantâ socordiâ posthabent, aut tanta ambitione evertunt. Hinc Aug. in lib. de util. credendi, c. 11. *Intelligere*, inquit, *semper sine vitio est. Intelligere magna, & honesta, vel etiam divina, beatissimum est. Intelligere autem superflua, nihil nocet, sed fortasse discere nocuit, quum tempus necessariorũ occuparent.*

In tanta ergo Veritatum copia distinguendæ præsertim sunt delectabiles a necessariis. Nam delectabilium quidem Veritatum ignorantia laude sæpe careat, numquam culpa censeatur; ignorare vero necessarias Veritates, non tantùm culpæ datur, sed etiam in maximas miserias hominem devolvere solet. Quare a nemine prudente vituperabitur, qui canendi, pingendive, ciborumque Apiciana industria parandorum scientiam negligat, tametsi multa inde corpori obvenire possit delectatio; contra vero desipere dicatur quodammodo, qui quid corpori noceat, quid valetudini sit necessarium, quæve pericula immineant, plane ignoret, & discere nolit. Quis non sentit, quantopere corporis nostri curam nobis natura commendet? Ejus profecto societatem odisse, & sine gravi consilio, aut sine veræ Fidei Virtutisque conservandæ causâ, nos ab ipso liberare, infirmi nimium & aberrantis animi est, legibusque adversatur a Deo, atque a natura positis. Simili ratione vitio nobis nequaquam vertatur, si a Mathematicis Disciplinis, si ab Artibus liberalibus, si ab Historiæ profanæ Physicæque studio abstineamus, quamvis ingenti cum delectatione hisce adminiculis excolatur animus, & amplificetur rationis regnum. Et contra nemo nos excusatos habeat, ubi ignoremus, & cognoscere nolimus, quæ officia, quæ virtutes, qui mores exigantur a legibus, tum ad prudenter honesteque vivendum, tum ad continendam societatem humanam. Ex quo enim nos natura fecit, non bruta, sed ratione utentia animalia, neque solitarios esse voluit, sed propinquis, amicis, civibus, ceterisque mortalibus per domos, per urbes, per diversa jura & commercia conjunxit: tunc imposita nobis necessitas ea noscendi atque intelligendi, quæ honestatem vitæ alant, quæ prudentiam adferant, quæ nos in omni officiorum genere peritos expeditosque efficiant.

Nihil autem hominibus magis futurum est cordi, quam ea perspecta habere, quibus erudimur in veri Dei Religione. Ad beatam æternitatem nos perducere potest una Religio, nimirum credere, quæ de Deo credenda sunt, & Deum colere ac amare eo cultu & amore, quem ipse nobis præscripsit. Itaque quum Religio vera, tum singulæ istius Religionis veritates præ omnibus inquirendæ sunt nobis, inter quas tamen aliæ necessariæ, aliæ utiles tantum & delectabiles. In comparatione istius Veritatis quidquid splendoris, quidquid utilitatis in humanarum Disciplinarum curriculo habetur, inane est, & flocci faciendum, ut non injuriâ insipientissimos omnium & infelicissimos appelles tot veteres Philosophos ac Sapientes, quos æterna quidem fama nobis commendavit, ignorata autem sive contemta Religio vera abjectissimos in oculis Dei constituit. Quod si tantum est Religionis negotium, ut cetera præ illo negligenda, & posthabenda videantur, dubium non est, quin omnem ad illius veritatem assequendam

con-

convertere debeamus cogitationem & curam, atque adeo ſit enitendum, ut ne quum totam literis & veritatis inquiſitioni vitam dederimus, id unum adhuc nobis reſtet ediſcendum, quod unice ſcire juvat, & probe tenere neceſſe eſt. Atque hoc quidem nobis de Veritate ſcribere volentibus in primis ante oculos erit. Nam Religionem veram, aut quod illam ſatis non inquirant, atque adeo ex inertia, ignorare ſolent homines innumeri; aut quod nimium inquirant, & ingenii ambitione in tranſverſum agantur, perdere interdum poſſunt. Quid itaque juris habeat, & quos fines habitura heic ſit humanorum Ingeniorum meditatio, in poſterum differetur; & ſi quid proditum fuerit, quo non ſolum ad neceſſarias Religionis veritates credendas, ſed etiam ad reliquas ejuſdem utiles & delectabiles veritates erudite pertractandas, tutior ac planior via demonſtretur: neque nos ſuſcepti laboris, neque alios lectionis adhibitæ fortaſſe pœnitebit.

CAPUT SECUNDUM.

Ut Religio vera noſcatur, an a dubitatione ſit inſtituendum iter. Dubitandi neceſſitas, ut error evitetur; & pericula, ne Veritas amittatur. Prudens dubitatio commendata, temeraria vero repudianda.

APeruimus ampliſſimum campum humanis Ingeniis, quum nullum eſſe Verum diximus, quod honeſtum ex ſui natura non ſit inveſtigare & cognoſcere; ſimulque poſuimus, Verum, quod ad Religionem pertinet, non honeſte ſolum poſſe quæri, ſed neceſſario quærendum, ſciendumque eſſe. Quod ſi quærere veram Religionem oportet, conſequens eſt etiam, ut adhibere liceat ac oporteat rationem quærendi omnium aptiſſimam, per quam quæſita inveniantur. Jamque nonnulli accedunt, quibus nulla fortaſſe opportunior occurrat ratio, quam a dubitatione inſtituere inquiſitionis iter. Quo enim modo veram Religionem quærere, & aſſequi poſſint homines, niſi primum dubitare incipiant, utrum Religioni veræ nomen jam dederint, an in errore verſentur, & dubitando inveſtigent, inter tam varias a populis uſurpatas Religiones quænam ſit falſa, quænam ſit vera Religio? Et iſta ſane inquirendæ Veritatis ratio, quâ mens humana omnibus anteceptis opinionibus valedicens, nulli rei, niſi perſpicuis argumentis probatæ aſſentitur, a Socrate manavit, & ab Academicis, aliiſque Philoſophis ſummopere laudata, proximeque præterito ſeculo a Carteſio potiſſimum inſtaurata, ac temperata, nunc utramque recentium Philoſophorum paginam implet, quippe quæ ad verum inveniendum, aut ſaltem ad errorem evitandum, non parum conducat. Ex horum ergo ſententia conſequi videretur, nefas non eſſe Religionem ſuam in dubium revocatam expendere. At aliis ſecus vide-

videbitur; nam ubi de Religione omnibus relinquatur dubitandi facultas, mirum est, quot Religioni veræ excidia creari possint, & quot erroribus janua aperiatur. Qui dubitare incipit, animoque statuit, nonnisi evidentibus & perspicuis rebus assensum dare, & ubique ne fallatur timet: aut æternum de omnibus dubitaturus est, quod Scepticorum filiis accidit; aut multum quidem falsi, sed una cum eo multum etiam veri exscindet ac repudiabit: quod ambitiosis ingeniis non sine ingenti infelicitate plerumque contingit. Præterea quicumque in Religione vera titubare cœpit, & de sua fide incertus esse, jam infidelis est, & certo bono renuntiat, ut incertum exquirat. Quæ quum ita sint, & quum unicuique persuasum sit, veram esse Religionem suam, ceteras autem falsas: nemo proinde sibi licitum arbitrabitur, fidem suam in dubium revocare, bellumque erroribus indicere, quos tamen convellere non possit, si religioni sibi ducat, incipere de ipsa Religione dubitare.

Itaque in ipso argumenti suscepti vestibulo jam nobis gravissima impedimenta occurrunt, a quibus nisi nos expediamus, omnis progrediendi spes sublata videatur. Id autem præstitum facilius ibimus, postquam nonnulla præmiserimus utilissimæ quæstioni dirimendæ perquam necessaria. Primo igitur ex omnium consensu liquet, naturale ac universale hominibus desiderium esse, & jus evitandi erroris, aut expellendi, quum illum incaute induerint. Etenim errare, & falsum credere, ex ipsa naturæ institutione contrarium est homini, eumque in maximas, atque etiam æternas calamitates protrudere potest. Secundo dicimus, ex hoc jure aliud effluere, nempe licere cuicumque iis uti subsidiis, quæ tum ratio, ac natura, tum honestæ artes a sapientibus doctisque viris excultæ tradiderunt, ut per illa vitari, deponive possit error. Immo Scientiæ Artesque ipsæ nihil aliud fere sunt, quam hujusmodi subsidia. Ipsæ tamen Artes ac Scientiæ aliis indigent peculiaribus subsidiis, quibus se suosque cultores arctius regant. Si secus fecerint, interdum erroris, non veritatis, magistræ evadunt, & infida ad verum dignoscendum, erroremque auferendum, subsidia fiunt. Criteria veritatis nuncupamus hujusmodi peculiaria subsidia, eorumque scientiam appellare Criticam possumus, si hoc nomen latius, quam soleat, usurpare placet. Excurrunt autem criteria per quamlibet Scientiam, & Artem, eorumque ope quid certum, quid probabile, quid dubium, quid fictum ac falsum sit, ubique rimamur, & non raro cognoscimus. Nimirum iis præeuntibus, solicitoque examine singula pensantibus, & secernentibus, sæpe discimus, quos errores invexerit & invehat aut perversa ratiocinatio, aut vis præjudicatæ opinionis, & imperium affectuum in nobis regnantium, aut nimium erga antiquitatem obsequium, nimiumve recentiorum temporum amor, aut immodica fides habita no-

Digitized by Google

nostris sensibus, Præceptoribus, Majoribus, Historiis, aliisque humanæ vitæ fallacibus documentis. Dicam uno verbo: faciunt hujusmodi præsidia, ne temere credamus, ne falsa aut dubia pro veris aut certis, certa & vera pro dubiis & falsis habeamus. Quocirca (quum & ratio prodiderit, & sapientissimi viri passim commendent, ac adhibeant horum subsidiorum apparatum in insectatione erroris, & inquisitione veritatis nequit dubitari, quin rectus illorum usus cum maximè honestus ac utilis, tum etiam interdum necessarius sit omnibus, errorem fugere, & verum assequi optantibus.

Tertio, inutilia plane forent ista ad errorem evitandum ejiciendumque subsidia, si de rebus ac sententiis, in quibus Verum exquirimus, dubitare prius nequaquam liceret. Immo nullus errandi finis, nulla veritatis hauriendæ spes erit, ubi nefas sit in dubium vocare & expendere tot opiniones, rerumque notiones, per cogitationem, aut per sensus corporeos in phantasiam, animumque nostrum immissas; quarum tamen complures vel falsæ, vel parum firmæ deprehenderentur, quoties de iis dubitare, easque ad criteria opportuna exigere vellemus, atque possemus. Igitur ad ipsius naturæ, errorem ubique refugientis, principia & jura pertinet, posse de propositis, aut animo jam perceptis sine prævia consideratione rebus, primum sibi dubitationem aliquam movere, tum laudata adhibere subsidia, ne fallamur, neve in antiquo errore diutius perstemus.

Quarto, præter hæc insita homini jura, insitæ etiam sunt quædam leges, quas nemo sciens sine culpa levi aut gravi; nemo inscius sine magna aut aliqua saltem infelicitate violare potest. Nam sicuti institutioni rectæ rationis convenit, ut quisque contendat ab errore ac falsitate sibi cavere, ita & eidem rationi repugnat, ut homo veritati renuntiet, noceat, atque obsistat. Quapropter qui unice de fugiendo errore solicitus est, tantumque hujusmodi studio insistit, ut veritati ipsi fidem adjungere neget, aut illam sibi insectandam sumat, ubique fallaciam sibi metuens: aliâ quidem viâ impingit, sed tamen impingit in errorem. Dubitare autem possumus, utri miseriores sint, an qui errorem contrahunt ob cautionis defectum, an qui veritatem repudiant ob ejusdem cautionis excessum. Id certe experientiâ constat, illis ignorantiam veniâ aliquâ dignam, istis intolerandam superbiam hujusmodi mala plerumque creare.

Quinto, si igitur a recta ratione jubemur, veritatem non impugnare neque perdere, sed ejus præstantissimum recipere & custodire lumen, necesse quoque erit eam adhibere curam, eisque uti subsidiis, quæ nos a lædendi & respuendi veri periculo avertant; & contra singulis, quantum per nos licet, renuntiare impedimentis, quæ remorentur in regione veri progressum nostrum. Neque ista lex juribus dubitandi supra constitutis opponitur, sed cum iis consentit, modo

intra

intra æquos limites, ratione præeunte, contineatur illorum usus. Tam enim peccant, aut miseri sunt, qui nimium dubitationi se tradunt, quam qui nimis facile credunt, utrique nimio aut erroris fugiendi desiderio, aut veritatis improbandæ timore abrepti. Ipsamet subsidia, & criteria veri, per quæ diximus errores ab humanis mentibus arceri, nisi utentibus adsit prudentia cum humilitate conjuncta, non minus ad errores evertendos, quam ad ipsum verum rejiciendum, inservire possunt. Quare opus est, ut dubitandi jura, in effrenem audaciam interdum assurgentia, perpetuo temperet alia comes dubitatio ac timor, ne scilicet una cum erroribus veritatem ipsam incaute exscindamus. Quæ autem sint impedimenta, ne verum perspiciatur, quæ subsidia, ut percipiatur, nos infra, quantum ad rem nostram pertinet, ostendere conabimur.

Interim ex his legibus sequitur, commendari a recta Ratione prudentem dubitationem, improbari vero temerariam. Neque enim propterea quod nobis natura dubitandi jus dederit, ut falsum declinemus, verumque assequamur, ideo sine discrimine cuicumque, & de quibuscumque rebus, dubitare fas est. Certis quibusdam terminis omnia naturæ jura coërcentur, ultra quos excedere peccare est in ipsum naturæ conditorem. Sic humanorum Affectuum innata jura suos habent fines, modumque suum. Nihil etiam efficacius natura nobis commendat, quam amorem usumque Virtutum; sed ejusdem naturæ documentis prohibemur lædere ordinem limitesque Virtutibus positos. Una Prudentia tum Affectuum tum Virtutum omnium dux & moderatrix futura est. Ejusdem consilio & imperio indigent reliqua omnia, sed potissimum dubitationis jura, ut rectus, non pravus, fiat inter homines illius usus.

Quamquam vero nihil difficilius occurrat, quam constituere, quando, & cui, & quibus de rebus prudenter dubitare liceat (nam Prudentia, ut ajunt Philosophi, circa particularia, quæ innumera sunt, versatur) attamen monere juvat, quasdam etiam universales haberi leges, quibus fere semper singularia reguntur. Has inter eminet illa: *De primis principiis per se notis, & de rebus certâ experientiâ, aut omnium hominum omniumque temporum consensu probatis, aut evidentissimis, ne imprudenter dubitato*. Tum altera: *De veritate rerum, aut sententiarum, quas doctissimi viri tradunt ac probant, rudes atque omnino imperiti ne litem movento*. Certe quicumque, vel acutissimi viri ne de primis principiis quidem se certos prodidere, sæpe temeritatis, raro prudentiæ famam sibi compararunt. Quis autem rationis compos prudenter dubitet, an vivat, an cogitet, an edat, an loquatur, & scribat, quum evidentissime hæc singula sentiat? Quis dubitationem sibi prudens moveat, num aridum lignum combustibile flammis injectum comburi possit, num corpus grave, impedimentis subla-

ſublatis, ex alto in imum ſit ruiturum? Deinde quam prudenter ille agat, qui tot rebus, quas aut Scientiæ atque Artes liberales tradunt, aut Hiſtoriæ a doctis viris commendatæ concorditer referunt, ipſe omnium ignarus atque imperitus adjungere fidem neget, earumque veritatem pro libidine ſua, & ſine ulla ratione, revocare velit in dubium?

In primis vero animadvertendum eſt heic, duplicem eſſe dubitationem, alteram quidem multum, alteram parum conſentaneam rationi. Utriuſque differentia in fine, & cauſa dubitandi ſe prodit. Quidam enim de rebus vel evidentiſſimis dubitant, non quod ſibi earum rerum veritas dubia ſit atque ſuſpecta, ſed ut veritatem ipſam dubitando ac diſputando in meliori collocent lumine, atque ut aliis, non ſibi, dubitationem eximant. Nemo ſane hujuſcemodi dubitationis genus improbet, immo non laudet; non enim proprie id dubitare eſt, ſed dubitantis dumtaxat perſonam induere. Quapropter præſtantiſſimis viris numquam non licuit dubitantis ſpecie inquirere, *utrum ſit Deus, utrum vera ſit Chriſtiana Religio, & num certa, recteque plurium ſeculorum & hominum conſenſu ſtabilita ſint tot prima principia*. Quod rudibus utique licet, illud eſt, ut a ſapientioribus referant lumen, quo & ipſi alacriores fiant in credendis altiſſimis abditiſque rebus. Contra vero rationi adverſatur illorum confidentia, qui non alium dubitando ſibi finem ſtatuunt, quam acutiſſimi ſui ingenii periculum facere: & tum ſibi videntur cordati ſapienteſque viri, quum unius ſuæ mentis vocem ac judicium audiunt, aliorum contemnunt; & ad deſtruendum quam ædificandum aptiores, aut nihil probant, aut id ſolum probant, quod animi ſui appetitibus blanditur, & quod ſuæ tantum meditationis aciei perſpicuum firmiſſimumque apparuit.

CAPUT TERTIUM.

Non omnibus dubitandum de veritate ſuæ Religionis. Ratio & Auctoritas in Religionis negotio, earumque pondus: Quæ quærenda ſint, ut conſtet, an vera ſit aliqua Religio. Prudenter poſſunt immo debent de veritate ſuæ Religionis dubitare Ethnici, Judæi, Muhammedani. Juſtæ apud eos dubitandi cauſæ.

Facile nos in vaſtam planitiem argumentum perduceret, ſi animus foret ſingula nunc diſſerere ad dubitationis fines modumque ſpectantia. Sed per brevem hanc orationis excurſionem præcipua fundamenta detexiſſe contenti, quibus innititur æqua dubitandi ratio, jam ad caſtra regrediamur. Noſtra ante omnia refert, quæ ſemita in itinere ad Religionem veram ſervanda ſit, diligenter inquirere. Atque in primis, quum errore capi ac detineri in re tanta homo poſſit, immo

immo quum satis constet, innumerabilem hominum copiam erraffe, ac errare in amplectenda Religione, quam plerumque non ulla ratio primum persuadet, sed educatio, & parentum, populorumque exempla tenellis mentibus inspirant: dubitari non potest, quin generatim loquendo, non honestum dumtaxat, sed & necessarium sit de suæ Religionis veritate sibi aliquam dubitationem movere. Et sane qui umquam fiat, ut Muhammedanus, ut Ethnicus, ut Judæus, aliaque hujusmodi Sectarum genera, quas Religioni falsæ, aut a cœlo improbatæ addictas esse non tam credimus, quam dolemus, se revocare, aut per alios revocari possint a perversa opinione, inolitoque errore, si prudentis dubitationis jure uti unusquisque renuat, & piaculum arbitretur?

Prudentem autem dubitationem ideo commendamus & suademus, ne a legibus æquissimis discedatur, quibus constringuntur, ut diximus, ipsa dubitationis jura. Sed ita me Deus amet, paucos invenias, qui eâdem uti aut sciant, aut velint. Ut enim quisque Religioni alicui ab ineunte ætate nomen dedit, reliquas contemnere, & fallacibus ac falsis accensere, earumque cultores imprudentes ducere; unam vero suam cum ratione & veritate consentire, seque nonnisi imprudenter facturum putare, si opinionem suam in periculum dubitando adducat. Restat igitur, ut ad inquirendum nostra festinet oratio, quinam in tanta Religionum diversitate prudenter de sua dubitare debeant, & qui minime debeant. Heic rei maximæ cardo vertitur; heic si sapere incipiamus, meliora quæque speranda sunt nobis, tum ad firmandos homines in veritate stantes, tum ad excitandos in errore stertentes. Quum autem Religionis nomen tot gentium sectarumque Superstitioni tribuimus, hoc quidem καταχρηστικῶς, sive abusive, facimus; una quippe, non multiplex esse potest vera Religio; sed non sine divinarum Scripturarum exemplo facimus, apud quas falsa quoque numina sub Deorum appellatione sæpe memorantur, intacta nihilominus semper unius Dei fulgentissima veritate.

Dicimus ergo, a dubitatione illi esse temperandum, qui suam Religionem facile perspicit certissimis principiis, & fundamentis innixam. Duo autem sunt hujusmodi fundamenta, *Ratio*, & *Auctoritas*. Rationis nomine hoc loco intelligimus vim & lumen intellectus ad dignoscendum verum & falsum, bonum & malum, simulque eam vim, per quam rationalis anima e certis sibique notis præmissis certum aliquid argumentando deducens, sibi illud aut aliis persuadet. Auctoritatis vocabulo vim illam significamus, quam habet ad aliquid persuadendum alterius narratio, verbis aut scriptis menti nostræ communicata. Quo firmiora sunt hæc fundamenta, eo fortius Veritas stat illis innixa, & clarius effulget, & facilius homini persuadetur. Utraque autem ad persuadendam Religionem veram colla-

tis

tis signis, quamquam diverso pondere, conspirant.

Vix autem negare possumus, quin humana Ratio semina quædam contineat Veri & Boni insita ab ipsa natura, nam & nullo docente pueri sua se sentire male facta pudore testantur, & dolent se fuisse deceptos. In primis autem hujusmodi semina deprehenduntur, dilucideque nobis apparent, quum attenta meditatio excutit penetralia Rationis, & quum optimorum Librorum, eorumve hominum consuetudine utimur, qui istas veri bonique ideas, jam sibi perspectas, aut in nobis excitant latentes, aut, si ita dicere amamus, in nos immittunt peregrinas & novas. Excitatis in homine istis boni & veri seminibus ac ideis, progredi multum potest, quamvis pluribus morbis laborans, humana Ratio ad naturam qualitatesque non visibilium tantummodo, sed & invisibilium rerum intelligendam. Cujus progressus tot sunt exempla, quot veterum Philosophorum meditamenta sunt literis consignata. Nimirum solo Rationis lumine ducti illi in plurima penetrarunt, quæ certissima esse lux melior subinde nobis patefecit.

Quantum etiam ponderis habeat Auctoritas in usu vitæ atque in aliquibus disciplinis, & in Historia potissimum, nemo non sentit. Si nihil aliud credere, quàm quod Ratio in se invenit, animum induceremus, magna non solum humanæ scientiæ sive eruditionis portio periret, sed etiam infinita homini, atque hominum regimini impenderent incommoda. Aliorum ergo narrationibus, & fidei, fidem habeamus oportet, nisi inter somnia computare velimus, quidquid habent Libri & Fama de præteritis seculis, immo & de præsenti ævo: quod profecto non faciat, nisi verus somniator & amens. Duplex autem Auctoritatis est genus. Altera a Deo est, altera ab hominibus; illa numquam, ista sæpe ac sæpius fallax. Inter prima Rationis evidentissima præcepta illud omnium consensu præcipue probatur: *certum esse, verum & inconcussum, quidquid revelat, ac narrat prima Veritas Deus*. Etenim, ut ajebat Salvianus lib. 3. *Dei sermo ipse sibi testis est, quia necesse est, quicquid incorrupta Veritas loquitur, incorruptum sit testimonium Veritatis*. Ut autem hominum est falli & fallere, decipi & decipere, ita eorum Auctoritati non continuo fidendum. Sola Ratio, sive Prudentia, advocatis experientiæ, & Critices, & aliarum Artium in suam opem documentis, feliciter ostendere potest ac solet, quando neganda, quando habenda sit fides hominum dictis. Ad ipsam quoque Rationem pertinet expendere an fallantur, aut fallant homines, quum voce aut scriptis aliquid referunt ac nuntiant tanquam a Deo revelatum & proditum; tunc enim non in Deum, qui æternum est verax, sed in hominem, qui facile vel propter ignorantiam, vel propter improbitatem, est fallax, prudens dubitatio nostra atque suspicio convertitur. Quamobrem sapientissime Johannes

Apo-

Apostolus in Epist. 1. 4. suis discipulis injungebat, ne cuicumque crederent divina dogmata se afferre dicenti. *Nolite*, inquit, *omni spiritui credere; sed probate spiritus, si ex Deo sint; quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum*. Præterea quum falli ac fallere possint homines in intelligenda, exponenda, interpretanda Auctoritate, quam alioqui divinam merito credant: hinc est, quod iterum consulenda est Ratio, ut percipiatur, an heic homines errent. Statuendus itaque videtur hic ordo. Primo quærendum, an rectæ Rationi adversetur Religio, quam quisque amplexus est. Si adversatur, plane de ipsius veritate non solum dubitandum est, sed in ipsam protinus dicenda sententia. Si nequaquam repugnat, quærendum secundo est, num a Deo processerit, an vero ab hominibus tantum, hoc est utrum divinâ, an humanâ auctoritate inducta sit illa Religio. Si homines solos auctores habuit, de ipsius veritate dubitandum est; sin Deum, nulla dubitatio occurrere potest, quin vera sit; siquidem divina Auctoritas supra ipsam Rationem valet, atque ab omni fallaciæ suspicione immunis est. Adhuc tamen inquirendum restat, & tertio dubitandum, an quæ Deum tradidisse credimus, recte a nobis intelligantur & exponantur: quod ubi præstiterimus, vel Ratione duce, vel regulis tutioribus, si quæ sunt, a Deo præscriptis, tum prudentis erit conquiescere, ne inconsulta dubitatione nobis majoris periculi simus auctores.

His præmissis, dicimus, Ethnicos tum veteres, tum recentiores potuisse ac posse prudenter, immo etiam debuisse & debere de veritate suæ Religionis movere sibi dubitationem. Vix enim secum sincero animo reputare possunt, quibus principiis nitatur inspirata sibi a teneris unguiculis opinio, quin illam evidenter nutare statim deprehendant. Non prima Rationis edicta, non divina Auctoritas, quæ unice firma ac certa est, iis occurrere, mentemque ab ulteriori hæsitatione & inquisitione retrahere possunt; sed hinc recta Ratio pluribus modis læsam se exhibet, & inde sola fallax hominum Auctoritas se prodit, cui non cito, neque inconsulte, habendam esse fidem, Ratio ipsa efficacissime clamat. Et quid quæso Rationi evidentius adversatur, quam plures credere Deos, atque inter se discordes; quam debitum uni Deo cultum, in homines, in sidera, in elementa, atque in vilia aut naturæ, aut hominum opera transferre; quam ineluctabili fato humanas voluntates subjectas opinari; quam rationali Animæ, ut quidam censuerunt, ac censent, nullam ultra corporis mortem tribuere vitam; quam ignorantiam, libidinem, impotentiam, atque alios aut defectus, aut ipsis hominibus indigna facinora in Deo excogitare? Hæc atque alia complura in oculos meditantium facile incurrunt, ne de reliquis in disciplina morum vitiis loquamur, quibus Ethnicorum Religio aut consentit, aut etiam laudem & præmia

mia pollicetur. Accedit, quod eorum opinionem non divina Auctoritas, seu prima Veritas Deus, invexit, sed aut Poëtæ argutis mendaciis ludentes, aut incerta, inconstans & fallax hominum, immo & anicularum, rudisque popelli traditio, cui certe sine ratione, sine prævio examine adjungere fidem, desipientiam potius, quam insipientiam appelles. Jure itaque dubitare possunt ac debent Gentes de suæ Religionis veritate: quod si præstent, eamque cum Christiana demum componant, nisi rationis & prudentiæ legibus renuntietur, intelligent, hanc unam esse veram ac perfectam; reliquas vero Idolorum cultui addictas, in crassissimis atque intolerandis erroribus versari. Vel ante Christum natum id perspexere non pauci Philosophi, solum Rationis lumen sectati. At numquam id melius patuit, quam ubi Christianæ doctrinæ majestas & veritas longe lateque effulgens totum terrarum orbem permeavit, ejusque cultores, per tormenta, per ignes invicti, fortitudine sua suaserunt, quod Ratio sola persuadere poterat. Tunc enim non vi tormentorum adhibitâ, non armorum terrore ac metu compulsi Ethnici, sed vi veritatis devicti, sese Christo adjunxere, atque ii ipsi potissimum populi, qui ingenio & literarum cultura ceteris præcellebant.

Quod est ad Judæos, nihil in eorum Religione occurrit, quod recta Ratio improbet. Traditam vero eorum legem ab ipso Deo fuisse, tot ac tanta argumenta ostendunt, consentientibus hinc Muhammedanis, inde Christianis ipsis, ut imprudenter sane illud in controversiam adducas. Quæ sint hujusmodi argumenta, a luculentis aliorum libris præstat petere, quam heic leviter attingere. Verum ne his quidem contenta esse jure potest Hebræorum natio. Ulterius etiam progrediendum, Prudentia & Ratio monent. Scilicet illi dubitandum est, num recte intelligat, atque interpretetur divinarum Scripturarum oracula; in hoc enim contingere potest, ut imbecilla Ratio fallatur. Eo autem magis Judæo suboriri hæc suspicio debet, quod audiat, tot nobilissimas nationes, ingenio, judicio, & literarum omnium scientia illustres, doctioresque sine comparatione, quam Judaica gens, & æque saltem ac Judæi de Religionis veræ negotio sollicitas, neque minorem quam Judæi venerationem ac honorem habentes divinis Judæorum libris, concordi voce clamare, certumque habere, nostris temporibus in interpretandis atque assequendis eorum Librorum sensibus quemlibet Judæum turpissime cæcutire. Quid, quod nihil in sacris Literis tam aperte repetitur, quam venturum Messiam, idque fatentur Judæi? Nonne prudentia poscit, ut serio inquirant, an forte venerit, qui a tot populis non ex fama temeraria, sed ingenti rationum ac miraculorum pondere, jam venisse perhibetur? Justam dubitandi causam augere debet præsentis sortis & conditionis consideratio. Omnium abjectissima gens, Prophetis, Sa-

cerdotibus, Templo destituta, neque a paucis annis, sed ferme a septemdecim seculis, invisa hominibus ac Deo, vix alia de causa ad tantam infelicitatem excogitari potest adducta, nisi quod Messiâ contemto & legibus perperam intellectis desierit esse Dei viventis populus. Fac autem, sincero docilique animo Judæus de suæ Legis intellectu dubitet, & Christianæ Religionis originem, documénta, rationesque sedulo expendat: Si adhuc priori in sententia perstet, neque videat tot Prophetarum oracula in Christo ejusque Religione evidentissime completa, miseræ cæcitatis aut pervicaciæ notam apud cordatos prudentesque viros haudquaquam effugiet.

De Muhammedi Sectatoribus multa dicenda forent: Sed rem paucis expediemus. Difficile a Muhammedanis impetrare possis, ut dubitent, an aliquid in suis legibus occurrat rectæ Rationi contrarium. Neque nos molesti percontatores esse nunc volumus. At quum Auctoritatem divinam suæ Religioni ubique prætendant, præcipueque huic argumento inhæreant: Prima prudentiæ & rectæ Rationis principia prorsus exigunt, ut non temere credant cuicumque se esse Messiam dicenti, & delapsa e cœlo dogmata, sive scripta jactanti. Ne ipsi quidem negent, ab impostoribus cavendum esse; & saltem nullus inter eos habeatur, modo sit prudentiæ legibus imbutus, qui ad novam ab homine promulgatam Religionem continuo se conferat, tametsi nihil rectæ Rationi iste legislator repugnet, immo pietatem multam redoleat, & quarto quoque verbo exclamet, se nuntium veritatis e cœlo demissum, nisi etiam dogmata, fidemque suam probet veris miraculis, sanctissimis moribus, oraculis præcedentibus, optimâ doctrinâ, aliisque divinæ legationis testibus signis. Gravior quoque subest dubitandi causa de Muhammedo. Ex ejus enim apertissima confessione cum veteris, tum novi Testamenti Scripturæ divinitus traditæ fuerunt, Religionemque veram attulerant Moyses & Christus, atque istius lex & doctrina sub finem usque seculi Æræ Christianæ sexti (quo tempore ipse Muhammedus vivere cœpit) germana veritatis magistra fuit. Qua igitur prudentia fidem habeas statim & sine dubitatione homini abroganti, immo postea damnanti Religionem sua confessione prius optimam atque a Deo traditam, nisi evidenter se id facere ex ipsius Dei imperio probet, signisque certissimis se verum esse Prophetam cœlique nuntium ostendat? Certe non est, cur diuturnius regnum sibi polliceantur Alcorani ipsius dogmata, ubi tam facile credere liceat novam e cœlo Religionem se advehere solum testanti.

Quod si convenit in Muhammedi fidem suspicio, & Ratione monente in examen est advocanda Auctoritas, quam ille divinam dictitabat: nullo tunc negotio, quantum quidem arbitror, de sua opinione dejicietur Muhammedanus, & singulari cum utilitate suâ vincetur,

tur, dum vinci velit. Tum, inquam, facile patebit, nullum ab impostore Muhammedo certum signum divinæ suæ legationis productum, nullum ab ipso miraculum fuisse patratum, quo novæ doctrinæ fides conciliaretur; obstat enim nonnullorum famæ ac traditioni de miraculis per Muhammedum factis evidens Alcorani, seu ipsius Pseudoprophetæ, & sapientiorum Moslemorum contraria confessio. Lectis autem sacris Judæorum & Christianorum Scripturis, palam continuo fiet, nihil minus esse verum, quam quod affirmabat Muhammedus, se nempe, suamque doctrinam in iis Libris sæpissime fuisse prædicta, seque nil aliud in Alcorano docere, quam quod Moyses & Christus tradiderant. Itidem intelligent, fieri omnino non potuisse (quod commentus est ille Impostor) ut a Judæis & Christianis divinæ Literæ per totum terrarum orbem vulgatæ, & in plures linguas translatæ ex industria & ex concordi at secretissimâ tot populorum conspiratione corruptæ & depravatæ fuerint, ne ea loca apparerent, quibus prænuntiabatur illius adventus atque doctrina, & quæ tamen ipse ignorasse convincitur, dum ea non recitat, recitaturus certe in suæ causæ beneficium, si illa novisset. Constabit etiam, quantum infra sanctitatem & perfectionem Christianæ legis sit Alcorani doctrina, & disciplina moralis, quum illa Spiritum ubique, & ista ubique Carnem sapiat; illa pacem, ista bellum suadeat; illa ad veram animorum beatitatem, hæc ad corporeas vilesque delicias totam ferme referat doctrinam suam. Quare nulla excogitari potest ratio, cur Deus immutatam voluerit, uti Muhammedus contendit, perfectam Christi Religionem in minus perfectam, immo in admodum imperfectam, & vitiis non paucis scatentem, tum in disciplina morum, tum in dogmatibus tradendis a divina sacrarum Scripturarum revelatione penitus alienis; quæ non ratione, sed gladio nititur; quæ vi armorum, non suasione veritatis invecta & propagata est, atque etiam per vim amplificanda traditur, interdictâ omni disputatione de Religionis negotio, ne qua sit via detegendæ fraudis, ne qua spes deponendi erroris. Tamdem luce meridiana clarius apparebit, non alia de causa Muhammedum tanta fuisse commentum, nisi ut suæ libidini atque ambitioni consuleret; Librumque illum, quem ex præconcepta opinione Muhammedani divinissimum censent, innumeris iisque putidis fabulis, mendaciis, & superstitione ita abundare, ut neque Deum auctorem habuisse, neque ullam hominum fidem mereri facile cognoscatur, dummodo adhibeatur in consilium Ratio recta, aut cum Alcorani tenebris conferatur lux Evangelii.

CAPUT QUARTUM.

An Christiano homini dubitandum de suæ Religionis veritate. Æquum id videtur, sed gravibus periculis obnoxium. Dubitatio & heic licita, & quando, & quomodo, ne Fidei donum perdatur. Ratio & Auctoritas statuunt veritatem Christianæ Religionis. Cur Christianorum vulgus acquiescere prudenter possit in Religione sua, sitque ab onere dubitandi exemtum. In Ecclesiæ Catholicæ Pastoribus potissimum scientia Religionis expetita.

AD Christianos demum accedamus, scrutaturi, an & ipsi prudenter de veritate suæ Religionis dubitare possint, immo etiam debeant. Equidem præsentio, quorumdam animos adeo delicatos esse, ut horrorem concipiant vel ex hoc solum, quod dubitem, an de re tam nobis certa sit dubitandum. Sed quæso ne patiantur se inanibus umbris & solis nominibus terreri. Omnes imprudentem dubitationem refugimus, omnes prudentem amplectimur; nam ut a prima sibi nolle cavere, temerarii est, atque irreligiosi, ita alteram quocumque pacto rejicere atque improbare est insipientis. Quodcumque autem de proposita quæstione statuatur, negari non potest, quin multis incommodis obnoxium appareat. Si enim Christiano viro fas esse dicamus in dubitationem adducere suæ Religionis veritatem: quomodo stabit illius Fides? Frustra illum tam eximio dono dignatus fuerit Deus, ut sine ulla dubitatione veram crederet esse Christianam Religionem. Et certe jam Fidem perdidisse videtur, qui dubitare cœpit, num falsa credat an vera; atque idcirco, ut in c. 1. *de Hæreticis* habetur, *dubius in fide, Infidelis est*. Periculosæ insuper plenum opus est aleæ de re tanta dubitare. Quamquam enim nulla sit Religio, quæ rectæ Rationi præstantiâ, & sanctitate, & veritate se tantum commendet, quantum Christiana Religio: infirmitate tamen humanæ mentis contingere potest, ut qui de illa dubitare cœpit, dubitare in posterum non desinat, aut etiam judicio deceptus & cupiditate in transversum actus, ad alterius Religionis castra deficiat: quod quidem aliud non est, quam de certo bono in certum malum inconsulta curiositate velle se præcipitem dare.

Contra vero si de suæ Religionis veritate nequaquam esse Christiano homini ambigendum pronuntiemus, quam æquo jure actum erit cum Ethnicis, Judæis, & Muhammedanis? Exigent & illi a nobis, quod nos merito ab ipsis exegimus. Si recusabimus eo nomine, quod veritatem a nobis, ab illis errorem stare, certo cognoscimus: iisdem verbis se a nobis expedient, quoties iis esse de sua Religione dubitandum indicimus. Aut etiam reponent: certi equidem esse potestis, omnes

omnes vos Christiani, de Fide illa, hoc est persuasione, qua veram esse Religionem vestram creditis; at certi esse non potestis omnes, Religionem istam vere esse, qualem vos creditis, nisi prius illam cum reliquis Religionibus composueritis, vobisque constet, eam a Ratione minime abhorrere, atque insuper Auctoritate divina fuisse constitutam. Et cur tantum vobis a dubitatione timetis, si tam firma est ac aperta Religionis vestræ veritas? Illi paveant, qui in errore versantur, eoque stultitiæ devenerunt, ut grave ducant, se ab erroris servitute liberari, & ad regnum Veritatis perduci.

Ut isti controversiæ fiat satis, simulque investigandi Veri jura serventur, atque avertantur perdendi pericula, memoria repetendum est, quod præcedenti Capite disseruimus; nempe rudes atque ignaros dubitare non debere de veritate rerum, quas doctissimi & sapientissimi viri semper tradiderunt ac tradunt. Secundo posse quemlibet honesto fine sibi dubitationem creare vel de evidentissimis rebus, non quod earum veritatem suspectam habuit, sed ut earum causas & rationes & veritatem clarius perspiciat. Hoc autem non doctis solum & ingeniosis hominibus, sed & imperitis ac rudibus facere licet, modo primi ingenium contineant intra limites concordi prudentum consilio statutos, reliqui vero ad fideles sapientesque Magistros dubitationem suam conferant, seque illis erudiendos tradant. Licitum, inquam, est aliquo modo dubitare, seu perscrutari, quam firme Rationis atque Auctoritatis principiis innitatur sua Lex, dummodo id homines præstent, intellectus sui illustrandi gratiâ, atque dum id præstant, a se certitudinem illam nondum rejiciant, quam de Legis ipsius veritate ante conceperant, & dummodo instrumenta ad recte judicandum necessaria in id opus adhibeant. Ita fiet, ut nobilissimum Fidei donum, quo a Deo per sacrum Baptisma donantur Christiani, vel in ipsa dubitationis specie servetur intactum, & Christianæ Religionis veritas magis eluceat, & fortius confirmetur in hominum mentibus.

Neque dicant Ethnici, aut Judæi, aut Muhammedani, levia nos a nostris petere, postquam gravia ab ipsis petierimus. Volumus æquis rationibus cum illis agere; non alium in finem, non aliis conditionibus eos de sua Religione dubitare volumus, quam dubitaturi sint Christiani. Nam vel ex hujusmodi cauta dubitandi forma, certum nobis est, consecuturos esse contrarios quidem, sed optimos effectus utrinque, quando sinceris animis examen habeatur, & media stet Ratio liberum prolatura judicium. Scilicet Christianus quilibet tunc arctius in sua Religione firmabitur, atque ad eam contra inimicos tuendam aptior validiorque efficietur: quod sane omnibus Christianis suadet Sanctus Petrus in Epist. I. 3. ita scribens: *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe*. Reliqui

Digitized by Google

vero hucusque a Christo alieni, aut mentem victam ad Evangelii leges convertent, aut tacite ostendent, se ab una pervicacia, seu terrena cupiditate, aliisve parum honestis causis, detineri, ne sanctæ Christianorum Religioni suum dent nomen, & animum.

Atque hoc profecto est peculiare istius Legis decus ac prærogativa, ut ipsa sit, non dicam credibilis supra ceteras, sed una sit evidenter credibilis, & consentanea æquitati Naturæ atque Rationis. Quamobrem inquirantur, ut lubet, ejus fundamenta ac principia. Nullum plane ibi Dogma occurrat; quod rectæ Rationis suffragio non comprobetur, atque laudetur. Nonnulla quidem Mysteria ibi traduntur de Natura ac Voluntate divina, quæ aut captum humani intellectus excedunt, aut perfecte intelligi, dilucideque exponi non possunt. Verum hæc ipsa non contra rationem, sed supra rationem esse, omnes intelligent. Neque mirum, quod finita potentia in infiniti Dei capienda atque explicanda Natura aliquantum deficiat. Illud præterea omnino exploratum est, nos ista credere, eo quod ab ipso Deo de se testimonium ferente revelata sunt, & novimus a Deo revelata fuisse; & quandoquidem Rationi minime ista repugnant, propterea quoque a Ratione recta incunctanter probantur.

Quod est ad Auctoritatem divinam, tantus signorum rationumque concentus in Christianam Religionem confluit, ut illam nisi impudenter negare nequeas a Deo constitutam. Etenim ejus fundator Christus compluribus Prophetarum oraculis prædictus antea fuerat, eaque prostant in libris, quos Judæi, inimica Christianorum natio, a tot seculis venerantur. Accedunt plane cœlestis vita, ac mores Christi, & manifesta atque innumerabilia Miracula, quibus tum ille, tum ejus sectatores virtute ab ipso accepta istius Religionis veritatem confirmarunt. Ad hæc puritas & sanctitas dogmatum, legumque ad mores spectantium rectitudo, quibus nulla alia Religio, æque ac Christiana, homines ad cuncta virtutum officia impellit, atque a terrenis ad cœlestia & spiritualia perducit, docetque non solum credere digna de Deo, sed etiam digne colere Deum optimum maximum. Præterea non ad instituentium commodum, aut emolumentum & gloriam proposita fuit; non vi propagata per totum ferme terrarum orbem; sed ab idiotis viris primum deprædicata, tum immenso rationum pondere, tormentorumque incredibili tolerantia a doctissimis viris, fortissimisque Martyribus propugnata fuit: quibus tametsi ardua quædam Rationi humanæ proponentibus, & voluntati non sensuum oblectamenta, voluptatesque, sed legem Crucis, excidiumque cupiditatum indicentibus, nihilominus tamdem cessit non paucorum Judæorum pertinacia, & immanis aliorum populorum numerus. Hæc atque alia complura signa, seu Motiva Credibilitatis, ut vocant, latissime ab iis pertractata, qui de Christianæ Religionis veritate

Digitized by Google

ritate agunt, nisi illam a Deo esse, illique prudenter esse credendum, evidenter probant, fortiterque persuadent: quid aliud expectes? Certe nulla alia Religio tanto signorum consensu Deum sibi vendicet auctorem: & siquidem habenda est aliqua Religio (uti procul dubio habenda est) certe Christianam, cujus *testimonia credibilia facta sunt nimis*, longe esse reliquis præferendam, qui non videt, nihil videt.

Quum vero a tot seculis floruerint, ac floreant apud nos accuratæ omnium doctrinarum, & præcipue divini cultus, veræque Religionis studia, & quum quidquid umquam Theologia & recta Ratio docuit cum ad veteris novique Testamenti interpretationem & confirmationem, tum ad morum disciplinam, atque intellectus voluntatisque humanæ perfectum regimen, totum id non minori pietate quam eruditione ac ingenio ab eximiis Christianis pertractatum, literisque etiam consignatum fuerit, & etiamnum ex instituto pertractetur, ac disputetur in eorum Scholis atque Ecclesiis: hinc est, quod rude Christianorum vulgus eximatur a præcepto, quod prudentia unicuique injungit altius inquirendæ Veritatis in potissimo Religionis negotio, hoc est perpendendi prima illius fundamenta & principia. Imprudenter sane & crudeliter exigas, ut quilibet e populo Theologiæ, Linguis variis, atque aliis compluribus Disciplinis det operam, quæ necessariæ sunt ad explicandas divini Instrumenti Scripturas, & ad instituendum exquisitum de Religione examen. Fecerunt id studiosissime & quotidie faciunt innumerabiles Ecclesiæ Pastores, atque Doctores. Igitur dum tot, ac tales antesignanos (ut alia omittam nobis, non aliis faventia) Christiana plebs sequitur, imprudens sit, qui illam imprudentiæ accuset.

Sed non idcirco omnes Christianos ab hujusmodi onere eximimus. Arbitramur enim, sacros Ecclesiarum Ministros & omnes, quibus erudienda creditur plebs Christi, debere diligenter inquirere & noscere Christianæ Legis fundamenta ac principia, neque hujus tantum veritatem, sed & reliquarum falsitatem habere perspectam. Tum etiam magis id necessarium ducimus, quum Christianus populus in Gentilium, aliarumque sectarum vicinia constitutus est, & aut occasio fert, aut Caritas suadet, pugnandum sæpe numero esse non minus contra superstitionem, quam pro Religione legitima. Quando enim, ut diximus, populo Christiano fas est conquiescere in sapientia, fide, pietate tot Majorum suorum, doctrinam a Deo revelatam, rationisque suffragio probatam tradentium, si forte populo eidem dubitationes injiciantur, sive occurrant, aut si ab hostibus impugnetur Christianæ Legis veritas: quis hereditatem sanctam in tuto collocabit? Est id Pastorum procul dubio, quibus cura gregis demandata fuit. Atqui periculum a grege avertent, ubi præ ignorantia

ne se quidem expedire possint ab instantibus lupis? Quocirca quum non in alium finem magistri & duces dati sint populo Dei, nisi ut illum doctrinâ sanâ imbuant, & in veritate confirment, & ab erroribus arceant: vires etiam sibi parent necesse est, quibus muneri instituto que suo respondeant. Manifestum autem est in hanc rem Apostoli praeceptum. *Oportet enim*, inquit ad Tit. cap. I. *ut Episcopus potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere*. In II. vero ad Tim. c.4. *Prædica*, inquit, *verbum*, *insta opportune*, *importune*, *argue*, *obsecra*, *increpa in omni patientia & doctrina &c.* In eamdem sententiam loquuntur Sancti Patres, & Concilia. Quam certe legem si ad omnes cujuscumque gradus Pastores in Christiana Republica extendemus, nimis severi non erimus. Singulorum enim est gregem pascere ac tueri. Quod quidem præstari etiam posse per subsidiarios & mercenarios non negaverim. Sed tum demum laudabiliter præstabitur, quum Pastores deligendis optimis mercenariis sint apti, ac intenti; & ipsi quoque ad curam gregis conferant diligentiam suam, doctrinam, sapientiam, atque pietatem, ne si solo Pastoris nomine & honore contenti sint, ex ignorantia & desidia mentem frustrentur summi omnium Pastoris Christi.

CAPUT QUINTUM.

An ad ineundam Religionem veram Auctoritas præcedere Rationem debeat. Manichæorum jactantia exploditur. Sancto Augustino sententia hac de re absurda a Pherepono affícta. Rationes extrinsecæ, seu Motiva Credibilitatis adhibenda ante Fidem, nec exigendæ Rationes Dogmatum demonstrativæ. Usus Catholicæ Ecclesiæ hic laudatus, a qua nemo sine ratione credere jubetur. Scire, & credere quantum differant. Miracula, extrinsecæ Rationes. Alia Phereponi somnia putantis, Catholicos olim sine rationibus exegisse Fidem.

Ex hactenus dictis consequitur, Rationem atque Auctoritatem consulendas esse, easque confluere, ut quisque prudenter aut susceptam servet, aut amplectatur Religionem veram. Quod quum plerique non animadvertant, aut negligant, & ab una hominum falláci auctoritate se duci sinant; hinc fit, ut tot Provinciæ in antiquis erroribus perstent, & ad verum Dei cultum numquam convertantur. Omnium autem maxime Christiana Religio Auctoritate & Ratione se niti profitetur; ceteris vero aut unum ex istis fundamentis, aut utraque deesse invictis argumentis contendit. Apostoli, eorumque successores, & Sancti Patres, & reliqui Christianæ Reipublicæ Doctores, Legem hanc non aliis artibus in toto fere terrarum orbe propagarunt, quam ostendendo divinitus revelatam, & Rationi conformem,

mem, idque rationibus probando, quibus humana prudentia prorsus acquiescat, nisi carnem audire malit, quam spiritum. Proinde prima fronte videatur non injustâ censurâ a Johanne Pherepono argui Sanctus Augustinus, quippe qui in Libro *de Utilitate credendi* persuadere nititur, Christianam Religionem sine ratione prius veram esse credendam, ut illius veritas ratione postea percipiatur. *Vera religio*, inquit ibi Augustinus Cap. 9. *nisi credantur ea, quæ quisque postea, si se bene gesserit, dignusque fuerit, assequatur atque percipiat, omnino sine quodam gravi auctoritatis imperio iniri recte nullo pacto potest.* Augustini sententiam Pherepomus in animadversione ad eumdem Librum pag. 596. his verbis insectatur: *Quo argumento probare poterat, prius esse quædam sine ratione (nam hoc debet intelligi) credenda, quæ postea perciperentur? Quis mendaciorum & fabularum Propola non potuit similia exigere: & postea dicere, si quis commenta ejus rejecisset, eum fuisse indignum, qui ea adsequeretur? Annon Judæi & Ethnici Christianis, contra se ratiocinantibus, talia reponere poterant, esse credendum, non ratiocinandum?* Tum ostendere pergit, non injuriâ petere posse homines ad Christi Fidem convertendos, ut hujus Fidei veritas rationibus ante vera probetur, quam vera credatur. Aliter præpostere agi; nullamque superstitionem esse, ad quam pertrahi non possint homines, si obtineat opinio Augustini.

Verum enim vero Pherepomus ineptam Augustino sententiam affinxit, eique contigit, quod reliquis, qui quum in hoste quærant quod criminentur, errores & culpas deprehendunt, quas tamen non hostis sæpe admisit, sed Censoris livor incaute somniavit, atque creavit. Nos æquiore animo Augustini mentem investigantes palam faciemus, nihil æquius ab Augustino suaderi atque exigi potuisse, quam quod ipse a Manichæis exigebat; & simul quodnam sit Rationis pondus, & quei Ratio procedere debeat in Religionis negotio, ostendemus. Uti diximus, Religio vera ab Auctoritate, sive Revelatione divina, descendere debet. Quum Deus nolit singulos per se alloqui homines, eisque Religionem veram mirandum in modum communicare: necesse est, ut isti ad Rationis consilium, & ad Auctoritatem quoque humanam confugiant, per quæ subsidia de divinæ Revelationis veritate certi efficiantur. Ipsa humana Auctoritas, quamquam multum polleat, ad Rationis tribunal & examen trahenda est, nosque e Rationis consensu, sive dissensu, illius vim, aut infirmitatem dignoscimus. Rursus Ratio duplici via nos ad cognoscendam veritatem divinæ Revelationis perducere potest; vel per demonstrationem, & argumenta intrinseca, vel per credulitatem, & persuasionem prudentem, hoc est per extrinseca argumenta.

Manichæi magnificis verbis homines ad Religionem invitabant, polliciti se omnia illius Mysteria & Dogmata demonstraturos esse evi-

denter cum veritate concordia, priusquam ab aliquo fidem exigerent. Scilicet, si pollicitationem sequebatur effectus, poterant homines primo per rationem, sive per intrinsecas rationes, intelligere, veram esse illam Religionem, quam subinde per Fidem credituri erant, ita ut Fidei fundamentum foret ipsa Ratio. Contra Catholici contendebant, prius esse credendum per Fidem, ut postea per Rationem, & per intrinseca argumenta, intelligi ardua quædam Religionis mysteria & dogmata possent. Quam quidem rationem pertrahendæ gentis ad veram sapientiam ambitiosissime deridebant Hæreticorum omnium stultissimi Manichæi, non aliter ad tantam rem procedendum rati, quam nihil credendo, nisi rationi prius intrinsece constaret veritas per explicationem omnimodam, atque evidentem demonstrationem omnium Dogmatum, atque Mysteriorum.

Totus est Augustinus, ut ostendat, quam injusta flagitarent Manichæi, quam justa Catholici. Primo, quia ne ipsi quidem hæretici promissa præstabant. *Plus enim*, ut ait c. 1. Lib. de Util. cred. *in refellendis aliis diserti & copiosi erant, quam in suis probandis firmi & certi*. Et c. 6. affirmat, eorum Auditores *falsa pollicitatione rationis inaudita millia fabularum credere & colere fuisse coactos*. Ipsos item Magistros ineptissimos fuisse in reddenda ratione, suisque doctrinis confirmandis, tradit lib. contra Epist. Manichæi c. 5. & cap. 14. Immo id ostendit in reliquis suis adversus eos Hæreticos lucubrationibus. Secundo, quia & ipsi Manichæi ante omnia hortabantur auditores suos, ut Christo crederent, atque in hoc sequerentur auctoritatem Ecclesiæ Catholicæ. Quo facto, pollicebantur se expositurros, verumque esse demonstraturos, quicquid dixerat Christus, & in Scripturis habebatur Manichæo calculo probatis. Tertio, quum divina quædam Mysteria & Dogmata vim & captum intellectus humani excedant, & sint non quidem contra rationem, sed supra rationem: ideo Catholici ajebant, per Fidem sternendam esse viam Rationi, ut hæc in alta atque obscura, impetrato per Fidei obedientiam cœlesti auxilio, postea penetraret. Quarto, ostendebant Catholici, etiamsi Mysteria divina, & sacræ Scripturæ, humanis viribus intelligi possent, paucorum tamen hominum esse rationes intrinsecas capere, quibus mens ad certam cognitionem rerum omnium divinarum perducatur. Num ergo ceteris hominibus, qui tam felici ingenio, tam vivido intellectu, præditi non sunt, idcirco neganda aut differenda Religio, neque per Fidem ad verum credendum sunt ii pertrahendi? Si hoc statuamus, tunc rudes & crassâ minervâ afflati, arbitrantes non sine rationibus & demonstrationibus esse credendum, numquam ad veram Religionem pervenient, quia numquam obscura & ardua quædam Religionis arcana satis sint intellecturi. Tamdem, ut alia præteream Augustini argumenta, Christus ipse non alia ratione homines ad se pertraxit, nihil

prius,

prius, nihil fortius exigens, quam ut sibi crederent, quum tamen illi nondum essent idonei ad divina percipienda secreta. Neque secus ad nostra usque tempora actum fuit in Ecclesia Catholica; & porro secus agere periculosum est, aut certe exiguum afferet fructum. *Hæc est*, inquit Aug. cap. 10. de Util. cred. *providentia vera Religionis Hoc jussum divinitus. Hoc a beatis majoribus traditum. Hoc ad nos usque servatum. Hoc perturbare velle atque pervertere, nihil est aliud, quam ad veram Religionem sacrilegam viam quærere. Quod qui faciunt, nec si eis concedatur, quod volunt, possunt quo intendunt pervenire. Cujusmodi enim libet excellant ingenio, nisi Deus adsit, humi repunt. Tunc autem adest, si societatis humanæ in Deum tendentibus cura sit. Quo gradu nihil firmius in cœlum reperiri potest.*

Sed hactenus deducta dubitationi lectoribus eximendæ satis non sunt. Nondum argumenta Phereponi dejecta, nondum ejus error detectus. Quum audiunt lectores, veterem Christianorum Rempublicam, & Augustinum poscere, ut ad veram Religionem accedentes primum sine ratione credant, facturi sibi gradum etiam ad intelligenda Religionis Mysteria, non continuò opinentur, iis imperatam esse Fidem sine ulla omnino ratione. Exigebatur, ut veram crederent Christi Legem; sed simul credendi rationes exponebantur, quibus ducti homines prudentissime veram crederent. Rationes autem istæ erant, quæ nunc in Scholis signa, seu Motiva Credibilitatis, appellantur, extrinsecæ quidem rationes, sed proposito fortissime probando omnium consensu idoneæ: Nos aliqua ex his argumentis supra attigimus. Proponebantur Infideli una cum divinis utriusque Testamenti Libris Mysteria & Dogmata Christi, atque etiam explicabantur. At parcebatur intrinsecis rationibus, quæ difficiles plerumque sunt, ac intelligi nequeunt, nisi post longum studium, & peculiari auxilio Dei, quod per Fidem divinitus infusam, & per Baptismatis gratiam sperare deinde fas est. *Ego*, ait Augustinus cap. 14. *credere ante rationem, quum percipiendæ rationi non sis idoneus, & ipsa Fide animum excolere excipiendis seminibus veritatis, non solum saluberrimum judico, sed tale omnino, sine quo ægris animis salus redire non possit.* Sacerdotibus Christi Fidem prædicantibus inter Infideles, non Theologiæ Baccalaureos, ut barbaro utar vocabulo, sed Christianos facere animus erat. Præviis igitur Argumentis efficacibus Credibilitatis movebantur Infideles ad credendum, veram esse Christi Religionem. Quo fundamento posito, cognitâque veritate Revelationis divinæ, quidquid postea ab ista cœlesti Religione propositum erat atque explicatum, etsi non intelligeretur, etsi intrinsecæ causæ & rationes non afferrentur, aut satis non caperentur, verum credebatur, & credendum erat, quippe a Deo mentiendi impotente in ea vera Religione traditum. Ita extrinsecæ rationes animum instruebant ad

Fi-

Fidem; misericordia autem Dei animum ita instructum ad Baptismum, & ad cœleste Fidei salutaris donum perducere solebat. Animus tamdem divinâ gratiâ imbutus, ad obscura & abdita Mysteria & Dogmata intelligenda, quantum creatæ menti licet, efficiebatur aptissimus.

Quod itaque in Catholicis criminabantur Manichæi, nihil aliud erat, quam istud præcipere Fidem sine prævia demonstratione, sine rationibus intrinsecis, evidentique dogmatum omnium atque mysteriorum probatione. Id importune a Manichæis exigi, quin etiam parum pie, atque imprudenter exigi, Augustino præeunte, didicimus. Satius enim erat, ac tutius & expeditius, ad Religionem adducere homines per Motiva Credibilitatis, hoc est, per extrinsecas rationes. Ad hæc animum Phereponus non advertens, ubi audiit, Manichæos rationem petere ante Fidem, Augustinum vero in contraria esse sententia, tum censuit sine ullis rationibus præviis impositum ab Ecclesia Catholica credendi jugum futuris fidelibus. At amabo, quid aliud Augustinus in Manichæis damnat, quam quod ante Fidem *rationem se de obscurissimis rebus polliceantur reddituros*, uti Cap. 9. ait? Secundo, quod *credendum negent, nisi indubitata ratio reddita fuerit &c. Et nisi apertissimam rationem stultis de Deo protulerint, nihil credendum esse contendant?* Nihil ergo aliud probare Augustinus contendit, quam prudenter credi posse ac debere, vel antequam ratione, & certa cognitione, divina quædam secreta & ardua quædam ac obscura Mysteria intelligantur. Nonne ad rite prudenterque veram Religionem ineundam, satis est, si externis argumentis, quæ multa atque efficacissima habet sola Christi Religio, ad credendum ducaris? Ubi enim tibi constitit, veram esse aliquam Religionem, tibi etiam constat, nonnisi vera in ea contineri, tametsi per demonstrationem veritas singulorum tibi nondum perspecta fuerit. Augustinus ipse, quibus rationibus permotus fuerit, & quibus reliqui permoverentur ad amplectendam Christi legem, prodit in ipso Libro de Utilitate credendi Cap. 14. dum significat, se Christi moram in terris credidisse *populorum atque gentium confirmatæ opinioni, ac famæ admodum celeberrimæ. Famę*, inquam, *celebritate, consensione, vetustate roboratę*. Deinde cap. 16. partim admirandis Christianæ Religionis prodigiis, quæ nemo nisi impudens neget, partim credentium multitudine, quæ Augustini tempore se latissime per ingentia terrarum spatia effundebat, moveri nos ad credendum ait. *Homini non valenti verum intueri, ut ad id fiat idoneus, purgarique se sinat Auctoritas pręsto est, quam partim miraculis, partim multitudine valere, nemo ambigit*. Sequenti autem Capite pleraque Credibilitatis Motiva enumerat, quibus Infideles adducti prudenter credere jubebantur, nostrisque etiam jubentur temporibus. *Hoc factum est*, inquit, *divinâ providentiâ per Prophetarum*

Va-

Vaticinia ; per humanitatem doctrinamque Christi ; per Apostolorum itinera ; per Martyrum contumelias , cruces , sanguinem , mortes ; per Sanctorum prædicabilem vitam ; atque in his universis , digna rebus tantis , atque virtutibus , pro temporum opportunitate Miracula . En argumenta , en rationes , quæ ab Infidelibus Fidem impetrabant , priusquam certa & interna demonstratione , sive cognitione , intelligerentur omnia divinæ Legis documenta atque Mysteria . Hinc Augustinus dicere pergit : *Quum igitur tantum auxilium Dei , tantum profectum , fructumque videamus , dubitabimus nos ejus Ecclesiæ condere gremio, quæ usque ad confessionem generis humani ab Apostolica Sede per successiones Episcoporum , frustra Hæreticis circumlatrantibus , & partim plebis ipsius judicio, partim Conciliorum gravitate , partim etiam Miraculorum majestate damnatis , culmen auctoritatis obtinuit ?* Alia hujusmodi argumenta extrinseca, quæ Augustinum in Ecclesiæ Catholicæ gremio tenerent, luculentius ab ipso recensentur in lib. contra Epist Manichæi Cap. 4.

Nunc ergo accedat Phereponus , & dicat pag. 596. Animadv. *Quis mendaciorum & fabularum Propola non potuit similia exigere? Annon Judæi & Ethnici Christianis contra se ratiocinantibus , talia reponere poterant : esse credendum , non ratiocinandum?* At quis mendaciorum Propola , quis Ethnicus , aut Judæus , tot ac tanta Motiva Credibilitatis afferre poterat , aut possit , quibus probet suam Religionem divinitus institutam , aut a Deo semper in pristinis legibus & ritibus conservatam , quot & quanta producere potuit , & potest Christi Religio? Non ergo sibi timere debebat Augustinus , immo Catholica Ecclesia, si credendum prius esse monebat quam intime evidenter omnia intelligerentur ; nam reliquæ Religiones tanta vi , tanto numero & concentu argumentorum carent, quibus fidem exigant ante rationem. Propterea extra oleas Phereponus fertur , quum in reliquis animadversionibus suis Augustino minatur , & flagra intentat , quasi hic nulla ratione prolata , Christo , ejusque Religioni , & sacerdotibus, credendum esse moneat . *Qui credit* (sunt Phereponi verba pag. 597.) *veram aliquam esse Religionem , seu Deum coli velle ab hominibus, sine ulla omnino ratione , aut insanit , aut ita hebes est , ut ab insanis non multum distet . Qui fidem habuit tibi sine ratione , idem etiam sine ratione , cum videbitur , tibi fidem detrahet , adsentieturque aque facile Arianis, si rerum potiantur , aut etiam , quod deterius est , Muhammedanis , quod revera fecerunt Afri post Augustini tempora* . Non vacat inquirere , cur in Muhammedanam superstitionem concesserit una cum Asia & Græcia , ipsa quoque Africa . Hoc unum dicam , temere pronuntiari , Afros sine ratione olim credidisse Christo , & ejus Religionem sine ratione didicisse , & per aliquot etiam secula sine ratione servasse . Neque in animo est perpendere , quot exceptionibus subsit , & quot explicationibus indigeat regula illa : *Qui tibi fidem*

dem sine ratione habet, facile etiam sine ratione tibi fidem detrahet. Siquidem & Judæorum, & Moslemorum filii sine ratione plerumque credunt parentibus, & majoribus suis, Religionem propriam tradentibus; neque tamen facile de sua se fide atque opinione dejici patiuntur. Quod si id illis contingit, quanto magis id Christianis continget, & porro contingere debeat? Qui enim vel sine ratione Christo credit, & per Baptismatis lavacrum Religioni veræ conjungitur, dum id ex animo faciat, & non ficte credat, eâ cœlesti virtute profecto donatur, quæ illum vel sine ratione in Fide constantissimum continere possit.

Hæc, inquam, missa faciamus, & certa sit undequaque Phereponi sententia, immo non aliud sit quam quod habetur Cap. 19. Ecclesiast. *Qui cito credit, levis corde est*. At quid rei hæc habent cum Ecclesiæ Catholicæ disciplina, quæ a Christo ad nostram usque ætatem sanctissimam Religionem propagavit, tot rationibus, causisque propositis, cur Sacerdotibus suis, & Christo credendum foret? Bardos plane stupidosque necesse est, faciat existimetque Phereponus tot populos ingenii fama alioqui celebres, qui sese ad Christum hucusque adjunxerunt, si aliter eos censet Christianæ Religioni consensisse, neque iis, antequam crederent, fortissime persuasum putat, jure fuisse credendum. At, inquit Phereponus, non rationi, sed Sacerdotibus fidem exigentibus credendum esse Augustinus monet. Id juris si sibi arrogent Sacerdotes Ethnici, & eadem, quæ Augustinus habet de utilitate credendi, Christiano occinant, quid responsi dabimus? Intoleranda ab iis peti, Christianus exclamabit. *Ne ergo*, subdit Censor, *bona ratiocinatio habeatur in Africa Christiana, quæ Parologismus fuisset ad ortum Euphratis*. Si sine ullis omnino rationibus Christiani Antistites sibi adhibendam fidem dixissent: ferri utcumque posset ista Phereponi percontatio. Verum, ut vidimus, aliter sese res habuit. Præter animum non fictum adferebant Christiani Sacerdotes rationum pondus, quibus evidenter credibilem esse Religionem suam probarent, vel non intellectis evidenter singulis ejus dogmatibus atque mysteriis. Manichæi vero ita obfirmatis animis pugnabant, ut neque Sacerdotibus Catholicis, quamlibet sincere agentibus, neque extrinsecis argumentis, quamlibet fortissimis, eorum ex parte productis, adjungere fidem vellent, & adjungendam præfracte negarent, nisi certa cognitione atque intrinsecis rationibus prius intelligerent & vera esse evidenter cognoscerent omnia divinæ legis mysteria atque documenta. Itaque sponte evanescit inter Christianos atque Ethnicos Sacerdotes instituta comparatio.

Quum vero Augustinus Cap. 12. lib. de Util. cred. quæsiisset, *Quomodo, si quod nescitur, credendum non est, serviant parentibus liberi, eosque mutua pietate diligant, quos parentes suos esse non credant?* Phere-

re-

reponus insurgit, & hæc plane dissimilia esse pronuntiat. *Nam parentes*, ita scribit, *& alii scire possunt, & revera sciunt, quinam sint sui, & certorum hominum liberi; nec ullâ utilitate ducuntur, saltem plerumque, ad supponendos sibi alienos liberos. Sed Sacerdotes, qui volunt sibi credi de Religione, ejus veritatis non sunt magis conscii, quam alii homines, si rationibus sunt destituti; & plerumque non sine magna utilitate sua suum gregem augebant*. At hoc ipsum exemplum dilucide ostendit, quod hactenus de quæstione ista non perspexit Phereponus, qui tametsi Criticæ Artis magister moneri se patiatur, ut quando ad aliorum censuram fertur, diligentius eorum opera legat, mentemque scrutetur. Tria esse dixerat Augustinus Cap. II. *Intelligere, credere, opinari*. *Intelligere* idem esse ac *scire*, seu *aliquid mentis certa ratione tenere statuit*. Tum hæc addit: *Quod intelligimus, debemus rationi; quod credimus, auctoritati; quod opinamur, errori*. Ut autem ostendat, falli Manichæos, qui dicunt, *nihil esse credendum, nisi quod scimus*, liberorum exemplum adducit, qui procul dubio mentis certa ratione & per demonstrationem scire ac intelligere nequeunt, suos esse parentes, quos ut tales diligunt & colunt, & tamen pie prudenterque tales esse credunt, quia auctoritate, hoc est, argumentis & rationibus extrinsecis ad ita credendum atque agendum moventur. *Credimus*, inquit, *& sine ulla dubitatione credimus, quod scire non posse confitemur*.

Quid nunc rei tam certæ objicit Phereponus? *Parentes*, ait, *& alii scire possunt, & revera sciunt, quinam sint sui liberi*. At ut prætеream, ne ipsos quidem parentes id *scire* interdum posse per *scientiam certamque mentis cognitionem*, quo sensu Augustinus heic *scire* accipit: numquid liberi per rationes intrinsecas, & per scientiam noscunt parentes suos? Non hercle. *Non enim ratione* (ut ipsis Augustini verbis utar) *ullo pacto sciri potest, sed interpositâ matris auctoritate de patre creditur; de ipsâ vero matre plerumque nec matri, sed obstetricibus, nutricibus, famulis. Nam cui furari filius potest, aliusque supponi, nonne potest decepta decipere?* Sed, inquit Phereponus, hoc exemplo probare vult Augustinus, credendum quoque esse Christiano Sacerdoti sine ratione, quum tamen hæc sint plane dissimilia. At quandonam somniavit quisquam, liberos sine ulla omnino ratione credere, hunc aut illum esse parentem suum? Illud ergo exemplum in eum tantummodo finem Augustinus adfert, *ut ostendatur, nihil omnino humanæ societatis incolume remanere, si nihil credere statuerimus, quod non possumus tenere perceptum*, hoc est cujus certa non habeatur scientia. Nimirum inter Augustinum & Manichæos vertebatur ista quæstio, utrum scilicet credi quædam prudenter possent atque deberent per sola Credibilitatis Argumenta, an verò necesse foret earum rerum Scientiam prius habere, ut prudenter deinde crederentur. Nemo neget, quin liberi verisimillimis rationibus ducti prudenter credant, & credere

de-

debeant parentes suos. Nemo etiam negare audeat, quin Infideles auditis dumtaxat Motivis, ut ajunt, Credibilitatis, credere prudenter possint ac debeant Sacerdoti Christiano, quamvis internas quorumdam divinorum Dogmatum rationes nequaquam proponenti. Dissimilia autem sunt hujusmodi exempla, sed contrariâ atque aliâ ratione, quam Phereponus censet. Liberi enim facile in credendis parentibus suis, ut liquet, falli possunt; Infidelis vero in credendo Sacerdoti tot credibilitatis argumenta adferenti, si rationem consulat, sentit se falli non posse, etiamsi Sacerdos ille ad utilitatem quoque propriam eo in negotio respiceret: quod tamen quam modeste, quam vere, a Pherepono Christianis Sacerdotibus affingatur, ipse viderit. Tanta quippe est eorum argumentorum vis, quibus credenda ostenditur Christiana Religio, ut eam non solum prudenter, & sine difficultate credere quisque possit, sed etiam difficillimum sit homini iis auditis temperare a credendo. At Phereponus sibi temere persuadet, sine ullis omnino rationibus olim Sacerdotes fidem præcepisse, dum nequaquam intelligit, quid *scire* hoc loco sit Augustino. Poterat tamen ipse ex iis, quæ retulimus, abunde perspicere, & partim etiam perspexit in eodem Cap. 14. Sed qui extra orbitam cucurrerat, se in viam revocare non valuit.

Disciplinam Ecclesiasticam de exigenda fide ante rationes intrinsecas exemplo Christi confirmabat Augustinus, inquiens eum nihil prius, neque fortius, quam credi sibi voluisse. *Fide*, ait, *ille stultos ducebat; vos ratione ducitis. Laudabat credentes ille; vos objurgatis &c.* Heic Phereponus suas obtrudit notas, ostensurus egregia morum Præcepta & Miracula duas graves fuisse rationes, quibus divinus ille Magister sibi conciliabat fidem, quamvis Judæi non intelligerent, quæcumque dicebat. At rogo quid novi adfert eruditus Censor? Nonne & Augustinus ibidem hæc habet: *Quid enim aliud agunt tanta & tam multa Miracula, ipso etiam dicente, illa fieri non ob aliud, nisi ut sibi crederent?* Quare ergo non intellexit aliquando Phereponus, satis esse posse ad prudenter credendum Religioni Christianæ Argumenta Credibilitatis, eaque argumenta antiquis Christianis in credendo, & in prædicando Infidelibus Evangelio familiaria fuisse? Ipse Christus causas & rationes intrinsecas altissimorum quorumdam dogmatum non attulit; & tamen ut sibi crederetur, instabat. Sola Miracula, quæ nemo alius fecerat, pro ratione erant, eorumque gratiâ prudenter assentiri Christo poterant, immo debebant Judæi. Miracula autem non intrinsecas esse, sed extrinsecas rationes, ad probandam doctrinæ veritatem, manifeste constat. Præterea Phereponus hinc discere debuit, excipiendum cum risu fuisse exemplum Christi a Catholicis adhibitum, si isti non solum sine intrinsecis, sed etiam sine extrinsecis rationibus postulassent, ut sibi crederetur, quando ipse

Dei

Dei Filius non aliter fidem præceperit, quam præmissis ingentibus prodigiis, hoc est gravissimis rationibus extrinsecis, quibus tuto deducerentur Judæi ad credenda illa etiam, quæ satis non intelligerent. Videat igitur Censor, quam recte in hæc verba concludat: *Itaque non potuit Augustinus exemplo Christi uti, ut probaret Ecclesiam Catholicam jure sibi sine ratione credi postulare.*

Itidem ex aliis quoque Augustini Libris, quæ Catholicorum atque ipsius Augustini mens & consuetudo foret, colligere Phereponus poterat, nisi figmentum suum nimis amasset, ex quo exercendi ingenii censorii tam bella occasio suboriebatur. Inquit autem Augustinus in Lib. de vera Religione cap. 34. *Ipsa quoque animæ medicina, quæ divinâ providentiâ & ineffabili beneficentiâ geritur, gradatim distincteque pulcherrima est. Distribuitur enim in Auctoritatem atque Rationem. Auctoritas* (videlicet argumenta credibilitatis) *fidem flagitat, & rationi præparat hominem. Ratio ad intellectum cognitionemque perducit. Quamquam neque Auctoritatem Ratio penitus deserit, quum consideratur, cui sit credendum; & certe summa est ipsius jam cognitæ atque perspicuæ Veritatis auctoritas.* In Ep. 120. cap. 1. alias 222. apertius exprimit, quæ sententia foret Ecclesiæ Catholicæ. *Absit* (sunt ejus verba) *ut ideo credamus, ne rationem accipiamus, sive quæramus; quum etiam credere non possemus, nisi rationales animas haberemus. Ut ergo in quibusdam rebus ad doctrinam salutarem pertinentibus, quas ratione nondum percipere valemus, sed aliquando valebimus, fides præcedat rationem, qua cor mundetur, ut magnæ rationis capiat & perferat lucem: hoc utique rationis est.* Quæ verba Phereponus veritatem prorsus consentientem habere & ipse adnotavit atque affirmavit; quamvis postea fateatur, se non intelligere, quomodo hæc in concordiam redigi possint cum iis, quæ alibi de Auctoritate ab Augustino traduntur. At nihil homini facilius erat, quando ad ejus Libros accessisset amantis potius quam inimici animo, & non insectandi, sed illustrandi tanti viri causâ in eum commentarios sibi conscribendos suscepisset.

Ceterum lepidus mihi videtur Phereponus, quum veras divinare vult causas, cur Augustini tempore Fides, ut ille somniat, sine ratione exigeretur. Prima est, quod Christiani *non satis erant in Philosophia Criticaque exercitati, ut Scripturam contra objectiones Manichæorum, aliorumque defendere commode possent. Altera, quod revera sibi conscii essent, non pauca a se dici plane contraria rectæ rationi; qualia erant tam multa, quæ de Gratia & Prædestinatione, aliisque dogmatibus iis adnexis, quasi capite Fidei credenda ab Augustino proponebantur. Denique is sermo fuit partium jam vires suas sentientium, & multitudine sua fretarum; quam sæpe jactat heic Augustinus, contemtâ paucitate aliter sentientium.* En quot criminum postulet Ecclesiam Catholicam suis hisce divinationibus Phereponus noster. Sed ad primam causam

quod attinet ab eo excogitatam, negamus, ita Critices & Philosophiæ scientiâ destitutos fuisse veteres Christianos, & potissimum Augustini tempore, ut commode interpretari tuerique non possent Scripturas sacras. Prostant eorum Libri, quibus vindicarunt ab Ethnicorum, Manichæorum, aliorumque hostium censuris veritatem, & sanctitatem divinorum codicum. Multi e Manichæis, plures ex aliis Sectis, innumeri e Paganorum superstitione ad veram Christi Religionem perducti (nisi omnes illos inter pecora stipitesque referre volumus) argumento sunt, non infeliciter neque segniter versatos esse veteres Ecclesiæ Catholicæ Præsules & Pastores in sacris voluminibus protegendis & recte explicandis. Secundo dicimus, peculiarem illam Criticam & Philosophiam, quam expetit Phereponus, ne necessariam quidem olim fuisse, neque adhuc esse, ut quis jure ad Christianam & Catholicam Religionem advocetur, atque impellatur. Satis superque sunt Argumenta, quibus prudenter credibilis, immo evidenter credibilis, ostenditur Christi Religio. Non aliis usus est ipsemet Christus; non aliis fere semper in prædicatione Evangelii usi sunt ejus Apostoli, atque Apostolorum Successores, ceterique Ecclesiæ Catholicæ Doctores. Non aliis utendum contendit Origenes lib. I. contra Celsum, hominem nempe, qui Pherepono in hujusmodi accusatione præiverat. Curæ tot agricolarum, quamquam Philosophiæ & Criticæ, si Phereponum auscultamus, imperitorum, quanta messis responderit, ac respondeat, nulla non loquitur Historia. An multos ad Christum adducere possit, atque adducat præscripta a Pherepono via, tantumque ab eo commendata Ars Critica, videant alii. Illud quidem affirmari posse reor, si homines induxissent, aut inducant in animum, tum solum credendum esse Christo, quum sublatæ evidenter fuerint omnes in divinis Scripturis dogmatibusque occurrentes difficultates, eos aut serius quam par est, aut numquam futuros fuisse, & fore Christianos. Rationi feroci, atque admodum curiosæ, sive etiam infirmæ, numquam satis est; neque est ulla gens tam discordiarum ferax, quam quæ enixam dat operam Criticæ, & de omnibus dubitat, nihilque credendum ducit, nisi quod est evidenter probatum. Unusquisque in suo sensu abundat, unusquisque supra alium se sapere arbitratur, & uni sibi credere novit. Quamobrem tutior, & laudabilior semper fuerit ratio prædicandi & persuadendi Evangelii, quam Christus, quam nostri Majores hucusque servarunt, & quam fortasse non impugnasset ipse Phereponus, si Augustini consilium sententiamque hac de re (quod facile fuit) melius percepisset. Sed alibi de Critices usu, abusu & necessitate & de scientia Patrum quædam commentabimur.

Quod est ad alteram causam, nempe ideo a rationibus reddendis se abstinuisse veteres Christianos, & Catholicos, *quod revera sibi conscii essent*,

essent, *non pauca a se dici contraria rectæ rationi:* a veritate omnino abhorret. Nonnulla quidem diximus in Catholica Religione tradi, quæ supra humanam rationem sunt, qualia sunt a Christo revelata de Dei natura. At aliqua ibidem tradi, quæ sint, si Superis placet, plane contra rectam rationem, & id non ignorari a nobis, nullus umquam Catholicus, nisi errans, sibi persuasit; nullus nisi stultus, somniavit. Et queis, rogo, Auctoribus tam deformem sententiam Ecclesiæ Catholicæ imponit Phereponus? Hæreticos forsitan cum antiquos tum recentes, quibuscum & ipse sentit & facit, sui dicti daturus est testes. Verum quonam ex Canone Critico didicit ille, credendum esse hostibus nostris affirmantibus, quod nos constantissime negamus? Quandoquidem tamen Augustinus ipse accersitur in hanc eamdem causam, ostendat quæso Phereponus, eum sibi conscium fuisse, adversari rectæ rationi, quæ *de Gratia & Prædestinatione* a se proponebantur. Mihi nullum dubium est, quin Augustinus hac de re interrogatus non solùm se tam absurdæ opinionis conscium negasset, sed etiam invictis rationibus ostendisset, sententiam suam cum recta ratione penitus consentire, aut saltem ab illa non abhorrere. Pro ipso luculenter respondere adhuc possunt editi ejus Libri, in quibus unice probat, nullam aliam, quam suam, & Ecclesiæ Catholicæ, de Gratia & Prædestinatione sententiam habere consensum Scripturæ atque Rationis. Si ille (fingamus rem a vero longe alienam) in ea fuit opinione, quam Calvini Sectatores eidem tribuunt, non inficiamur, quin contra ipsum recta ratio pugnaret. Sed, hoc etiam posito, certissimum est, non advertisse Augustinum, quantopere hujusmodi sententia adversaretur rectæ rationi. Nam & ipsi Calviniani, qui revera in hisce quæstionibus contraria rationi docent, induci non possunt ut credant, se rationi contraria tradere, atque in tam misero errore versari. Deinde prodit ipse Liber de Utilitate credendi, qualia Augustinus sentiret: *Credere*, inquit is Cap. 11. *tunc est culpandum, quum vel de Deo indignum aliquid creditur, vel de homine facile creditur*. Utique fatemur, nihil indignius excogitari de Deo posse, quam quod Augustino Calvinus adscribit: nempe a Deo creari homines, qui antecedenti necessitate non secus ac fato compellantur ad bonum & malum, & subinde ab ipso Deo propter delicta puniantur, quæ illi non coacti quidem patrarunt, sed electione & resistendi facultate sine sua culpa destituti evitare nullo pacto potuerunt. Talia Deum prorsus dedecent, nimiumque rationi adversantur. Si verum foret, eam fuisse Augustini sententiam in Gratiæ & Prædestinationis negotio, quam tradidisse ab hæreticis recentioribus dicitur, & conscius ille sibi fuisset, in quot a ratione absona atque indigna Deo, se sua opinio conjiceret: adeone mentis inops fuisset, ut tunc esse culpandum hominem diceret, *quum de Deo indignum aliquid cre-*

ditur? Sed Augustinus a Calvino perverse explicatus, neque indigna Deo tradidit, multoque minus sibi conscius fuit, se aliquid credere contrarium rectæ rationi.

Denique idem ille est Augustinus, qui Epist. 143. olim 7. hæc scribit non ignorata Pherepono, immo aurea jure ac merito ab ipso appellata: *Si Ratio contra divinarum Scripturarum auctoritatem redditur, quamlibet acuta sit, fallit verisimilitudine, nam vera esse non potest. Rursus si manifestissimæ certæque Rationi velut Scripturarum sanctarum objicitur auctoritas, non intelligit, qui hoc facit; & non Scripturarum illarum sensum, ad quem penetrare non potuit, sed suum potius objicit veritati; nec quod in eis, sed quod in seipso velut pro eis invenit, opponit*. Idem etiam Lib. 4. de Trin. Cap. 6. præclarissime inquit: *Contra rationem nemo sobrius, contra Scripturas nemo Christianus, contra Ecclesiam nemo pacificus senserit*. Similia habet aliis in locis. Nunc ergo a Pherepono petimus, qua fronte affirmare possit, revera sibi conscium fuisse Augustinum a se tradi contraria rectæ Rationi in quæstionibus *de Prædestinatione & Gratia*, nisi censeat Augustinum, virum ingenio & memoria ad invidiam præstantissimum, supine admodum delirasse, aut virum summe pium impostorem fuisse mendacissimum, qui aut ignoraret, quæ in animo certa & statuta habebat, aut quædam intimo corde crederet, contraria vero alios decepturus deprædicaret? Hæc, inquam, nisi devorare velit Phereponus, fateri tamdem cogatur, Augustinum, qui contra rectam rationem sentiendum esse negat, sibi conscium non fuisse, a se proponi quædam, quæ ipsam rectam rationem inimicam haberent; sive, si ita Pherepono placet, errasse quidem Augustinum contra ipsam rationem, sed ipsum se errare non cognovisse.

Facile vero nobis foret ostendere, ne errasse quidem Augustinum, neque a ratione absona prodidisse in controversiis de Prædestinatione & Gratia. Sed occupata jam fuit ista provincia a doctissimis inter Catholicos viris, quorum etiam cura atque eruditione palam factum est, quantum Augustini dogmata a Calvinianis distent. Illud in præsentia adnotasse sufficiat, ab Augustino adhuc Presbytero conscriptum fuisse Librum de *Utilitate credendi*. Eo autem tempore, quum inter ipsum & Pelagianos, quippe nondum ab ovo eductos, nullæ quæstiones de Gratia intercessissent: inepte dicitur Augustinus aliena a recta ratione in Gratiæ & Prædestinationis argumento proposuisse. Immo tantum abest, ut id contigerit, ut nihil prius neque antiquius cum Augustino esset, quam Liberum hominis Arbitrium a Manichæis defendere, quod postea in reliquis contra Pelagium scriptis ab ipso læsum nonnulli perperam opinantur. Testis etiam est ipsemet Augustinus, se tum temporis incaute adhæsisse opinioni de initiis Fidei merito hominis, non Gratiæ Dei, tribuendis, quam postea adopta-

pta-

ptarunt Semipelagiani. Quamobrem quum liquido constet, eo saltem tempore, quo Librum illum scribebat Augustinus, ab ipso proposita non fuisse aliena a recta ratione in argumento divinæ Gratiæ: Constabit etiam, nihil magis abs re produci a Pherepono potuisse, quam quod Catholici ideo Fidem ante rationem exigerent, quia conscii sibi erant, tradi a se quædam plane contraria rectæ rationi. Idem quod de dogmatibus ad Gratiam spectantibus dictum est, dici & de aliis potest, quæ in Catholica Religione rationi rectæ repugnare Phereponus credit, & quæ libenter, ut opinor, heic quoque memorasset, nisi fortasse conterraneis suis non omnes illius sententias, non ejus ubique licentiam, æquo animo ferentibus, parcere consultius duxisset.

Tertia causa, quare postulabant Catholici, ut rationi anteverteret fides, Pherepono divinante, ea fuit, quod ii suas jam vires sentirent, suâque multitudine freti, aliter sentientium paucitatem contemnerent. *Ejusmodi partes*, inquit is, *ac ingenia pati non possunt sibi obloqui pauciores, sed volunt fidem loquentibus continuo haberi.* Nescio, an heic Dordracenam Synodum tacite carpat ingeniosus Censor. Hoc quidem novi, ipsum, quamquam minime falsa de Catholicis heic narret, multitudinem suam Manichæorum gregi objicientibus, non minus tamen quam antea in nos contumeliose agere. Amplissima quippe Catholicorum Respublica sibi fidem ab Ethnicis habendam esse contendebat, non quod tantummodo loqueretur, sed quod, ut vidimus, evidenter credibilia vel sine rationibus intrinsecis, loqueretur. Numquam huc respicere Phereponus didicit. Ubi autem in Hæreticos disputatur, multitudo quoque ipsa validum præbuit semper argumentum dignoscendæ Religionis veræ. Quum enim quæritur, quæ inter tot Sectas, quarum unaquæque sibi veram Christi Religionem tribuit, Orthodoxa sit, & germana Religio: præter alia *Credibilitatis argumenta*, quæ unis Catholicis favent, illud quoque favet, quod isti re & nomine Catholici sint, semperque fuerint ab Apostolorum ætate. Hoc est, quod per universum terrarum orbem diffusa sit, & adhuc ex divino munere latissime pateat una Catholicorum Religio: quod hucusque Hæresi nulli contigit, neque continget ante ultimi judicii dies, & quando etiam contingere posset (quod non concedo) nihil Religionis, quæ hucusque Catholica fuit, veritati officeret, ut nemo non intelligit. Hæc etiam tessera ad reliquas accedit, quibus in unum collectis vera Christi Ecclesia a falsis atque Hæreticis distinguitur; eamque sapientissime in sacris Symbolis, in œcumenicis Conciliis, in Patrum scriptis constitutam habemus, & ab Hæreticorum oppugnatoribus efficacissime semper adhibitam scimus. Sed commodius hac de re in sequentibus Capitibus habebitur sermo.

Præsenti finem faciemus, simul ac monuerimus Lectorem, non

heic tantum, sed & aliis in locis Phereponum Augustino loquenti de *Utilitate credendi* bellum indixisse. Attamen quum tam imparatus ad accusandum venerit, ut quod maxime opus erat, ne statum quidem quæstionis intellexerit; nullo negotio patebit, quam imbellia sint in ista contentione illius tela, & quam incaute pugnet, si memoriâ repetantur, quæ hactenus conscripsimus. Quapropter nulla mihi amplius cura refellendi ejus animadversiones in cap. 7. Libri de quantitate animæ, & in cap. 2. Lib. 1: de moribus Ecclesiæ Catholicæ, & in cap. 2. Lib. 1. de libero Arbitrio. Unum tamen omittendum non est, quod ille habet in hunc postremum locum. Culpat nimirum, aut potius deridet Augustinum, quod ex Isaiæ cap. 7. hæc verba citarit: *Nisi credideritis, non intelligetis*, iisque probare contendat, prius esse credendum, quam intelligendum. At ista Prophetæ verba nihil ad rem facere novus Censor exclamat, quippe ab Hieronymo aliisque recte translata, diversum reddunt sensum, nempe *Nisi credideritis, non permanebitis*, ita ut Prophetici sermonis series ab Augustini mente longissime abscedat. Pro sententia Prophetæ, inquit Pherep onus, *laudat bonus vir figmentum Græcorum Interpretum &c. Credidit enim hunc esse sensum Scripturæ, antequam sciret, an LXX. Interpretibus per omnia fidere liceret, aut hunc locum bene esse ab iis versum constaret*. Lectorem nolo diu detinere disputando, an sustineri aliqua ratione possit LXX. Interpretum versio, cujus sensum in his verbis usurparunt alii doctissimi Patres, & Hieronymus ipse non improbat. Quæcumque sit germana eorum verborum sententia, certum est, Augustinum rem veram, ut vidimus per ea probare voluisse. Verum autem dogma, etsi inutilia ad illud confirmandum congerantur, verum certumque esse non desinit. Immo regula est, quando ex diversis interpretationibus diversi sacræ Scripturæ sensus emanant, iis licere nobis uti, non ad fundandum quidem, sed ad illustrandum aliquod dogma; nihil enim periculi subest, ut ille sensus, quamquam alioqui non prosit, dogmati noceat, quod veritati congruere ex aliis Scripturarum locis evidentioribus ostendi potest. Augustinum autem non expectasse, ut a Pherepono de diversa illius versione certior fieret, constat e Lib. 2. Cap. 12. de Doctrina Christiana, quem ab ipso conscriptum novimus duos annos post Libros de Libero Arbitrio.

CA-

CAPUT SEXTUM.

Infirmitas humanæ mentis, atque rationis, & errandi in homine facilitas. Ejus causæ, fuga disciplinæ, socordia in inquisitione veri; corpus male compactum, & pessime affectum; penuria atque abusus subsidiorum ad inveniendam Veritatem; memoriæ exilitas; phantasiæ impotentia, & præcipue dum affectus in animo regnant; Voluntatis perversa indoles; mentis ipsius angustia; ignorantia, oblivio, & prava electio principiorum, quibus ad recte judicandum uti necesse est.

HActenus dictum est, quousque in inquisitione Veri, quantum ad Religionem ineundam spectat, humano Ingenio sit procedendum, hominique prudenter agenti sufficere, immo necessarium esse, diximus, ut Argumentis Credibilitatis contentus fidem suam Religioni veræ prius accommodet, quam omnia illius dogmata atque mysteria per evidentem rationis intuitum perspicere atque intelligere velit. Sed non desunt, qui Manichæorum pervicaciam imitentur adhuc, suæque mentis ambitione fascinati rerum omnium veritatem assequi se posse suis viribus temere confidant, & Rationis humanæ vires ultra æquum exaggerent. Ut perniciosa hæc opinio funditus concutiatur, invadendum nunc est in arcem errorum omnium, hoc est aperienda sunt homini, quam brevissime poterimus, tum infirmitas, tum stultitia creatarum mentium. Hinc leges, hinc præcepta moderandi Ingenii petamus oportet. Nos noscere ante omnia nosmetipsos, ab ipsis quoque Seculi Sapientibus jubemur. Neque sane ullus ad veri Dei cognitionem, atque amorem sperandus est progressus, nisi prius præcesserit imbecillitatis nostræ cognitio, & nisi humilitas ab ipso Deo in nos descendens nos ad ipsum convertat, animumque superbientem castigans, efficiat idoneum ad majora e cœlo dona aut excipienda aut impetranda.

Quum dicimus, infirmam esse atque imbecillem hominis mentem atque rationem, significare volumus, hominem licet ratione præditum, suis tamen viribus difficile ad Verum inveniendum, recteque judicandum pervenire, facile vero in errorem rapi, atque in errore jacere. Duplici e causa manare videtur hujusmodi infirmitas atque impotentia. Prima est, quod homo Veritatem quærere non vult, & adhibere subsidia ad Veritatem inveniendam idonea. Altera, quod etiamsi Verum quærat, invenire sæpe non potest ex ipsius difficultate Veritatis, aut ex inepto rationis usu. Has causas sigillatim explicabimus, ut sua humanæ rationi vulnera evidentius constent, & ingenia nostra tamdem pudeat suæ ambitionis, atque proterviæ.

Sentiunt omnes, nemo negat, rationale animal ab utero matris crassissimam secum afferre ignorantiam omnium rerum. Mox ista ignorantia paulatim depelli solet, ubi sensibus, & meditatione pollere, iisque uti homo cœpit. Ideæ rerum an nobis ingenitæ sint, adveniantne peregrinæ in mentem nostram, Philosophi disputant; nos in medio relinquimus. Illud constat, necessarium esse meditationis & sensuum usum, quo aut in animo domesticæ excitentur, aut in animum novæ importentur rerum ideæ. Hinc Seneca in Ep. 95. *Omnium*, inquit, *honestarum rerum semina animi nostri gerunt, quæ admonitione excitantur, non aliter quam scintilla flatu levi adjuta ignem suum explicat*. Meditari autem dicimus, quum anima vegeto corpore, & ut ita dicam, ipsa vigilans aciem suam in res, & earum essentiam, causas, effectus, & qualitates acute intendit. Usus sensuum, experientia, parentum & æqualium consuetudo, atque alia humanæ vitæ instrumenta, rudem intellectum, velit nolit, sensim informant, & aliquam Veri notitiam in ejus penetralia inserunt. Sed quota pars hæc Veri immensi dici potest? Quot etiam erroribus & falsis opinionibus permixta non est, atque infecta? Sola plerumque rerum vulgarium, & sensibus obviarum notitia hinc fluit; immo sola ipsarum superficies cognoscitur. Quare nisi ulterius homo procedat, & quærere velit immanem reliquarum Veritatum copiam, atque intime perpendere, quæ jam didicit: interdum bipes a quadrupede, nisi ex habitu corporis externo, dissimilis non videatur. Quidam igitur socordià atque odio laboris, & affectibus pravis impediti; quidam nimio ardore incitati erga humanæ vitæ negotia, & vilia quæque commoda, quibus unice inhiant; alii, quod invenire scientiam desperent, alii, quod se opinentur scire quod nesciunt (& si quæ sunt aliæ causæ), Verum quærere nolunt, negliguntque subsidia homini ad inveniendum Verum necessaria atque opportuna. Quot autem erroribus id hominum genus serviat, & pateat, nemo nescit. Infantes plane appareant, quum de rebus agitur, quæ vulgarem humani commercii usum aliquantulum excedunt, eorumque mens in angusto sensibilium quarumdam rerum gyro constricta, latius explicare volatum non solet, erratura, si faciat. Vigente igitur in istis primæva adhuc ignorantia, quam expellere fortasse potuerunt, at certe noluerunt: nil mirum, si imbecillima est eorum ratio, si stultis falsisque opinionibus se abripi quotidie sinunt, si vetera deliria numquam abjiciunt, & se impares sentiunt ad abdita rerum noscenda, ad arduas & invias quæstiones dirimendas, ad rite meditandum, Falsumque in casibus innumeris a Vero distinguendum?

Longe gravior altera infelicitas est, quod nempe homines, etiamsi Verum, & Scientiam, & semitas ad utrumque perducentes quærant, reperire tamen sæpe nequeunt. Hujusmodi impotentiæ triplex in medium

dium

dium adferri causa potest, Corpus videlicet, instrumenta sciendi; & animæ ipsius facultates internæ. Et quod est ad Corpus, præter organa male Animorum indoli respondentia, quæ nullo neque studio, neque voto emendare valemus in nobis, innumeri morbi bellum corpori quotidie indicunt, atque ideo confligantur cum Animo ipso. Sui carceris dolores atque incommoda non sentire Animus nequit, ac proinde nemo non sentire cogitur, quantum imbecillitatis e Corpore imbecilli, infirmo, & male affecto inferatur in mentem, quantumque tenebrarum tenebrosa hæc massa Corporis lucidissimæ rationi creet. Certe hac de causa hominum plerique in pristina ignorantia perdurant, & ad nobiliores disciplinas, quamquam velint, conscendere nequeunt; neque fas est obtusis crassisque ingeniis & nulla memoriæ tenacitate præditis se immiscere parum obviis atque reconditis Veritatibus, suumque interponere judicium in arduis non vulgarium rerum quæstionibus.

Ad impotentiam humanæ Rationis veniamus, quæ nobis obvenit ex inopia & fallacia instrumentorum, per quæ Verum colligitur, Falsum evitatur. Et heic suos patitur manes mortalium conditio. Multis desunt ejusmodi adminicula, atque instrumenta sciendi. Quot adhuc populi sunt, quibus liberales Disciplinæ tradantur, quibus sint præsto doctores? Utique pauci. Apud complures ne minima quidem earum Artium vestigia offenduntur, per quas ad Verum conscenditur, & eruditus atque excultus animus cavere sibi aliquo pacto ab immensa errorum colluvione potest. Respice Africam, Asiam, Americam, & quæcumque sunt in ipsamet Europa nimium Hyperboreo septem subjecta Trioni. Immo hanc ipsam omnium beatissimam terrarum Europam intuere. Quotæ hominum parti tam bene vult natura, ut doctoribus affluant, & disciplinis? Quotæ, etiamsi adsint, iis operam navare solent, aut cupiunt? Quibus profecto perinde est carere optimis Artibus, earumque Magistris, ac ab iis addiscendis propter impedimenta & negotia vitæ perpetuo removeri. Nemini autem dubium est, quin tanta barbaries, tanta doctrinæ, Linguarumque inopia, naturalem inscitiam foveat, innumerisque etiam erroribus januam aperiat.

Deinde ipsa hæc sciendi adminicula, sæpe veritatis, at non raro etiam erroris instrumenta fiunt. Ut est hominum genus præ improbitate ad mentiendum ac ad fallendos alios proclive, præ mentis vero infirmitate falli ac decipi facillime potest: ita necesse est, ex aliorum hominum consuetudine, ipsorumque doctorum commercio ad errandum pertrahamur. Hinc parentes, hinc nutrices, inde majores, & inde æquales, nos ab ipsa ineunte ætate fabulis imbuere, perversisque judiciis teneram occupare mentem, quam deinde, novis illatis errorum tenebris, ita docti eruditique suis interdum scriptis ac

voce

voce deformant, ut longe priore ignorantia deteriorem rerum scientiam sive intelligentiam habeamus.

Attamen gravioribus etiam causis humanæ mentes a Vero percipiendo avertuntur, aut impediuntur. Quod facile patet, ubi consideremus interiores animorum recessus, atque impedimenta Veri, quæ ipsi animo sunt aut propiora aut etiam intrinseca. Prima errorum causa tribui potest hominum Phantasiæ, & Memoriæ. Nam simul ac aliqua rerum vivacissima imago in Phantasiam irruit, atque in ea fortiter inscribitur, tum difficile Anima sese abstinere potest ab ea imagine contemplanda, quam sibi vel nolenti passim ingerit, atque objicit potentissima illa facultas. Dum autem tanta vi ante oculos animæ internos obversantur hujusmodi alte impressa phantasmata, ita liberos animæ motus usurpant ac impediunt, ut ipsa impar eo tempore fiat contemplandis recipiendisve aliis phantasmatibus, quorum tamen ad recte judicandum necessaria meditatio foret. Ad hæc anima occupata a nimium præsente aut urgente imagine aliqua, satis auscultare neque solet, neque interdum valet rationes aliarum rerum, & placido consilio Verum a Falso dirimere, Bonum, & non Malum, eligere. Atque adeo quo fortior est Phantasiæ vis, quo frequentius, aut ferocius in ipsam imago aliqua illabitur, eo debilior efficitur Animæ virtus in inquisitione atque inventione Veri. Ita fit, ut quæ facultas a natura instituta fuit in auxilium dominaturæ Rationis, eamdem Rationem non raro servam efficiat, atque impotenter in homine regnet.

Sed Phantasia ac Memoria tum maxime Rationis consilio nocent, quum una cum animi perturbationibus, sive Affectibus, in nos penetrant imagines rerum tam sensibilium quam intelligibilium. Non solent istæ in penetralia hominis ingenti cum impetu deferri, ibique alte infigi, atque internum animæ intuitum in se pertinaciter convertere, quotiescumque ea, quæ a sensibus nuntiantur, aut ab intellectu excogitantur sive percipiuntur, nullum aut etiam levem creant in Anima Affectum, sive perturbationem. Multa quotidie aspicimus, multa audimus, quæ perinde quasi assiduitate viluerint, ad Phantasiam quidem perveniunt, ibique habitant, sed sine ullo, aut summum sine aliquo gravi Animæ ipsius motu. Contra quæ excogitata, seu sensibus accepta, Amorem, Odium, Metum, Spem, Stuporem, Dolorem, aliasque hujusmodi affectiones in animo excitant, concitatius Phantasiam aggrediuntur, profundiusque in ipsa consignantur. Hinc fit, ut quoties phantasmata ita conformata mens contemplatur (quod sæpe ultro facit, immo sæpe facere pæne cogitur), toties Animæ objicitur non solum ipsum phantasma, sed ipsa etiam conjunctæ affectionis notio. Numquam fere alicujus hostis imago exhibetur animæ, quin & odii vestigia renoventur in anima. Numquam latronum Avarus meminit, quin timeat. Numquam amantis animo obversatur conquisitæ

quisitæ pulchritudinis species, quin amoris etiam flammæ excitentur. Porro si animi affectus cohibere atque ad normam rectæ rationis redigere, arduum opus est; si nihil verius est, quam paucorum esse, insidias omnes, cuniculos, & abdita machinamenta suorum Affectuum detegere, atque eludere; si certum est, importune a conjuncta Phantasia Animam vel recusantem rapi ad intuendas & contemplandas imagines rerum, quas alicujus ferventis affectus notio continuo sequitur: quis non intelligat, cum Phantasiam ac Memoriam, tum animi perturbationes non solum ad Veritatem percipiendam sæpe impedimenta esse, verum etiam complurium errorum fontes esse dicendas? Quod malum quum frequens sit in humanæ vitæ negotiis, frequentissimum tamen est in Literarum studiis, & in eruditorum Republica. Nam, ut alia omittam, ubi alicujus phantasiam occupavit imago, puta Platonis, aut Epicuri, aut Aristotelis, eorumque opiniones & sententiæ ad Animæ nostræ notitiam pervenere, si admiratio, si amor, si reverentia imaginem hujusmodi consectata sunt, ita exinde pulsatur atque agitatur animus ab ista imagine, & ab istis affectibus, ut sola Platonis, Epicuri, atque Aristotelis dicta magni æstimet, reliquorum contemnat. Contrarium accidit, si pro amore odium, pro admiratione contemtus erga Scriptorem aliquamve sententiam concipiantur. Tamdiu autem erroribus obnoxia est anima, quamdiu in Phantasia ac Memoria impotenter dominantur adeo vivida phantasmata, & pergunt sine freno interius regnare priores affectus, quos sola recta Ratio diligenter excutiens, eorumque pensitans justam injustamve originem, in ordinem cogere & moderari potest.

Voluntatis etiam perversitate fit, ut sæpe ac sæpius erretur. Omnium hominum est, se velle esse beatos. Ex hoc naturali appetitu varia affectuum familia Voluntati nascitur. Nihil enim aliud sunt animi affectiones, quam Voluntatis motus, vel in bonum acquirendum, aut acquisitum, vel pro bono acquisito, vel propter bonum deperditum, aut nondum acquisitum. Amamus, dum uniri bono, aut in ejus unione permanere volumus. Dum bonum quærimus, desideramus. Dum non longe a consequendo sumus, speramus. Consecuti, gaudemus. Soliciti ne amittamus, metuimus. In rapientem aut rapere volentem odio & ira movemur. Propter amissum bonum, dolemus. Idem de reliquis affectibus dicendum. Ceterum si erga unum verum Bonum perpetuo moveretur Voluntas, semperque prudentiam adhiberet suorum motuum ducem, nihil Voluntati succensere, nihil inde sibi timere intellectus posset. At quum corrupta hominum Voluntas plerumque feratur in apparentia bona, quæ mala profecto sunt, quotiescumque animum a vero Bono avocant, & arcent: hinc ipsemet intellectus in servitutem, miserrimamque conditionem devolvitur, & erroribus innumeris subest. Ruit voluntas in corporeas voluptates, in divitias,

tias, in fluxos honores, terrenæ hominis parti, cui arctissimo vinculo & amore conjuncta est, beatitatem, ut sibi persuadet, paritura. Illam occupat aut Gloriæ appetitus, ejusque soboles novitatis ardor, aut dominandi libido, aut aliæ cupiditates hujusmodi, quæ uno Concupiscentiæ nomine designantur in sacris Scripturis. Ita imperio delirantis & in varios affectus dissipatæ Voluntatis abreptus Intellectus, delirare & ipse cogitur. Neque enim, dum tam male se habet Voluntas, & dum Corpori nimium servit, menti vacat veritatem perscrutari, atque errores detegere, quippe quæ tum unice studet rationibus, quibus Voluntati comparentur illa apparentia bona. Et siquidem vacat, in irritum sæpe cedit mentis conatus, non sinente male sano affectu, ut sincere mens judicet, & aperte aut subdole agente Voluntate, ut suæ cupiditati faveat & consentiat Intellectus infirmus.

Tamdem ad rite ac tuto judicandum duo impedimenta supersunt. Primum in eo situm est, quod creatæ mortalium mentes, quamquam latissime excurrere posse sibi videantur, admodum tamen angustis concludantur limitibus, & spatiis, si cum Angelicis mentibus conferantur, ne Deum huc advocem, cujus comparationem humanæ mentes nullo pacto sustinere possunt. Sunt quamplurima, ad quæ circumscripta vis Intellectus nostri, donec in isto mortali corpore versatur, penetrare nequit, quantacumque demum adhibeatur meditationis intentio & ingenii solertia. Multa ex his habet Physica, plura habet Astronomia, Medicina, ut de aliis Artibus taceam. Eo redit mentis conatus, ut probabilia tantum, & verisimilia de his percipiat atque excogitet, non autem certa atque intrinsecus evidentia humanæ rationi. In eumdem censum fere veniunt, quæcumque credi, non cognosci, dicuntur, qualia sunt tam multa, quæ solam Historiam, & Famam habent testem. Quum creatæ hominum mentes omnibus temporibus, omnibusque locis non adfuerint, neque adesse potuerint, aut possint, quod solius est Dei, si tamen cupido subit ea noscendi, quæ præteritis temporibus, & non præsentibus locis, non necessario contigerunt, atque fuerunt, aut etiam non necessario sunt, atque contingunt: frustra cogitationis aciem illuc intendimus, quo per sensus nostros pervenire non licuit, sive non licet. Quamobrem in iis percipiendis dubiæ & fallaci aliorum hominum Librorumque fidei necesse est intellectus omnino fidat. Quamvis autem sæpe ista quoque ratione Veritas attingatur, non ea tamen certitudine & securitate pedem figere ratio solet, ut omnis prorsus tollatur errandi suspicio. Idem incommodum manifestius recurrit, quoties internas aliorum hominum cogitationes perscrutari lubet, & arcana cordium noscere cupimus. Ab externis quidem signis interna conjicias; sed se novisse, quid in animis alienis interius agatur, quis certo plerumque sciat?

Ve-

Verum quæ sit angustia humanæ mentis, numquam melius intelligas, quam ubi devenitur ad alicujus rei contemplationem, quæ aut infinita sit, aut aliquid infiniti præseferat. Tum videas vacillare aciem Intellectus, tum occurrere tenebras, & ingens chaos, tum deficientes oculos mentis fateri impotentiam temeritatemque suam. Frustra velit finita potentia rem infinitam metiri, atque complecti. Terrarum orbis mensuram ineas vel uno cubito, atque ulnâ quantum satis est repetitâ, quia suos terra habet fines. At quum ad infinitum accedimus, quæcumque mensura finita ad illud adhibeatur, nihil proficit, neque tantum umquam dimetiendo progrediamur, quin semper longe major, immo ut melius dicam, quin infinita pars adhuc dimetienda supersit. In Physicis ac Geometricis id genus quædam occurrunt, quorum quidem ideam aliquam ratiocinando nobis comparamus, sed quæ numquam rerum interminatæ amplitudini respondere possit. Aliis tamen omissis, unum est revera omni ex parte infinitum, Deus optimus maximus, & quicquid in Deo est, videlicet illius Potentia, Sapientia, Providentia, Bonitas, Justitia, & reliquæ dotes, sive ut appellari solent, attributa infiniti Numinis. Nihil simplici hac veritate certius, nihil evidentius habet pars hominum sanior. Atqui si divinam Naturam, si divinas dotes intime perspicere, suoque pede metiri velit humana Ratio, duplex illam exitus manet. Aut enim imbecillitate sua confestim deprehensa, venerabunda, & immenso lumine victa subsistet, aut in mille absurdas opiniones, ineptiasque temerario cursu rapietur.

Alterum impedimentum, a quo sese expedire mens in judicando difficile potest ac solet, proficiscitur ex ignorantia, oblivione, aut prava electione principiorum, quibus uti in judicando necessum est. Sunt quædam rerum Ideæ, quædam Rationis principia, quædam primæ Veritates, vel a natura, vel a divinis humanisve legibus, vel a mutuo hominum consensu tanta vi constitutæ, ut iis nemo plerumque assensum obsequiumve neget, aut negare possit, ac velit. Secundum ista principia, rerumque ideas, ac veritates ab hominibus judicatur. Nihil autem aliud est judicare, quam ad hæc principia, ad has veritates, ac ideas universales, veluti ad regulam certamque adamussim exigere singularia, & particularia quæque. Si proportio, æqualitas, similitudo comperitur inter has regulas, atque inter collatas seu comparatas cum his regulis res particulares: tum dicimus istas bene se habere, & veritati, aut rectitudini consentire. Sin secus, falsas aut perversas pronuntiamus. *Omnis homo est animal*. En principium, en regula Varios homines ad hanc regulam admovemus, & æquamus, puta Petrum & Johannem, statimque dignoscimus istos, qui sunt homines, recte vereque animalia dici. Quod si alicujus primi principii, seu ideæ rectitudo & veritas in dubium vocatur, exploranda est

ista

ista adhibitis aliis certioribus magisque generalibus principiis & ideis, e quorum collatione istorum minus generalium, minusque certorum principiorum Veritas aut etiam Falsitas deinde colliguntur.

Facile sibi multorum hominum superbia blandiatur existimantium, perspecta sibi esse quælibet principia, quaslibet primas veritates atque ideas rerum, nihilque obstare, quominus tuto pede ad judicandum properent. Qui tamen tantum sibi tribuunt, primum illud certissimum principium ignorare videntur, quod non a sacris tantum divinitusque traditis Libris, sed & ab ipsis inter Ethnicos Philosophis, atque a ratione edocti sumus: plura nempe semper esse, quæ homini cuicumque nesciantur, quam quæ sciantur. Id quod homini meditanti, & quotidie aliquid discere cupienti, seque cum aliis viris eruditione claris componenti, experientia ipsa suadere luculentius potest. Periculum igitur non raro subest, ne hominem alicujus principii, alicujus primæ veritatis, atque ideæ, hoc est alicujus regulæ ignoratio in judicia perversa deducat. Hac certe de causa saltem rude vulgus sæpe ac sæpius in judicando delirat. Demus tamen liberaliter, acutos eruditosque viros nihil eorum ignorare, quæ futura sunt fundamenta rectis judiciis. Ipsi omnia axiomata, principia, certasque regulas didicerint, quibus judicatur: non idcirco tamen illorum mens omnem semper sustulit errandi causam. Nam quandoque non omnium, quum fert occasio, recordamur; quandoque unum principium pro altero male eligimus, & regulam non suam aptamus propositæ rei. Et profecto, quum de re quapiam rite judicare volumus, opus est ex omni latere, intus, & exterius, rem propositam excutere, in ejus causas, effectus, qualitates, relationes, aliasque diversas rerum modificationes & formas intendere aciem Intellectus, tum circumspicere, ad quam regulam, ad quod rationis principium (quæ millia occurrere possunt, & millia consulere oportet) ea res tum sit exigenda, atque applicanda. Atqui non raro accidit, ut neque singulas rerum circumstantias, modificationes, relationes, & causas perspiciamus; neque Phantasia, Memoria, & Voluntas, seu deficientes, seu ad agendum tardæ, Intellectui tum reposcenti offerant, quæcumque principia & axiomata necessaria ad illam occasionem forent. Quod si offerunt, mens infirma & incauta, non raro alterum pro altero eligit, secundum quod judicans, cavere sibi ab errore non potest. Unaquæque res quid simile habet cum multis principiis, atque ideis; sed occasionibus datis cum uno tantum omnimodam integramque similitudinem, proportionem, & æqualitatem habet. Quare si pro isto rationis principio, cujus mensura unice adhibenda nunc est, alterum ex iis adsciscas minime ad istam rem opportunis, similitudine recti & veri deceptus, pravum falsumque judicium pronuntiabis. Judicio, inquam, deficies, non quod male sibi constet principium

pium illud, sed quod ea in re illud, aut unum illud dumtaxat principium, ante oculos habuisti, inconsultis aliis rationis rectæ documentis tunc longe aptioribus.

Monet me rei dignitas, ut uno aut altero exemplo heic utar. Politicarum legum, ratione minime dissentiente, axioma est, *Pœnâ capitis plectendum esse hominis injustum interfectorem*. Cum hocce generali præcepto componens Judex alicujus sicarii facinus, integram sibi videtur deprehendere similitudinem, ac proportionem inter istud principium, seu inter hanc legem & rem propositam; quamobrem in interfectorem ultimo supplicio animadvertit. Nihilo tamen secius errat Judex, si istius vitam servari tunc exigat publicum bonum, aut ejus mortem ingentia Reipublicæ damna sint consecutura. Tunc altera lex, sive alterum principium priore opportunius respiciendum est, nempe: *Ob privatum delictum homini non esse tunc mortem afferendam, quum illum vivere plurimum Reipublicæ interest*. Itidem, *Reverentiam esse debitam locis Deo sacris*, Axioma est inter Catholicos probatissimum, & Religioni omnino conforme. Hoc respicientes non solum Episcopi, sed & ipsi Reges, statuerunt in iis locis immunitatem hominibus levium quorumdam criminum reis; quam deinde in Provinciis nonnullis extenderunt ad omnia propemodum scelera, arbitrati se rem gratam Deo præstituros, si quibuslibet locis Deo sacratis hoc etiam privilegium accederet. Verum aliis visum, tantam asylorum amplitudinem non esse ferendam; ad aliud quippe axioma rem retulerunt, nempe: *Deo magis gratam esse debere scelerum pœnam, publicæque tranquillitatis ac justitiæ conservationem, quam immunitatem Templorum;* immo in ipsorum Templorum dedecus recidere, quod scelerum omnium receptacula, & latronum speluncæ fiant, impediantque innocentium securitatem, & inanem efficiant justitiam, quam Deus Principibus præcipit. Quamobrem ad hanc potius regulam, quam ad superiorem, referendam esse Ecclesiastici asyli disciplinam contendunt. Hæc autem consideratio cum in Politicis, tum in Moralibus, & Physicis, & Theologicis rebus dijudicandis locum habet, atque adeo in reliquis humanæ vitæ consiliis & Scientiarum meditationibus, in quibus Ratio tamquam magistra & moderatrix adhibenda est. Non enim tantummodo fallimur, quum falsis dubiisque principiis, quæ tamen vera & certa nobis esse videntur, singularia componimus, & a regula vitiosa rectam petimus rei alicujus dimensionem; sed etiam quum certum & verum principium, sed inopportunum, & abs re, tamquam opportunum usurpamus, de singulari quapiam re judicaturi.

CA-

CAPUT SEPTIMUM.

Rationis humanæ imbecillitas experientia teste. Ad ipsius medicinam, ut Religio vera noscatur, necessaria est Humilitas, & exposcendæ a Deo vires atque Sapientia. Quid scientia, quid persuasio, sive credulitas prudens. Prima principia, quibus Ratio & Prudentia reguntur in inquisitione Religionis veræ, qualis est unica Christi Religio, Ratione & Auctoritate in ipsius probationem confluentibus.

QUanta a recte judicando arcere possint humanam Rationem, ex istis, ni fallor, constare potest, quæ innuimus potius, quam explicuimus. Postremæ dementiæ fuerit, nolle in homine aut agnoscere aut fateri multas errandi causas; ambitionis, nullam umquam in se velle credere aut suspicari. Accedat & ipsa experientia. Nulli provinciæ Religio umquam defuit, aut deest, sed compluribus aut defuit, aut deest Religio vera. Excogitari autem non potest delirium ullum, quod populus aliquis non adoptaverit, atque in suam Religionem invexerit. A recensendis tot monstris abstineo. At unde tanta errorum silva excrevit, totumque fere mundum pervasit? Quæ causæ tam miserandi excidii, nisi quas hactenus oratione nostra complexi sumus?

Et ne quis arbitretur uni hominum socordiæ atque ignorantiæ, non autem infirmitati mentis humanæ tribuendas esse tot populorum tenebras ac deliramenta, perinde quasi in investiganda Veritate ii nullam umquam collocaverint curam, ingenitasque Rationis vires aut stulte non senserint, aut ignominiose neglexerint: præterita tempora expendantur. Suos olim Brachmanes & Gymnosophistas Indi habuere, suos Magos Persæ, suos Druidas Galli, literis artibusque nobilioribus excultos. Ægyptii, Chaldæi, ac præcipue Phœnices scientiarum gloriâ floruerunt. Quantum autem in disciplinis olim Sinenses processerint, nostra etiam tempora testantur. Ne exceptis quidem Scythis, qui admirabilem virum Anacharsim dedere nobis, pauci aut nulli populi in vastissimo Asiæ sinu possunt numerari, apud quos antiquitus non habitaverint scientiæ. Immo ex iis ipsis barbaris, ut late ostendit Clemens Alexandrinus Lib. 1. Stromatum in Europam fluxit quidquid Scientiarum in Græcis & Latinis postea demiratus est orbis. Jam quid in literis præstiterint Græci, & Latini veteres, paucis ignotum. Divina ingenia, præstantissimos Philosophos, omnium disciplinarum ad miraculum peritos, eo numero, eo pondere antiqua ætas tulit, ut parem proventum nescivert reliqua posteritas ad finem usq; seculi a Christo nato decimi quinti. Diceres, tum proditum, quid natura possit, & quousque humana Ingenia contendere valeant.

Non

Non igitur stipites, non infantes, non homines rationis nescios, aut incuriosos ante Christum reperimus, sed viros omni Scientiarum laude insignes, atque admirabiles, & unâ saltem in re nobis præferendos, quod ii Scientias & Artes potius fecerint, quam acceperint, nostramque ætatem suo ingenio etiamnum illustrent, non futuram adeo in literis eminentem, nisi eorum lux præcessisset. Sed ut talium Ingeniorum felicitas nota est nobis, ita & eorum infelicitas in assequenda omnium nobilissima Veritate. Religionis Veritatem intelligo, tametsi æque constet, ex antiquorum perpetuis in re literaria dissidiis, multam veritatis partem eos fugisse cum in Physicis, tum in Moralibus, Astronomicis, Geographicis, Historicis, aliisque ejusmodi studiis. Enixe quidem perscrutati sunt divinam Naturam, providentiam, ac potentiam, & investigarunt, quei colendus foret Deus, & quæ ipsi debeat mortalium natura, quidque homo homini debeat. Sed bone Deus! in quot absurdas atque impias opiniones prolapsi non sunt? Numquam magis revelata est humanæ rationis imbecillitas. Nam aut indigna Deo senserunt, aut indigna homine, & omnium una Religio fuit Idolorum cultus. Qui sibi omnium acutissimi videbantur, ii aut ipsum Deum sustulere, aut Animæ immortalitatem, in teterrimum propterea scelus miseriamque devoluti. Alii vero suæ Religionis falsitatem recte argumentando noverunt. Sed nota Ciceronis vox est: *Utinam tam facile vera invenire possem, quam falsa convincere*. Quare ne sic quidem factum est, ut assequuti sint Religionem veram. *Impugnatæ sunt*, ajebat Lactantius Lib. 2. cap. 3. divin. Institutionum, *a prudentioribus falsæ Religiones, quia sentiebant esse falsas; sed non est inducta vera, quia qualis, aut ubi esset, ignorabant. Itaque sic habuerunt, tamquam nulla esset omnino, qui veram non poterant invenire; eodem modo inciderunt in errorem multo majorem, quam illi qui falsa tenebant*. Veterum autem Philosophorum errores, atque insipientiam, ita Apostolus delineabat Cap. I. 21. ad Romanos scribens: *Quum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum; dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, &c.* Similia scribit ad Ephesios. Cap. IV. 17.

Sed quorsum hæc disputatio, & cur tot rationibus & exemplis confirmare pergimus humanarum mentium calamitatem in investigatione Veri? Ecquid amplius restat, nisi ut cum Academicis & Scepticis amicitiâ initâ, nihil esse certi, nihil veri sub sole credamus? Absit a nobis tantæ insaniæ periculum; siquidem non insani minus ii sunt ac deplorandi, qui omnia vi suæ Rationis assequi posse sibi videntur, quam qui nihil. Eo argumenta nostra attentum Lectorem non deducunt,

neque porro deducere possunt. Non extinctum, sed infirmum esse in homine Rationis vigorem, & Verum difficile posse ac solere inveniri diximus; non autem ejus inveniendi spem omnem sustulimus. Illud enim, quod nostri Intellectus aciem & capacitatem superat, dum Animam mortale Corpus alligat, & premit, si intelligere plane velimus, aut apte intelligi posse opinemur, risum veris sapientibus moveamus. Itaque non ingenium, non rationem excludimus a perquirenda Religione vera, sed eorum suademus moderationem, omnibus utique in tanto negotio, si quidquam sapiunt, apprime necessariam. In quo autem sita sit hæc moderatio, deinceps explicabitur.

Primo noscenda est homini suæ Mentis Rationisque imbecillitas, quo nihil facilius, dum secum in animo verset, qualia & quanta cognitionem Veritatis impediant, & in errorem adducant. Sibi ante oculos sistat exempla tot excellentium Virorum, quorum ingenio & eruditioni imparem se forsitan sentiat, aut saltem, nisi ambitiosissime secum agat, se non reputet superiorem. Quum istis non contigerit, ut acie sui intellectus Religionem veram aut detexerint, aut satis intellexerint, aut intellectam susceperint, immo etiam pateat, in errores multos opinionesque ridendas ipsos concessisse: quid e viribus propriis sperandum sit, tamdem agnoscat. Præterea auctor eidem futura est ipsamet Ratio, ne nimium sibi arroget, ne nimium fidat. Nam quei tantum sibi polliceatur ac tribuat, ut arbitretur, se optimo ingenio atque admirabili judicio pollere, quibus nihil pervium non sit? se nullis detineri falsis præjudiciis? sibi omnia disciplinarum subsidia, atque instrumenta sciendi adesse, seque iis rite semper uti? nihil menti suæ atque judicio officere inordinatos corporis motus & Voluntatem suam, quæ ab universis pravis cupiditatibus, atque ab impotentia & fraude quorumcumque Affectuum libera sit oportet, ut recte judicetur? sibi denique perspecta esse, neque solum perspecta, sed & præsentia quælibet principia, primasque Veritates atque Ideas omnes, quibus judicia recta niti necesse est, atque ex his principiis quod opportunum & congruum pro rei propositæ dimensione sit, non vero alterum, atque inopportunum, fuisse in judicando semper electum? Qui tam magnifice de semetipso sentiat, ne ipse quidem in interno suæ mentis tribunali, ubi sincere secum ineat rationes, se ab arrogantiæ ac temeritatis culpa absolvat.

Secundo, post superbiam in se deprehensam, atque profligatam, ratio poscit, ut Humilitas & animi depressio subsequatur; hanc autem consoletur auxilii, si quod est, desiderium & spes. Et quoniam a nobis utpote infirmis hanc opem sperare non licet, neque tuto semper ab aliis mortalibus, qui falli aut fallere possunt: reliquum est ut ad Deum omnium parentem, omnisque boni auctorem, sese convertat mens humilis, & sapientiam atque intelligentiam ab ipso deposcat.

Id

Id quod Jacobus Apostolus prædicabat in Epistola sua Cap. I. 5. his verbis: *Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.* His positis principiis, ad Religionem investigandam se alacrius conferat humana Ratio, ubicumque spes est eam inveniri posse. Sæpe etiam non quærentibus offeret divina clementia per pios Libros, aut præcones veritatis suæ. Negari autem non potest, quin facilis & tutus ad Religionem veram aditus foret, si illam Deus ipse homini immediate revelaret. Quid enim amplius titubet humana Ratio sub tanto præceptore, hoc est ipsa prima Veritate docente? Sed temere postules, multo etiam magis temere speres, Deum usitatis naturæ legibus a se stabilitis tui causâ renuntiaturum, quo te ipse per aliquod prodigium ad Veritatem adducat. Illud potius sperandum, clementissimum Numen alicui ex hominibus vere piis, suisque Prophetis, tradidisse, quæ de se ipso credenda sint, & qui cultus sit sibi ipsi adhibendus. *Scit enim Dominus cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt*, ut ait Sanctus David in Ps. 93.11. Quum in eum præcipue finem homines creasse censendus sit, ut ab his amaretur, & glorificaretur, merito quoque existimare juvat, aliquam ab ipso revelatam fuisse Religionem, per quam docerentur homines verum amorem veramque gloriam suo reddere Creatori. Id præstare illius Sapientiam & Clementiam decuit, id subsidii habere nostræ imbecillitati necessarium fuit. Neque in loco tam abdito veritatem suæ Religionis constrinxisse credendus est Deus, ut nullus ad ipsam humanæ umquam Rationi sit aditus. Sed potius ita constituisse censendus, ut si recte uti velimus illius auxilio, & naturalibus Rationis humanæ viribus, ad eamdem Veritatem pervenire tuto liceat. Ille ad se advocat homines ratione præditos, & per gratiam quidem suam, sed non sine ratione vult ad se veniri. Sint licet oppido tenues humanæ mentis vires, dum adsit divinus favor, multum valent, atque per eas cognosci revelatio Religionis veræ & a falsis atque confictis distingui potest. Igitur inter nimiam abjectionem sui, nimiamque ambitionem ingenia continenda sunt; utrinque enim periculum subest, ut aut nulli aut falsæ Revelationi adhibeatur fides. Quæ autem heic sint Rationis humanæ vires, & qui rectus earum usus, nos ipsa Ratio docebit.

Nos Verum duobus modis attingi diximus, vel Scientia, vel Persuasione, sive credulitate prudenti. Primum contingit, quum per demonstrationem & syllogismos, ex certis præmissis constantes, aliquid, quod necessario sit, aut fuerit, aut esse debeat, sive debuerit, intelligimus. Id per rationem intrinsecam nos scire tum dicimur. Alterum fit, quum aliis hominibus aliquid non necessarium, sed contingens narrantibus, fidem habemus, & verum ab ipsis narrari credimus, quum ipsamet Ratio per argumenta non quidem demonstrati-

va, sed verisimillima, atque evidentia extrinsece nobis persuadet, eos neque falli in ea narratione posse, neque fallere velle. Id nos per Prudentiam credere tum dicimur. Sunt autem regulæ quædam, per quas ad sciendum, aut prudenter credendum in hac vita perduci possumus ac solemus. Permulta ex his aut naturæ lumine, aut consensu hominum tum doctorum, tum indoctorum per omnes terras ita sunt pervulgata ac probata, ut nemo sanæ mentis aut ignoret, aut neget, aut auditis consentire nolit. Nam, ut Tullius ait Lib. I. de Natura Deorum, *de quo omnium natura consentit, id verum esse necesse est*.

Nemo exempli causâ non cognoscat, aut si forte nondum animadvertit, edoctus non statim intelligat, quam vera sint & necessaria principia ista, videlicet: *Debere esse primam aliquam omnium rerum & causarum causam; hanc esse ab homine colendam atque amandam; homines ex se ipsis, & sine Dei amicitia, esse non posse beatos; lumini naturæ adversari, plures esse Deos; nefas esse indigna ac nefanda tribuere Deo; & creaturas ipsius Dei loco habere; & arbitrari, fato ac præcedenti necessitate hominum voluntates trahi ad bonum, & malum*. Contra vero nemo non fateatur, *honestum esse & bonum, nemini contumeliam inferre, suum cuique tribuere, alteri non facere quod sibi quisque nolit fieri*; aliaque sexcenta ejusmodi. Suis itidem legibus Prudentia regitur, quas unusquisque probat, quales sunt: *Credendum est, vere contigisse, aut fuisse, aut esse aliquid, quum id ab hominibus narratur, qui recti judices ca in re esse potuerunt, & quos nulla verisimilis ratio aut errasse aut imponere voluisse persuadet*, cujusmodi est, aliquam Urbem, aut montem, aut fluvium esse, vel fuisse, aliquod prœlium commissum, apparuisse aliquem Cometam, & olim Regem, aut alium virum vixisse, & quædam egisse. Item negandum non est, quin sit alicui Auctori Liber tribuendus, cujus nomen præfert adhuc, & cujus fœtum ab origine sua constat fuisse habitum, fidem hujus rei facientibus aliis æqualibus Scriptoribus, aut nemine contradicente, aut nulla alia ratione verisimili in contrarium pugnante. Præterea sine rationibus admodum urgentibus adjungenda cito non est fides aliquid narranti, quod usitatas naturæ leges superet, atque in commodum narrantis aperte vergat. Numquam vero fides adjungenda est novum aliquid tamquam a Deo sibi revelatum adferenti, & cœlestem legationem jactanti, si ab honestate ac pietate abhorreant illius dogmata, ac mores, & quando etiam non abhorreant, nisi ipse evidentibus signis doctrinæ suæ veritatem firmet. Hæc aliaque hujusmodi principia, quicumque ratione utitur, improbare nolit, ac nequeat.

Dum ergo Religionis veritatem quærit humana mens, aut eidem proponitur amplectenda Religio, duo occurrunt, nempe, an revera a Deo revelata fuerit illa Religio, tum quid illa Revelatio contineat exhibeatque sciendum, sive credendum. Ad cognoscendum au-

tem

tem, revelata ne fuerit, necne, Religio proposita, vel sola Prudentia Deo adstante perducit, & perducere potest. Nam omnibus hominibus, dummodo non pueris, neque fatuis, Prudentia sufficit communes illas regulas & leges, quarum subsidio unicuique intelligere fas est, num sit credenda, an rejicienda illa Revelatio; & rursus adeo evidentia & multa sunt argumenta, quibus una Religio Christiana ad Judaicæ complementum a Deo revelata probatur, & reliquæ confictæ ab hominibus, sive depravatæ ostenduntur, ut nemo futurus sit, qui a credendo abstineat. Subsequitur eorum inquisitio, quæ in Christiana Religione Deus revelaverit. Multa heic sunt humanæ Rationis viribus pervia. Sunt alia, quæ non rudibus tantum, sed etiam acutis ingeniis impervia videntur, cujusmodi sunt, Deum unum esse & trinum, Verbum divinum humanam carnem induisse, homines in postremo judicio iterum suo corpori esse restituendos, atque id genus alia. Igitur heic modum habere debet inquisitio, suæque infirmitatis monenda est humana Ratio. Quæ per syllogismos certos vera intelligi possunt, intelligantur; quæ vero non possunt, credantur. Hic est rectus humanarum virium usus, in quo nescias, utrum plus obsequii Deo revelanti præbeas, an prudentius imbecillitati tuæ consulas. Secus facere, ambitiosi, temerarii, atque insani ingenii fuerit. Etenim constat, divina esse supra humanæ rationis captum; ideoque mortalium menti cum veneratione hæc esse accipienda, non autem ambitiose nostro subjicienda judicio. Præterea quid absurdius excogitari potest, quam nihil aliud credere velle de Natura & Voluntate divina, quam quod tu intelligere possis? Debuitne igitur infinitus Deus talis esse tantummodo, qualis finitæ menti videri potest, eaque dumtaxat velle, quorum tibi perspicuæ forent caussæ, effectus, & ordo? Non effugiat miseræ amentiæ notam idiota, si falsa affirmare velit, aut vera credere nolit, quæ Philosophis, atque acutis viris certissima apparent, non alia ductus ratione, quam quod ea capere ipse non valeat. Multo autem major illorum est dementia, qui a Deo Veritatis fonte revelata, vera & certa reputare nolit, quod sui intellectus acumen excedant.

At isti continuo inquient, sibi nullam de veritate Dei revelantis occurrere dubitationem; solum se suspicari, num fallantur aut fallant, qui Deum hæc revelasse tradunt. Non facile credendum esse hominibus ex opinione quoque nostra. Auctoritati autem divinæ humanam quidem Rationem submittere fasces debere, vel sine ratione accepta; sed quum sine rationibus vult Auctoritas humana fidem facere divinæ Revelationis, auscultandam statim non esse; quippe non raro fallacem. Si ergo istis credimus, etiamsi quædam a Deo revelarentur, quæ intelligere humana Ratio non valeret, adhuc tamen ab ipsis vera crederentur, dummodo certi sibi forent, eadem a Deo revelata fuisse. Nos autem diximus, adeo evidenter probari per homines,

Credibilitatis Motiva adferentes, Christianam Religionem a Deo revelatam fuisse, ut homini prudenti integrum non sit eidem negare assensum. Quid ergo amplius expectant, ut vera itidem credant, quæ per tam evidenter credibilem Religionem proponuntur certissime tradita a Deo? Quod si nonnulla occurrunt in revelatione Christianæ Legis, quæ menti humanæ impervia videantur: hæc tamen ea sunt, ut non sine ratione sint credibilia. Ratio enim docet, vera esse quæcumque a Deo revelantur; nihilque ideo esse falsum, quod captum superet humani intellectus, & divina esse supra rationem humanam; eaque solum reputanda esse sine dubitatione falsissima, quæ sunt aperte contraria rectæ Rationi. Dogmata autem Religionis veræ, qualem nos dicimus esse unam Catholicam, nihil habere, quod Rationi rectæ adversetur, jam luculentissime demonstratum est a viris doctissimis, & sentiet ac fatebitur quilibet æquus judex, vel Christianorum sacris nondum initiatus. Siquidem patet, contradictoria, sive contraria non esse, quæ de Unitate, ac Trinitate in Deo prædicantur, quum illud essentiam, & substantiam, istud personas respiciat; & hoc ipsum personarum nomen neutiquam accipiatur, quemadmodum in humanis, sed inventum sit atque usurpatum in divinis, loquendi & disputandi necessitate de ineffabilibus rebus. Cetera dogmata, si recte conferantur cum omnipotentia, justitia, clementia, providentia, aliisque summi Dei infinitis attributis, quamquam excedere vim intellectus creati atque finiti interdum sentiantur, manifeste tamen cognoscuntur non adversantia rectæ Rationi. Atque hactenus vidimus, quæ Ingenii moderatio hominem deceat nondum veram Religionem assequutum. Nunc restat videndum, quei itidem se regere debeant hominum Ingenia, ubi jam Christianæ Religioni dedere nomen. Quippe non minus periculosa est, immo etiam magis periculosa est nonnunquam Ingeniorum libido in homine veram Religionem amplexo, quam amplexuro. Saltem nihil differt medio in mari naufragium facere, & medio in portu, quando naufragum certa mors utrobique maneat.

CAPUT OCTAVUM.

Quei noscenda vera Christi Religio inter tot ejus sectas. Scriptura sacra primum Veritatis promptuarium. Sed viribus nostris difficile intelligenda vera doctrina. Aliquem Veritatis visibilem interpretem suæ Religioni Deus dederit oportet. Ecclesia vera, verax, & ab errore immunis; atque hæc una est Catholicorum Ecclesia.

DUplex eorum genus est, qui Christianam Religionem a Deo fuisse revelatam sentiunt & credunt. In alteros a teneris annis

nis beata hæc & sanctissima persuasio irrepsit. Alteros jam adultos præveniens Gratia Dei pertraxit per argumenta credibilitatis ad perspiciendam cum falsitatem reliquarum Religionum, tum veritatem unius Christianæ Legis. Sed ne sic quidem istorum ingenia conquiescere aut possunt, aut solent, quoties occurrit hæc ipsamet Religio in tot Sectas divisa, & prope comminuta, quarum quælibet sibi veram Christi hereditatem tribuit, ceteris improbatis, & falsi postulatis. Hinc est Catholica, quæ in singulis orbis partibus, & præsertim in Europa, Ecclesias ostendit. Illinc præter Schismaticos Græcos habet Oriens Nestorianos, Eutychianos, Monothelitas, aliosque complures vel antiquos, vel recentes Hæreticos. Numerat Occidens Lutheri, Calvini, Socini, Anabaptistarum, Bohemorum, Anglorum filios & sectatores, & mille alias vel sine nomine Christianorum sectas, quibus & ipsa Africa in Abissinorum imperio abundat. Apud singulas hasce gentes Evangelium regnat, & Christi nomen cum veneratione sonat; ceterum in doctrina Christi explicanda mirum est, quanta opinionum varietate & dissensione inter se digladientur. Quid heic faciat? quo se vertat humana Ratio de invenienda Veritate, vitandoque errore solicita? Num quum jam posuerimus, a Deo profectam esse Religionem istam, Deus autem discordia, & contraria revelare nequiverit: sicuti fieri non potest, ut omnes istæ opiniones sint falsæ, ita certum est, nisi unam esse posse veram. Sive igitur quis alicui Christianorum sectæ sese adjungere velit, sive jam sese adjunxerit, necesse est anceps animi diu pendeat, donec intelligat, quæ sit lucis & veritatis, quæ tenebrarum & erroris regio. Heic autem suus quoque Rationi esse debet locus, dummodo & heic suæ memor imbecillitatis intumescere nolit, seque regi patiatur quibusdam salutaribus regulis, quæ tutissime ad Veritatem perducunt. Age vero, quænam sint istæ regulæ dispiciamus.

E tam variis Christianorum sectis nulla ferme est, quæ divinas utriusque fœderis Scripturas non amplectatur. Eas esse primum Veritatis canonem, ibique contineri fundamenta & præcipua saltem ac necessaria revelatæ Religionis dogmata, quidque credendum, quidve agendum, ut quis vere Christi sectator dicatur, & sit, una omnium vox est. Quare hinc iter instituendum videtur; nam quei melius speres te assurrecturum ad veritatem, & in errores non declinaturum, si Scripturis sacris, hoc est divina voce & lumine, regaris? Et profecto maximum sacræ Literæ sunt Rationis humanæ subsidium, simul & frenum. Per illas intellectus mirum in modum proficere potest, dum certa illic se habere intelligit, & credere revelatis illic jubetur, & vanas cogitationes substernere certissimæ Dei revelantis veritati. Proinde suboritur prima hæc regula: *Firmissime credenda sunt, quæcumque vere & evidenter sacris iis in Libris habentur, & nihil credendum, quod iis vere & evidenter adversetur.*

Progreditur itaque Ratio, & quid reapse divinis in Literis tradatur, & quid iisdem repugnet, inquirit. Sed heic titubare incipit infirma potentia, rhodum & saltum videns. Nisi homo cæca temeritate agatur, & monita prudentiæ flocci pendat, heic subsistat necesse est. Nam primo quei certo sciat, quæ sint Scripturæ divinitus traditæ, quum de legitima quarumdam origine dubitari & disputari intelligat? Quei deinde sibi polliceatur, se in legitimos omnes sacrorum Librorum sensus ingressurum, quando Linguas perfecte non calleat, quibus in origine sua descriptum fuit ex imperio divino Testamentum utrumque? quando nulla adsit Versio, cui tuto fidendum cognoscat? quando tot obscura, & in speciem contraria occurrant, in quibus aut facile falli potest, aut judicium saltem suspendere cogitur? Testis autem Sanctus Petrus in Epist. 2. in interpretandis Pauli Epistolis multos errasse, eo quod in iis *sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem*. Et in hæc quidem & alia impedimenta evidenter impingat omnium rudium atque indoctorum hominum ratio. Quod est ad perspicaces eruditosque viros, ne ii quidem multum heic habent, quod suis e viribus sperent, quamvis Orientalium Linguarum peritia, & Critices, aliarumque Artium & Scientiarum subsidiis instructi. Si enim vere docti sunt & humiles, nusquam evidentius quam illic perspiciant, quæ sit humani Intellectus ægritudo, & ardua quæstionum copia atque sublimitas. Sin ambitiosi accedunt, nullus controversiarum & difficultatum est modus; unusquisque enim facile in suo sensu abundat, & opinionibus anteceptis in transversum rapitur, & aut novitati aut suis cupiditatibus studet, sive etiam totam operam in in suo cœtu potius, quam in ipsa veritate tuenda incautus impendit. Neque mentiri nos sinit experientia ipsa. Meridiano sole clarius est, ab ipsis Religionis Christianæ incunabulis ad nostra usque tempora viros eruditione & ingenii acumine præstantissimos in interpretandis sacris Literis, atque in statuendis earum ope gravissimis Christianæ Fidei dogmatis, toto inter se cœlo dissensisse, & adhuc dissentire, nullamque esse tam impiam Hæreticorum sententiam, quam non ipsi sibi videantur e divinis Literis depromere, atque inde confirmare. Quare idem periculi sibi imminere sentiant reliqua Ingenia, licet pari literarum cognitione exculta, & acumine simili prædita. Quis igitur nisi superbus aut imperitus illud non videat: *Difficillimum*, nempe, *esse humanæ Rationi viribus assequi propriis, quæcumque dogmata vere habeantur in Scripturis divinitus traditis, quæve ipsis repugnent*? Atque hæc altera esto regula, quam Ratio considerans necesse est non solum ut ne nimium sibi fidat, sed ut etiam aliam, si qua est, commodiorem tutioremque eligat viam ad intelligentiam divinorum voluminum.

Hanc

Hanc autem viam in terris haberi tum divinæ clementiæ consentaneum, tum humanæ imbecillitati necessarium est. Si enim tantopere, atque a tot seculis, tot acutissimi ac solertissimi viri dissentiunt in constituendo, non solum quæ sit vera sacrorum Librorum doctrina, sed etiam qui Libri sint in Canonem Hagiographorum referendi: quid rudibus & infirmis facias, quibus non idem est mentis vigor, & eruditionis copia? Quid isti sperent, immo quid sperent omnes, ubi expendere prius velint tot ardua loca, unumque cum altero conferre, & Interpretes diversos perscrutari: ad quæ præstanda non solum temporis multum, sed immanis subsidiorum apparatus exigitur, iisque etiam præstitis ipsimet Eruditi aut dubitare, aut in oppositas abire sententias hucusque perrexerunt? Igitur aut sero, aut numquam, aut semper cum dubitatione aliqua, sibi persuadebunt homines, germana Scripturarum sacrarum dogmata, iisque contrarios errores se recte intellexisse. Misera plane Veritas Christianæ Religionis, ubi cognosci non possit inter tot & tam varias Christianorum sectas, nisi per hoc arduum, incertum atque etiam quandoque periculosum Scripturarum examen. Fierine vero potest, ut quum omnes homines salvos fieri & ad agnitionem veritatis venire velit, omnibusque Evangelium prædicari mandaverit Deus, ita ab eo constituta fuerit Religio Christiana, ut quæ vera sit inter tot falsas illius sectas dignosci facilius non queat?

Restat igitur, ut optimus & clementissimus Deus commodiore ac breviore via consuluerit hac in re mortalium generi. Ea autem via esse alia non potest, quam quæ superius homini præscripta est, ut facile ac tuto Christianæ Religionis veritatem a non Christianarum falsitate distinguat. *Extrinseca argumenta credibilitatis* heic etiam præsto sunt, ut evidenter comperiatur, quæ vera & germana sit inter tot Christianorum sectas hereditas & Ecclesia Christi. Et sicuti cognitâ sanctitate Religionis Christianæ, hæc una prudenter amplectenda est, ceteræ ejurandæ; idque credi prudentissime potest, & necesse est credere quod ab ipsa proponitur, etiamsi aut intrinsecæ rationes non adferantur, aut superare captum humanæ mentis credenda deprehendantur: ita ubi evidenter patuit, quæ sit vera Christi Ecclesia, in hujus unius sinum, ceteris Christianorum falsis Ecclesiis repudiatis, prudenter confugere possumus, ac porro debemus, & quæcumque ab ipsa traduntur, quamquam ab Hæreticis in controversiam vocata, firmissime credere. Duo itaque cognoscenda sunt humanæ Rationi (& hæc facile cognosci posse pronuntiamus) ut rite prudenterque suum cursum in hoc negotio peragat. Alterum est, quæ sit hæc vera Christi Ecclesia; alterum, cur istius Ecclesiæ dogmatis acquiescere prudenter possimus, ac debeamus, vel nondum excussis tot obscuris divinorum Codicum locis, & nondum perpensis tot quæstionibus in-

ter Christianorum sectas vigentibus. A postremo incipiamus.

Vera a Christo constituta Ecclesia idem nobis sonat ac hominum Congregatio, ejusdem Christianæ Fidei, ejusdem veræ Doctrinæ professione, eorumdem Sacramentorum communione, & vinculo Caritatis sub uno capite Christo unita, in qua legitimus sit ordo, ac regimen Pastorum. Ecclesiam istam usque ad finem seculi duraturam nullus Christianorum negat, & sacri Libri, unaque cum eis ipsa Ratio, evidenter persuadent. Veritas autem ne ab ipso quidem Deo mutari destruive potest. Quare quæ ipse Deus verissima revelavit, æterna sint oportet. Itidem quæ ipsemet eventura esse pollicitus est, eadem necessario fient; non enim est fallax Deus, neque ex impotentia a præstandis promissis umquam impediri potest. At ille Religionem suam, atque Ecclesiam, & verissima dogmata per Moysen, per Prophetas, & postremo per Christum revelavit. Hanc etiam Religionem, & Ecclesiam suam promisit perpetuo regnaturam in terris, quippe institutam, ut ejus ductu homines verum salutare cognoscant & credant, & recta peragere discant. Neque mortalium scelera eo usque crevere umquam, aut crescere possunt, ut aut divinam transcendant clementiam, aut ejus voluntatem & promissa fraudent, sanctam illius Religionem & Ecclesiam evertendo penitus, & abjiciendo. *Super hanc petram*, inquit Christus Matth. xvi. 18. *ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. Et Matth. ult. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.* Si igitur æternum duratura est Ecclesia, quæ sanctissimæ istius Religionis sit custos, necesse est etiam, ut ibi æternum Veritas duret, & vera, non falsa Dogmata tradantur. Nam si Ecclesia errorem in Dogmate rebusque Fidei credat, erroremque alios doceat, jam vera Christi veracis desinat esse Ecclesia: quod tamen fieri non posse nobis constat.

Deinde si semel errorem in Doctrinam Ecclesia invehere, invectumve probare possit, non erit, cui in posterum tuto fidat populus indoctus, immo & ipsa doctorum Respublica. Nemo veram se tradere inquiat Religionem, suumque cœtum vere Orthodoxum appellet, quando dubium suboriri perpetuo potest, an is cœtus errori obnoxius, errorem hauserit, errorem doceat. Nemo sibi arroget germanam Scripturarum sanctarum interpretationem; nemo sibi persuadeat, se divina verba recte intelligere, ubi Ecclesia ipsa (cui Spiritum suum Jo. xiv. 16. Christus tradidit) deficere, erroresque adoptare possit. Quod si ad humanam Rationem spectare ais, postremo cognoscere, an Ecclesia errarit, & num recte, an secus, interpretata sit Scripturas a Deo nobis datas: utique ad infirmissimum, ut vidimus, aut saltem non satis fidum tribunal me rapis. Præterea si rationem a se stare unusquisque contendat, quis litigandi finis erit? Certe hanc sibi militare quælibet Christianorum secta arbitratur. Restat igitur, ut alia tu-

tutiori via hominum necessitati Deus consuluerit, certumque aliud visibile tribunal constituerit, a quo fideliter divinarum Scripturarum mysteria explicentur, Fideique Christianæ atque Orthodoxæ veritas perpetuo custodiatur. Hoc autem tribunal nullum aliud esse potest, quam Ecclesia ipsa perpetuo duratura, *in qua*, ut ait S. Paulus, *posuit Deus Doctores, Pastores, Prophetas, & Apostolos ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, & mensuram ætatis plenitudinis Christi*. Immo evidentissime significat idem Apostolus 1. ad Tim. 3. Ecclesiæ veræ nos edocenti acquiescendum esse, quum ipsa sit *columna & firmamentum veritatis*.

Itaque prima & certa non errandi ratio sita est in veracitate revelantis Dei, sacrorumque Librorum æterna veritate. Deinde accedit præsidium aliud visibile a Deo positum, quo certi fiamus, utrum quæ nobis credenda proponuntur, a Deo revelata vere fuerint, & an recta sit divini verbi interpretatio: & hoc in veracitate ac stabilitate proponentis Ecclesiæ situm est. His autem positis fundamentis, unum postremo humanæ Rationi investigandum superest, nempe quænam sit hæc vera Christi Ecclesia. At homini ingenuo, & veritatis unius amanti, non est id cognitu difficile. Sunt enim quædam notæ ac signa, quibus Ecclesia vera a falsis ac fallacibus ita distinguitur, ut non ingenio magno sit opus ad eadem perspicienda, atque ad Ecclesiam veram ex iis dignoscendam. Unitas Doctrinæ, Fidei, Caritatis, & Mysteriorum; sanctitas & efficacia Dogmatum; probitas morum; gloria Miraculorum; antiquitas; amplitudo; origo ab Apostolis, & continuata successio Episcoporum in Ecclesiis, ac præcipue in Apostolica Sede omnium magistra; aliaque hujusmodi, quæ cum apud veteres Patres, tum apud recentiores Theologos congeruntur: ea sunt, quæ nos de vera Christi Ecclesia certissimos faciunt. Et quum aut horum nihil, aut nonnulla quidem, sed non singula & omnia in nullo Christianorum ordine coeant, & verificentur, præterquam in Catholica Romana Ecclesia, facile etiam intelligimus, hanc unam, & nullam aliam præter hanc esse germanam Christi Ecclesiam. Quod si hæc vera Christi Ecclesia est, ergo verum fuit semper, quod illa docuit; verum est, & erit, quod illa docet ac docebit; neque titubare, neque contraire, nisi temeritate intolerabili, potest hominum Ratio, sed jure conquiescere debet, quum Ecclesia ista munere divino verax, visibilis, æternumque duratura, quid sit in sanctissima Religione credendum proponit.

CA-

CAPUT NONUM.

Ecclesiæ Catholicæ perperam negata ab Hæreticis immunitas ab errore. Protestantium Methodus in inquisitione veræ Doctrinæ quam temeraria, & quot Hæresum origo. Catholicorum Methodus quam laudanda. Non Ingenio privati cujusque hominis dimittenda sacrarum Literarum interpretatio in Dogmate. Vox Ecclesiæ veræ heic audienda, Deo id præcipiente.

EQuidem puto, non posse non probari ab hominibus ingenio pollentibus & æquitatis ac veritatis cultoribus traditum hactenus Rationis iter in inquisitione veræ Religionis. Sed quid non expectes ab immoderatis Ingeniis, ubi plus sapere velint quam oporteat sapere; ubi plus sibi tribuant quam hominis infirmitatem deceat; ubi turbidis ac effrenatis animi affectibus se rapi sinant? Primo nonnulli visi sibi sunt in Ecclesiæ Dogmatibus errores deprehendere. Processerunt itaque ad negandam Ecclesiæ immunitatem ab erroribus. Deinde quum ea Dogmata, quæ ipsorum ingenio a veritate abhorrere videbantur, in Ecclesia Catholica Romana eorum matre aut traderentur, aut tradi putarentur: reliquum fuit, ut Ecclesiam istam a Religionis veræ custodia ac professione excidisse censerent. Denique unam statuerunt *Veritatis Christianæ regulam divinas Scripturas*, in quibus omnia manifeste contineri ajunt Christiano populo credenda; nihilque porro credendum, quod istarum suffragio manifeste non probetur. Libentissime exceperunt has voces complura alia Ingenia, partim novitatis cupida, partim spe veritatis tutius assequendæ excitata; quodque facile fieri solet, ignaris quoque populis persuaserunt. Et altas adeo radices in eorum animis egit ista persuasio cum lacte hausta, ut æquas amplius audiendæ veritati non præbeant aures, sed ex istis præjudicatis opinionibus singula dimetiantur.

Non heic repetenda, quæ a doctissimis inter Catholicos, iisque plurimis viris hucusque scripta, apertissime produnt, quam male consuta sit, & quam facile evanescat hujusmodi fabula. Neque enim ullius erroris insimulari potest Ecclesia, uti patet ex istorum Libris: & ne cogitandum quidem est, eam in errores prolapsam, nisi Christum falsa promisisse, ejusque Apostolos falsa tradidisse concedamus: quod sane dementis est vel suspicari inter Christianos. Tum ex iis Dogmatis, quæ Ecclesiæ Catholicæ a Protestantibus tribuuntur, nonnulla eidem falso tribuuntur, reliqua vero ab errore longe absunt. Nostrum est tantummodo investigare, num tutum ad veritatem iter arripuerint Protestantium Ingenia; non arripuisse autem cum certum est Catholicis omnibus, tum reliquis certum esse deberet, si in considera-

ra-

rationem veritatis oculos sinceros solicitosque intenderent.

Hæc est Protestantium Methodus. Ex unis divinis utriusque Testamenti Libris veritas speranda est, & Christianæ Religionis Dogmata haurienda. Tunc Ecclesiæ decretis standum non est, quum ea minime consentiunt cum divinis Literis. Ita illi. At quisnam certo perspicere possit, quis sit germanus divinorum verborum sensus? quisnam certo decernere, quando Ecclesia cum Scripturis consentiat, aut ab iis (si superis placet) etiam dissentiat? Una humana Ratio, necesse est respondeant. Nonnulli quidem inter eos, Calvinistæ scilicet & Quakeri, cœlestem quemdam afflatum excogitarunt, quo ducti singuli Christiani germanam percipiant Scripturarum mentem. At postremam hanc insanam opinionem jamdiu exsibilarunt prudentes rerum judices. Inde enim prodiit non una aliorum Fanaticorum familia. Cœlestem autem hunc afflatum temere confingi patet in tanta Sectarum diversitate, in tanto opinionum bello: quod certe abesset, si in singulos homines ista vis intelligendæ divinæ Scripturæ e cœlo descenderet. Et quis inter errorem veritatemque dijudicet, quando unusquisque suas a Deo cogitationes accepisse se dicat? Deum potius ipsum irrisioni exponamus, ubi contraria ab ipso suggeri arbitremur. Igitur eo confugere coacti sunt inter Protestantes minus incauti, ut humanæ Rationi supremum sive postremum tribuant decernendi jus in controversiis, & quæstionibus Christianæ Religionis. Ne vero ultra humanæ Rationis vires excedere videretur hujusmodi facultas, adeo manifesta esse ac per se dilucida divinorum Librorum verba & sensa, sibi persuaserunt, ut cæcutire nisi volens ibi non possit Ratio.

Sed duo sunt, quæ hanc Methodum miræ temeritatis, & imprudentiæ arguant. Nempe hinc humanæ Rationis explorata infirmitas, inde minime aperta omnium oculis sacrorum voluminum sensa & verba. Et quod est ad hominis Rationem, jam supra vidimus, quam debilis sit illius vigor, quam periculosa sit illius fides, nisi cœlesti lumine, præcipuisque a Deo viribus juvetur. Et quod est ad sacras Scripturas, nemo est, qui non sentiat, plura ibi esse & ardua, & obscura, & in speciem contraria, quæ justissimas hærendi causas vel acutissimis viris ingerant, & quorum sensum ac mentem difficillimum sit decernere. Et sane evidenti consilio suæ bonitatis videtur voluisse Deus illorum ipsemet confutare opinionem, qui tantam Scripturis sacris lucem, & sensuum claritatem, Rationi vero tantas vires inesse jactitant. Eos enim permisit inter se omnino discordes esse, & perpetuis certare litibus & odiis in statuendis tot Religionis Christianæ Dogmatibus. Eorum quilibet utriusque fœderis Libros intonat; Rationem quoque sibi esse magistram nemo ex iis non credit. Nihilominus aliter hic, aliter ille sentit, immo contraria sentiunt ac docent aut de attributis, & dotibus Dei, aut de ipso Deo uno ac trino, aut de Filii

ac-

ac Spiritus sancti Divinitate, aut de Gratia & libero Arbitrio, de necessitate Baptismi, de Sacramento Altaris, aliisque id genus. Præterea mirum est, quam sæpe una eademque Secta sententiam mutaverit, & diversa de uno eodemque Dogmate tradiderit. Itaque temere vividum Rationis lumen, & aperta Scripturarum sensa jactantur, adeo ut non indocta solum plebs, sed ne ipsi quidem doctissimi viri habere pro certo possint, se ad veritatem perventuros, hac adhibita Methodo, quæ ad errorem æque perducit.

Contra Catholicorum Methodus pedem certo figit, & homines cum doctos, tum indoctos errare non sinit. Nam ubi ex aperto Scripturarum testimonio evidenter cognoveris, Ecclesiam a Christo fundatam fuisse, & numquam Inferorum machinas contra eam esse vim habituras, ipsamque esse *columnam & firmamentum veritatis*, & sanctum Spiritum eidem perpetuo affuturum: si Christo fidem habere est animus, continuo hinc sequi intelligis, te eo tutius ad veritatem accessurum, quo arctius hujus Ecclesiæ sententias amplectaris. Neque ulla Rationi rectæ infertur injuria; omnium enim potentissima est ratio ista, videlicet: *Eidem tuto ac sine dubitatione credendum esse; qui neque falli possit, neque fallere velit, cujusmodi esse constat veram Christi Ecclesiam, quum de Christianæ veritatis doctrina fidem facit*. Quare nihil est, quod nos veluti mancipia arbitrentur, usumque Rationis abjecisse dictitent Protestantes. Nam præter innumeras rationes præcipuas, quibus vel sepositâ auctoritate Ecclesiæ, singula Catholicorum Dogmata confirmantur, utpote quæ sacrarum Scripturarum, aut antiquissimæ Traditionis testimonio fulciuntur, nos ipsa Ratio docet, numquam magis pollere mentem nostram, & ratione uti in judicando vero, quam quando se judiciis Ecclesiæ accommodat, quæ a Deo habet, ne umquam in Dogmate fallatur, aut fallat. Catholici itaque non secus ac Protestantes, divinis Scripturis, & rationibus in Fidei doctrina stabilienda, sive credenda, utuntur. Sed hæc inter utrosque differentia intercedit. Protestantes divini Verbi sensum, & Religionis dogmata metiuntur e privato cujusque ingenio, uti Ratio in consilium adhibita unicuique persuaserit. Scilicet in re tanti momenti judicem & consiliarium sibi adsciscunt infidelem, atque infirmum, uti quotidiana experientia docet, satisque testantur ferventes adhuc inter ipsosmet controversiæ. Catholici vero cum Ingenium suum, tum Ecclesiæ vocem auscultant in exquirendo & statuendo Literarum sacrarum sensu. Ingenium autem suum, si forte ab Ecclesiæ voce dissentiat, silere malunt, quam loqui. Consilio utique saluberrimo, quippe non fallacem consiliarium, sed certissimum judicem a Christo ad dirimendas Fidei controversias constitutum sibi petunt. Nemo prudens inter Protestantes Spiritum Dei sibi certo adesse jactet, per quem ab errore se prorsus immunem polliceatur. Et ne ullus quidem

inter

inter privatos Catholicos tantum sibi e cœlo munus tribuat. Verum ubi nos Ecclesiam audimus & sequimur, cui Spiritum suum, Spiritum Veritatis, ut Johannes Apostolus testatur cap. XIV 10. usque ad consummationem seculi numquam defuturum, Christus spopondit: quis non videat, nos tutissimam non errandi viam inire? Itidem unusquisque intelligat, ceteros ab Ecclesia Dei discordes ex eorum sententia incertos saltem in Fidei controversiis esse debere; e nostra vero sententia, ubi a nobis dissentiunt, eos certissime errare.

Sed quum hac ex parte se victos sentiunt Protestantes, alio se convertunt, redeuntque ad ingenium suum. Quod animo olim perceperunt, Catholicam videlicet Ecclesiam eorum parentem pravis abundare opinionibus, & sacrilegiis operam dare, id ante illorum oculos iterum iterumque recurrit. Hinc ex effectibus argumentantur ad causam, contendentes, quandoquidem Ecclesia erravit, nullam eidem ab errore immunitatem a Deo concessam. Equidem heic appellare juvat eorum fidem, & rogare, ut depositis præjudiciis & affectibus anteceptis Rationem diligentius auscultent, quam judicem sacrarum Scripturarum ipsi statuerunt, & nos non solum non abhorremus, sed heic ultro & enixe causam dicere volumus. Quid est, quod eos certos facit de Catholicæ Ecclesiæ erroribus? Scriptura divina, inquient. At Scripturam ipsam Catholici proferunt, & non tantum eamdem a se stare credunt, & demonstrant, sed unam obstare pertinaciam censent, ne id Protestantes quoque videant. Utra ex his partibus rectius interpretetur divinos Codices, incertum fit. Quis litem dirimet, quis feret sententiam? Recta, inquient, Ratio, adhibito Disciplinarum omnium, & Criticæ, Linguarumque præsidio. At Catholicis quoque Scientiarum, Criticæ, Linguarumque præsidium adest; adest & enixum veritatis ac æternæ vitæ desiderium; & rectam in iis Rationem desiderari, nullus inter Protestantes, ut credere juvat, sibi persuadebit. Quem ergo ulterius judicem appellabimus, quæstionem adhuc vigentem postremo voto decisurum? Nullum alium puto, quam Deum, cujus tamen sententiam nobis, nisi post exactos mortalis hujus vitæ dies, audire licebit. Interim vero, quum saltem incertum Protestantibus æquis remanere debeat, num Catholica Ecclesia errorem fuerit amplexa, quei ex his incertis criminibus evertere volunt certam de minime fallaci Ecclesia sententiam in Scripturis sacris evidenter fundatam, & rectæ Rationis suffragio fortissime comprobatam? Cur certa iis quoque esse non incipit ista sententia, quando ne certam crederent, una obstabat antecepta persuasio, Ecclesiam nempe in quosdam errores jam fuisse prolapsam? Ratio profecto monet, propter id, quod incertum dubiumque est, ea non esse rejicienda, quæ certa sunt. Rursus ipsamet Ratio Catholicos bono esse animo jubet, & veritatis possessores decernit. Evidentissime quippe promissum

in

in Scripturis sacris legunt, Ecclesiam Dei numquam a veritate defe-ĉturam, semperque Veritatis futuram esse magistram; deinde evidenter cognoscunt, Ecclesiam nihil tradere, quod Scripturis a Deo traditis repugnet, aut per ipsas dilucide non probetur. Quare sentiunt se falli non posse, dum auctoritate Ecclesiæ Catholicæ nituntur, quæ auctoritas præsidium simul est, & frenum Rationis. Præsidium, ut Rationi media pateat via, in qua verum sedet; frenum, ne ad extrema Ratio declinet.

Porro ex effectibus diximus intelligi, quanti sit æstimanda Protestantium Methodus, & num Deo probari possit, qui unam semper & concordem vult esse Religionem suam; & num Rationi arrideat tantopere ab erroribus abhorrenti. Lutherus (ut veteres omittam Hæreticos) irarum plenus in Ecclesiam Catholicam parentem suam, adulterii arcessitam, insurrexit. Quæ Ingenio suo, aut, si mavis, Rationi suæ visa sunt divinis conformia Scripturis, probavit; quæ deformia, rejecit, damnavit. Non exemplo suo tantum, sed grandi etiam voce docuit, contemnendam esse Ecclesiæ vocem, uniceque respiciendam esse Scripturam. Quod necessario consequebatur, fortasse tacuit; videlicet, pro Ecclesiæ voce Rationis vocem auscultandam esse, & Rationem divini verbi judicem adsciscendam; quasi Ratione Ecclesia ipsa non uteretur. Fallacissima hæc methodus continuo Zuinglios, Oecolampadios, Carolstadios, Anabaptistas, & innumeros alios Religionis doctores peperit, quibus nihil antiquius fuit, si ipsis fides, quam divinis hærere Libris, hoc est Scripturas sacras ex ingenio suo, suæque privatæ Rationis consilio interpretari, & Catholicam interim Ecclesiam collatis viribus oppugnare. Verum hinc mille monstra sententiarum, mille Sectarii prodiere, contrariis opinionibus non minus inter se, quam contra Catholicam Ecclesiam pugnantes. Tulit eadem ætas Calvinum, alteram Europæ facem, & Anglos invasit male sanus idem ardor, qui reliquum Septentrionem in tot opiniones discerpserat. Successere Sociniani, tum eorum, pæne dixi, gregales Arminiani, Syncretistæ, Quakeri, aliique Fanatici, Independentes, Præadamitæ, & ut brevius dicam, non facile numeranda aliarum Sectarum frusta. Singulos ex istis contraria ac diversa tradentibus interroga. In eorum, dicant, castris divina Scriptura, Veritas, & Ratio militant; in reliquorum error & falsitas. Et tamen ne uni quidem e tot Christianorum sectis a Catholica Religione avulsis adsunt Credibilitatis Argumenta, qualia sunt Antiquitas, Unitas doctrinæ, Episcoporum successio ab Apostolis, Miraculorum virtus, atque alia hujusmodi.

Quæ igitur incommoda e Protestantium methodo fluant, nullo negotio colligas. Primo, ne doctis quidem & acutis hominibus facile erit in tanta opinionum diversitate cognoscere, quæ ad Veritatem certo

ro accedat, quum utrinque Scriptura sacra, & rationum pondus jactetur, & æque una pars ac altera se prævalere lumine rationis, seu rationum vigore, enixe contendat & credat: Secundo, multo minus id populis imperitis licebit, tum quod eorum non sit, recte de tantis litibus inter Protestantes agitatis judicare, tum quod nulla suppetant potentissima Credibilitatis Argumenta, quæ in hanc potius, quam in alteram partem, inclinent indoctorum mentem. Tertio, novi in dies emergent Sectarum auctores, novæ sententiæ, nova deliria, dum quisque sibi sumit divinos Codices pro suo interpretari ingenio, nullumque frenum suæ Rationi statuit. Neque temeritatis argui a ceteris Hæreticorum sectis quisquam poterit, quippe non aliter hic se regat, ac se rexerit Lutheri, Calvini, aliorumque Protestantium chorus, & ipse sibi idemmet jus, eamdemque tribuat libertatem, quam sibi sumendam reliqui Novatores putarunt. Ita fiet, ut nulla sit insania, nulla perversa opinio, quam veluti Christi doctrinam invehere non audeant ac possint hominum ingenia. Continget etiam, ut nulla supersit ratio avocandæ ab errore, & convincendæ hujusmodi gentis, ubi ingenio, quod est difficillimum, hæc cedere aliis nolit. Et jam vidit Christianus orbis, in quas opiniones teterrimas deprædicatum hoc Rationis lumen trahere facile possit. In Religione Christiana Dogma nullum est, quod ab aliquo homine, aut aliqua secta negatum, impugnatumque non fuerit. In Atheismum, aut Septicismum tamdem ista opinandi licentia commodissime defert. Denique Lutheranis Calvinistas evertere nondum licuit; Remonstrantes nihili duxere minas, & Synodos Calvinianas; & inter tot Sectas internecinum odium, aut æque abominandum syncretismum vigere adhuc cernimus.

Heic rogandi sinceri veritatis investigatores & recti amantes, quid eorum Ratio suggerat, quum hæc & alia plura, quæ hanc in rem adferri possunt, serio & affectibus tacentibus expendunt. Omnibus utique illa respondere deberet, fieri non posse, ut per hanc periculosam methodum ad Veritatem sine dubitatione perveniatur. Fieri itidem non posse, ut Christus, qui veritatem suæ doctrinæ non solum apud homines æternum durare, sed etiam in omnem terram effundi, & facile ab hominibus cognosci posse voluit, hanc unam tradiderit adeo fallacem regulam, qua vera Scripturarum suarum mens innotescere possit. Nisi aliter ille consuluisset Religioni suæ, ac infirmæ rationi, qualis in hac misera natura deprehenditur, voti sui (dicere bona fide liceat) numquam factus fuisset, fieretque compos. Immo hinc consequitur, Religionem Christianam, ejusque auctorem Deum, deridendum Infidelibus exhiberi ab iis, qui nullum aliud præter Rationem humanam institutum a Deo tribunal arbitrantur, cujus sit finem imponere controversiis quotidie in sacrarum Literarum

interpretatione exſurgentibus, & cujus ſit tum certo proponere, quæ aut credenda aut neganda ſint, tum frenum temerariis Ingeniis injicere. Tamdem nullam a Lutheri, puta, & Calvini ſectatoribus adferri poſſe rationem contra ipſis æque ac nobis deteſtandum Socinum, quæ in ipsorum caput non recidat; & tunc ipſos vinci ab Eccleſia Catholica, meritoque damnari, quum Socinum ipſi vincere & damnare contendunt. Et certe Socinianæ peſtis, aliorumque hujuſmodi monſtrorum ortum permiſiſſe Deus videtur, ut Lutherani & Calviniſtæ hinc etiam diſcant, quam temere ab Eccleſia Catholica ipſi prius defecerint, quando ipſiſſima eorum methodus Socinum, Spinoſam, & mille alias Hæreticorum ſectas peperit, & armavit, novaſque in dies ſingulos parere & armare poteſt, exarmare autem aut expugnare non poteſt.

CAPUT DECIMUM.

Auctoritas Eccleſiæ Catholicæ in Fidei doctrina a Phereponi objectionibus vindicata. Ei non ſine ratione credimus. Fallaci auctoritati Proteſtantes addicti, & incerta apud eos Veritatis conſequutio. Antiquitas doctrinæ in Chriſti ſchola, & credentium multitudo robuſta Veritatis argumenta. Novitas & paucitas, erroris indicium extra Catholicam Eccleſiam. Phereponi in hanc rem animadverſiones confutatæ.

INvictæ ſunt omnes Hæreticorum ſectæ, ubi una in alteram inſurgit, ſed facile vincendæ ab Eccleſia Catholica, quoties ipſæ tum ſuam, tum Catholicorum methodum, ambarumque longe diverſa conſectaria placidiſſimis mentibus ſimul conferant. Quum ergo demonſtratum fuerit, quam ſit fallax, periculoſa, & a mente Dei aliena illorum methodus, qui in una vi Rationis ſeu Ingenii ſui, ſtatuunt veram divinarum Literarum & Chriſtianæ doctrinæ interpretationem; reliquum eſt, ut nulli privato homini infallibilitatem tribuamus; ſed Eccleſiæ veræ, hoc eſt univerſali, in qua Spiritum ſanctum veracem ſacrorum Codicum interpretem ſemper adſuturum Chriſtus pollicitus eſt. Neceſſariam autem eſſe, atque a Deo propterea Catholicæ Eccleſiæ datam iſtam auctoritatem, Ratio cognoſcit, ut tot abſurda evitentur hactenus commemorata. Immo, ut vidimus, ſacræ id teſtantur Scripturæ manifeſtis verbis, & Sancti Patres, & antiquiſſima Traditio, & uſus tot ſeculorum apertiſſime probant.

Statuta autem hujuſmodi auctoritate, cum docti, tum indocti, prætermiſſo etiam examine controverſiarum, conquieſcere merito poſſunt, utpote certi ſe ab errore abſfuturos, quoties id credunt, quod Eccleſia Catholica Spiritu Dei erudita credendum proponit. At-

que

Digitized by Google

que hoc ipsum illud est, quod S. Augustinus cap. 7. de Quant. Animæ ajebat, nempe *Auctoritati credere magnum compendium esse, & nullum laborem, & animis tardioribus ac imperitioribus utilissimum esse excellentissimæ Auctoritati credere, & secundum hoc agere vitam*. Quæ tamen verba ita Phereponus in animadversionibus vellicabat: *Sed prius ipsa illa Auctoritas expendenda est, quam ei fidem habeamus; ita ut ei per omnia credamus, quia nobis indubitatis argumentis constat, eam nec falli, nec fallere. Alioqui stultum esset ei credulitatem suam addicere, a qua verum dici nulla ratione constaret. Sin minus, barbari omnes populi, qui Sacerdotibus, aut Majoribus suis tam multa temere credunt, recte facere dicendi essent. Compendiaria via etiam progrediuntur, sed ut ad omnis generis errores perveniant, ex quibus numquam se expediunt*. Hæc quidem bene habent, modo is persuadere nolit, Catholicam Ecclesiam falli ac fallere posse, & Augustinum in ea fuisse opinione, ut Catholicorum Sacerdotum auctoritati sine consilio, sine ulla ratione, fidem adjungendam esse censeret. Augustini hac de re sententia aliis in locis, ut vidimus, expressa est. Sed quæ heic Censor dicere pergit, non sunt facile dimittenda. *Itaque*, ait, *omnes cavere oportet, quibus cordi est Christiana Religio, ne idem ei fundamentum ponant, quo maximi & turpissimi quique errores nituntur*.

Si Catholicæ Ecclesiæ sententiam & usum heic ille carpit, sicuti suspicari cogimur, næ Phereponus male collocavit optimum documentum. Nam, ut hactenus ostendimus, ideo Catholici Ecclesiæ auctoritati credunt, quia indubitatis argumentis ducti eam vident neque falli, neque fallere posse; & cuicumque poscenti auctoritatis hujus rationes parati sunt illas dare, priusquam exigant, ut Catholicæ doctrinæ fides habeatur. Tantum autem abest, ut posito hujusmodi fundamento Catholicis errandi periculum immineat, ut sine isto fundamento nemo de veritate sit certus, nemo errandi periculum effugiat. Quod si Pherepono animus forte fuit his verbis erudire suam gentem: laudandus est profecto illius zelus, commendanda prudentia. Ejusmodi enim consilio nemo plus indiget, quam Lutheri Calvinique familia. Ex his plerique omnes, etiamsi reliquorum hominum, suorumque etiam Pastorum auctoritati in Religionis negotio prorsus renuntiandum, & uni Scripturæ credendum verbis affirment: re tamen & usu nihil magis sequuntur, quam sui institutoris, suorumve Pastorum auctoritatem, sive confidentiam. Siquidem quis e minuto rudique popello, quis (ne graviora dicam) ex semieruditis, id studii, id Linguarum Orientalium, id Critices & eruditionis secum attulit, ac affert, quod apprime necessarium est, ut exhauriantur controversiæ omnes inter ipsos & Catholicos, & rursus inter ipsos aliosque Hæreticos vigentes? Si non attulerunt (quod arbitror sincerus quisque fatebitur), ergo certa minime est eorum Ratio, se veri-

ritatem ebibisse, erroresque vitasse. Et quidem quando apud ipsos valere non debet Auctoritas, ratio poscit, ut unusquisque singula dogmata in quæstionem adducta perpendat, & rationes utrinque allatas sedulo examinet: ad quod præstandum incredibile dictu est, quot præsidia, quot anni, & quanta vis mentis exigatur. Catholicos a tanto labore eximit facile cognita suæ Ecclesiæ veritas ac veracitas, cum qua sciunt se errare non posse. Quum igitur e Christianis non Catholicis plerique Auctoritatis contemtores, & Rationis unius præcones, in Religionis tamen negotio se inconsulto duci sinant auctoritate suorum Pastorum, divinas Scripturas pro suo ingenio interpretantium: prudenter iis auctor est Phereponus, ne tali fundamento fidant, quod ex eorum sententia dubium est, ac errori æque inservit, immo ex nostra quoque sententia fallacissimum est, nisi quum Ecclesiæ Catholicæ auctoritati creditur, cui divinum Spiritum adesse, semperque adfuturum ostendimus.

Et sane Pherepono liceat hisce consiliis erudire populos sui similes, hoc est Ecclesiæ Catholicæ rebelles, liceatque illi Remonstrantes ab auctoritate Dordracenæ Calvinianæ Synodi eximere. Prædicet ille Rationis jura, & pericula explicet iis imminentia, qui Auctoritati fallaci suam addicunt credulitatem. Sed vicissim patiatur, ut sibimet ipsi Rationem tantopere commendanti, paucis mutatis sua verba reddantur. Ita Ratio, ejusque vigor prius expendendus est, quam ei fidem habeamus in rebus Fidei, ita ut ei per omnia deinde credamus, quia nobis indubitatis argumentis constat, Rationem nostram falli non posse. Alioqui stultum esset, eam arbitrari certam veritatis Magistram, quam talem esse minime constaret, & quam sæpe falli, & in errores turpissimos labi exploratum foret. Atqui Christianæ omnes Sectæ, a Catholica Religione abhorrentes, Rationem suam privatam constituunt sacrarum Literarum certissimam interpretem, eâque viâ tuto se progredi singulæ opinantur, sed ut ad omnis generis errores perveniant, ex quibus numquam se expediunt. Ergo cavere omnes oportet, quibus cordi est Christiana Religio, ne privatum consilium Rationis, hoc est, idem Religioni fundamentum ponant, quo maximi & turpissimi quique errores, & tot Hæreticorum deliria nituntur, & ne abjiciant Catholicam Petram, in cujus unius stabilitate humana Ratio fixa sperare potest, se a lapsu immunem semper esse futuram. Quod est ad Catholicos, ii luculentissime suis in Libris ostenderunt, & ostendere iterum possunt, ad Auctoritatem minime fallacem Ecclesiæ Catholicæ nihil pertinere Phereponi censuram. Neque enim nos Auctoritati sine ratione credimus, neque Rationem excludimus, sed cum Auctoritate conjunctam volumus: quæ concordia tum demum Rationem robustissimam facit, tutoque ad veritatem perducit. Verum quod est ad Protestantes, tunc ostendet

Phe-

Phereponus, eosdem nequaquam abuti Rationis lumine, quum palam fecerit, tot tamque varias ac oppositas Hæreticorum sectas, tot errores, tot monstra opinionum, ex ista Rationis humanæ superbia, tamquam ex equo Trojano, nequaquam prodiisse.

Multo autem magis Catholicorum Ratio in cognitione veritatis, quam amplexa est, confirmabitur, ubi tot notas contempletur, quæ nos docent, omnium Hæreticorum nunc vigentium sectas carere nomine veræ ac veracis Ecclesiæ. Nempe non originis solum, sed etiam doctrinæ novitatem, turbas, & humanas artes, per quas invecta plerumque fuerit hæc nova doctrina. Nulla miracula, nulla signa earum auctoribus fuisse, quamquam necessaria, ut veritatem suæ novitiæ doctrinæ testarentur e cœlo venire, ostenderentque, Catholicam Ecclesiam ejusque auctoritatem esse repudiandam. Iis auctoribus (quippe neque a Deo, neque a legitimis Pastoribus ad prædicandum missis) defuisse legitimam vocationem, legitimamque docendi auctoritatem, quam tamen Apostoli, recta politia, & Ratio in Ecclesia Dei aperte exigunt, ne cuicumque liceat errores sub specie veritatis disseminare, & identidem novas condere Religiones, easque incautis eo obtrudere titulo, quod vetus Religio e suo jure & e veritate exciderit. Deinde nihil simile habere cum vera Christi Religione inconstantiam Doctrinæ, quam inter Protestantes facile est deprehendere. Tamdem ab Ecclesia vera abhorrere, quæcumque intoleranda absurda sequuntur, quando vera esset excogitata ab Hæreticis Ecclesiæ Catholicæ in errores defectio; atque admittenda foret illa methodus, quam tantopere prædicant, & sequuntur Heterodoxi. Juvat etiam addere, quod Catholicis solatio sit, & reliquis incitamento, ut unam amplectantur Catholicam Religionem. Quocumque odio in istam Ecclesiam rapiantur præcipui ex recentioribus Hæreticis, fateri tamen non dubitarunt, neque dubitant, quin istius quoque sectatores, modo ad Evangelii normam & mandata suos mores componant, æternam salutem adipisci possint. Id in Libris Lutheranorum, Calvinianorum, Syncretistarum, & Socinianorum legere est. Quum ergo ex consensu vel inimicorum certum sit, veritatem & salutem in Ecclesia Catholica haberi posse: contra vero, quum e Catholicorum sententia, cui Apostolorum, Sanctorumque Patrum, & totius antiquitatis voces consentiunt, certum sit, inter Hæreticos, sive Luthero, sive Calvino, sive Socino, sive aliis addictos, æternam salutem obtineri non posse: Ratio manifestissima suadet, Auctoritati Ecclesiæ Catholicæ standum, & non immorandum in Hæreticorum cœtu, sed in illius sinum esse volandum, a cujus unius communione speranda est communi suffragio salus. Tanti namque momenti salus æterna est, ut certo periculo (si vera est Catholicorum sententia) exponenda non sit in Hæreticorū castris, quando periculum omne in Catholica Schola vitare fas est.

Sed nos ad Phereponum regredientes exquiramus, quid sibi alio in loco is velit. Sanctus Augustinus in Lib. de Util. credendi cap.16. hæc de Christo pronuntiaverat: *Ergo ille afferens medicinam, quæ corruptissimos mores sanatura esset, Miraculis conciliavit* (sibi) *Auctoritatem, Auctoritate meruit fidem* (His verbis liberaliter adsentitur Phereponus, at non sequentibus), *fide contraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetustatem, vetustate roboraret Religionem*. Inquit enim Censor: *Quamvis Christus fide sibi facta apud multitudinem, Ecclesiam suam condiderit, atque conditam auxerit: attamen eo non spectavit, ut aliquando Religionem vetustate roboravit, quasi vetustas argumentum quandoque futurum esset veritatis. Non adsentimur iis, qui Christi dogmata sequuntur, quia antiqua est illorum fides, sed quia consentanea est veritati cœlesti, cui fidem Christus miraculis suis fecit*. Strenue suam causam heic agit Phereponus, argumentum a vetustate petitum expendens, utpote qui toties objici sibi non tantum a Catholicis, sed & ab ipsis Calvini asseclis, sententiarum Arminianarum novitatem meminit. Et revera vetustatem opinionum, ut ut veneratione fere semper dignam, non esse tamen certum argumentum veritatis nihil verius est in opinionibus ad Physicam, ad Astronomiam, & ad nonnullas alias Artes spectantibus. Sed miror, Logicum, Criticumque virum aut animadvertere nolle, aut nolle fateri, quantum ponderis sit vetustati in Theologicis, atque Historicis rebus. Primi generis sententias nulla antiquitas opinantium veras esse persuadere potest; nulli quippe ex antiquis magister aliquis fuit falli nescius, qui eos de veritate hujusmodi opinionum certissimos efficeret. Ingenium suum cuique pro magistro erat. Quum autem antiquis Philosophis interdum ingenio recentiores non cedant, immo isti illis nonnumquam antecellere possint, majore nempe studio, pluribusque quam antea adminiculis suffulti: quis non videt, æque in recentiorum, quam in veterum placitis veritatem haberi posse, nihilque esse, quod supra nos Majores nostri sibi tribuere possint in hujusmodi veritatum inquisitione, nisi quod ante nos inquisierint, nobisque faciliorem straverint viam ad veritatem ipsam inveniendam?

At longe aliter se habent secundi generis sententiæ. Si sit quæstio, utri ex duobus Historicis in re quapiam discordibus adhibenda sit fides, & par sit utriusque fidelitas, judicium, ac eruditio, & utrinque verisimilia narrentur: nemo inter Criticos futurus est, qui non judicet, antiquiori potius quam recenti credendum, multoque magis antiquissimo in comparatione admodum novitii scriptoris. Accidit id quoque in Theologicis rebus. Disputatur inter Christianos, quænam sit vera Christi Ecclesia, & verane, an falsa sint Dogmata quædam. Litem dirimere non licet, affirmantibus singulis, suam doctrinam ideo veram esse, quod consentanea sit veritati cœlesti, cui

fidem

fidem Christus miraculis suis fecit. Potentissima ratio monet, secundum illos judicandum esse, qui vetustatem sententiæ, & Ecclesiæ suæ, ad Apostolos usque & ad Christum perducunt, reliquos vero longe a veritate recedere, quibus cum Ecclesiæ, tum dogmatum novitas exprobari potest. Quis enim melius, quam Antiqui, & Apostolorum æquales, sive Discipuli audire, aut rescire potuerunt, quæ Christi mens & doctrina fuerit, quidve credendum, agendumve ipse proposuerit, quum hæc ea sint, quæ non ex ingenio hominum, sed ex revelatione Dei & Christi pendeant?

Eoque magis valere id omnes intelligent, quum de aliquo Dogmate, sive Scripturarum sensu, lis est inter quosdam recentiores, quindecim aut sexdecim seculis ab Apostolorum tempolibus dissitos, & alios uno, duobus, aut tribus seculis ab iisdem temporibus remotos; & potissimum si Ecclesia tota, & Sanctorum Patrum consensus, & immemorabilis Traditio militet contra paucitatem, & novitatem recentiorum. Enim vero heic non agitur de constituenda Religione secundum arbitrium nostrum, aut de intelligendis, atque explicandis Christi dogmatis, & Literis sacris, prout ingenio nostro magis arridet: quod ne ipsum quidem Phereponum velle arbitror, quamquam ipsa ejus dicta & facta nihil aliud velle præseferant. Sed agitur de retinenda Religione, quam Christus, certissimus veritatis Magister, revelavit, & de intelligendis atque explicandis Codicibus sacris, quemadmodum a Christo, ejusque Apostolis intellecti sunt, atque explicati. Nemo autem credendus est heic magis scire, quam qui aut Apostolos prædicantes, aut Apostolorum successores audire, & quæ falsa, quæ vera forent, probe callere potuerunt, atque debuerunt. Contra nemo in hujusmodi controversiis minus audiendus est, quam qui tot seculis ab Apostolorum ætate remoti unum suum ingenium judicem faciunt in tanti momenti rebus, & sibi nuperis potius credi postulant, quam antiquis, quibuscum Ecclesia Catholica consentit, semperque consensit. Quapropter nihil certe ideo verum est, quia antiquum: Sed in controversiis inter Christianos agitatis robustum Veritatis argumentum, sive ut melius dicam, indicium, Antiquitas est. Et si alia accedant Veritatis indicia, qualia habet una Catholica Ecclesia, certos homines efficere potest, ac debet de veritate doctrinæ. Indicium contra atque argumentum falsitatis est Novitas; atque ab ista cavere quam maxime oportere, & hinc etiam discerni Hæreses & Pseudoprophetas Apostoli monuerunt. Hæc autem adeo certa sunt, ut quicumque pejora etiam & falsissima Dogmata duobus proxime præteritis seculis commentus fuit, non nova se tradere, sed antiqua, & Apostolis, eorumque successoribus probata, persuadere necessum duxerit. Qua in re quantum eos fallat sua eruditio atque conatus, apertissime patet ex Catholicorum Libris. Itaque non est, cur Phereponus

in Theologicis inanem putet esse vim, & auctoritatem Antiquitatis, non secus ac si de Philosophicis ageretur. Telum hoc omnium consensu acutissimum est, sed tantummodo in Catholicorum manibus vim suam exercet. Multo minus fuit, cur Phereponus Augustino non adsentiretur, pronuntianti, Christum vetustate roborasse Religionem. Tuebatur Augustinus adversus Hæreticos veritatem ejusdem doctrinæ ejusdemque Ecclesiæ, quam & nos commendamus, & pro viribus tuemur, hoc est, agebat contra illorum Christianorum genus, qui novitatem cum originis, tum doctrinæ, & Ecclesiæ præferentes, ab Antiquitate, Catholicam Ecclesiam atque doctrinam roborante, vincuntur. Propterea de Christo, inquit: *Vetustate roboravit Religionem, quam non solum Hæreticorum ineptissima novitas fraudibus agens, sed nec gentium quidem veternosus error violenter adversans, aliqua ex parte convelleret.*

Agnoscit hoc Phereponus, & tamen dicere pergit: *Sed Augustino commodum erat talibus argumentis uti in Hæreticos ac Schismaticos, quibus passim novitatem, & paucitatem exprobrat, quas olim Christianis exprobraverant Ethnici.* Utrum a Vetustate petitum argumentum vim habeat in Hæreticos, ac Novatores, jam vidimus. At nescio cur heic producendos sibi putet Ethnicos, eorumque exemplum Augustino objiciat. Si par fuisset Gentilium, & Christianorum causa, hoc est, si rationibus utrinque pugnatum æque fuisset, & Christianis nullum succurrisset evidens Veritatis argumentum, excusatione dignum fuisset hominum judicium, si Christianæ Religioni Ethnicam prætulisset, quam nimirum neque ulla gravior adversæ partis ratio vinceret, & contra vetustas ac amplitudo evidentius commendarent, quam Christi Fidem. Sed hinc Miraculorum splendor, Prophetarum oracula evidentissime completa, & sanctitas Legis Christianæ, inde vero vel ipsi Ethnico vulgo facile noscenda, atque eruditis fere omnibus certe nota Religionis Idololatricæ impietas ac insania, tantum roboris addebant rationibus Christianorum, tantum detrahebant Religioni Gentilium, ut ipsa novitas & paucitas Christianæ gentis minime obstare deberet, quin doctus quisque & indoctus ad castra Christianorum transiret. Quod autem est ad Catholicos, & Hæreticos, inter se pugnantes, utraque pars rationes, & Scripturas pro sua sententia adferebat. Rationibus certe Catholici præstabant. Verum id negantibus adversariis, par videri multis potuisset causa, & anceps istius contentionis exitus, nisi Catholicorum rationes evidenter juvisset sententiarum vetustas, & Ecclesiæ amplitudo. Jure ergo ad Catholicos inclinare debuit victoria; nam illi mentem Christi, verumque sensum Scripturarum melius ac certius novisse credendi erant, qui propius ad ipsum, ejusque Apostolos, antiquitate accedebant. Quamquam quid Phereponus ait de novitate Christianæ Religionis præ vetustate Ethnicæ superstitionis? Ne hoc quidem habebant Gentiles,

quo

quo se Christianis in ea controversia præferrent, immo heic etiam evidentissime vincebantur. Et profecto ignorare non potuit ipsemet Phereponus, quod cuivis eruditorum patet: nempe Christianam Religionem eamdem cum Judaïca esse, & propterea ad Adamum usque contingere, & Religionibus reliquis antiquitate præire. Quid in hanc rem scripserint Clemens Alexandrinus, Eusebius Cæsariensis, ipse Augustinus, aliique Sancti Patres, & recentiores non pauci, præ omnium manibus est; & sat erit meminisse. Parum igitur opportune, parumque erudite Phereponus huc adfert Ethnicorum exemplum, ut jura vetustatis, hoc est, Catholicorum arma, retundat.

Ceterum non heic tantum, sed & alibi Augustinum Phereponus irridet objicientem paucitati Hæreticorum Catholicæ Ecclesiæ amplitudinem. Non esse hoc Veritatis argumentum, ille monet; alioqui Ethnicorum multitudine considerată, Christiana Religio falsi convincetur. Et sane fatendum est, ab Ethnicorum multitudine victos olim fuisse Christianos, & adhuc vinci. At nos in Ethnicos aliis evidentibus argumentis pugnamus, facimusque, ut frustra suam nobis amplitudinem objiciant. Quum vero controversia est inter Catholicos & Hæreticos, dicimus validissimum semper fuisse, ac fore indicium veritatis, credentium multitudinem, cum aliis indiciis & argumentis conjunctam. Ab ipso Religionis sanctissimæ exordio ad nostra usque tempora insurrexere *lupi rapaces*, *& viri loquentes perversa*, ut Apostolus prædixerat. Schismata etiam, & Hæreses invaluere. Quæsitum est, utrum a Catholicis, an ab adversariis vera Christi Ecclesia, & doctrina staret. Ea autem perpetuo sententia sedit, non alibi stare, quam apud illos, qui Ecclesiæ & doctrinæ antiquitatem, atque constantiam, multitudine quoque, successione, & concordia credentium, probarent: quod de solis Catholicis dici olim potuit, & dici adhuc potest. Propterea in Concilio Nicæno statutum est, ut ea haberetur Ecclesia Dei vera, cui præter alia signa nomen *Catholicæ*, seu *Universalis*, re conveniret. Quæ appellatio non tunc nata, sed Ecclesiæ veræ jam indita est vel ab ipsis Apostolorum successoribus, quum τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας, *sanctæ Catholicæ Ecclesiæ* mentionem fecerint Smyrnæi in Epistola de Martyrio Beati Polycarpi, & Ignatius Martyr in Epistola ad Smyrnæos. Sed quid hæc ad veritatem? iterum inquiat aliquis.

Primo, sunt nonnulla cum veteris, tum novi Testamenti oracula, quibus palam fit, Christi Religionem prædicandam esse *in omnes gentes, incipiendo ab Hierosolyma, & in omnem terram exivisse Apostolorum sonum, & in fines orbis terræ verba eorum*. Hæc autem non de falsa, sed de vera Christi Religione prædicta sunt, & Prophetiam comprobavit effectus. Legitimum igitur veræ Ecclesiæ & Orthodoxæ doctrinæ indicium esse debuit amplitudo Catholicæ Ecclesiæ cum ejus antiquita-

te,

te, concordia opinionum, & successione Episcoporum conjuncta: Hujusmodi prærogativam ipsi veræ Ecclesiæ, veræque doctrinæ, & nequaquam Ecclesiis malignantium, & erroribus Hæreticorum pollicitus est Christus. Secundo, quum longe lateque propagata fuerit germana Christi Religio, atque in singulis terræ partibus, dissitisque Provinciis fundatæ fuerint innumeræ Ecclesiæ, quæ ex Apostolorum præcepto noverant, nihil in Christi doctrina innovandum, & quod traditum fuerat tenacissime servandum: ista amplitudo non custodiendæ solum, sed etiam indicandæ veræ doctrinæ aptissima fuit. Etenim fieri quidem potuit, ut una, aut plures etiam Ecclesiæ errarent, violarentque illatâ novitate documenta Christi; fieri autem non potuit, quin proximæ, atque innumeræ aliæ Ecclesiæ, piaculum istud animadverterent; quo deprehenso excogitari non potest, omnes Christianorum Ecclesias, & præsertim Episcopos sui muneris, veræque Religionis oblitos, silere omnes & connivere voluisse. Et certe numquam siluisse in hujusmodi casibus ex Historiis Ecclesiasticis exploratissimum est. Quare postulat ratio, ut tantæ credentium continuatæ multitudini, & tot Ecclesiis sacri depositi custodibus, & antiquis, & concordibus, potius adhibeatur fides, quam uni novatori, aut paucis ejus asseclis, heri & in angulo natis, & ex ingenio suo cœlestem doctrinam interpretantibus, & nulla signa adferentibus, quibus probent, aut sese a Deo missos, aut Ecclesiam a recta opinione descivisse, aut novitiam Sectam suam paucitate quidem cedere, doctrinæ vero sanitate Catholicis antestare. En ergo, quid faciat ad Veritatis demonstrationem multitudo Catholicorum, & amplitudo Catholicæ Ecclesiæ, quum inter illam, & Hæreticorum Sectas, de Veritate controversia agitatur.

CAPUT UNDECIMUM.

Socinianorum pestifera Hæresis. Deo nos quædam edocenti credendum, quamvis credenda superent captum humani intellectus. Ingenii temeritas quam heic impia. Loca Theologica, unde veritas Doctrinæ Christianæ petenda. Traditionis auctoritas, ac necessitas in Ecclesia Dei. Quibus principiis nitatur. Laus Theologiæ Dogmaticæ, & Petavii V. C. quem Phereponus pluris facere debuit.

AMplissimum inquirendæ Veritatis jus, & Mentis humanæ libido, jam accepit confinia. Primum & summum Ingeniorum frenum divina Scriptura est. Alterum deinde Catholicæ, seu veræ Ecclesiæ, vox & auctoritas. Heic ergo innitendum, si certi esse volumus de fide nostra, & in Religione fortes, ac invicti stare. Si enim Ecclesiam veram, si minime fallacem habemus, & probamus, omnes Hæreticorum pestes debellabimus. Sin minus, nobis perpetuum cum iisdem

iisdem bellum erit, & nulla umquam utrinque victoria. Hos autem fines antiqui Hæretici, & proxime præteritis seculis Novatores supergressi sunt. Quare aditus est factus ad tot schismata, aut vulnera Ecclesiæ, uno potissimum Luthero claustra frangente. Neque mirum, quod pejora quotidie videat Hæreticorum tellus, quodque ad impiissima tamdem Spinosistarum deliramenta deventum fuerit. Cujuscumque Rationi infirmæ ac judicio temerario apud illos derelicta est Veritatis causa, & a duobus seculis gloriosum sibi quisque ducit nova procudere, & ducem, non sectatorem esse. Inter eos autem, qui Christiani adhuc appellari gaudent, nemo infelicius, nemo fœdius, nemo audacius impegit, quam Sociniani. Deum isti, ejusque Religionem humanæ penitus subdidere Rationi, ut nihil amplius apud eos credatur, credendumve putetur, quod humanæ Rationis captum superet. Hoc enim qualecumque est, ipsi rectæ Rationi adversari ajunt, quasi hanc illæsam ceteri Christianorum non amarent. An ambitioso huic hominum gregi sit accensendus Phereponus noster, uti suspicantur & putant non pauci: ipse videat. Illud exploratum est, nihil in ejus Libris sonare frequentius, quam ipsamet immodica Rationis encomia. Huic non raro conqueritur, Catholicos, & ceteros Christianos valedicere, eamque opprimere, ut divina Revelatio extollatur. In sententiam vero Socinianorum sensim concedere Calvinianos, dolemus quidem, sed nequaquam miramur. Etenim fatendum est, Socini scholam, licet omnino detestandam, arctius & ingeniosius iisdem ipsis insistere & superædificare principiis, quæ reliqui Hæretici, & Calvinus potissimum, statuerunt, tamquam fundamenta suarum Sectarum, suæque ab Ecclesia Catholica defectionis. Et quum Calvinianis, ceterisque Hæreticis in oppugnando Socinianismo arma valida prorsus desint, unice a Catholicorum armamentario petenda; quumque nulla fortasse Hæresis dulcius quam ista blandiatur ambitioni Rationis humanæ; quid mirum, si despecto Calvino tamdem Socinus suscipitur?

Contra vero, qui æque ac nos Sociniana commenta execrantur, mirum est, si in eorum damnatione suam quoque non legunt. Mirum, si denique non intelligunt, quam necessaria sit, & quam æquitati & Christi verbis consona Catholicæ Ecclesiæ stabilitas, infallibilitas & auctoritas, & quam improbanda Lutheri & Calvini conspiratio fuerit, quibus non alia umbratica causa fuit deficiendi a Catholicis, quam quæ Socinum, Arminium, & tot alias sectarum sectas a Calvino, & Luthero distraxit. Quod est ad Socinianos, ubi temeraria ipsorum Methodus eligenda foret, brevi nullam Religionem haberemus. Nam quæ monstra Ingenio humano non placeant? Quæ revelata veritas nobis non displiceat, si quidquid inconstantibus, variis & oppositis hominum ingeniis placet, aut displicet, verum falsumve dicendum est? Et quis tamdem certo statuat, ubi hominum Ratio erret, ubi sapiat, & quæ

sit

sit recta, quæ perversa Literarum sacrarum interpretatio? Cur non poterunt novæ quotidie procudi sectæ, quarum quælibet sibi Rationem vendicet? Cur non explodi quædam e Scripturis Canonicis? Deinde nihil intolerabilius est, quam nihil aliud velle Deo credere, quam quod ipsi intelligere possimus, Rationique, seu Ingenio nostro, accommodatum sentiamus. Repetere autem heic juvat, sub rectæ Rationis nomine obtrudi sæpe ab Hæreticis vim, & captum, & ideas peculiares Ingenii sui. At Religio vera ab hominis Ingenio pendere non debet. Non enim ipsi eam fecimus, sed Deus eam fecit, Deus eam revelavit. Liceat in Physicis sibi effingere systema aliquod. In Religione idem velle præstare, summæ temeritatis est, immo insaniæ.

Itaque ea in primis desinit esse recta Ratio, quæ in Religionis negotio, atque in divinorum Dogmatum interpretatione, nullis Ingenium frenis teneri patitur, & quæ non intelligit, multa in Deo, & apud Deum esse; multa ab ipso potuisse & posse fieri; multa ipsum potuisse & posse velle, quæ captum exsuperent humani intellectus corporeis tenebris obsiti. Hinc celeberrimus & acutissimus Philosophus Cartesius id apprime statuebat, *Deum ejusque opera non esse humano pede metienda*. Fallebantur, qui Antipodas olim negarunt, quod animo concipere non possent, homines pedibus suis in nostros obversis ambulantes. Stultus foret a nativitate cæcus, qui ideo colores rerum & magnetem esse negaret, quod eorum naturam & aspectum mente assequi non posset. Pariterque sit demens, qui in Hominis, aut mundi opificio quædam inveniens, quæ Rationi suæ aut superflua, aut incommoda, aut melius efformanda videantur, intelligere nesciat, & negare velit tantarum rerum effectricem divinam Sapientiam, & moderatricem Providentiam. Omnium porro dementissimus sit, qui Deo aliquid de se, vel de sua voluntate, ac potentia revelanti, adjungere fidem nolit, eo quia revelata vulgaribus humani Intellectus ideis non satis respondeant: Ista demissis oculis adoranda sunt, non impia temeritate abjicienda. Etenim Deus revelavit, Deus fecit, Deus veracissimus, omnipotentissimus, cujus judicia, cujus mysteria, cujus facta, etiamsi incomprehensibilia interdum sint nobis, minus tamen vera, minusve sapienter facta non sunt. Hinc Augustinus Lib. 9. Cap. 1. de Trinitate ajebat: *De credendis nulla infidelitate dubitemus: de intelligendis nulla temeritate affirmemus. In illis auctoritas tenenda est, in his veritas exquirenda.* Egregie quoque scribebat Cassianus Lib. 4. Cap. 6. de Incarn. *Rationem dicti quæris? Non reddo. Interim Deus hoc dixit. De hoc loquutus est mibi. Verbum illius summa ratio est. Removeo argumenta, removeo disputationem. Sola mibi ad credulitatem sufficit persona dicentis. Non licet mibi de fide dicti ambigere, non licet deliberare. Quid mibi quærere, quomodo verum sit, quod Deus dixit, quum dubitare non debeam, quin verum sit, quod Deus dixit?* In eamdem sententiam loquuntur alii Patres, Scriptoresque

resque Christiani, cum antiquissimi, tum recentes. Et sane Christianorum Fides secundum Apostolum nihil aliud est, quam *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium; & videmus nunc per speculum in ænigmate, & per fidem ambulamus, non per speciem;* neque Fidei nostræ natura sine obscuritate constare potest. Quare, ut cum eodem Apostolo loquamur, dejicienda est omnis altitudo extollens se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigendi sunt omnes intellectus in obsequium Christi. Jure autem stultos vocat idem Apostolus I. ad Cor. I. Judæos & Græcos, quorum sapientiæ & Rationi minime consonare videbatur humilitas & mors Christi. *Placuit Deo* (sunt ejus verba) *per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quoniam & Judæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam.* Tum pergit sapientiam hujus mundi irridere, in cujus conspectu stultitia videbatur, quidquid apud Deum sapientia est.

Quapropter illorum deploranda est audacia, qui eam reprobandi alicujus Christiani sive Catholici Dogmatis causam adferunt, quod Rationis, hoc est Ingenii sui, peculiaribus ideis non placeat. Eoque magis deploranda est, quod isti, ut trahant in sententiam suam divinas sententias, Scripturarum Canonicarum verba eludere, invertere, subvertere cogantur, reclamante eorumdem verborum perspicuitate, & tot seculorum consensu, & tot Christianorum Ratione; necesse enim est, quando eorum ingenium, & hypothesis conformari nescit sacris Literis, sacras Literas aliquo pacto accommodari ad illorum hypothesim, atque ingenium. Hæc noverunt, qui in eorum scriptis versati sunt; simulque noverunt, antiquissimam Catholicæ Ecclesiæ sententiam & consuetudinem Socino adversari, uti ex Auctoribus vetustissimis patet, atque in primis ex antiquo scriptore expositionis Fidei, quæ Justino Martyri tribuitur, ubi inquit, divinarum rerum notitiam, summo studio indagandam esse; *quum autem eam præ imbecillitate minus assequi poterimus, venerari eam nos oportere, ut comprehensione majorem, ne evacuetur fides nostra.* Quod si eo redit quæstio, ut perspiciatur, revelatane fuerint, an secus, Ecclesiæ Catholicæ Dogmata, alioqui credenda, etiamsi humanæ Rationis captum excedant: tu responde, id certo atque indubitanter perspici non posse per unum Ingenium nostrum, ut vidimus; & reliquum propterea esse, ut Ecclesiæ Traditio, & Auctoritas in consilium adhibeantur, quibus tamdem acquiescendum, non solum prudentia, sed etiam necessitas monet.

Nunc autem progrediendum est; adhuc enim Christianæ Veritatis investigatori quærere fas, immo necessum est, quæ & qualia sint Ecclesiæ veræ Dogmata, & unde certo sint ediscenda. Qua in re multos

tos ex antiquis atque etiam recentibus Hæreticis sua fefellit opinio. Minime dubitabant ii, quin Ecclesiæ Traditio & Auctoritas suspicienda foret, eique in controversiis concedendum. Sed ipsam Traditionem sibi militare arbitrati, confidenter promebant, pertinaciter tuebantur doctrinam, quæ tamen ipsius Ecclesiæ Traditioni adversabatur. Inter ipsos Catholicos præteritis temporibus fuere nonnulli (& utinam adhuc nemo esset, aut nemo in posterum esset futurus) qui sententias quasdam absurdas venditarunt, quod eas putarent cum Ecclesiæ veræ sententia consentire, aut saltem ab ipsa non esse alienas. Igitur tum ut veritas certo contingatur, tum ut errores evitentur, noscenda sunt loca, unde Catholica Dogmata haurire liceat, & quibus probare aut confirmare, adversaque refellere possimus; noscendi sunt quoque alii fines, ultra quos Ingenio humano vagari aut nefas, aut periculosum est. Præter divinas Scripturas, & Traditionem, Concilia sacra, & præsertim Oecumenica, Romanorum Pontificum Epistolæ & Decreta, Sanctorum Patrum Libri, probatæ veterum Historiæ, Theologorum, aliorumque Orthodoxorum scripta, sunt ii fontes, & loca, unde Ecclesiæ Catholicæ Doctrina est haurienda. Et istis quoque addere juvat Rationem humanam, & Auctoritatem Philosophorum, modo nemo sibi persuadeat, sine ratione consulenda esse, & sine ratione vim habere inter Catholicos priora loca. Verum tot fontes promiscue non sunt accipiendi; non enim par iis auctoritas est, neque eadem habenda est fides. Primo quod attinet ad sacra Catholicorum Concilia, ex institutione divina certam Orthodoxæ doctrinæ Fidem faciunt; Generalia quidem, modo legitima sint; Provincialia vero & Episcopalia, modo ab universâ Ecclesiâ probatæ fuerint eorum de fide definitiones. *Secundo*, certi quoque Judices Catholicæ doctrinæ sunt Romani Pontifices. *Tertio*, nulli revera ex iis, quos Sanctos Patres appellamus, ex institutione divina auctoritas est certo statuendæ atque instar judicis proponendæ Catholicæ doctrinæ. Communis autem Patrum consensus in exponendis sacræ Scripturæ dogmatis certissimum nobis Veritatis argumentum præstat, eo quod Ecclesiæ universæ, quæ errare a Deo non sinitur, sententiam nobis exhibeat. Reliqui itidem fontes probabilia quidem præstabunt, sed non firma & inconcussa argumenta.

Atque hæc certa sunt apud Catholicos. Protestantes vero, eorumque filii magnam in his litigandi segetem inveniunt. Revelatam quidem & scriptam in sacris Literis doctrinam se suscipere dicunt; at improbant Traditiones, sive doctrinas a Christo atque Apostolis, ut nos contendimus, sine scripto per prædicationem traditas. Ecclesiam, Romanos Pontifices, Sanctos Patres errori obnoxios, & infidos veritatis testes appellant. Sed quid in tanto dissidio decernendum sit, facile æqui judices animadvertent. Duæ de Traditionibus institui possunt

possunt quæstiones. Prima est, utrum Apostoli aliquid ad Religionem Christianam pertinens vivâ tantum voce, & sine scriptis, tradiderint; an vero omnia scriptis mandarint, quæcumque vivâ voce, exemplo, aut aliâ ratione prædicarunt. Altera est, utrum sententiæ illæ, quæ a Catholicis sub Traditionis nomine censentur ab Apostolis emanasse, eamdem vim atque auctoritatem habeant, si re ipsa traditæ sunt, quæ Apostolorum scriptis debetur. Posterior quæstio non a Christiani modo, sed etiam a cujuscumque hominis ingenio penitus aliena est, & incredibilem contendendi pruriginem sapit. Cur enim iisdem Apostolis Christi nomine scribentibus credamus, loquentibus non credamus? Deinde quæ ab Apostolis scripto mandata sunt, eadem antea ab ipsis vivá tantum voce tradita fuisse constat, & pari obsequio a Fidelibus accepta.

Priorem controversiam nihilo plausibilius pertractant Hæretici. Nemo est, qui nesciat illustrem locum secundæ Epistolæ ad Thessal. 2. 14. ubi Paulus ait: *Tenete traditiones, quas accepistis per sermonem, seu per Epistolam nostram*. Celebris itidem est alter ex Epistola 2. ad Tim. 2. 2. desumtus; ubi hæc leguntur: *Quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere*. Hinc saltem evidenter colligitur, eâdem veneratione Apostolorum doctrinam ab Ecclesia Dei suscipiendam, colendam, & servandam esse, sive scriptis, sive verbis tantum eam tradiderint. Verum etsi eâdem evidentiâ non colligeretur, quæ Apostolus voce tantum prædicarat, scriptis postmodum vel ab ipso, vel ab aliis Apostolis, non fuisse consignata; siquidem saltem constat, post Pauli obitum Johannem Apostolum suos confecisse, aut evulgasse Libros: Attamen solo Ecclesiæ testimonio id exploratum fieri potest, & per ejus sententiam hujusmodi controversia dirimi. Nonne ex Ecclesiæ unico testimonio, ac traditione, certissime noverunt ipsi quoque Hæretici, quæ scripta, ab Apostolis vel profecta, vel probata sint, & quinam legitimi, quinam adulterini sint fœtus Apostolis adscripti? Cur ergo Ecclesiæ de Apostolorum scriptis testanti credamus, de reliquis eorum documentis testanti non credamus? Ad hæc inter ipsos Hæreticos plerique sententias nonnullas, aut ritus aliquot probant, atque tuentur, quos tamen sola Ecclesiæ Catholicæ traditio commendat. Istorum igitur confessione Traditionibus Ecclesiasticis veneratio, non contemtus, debetur; & ubi pateat alia dogmata, aliosve ritus ex vetustissima Traditione descendere, & in Ecclesia Dei communi Christianorum consensu celebrata ac servata fuisse, pervicax & injustus fuerit, qui non alia de causa repudiet, quam quod in Apostolorum scriptis nulla de iis mentio occurrat.

Jam vero quantum Scripturæ divinæ suffragio probetur, quamque Religioni Orthodoxæ necessaria sit Ecclesiæ Auctoritas, pluribus per-

se-

ſequuti ſumus. At hinc etiam Traditionis neceſſitas dignoſcitur. Ubi ſacras Literas Eccleſia interpretatur, ubi dogmata explicat, & excitatas in Chriſtiana Doctrina lites ſuo decreto componit: quid aliud illa præſtat, quam interpretari, & exponere, quæcumque per Traditionem antea ſibi innotuerant? aut ex iis conſequentia & neceſſario connexa colligere, aut repugnantia aperire? Neque Eccleſia, neque ſacra Concilia quidquam novi ſtatuunt, aut condunt in ſuis de dogmate Canonibus. Quod accepit a Majoribus Eccleſia, ſcilicet quod ab Apoſtolis eorumque ſucceſsoribus ad nos uſque permeavit, eorumque traditioni conſentaneum eſt, hoc dumtaxat in ſuis ſententiis Eccleſia profert, ac profitetur. Quapropter quum de Paſchatis celebrandi tempore diſputatum eſt, Nicæni Patres ſcripſere, ut habet Sanctus Athanaſ. de Synodis Arimini & Seleuciæ, Tom. I. fere initio Epiſt. *Viſum eſt nobis, & Spiritui ſancto*. Quum vero actum de Fidei doctrina, pronuntiarunt in hunc modum: *Credit Eccleſia Catholica*; ut pateret, non ſua ab eis decreta, ſed Apoſtolorum documenta promulgata fuiſse. Proinde ſemper fuit Eccleſiæ conſuetudo, ut subortis in doctrina Chriſti quæſtionibus Scripturas ſacras, veterumque Chriſtianorum, & Sanctorum Præſulum ac Patrum concordem Traditionem conſuleret. Hæc ad manum ſtatim erat opponenda novitati Dogmatum, quam inferre conabantur Hæretici. Rationibus iſti contendebant, & loca etiam proferebant e ſacris Codicibus in ſpeciem ſuæ novitati faventia. At Eccleſia Catholica primo rationibus in ſui tutelam agebat, tum ſuæ ſententiæ & victoriæ robur in eo collocabat, quod antiquiſſimam Traditionem a ſe ſtare evidentiſſime ſentiebat, ſibique perſpectum erat, qui ſemper antea fuiſſet ſenſus verus Scripturarum ſanctarum ad illam controverſiam pertinens. Innititur autem hujuſmodi conſuetudo inconcuſſis quibuſdam principiis, quæ multis probare facillimum foret, ſed indicare tantum contenti erimus.

Primum eſt, Chriſtum Apoſtolos vivâ voce docuiſſe, aut iis revelaſſe, quæcumque neceſſaria atque utilia in ſancta Religione credenda forent, & agenda ad ſalutem; tum Apoſtolos ad eadem ubique vivâ voce prædicanda miſſos eſſe a Chriſto, & nonnullos ex iis atque ex Diſcipulis vitam Chriſti & alia permulta ſcriptis conſignaſſe. Quumque Apoſtoli ex Chriſti præcepto hæc aliis traderent, ipſos liquido, ac dilucide, & ſine ambiguitate propoſuiſſe doctrinam Chriſti, ita ut exempli causâ, quum Verbum ipſi appellabant Deum, quum Spiritum ſanctum nominabant, quum a Chriſto ajebant pronuntiata ſuper pane quædam verba: Auditores intelligerent, probeque perſpicerent, quid iis nominibus, illoque dogmate ſignificaretur.

Secundum eſt, hanc doctrinam non paucis tantum hominibus, ſed toti terrarum orbi, atque innumeris Eccleſiis per Apoſtolos & Diſcipu-

pulos Christi, eorumque Successores innotuisse; & Fideles in omni verbo, & omni scientia salutari divites fuisse factos, ut Paulus testatur; & Ecclesias potissimum Apostolicas, scilicet ab ipsis Apostolis fundatas, & diu præsentiâ Apostolorum cultas & instructas, hujusmodi documenta uberius clariusque, quam reliquas hausisse.

Tertium est, Apostolos nihil sæpius & enixius commendasse atque inculcasse, quam ut Fideles quod ab initio acceperant, constanter tenerent, & nemini vel homini vel Angelo fidem haberent, contraria aut alia ab iis nuntianti, quæ jam ipsi nuntiarant.

Quartum est, Christi Fideles, & Ecclesias omnes, & præcipue Ecclesiarum Pastores, perspectum in primis habuisse, nihil per ipsos posse aut debere adjici, aut detrahi Doctrinæ ab Apostolis traditæ; id qui auderet, summi sceleris reum esse habendum, & gravissimis Ecclesiasticis pœnis mulctandum, nisi rite admonitus resipisceret, quum hoc sit, Christum aut Apostolos ignorantiæ aut invidentiæ accusare, qui homines aliquid ad salutem necessarium, aut utile minime docuerint.

Quintum est, Episcopos, & Ecclesiarum Pastores id sibi muneris injunctum cognovisse, ut hujusmodi mutationibus atque erroribus obsisterent, vel damnando, vel confutando, persecutiones pro veritate tolerando, vel etiam fugiendo errorum Auctores & patronos, neque dissimulare in his casibus licuisse aut pacis causâ, aut propter metum, aut propter debitum superioribus obsequium.

Sextum est, revera nullam in doctrina Christi novitatem & mutationem umquam disseminari cœptam fuisse, quin se aut Romani Pontifices, aliique Episcopi, aut Scriptores Ecclesiastici, aut Sancti Patres, aut etiam Populus fidelis, & denique, si necessitas postulabat, Ecclesia universa opposuerit Novatoribus, & contemtoribus antiquæ Traditionis. Omnes vero Synodos, & Episcopos, Romanosque præsertim Pontifices, & Sanctos Patres, inter quos chorum ducunt sancti Ignatius, Polycarpus, & Irenæus, a primis Christianæ Fidei seculis ad nostra usque tempora, nihil magis deprædicasse, quam Traditioni Majorum receptæ, antiquæ, & concordi esse standum, omnesque Hæreses ab ipsis eo præcipue titulo fuisse damnatas, quod Novitatem saperent, & hujusmodi Traditioni repugnarent. Atque ideo sicuti a similitudine veri apertissime abhorret, tot ac tantos viros, tot ac tantas Ecclesias, novitati & mutationi in doctrina Christi infensissimas, aliud tradidisse, ac proposuisse, quam quod antiqua Traditio habebat, ita certum est, nullum ex Hæreticis defendere sententiam suam potuisse antiquitate Traditionis. Addam etiam, paucos ex antiquis Hæreticis fuisse, qui Traditionis vim atque auctoritatem non fuerint confessi. Potius ipsam a se stare clamitabant. Et si quis flocci faciebat ipsam Traditionem, ille, primis etiam Ecclesiæ seculis te-

temeritatis ac insaniæ notam subiit. Juvat heic referre, quæ Sanctus Irenæus habet Lib. 3. Cap. 2. de Gnosticis. *Unusquisque ipsorum omnimodo perversus, semetipsum, regulam veritatis depravans, prædicare non confunditur. Quum autem ad eam iterum Traditionem, quæ per successiones Presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur Traditioni, dicentes se non solum Presbyteris, sed etiam Apostolis existentes superiores, sinceram invenisse veritatem.*

En fundamenta, quibus innixa est Ecclesiæ consuetudo in Hæreticorum placitis hucusque damnandis. Satis ipsi semper fuit perspicere, immo hoc præcipue attendebatur, num proposita nuper Dogmata dissentirent a Traditione constanti Majorum, & ab antiquissimo Ecclesiæ universæ consensu. Dissentientibus nota statim inusta atque inurenda fuit ex Apostoli præcepto, qui nos monuit, ut a Novitate opinionum caveremus, & quod traditum est, diligenter servaremus. Vel nullis aliis redditis damnatoriæ sententiæ rationibus, ea erat potentissima & invictissima ratio, quòd hujusmodi recens doctrina, sive novitia Scripturarum interpretatio, deprehendebatur contraria interpretationi, sive dogmati in tota Ecclesia Dei ab antiquissimis temporibus concorditer vigenti, ac propterea ex Apostolorum Traditione descendenti. Præterquam quod falli in Dogmate universa Christi Ecclesia secundum ejus promissa non potest, errandi etiam suspicionem auferebat ista facile cognita seculorum præcedentium, & totius antiquitatis sententia in propositis quæstionibus. Non enim nostrum est, Christi Doctrinam pro arbitratu nostro effingere, reformare, atque invertere, ut privatis & incertis Intellectus nostri ideis accommodetur; sed cum veneratione recipienda est, qualis a Christo Apostolis revelata, & ad nos derivata fuit per unanimem tot seculorum Traditionem, per tot Ecclesiarum, Conciliorum, Episcoporum, ac Patrum testimonia. Hos omnes incredibile est, simul conspirasse, aut ignorantiâ, aut pravis artibus, aut formidine, aut silentio, ut sanctam Religionem perderent, sive illam corrumpendo per novitatem, sive corruptam tolerando. Sequitur ergo, apud omnes tum Criticos, tum cordatos homines, Traditionis fontes, hoc est Catholicorum Concilia, Romanorum Pontificum decreta, Sanctorumque Patrum concordia scripta, in iis, quæ ad doctrinam fidei & morum spectant, certissimum præbere veritatis argumentum. Nihil autem fere a temerariis aut ignaris allatum est proxime præteritis duobus seculis, aut afferri jam potest, quod longe antea improbatum non fuerit ab Ecclesia, a Conciliis, a Patribus; aut quod improbandum esse non pateat, quoties novitate sua repugnare constet antiquæ Catholicorum Traditioni, & Dogmatibus constitutis, & Scripturis a Catholica Ecclesia hucusque aliter explicatis.

Moneret me locus, ut in illius Theologiæ laudes excurrerem, quæ

Dog

Dogmatica apud nos appellatur ; ſed facile intelligatur ejus pretium. Munus nempe illius eſt , Catholicæ Eccleſiæ Dogmata colligere e Conciliorum Patrumque monumentis , & prodere , quæ univerſæ Eccleſiæ probentur , quæve improbentur. Ubi id pateat , Rationi, ſeu Ingeniis humanis nefas eſt , hujuſmodi ſententias tanquam errori adhuc obnoxias ad ſuam trutinam cogere. Quicumque Chriſtianus eſſe amat , poſitiſque hactenus principiis mentem adhibuit , hoc fateatur oportet. Quamobrem , quid ferat Catholici hominis indoles , parum ſe intelligere Phereponus prodidit , quum in quodam ſuo Libro Dionyſium Petavium incomparabilem virum , & de Dogmatica Theologia ſupra omnes optime meritum , appellat accuratiſſimum quidem veterum opinionum collectorem , ſed mancum atque infirmum , quando agitur de obſcuris illis Theologiæ & Philoſophiæ quæſtionibus , in quibus jus dicere debet Ratio , & perſpicuitas exigitur. Hoc eſt , ſi Pherepono credimus , Petavius egregius fuit Hiſtoricus , non egregius Theologus. Sed quantum celebris ille vir ingenio , & judicio , non minus ac eruditione polleret , nemo eſt inter vere eruditos qui neſciat. Quantum etiam ratione valuerit , neminem luculentiorem teſtem dabo , quam ipſamet illius opera. Fac etiam , in Dogmatica Theologia a rationum uſu Petavius temperaſſet , ſeu ut melius dicam , nullum argumentum , rationem nullam contuliſſet ad confirmanda Eccleſiæ Dogmata ; nihilominus integra ipſi ſtaret gloria. Nervos omnes rationis intendere debet Dogmaticus Theologus, ut detegat , quænam fuerint & ſint Catholicorum Dogmata , & quid vere ſentiat , & ſenſerit in iis Eccleſia. Hic illi præcipuus ſcopus. Detexiſſe ſolum , & evidenter indicaſſe Eccleſiæ veræ & univerſæ ſententiam , hoc ipſum eſt inveniſſe certiſſimum Dogma Chriſti, ſaluberrimamque veritatem. Altera deinde ſe offert provincia , quam Scholaſticæ potiſſimum , atque etiam Polemicæ Theologiæ cultores ſibi vindicant , nempe Fidei Dogmata rationibus etiam , atque argumentis a ratione quoque naturali , & a Philoſophia petitis probare , & adverſus Infideles aut Hæreticos tueri. Qua in opera ineptire interdum ſolent homines incauti. Siquidem Rationi & Dialecticæ ſuæ nimium fidentes , aut de rebus altiſſimis , & de divinis Myſteriis intellectus noſtri aciem vincentibus , rationes & explicationes adferre contendunt , quæ ſibi quidem videntur excelſæ materiæ pares , re autem vera nullius ſunt ponderis ; aut certa ipſa Dogmata credere dediſcunt , quod iſta privatæ ac temerariæ Rationi ſuæ non ſatis congruere videantur. At Dogmaticus Theologus, rite ſuo munere functus , tantum ab ineptiendo abeſt , quantum Eccleſia vera in ſuis Dogmatis a periculo errandi abeſt, quum vel ſine philoſophicis atq; intimis argumentationibus , ſive rationibus , certa ſit illius doctrina, quippe a certo Magiſtro Deo revelata, & per fidos canales ad nos uſq; deducta ,

CAPUT DUODECIMUM.

Ingeniorum libertas quam ab hominibus expetita. Doctrina ad Christianum pertinens triplex. Semper considerandum, revelatane, an secus, a Deo fuerit. Dogmatis existentia, significatio, & rationes distinguendæ. Quid in his liceat, aut non liceat hominum Ingeniis.

Atque hactenus de frenis salutaribus, & de necessaria Ingeniorum moderatione in Religionis negotio actum est. Alia in hanc rem dicenda supersunt. Verum de laudabili quoque Ingeniorum libertate aliquid prius innuendum duco. Quod argumentum, quum utile non minus sit, quam superius, illo tamen dulcius fortasse videatur legentibus. Quippe superba hominis mens, atque natura, cum in agendo, tum in sentiendo alienum imperium detrectat, suum tantummodo amat. Ac proinde nullum libentius, quam eorum cantum audimus, qui in libertatem agendi atque opinandi, quod volumus, mentem nostram se vindicaturos esse pollicentur: quod non semel suis in libris facere Phereponum post tot alios sui similes video. At sicuti homini ratione prædito ipsa recta Ratio effrenem in agendo libertatem negat; ita & hominem Christianum ipsa Christi Religio non patitur immodica opinionum libertate ferri, quocumque placeat. Nos itaque humano Ingenio eam libertatem proponemus, quæ hominem deceat Rationis rectæ, Fideique Christianæ legibus addictum, ita ut neque sentiat se coerceri finibus iniquis, & nimiis compedibus, neque ultra metas a Ratione & Fide sanctissima positas evagari sinatur. Nimia opinandi licentia Hæreses parit, Fidem & Rationem temere lædit. Rursus nimia Ingeniorum servitus in Superstitionem deducit, malum profecto teterrimum, & æque ac Hæreses Religioni veræ formidandum. Ab utraque cavendum esse, Ratio, & Catholica Ecclesia monet. Jamque vidimus periculum primum tolli, ubi in credenda divina Revelatione cum Ecclesia consentiamus. Operæ pretium est, investigare quoque deinceps, quei evitetur & alterum.

Prius ergo noscendum est, quotuplex sit Doctrina, quæ ad hominem pertinet, & pertinere potest, quatenus est Christianus. Dicimus autem, triplicem esse. Prima complectitur quæcumque documenta revelata a Deo fuere, sive ad Disciplinam, sive ad Dogma referantur, sive necessaria, sive utilia, sive præcepta sint, sive consilia, ut homo Religionem veram intelligat, & quæ in ipsa credenda sunt credat, Deum diligat, eique serviat, & beatam demum immortalitatem ab ipso obtineat. Secunda continet quæcumque non revelata a Deo Historiam Ecclesiasticam respiciunt, & admodum conferunt eruditioni tum Ecclesiæ, tum ejus filiorum, qua sunt Christiani.

Tertia

Tertia demum complectitur quaslibet profanas Artes ac Scientias, puta Physicam, Mathematicam, Historias profanas, & reliqua documenta opportuna ac utilia homini, terrenam sive corporis, sive animi, & rationis beatitatem quærenti. Postrema quidem ista Doctrina nihil rei cum Religionis & hominis Christiani negotio habere videtur. Sed quum a præstantissimo ejusdem Religionis, ejusdemque Christiani hominis fine avertere nos, aut ad illum manu etiam ducere possit: necessum est, ipsam quoque in hujusmodi causa subire judicium nostrum.

In hanc autem triplicem Doctrinam ea semper consideratio cadere potest, nempe sitne a Deo revelata, necne; & num ad Ecclesiæ Catholicæ Auctoritatem pertineat, an secus, illam sancire tamquam a Deo revelatam, aut Rationi rectæ, & æquo congruam. Quippe ex ista consideratione altera cognitio effluit, scilicet quibus in rebus, & quando aut honesta servitus, & moderatio, aut honesta libertas Christianis Ingeniis conveniat. Ubi divina Revelatio occurrit, ubi Ecclesia jus decernendi habuit, atque decrevit: tunc recta Ratio monet, repudiandas esse Ingenii nostri fallaces argutias, & audienda esse Dei & Ecclesiæ fidissima edicta. Quum vero divina Revelatio desideratur, & aut Ecclesiæ nullum sententiæ ferendæ jus fuit, aut nulla adhuc inde manavit sententia, liberum erit Ingenio nostro iis in rebus sentire, quod Veritati propius videbitur.

Hisce positis, primam Doctrinæ speciem contemplemur, idest Dogma, ac Disciplinam. Illud nobis exhibet, quæ credenda sunt vel de Natura, ac Voluntate divina, vel de Incarnatione Verbi, vel de aliis Mysteriis, & Documentis Christianæ Religionis, & quæ agenda sunt homini Christiano, hoc est morum, & officiorum leges ad salutem consequendam vel necessarias, vel utiles. Disciplina autem tradit cum ritus ad Sacramenta, ad cultum externum Dei, & ad reliqua Christianorum Mysteria conficienda, tum leges, quibus Ecclesiæ ejusque Ministrorum, ac membrorum Hierarchia & regimen constat, quæ tamen & ipsa interdum referri aliqua ex parte possunt ad Dogma, ut alio in loco videbimus. In Dogmate potissimum sita est Christiani hominis eruditio. Quid enim aliud a nobis Religio expetit, quam ut credamus, quæ credenda sunt, & ad Evangelii normam ducamus vitam inculpatam, Deique, & virtutum amore ferventem? Igitur est inspiciendum, istane præcepta morum, resque credendæ, ad nos a Deo revelante veniant, an vero a rectæ Rationis lumine, sive potius a privatorum ingeniorum argumentationibus. Si Deum ista auctorem habent, si rectam Rationem: eadem vera & recta esse continuo intelligimus; ac proinde Ingenio nostro tunc est subsidendum, neque temere tantis auctoribus repugnandum, tametsi aliquid a Deo proponatur, quod satis intelligere, & capere nequaquam possimus. Sin a privatis Ingeniis Dogmata pro-

 deunt,

Digitized by Google

deunt, hisce tum solum consentiendum erit, quum ad Rationis & Logicæ leges ea exegerimus, & ab iis errorem evidenter abesse constiterit. Nam quid aliud habet Ingenium alienum, ut nostrum in suam sententiam jure trahat, nisi rationes? Si infirmas hasce deprehendimus, si nostras plus valere sentimus: cur illi homini potius quam nobis adjungenda est fides? Quum vero, quænam Dogmata Deus revera per Filium suum, per Prophetas, per Apostolos revelarit, tum solum certo constare possit, ut vidimus, quum ad ista accesserit Ecclesiæ veræ testimonium: illa propterea nobis ob oculos semper versabitur regula: nempe, *Auctoritatem Ingenii nostri cedere debere, ubi Auctoritas Ecclesiæ intercedit; & contra vigere posse, ubi non intercedit*. Multa enim sunt, quorum sanciendorum jus Ecclesia non habet; multa quoque sunt, quæ illius Auctoritati subsunt, neque tamen hucusque sancita reperiuntur. In utrisque magna est Ingeniis libertas, & injuste plerumque agat, qui eam aut illubenter in aliis ferat, aut etiam adimere velit.

Quo tutius autem & ex ordine procedamus, tria prius consideranda sunt, quod attinet ad Dogma: videlicet, Existentia Dogmatis; Modus explicandi Dogmatis, sive interpretatio, & significatio doctrinæ; & Rationes, quibus ipsum Dogma si rectum est, probatur; aut improbatur, si pravum. Hæc inter se plane differunt, neque instar unius habenda. Sunt autem Dogmata complura, quæ quod est ad existentiam, firmata jam sunt auctoritate, & decreto Catholicæ Ecclesiæ. Rursus eadem Dogmata variis explicari possunt modis. Quum vero fieri possit, ut hujusmodi explicationes nondum receperit, rejecceritve Ecclesia, idcirco non idem erit eisdem interpretationibus robur, & eadem vis veritatis, ac est Existentiæ Dogmatum jam stabilitæ. Tamdem ipsa Dogmata, quorum certa est existentia, & omnium consensu explorata significatio, sive explicatio, multis rationibus comprobari possunt. Attamen inconcussæ, ac certæ fortasse non erunt singulæ istæ rationes, quippe singulæ aperto Ecclesiæ suffragio nequaquam innitentur. Ergo secundum istam considerationem triplex suboriri quæstio poterit, nempe an Dogma existat; quid per illud Dogma seu per illius Dogmatis verba Deus & Ecclesia significare velint; & quomodo hujusmodi Dogma probandum sit.

Cognoscere Existentiam Dogmatis tum dicimur, quum certi sumus, Deum per os Christi, Prophetarum, & Apostolorum, Ecclesia definiente, illud revelasse & constituisse Dogma. Ipsum Deum sacræ Scripturæ deprædicant omnipotentem, omniscium, æternum. Ex eisdem edocemur, in fine seculi judicandum a Christo universum genus humanum; justos in Regno Dei æterna felicitate donandos; improbos in igne æterno cum Diabolis immani infelicitate plectendos. Hujusmodi Dogmata in Christiana Religione existere, nullus Christia-

no-

norum ignorat, aut negat. Ad hæc, nomine Existentiæ complectimur tum Dogmatum substantiam, tum eorum consectaria, & annexa, nam & singula ista sæpe tamquam Dogmata considerantur, & de ipsis institui quæstio potest, an existant, hoc est an revelata necne fuerint, sive constituta per Ecclesiam. Multæ autem inter Catholicos & Hæreticos intercedunt controversiæ, his negantibus, illis affirmantibus, Dogmata quædam a Deo revelata fuisse, aut ex jam constitutis Dogmatis quædam consequi, aut non consequi, necessario & ipsa credenda. Sed in hujusmodi quæstionibus pendere animi diu vel opinari illorum Ingeniis nefas est, quibus firmissimum illud principium alta mente fixum sedet, videlicet: *Ecclesiam in divinis Scripturis interpretandis, & in ipsis Dogmatibus definiendis, ab errore immunem semper fuisse, semperque futuram*. Etenim quum nullo negotio postea constet, Ecclesiam Catholicam de iis jam tulisse sententiam, & ipsam revera ita sentire compertum sit omnibus: statim etiam Catholico Ingenio occurrit, quæ tum sit amplectenda opinio, & quibus in locis veritas certissime habitet.

Sunt autem inter Catholicos & Protestantes, immo inter ipsos quoque Catholicos, aliæ de rebus Theologicis disputationes, & in neutram partem hucusque declinavit Ecclesiæ sententia. Libri Theologorum, qui Scholastici nuncupantur, abundant hisce quæstionibus: Utrinque pugnatur, utrinque Scripturarum loca, rationesque proferuntur; interdum etiam aliqua, aut utraque pars sibi auctoritatem Patrum, & Ecclesiæ vendicare contendit. Sed incertum adhuc, utri opinioni Literæ divinæ, aut firma ratio, aut Ecclesia sine dubitatione faveant atque consentiant. Quid juris heic habeat Ingenium, nemo non intelligit. Fas ipsi est hujusmodi varias disputantium opiniones, rationesque excutere, easque confutare, aut iis demum suffragium suum adjungere, quæ ad veritatem propius accedere sibi videantur, & in alias abire sententias, quæ sibi magis arrideant. Talia quippe in Dogmatum censum minime veniunt, & Opinionum nomen iis potius congruit. Sed quamquam liberum sit Ingeniis (modo periculum absit, ne Dogmata certa lædantur) vires heic suas exerere, atque exercere; attamen in hisce non tam vituperationem effugiet, quam commendatione majori dignus erit, qui tum ad normam Logicarum legum, Criticæque melioris, tum etiam ad sacrarum Scripturarum, & Ecclesiæ mentem, ingeniosius & acutius sua inventa componet. Atque hæc est generalis regula, sive libertas. Qua nihilominus quum Ingenia non pauca abutantur, & abuti adhuc possint, ideo infra subjiciendæ erunt necessariæ quædam leges, & exceptiones, ut in temerariis & supra modum curiosis mentibus nimia licentia coërceatur.

Ad hæc, ubi Dogmata existentia deprehendantur, diximus institui posse quæstionem de illorum germano sensu, sive de mente Dei &

Ecclesiæ in iis Dogmatis proponendis. Multa sunt adeo manifestis verbis concepta, adeoque Rationis lumini, & reliquis Ecclesiæ documentis consentanea, ut nemo inter Christianos de illorum sensu & modo explicandi audeat disceptare. Sunt alia, quorum significatio in controversiam adducitur, adducive merito potest. Quod tum fit, quum ista Dogmata sub obscuris, aut æquivocis verbis proposita sunt, aut cum certissimis aliis & evidentibus Religionis Catholicæ Dogmatis non satis commode congruere posse videntur. Ipsæ sacræ Literæ, ipsa Conciliorum decreta, ipsa Sanctorum Patrum dicta, diversis obnoxia sunt interpretationibus. Proinde ex isto fonte emerserunt pleræque Hæreses, plerique Hæretici. Dum enim quisque divinam Scripturam, & Concilia, & Patres explicare vult atque interpretari secundum privatas Ingenii sui vires atque ideas; humana ambitio & imbecillitas in varias distracta est opiniones, atque in errores perniciosissimos delapsa. Quidam Christum in sacris Literis minorem Patre appellatum animadvertentes, ipsum aut hominem dumtaxat esse affirmarunt, aut ipsum negavere ejusdem naturæ & substantiæ cum Patre. Alii, quid verba significarent in postrema cœna a Christo pronuntiata super pane, investigantes, quod ingenio suo magis accommodatum videbatur, intellexere. Aliis ea sententia sedit, confusas esse in Christo divinam humanamque Naturam. Nempe noverant ex universæ Ecclesiæ decreto, ambas hasce Naturas in uno Christo unitas.

At in complurium Dogmatum sensu inquirendo, modoque explicandi, non est quod nunc diu multumve fatigentur Ingenia. Hoc onere nos Ecclesia sæpe levavit, quippe quæ non sua solum decreta & verba, sed divinorum etiam Librorum sensum germanum lucidissime identidem explicavit. Id quum facile colligi possit, facile etiam caveantur errores. Quamobrem Ingeniis nostris heic ea tum restat libertas, ut quæ Scripturarum loca, & verba, aut Conciliorum Patrumque opiniones in ancipiti adhuc esse videntur, expendamus, & interpretemur, prout melius suadebit recta Ratio, & Ecclesiæ, ac earumdem Scripturarum mens ex aliis clarissimis Dogmatis, & Traditione Patrum cognoscenda. Præter hanc libertatem alia etiam patet. Quædam enim Dogmata habentur, de quorum quidem sensu atque explicatione nulla occurrere inter Catholicos controversia potest, sed nondum constat Modus, quo fiant, aut facta sint, quæ in iis Dogmatis proponuntur. Nos docet Fides, Inferno igne torqueri damnatos. Quei autem id fiat, nos illa non docet. Nullâ in hisce casibus lege universali prohibemur sententiam nostram dicere, & verisimilia afferre; & in explicandis his modis, alter ab altero, & sine Ecclesiæ injuria, diffidere potest. Ista tamen libertas nonnullis & ipsa indiget exceptionibus & frenis, de quibus infra sermo erit.

Ter-

Tertio considerandæ sunt Rationes, per quas Dogmata Catholicorum firmantur; Infidelium & Hæreticorum improbantur. Istæ desumuntur vel e divinis Literis, vel e Traditione, & Auctoritate Ecclesiæ. Ex ipsa quoque recta Ratione, & e Philosophiæ penetralibus argumenta deducuntur. In tanta Rationum copia certissimæ quædam & invictæ se offerent, iisque nullum Dogma caret. Fieri tamen potest, ut aliquæ etiam infirmæ sint ac inutiles, quædam etiam falsæ, quamquam verissimum alioqui sit ipsum Dogma. Quapropter late patet ex hac parte Ingeniorum libertas. Non enim tantum fas est meliora novaque proferre argumenta, sed aliena quoque elumbia repudiare & evertere licet. Veritas ut stet, mendacio non indiget. Immo ipsa refugit adeo nutantibus fulcris innixa apparere, suo pondere jam stabilis, & aliis indubitatis principiis adhærens. Hinc inter Scholæ Theologos nemo sibi religioni vertit rationibus novis cum in errores Hæreticorum, tum pro veris Fidei Dogmatis decertare, & ipsis etiam aliorum Catholicorum rationibus indicere bellum, si illæ minus opportunæ, aut indignæ deprehendantur, quibus tutela veritatis commissa fuerit. Gregorius de Valentia Theologus celebris argumenta nonnulla, quibus sanctus Thomas est usus ad existentiam Dei probandam, invalida esse ostendit; idemque alii quoque graves & pii Theologi fecerunt. Et heic tamen sua sunt immoderatis Ingeniis pericula. Sunt & Rationes quædam, quas evidenter voto suo jam supra censuram nostram Ecclesia collocavit. Propterea infra dabimus operam, ut propositis quibusdam legibus generalis ista libertas intra honestos fines contineatur.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

Pericula imminentia scribentibus de Auctoritate. Insipiens Zelus quid pariat, & quam laudanda heic sit prudens moderatio. Ecclesia numquam fallax in Dogmatibus sanciendis, duplici conditione posita. Dogmatum, quæ alia in mera contemplatione versantur, alia actionem quoque exigunt, quæ possint, aut non possint, quæ etiam debeant, aut non debeant statui. Quid de quæstione, utrum Angeli corporei, an incorporei sint, credendum, & an eam Concilia sustulerint. Inter Rationes Dogmatum quædam semper ad Fidem spectant, sed non omnes. Quid heic liceat Ingeniis.

NUsquam firmiorem esse, magisque venerandam Ecclesiæ Auctoritatem, quam in Dogmatis sanciendis, diximus. Ita se rem habere, ea omnia suadent & persuadent, quibus Ecclesiam a Veritate deviare in salutis doctrina numquam posse supra ostendimus. Id Religionis æternum servandæ necessitas postulat; id humanæ Rationis im-

imbecillitas exigit; id Christus pollicitus est; id ubique, & semper, & concorditer credidit Ecclesia Dei, statuerunt Concilia, tradiderunt Patres. Et ista Auctoritas ad tria illa, quæ in Dogmate hactenus consideravimus, sese extendit, sed suis limitibus constringitur hæc ipsa facultas, magnâque circumspectione heic opus est, uti jam explicatum pergo. Quod priusquam aggredior, quædam præfari juvat locum habitura tum heic, tum in ceteris de Auctoritate Ecclesiæ & Ingeniorum libertate dicendis. Auctoritatem esse rem omnium delicatissimam, satis compertum est. Hinc illud fere semper accidit incommodi, ut qui ipsam pertractare volunt, non solum obtrectationibus contraria sentientium, sed etiam suspicionibus & odiis eorum sint obnoxii, de quorum Auctoritate est sermo. Innatum quippe est cunctis prope hominibus dominationis & præcellentiæ desiderium, eoque concitatius in illud mens nostra fertur, quo manifestius sentimus aut credimus, istius Auctoritatis tutelam & amplificationem pertinere ad Reipublicæ bonum. Nulla autem Auctoritas, hominibus a Deo data, Ecclesiasticæ æquanda est. Reliquæ humanarum rerum perfecto regimini conducunt, finemque sibi statutum habent, nôbilem quidem, sed brevem, qualis est terrena mortalium felicitas. At Ecclesiæ Auctoritas nobilissimam ac æternam rem curat. Non enim solum ad beatam in terris vitam homines perducit, sed ad æternam quoque in cœlis beatitatem. Quocirca jure tolerari non solet, quicumque vel tantillum videatur imminuere de tam necessaria utilique Auctoritate, quam tollere, aut non satis venerari, idem certe est, ac Hæresibus & erroribus innumeris claustra reserare.

Verum nimia religione hujusmodi Auctoritas nonnumquam respicitur. Quæ causa est, ut immoderate a quibusdam extollatur, & quod gravius est, immoderate iis succenseatur, qui cum moderatione de ipsa loquuntur. Nimiam religionem appello Zelum sine ratione exuberantem, Zelum, ut Apostolus ait, non secundum scientiam, Zelum Superstitioni affinem. Enim vero non alio nomine designandus est eorum inconsultus ardor, qui nullis pene finibus Ecclesiæ Auctoritatem teneri opinantur, & ubi aliquid in Conciliis, in Breviariis, in Romanorum Pontificum Diplomatis, in Sanctorum Patrum Libris descriptum comperiunt, pro ipso, tamquam pro aris & focis, pugnant, & pugnandum contendunt. Nempe id hominum genus sine ullo discrimine illa omnia non secus ac Fidei capita habenda esse censet; Ecclesiam quippe errare nusquam, & numquam posse; & si quis contraria opinione ducatur, hunc procul dubio cum Hæreticis facere, gravibusque pœnis, & omnium odio mulctandum putat.

Fateor, laudanda est horum proba voluntas, sed non est dissimulanda aliqua in iis interdum scientiæ & prudentiæ inopia. Videlicet, nimium suspiciosi & morosi sunt, & illic interdum timore trepidant,

ubi

ubi non eſt timor. Atque utinam tantum Eccleſiæ ſanctæ prodeſſent, quantum nocere poſſunt hujuſmodi clamoribus, minis, atque Tragœdiis. Nam quum multa occurrant in Eccleſiaſtica eruditione aut veriſimilia tantum, aut dubia, aut contraria, aut omnium vel Catholicorum conſenſu falſa: ſi unaquæque veluti certa & vera indiſcriminatim accipienda ſunt, apud Hæreticos & Infideles, immo & apud Catholicos, periclitabitur dignitas, ſanctitas,& veritas præſtantiſſimæ Religionis. Deinde ad tyrannidem accedet, qui minime credenda credi jubeat, aut ſe prodet erroris magiſtrum, qui in cenſum veritatis fabulas quaſque referat. At ab utriuſque incommodi vel minima ſuſpicione abeſſe debet, & certe abeſt Eccleſia Dei. Pios hoſce aſſentatores ipſa tamdem refugit; recteque intelligens, quouſque ſua Auctoritas pertingere debeat, ut deinceps conſtabit, non plus juris ſibi tribui amat, quam quod Chriſtus, publicæ utilitatis ratio, & omnium prudentum vota hucuſque tribuerunt.

Cordati itaque viri, & præcipui Catholicorum Præſules, & quicumque veram Theologiam, & eruditionem Eccleſiaſticam non a limine tantum ſalutarunt, ii omnes neque Eccleſiæ Auctoritati quicquam detractum, neque ultra æquitatis leges ei quicquam adjectum volunt. Utrinque excedere facillimum eſt, & utrumque vitium eſt. Et quamquam opinione vulgi ii ſolum peccare videantur, ſoleantque ignominioſis nominibus traduci, qui Eccleſiæ jura elevant ac peſſumdant, & pii contra cenſeantur, qui in amplificanda vel ſupra modum ejuſdem Eccleſiæ Auctoritate nervos omnes intendunt: æque tamen ſapientum Catholicorum opinione peccant, & obſunt, qui nihil antiquius habent quam ubique Eccleſiæ Auctoritatem importune exaggerare, contraria ſentientibus ubique iraſci, & eâdem abuti Auctoritate in cujuſque ſuæ privatæ opinionis, affectioniſque præſidium. Pietatem ſapit horum facinus, ſed pernicioſam pietatem; etenim ii nullo negotio vincendam adverſariis exhibent aliqua ex parte Catholicorum cauſam. Quis non videat, ſi in uno, quod vere ad Eccleſiæ judicium pertineat, deprehendantur Eccleſiaſtici judices aberraſſe, neceſſe quoque eſſe, ut in reliquis omnibus errori obnoxiam confiteamur Eccleſiam? Summopere ergo conducit cum ipſi Eccleſiæ, tum Theologis omnibus, exquirere, perſpectumque animo habere, quinam Auctoritati Eccleſiaſticæ limites præſcripti ſint, ne dum incerta & indebita jura ſacris Paſtoribus concedimus, certa & debita in periculum adducamus. Atque uti eſt modeſti & non vulgaris animi, hominiſque ſupra affectus ſuos regnantis, nil ſibi arrogare, quam quod in publicæ rei commodum, & in Juſtitiæ & Veritatis tutelam redundet: ita pii ſimul & prudentis Theologi eſt, nihil Eccleſiæ tribuere, quod tributum in ipſius Matris noſtræ contumeliam, publicumque incommodum recidat. Ut eidem bene ſerviatur, &

con-

consulatur, non solus Zelus, non sola Pietas consulenda est, sed Scientia quoque, & Logica perfecta, & Critica, & Eruditio antiquitatis, & omnium maxime Prudentia. Quod si dubium quandoque post accuratam disputationem jus Ecclesia restet, tum certe commendabilius fuerit id ipsius Auctoritati pie concedere, quam pertinaciter negare. His autem praemissis, quibus si non meliores, certe infirmiores indigent, ne me adversus temeraria Ingenia dimicantem ejusdem criminis reum temere suspicentur, fidentius nunc in argumentum invado.

Quando quaeritur, quousque pateat Ecclesiae Catholicae Auctoritas in Dogmatis sanciendis, generalis regula futura est nobis: *Ecclesiam sine erroris suspicione decernere posse, quaecumque Dogmata scitu necessaria sint aut utilia fidelibus, quoties ista per rectam interpretationem, aut per rectam argumentationem deduci possint tamquam praeexistentia in revelatis per Scripturas sanctas, aut per concordem & antiquam Traditionem ad nos transmissa*. Duae autem conditiones exigi mihi videntur, ut Ecclesia Dei statuere Dogmata sine erroris periculo possit, nempe: Fidelium necessitas ac utilitas; & divinorum verborum, sive scripto, sive per Traditionem ad nos manantium, fundamentum. Harum altera causam decidendi respicit; altera causam non errandi. Utraque vero in judiciis Ecclesiae prae oculis semper esse debet ac solet. Et ad postremam quod attinet, celebris est sententia Vincentii Lirinensis, ita de Ecclesia scribentis: *Non nova Fidei Dogmata statuit, sed vetera eruit*. Doctrina enim a Christo tradita perfecta atque integra fuit, & sine impietate ad illam aliquid adjicere non possumus, ne veluti mancam & imperfectam temere aut incaute accusemus. *Scio*, mulier illa Samaritana ajebat, *quia Messias venit. Quum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia*. Et ipse Christus omnia, quae audivit a Patre, nota fecit nobis, jussitque Apostolos docere Gentes omnia, quaecumque ipse mandaverat. Nova itaque Dogmata non procuduntur in Ecclesia, sed vetera repetuntur, obscura explicantur, defenduntur que eadem, quae Christus tradidit; & nihil propterea ab Ecclesia statui certissime potest divinâ Fide credendum, nisi quod Christi verbis, sive scriptis, sive non scriptis, nitatur, & inde per rectam interpretationem & argumentationem deducere liceat. Spiritus vero sanctus secundum promissa Christi semper adfuit, atque adfuturus est judiciis Ecclesiae, non ut novae Revelationes fiant, aut nova revelentur per ipsius Ecclesiae vocem Dogmata, sed ut dum sacrae Literae & antiqua Traditio diligenter consuluntur, tunc interpretatio recta, rectaque argumentatio ab Ecclesia instituantur, nullusque error in easdem subrepat.

Singillatim nunc inspiciamus, quae appellentur necessaria & utilia Fidelibus, & ubinam certo interpretari atque argumentari Ecclesiae liceat.

liceat. Alia sunt omnino, alia sunt ex parte, Fidelibus necessaria. Prima appellamus, quæ qui jam adultus & mentis compos ignorat, a Regno Dei arcebitur. Fidelibus ex parte necessaria nuncupamus, quæ ignorare quidem liceat, sed aut negare, aut in eis errare, nefas sit. Utilia, quæ homini Christiano conducunt, ut facilius Cœlum consequatur, Infernasque pœnas evitet. In duo autem genera dividuntur Dogmata. Alia in mera contemplatione versantur, & fidem tantummodo postulant. Alia præter contemplationem & fidem, actionem quoque respiciunt, qualia sunt quæ de Moribus in Religione traduntur. Et quidem populis expectantibus beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, nihil magis necessarium est, atque utile, quam scire, quæ in Moribus actionibusque humanis Deo placeant, atque displiceant, ut abnegantes impietatem & secularia desideria sobrie, & juste & pie in hoc seculo vivant. Quum autem in sacris Literis apertissime descripta sint præcepta vitæ, & potissima saltem morum documenta, e quibus tamquam ex fontibus facile reliqua omnia singularia deduci possunt: hinc Ecclesiæ facillimum & necessarium sæpe est, certo decernere, quæ liceant, quæve non liceant; & illius sententiæ nolle acquiescere grave crimen fuerit, gravius adversari. Eo etiam pertinent Christi verba Matth. XXIII. 2. *Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate & facite.* Proinde nihil apud Catholicos certius est, quam ea sine dubio licere aut minime licere, quæ suffragio suo comprobavit, aut improbavit Ecclesia.

Quod est ad Dogmata in sola contemplatione sita, quædam sunt omnino necessaria scitu. Nisi quis sciat & credat, Deum esse, & remuneratorem esse, de ejus æterna salute actum est, ut Apostolus monet. Unitatem quoque Dei & Trinitatem personarum in unitate naturæ, Verbi Incarnationem, Christi mortem pro redemtione generis humani, ac resurrectionem, Christiano ignorare nefas. Alia sunt, quæ non opus quidem est omnibus scire ad salutem, sed omnibus incumbit credere, quum illis annuntiantur. Etenim ista etiamsi ignorare interdum sinamur, numquam tamen, si percipiantur, inficiari, aut in iis errare, liberum atque impune est nobis: Et propterea ipsa quoque Fidelibus quodammodo necessaria fiunt. Quippe si hæc, ubi animo percepta sunt, negentur, aut errando corrumpantur, tum homines a virtute avertuntur, ad vitia solicitantur, aut aliquid indignum de Deo, oppositumve ejus revelationi sentitur. Exempli causâ, plurima habet Calviniana Hæresis, quibus positis homo, si probe argumentetur, ad vitia deflectere velit, virtutibusque valedicere; & nihilominus æternam vitam sibi eripiendam ideo ille homo non credet. Tale est arbitrari, Justificationem & Gratiam sanctificantem per nullum peccatum amitti posse, ita ut nemo in gratiam a

Deo

Deo receptus, exinde quamquam graviter peccans, e gratia excidat. Justum quemvis firmiter credere debere, sibi Regnum Dei ne a peccatis quidem gravibus eripiendum; & contra justis impossibile esse divina mandata implere. Bona Fidelium opera, peccata esse apud Deum, & alia hujusmodi. Aliena pariter a dignitate ac natura Dei sensere cum antiqui, tum recentes quidam Hæretici, quum ab ipso dixerunt prædestinari ad culpam non electos ad gloriam, aut aliis sententiis temere incauteve ipsum constituerunt auctorem Peccati.

Itidem innumera sunt, quæ ex officina mentis humanæ, quamvis lumine Evangelii illustrata, hucusque prodierunt, & prodire quotidie possunt, Revelationi divinæ contraria. Paucos quidem invenire est inter Christianos, qui postquam sacras Literas divinitus conscriptas arbitrati sunt, aliquid subinde falsi in iis contineri affirment, aut suspicentur. At non facile eorum numerus ineatur, qui pro non revelatis a Deo quædam habuerunt ac habent, quæ tamen revelata fuere; aut contra inter revelata retulerunt, quæ revelatione carebant. Id singulas Hæreses perlustranti continuo pateat. Quoties igitur accidit, ut ejusmodi excitentur quæstiones, dubium nullum erit, quin utile sit unicuique Christiano, & ipsi Christianorum Reipublicæ necessarium, earum definitionem ab Ecclesia audire, ne quis errando aut Virtutibus, aut Naturæ divinæ, aut divinæ Revelationi adversetur. Atque heic interpretationis & argumentationis jura exercere tuto potest ac debet Ecclesia, *ne simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ*, ut ait Apostolus ad Eph. IV. 14. Primum jus exercet ipsa, quum explicat, quid reapse Traditio ferat in doctrina Christi, & quid significent Scripturarum verba æquivoca aut obscura. Alterum, quum Dogmata probat aut improbat, quæ e sacris Literis aliisve certissimis Dogmatibus consectaria sunt, aut esse censentur. Verum Deum, simulque verum & perfectum hominem esse Christum, Scripturis cum Traditione apertissime consentientibus, Ecclesia Orthodoxa numquam non credidit. Hinc rite deduxit, ipsum non in speciem tantum, sed vere humanam carnem induisse; & quatenus homo est, e corpore animaque humana constare; & in ipso duas esse Naturas minime confusas, duasq; item Voluntates. Ista Dogmata per rectam argumentationem, e Scripturis (ubi abdita atque involuta erant) derivata, & constanti Ecclesiarum Traditione firmata, Marcionis, Apollinaris, Eutychetis, & Monothelitarum commentis opposita, errorem in hac parte omnem sustulerunt, certoque veritatem statuerunt. Eâdem ratione explosa est Novatorum opinio negantium debitam, aut licitam Christi adorationem in Sacramento Altaris. Ibidem Christum verum Deum peculiari modo præsentem esse Ecclesia Catholica credit. Hoc posito, necessario sequitur, adorandum ibi esse Christum. Nihilque a ratione magis absonum videtur,

quam

quam Idololatriæ crimen inferre Catholicis, adorantibus id, quod non adorare ſit crimen.

Ex his autem, quæ hactenus commemorata ſunt, nonnulla deducuntur perquam neceſſaria documenta. Et primo, quum oporteat, Eccleſiæ Catholicæ judicia, ut certiſſimum veritatis argumentum præſtent, Revelatione divina ſemper inniti, conſequens eſt, ubi impleri iſta conditio non poſſit, illic minime habere locum datam a Deo Eccleſiæ auctoritatem. Secundo, non omnia, quæ ab Eccleſia, Conciliis & Patribus conſtituta aut probata, ſive etiam improbata & rejecta videntur, eodem obſequii venerationiſque genere ſuſcipienda eſſe. Quæ enim per interpretationem, ac argumentationem in ſacris Literis & Apoſtolica Traditione haberi, Eccleſia palam edixit, ea divinam Fidem a nobis poſtulant, Fideique Dogmata jure nuncupantur. At quæ nullo alio fundamento conſiſtunt, quam humanis rationibus, humaniſve experimentis, humanam quidem exigere interdum fidem poſſunt, at numquam divinam, neque Fidei Dogmatis accenſenda veniunt. Quare ſi quis ejuſcemodi poſtremis rebus adjungere fidem nolit, ſtultus quidem interdum, interdum temerarius reputabitur: addam etiam, in eum quandoque Hæreſis ſuſpicio conveniet, & quandoque gravi caſtigatione coërcendus erit; ſed numquam Hæreticus merito dicetur, neque iiſdem prorſus ac Hæretici damnabitur pœnis. Verum de his ſuo loco tractandum fuſius erit.

Tertio, ſunt & aliæ quæſtiones ad Dogma ſpectantes, quas abſque errandi periculo dirimere Eccleſia poteſt, ſed tamen ab iis dirimendis temperare prudenter debet. Non modica iſtarum copia, & præcipue apud Scholaſticos, occurrit, & enormem adhuc in numerum excreſcere poſſet. Dirimere autem Eccleſiæ fas eſſe diximus, quia controverſiæ hujuſmodi aliquatenus contingunt Revelationem divinam, & ex iſta earum deciſio peti deducique poteſt. Non ſolet ipſa dirimere, quia ſive in unum, ſive in alterum ſenſum, tametſi contrarium, inclinet Chriſtianorum ſententia, nihil officitur ſcientiæ morum a Chriſto traditæ, nemo a virtutibus idcirco revocatur, aut ad vitia tacite allicitur, & præcipuis, expreſſis, ac receptis Scripturarum Traditioniſque documentis, atque principiis, nulla vis infertur, nullaque ex parte repugnatur. Utique ſi Eccleſia in animum induceret quibuſcumque natis ac naſcituris quæſtionibus finem irrevocabili ſuo decreto imponere, & ſibi ſupervacaneam incredibilemque crearet moleſtiam, & exiguum Ingeniis immoderate curioſis beneficium deferret. Ecquando enim tantum opus illa abſolveret? & quorſum tantos labores devorare, & in immenſum proferre decreta Fidei? Ambitionis, pæne dixerim, aut ſaltem intemperantiæ hoc eſſet, non neceſſitatis. Neque ſic deterreret ab excitandis novis quæſtionibus gentem litibus & diſputationibus unice addictam, iiſque æternum paſcen-

ſcendam. Ad hæc non pauca ſunt tam levis momenti in diſputatio-nem adducta; aliaque etiam tam difficile referri poſſunt aut ad apertam Scripturarum mentem, aut ad Traditionis antiquitatem, ut præſtet veriſimilia relinquere, quam vera aut falſa decernere. Sed illud in primis attendendum eſt, uti dicebamus, nimirum an diſputantium ſententiæ aut palam, & aperto bello, aut tacite ac per latus, in perniciem vergant alicujus jam ſtatuti Dogmatis, & expreſſæ in utroque Teſtamento veritatis, quæ ad hominum ſalutem, Fidemque ſaluberrimam ſpectet. Ubi vero, & quando, & quæ cenſuram aut ſuffragium ſine mora poſtulent; quæve permittere, aut negligere, aut damnare, Chriſtianæ Reipublicæ interſit, ad Eccleſiæ, Maximorumque Pontificum prudentiam pertinet dignoſcere.

Quarto, in iis etiam, quæ per Eccleſiam ſtatui certiſſime poſſunt, non ſolum, ut diximus multa occurrunt nondum ab ipſa in cenſum Dogmatum ad Fidem attinentium relata, ſed aliqua etiam occurrere poſſunt, quæ quamquam in Conciliis & Patrum ſcriptis inveniantur, poſtremo tamen calculo probata aut rejecta fuiſſe continuo cenſenda non ſunt. Id autem evenit, quum Concilia & Patres non ex profeſſo hujuſmodi ſententias pertractant, ſed obiter aliudque deliberando commemorant. Ex aliis Traditionis monumentis conſtare aliquando poterit, certiſſima eſſe, quæ in aliqua Synodo, & apud nonnullos Patres in tranſitu referuntur. Eaque tunc, etſi præter propoſitum dicta, vim Dogmatis aut obtinebunt, aut retinebunt. Verum quæ non aliunde firma ac rata apparent, non propterea quod ab ore aliud agentis exciderint, e veſtigio naturam Dogmatis induunt. Immo graviſſimis ex adverſo militantibus rationibus diverſæ opinioni adhærere flagitium non erit. Nemo inter Catholicos negat, quin ad decernendas Fidei quæſtiones, & efformanda Fidei Dogmata, ipſis quoque Conciliis neceſſe ſit, Scripturas, & Traditionem diligenter conſulere. At quei liqueat, hujus conditionis rationem fuiſſe habitam, quando Patres obiter, atq; alio intenti, hujuſmodi ſententias ingerunt?

In VII. Synodo Oecumenica Act. V. Taraſius Conſtantinopolitanus, unus e Concilii Præſidibus, Johannis Theſſalonicenſis verba referens, affirmat, Angelos corpora quædam levia, aërea, vel ignea, ſibi adjuncta habere. Ab hujuſmodi opinione diſſentire nequaquam videtur Synodus univerſa; & in eam, ne quid diſſimulem, non pauci ex antiquis Patribus inclinarunt. Porro Innocentius III. in Concilio Lateranenſi Angelos creatūras *ſpirituales* appellat, eaſque a corporeis manifeſte diſtinguit. Viſum eſt & aliis Patribus, Angelos plane eſſe materię expertes. At expedita eſt hujuſmodi Antilogię conciliandę ratio. Neutra ſententia a neutro Concilio definita revera fuit, aut Catholicæ Fidei Dogmatis adſcripta; obiter enim utrobique propoſita eſt, quum de alia doctrina deliberatio foret. Nimirum

Nicæ-

Nicæna Synodus id solum tunc intendebat, ut Angelos, Sanctorumque animas pingi posse statueret. Animus autem non erat etiam statuere, utrum e corpore Angeli revera constent. Itidem in Concilio Lateranensi id unum agebatur, ut Manichæorum Hæresis renata proscriberetur, cujus erat illud impium placitum, non omnia Deo auctore fuisse creata. Contrarium Dogma recte sanciunt Patres, Professionem Fidei probantes ab Innocentio III. P. M. conscriptam. Utrum vero Angeli omnino materiæ sint expertes, nulla tum quæstio vertebatur, nullumque statuendæ hujus rei propositum Patribus fuit. Utraque igitur sententia, non Dogmatis christiani, sed Opinionis nomine in utraque Synodo locum habuit.

Attamen unum heic prætereundum non videtur. Si qua in Conciliis Oecumenicis vel obiter proferuntur, neque ibidem repudiantur, quamquam non inde statim sequatur, iis documentis Dogmatum firmitatem accedere, semper tamen sequitur, aut illa esse præter Fidem, aut non esse contra Fidem. Scilicet aut ad eam doctrinæ partem referenda sunt, quam Ecclesia per sententiam certissimam sancire non potest, cujusmodi sunt nonnulla jam commemorata, & plura inferius indicanda. Aut si ad illam doctrinæ partem spectant, quæ judicio numquam fallaci constitui possunt ab Ecclesia, tunc Synodi silentium argumento est, hujusmodi opiniones Fidei Dogmatis non repugnare. Eas ex professo & aperte non approbando, Ecclesia decretis Fidei nondum intulit. Et rursus non refellendo, tacite docuit, eas ab ipsa doctrina Fidei minime abhorrere. Dissimulare enim Conciliis licet, quæ ad Fidem non pertinent; at Fidei repugnantia dissimulare non licet. Neque Ecclesiam fugere potest, quid doctrinæ ab Apostolis & Patribus traditæ adversetur; & ab Ecclesiæ munere abhorreret, sinere hanc doctrinam, se audiente, & dissimulante, violari. *Error enim*, (ut habetur 83. Dist. c. Error) *cui non resistitur, approbatur*; nisi forte ejusmodi dissimulatio inde oriatur, quod ad maturius examen controversia ipsa reservetur.

Quapropter proposita de Angelis controversia aut in censum (ut nonnullis placet) illius doctrinæ venit, quæ neque ex Scripturis, neque ex Traditione componi potest; & proinde sentire fas est de illa, quod veri videtur similius. Aut, si ad Ecclesiæ judicium spectat, neutrius Concilii judicio sublata est. Silentio tamen suo effecere Concilia illa, ut neutra opinio dicenda sit Fidei doctrinæ contraria. At quomodo, inquiat aliquis, verum simul sit, Angelos e materia corporea constare, & non constare? Respondendum, certe videri, eos omnino spirituales esse. Quum vero tenuissima corpora interdum induant, ut Angelicum munus eorum gratiâ exerceant, quibus se conspiciendos præbent: ideo corporei per accidens, ut dicitur, appellari, pingique possunt. Incertum autem est, an istam æthereum vestem illico de-

ponant, an retineant, qua in quæstione prudentis est continere judicium. Denique præstat horum Conciliorum verbis non admodum inniti. In Synodo Nicæna Tarasius e Johannis Thessalonicensis Oratione id unum arripuit (cui & reliqui Patres adsentiuntur), nempe circumscriptos esse Angelos ad differentiam Dei incircumscripti, ipsosque humana specie fuisse conspectos, atque ideo fas esse illos pingere. Tacuit de eorum corporibus. Immo ipsos Act. IV. incorporeos appellaverat. In Lateranensi Concilio, quum ab Innocentio III. Angeli dicuntur *spirituales*, ea vox omnem corporis societatem nequaquam excludit. Angelos incorporeos, & spirituales alii ex Patribus dixerunt, quod e crassa materia non constarent. Nihilominus iidē Patres constare ipsos censebant e subtilissima atq; ætherea materia. Sed de his jam satis.

Nunc de Rationibus, quibus Dogmata probantur, agamus; ad earum quippe leges expendenda etiam venit proposita de Angelis controversia. Certe non alia de causa statuisse videntur Nicæni Concilii Patres, licere Angelos picturâ exprimere, quam quod Johannis Thessalonicensis Rationes gravissimæ apparuerant. Et quidem si in Dogmatis sanciendis nulli errori obnoxia est Ecclesia Catholica, necesse est eam quoque prærogativam retineat in Dogmatum Rationibus inveniendis atque edicendis. Nonne Dogmatum fundamenta sunt Rationes? Istis nutantibus, quomodo imposita moles non dehiscat, atque labatur? Igitur argumenta rationesque adhibitæ a Conciliis & Patribus ad Dogmata comprobanda, erroresve rejiciendos, pari veneratione & fide, perinde ac ipsa Dogmata, suscipiendæ erunt.

Verum heic majori quam in reliquis cautela est opus. Etenim in Conciliorum Patrumque lectione plane sit hospes oportet, aut Logicæ, Criticæque oppido imperitus, qui eodem pede omnes ab iis adhibitas Rationes dimetiatur, & dimetiendas arbitretur. Quare primo dicimus, nullum hucusque ab Ecclesia constitutum fuisse Dogma, quod Ratione quapiam invictâ non nitatur; & propterea aliquam semper esse Rationem Dogmatum, quæ & ipsa ad Fidem non secus ac dogma pertineat. Secundo addimus, non solum apud Sanctos Patres, & in Scholis Theologorum, sed etiam in Conciliorum Actis quasdam occurrere posse Dogmatum Rationes, quibus obsequium quidem fere semper a modestis hominibus debeatur, sed numquam divina Fides. Primam conclusionem negabunt fortasse Heterodoxi. At quæ jus Ecclesiæ probant, illiusque infallibilitatem in statuendis Dogmatis, ea quoq; manifestissime produnt, numquam sine aliqua Ratione ad Fidem spectante, & e sacrarum Literarum, Traditionisque documentis minime fallacibus deducta, Ecclesiam devenire ad sententiam ferendam. Istæ autē appellari possunt fundamētales, & potissimæ Dogmatū Rationes.

Altera conclusio, nempe ejusdem non esse ponderis omnes Rationes ad probanda Dogmata adhibitas, prima facie fortasse non arrideat

deat imperitis jurium Ecclesiasticorum æstimatoribus. Inter peritos autem vereque doctos Theologos, non solum neminem contradictorem habeat, sed omnes habeat laudatores. Qui secus arbitretur, præter experientiam sibi adversantem, rationes parum sibi faventes inveniet. Enimvero quid evidentius est, quam veritates cujuscumque generis sint, sive Theologicæ, sive Philosophicæ, sive Morales, probari posse per argumenta, ut ajunt, demonstrativa; pariterque per argumenta tantummodo probabilia, & verisimilia? Proinde quamquam plurima certa sunt, vel ex Revelatione divina, vel ex lumine Rationis, tamen ista non refugiunt societatem Rationum probabilium & verisimilium. Harum quidem ope non indiget veritas, ut sibi constet, sed earum fere semper subsidium amat, ut facilius persuadeatur. Deum esse, Mundum ab ipso conditum, Animas rationales non interire cum Corpore, atque ultra Corporis mortem esse Animarum pœnas ac præmia: per lumen Rationis certissime cognoscimus, & Revelatione divina præeunte, firmissime etiam credimus. Nihil vero prohibet, quin adeo perspicuas veritates probabilibus quoque Rationibus illustremus, ornemus, ac persuadeamus.

Id autem cum interdum in Conciliis, tum sæpe apud Sanctos Patres locum habuit, & quotidie a præclarissimis Theologis atque Scriptoribus usurpatur, in pertractandis reliquis Christianæ Doctrinæ capitibus. At argumenta verisimilia, rationesque dumtaxat probabiles, divinam a populis Fidem exigere non possunt, quippe non evidenti veritate nixa. Immo quum quidquid verisimile tantum est, si intime, & severiori trutina expendatur, falsum quoque deprehendi possit: quid mirum, si quandoque Rationes, parum, immo nihil probantes, occurrant apud rerum divinarum interpretes, & apud præstantissima Ecclesiæ lumina? Neque idcirco de firmitate Dogmatum quidquam deperit; neque minori quam antea mentis obsequio credenda sunt, ac suscipienda Ecclesiæ decreta. Satis est eorum stabilitati fundamentalium Rationum virtus. Quibus quum nullum, ut diximus, Dogma careat, necesse est etiam populos Christianos ab iis victos adstipulari Dogmati proposito.

At quei distinguantur a fundamentalibus istæ subsidiariæ Rationes? Fateor, non id perinde facile omnibus erit, ac est piis simul & judiciosis hominibus. Et tamen plurimi interest, unumquemque Theologum in iis discernendis aberrando cavere. Etenim cogitandum non est, eum tantummodo nocere Ecclesiæ, qui audeat in dubium vocare, aut rejicere fundamentales Rationes. Error etiam est, excusatione quidem dignus, sed tamen error, atque incommoda non pauca gignens, argumenta solum probabilia majori quam par est virtute donare, eaq;non secus ac Fidei firmissima capita, sine dubitatione credenda proponere. Id ab Ecclesiæ ipsius consilio abhorret, quæ ideo verisimilibus inter-

dum utitur, ut vera facilius persuadeat, ac roboret, non ut dubia ex his incertis certissima statuat. Sed adhuc interrogamur, quei a subsidiariis & probabilibus rationibus rationes distinguantur fundamentales. Ego non aliâ heic utendum regulâ censeo, quam quæ discernere nos docet ab incertis certissima Dogmata. Illæ igitur Rationes ad Fidem spectabunt, & fundamentales appellabuntur, quas aut Sancti Patres ubique, & semper, & unanimiter pro certis atque evidentibus accepere, aut Generalia Concilia, Romanive Pontifices in suis Fidei formulis, decretis, & judiciis ab universa Ecclesia probatis concordi studio probarunt, & tanquam fundamenta Dogmatum posuere. Quare si quis ex sanctissimis Patribus, si quis etiam ex Episcopis in Actis Conciliorum Generalium suopte ingenio Rationes adferat, atq; ad eas non accedat Ecclesiæ totius, hoc est totius Oecumenicæ Synodi, aut Romani Pontificis, aliorumve Patrum consensus: tum cohibere judicium nostrum licebit, neq; iis adjungere statim fidem nostram cogemur; incertū est enim, an per unum Episcopum, aut Scriptorem, Deus loquatur.

Deinde animadvertendum est, fundamentales Dogmatum Rationes esse debere verba ipsa Scripturarum sacrarum, aut ipsius Traditionis indubia monumenta. Humanæ, & Philosophicæ Rationes Ecclesiasticis sententiis ponderis quidem aliquid adferre possunt, at minime primum ac præcipuum fundamentum, nisi & istæ divinis Libris & Traditione innitantur. Immo ipsa Scripturarum loca, quibus tum Concilia, tum Patres, ceterique Theologi utuntur in Dogmatum comprobationem, pro fundamentalibus semper certissimisque Rationibus minime omnia sunt accipienda. Allegorica quædam occurrere possunt, quædam etiam ex communi eruditorum voto obscurissima. Prudenter adjunguntur & ista clarissimis aliis divinorum Librorum, & Traditionis legitimæ testimoniis, non futura quidem Dogmatibus constituendis fundamento, sed constitutis futura ornamento, atque præsidio. Quod ad Traditionem attinet, modo rite ex antiquitate concordi sit deducta, & secundum regulas a Theologis præscriptas adhibita, solidissimum semper Ecclesiasticis decretis fundamentum præbet. Ipsamet sacrarum Literarum loca, Traditionis consensione indigent, ut iis tuto incumbat Ecclesiæ judicium. Catholicorum nempe Respublica probe novit, ea se teneri lege, ut nulla constitui debeant, aut possint Dogmata, quorum veritas e Traditione, & e divinis Scripturarum oraculis, præstantibus veras fundamentales Rationes, non effluat. Et quum sine istis nullum reapse Dogma Ecclesia umquam sancivit, & sanciat, etiamsi regia, ut ita dicam, auctoritate interdum loquuta fuerit, aut loquatur, hoc est, etiamsi Dogmata, rationibus minime propositis, credenda proponat: compertum tamen est, semper ipsius decretis Traditionem & Scripturas sacras causam & rationem dedisse; iisque positis, non est cur alias exigamus Rationes.

Ce-

Celebre est in hanc rem Stephani Romani Pontificis exemplum. Fervebat Africanam inter ceterasque orbis Ecclesias controversia de Hæreticorum Baptismo. Cyprianus vir alioqui sanctissimus pro iterando Sacramento pugnabat, ejusque novæ opinioni, ut cum Vincentio Lirinensi Cap. 19. loquar, *tanta vis ingenii adfuit, tanta eloquentiæ flumina, tantus assertorum numerus, tanta verisimilitudo, tanta divinæ legis oracula, sed plane novo ac malo more intellecta, ut illa conspiratio nullo modo destrui posse videretur*. Attamen Traditionem a se stantem contra Stephanus proferebat; atque his armis fretus, totâ demum consentiente & plaudente Ecclesia, causam obtinuit. Longo post intervallo fortissimus Catholicorum pugil Augustinus Stephani sententiam ea rationum argumentorumque vi tutatus est contra Donatistas, ut nunc vel rudibus appareat, longe Cyprianum a veritate tunc abiisse. De Rationibus igitur humano ingenio excogitatis, id tamdem statuendum esse videtur; eas, videlicet, quantumlibet acutissimas, quantumlibet ingeniosissimas, nihil valere, & aliquo semper vitio laborare, quoties militant adversus Dogmata Traditione, divinisque Scripturis ab Ecclesia Dei firmata. Quum vero pro istis faciunt, non uno eodem pede omnes esse dimetiendas. Certissimæ quædam, quædam probabiles tantum, verisimilesque erunt, quædam etiam nullius ponderis deprehendentur. Quocirca & judicio in iis seligendis locus erit, & in quibusdam rejiciendis libertas.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Jus Ecclesiæ in Dogmatis stabiliendis a Phereponi objectionibus liberatum. Falsum est, ipsum a Sancto Augustino negari. Multitudo in Conciliis Catholicorum quæ commoda pariat. Factionis nomen inique adscriptum legitimis Conciliis Catholicæ Ecclesiæ. Non crimen, sed laus ac necessitas ibi est judicare ex anticipatis opinionibus, hoc est, secundum Traditionem. Vindicatum a nonnullorum dicteriis Concilium Tridentinum.

Quæ sint Ecclesiæ Catholicæ, Ingeniorumque jura in Doctrinæ salutaris negotio, sensim cognovimus. At ii, quibus jugum excutere placuit, & unius Scripturæ sacræ vocem, quemadmodum sibi fingunt, sed uti res docet, unius Ingenii sui vocem auscultare constitutum est, ii, inquam, nullum non movent lapidem, ut cœlo auctore stabilitam Auctoritatem Ecclesiæ dejiciant, quâ dejectâ, proculdubio Ingeniorum crescit auctoritas. Phereponus igitur & ipse in hoc idem argumentum sæpe & lubentissime invasit. Nunc opus est expendere, quid ille tamdem huc adferat novi. In animadversione ad Augustini Lib. 2. Cap. 3. de Bapt. adversus Donatistas, hæc habentur

Digitized by Google

illius verba: *Ad investigationem veri, in re præsertim obscura, undecumque ea obscuritas oriatur, multitudinem nihil facere, sed tantum peritiam eorum, qui congregantur, & candorem*. Tum dicere pergit, omnes omnino, exempli causâ, Africæ Episcopos, utpote imperitissimos Hebraïci Græcique sermonis, fuisse ineptiores ad judicium ferendum de sensu loci veteris aut novi Testamenti, quam vir unus utriusque Linguæ peritus, cujusmodi Sanctus Hieronymus fuit. Proinde Concilia, sive plenaria sint, ut Augustinus ait, sive minus plena, ad spem inveniendæ Veritatis, perinde nobis esse futura. Nec imperitæ multitudini pro imperio aliquid definienti, & anathemata minitanti, nullasque rationes, aut eas pravas, suæ definitionis adferenti, magis credendum, quam pauculis, aut uni. *Immo vero*, inquit, *uni viro docto, argumenta firma proferenti, continuo adsentiar, quum ea intellexero, nec adversarios ejus umquam numerabo. Numerus enim nihil ad veritatem facit, & sæpe etiam quo plures congregantur ad eam definiendam, eo plures imperiti, eo plures factiosi colliguntur; qui neque sciunt, quid sit verum neque quærunt, sed tantum quid sibi expediat, aut expedire videatur*. Et quando quidem ex his, immo & ex Augustini auctoritate conficere sibi videtur, Concilia errori obnoxia esse, subinde infert, eorum decretis non esse sine prævio examine credendum. Addit etiam, Conventus Ecclesiasticos ad Civilium normam esse formatos. Sed jure in istis pauciora debere cedere pluribus suffragiis; in iis vero nequaquam debere. *Ubi enim cœlestis Veritas agitur, quam nemo nisi studio & attentione adbibitis novit, quæ nulli mutationi obnoxia est, cujus nemo est dominus & cujus definiendæ majorem a Deo potestatem plures non acceperunt, quam pauciores: non sunt numeranda suffragia, sed singulis expendendæ suffragiorum rationes*. Ita ille.

Sententia itaque Phereponi duo potissimum complectitur, nimirum, Ecclesiam & Concilia nihil amplius habere juris in Doctrina Christi stabilienda ac proponenda, quam privatum quemlibet hominem, cui rationes invictas adferenti credendum sit; abrogandam vero fidem, si sine rationibus, aut cum pravis rationibus loquatur. Deinde revera non esse Conciliis hucusque peractis obtemperandum, quippe e gente sæpe imperita, factiosa semper, conflatis, & in statuenda Christi Doctrina affectuum potius consilia quam veritatem spectantibus. Qua in re ipsum cum aliis Hæreticis, & Socinianis potissimum, consentire video, qui Conciliis nullis, nulli Ecclesiæ visibili in rebus Fidei auctoritatem esse docent; atque adeo tacite Dordracenam ille Synodum carpit, ubi Majores suos Calvinianorum factione oppressos Arminiani quotidie conqueruntur. Sed Phereponus contra Calviniana Conciliabula his argumentis optime utitur; contra Ecclesiæ Catholicæ Concilia nihilum proficit, & splendide fallitur.

Antequam tamen id ostendo, considerare juvat, an Augustinum recte

recte in sententiam suam Pherepon[i]us induxerit. Scribit Sanctus Doctor Lib. 2. Cap. 3. de Bapt. contra Donatistas, singulorum Episcoporum Literas a peritioribus licere reprehendi, si quid forte in iis a veritate deviatum fuerit. Tum addit: *Ipsa Concilia, quæ per singulas Regiones vel Provincias fiunt, plenariorum Conciliorum auctoritati, quæ fiunt ex universo orbe Christiano, sine ullis ambagibus cedere, ipsaque plenaria sæpe priora posterioribus emendari.* Si quisquam contendat, heic Augustinum significare velle, generalia Concilia, quamquam legitime habita, in Dogmatibus exponendis ab erroris periculo exemta non fuisse: eum ad Phereponi scholam continuo traham, ut Criticam Artem edoctus subinde hæc Augustini verba sagacius expendat. Nullus autem dubito, quin ipsi aliqua heic interpolationis suspicio statim suboriatur. Ita scribit Augustinus: *Quis nesciat, ipsa Plenaria* (Concilia) *sæpe priora posterioribus emendari?* Hic interrogandi modus tantæ confidentiæ plenus, rem significat vulgo notam, immo jam experientiâ claram atque testatam. Si quid innuere voluisset Augustinus, quod numquam factum fuisset, & fieri tantummodo in posterum posset, nequaquam dixisset: *Quis nesciat ipsa Concilia emendari;* multoque minus *quis nesciat sæpe emendari?* At si rem, ut certe verba sonant, jam usu tritam significat: quandonam, quæso, plenaria Concilia, eaque legitima, in Fidei Dogmatibus a posterioribus emendata fuere? Nicænum I. Constantinopolitanum I. duo nempe tantum plenaria, seu generalia Concilia ad Augustini usque ævum habita fuerant. Sardicense quoque iis addere per nos liceat, (quamquam Augustino non satis notum) & Arelatense primum ipsi notissimum, atque celebratissimum. Verum summa inter hasce Synodos in rebus Fidei atque in Dogmatibus concordia, nulla emendatio, nulla priorum correctio. Proferat, si quisquam potis est, hasce Dogmatum antilogias, hasce emendationes. Ne ipse quidem Augustinus iis Conciliis propior quam nos proferre potuisset. Restat igitur, ut aliqua lacinia iis Augustini verbis assuta fuerit, locumque istum depravatum habeamus, aut aliter illius mentem esse explicandam fateamur. Et sane quantum conjecturâ assequi licet, recensentur heic ab Augustino cum legitimis spuria quoque Concilia, qualia fuere nonnulla ab Arianis habita, & quæ a posterioribus emendata fuisse nemo negat. Deinde potiori jure dico (& dissimulatâ quacumque interpolationis suspicione, ita dicendum contendo) Augustinum heic agere, non de Fidei Doctrina, sed de Judiciis ad personas & dissidia privata spectantibus, & de compluribus Disciplinæ capitibus, aliisque factis, in quibus, ut infra patebit, Catholici consentiunt, emendari sæpe numero posse ipsasmet universales atque legitimas Synodos, earumque decreta mutari. Isti conjecturæ quam maximum robur accedit ex sequentibus Augustini

verbis. Ait enim, tum ipsa *Plenaria emendari, quum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat*; quod sane de Factis, non de Dogmatis verificari potest. Huc autem pertinent varia Augustini ejusdem loca, quibus prodit, quanta Oecumenicis Conciliis & totius Orthodoxæ Ecclesiæ consensioni veneratio debeatur. Ab istis quicumque dissentiunt in Doctrina Fidei, ipsius judicio, immo omnium, qui ante, & post ipsum in Christi Schola excelluere, Hæretici sunt; tales nequaquam futuri, nisi ab omni erroris periculo in sanciendis Dogmatibus abesse Ecclesiam una cum aliis Patribus consentiens arbitratus & ipse fuisset. Consulantur Lib. 1. cap.18. de arbitratus & ipse fuisset. Consulantur Lib. 1. cap.18. de Bapt. & Lib. 2. cap. 1. 4. & 9. & Lib. 4. cap. 6. itemque Lib. 3. cap. 14. contra Maximinum, ut alia omittam. Quibus consideratis, facile quisque videat, prioribus Augustini verbis male Phereponum institisse, aut iis saltem insistendum non esse, ut legitima Ecclesiæ Catholicæ Concilia in rebus Fidei errori ostendantur obnoxia. Si quid aliud inde probare Pherepono est animus, quod est ad hanc particulam, concordiam non difficile inibimus.

Ceterum ad confutationem Phereponianæ sententiæ adeo Conciliorum generalium auctoritatem deprimentis, multa non sunt opus. Eadem ratio, eadem potentissima causa, quæ Scripturis divinis habendam fidem persuadet, eadem Ecclesiæ credendum monet. Deo credimus, quia ipse ex natura sua falli ac fallere non potest: Ecclesiæ, quia illam Deus non errandi prærogativa donavit. Fucum vero nobis facere nititur Phereponus, quum ait, *ad investigationem veri multitudinem nihil facere, sed tantum peritiam*; & uni perito potius, quam imperitis innumeris credendum, quippe numerus nihil ad Veritatem facit, sed quidem rationum pondus. Optimam ille sententiam alieno accommodat loco. Utique magnum pondus rebus in Concilio definitis præbet omnium, aut multorum Patrum consensus, ac præcipue Patriarcharum, Metropolitarum, atque Episcoporum. At probata inter Catholicos Concilia non eo tantum nomine fidem merentur, & veritatem assequuta creduntur, quod multorum suffragiis res illic peractæ sint, sed quod Episcopi Literas divinas, & germanam Traditionem eâ, qua par est, diligentiâ, fide, ac sinceritate consuluerint, examinarint, & secundum eas sententiam ediderint. Sexcentis Episcopis Ariminense Concilium, trecentis Mediolanense, Seleuciense, aliaque Concilia ingenti Præsulum copia constitere, quæ tamen inter Conciliabula fide atque obsequio indigna referuntur. Præterea non minor Auctoritas Constantinopolitano primo, & secundo, in iis quæ ad Fidem spectant, aut Ephesino primo, aut Tridentino, quam Nicæno primo, & secundo, & Chalcedonensi, quamquam illa præ istis conflata fuerint e longe minore Episcoporum numero. Immo, ne irrita sit spes nobis a Christo facta in medio

dio duorum aut trium, qui in suo nomine congregati fuerint, semper esse futurum, eadem est vis atque auctoritas, quod ad Dogmata spectat, Provincialibus Conciliis, aut exiguo Episcoporum cœtui, ac generalibus Conciliis, dummodo ad ea palam accedat reliquarum Ecclesiarum suffragium. Quæ omnia manifeste indicant, Ecclesiam Catholicam non tantum numerare vota, sed etiam rationes expendere Episcoporum. Quod si pluris æstimantur ii Conventus Ecclesiastici, qui pluribus, quam qui paucioribus Episcopis constant, & demum Generalia Concilia Provincialibus præponuntur; id ad Traditionem commodius tutiusque colligendam, ad rationes concordi ac majore studio pensandas, ad unionem animorum & doctrinæ facilius ostendendam ac retinendam conducit, non autem ut sola multitudo sit primum aut maximum veritatis assequendæ argumentum.

At Phereponus verbis nostris adhibere fidem tam facile, ut suspicor, nolit, quippe qui ait, sæpe in Ecclesiasticis tum Catholicorum, tum aliorum Christianorum Conventibus, imperitiam, & pravos affectus omnia moderari. Ab indoctis autem & factiosis hominibus quid veri sperandum est, in rebus præsertim obscuris, & supra vulgarem scientiam positis? Et de factionibus quidem vetus est querela in Hæreticorum castris. Sed omnium maxime hisce proximis seculis illam Protestantes ad ravim usque repetierunt, quo legitimam Concilii Tridentini auctoritatem declinarent. Illic & ipsi non tantum rationes suæ defectionis exponere, & disputationes inire, quod liberum iis erat, sed etiam judicem agere volebant, & jura partiri cum Ecclesiæ veræ Pastoribus; iniquum reputantes, se a Catholicis tantum, hoc est ab adversariorum, ut ipsi ajebant, factione judicari. Verum hanc futilem querelam, & minime æquam petitionem jamdudum explosere Catholici, tamquam hominum tricas potius quam veritatem quærentium, & judices legitimos nefario consilio aversantium. Ad Ecclesiam veram spectat jus dirimendi controversias in Religione excitatas. Hanc nisi quis audiat, ex Christi præcepto futurus est nobis velut Ethnicus & Publicanus. At quemadmodum in veteri Testamento Pontifices & Sacerdotes, & non singuli de populo, Synedria peragebant, litesque in lege Dei explicanda exortas componebant: ita & in novo Testamento *Episcopos Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei*, primumque inter eos dignitatis & auctoritatis gradum Romano Antistiti contulit. Istos *Pastorum* etiam nomine donarunt Apostoli, eorumque munus, ut habetur Hierem. III. situm est in ovibus scientiâ & doctrinâ pascendis. Quid est igitur, quod contra totius antiquitatis usum, contra Apostolorum verba, mentemque Christi, nunc oves judicium legitimorum Pastorum aut detrectent, aut usurpare sibi velint; & ex æquo cum istis facere? Et profecto si honesta Protestantium, & Phere-

repo-

reponi petitio est: nulla umquam Hæresis damnabitur, nullus Hæreticus ad meliorem frugem sese recipiet. Nam quid experientiâ manifestius est, quam homines perinde in erroribus ac in veritate tuenda pertinacissimos esse, & a veritate devios nullis sæpe rationibus flecti posse? Certe constat, in tot publicis privatisve disputationibus inter Catholicos & Protestantes acri animorum contentione hucusque habitis, aut utramque partem Pæana cecinisse, aut neutram alteri herbam porrexisse. Quare videant perduelles Ecclesiæ filii, quo jure litem intendant legitimæ Catholicorum Præsulum auctoritati.

Et hinc etiam perspicimus, odiosum factionis nomen iniquissime Catholicis Conciliis ac Judicibus impositum in Lutheri, Calvini, ceterorumque Novatorum Schola. Etenim, postquam statueris, uti statuendum est, Ecclesiam veram, ejusque Episcopos, & potissimum Petri successorem, Judices in Religionis controversiis esse a Christo institutos; simulque Ecclesiam universam, & Synodos ab Ecclesia probatas falli in judicando non posse: consequens etiam est, non factiosos homines, sed legitimos Judices esse appellandos Ecclesiæ Catholicæ Episcopos. Quum vero Dordracenum, & reliqua id genus Conciliabula, hisce careant fundamentis (neque enim immunitatem ab errore secundum suæ sectæ principia, ullæ Protestantium Ecclesiæ arrogare sibi possunt, nullaque Protestantium pars majorem a Christo tributam sibi quam alteri auctoritatem ostendere potest), factionis nomen quibusque illorum Sectis & Pseudosynodis justissime convenit. Sed pravæ artes, inquiat aliquis Pherepœus, & turbidi affectus, atque anteceptæ opiniones in cœtibus tam Catholicorum quam Protestantium dominantur, & contemtâ ratione, ac veritate conculcata, jus illic pro arbitrio dicunt. Ultro concedimus & nos, atque affirmamus, posse Catholicos Episcopos in Conciliis suum oblivisci munus, & affectibus in transversum agi. Fatemur etiam, Christi opem, & Spiritus sancti gratiam, quam Catholici Conciliis tribuunt, ut doctrinam Christi in suis definitionibus intactam servent, esse (ut Scholarum verbo utar) hypotheticam, hoc est e quibusdam conditionibus ac legibus pendere. Hæ autem leges & conditiones in eo sitæ sunt, ut summi Pontifices & Episcopi nulla vi, nullo metu, nullis illecebris, nulla factione studiove partium corrupti, Traditionem Ecclesiarum, quas repræsentant, fortiter tueantur, neque ab ea volentes prudentesque recedant, eamque illa sinceritate, qua par est, & fide & diligentia e divinis Libris, & e probatis Traditionis Ecclesiasticæ monumentis hauriant. Hujusmodi conditionibus, suoque muneri posse deesse Episcopos & Concilia nemo negat, & reipsa interdum defuisse ex Ariminensi, Mediolanensi, & Ephesina II. aliisque Pseudosynodis constat.

Hæc,

Hæc, inquam, apud nos certa sunt. Sed æque certum est, immobilitatem Ecclesiæ in Christi doctrina, non hypotheticam, sed penitus absolutam esse, id est e nullis conditionibus legibusve pendere; atque adeo ipsam Ecclesiam numquam opiniones adoptaturam veræ fidei ac Traditioni contrarias, & nullis Diaboli artibus, nulla suorum Præsulum incuriâ ac pravitate ipsam a germanis Christi Dogmatibus credendis & confitendis posse ullo umquam tempore deduci. Quapropter quandocumque rite peracta sunt Concilia Oecumenica: tum nulla dubitatio futura est, quin ibi Christus, & Veritas adfuerint, & Spiritus sanctus ita humanam infirmitatem & cæcos, si qui erant, affectus Episcoporum ibi compresserit, ut unius veræ doctrinæ habita fuerit ratio. Non sivisset divinum Ecclesiæ caput, ut sua Sponsa exitialibus erroribus consentiret, quam puram, immobilem, & Veritatis Columnam ad consummationem usque seculi esse voluit.

Inepte insuper crimini vertatur Conciliis, quod ex anticipatis opinionibus omnia aut pleraque illic peragantur. Nihil enim apud Christianos magis inculcatum est, quam esse antiquæ Traditioni constanter inhærendum; & qui secus fecerit, Apostolorum præcepta violare. Neque alia ratione Concilia initio legitima atque Orthodoxa in turpia Conciliabula evasere, quam quod aliter quam ex anticipata Majorum sententia fidem declararint, atque sustinuerint, contra Hæreticos nova ferentes. Quod si Concilia quædam a Catholicis recepta, suspicione improbarum artium asperguntur a nonnullis, quis sanus unius aut alterius affirmationem præponat innumeris aliis contra affirmantibus, & æque rerum consciis? Talia præterea aut a tacitis aut ab apertis hostibus Catholicæ Ecclesiæ conficta & somniata, sparguntur in vulgus, cæco consilio, andacia ingenti. Deinde considerandum est, nullum fere constitutum fuisse Concilium, licet Orthodoxum, in quo, ut in reliquis hominum conventibus, aliqua opinionum & affectuum diversitas non habuerit locum. In conficiendis formulis Decretorum in ritibus, & factis, aliisque rebus ad Disciplinam pertinentibus, atque in ipso ordine sedendi, judicandi, & disputandi, aliter hic, aliter ille sentit & cupit. Vix autem fieri potest, ut in tanta Judicum & Theologorum copia nemo sit, qui moleste non ferat, aliena potius quam sua probari consilia. Hinc unius aut alterius querelæ, hinc tœdia, hinc malesani clamores, quibus & reliqua Concilia non caruere, neque in posterum carebunt. Verum talibus in rebus diffidere posse Patres citra fidei jacturam, & intactâ sanctitate Concilii, quis non videt?

Nihil, inquam, officit istud arci Religionis, hoc est Doctrinæ, Dogmatibusque fidei. Concordes exempli causâ in ipsius fidei professione fuisse Tridentinos Patres, & contra ipsam nihil peccatum, & ab ipsa prædicanda atque tuenda neminem absterritum, & neminem

ad

ad ipsam corrumpendam illectum fuisse, Catholici quilibet affirmant, credunt, & certum habent. Si secus contigisset, si malis artibus actum fuisset: revelandi onus incubuisset quibuscumque Tridentini Concilii Patribus ac Theologis. Nam illud in primis apud Catholicos liquet, & Episcopis potissimum exploratum est, sine teterrimo crimine violari non posse Doctrinam Christi, & si quis prudens Christianos populos in errorem vel prædicando, vel consentiendo, vel connivendo, induxerit, hunc sine publica confessione sui criminis decedentem vix aut nequidquam a Deo veniam sperare posse. Quis autem sibi persuadeat, tot Episcopos, ac Theologos in Tridentina Synodo conspirasse adversus doctrinam Christi, & neminem, quod sui muneris erat, ausum resistere corruptoribus; & nullum inter ipsos Episcopos tantæ fraudi, tantoque sceleri personam tamdem detraxisse, & palam confessum, se minis aut artibus iniquis adactum ad veritatem Religionis insigni proditione labefactandam? De tot honestis, & probis, & doctis hominibus ex universa Ecclesia in unum collectis, id ne excogitari quidem potest. Neque Deus, Ecclesiæ suæ stabilis æternum futuræ custos, tantum flagitium latere permisisset, neque umquam permisit, ut ex Historiis Ecclesiasticis patet, utpote qui populo vere Christiano in necessariis non deest. Quare minime dubitandum, quin Tridentinis Patribus necessaria adfuerit libertas sentiendi & judicandi, quæcumque Catholicæ Fidei magis consona tunc videbantur.

Sin autem consulto non errarunt legitima atque probata Concilia, eo minus incaute falli potuere. Episcopi enim, & Ecclesiæ veræ addicti, & Christi nomine in unum congregati, dummodo debitam fidelitatem adhibeant atque industriam in haurienda e Scripturis aliisque Christianæ Traditionis monumentis, germanâ Ecclesiæ Doctrinâ, ab omni erroris periculo, divino Spiritu opem ferente absunt, ut jam vidimus, atque ut constans dogma est in Ecclesia Dei. Quandoquidem tamen industria conjuncta postulat peritiam & scientiam; hanc autem peritiam Phereponus ait defuisse ac deesse quibusdam Conciliis, & ipsismet præstantissimis Ecclesiæ Patribus, & nominatim Augustino: hanc utilissimam quæstionem infra discutiemus. Palam autem fiet, quænam scientia ac peritia in Christianis Ecclesiæ Judicibus exigatur, & quam præter æquum & bonum agat Phereponus, qui ipsam Patribus antiquis, & Augustino, & Conciliis, abjudicat. Nunc incœpto itineri insistendum est rursus; & quoniam de Dogmatis fidei satis ad institutum nostrum hactenus egimus, ad Disciplinam Ecclesiasticam tamdem est transeundum.

CA-

Digitized by Google

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

Disciplina Ecclesiastica quid complectatur. Quei differat a Dogmate. Quæ in Disciplina mutare, aut non mutare, sequi, aut non sequi liceat. Consonare in Dogmatibus omnino necessarium. Varietas in Disciplinæ rebus modo laudanda, modo toleranda. Constantia Catholicorum in Hæresi Iconoclastica damnanda commendatur, a Calviniano quodam injuste subsannata. Quid Ecclesia egerit, eique sit agendum in dissidiis de Disciplina. Contra Phereponum ostenditur Auctoritas Ecclesiæ in præcipiendis nonnullis ad Disciplinam spectantibus sub pœna peccati.

DIximus, Ecclesiasticam Disciplinam varia complecti. Ad illam spectat, quidquid aut a Christo, aut ab Apostolis, aut ab universa Ecclesia, sive ab Ecclesiis privatis, institutum fuit, ad externum Dei, servorumque ejus cultum, ad ritus Sacramentorum, aliorumque Mysteriorum, ad Ministros Ecclesiæ, & ad quædam pietatis, aliorumque virtutum opera externa. Et propterea Disciplinæ nomine quam latissime sumto designamus scientiam illorum rituum earumque legum, e quibus constat cum regimen membrorum Ecclesiæ, tum exercitium externum Religionis atque virtutum. Differt autem Disciplina a Dogmate, quod istud præscribat quæcumque credenda, aut non credenda sunt Fide supranaturali, & quidquid homini Christiano facere immutabiliter præcipitur, vel prohibetur; Disciplina verò tradit ritus & leges adhibendas, ut Ecclesia militans decenti ordine regatur, & ut palam, operibusque externis rite peragatur, quod per Dogma internus homo jam didicit.

Et quidem plurimi interest, bene perspectum habere, quid secernat Disciplinam a Dogmatibus; quia maxime necessarium est cognoscere, quid mutabile, quidque immutabile sit in Ecclesia Dei. Nam eorum, quæ ad Disciplinam referuntur, multa mutari ex sui natura possunt; quæ vero ad Dogma, eadem semper esse oportet, ac semel fuere. Ad hæc interdum Dogma ac Disciplina simul conjuncta incedunt. Quum de aliquo novæ legis Sacramento agimus, puta de Baptismo, dicimusque ipsum conferre gratiam, delere peccatum originis, ejusque vim & effectum a Ministrantis merito nequaquam pendere, & alia id genus: Dogmata hæc esse nemo non intelligit. Quum vero dicimus, ad Baptismum adhiberi aspersionem, aut mersionem trinam, salem, & unum duosve sponsores e sacro fonte initiatum suscipientes: tum aliqua significari cognoscimus ad Disciplinam pertinentia. Quare una eademque res & ad Dogma, & ad Disciplinam sub diversa facie ac ratione referenda est. Sunt autem quædam a Christo,

sto, ejusque Apostolis præscripta, quæ in Disciplinæ censum veniunt; sed quandoquidem ista immutabilia sunt inter Christianos, in Dogmatum quoque jura per Analogiam transierunt: quod in Sacramentis præsertim animadvertendum occurrit. Alia quoque sunt, quæ ab Apostolorum Successoribus instituta fuere, & illius naturæ fere omnia sunt, ut aliter institui possent, & recta nihilominus & æque laudabilia forent, si alia ratione ac forma indicta fuissent. Alios, inquam, Ritus, alia tempora Jejuniorum, alias precum formulas, criminum pœnas, atque id genus quam plurima, eorum loco, quæ jam constituta habemus, poterat Ecclesia constituere.

En igitur quid inter Disciplinam, & Dogmata intersit. Dogmata ab ipso Deo omnia, & singula procedunt. Eadem omnia Deus jam Ecclesiæ revelavit, istique Libro jam pridem concluso nihil novi de suo ingenio addere Ecclesia potest, neque novam Dogmatis alicujus inauditi revelationem a Deo sperare. Et porro nihil nobis deest ad plenam salutaris veritatis cognitionem. Quo argumento profligatæ olim fuere novæ Montani, Manetis, Muhammedi, aliorumque Revelationes. Aliqua autem Disciplinæ præcepta numquam immutanda Christus ipse reliquit. Aliqua etiam Ecclesiæ suæ jus dedit adjiciendi, eaque rursus mutandi pro locorum, pro temporum, pro hominum indole, ac necessitate; quemadmodum prudentiæ, pietatis, & optimi regiminis ratio identidem postularet. Sancti etiam Spiritus suffragium hisce Ecclesiæ decretis minime deesse, quum quidpiam statuitur aut immutatur, quod in Mysteriorum decorem, Populique Christiani utilitatem cedere possit, e Hierosolymitano Apostolorum Concilio didicimus.

Quid itaque Ingeniis nostris agendum est in ista parte Ecclesiasticæ doctrinæ? Primo, honestum atque utile fuerit investigare, unde veniant Ritus & Leges, quę Disciplinam respiciunt. Si sacrarum Literarum, aut Traditionis, aut Ecclesiæ, aut Præsulum legitimorum auctoritate nequaquam innitantur, ea repudiare licet. Secundo, privatis hominibus nefas est, ea abdicare, aut immutare, aut vituperare, quæ communi Episcoporum consensu stabilita fuere. Pessum enim iret ordo in Christiana Republica a Christo, ab Apostolis, a Majoribus sanctissime constitutus, & usurparentur ab ovibus non sine gravi scelere jura Pastorum. Tertio, tunc etiam Disciplinæ præceptis & ritibus legitime introductis obedientiam negare licebit, quum aut consuetudo Pastoribus tacite probata, aut novæ leges eosdem abrogarint. Quarto, multæ sunt Disciplinæ leges, multique ritus, quos illa ratio, & antiquitas, & origo ab Apostolis usque arcessita commendat, is Patrum, totiusque Ecclesiæ consensus tuetur, ut vix ulla suboriri possit legitima causa, cur immutandi sint aut antiquandi. Et quænam, rogo, honesta umquam causa excogitari potest

test, propter quam tot vetustissimos ritus ad Eucharistiam, aliaque Mysteria conficienda institutos, aut Hierarchiæ Ecclesiasticæ partem a Majoribus nostris sapientissime definitam abolere conducat, aut quælibet Monasticæ vitæ genera atque instituta funditus exterminare? Fecerunt id quidem posteriorum temporum Novatores, sed post conculcata Dogmata, post attritam, quantum sibi placuit, Ecclesiæ veræ faciem atque auctoritatem. Ceterum, dum stet Ecclesia Catholica (æternum autem stabit) in his aliisque Disciplinæ capitibus poterunt quidem esse abusus, quos evellere juvabit, non erit causa, cur res ipsæ penitus & ubique sint evertendæ. Quod si causa cessabit, quæ Ecclesiæ antiquæ, ipsisque etiam Apostolis occasionem prębuit, ut ritum quempiam instituerent, & mores alios interdicerent: recentiori Ecclesiæ licebit diversa statuere, & priora abrogare. Certe sibi Religioni Ecclesia minime duxit, sanguinis & suffocati usum concedere, quem tamen Apostoli prohibuerant, locis & temporibus servientes; neque enim nos recentiorum Græcorum rigidam adhuc in hujusmodi ritu praxim moramur. Alia omitto exempla. Nimirum ad ipsam Ecclesiam jus spectat agnoscendi, ac decernendi, utrum ad tempus, an perpetua sit Apostolica institutio.

Ceterum alia causa est, cur omnium maxime ingeniis nostris obversari semper debeat ea differentia, quæ inter fidei Dogmata, & Disciplinæ documenta intercedit. Etenim in Disciplina aliter una Ecclesia, aliter altera sentire, atque agere interdum poterit, & contrariis etiam legibus regi; neque tamen culpanda ista varietas, imo interdum laudanda erit, & certe non exscindendus propterea nexus Christianæ pacis atque unionis. Contra in Dogmate necesse est, singulas Ecclesias, omnesque Christianos idem sentire. Nemini heic licet, pacis & Caritatis intuitu cum eo communionem sacrorum, unionemque habere, qui ab Ecclesiæ Catholicæ sententia discedat, usque adeo ut supremos Ecclesię Magistratus infimi possint ac debeant propter eam causam damnare, atque deserere. *Non possunt enim*, inquit Sanctus Ambrosius, *esse inter eos jura pacis*, *inter quos est bellum Fidei*. Et sane unica, non multiplex, esse debet Religio vera. *Unus Dominus*, inquit Apostolus ad Ephes. IV. 5. *una fides*, *unum Baptisma*, *unus Deus & Pater omnium*. Deformis nempe ac ridenda foret Religionis Christianæ facies, ubi sentire in substantialibus, quæ vellemus, & Revelationem divinam oppositis pugnantibusque opinionibus exponere singulis liceret. Uni dumtaxat sententiæ favere Veritas potest. Necesse est oppositæ sint falsæ. At si coeant simul, pacemque observent tum Catholicorum, tum innumerabilium Hæreticorum Scholæ: quis non videat, jam de Veritate actum esse, quæ in tanta errorum colluvie ipsam Veritatem simulantium non solum facile vitietur, sed numquam certo deprehendatur? Et quare Apo-

sto-

stolus ad Tit. 3. 10. *Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devitandum esse jubet*? Cur II. ad Tim. 2.17. fugendos sermones ait *Hymenæi & Phileti, qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam, & subverterunt quorumdam fidem*? Cur in I. ad Cor. 1. tam enixe obsecrat, *per nomen Domini Nostri Jesu Christi, ut idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata*? Hinc Apostoli ipsi, eorumque successores Episcopi, nullam umquam animadverterunt emergentem Opinionem novam, divinis Scripturis, & Traditioni Christi aperte repugnantem, cui sese acriter non opposuerint, quam non proscripserint, diris non devoverint, ejus Auctore damnato, & ab Ecclesia abscisso, nisi ab errore resipisceret. Alia pæne innumera incommoda ex hujusmodi Syncretismo consequerentur; eaque adeo mentem perculere semper vel ipsorum Protestantium, ut quamquam nihil vehementius ab iis optaretur, quam componere sua dissidia, & aliquod inire inter se fœdus, quo fortius Ecclesiæ veræ obsisterent: Lutheri tamen sequaces induci numquam potuerint, ut a Calvinianis non semel oblatam pacem & concordiam, discordibus adhuc sententiis, amplecterentur.

Contra diversitas, & varietas in Disciplina interdum laudanda, interdum toleranda est. In Mysteriis peragendis, in externis operibus pietatis, quod uni Ecclesiæ, uni Regioni, ac Provinciæ, sint quidam ritus, alteri vero alii, dummodo sanctitas, & gravitas, & prudentia in utriusque partis Ritibus legatur, tantum abest ut deformitatem in Religione pariat, ut potius ejus pulchritudinem spectabiliorem efficiat. Neque diversis modis se coli a gente sua indignatur Deus, quando interna Caritas ardens, & pura Fides, & Dogmatum concordia externi cultus honestati respondeat, atque is cultus Revelationi ac Traditioni minime repugnet. Hinc olim Orientis Ecclesię ab Occidentalibus, & Occidentales ipsæ inter se differebant, & etiamnum differunt in Ritibus, quibus conficitur incruentum Sacrificium, in ministrandis reliquis Sacramentis, in indicendis aut Jejunii temporibus, aut Pœnitentiæ gradibus, aut diebus Festis, atque in aliis sacrorum cæremoniis. Elegantissima est in hanc rem Augustini Epistola 86. n. 36. contra Urbicum quemdam, quem male habebat, quod Jejunium Sabbati Romæ observatum aliæ pleræque Ecclesiæ minime amplecterentur. Deinde quamquam aliqua Disciplinæ præcepta eximiâ quapiam ratione vel auctoritate olim niterentur, aut in Provincialibus, immo in ipsis Generalibus Conciliis firmata fuissent, omniumque Ecclesiarum, aut saltem plerarumque consensu recepta, attamen sæpe Caritatis & unitatis amore, tolerata est eorum Canonum inobservantia. Siquidem una e præcipuis Catholicæ Ecclesiæ legibus ea est, ut quam maxime fieri potest, retineatur animorum pax, & Ecclesiarum concordia; licitumque esse, eamdem

pro-

Digitized by Google

procurare, aut retinere, quamdiu ab ipsa quærenda nos non avertant, aut ad ipsam infringendam nos non impellant virulenti errores, Fidei Doctrinæ oppositi. Et sane omnis fere Disciplinæ Ecclesiasticæ supellex, si demas revelata, ac præscripta a Christo, e legibus & rebus constat ex sui natura haud quaquam necessariis. Præterea humanæ infirmitati sæpe indulgendum; non raro etiam suboriuntur rationes, quæ diversam Disciplinam poscunt, aut severitatem legum saltem silere, ut ita dicam, jubent; & quando nulla alia succurrat, certe necessitas avertendi, aut sanandi Schismatis, vitandique gravis alius in Ecclesia incommodi, opportuna & potentissima causa semper visa est Disciplinæ mitigandæ, aut etiam solvendæ. Qua in re etsi crimine plerumque non careant, qui conculcatis legibus justissima de causa constitutis, eo Ecclesiam adigunt, ut de suo jure cedat; ipsa tamen Ecclesia cedens, non solum omni culpa semper careat, sed prudentiæ quoque laude persæpe abundet.

Altero Ecclesiæ seculo Asiæ minoris Episcopi suam de tempore celebrandi Paschatis disciplinam, uti a Johanne Apostolo acceptam, obfirmatis animis propugnabant. In diversa sententia erant reliqui Episcopi, & Romanus potissimum; suamque & isti tuebantur Disciplinam, Traditione ab Apostolorum Principibus deducta. Eam ob causam minime scindendam pacem Sanctus Irenæus, aliæque Ecclesiæ censuerunt, non repugnantibus ipsis demum summis Pontificibus, quamquam Victor severius aliquando agendum existimasset. Duos in una Sede Episcopos contra Disciplinæ leges interdum etiam Ecclesia permisit; & celebris est Catholicorum Præsulum Caritas in Africa, qui ut Donatistarum pertinaciam evincerent, ejusmodi conditionem obtulere, ratamque habuere. Idem pacis amor, aliæque rationes ad prudentiæ normam exactæ, in causa fuere, cur Primatum Constantinopolitani Episcopi post Romanum Ecclesia toleraret, & novi Episcopatus instituerentur, & ab una Ecclesia Episcopi ad alteram transferrentur, etiamsi Disciplina secus exigeret. Ex iisdem fontibus ea ratio fluit, quare nonnullis Ecclesiis liberum fuerit, atque etiamnum sit, nolle interdum amplecti novos quosdam Canones ad Disciplinam pertinentes, licet in ipsis Conciliis Generalibus promulgatos. Dum in Dogmate consensus habeatur, concordia in reliquis rebus expetenda quidem, sed interdum non extorquenda. Idem videre est in nonnullis Disciplinæ decretis a Florentino Concilio, & postremo Lateranensi confectis, quibus Galli obsequium adhuc negant. Immo ipsamet Tridentina Synodus non ita omnibus probavit aliquot suas de Disciplina sanctiones, ut Ecclesiæ Gallica & Belgica ad eas recipiendas hucusque perductæ fuerint. Interim quæ in moribus, ritibus, legibusque Disciplinæ varietas, atque etiam discordia, inter hasce Ecclesias versatur, concordiam non tollit aut minuit in præcipuo Fidei negotio.

Nulla, inquam, est Ecclesia, cui cum Romano Pontifice & Ecclesia Catholica sit Sacramentorum communio, cui quoque non sit in Dogmate consensio. Atque hoc est, quod in citata Epistola 36. olim 86. ad Casulanum commendabat Augustinus. *Sit una fides*, ajebat ille, *universæ, quæ ubique dilatatur, Ecclesiæ, tamquam intus in membris, etiamsi ipsa Fidei unitas quibusdam diversis observationibus celebretur, quibus nullo modo quod in Fide verum est impeditur.*

Ex his autem, quæ hactenus disseruimus, habemus quid respondeamus declamatori cuidam Calviniano, irridenti Catholicorum ingenium, quod tot ærumnas olim ac mortes sub Imperatoribus Iconoclastis perpeti maluerint, quam abjurare sacrarum Imaginum cultum. Nempe is animadverterat, non diffiteri Catholicos, quin Imagines ex iis sint rebus, quæ in Ecclesia Dei cum indifferentes nuncupari, tum etiam removeri, salva Religione, possunt. Itaque rationem, aut saltem prudentiam desideravit ille in tanto Catholicorum numero, quibus pro Imaginum tutela perire contigit; nam & unionis amor, & obsequium Principibus debitum, a tot turbis concitandis, a tot tormentis devorandis abstinendum esse clamabant in re, quam repudiare nullum crimen Catholicis futurum fuisset, & omnem iræ aut etiam crudelitatis causam ab Imperatoribus potuisset auferre. Sed qui ista objicit, cum Dogmate Disciplinam confundit. Licitum esse venerari Imagines sacras, simulque earum cultum, si ad normam Christianæ Doctrinæ exerceatur, ab Idolorum adoratione distare nimis: Dogma est, Ratione & Traditione confirmatum. Habere autem, aut non habere easdem Imagines, easque collocare in Templis, a Disciplina pendet. At Iconomachi non id solum contendebant, ut e Templis deturbarentur Imagines, earumque usus omnino aboleretur: quod tolerare profecto propter bonum pacis Disciplina poterat; sed in ipsum Dogma Iconoclastica rabies ferebatur. Imaginum usum, omnemque earum cultum superstitiosum, impium, Deoque invisum ducebant: quo ex errore subinde manavit illud in ipsas Imagines atque earum cultores furiosissimum bellum. Non igitur mentis inopes ea tempestate fuere Catholici, neque sine consilio & ratione profusus est sanguis. Nimirum pro Dogmate vita dabatur, ipsaque fortiter danda fuit, quando nulla alia suppetebat ratio, qua se incolumes, & Doctrinam Christianæ Fidei sartam tectam servarent. Eadem causa reliquos Martyres fecit, eadem rursus factura est, quoties in discrimen adducitur Dogmatum persuasio, quorum uni renuntiasse, totam Fidem prodidisse est. Suos etiam Martyres habere interdum Disciplinæ custodia potest, iisque Christi elogium conveniat: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam*; sed hos justa potius, quam necessaria causa, illos justa æque & necessaria ad perferendam mortem impellit.

Dixi-

Diximus, Ecclesiam tolerare potuisse, ut Imaginum usus proscriberetur, si de sola Disciplina controversia fuisset. Idque accurate animadvertendum est, quo possimus, quum necessitas postulabit, & prudentia suadebit, animosius consulere dissidiis & scissuris Christianæ plebis. Tantopere enim amanda est pax & unitas inter membra Ecclesiæ, ut pro ea servanda, sive restituenda, fas sit ipsius Disciplinæ leges interdum abrumpere, & Rituum quorumdam abrogationem concedere. Quamobrem si nostrorum temporum Novatores in Dogmata Catholicæ Ecclesiæ consentire tamdem velint, & ad Matrem redire, extra cujus sinum spes omnis æternæ salutis sublata est: nihil fortasse obstabit, quominus concordia statuatur. Multam illi spondere sibi debent indulgentiam ab Ecclesia Catholica in iis, quæ ad Disciplinam pertinent. Dummodo, inquam, in Doctrina consentiatur, & retineantur instituta quædam Disciplinæ a Christo ipso manantia: in reliquis, Ecclesia veniam faciente, prout suæ prudentiæ & caritati opportunum & necessarium videbitur, tolerabitur Disciplinæ diversitas. *Regula quidem Fidei*, inquit Tertullianus in Lib. de velandis Virginibus, *una omnino est, sola immobilis, & irreformabilis, &c. Hac lege Fidei manente, cetera jam Disciplinæ, & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet, & proficiente usque in finem gratia Dei*. Quam in rem vide & Epistolam I. Leonis IX. Romani Pontificis. Et certe simul ac in Catholicorum sententiam concessere Græci recentiores, redintegrata fuit in Florentino Concilio pristina Occidentalis & Orientalis Ecclesiæ unio, neque Græcis Sacerdotibus (ut alia omittam) negata est retinendæ uxoris facultas, neque interdicta iis populis communio Eucharistiæ sub utraque specie. Quid etiam non egit Basileensis Synodus, ut Bohemici schismatis pertinaciam vinceret? Bohemi enixe poscebant divini Calicis usum. Luce digna sunt, & lucem per me aliquando videbunt, quæ Æneas Silvius in Oratione publice habita disseruit, hoc argumentum pertractans. Et voti quidem compotes facti fuere Bohemi, quamquam ne sic quidem eorum vulneribus inducta cicatrix. Similia quoque præstiturum fuisse Tridentinum Concilium, jure conjicimus, sed ea conditione adhibita, quam Basileensse proposuerat, ut nempe Sacerdotes ita communicantibus inculcarent: *Debere eos firmiter credere, quod non sub specie panis Caro tantum, nec sub specie vini Sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer Christus totus*. Quæ cautio adhibenda in aliis ejusmodi casibus.

Mirum etiam in modum nosse conducit, quid inter Dogma Disciplinamque intersit, ne fratres gravioribus interdum notis aut pœnis oneremus, quam æquitas & disciplina ipsa ferat. Hæresis culpa in eos rite cadit, qui pertinaciter negant affirmantve Dogma aliquod contra sibi notam Ecclesiæ Catholicæ mentem. Disciplinæ ve-

ro leges violare, & sacros piosque Ritus ab Ecclesia receptos contemnere, grave sæpe flagitium, numquam tamen Hæreseos crimen proprie appelletur. Certe non video, quei Hæreticus esse, dicive possit, nisi qui divinæ Revelationi per Scripturas aut legitimam Traditionem propositæ adversetur intellectu animoque refractario. Verum pleraque inventa, leges, & ritus Disciplinæ Ecclesiasticæ nequaquam proficiscuntur a Revelatione divina. Fieri etiam potest, ut ipsamet Disciplinæ pars, quæ a Christo non solum descendit, sed & ab ipso præcipitur, & potissimum consistit in Sacramentorum institutione & usu, violetur, intacta nihilo secius Dogmatum fide, uti accidat, si quis ipsis Sacramentis abutatur, quæ tamen a Christo vere instituta & sancta credat. Quemadmodum enim a Christiana Fide non excidit alterum occidens, aut libidini, aut intemperantiæ serviens, quum & ipse intelligat, sibi non licere, quæ tamen perpetrare voluit: ita & peccare quispiam potest in ipsamet instituta Christi, & nihilominus retinere Catholici Dogmatis fidem. Quod igitur e violata Ecclesiastica Disciplina consequi jure potest, illud est, ut interdum reus suspicionem quoque moveat Dogmatis violati, atque Hæreticæ opinionis; eique suspicioni tale quandoque pondus erit, ut ægre purgari possit. Nam qui sacras Imagines non insanus, neque ebrius, contumeliis & flagris afficiat; Eucharistiæ Sacramento in publicum prodeunti adorationis signa neget; numquam Sacrificio intersit, quum possit, aut numquam ad ipsum Sacramentum communicaturus accedat, atque alia hujusmodi faciat: in eam facile opinionem nos rapit, ut videatur alicui ex istis Dogmatis, & auctoritati Ecclesiæ non adjungere fidem. Propterea ab Ordinariis, aut in locis, ubi viget Inquisitionis tribunal, a publicis fidei Quæsitoribus dies non injuriâ dicitur ejusmodi hominibus, interrogandi causa, quid de Fide sentiant, & ut Ecclesiæ, quæ merito magis virulentum vulnus suspicata est, satisfiat.

Posceret locus, ut insuper explicarem, quomodo & quales Disciplinæ leges Christianum populum ligent. Aliæ enim, sed perquam paucæ, quibuscumque Fidelibus legitime non impeditis, aliæ tantummodo amplexis ex arbitratu suo quoddam peculiare vitæ genus, aut opus aliquod suscepturis, sub pœna peccati præcipiuntur. Aliæ vero solum commendantur aut singulis, aut certis quibusdam Christianis, neque imperantur, quippe quæ e consilio Majorum, non ex præcepto, descendunt. Per quasdam a vitiis & peccatis arcemur; per alias ad virtutem, & ad perfectius vitæ institutum, & pietatis exercitationem solicitamur. Sunt & quæ a singulis Episcopis constitui possunt, aut proscribi, sive immutari. Rursus aliæ, quarum sanctio ad majores Ecclesias, aut ad Generalia Concilia, aut ad Romanam Sedem dumtaxat pertinent. Ad hæc differendum foret, qui, & quan-

& quando populorum & Episcoporum consensus exigatur, ut vim habeat, gentemque obliget lex aliqua ad Disciplinam spectans, aut ab uno Episcopo, aut a Concilio quopiam, aut a Romano Pontifice promulgata; & quando liceat, aut non liceat istum negare consensum. Ea enim, ut vidimus, semper Apostolicæ Sedi, Conciliisve ipsis Generalibus mens est, ut Schismata ac turbæ, quantum fieri potest, declinentur. Et nova Disciplinæ decreta obligare nequaquam solent Ecclesias, non sine ratione ab iis recipiendis alienas, aut Provincias aliis legibus & moribus jam pridem addictas, & novarum legum impatientes. Neque Regum, Principumque jura, Regnorumque consuetudines, modo Legi divinæ, & Religioni minime contrarias, abrogare velle Episcopi censendi sunt. Atque heic præsertim habenda ratio illius partis Disciplinæ, quæ homines removet a vitiis, scandala avertit, aliaque opera in animorum ac Religionis perniciem tendentia vetat. Hujusmodi statuta vel a nolentibus Ecclesiis & populis obsequium exigunt, quando ab idoneis Auctoribus, Principibusque Ecclesiæ indicuntur; si quidem nulla plerumque legitima causa adferri potest, quare ab omnibus amplectenda non sint. Illa autem pars Disciplinæ, quæ servatur in politicis legibus, & prospicit rerum temporalium regimini ac distributioni, sæpe ut valeat, consensu indiget Principum, Populorum, aliorumque Episcoporum. Sed si complecti singula atque enucleare instituam, longius quam velim excurrat oratio. Quare juvabit ultimo loco ea dumtaxat referre, quæ Phereponus non tam contra Augustinum, quam contra Catholicam Ecclesiam in hujusmodi argumento habet, communia tamen & reliquis nostrorum temporum Novatoribus.

Dixerat Augustinus in Ep. 36. olim 86. ad Casulanum, de Jejunio Sabbati agens: *In his rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta majorum pro lege tenenda sunt.* Et hæc sane Patrum & Catholicorum omnium sententia fuit a vetustissimis temporibus ad nostram usque ætatem. Sed Phereponus ita commentatur: *Recte: si modo Leges illæ non imponantur, quasi necessaria ad salutem; quod si fiat, merito oppugnantur, quia solius est Christi jus claudendi cœli, ita ut nemo aperiat; & aperiendi, ita ut nemo claudat. Cujus legibus si aliæ quasi necessariæ addantur, tum novum Euangelium conflatur, quod ab omnibus discipulis suis rejici & Christus & Apostoli voluerunt.* Laudantur heic a Pherepono, ut statim patet, verba Apocal. Cap. III. 7. *Hæc dicit sanctus & verus, qui habet clavem David, qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit.* Alludere etiam potest ad Isaiæ XXII. & ad Job XII. Quæ quidem Scripturæ verba nihil obstare auctoritati Catholicæ Ecclesiæ, intellexisset ipse Phereponus, si ea recte exposuisset, & cum aliis contu-

liſſet Scripturæ ſacræ documentis. Certe apud nos nihil magis ratum eſt, atque teſtatum, quam ſolius Chriſti merito cœlum electis patere, eiſque claudi, qui meritorum Chriſti ſuâ culpâ nequaquam participes fiunt. *Non enim*, ut ait Petrus Act. IV. 12. *eſt in alio aliquo ſalus; nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri*. Et ipſi Chriſto data eſt omnis poteſtas in Cœlo & in Terra, ita ut nemo prædeſtinetur in adoptionem filiorum Dei, niſi per Jeſum Chriſtum (quemadmodum teſtatur idem Apoſtolus), & nemo niſi per ejus gratiam ſalvus fiat. Quod ſi de poteſtate legum inter homines ferendarum agitur, quibus qui obtemperet, æterno Regno ſit dignus; qui ſecus, inde excludatur: ne unus quidem inficiatur, quin abſoluta quoque poteſtas conſtituendi, quidquid ſibi libuerit, & ſumma in Eccleſiam, Cœlorumque Regnum, auctoritas mediatori Dei & hominum Chriſto collata fuerit, Capiti æterno Eccleſiæ, & Legislatori ſupremo.

Verum non ita in ſe Chriſtus concluſit auctoritatem hujuſmodi atque poteſtatem, ut nulli alii communicaverit, ut integram ſolus (quæ ſententia Phereponi eſt) ſibimet ipſi reſervarit. Petro, & Eccleſiæ, & Apoſtolis ceteris, eorumque ſucceſſoribus Epiſcopis, ſuæ poteſtatis atque auctoritatis partem Chriſtus commiſit: quod qui ignorat, aut Chriſtianus non eſt, aut numquam legit divinæ Scripturæ Libros. *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis; & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis*: ita Chriſtus ad Petrum ajebat, Matth. XVI. 19. Et ne quis umquam ea ratione leges & imperium Petri effugeret, quod ſoli Chriſto ſint Cęli claves, ipſe divinus Præceptor prius dixerat: *Et tibi dabo claves Regni Cœlorum*. Ampla quoque auctoritas Apoſtolis reliquis confertur, Matth. XVIII. 18. ut alia loca prætermittam. Quibus ex rebus videat Phereponus, quam idoneo argumento contra Leges Catholicæ Eccleſiæ ab Auguſtino laudatas ipſe pugnet. Et ſane concideret tota Diſciplinæ ratio, totumque Regimen Eccleſiaſticum, ſi quibuſcumque Eccleſiæ præceptis negare obedientiam liceret, iiſque tantummodo parendum foret, quæ a Chriſti unius ore deſcendiſſe conſtaret. Deinde ſi non eſt in Eccleſiæ, ſacrorumque Paſtorum manu claudere Cœlum, cur Apoſtolus ad Hebr. XIII. tantopere commendat, ut obediamus Præpoſitis noſtris, & ſubjaceamus illis, *ipſi enim pervigilant tamquam pro animabus noſtris rationem redditur?* Ergo in divinam indignationem incurrant neceſſe eſt, qui Eccleſiaſticis Legibus obedire detrectant, ſibique cęli fores occludunt, quippe Chriſto ipſi adverſantes, dum Miniſtris ab ipſo conſtitutis, & imperandi poteſtate ab ipſo donatis nequaquam obtemperant.

Neque vero injuſtitiam in legibus a tota Eccleſia probatis excogita-

gitare possumus, quum nihil Legi divinæ ac naturali repugnans facere ab Episcopis jubeamur. Numquid enim Ecclesia & Episcopi, Pharisæorum more, *alligant onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere?* Et hoc quidem falsissimum est; Ecclesiastica quippe præcepta, omnibus imposita (qualia fere sunt, quæ respiciunt Jejuniorum, Festorum, & confitendi peccata, & Eucharistiæ suscipiendæ tempus) pauca numero sunt, & pondere levia; & quum justæ subsunt causæ, ad opus non obligant. Cetera vero præcepta quibusdam tantummodo operibus, & vitæ institutis illigata sunt, a quibus quum abstinere nobis liceat, ab eorum etiam oneribus cavere liberum cuicumque est. Igitur hæc pauca etiam & levia præcepta omnibus imposita, eâ solum ratione suspicari possumus injusta, quia naturalem hominum libertatem in agendo imminuunt, & jure æternæ gloriæ inobedientes privant. Verum inepte hoc dicatur, simul ac pateat, hac libertate naturali spoliari nos justissime potuisse ac posse a Christo, & ab iis, qui auctoritatem potestatemque sibi a Christo creditam exercent; si tamen spoliari libertate ille dici potest, qui libertate ipsa jubetur uti ad fugiendam gehennam, & ad comparandam sibi per opera salutaria æternam in Cœlis vitam. Non enim ita liberi sumus, ut desinamus esse servi justitiæ, (quemadmodum ait Apostolus ad Rom. VI.) & subjecti Legibus, ac Pastoribus nostris. Neque porro jus ullum ad gloriam esse potest homini, qui obsequi neget Christi Ministris, non injusta, non gravia, ejusdem nomine ac auctoritate præcipientibus, prout poscit necessitas ac utilitas gregis, cum ut mala opera avertantur, tum ut bona peragantur.

Possunt, fateor, iniquæ leges & ab ipsis prodire Pastoribus. Suos quippe habet limites eorum Auctoritas; neque importabilia onera sunt imponenda, neque sine utilitate, aut necessitate gregis, aut sine Traditionis & Majorum exemplo, aut interdum sine aliarum Ecclesiarum consensu, novæ Disciplinæ leges omnibus indicendæ sunt, neque gravis peccati pœna non observantibus injungenda. At dubitare de justitia Legum Ecclesiasticarum tum certe nullo pacto sinimur, quum per ipsas aliquid facere aut non facere peculiariter jubemur, quod generalibus legibus a Deo constitutis prius præscriptum fuit. In suis nempe edictis nihil aliud Ecclesia tunc præstat, quam certum constituere tempus, quo facienda sint quæ generali edicto aut Deus, aut recta Ratio antea facienda constituerant. Jejunia, Pœnitentiam, dies festos, aliaque ejusmodi in utroque Testamento, Eucharistiæ perceptionem, aliaque in novo commendari & præcipi legimus. Hinc Apostoli, & Ecclesia tempus decrevere, quo peragenda hæc forent, institutis sacris Deo diebus, indictâ Quadragesimâ, aliisque jejuniorum temporibus, & compulsis per

edicta sua segnibus & oblitis sui hominibus ad Eucharistiam percipiendam, & ad purgandos animos per Confessionem criminum. Hunc autem usum Ecclesiasticæ auctoritatis, atque hæc omnia per ipsam Ecclesiam constituta consensus universæ Antiquitatis, ac Traditio legitima, divinæ mentis Interpres, & omnium Patrum chorus, & Ecclesiæ omnes concordi studio probant, atque amplectuntur. Quid est ergo, quod nostris temporibus nonnulli declamare audeant in quædam Ecclesiasticæ Disciplinæ præcepta? Quasi Christus conceptis verbis edixisset, ne Pastoribus a se datis pareremus, nisi quum ea mere præcipiunt, quæ in Evangelio expressa jam habentur, & quasi ejus lex foret Ecclesiæ legibus, vel quum utilia aut necessaria ad animarum salutem præcipiuntur, non esse morem gerendum; & quasi Apostoli, & Apostolorum auditores, & proximi successores, nihil faciendum aut non faciendum scripsissent, & porro nihil ipsi faciendum decrevissent, nisi quod aperte ac nominatim a Christo constitutum antea fuerit. Qui tam temere de juribus & regimine Ecclesiæ judicant, necesse est, ut tria etiam priora Ecclesiæ Secula Evangelio Antichristiano usa fuisse, & a Fide vera defecisse pronuntient, quum leges fere omnes, quas adhuc observandas sub pœna peccati contendimus, aliasque etiam modo obsoletas, tunc in usu fuisse, & magna cum religione observatas legamus. Quod si Phereponus moderationem tantum exposcit in hujusmodi legibus indicendis, Catholicos quoque (quod supra innuebam) concordes habebit; quippe, ut cum Thoma Aquinate loquar, 1. 2. Qu. 107. Art. 4. in hisce legibus etiam Augustinus Epist. 119. cap. 19. ait esse *Moderationem attendendam, ne conversatio Fidelium onerosa reddatur*; dicit enim ad inquisitiones Januarii de quibusdam: *Religionem nostram &c. servilibus premunt oneribus adeo, ut tolerabilior sit conditio Judæorum, qui legalibus sarcinis, non humanis præsumtionibus, subjiciuntur.*

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

De Historia Religionis agitur. Ejus duplex genus, Historia Divina, & Historia Ecclesiastica. Illa divinam Fidem a Christianis exigit. Quid juris illic sit hominum Ingenio. Ecclesiasticæ Historiæ documentis non debetur supranaturalis Fides. Rationes istius sententiæ. Ecclesia non immunis a periculo errandi in judicandis Personis, Auctoribus Librorum decernendis, in Sanctorum gestis narrandis, & in aliis id genus factis.

A Dogmate ac Disciplina, quorum jura quanta potui brevitate expedivi, ad res Historicas me confero. Non modicam partem

tem ex his Religio ipsa sibi adoptat; nam neque ipsa Dogmata, ipsamque Disciplinam, ut ita loquar, aliunde scimus, quam ex Historia, quæ scilicet nobis narrat, quæcumque Deus revelavit, quæve Sacramenta atque Mysteria Christus instituit. Tum ipsa complectitur res gestas & Vitam Christi, ejusque Discipulorum acta, ingentemque illam rerum hominumque seriem, quibus a sui exordio ad nostram usque ætatem cum Judaica, tum Christiana Ecclesia abundarunt, quantum pertinet ad Religionem veram. De ceteris enim rebus gestis profanam Historiam constantibus nullus nunc nobis est sermo. Quid autem juris heic habeant Ingenia nostra, investigandum est.

Duplicem in classem Historia Religionis dividitur. Exhibet prima classis, quæcumque Christus per se, vel Spiritus sanctus per ora Prophetarum & Apostolorum narravere, aut scribenda mandavere, facta ab ipso Deo, & a Filio ejus unigenito, & ab hujus Discipulis, & a populo, veraci Religioni addicto. Atque ista appellari potest Historia Divina, aut Historia Revelationis divinæ. Altera classis versatur in referendis iis, quæ post Christum & Apostolos in Ecclesia contigere ad nostram usque ætatem, Concilia, Hæreses, Patrum scripta, Episcoporum edicta, sanctorum Hominum gesta, atque innumera alia, Religionis faciem, usum, abusum, eventus, & regimen exprimentia, non tamen a Deo revelata, neque Spiritus sancti jussu & afflatu literis aut memoriæ consignata. Historiam Ecclesiasticam peculiari appellatione istam nuncupare liceat.

Ad Historiam divinam quod attinet, diu fatigandum non est, ut intelligant ingenia nostra, quomodo erga ipsam gerere sese debeant. Ejusmodi facta parem cum Dogmatibus fidem & venerationem a nobis exigunt, quum non illa minus quam ista ad mortalium genus erudiendum nuntiata fuerint a Deo, sive a Scriptoribus divinitus inspiratis, & ex Dei munere falli nesciis. Heic autem locum habet, non secus ac in Dogmatibus, Traditio Ecclesiastica, quæ si legitime deducta sit ab antiquitate, ab universitate, & consensu Majorum, hoc est, si a Christi & Apostolorum ore emanasse cognoscatur, hisce factis eamdem fidem conciliat, quam Apostolorum scripta conciliarunt. Unde enim, nisi ex Traditione, perspectum habemus, tot divinarum Scripturarum Libros esse Spiritu sancto jubente conscriptos, & germanos esse Prophetarum atque Apostolorum fœtus? Deinde nihil manifestius est, quam Apostolos multa de se & de Christo in suis scriptis prætermisisse, quæ tamen suis auditoribus voce identidem significare potuerunt. Quæ ergo de iis rebus Apostoli, aut Auctores ab Apostolis probati, tradiderunt, divinâ Auctoritate niti certum est, quum, ut illa docerent, Spiritum sanctum ipsis adfuturum, Christus ipse promiserit, & verbis divinis non minor vis insit,

non

non minor veneratio debeatur, scriptis, quam ore tantummodo traditis. Collocandi sunt in eodem gradu Judæorum Libri, quorum auctoritatem Christus & Apostoli confirmarunt.

Subsidat igitur necesse est Ingeniorum nostrorum ambitio, ubi sese nobis offerunt ejusmodi facta. De illis suspicari quidquam falsi, ipsum Deum mendacii accusare fuerit. Attamen & heic est aliquid juris Ingeniis nostris. Duo nimirum, aut cum laude, aut sine culpa, heic in quæstionem vocari interdum possunt. Primum est, utrum quædam in Scripturis sacris enarrentur, tamquam vere contigerint, an tamquam Parabolæ, atque Allegoriæ. Is enim etiam mos fuit sacris Auctoribus, atque ipsi hominum Magistro Jesu, ut aliquam veritatem sive Historicam, sive Moralem, sub allegorico velo, & sub Parabolis, poeticisque figuris ingeniosâ gravitate referrent, quo illa documenta & dulcius haurirentur, & firmius ab auditoribus retinerentur. Qua in re sese consuetudini & ingenio Orientalium Populorum accommodarunt, quibus majori, quam apud alios populos, in pretio fuere, immo sunt adhuc, talia eruditionis condimenta. Ita dubitare quis potest absque Dei revelantis injuria, vixerintne reipsa Job, Lazarus mendicus, & Filius prodigus, atque alii quidam celebres in divinis Libris; an potius eorum vita & acta sint Parabolis sacris tantummodo accensenda.

Alterum est, licere inquirere modum, quo aliqua in utroque Testamento acciderint, & facta fuerint; quod salvâ Historiæ fide præstari potest. Atque hinc magna quæstionum seges Interpretibus sacris enata, dum quisque modum istum congruentiorem menti divinę Scripturæ excogitat. Sed utrobique cavendum, ne longius quam par est, excurrat ingeniorum libido. Traditio consulenda est, & Sanctorum Patrum terenda vestigia, & communis Ecclesiæ expositio ante oculos perpetuo habenda, sicuti sapientissime statutum est in Tridentina Synodo, & Majores nostri ab ipsis Ecclesiæ primordiis commendavere. Ea de causa male accepti sunt, non quicumque novas in expositione divinarum Literarum opiniones adferunt, aut literalem sensum Allegorico præferunt, sed qui jam receptas in Ecclesia Dei interpretationes tamquam certas & unice veras, contrariis & enormibus sententiis propositis improbavere. An ab hujusmodi semita aberrarint, qui Job, & Tobiæ gesta in Dramata, ac in Allegorias amandarunt, quæri posset. Certe non bene inter nostros audiere quondam Thomas de Vio Cardinalis Cajetanus, vir nihilominus æterna laude dignus, & alii quidam, quod nimia libertate in Genesi explicanda usi sunt, & a veteribus paulo nimium discessere. In his omnibus non scientia tantum, & eruditione, & ingenio opus est, sed etiam prudentia. Prudentiæ autem leges vix longo sermone expediri queunt, aut saltem heic non debent, quum ad alia sit festinandum.

Histo-

Digitized by Google

Historia Ecclesiastica, quę alteram classem rerum ac factorum complectitur, quorum memoriam ab Apostolorum voce aut scriptis non accepimus, alio sidere, aliis legibus regitur. Et ne diu evagemur, illud continuo statuendum est: *Nullum esse Factum, quod verum certumque divinâ & supranaturali, ut aiunt, Fide credendum sit, nisi quod a Christo revelatum fuerit, & Spiritu sancto jubente a Prophetis & Apostolis conscriptum, aut vivâ voce traditum posteris, & non fallaci sed Ecclesiæ veræ testimonio uti tale nobis propositum.* Hujusmodi sententiæ veritatem partim ex iis, quæ hactenus dicta sunt, partim ex aliis argumentis apertissime elicimus.

Sicuti Sanctus Thomas, & reliqua Theologorum cohors affirmat, Articuli Fidei temporis successione, quod est ad substantiam, crescere non possunt, sed solum quod est ad explicationem. Nimirum quod olim Deus per Filium suum, Prophetas, & Apostolos revelavit, id unam Christianam Fidem constituit. Nihil addi, nihil inde detrahi potest. Explicare dumtaxat sine erroris periculo, quæ Deus revelavit, Ecclesiæ licet, immo ad eam pertinet: quæ certe explicatio non nova Dogmata invehit, sed vetera majori luce donat, aut a perversis & novitiis interpretationibus vindicat. Lectores diu detineam, si quæ Apostolorum & Patrum loca certissimæ huic sententiæ fundamentum præbuerunt, recensere velim. Illud tantum dicam, communi omnium consensu tradi: Doctrinam Christi omnino perfectam, nulliusque additamenti, aut imminutionis indigam; & nefas esse, quidquam pro Fidei Dogmate habere, quod non ab ipso Deo sive per sacras Scripturas, sive per Traditionem, quasi per manus ad nos usque transierit. Novas Revelationes expectandas aut suscipiendas non esse: & quamvis vel ab Apostolo, vel etiam Angelo quidquam novi, veluti revelatum nuper, & veluti Christianum Dogma Fide supranaturali credendum, proponatur; sine hæsitatione illud repudiandum esse. Novitatem inter signa erroris habendam, & ideo Hæreticos damnandos, quod nova Dogmata, novas Revelationes in antiquam Christi doctrinam intrudere velint. Quocirca qui sibi facultatem arrogant proponendi nova de Fide Christi Dogmata, exiguntque a Fidelibus illum assensum, qui certis Dei Revelationibus unice debetur: id sibi licere putant, quod Romani Pontifices, Concilia Generalia, & Apostoli ipsi nequaquam licere conceptis verbis fatentur. In hanc rem legendi præ ceteris Tertulianus & Vincentius Lirinensis, & Cœlestini ac Leonis Romanorum Pontificum Epistolæ, ut alios Pontifices Maximos, Concilia, ac Patres omittam.

Quæ quum ita sint, quis non intelligat, nulla haberi posse Facta, præterquam enarrata in sacris Scripturis, aut per legitimam Traditionem vulgata, quibus adhibenda sit supranaturalis Fides? Si, inquam, ista facta ad Christi Revelationem, aut ad Apostolorum

Tra-

Digitized by Google

Traditionem per germana antiquitatis monumenta referri nequeant, & post ævum Apostolorum contigerint: certa quidem esse hominibus, & fide dignissima possunt, at nequaquam efflagitare a Christiano Populo divinam Fidem. Nam quei dicatur Christus ea revelasse, Apostoli ea tradidisse, quæ nondum acciderant, & occulta penitus Ecclesiæ fuere ad eum usque diem, quo in rerum universitatem emersere? Prædicendo tantum poterat hujusmodi facta Christus revelare Apostolis. Sed ubinam istarum prædictionum vel unum vestigium in sacris Libris, in Traditione legitima?

Ab hisce propterea Factis non revelatis Dogmata Fidei revelata longe differunt. Scilicet Dogmata ex natura sua jam revelata a Deo fuerant, & jam dudum aut expressa, aut non admodum obscure significata Ecclesiæ. Fortasse a multis ignorabatur, aut minime animadvertebatur, aut nequaquam credebatur ejusmodi Revelatio; at Revelatio, nihilominus firma per se constabat, tametsi varie de ipsa homines nonnulli sentirent. Quando ergo Ecclesiæ placuit de illa Revelatione certos facere Fideles, nihil illa novi, quo ad Doctrinam ipsam, proposuit, sed dumtaxat quo ad homines quosdam ea de re antea aut incertos, aut ignaros. Ita Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere, Animas Sanctorum, statim ut e corpore exierint, Dei visione donari; omniumque animas, non ex traduce esse, sed singulas in singulis corporibus creari, olim Deus revelavit. Diu a nonnullis de istorum Revelatione dubitatum ac disputatum est, & licuit disputare, quum nondum Ecclesia Veritatis custos ac interpres quæstionem omnem suâ sententiâ sustulisset. Ecclesiæ autem sententia id tantummodo statuit, quod certissime a divino Spiritu Prophetis & Apostolis revelatum jampridem fuisse sibi constabat, tum divinis Scripturis, tum Traditione consulta. Verum eo pertinere nemo dicat Facta, de quibus cum certum est, nihil ab Apostolis scripto aut vivâ voce traditum, tum certissimum est, ipsa post Christum & Apostolos accidisse. Aut novam heic excogitare, aut falsam obtrudere Revelationem Dei, necessum esset: quod & a Religionis veræ, & ab Ecclesiæ veracis natura atque instituto nimis abhorret. Non igitur ista tamquam antiquitus a Deo revelata, Ecclesia definire potest; non igitur supranaturali Fide credenda sunt certa.

Alterum argumentum nobis experientia suppeditabit: Omni periculo errandi Ecclesia caret, & numquam reipsa erravit, quum de Dogmatis aut Factis definiendis agitur, quæ sibi divinitus revelata innotuere. In iis autem Factis, quæ Apostolorum ætatem subsequuta sunt, aut per Traditionem a Christo atque Apostolis nuntiata fuisse non constat, Ecclesia, & summi Pontifices falli possunt, & reipsa quandoque errarunt. Consequens ergo est, Ecclesiæ & Successoribus Petri, non eam quoque a Christo adjunctam fuisse prærogativam,

ut a

ut ejusmodi Facta decernere possent, non secus ac Fidei Dogmata, certissimo calculo. Quocirca solennis Apostolicæ Sedis regula est, Patrum ac Theologorum consensu firmata: omnia, quæ in Conciliis etiam Generalibus geruntur, exceptis Fidei causis, retractari posse. Et huc referenda sunt sancti Augustini verba Lib. 2. cap. 3. de Bapt. contra Donatistas a nobis superius expensa, quibus innuitur, ipsa Generalium Synodorum decreta sæpe a sequentibus emendari, dum aut experientia, aut novis documentis aliquid innotescit, quod antea latuerat. Deinde, licet hujus generis sententiæ ac judicia mutationi obnoxia sint, atque emendationi: id tamen vitio, aut dedecori verti non posse Ecclesiæ, sive Religioni, quum ea tantum firma ac immobilia fore Christus pollicitus fuerit, quæ ad Doctrinam, & ad Facta a se, vel suo jussu, revelata spectant. Stetit hucusque in Ecclesia, & numquam vacillabit hujusmodi Doctrina, & Factorum revelatio. Si in aliis a veritate declinabitur, erit hoc hominum infirmitati tribuendum, non Christo, qui sua promissa æternum & fideliter implet.

Age ergo, nonnulla in hanc rem proferamus exempla, quum & plura, & illustria, & obvia sint passim. Primo in judicandis personis ita se Apostolica Sedes, & Concilia, & Catholici semper gessere, ut judicia sua non arbitrarentur, aut esse vellent paria auctoritati, atque immobilitati divini Verbi. Nam & ea ad incudem rursus revocari, atque emendari siverunt, & melioribus documentis allatis in diversas a prioribus abiere sententias. Paulus Samosatenus in primo Antiocheno Concilio absolutus, in altero damnatus est. Arius ipse, & Ariani, post eorum damnationem a Nicæno Concilio promulgatam, innocentes quodammodo declarati sunt, & in communionem restituti, id tolerante Ecclesia. Innocentiam Athanasii, & Marcelli Ancyrani, Julius Romanus Pontifex, & Sardicense Concilium statuerant; eorum tamen causas iterum expendi, Patres, summique etiam Pontifices passi sunt. Marcellum reum esse atque hæreticum illustres viri postea contenderunt, & in primis Basilius Magnus. Neque minus celebris fuit Cæciliani Carthaginiensis Episcopi causa. Lis eidem contra accusatores Donatistas adjudicata fuerat in Romano Concilio, præsidente Melchiade. Obtinuerunt victæ partis querimoniæ, & accusationes, ut in amplissimo Arelatensi Concilio rursus audirentur, & quamquam pari successu pro Cæciliano pronuntiatum & ibi fuerit, adhuc tamen non recusarunt Africani Patres, ut eadem causa denuo Carthagine pertractaretur, damnaturi vel post mortem Cæcilianum, si crimina opposita vera deprehenderentur. Cur non & memorem Zosimi Romani Pontificis acta, qui a Pelagio Hæresiarcha circumventus, in ipsius auxilium, & pro illius innocentia, ad Africanos Episcopos rescripsit? Theodoretum, Ibam, Theodorum Mopsue-

ste-

ftenum, Gothefcalchum, aliofque celebres viros in quibufdam Conciliis damnatos, in aliis abfolutos legimus, ut jam patere poffit, Concilia & Ecclefiam in hujufmodi Factis definiendis neque imperare velle, neque exigere poffe certiffimum a nobis Fidei divinæ affenfum.

Secundo, immunia ab errore non funt Concilia, licet Oecumenica, in Auctoribus Librorum dignofcendis, five decernendis. Certe per multa fecula ne dubitatum quidem eft, quin Dionyfio Areopagitæ Apoftolorum æquali tribuendi effent Libri, qui fub ejus nomine circumferuntur. Noftra tamen ac Patrum ætate ufus Critices reftauratus, fi non omnibus Literarum profefforibus, faltem omnibus viris emunctæ naris perfuafit, eos quidem Libros plurimi faciendos, fed tantam antiquitatem non redolere, quanta hucufque vulgo tributa ipfis fuit. Illuftriores etiam majorique in pretio apud Latinos fuere plurimæ Clementis, aliorumq; Romanorum Pontificum ad Siricium ufque Epiftolæ. Sed ita rudium Seculorum perfuafio proxime præteritis temporibus profligata fuit, ut Ifidorus Mercator, five Peccator, nulli amplius imponat, & nemo fit cordatus, cui fcripta illa fuppofititia non videantur. Idem dicendum de quamplurimis aliis Libris, aut fuppofitis, aut incaute tributis Ignatio, Athanafio, Auguftino, Hieronymo, aliifque Patribus; & tamen hujufmodi Libros non Provincialia tantum, fed ipfa quoque Oecumenica Concilia, & Septimum præfertim habitum Nicææ, Pontifices Maximi, & innumeri Scriptores tamquam legitima eorum Patrum monumenta olim adhibuere.

Tertio, in Sanctorum hominum geftis, Reliquiis, atque Miraculis recenfendis, five proponendis, plusquam humanam fidem Catholica Ecclefia expofcere non poteft. Quæ enim monftra, quæfo, non irrepfere in veterum Hiftorias? Quæ conficta non fuere aut ab improbis, aut a piis impoftoribus, ut fanctis Martyribus, Confefforibus, aliifque Religionis Chriftianæ illuftribus Athletis major veneratio & fama apud pofteros quæreretur? Inauditi etiam antea Cœlites Ecclefiafticis Diptychis infcripti fuere. Simeonis Metaphraftis fpiffum opus legere juvat, fabulis uberrime refertum. Neque iis carent Gregorii Turonenfis, Gregorii Magni, Vincentii Bellovacenfis, Antonini, aliorumque Hagiographorum volumina. Nam quo magis ignorantia & literarum oblivio obtinere inter Chriftianos cœpit, aut eo fecurior facta eft impoftorum audacia, aut minus cauta aliorum credulitas. A quorum erroribus, quum fatis fibi non caverint piiffimi alioquin & celebres viri, factum eft, ut in ipfa Templa, in ipfas ad populum conciones, in precum Libros, in Romanorum Pontificum Epiftolas, penetrarint nonnumquam hujufmodi commenta. Et quidem a doctis viris, & a Baronio præcipue, multum operæ collocatum eft in purgandis Hiftoriis, Martyrologiis, & Breviariis ab ifta fœce. Sed quæ in immenfum excreverat, nondum prorfus expugnari fe paffa

eft,

est, & modo temeritas absit, modestusque Critices usus in consilium advocetur, nostris futurisque ingeniis erit heic in quo se utiliter adhuc exerceant.

Denique in ceteris capitibus Historiæ Ecclesiasticæ a Spiritu Sancto non revelatæ, se ab erroris periculo divinitus immunem Ecclesia Catholica nondum censuit. Diutissime illa opinio inter Christianos invaluit, non sine divino prodigio a LXX. Interpretibus sacras Scripturas in Græcam Linguam fuisse conversas. Unus subinde Hieronymus omnium fere antiquorum Patrum hac de re sententiam ita infirmavit, ut ab illa jam plerique prorsus discesserint, aut saltem de hujusmodi facto dubitandum consentiant. Ad hæc celeberrima olim fuere, & absque hæsitatione ubique excipiebantur, quæ de S. Jacobi in Hispaniam adventu, de sancti Dionysii Areopagitæ Episcopatu in Galliis, de gestis Martialis Lemovicensis, aliorumque Apostolorum & Martyrum, qui primi varias gentes Christi doctrinâ imbuerant, confidentissime narrabantur. Nemo dubitabat de splendidis tot Ecclesiarum, aut Religiosorum Ordinum originibus; de Lepra, Baptismo, & Donatione Constantini; de Icunculis beato Lucæ adscriptis; de tot sanctæ Ursulæ in martyrio sociabus; de Veronica; de Marcellini Romani Pontificis lapsu, & Sinuessano Concilio, aliisque id genus innumeris. At ista nunc falsi coarguuntur a doctissimis viris, aut saltem non ea esse exploratum est, quibus tam facile sit fides adjungenda, quum Historici præstantiores, & veneranda antiquitas, & temporum series iisdem sive aperte sive tacite adversentur.

Restat igitur, ut ex istis, tum rationibus, tum exemplis colligamus, immutabiles non esse, neque esse divina Fide certissimas de Factis non revelatis in Ecclesiastica Historia sententias. Neque hisce Factis eam, qua suapte natura carent, divinam auctoritatem, & inconcussam certitudinem communicare possunt vel Romani Antistites per sua diplomata, atque edicta, vel Synodi Oecumenicæ per sua decreta, vel quisquam alius, quamvis doctrina, veracitate, ac pietate conspicuus. Quocirca non Hæreticis illico accensendus, non infamia, non pœnis justissime ab Ecclesia in illos constitutis, qui Fidei Dogmata negant, aut a Fide vera deficiunt, quisquam erit mulctandus, quod hujusmodi narrationibus eamdem ipsam fidem præbere nescit, sive etiam recuset, quam præbet, & omnes novimus esse præbendum, narrationibus cœlo auctore traditis.

CA-

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Ut aliquod Factum Fide supranaturali credendum statuatur, quæ conditiones requirantur. Revelationes quarumdam Sanctarum mulierum ad Fidem non spectant. Neque Canonizatio Sanctorum. Traditio necessaria, ut aliquod Factum tamquam pertinens ad Fidem decernatur. An Immaculatam Deiparæ Conceptionem statuere possit Ecclesia.

UT autem, quæ sint Ecclesiæ, quæ Ingeniorum jura, quum de Factis Historicis agitur, manifestius innotescat, dicendum nobis videtur, duas conditiones plane exigi ad certam eorum definitionem. Sine istis neque a nobis efflagitare Ecclesia poterit, neque nos adhibere supranaturalem Fidem debebimus. Altera est, ut quæ definienda sunt ab Ecclesia, sive jam definita videntur, Christus revelare potuerit, sive, ut melius dicam, voluerit, aut ab Apostolis, dum in vivis erant, tamquam a Christo & Spiritu Sancto accepta, potuerint tradi & nuntiari populis, ejusdem Spiritus sancti jussu. Altera est, ut liqueat, quæ ita a Christo revelari, & ab Apostolis tradi potuere, reipsa revelata, aut ab Apostolis tradita fuisse: quod liquere non potest, nisi eorum legitima Traditio habeatur in Ecclesia Dei. Utraque conditio necessaria est. Nam si aliquod Factum a Deo non revelatum adjungere liceret Fidei Dogmatibus, jam Christianæ Religionis doctrina novum quotidie incrementum acciperet, & novi in dies Fidei articuli creari possent: quod certè inter Catholicæ Ecclesiæ homines nemo licere arbitratur, & a veræ Ecclesiæ dogmate abhorrere omnes fatentur. Deinde, etiamsi a Christo atque ab Apostolis revelari facta potuerint, non continuo revelata fuisse constat. Ac proinde si desideretur eorum Traditio in Patrum monumentis; si ipsa Traditio Antiquitatis suffragio non comprobetur, immo si improbetur; aut si tempus certum assignari possit, quo ejusmodi Facta antea inaudita cœpta sint venditari: quis ad auctores Apostolos talia referat? quis ipsis eamdem ac Evangeliis fidem habeat, habendamve putet? De Christi atque Apostolorum gestis præter ea, quæ in Canonicis Scripturis continentur, & ex antiquissima ac germana Traditione accepimus, quamplurima alia olim ferebantur. Evangelia quoque alia, & alii Apostolorum Actus emersere antiquitus. Quibus tamen, quippe constanti ac legitima Traditione carentibus, aut ademit, aut numquam addidit fidem Ecclesia vera.

Quæ quum ita sint: Primo, intelligimus, quascumque Revelationes de Servatoris nostri, aut Deiparæ Virginis, aut Apostolorum gestis, aut etiam de quibusdam Dogmatis, accidisse legimus, post-

postquam vivere desierunt Apostoli, numquam in censum divinæ doctrinæ referendas esse. Nonnullas quidem Revelationes, & Prophetias fidelibus interdum a Deo concedi potuisse post Apostolos, & adhuc posse, apud nos doctrina Fidei est; eoque referri possunt verba Joelis 2. 28. a sancto Petro laudata in Actis Apostolorum 2. 17. *Post hæc effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ; senes vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri visiones videbunt*. Multas etiam ex his Revelationibus, visionibus, ac propheciis, exacto jam Apostolorum ævo, contigisse narrant sancti ac probatissimi Patres, easque experientia non inanes, non confictas subinde testata fuit. Verum eas ad Facta dumtaxat peculiaria, & ad singulorum fidelium utilitatem ac solatium, non autem ad generalem Ecclesiam, neque ad certam Dogmatum Fidem pertinere constat. Veræ esse possunt; certæ penitus, & Ecclesiæ Dei necessariæ esse non possunt. Idcirco, etsi Revelationes quarumdam sanctarum mulierum, Brigittæ, Catharinæ Bononiensis, & Catharinæ Senensis, Angelæ Fulginatis, Hildegardis, Gertrudis, & aliarum, aut laudaverit, aut toleraverit Ecclesia: nemo tamen Theologiæ melioris conscius, hucusque fuit, qui certitudinem Fidei Catholicæ ipsis additam fuisse autumarit, immo non affirmarit, Concilia & Ecclesiam universam auctoritate carere similia decernendi tamquam indubitata & certissima Dogmata Christiano populo credenda. Neque alia de causa damnati olim Cataphryges, & Montanistæ, quam quod novas de tribus Quadragesimis celebrandis, de secundis Nuptiis abdicandis, de pace majorum criminum reis deneganda, aliisque de rebus Revelationes instar necessarii Dogmatis proponerent. Quare deinceps Cataphrygum nomine a Sanctis Patribus ii notati fuere, qui novas, non de aliquo peculiari facto (hoc enim cœlitus contingere posse, & quandoque contigisse, exploratum habemus) sed de aliquo Dogmate Revelationes inducerent. Quæ vero visiones ac revelationes de Christi ac Deiparæ gestis, dum in vivis essent, circumferuntur, ideo toleratæ, quod nihil sacris Scripturis ac Traditioni antiquissimæ contrarium per eas adferebatur. Ceterum ab iis in sacram doctrinam invehendis, atque adhibendis, perpetuo abstinuere sapientissimi Pontifices, ac Sancti Patres, atque Scriptores eximii, qui etiam Revelationes veras a falsis difficile distingui posse aiunt, & longe ab ea opinione fuerunt, ut id genus facta sine dubitatione accipienda crederent. Eam in rem omnium præcipue legendus magnus Universitatis Parisiensis Cancellarius Joannes Gerson.

Secundo, ad Ecclesiam, ad Generalia Concilia, ad Apostolicam Sedem pertinet, in Sanctorum Canonem referre homines consummatæ Sanctitatis gloriâ, dum viverent, illustres & post mortem miraculis claros. Disciplinæ leges eorum cultum ita indicere pos-

 sunt,

Digitized by Google

sunt, & ad universam Ecclesiam extendere, ut non solum pium ac laudabile sit, hujusmodi Sanctos invocare, & sibi adsciscere patronos apud Deum, sed etiam impietatem sapiat eorum cultum improbare, atque contemnere. Quare a suspicione Hæresis ille non absit, atque intolerandam, & pœnis dignam temeritatem ac impudentiam præ se ferat, qui rite Cœlitum catalogo adscriptos explodat, & in iis, ut ajunt, canonizandis Ecclesiam reipsa, & Romanum Pontificem errasse dicat. Suspicionem Hæresis memoravi, non autem Hæresim formalem; quippe non video quei conciliari possit cum certissimis regulis hactenus traditis eorum sententia, qui firmissimo assensu, divinaque Fide credendum censent, Ecclesiam, aut Romanos Pontifices talia decernentes falli numquam posse. Videant ipsi, an non inde sequatur, novas Revelationes, nova de Factis dogmata in Ecclesiam induci: quod abhorrere a Catholica doctrina & ipsi non negant. Nam quæ argumenta pro sua opinione producunt, aut nihil, aut nimium in ista quæstione probare, facile cognitu est. Sunt verba Christi (ajunt nonnulli) apud sanctum Johannem XVI. *Quum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*. Verum non omnem procul dubio veritatem a divino Spiritu nobis revelandam, ex omnium interpretatione perspectum est; sed omnem tantummodo veritatem, quæ ad salutem hominum, & ad veræ Fidei atque Ecclesiæ Catholicæ integritatem conservationemque necessaria sit. Quomodo vero dicamus, necessarium hominibus, Fidei, & Ecclesiæ esse cultum novi alicujus Sancti, fidemque de illius beatitate cœlesti? Utile est, non necessarium, ista habere, ista scire. Innumeræ aliæ veritates sunt, quas novisse in utilitatem Christianorum cederet; & illas tamen certo decernere, numquam sibi tribuit, aut tribuere potest Ecclesia. Neque vero, etiamsi in re tanti ponderis ab errandi periculo immunes non credantur Synodi universales, & Romani Pontifices, ejusmodi inde consequuntur incommoda, ut oporteat inauditam antiquitus opinionem amplecti.

Attamen inquiunt aliqui, ludibrio exponeretur Ecclesia sancta Dei, atque a Spiritibus tartareis irrideretur, si quos perpetuo in inferis cruciandos, tamquam Sanctos in terris colendos proponeret. Ad hæc absurdus error foret, eorum poscere patrocinium in cœlis, qui Deum iratum experirentur in inferis. Quæ tamen omnia illud solum suadent, Romanos Pontifices, & Ecclesiam, nulli diligentiæ parcere debere, quo fiat, ut Beatorum albo tantummodo inscribantur homines absoluta pietate & sanctitate, & miraculorum gratia vere conspicui, dimissis reliquis dubiæ sanctitatis. Ceterum si in his contingeret error, (quem certe, modo rite peracta sit Canonizatio, contigisse nemo umquam ostendet, & contingere posse difficillimum putamus) nihil probri in Ecclesiam, aut in Romanum Pontificem recide-

cideret, quum sacrorum Pastorum cœlestis prærogativa sita sit in immunitate non ab omnibus erroribus, sed ab erroribus in Doctrina Christi, & in Factis per Apostolorum calamum aut vocem traditis. Ecclesiam in aliis falli posse jam vidimus sine dedecore suo, sine Fidei detrimento. Quis autem nescit, tot Sanctorum Reliquias publico donari cultu, & Romanorum Pontificum, aliorumque Episcoporum, & interdum etiam antiquitatis diuturnæ auctoritate probari; quas tamen qui certo Fidei divinæ assensu credendas esse affirmet germana eorumdem Sanctorum Lipsana, plane a veritate absit. Præterea neque privatæ Ecclesiæ, neque Ecclesia universa in tot Sanctis recipiendis, quorum nomina nunc in Martyrologiis occurrunt, eam adhibuere diligentiam, quæ nunc Romæ adhibetur, ut de eorum sanctitate constet. Et tamen hi palam coluntur, neque inde suspicamur grave malum in Ecclesiam effluere. Exempli causâ licuit Ravennatibus, Mediolanensibus, Parisiensibus, Lugdunensibus suos colere aut Episcopos, aut Cives sanctos, quum tamen Ecclesia universa, aut Romanus Pontifex nondum de certa eorum beatitudine judicasset. Nunc etiam cuicumque licet numerum ingentem Sanctorum colere in Romano Martyrologio descriptorum, quamquam non præcesserit Canonizatio solennis. Sanctam quoque feminam Veronicam, Virginum Sanctæ Ursulæ Sociarum undecim millia, aliosque hujusmodi Sanctos Ecclesia olim toleravit, & adhuc tolerat, tametsi an umquam fuerint, nunc doctissimi viri non injuriâ dubitent, & de aliis nonnullis dubitare licitum putent. Similiter neque ad Fidem spectat, in singulis Hostiis, quas adorandas populo Sacerdotes exhibent, contineri vivum Christi Corpus, & Sanguinem. Errores igitur, & incommoda ex his potuerunt, & possunt adhuc accidere. At non ea sunt, ut eorum causâ fœdari, aut deficere Religio vera, aut rugas inde contrahere possit. Isti sunt, ut Scholarum vocabulo utar, errores materiales, cavendi quantum fieri potest, sed nullum animabus periculum, nullam veræ Ecclesiæ infamiam creantes. Orationes autem nostræ, cultusque noster, vel quum rogamus, atque veneramur quempiam, quem cœlitem putamus, semper ad ipsum Deum feruntur, in quo rogando, atque colendo fieri non potest ut fides aberret. Quamobrem, si & in Sanctorum Canonizationem ejusmodi materiales errores illaberentur, nihil mirum foret. Sed tamen ritus iste ab Apostolica Sede eo nunc peragitur accurato diligentique studio, ut pie credendum sit, nullum ea in re errori locum fuisse, aut deinceps futurum. Non necessario igitur, sed tamen *pio credendum est*, ut inquit Sanctus Thomas, Quodlibet. Lib.9. art.16. *quod nec etiam in his judicium Ecclesiæ errare possit*. Hæc nobis æquissima, hæc pia videtur sententia, & in hac ipsemet Sixtus IV. fuisse videtur, dum catalogo Sanctorum adscripsit beatum Bonaventuram; inquit

enim in Bulla: *Confidentes, quod in hac Canonizatione non permittat nos Deus errare*. Altera sententia quibus firmis rationibus, quibus Scripturæ & Patrum suffragiis fulciatur, nondum invenimus, & potissimum quod exstet in antiquo Ceremoniali Romano Lib. I. Sect. 6. Cap. 2. formula Canonizationis, in qua protestabatur olim summus Pontifex, se *per actum Canonizationis non intendere aliquid facere, quod sit contra fidem, aut Ecclesiam Catholicam, sive honorem Dei*.

Tertio, verum quidem est, certo & minime fallaci Ecclesiæ decreto sanciri posse nonnulla, quæ ante Apostolorum mortem evenere, quum ista revelari a Christo, aut Spiritus sancti jussu ab Apostolis tradi potuerint. Sed tum sine errore id fieri continget, si de Factis agatur, quæ ad Historiam Christi & Religionis intime spectent, & ad Ecclesiæ ædificationem conducant. Non enim veri videtur simile, Christum ejusque Discipulos inutilia revelasse, seu tradidisse posteris, & Spiritum sanctum suæ Sponsæ adfuturum, ne in hisce supervacaneis erret. Deinde necessum est, ut ejusmodi Factis constans, antiqua, & legitima Traditio adstipuletur. Id quoque exigitur in Dogmatis sanciendis, quamquam ista unum ex altero sæpe necessario pendeant: quanto ergo magis id exigatur in Factis, quæ contingere vel non contingere æque potuerunt, & revera contigisse non aliunde haberi, quam ex Historia ac Traditione potest? Illa porro legitima satis, & germana antiquissimæ rei Traditio minime appellanda est, quum post secula multa a Christo nato res quæpiam narrari cœpta est, totâ antiquitate silente, Patribusque, & Historicis omnibus ante illud tempus nullam ejus rei mentionem, vel quum possent, ac deberent, facientibus. Augebit etiam falsi suspicionem, si primus ejus narrationis Auctor aut Græculus fuerit, aut alius quisquam rudium temporum Historicus, aut ineptus aliquis Scriptor, a quo hominum genere, utpote omni Critices præsidio sæpe destituto, tam facile plerumque fabulæ & nugæ, quam ipsa vera adoptantur.

Quare, etiamsi non pauca vulgo ferantur de Apostolorum peregrinationibus, & obitu, de parentibus Deiparæ, de Marthæ ac Mariæ Magdalenæ post Salvatoris mortem gestis, de multis pertinentibus ad tres Magos ad adorandum Christum infantem olim profectos, & alia hujusmodi, quæ Apostolorum Traditione contineri poterant: quandoquidem tamen antiqua & probata non adferuntur hujus Traditionis monimenta, immo in ipsorum narratione fabularum vestigia sublucent: idonea Ecclesiæ fundamenta non suppetunt, ut ista sine erroris periculo vera statuere possit. Multa etiam sunt, quæ definire non debeat. Atque heic forte peti potest, an jus sit Ecclesiæ decernendi tanquam Fidei Dogma, beatissimam Christi Matrem sine macula originali fuisse conceptam. Tale jus ipsi esse, absque hæsitatione affirmandum est, si aut per legitimam argumentationem ea Vir-

ginis

ginis prærogativa e divinis Scripturis deduci, aut ex probatissimâ, & constanti, & antiqua Traditione Patrum comprobari possit; neque enim quisquam in Theologia peritus firmissimum decretum inniti posse arbitretur privatis quibusdam Revelationibus, aut apocryphis Patrum scriptis, aut iis tantummodo argumentis, quæ a congruitate appellantur. Ita rectissime ab Ecclesia contra Helvidium & Jovinianum quarto vulgaris Æræ Seculo constitutum est, pertinere ad Fidei Catholicæ Dogmata perpetuam ejusdem Deiparæ virginitatem, quam etsi divinæ Scripturæ aperte non affirmarent, vetustissima tamen totius Ecclesiæ Traditio ab Apostolis usque derivata certam faciebat. Ubi ergo par Traditionis Apostolicæ auctoritas adsit, & non potius stent contra plurimi Patrum: dubium nullum est, quin decreto divinitus certo stabiliri possit immaculata Virginis Conceptio, uti etiam quæ nondum satis certa de ipsius morte sive Assumtione in cœlum feruntur; quum utraque interim sit quidem pietatis, sed non necessitatis, credere vera.

Sed jam dicat aliquis: Si certa non sunt Ecclesiæ de tot Factis judicia, & error intercedere potest: ergo liberum nobis erit iis, dum talia proponunt, vel addere, vel demere fidem, credere, & non credere, & omnia quæ a Deo revelata fuisse non constat, in dubium revocare. Id si facere impune & jure possumus, quæ Historiæ Ecclesiasticæ pars a temerariis ingeniis jam sibi non timeat? Immo quid non timeat ipsa Religio? Nam Facta quædam ostendere est, quæ quamquam a Deo revelata fuisse non appareat, attamen certa credenda sunt, atque creduntur, quorum unum præcipue est, *verum esse Petri Successorem Clementem XI.* qui tanta cum sui gloria, & Christiani gregis utilitate in Romana Cathedra nunc sedet. Id si negare fas est, quei etiam fas non erit negare, & tamquam dubia rejicere, quæ ab ipso Pontifice in Fidei & morum doctrina sanciuntur? Fac etiam, certo non constare, quænam Generalia Concilia legitima sint: eorum de Fide Constitutiones illico nutent oportebit, neque credendæ erunt erroris prorsus expertes. Alia deinde incommoda consequentur, quæ totam Christianæ Religionis certitudinem, & Ecclesiæ regimen brevi susque deque vertant. Et hæc quidem maximi momenti obstacula sunt, in quibus removendis operæ pretium est diligentem ponere curam. Ita siquidem omnium sententiarum, sed earum in primis, quæ ad Religionem spectant, temperanda est tractatio, ut extrema utrinque posita sedulo evitentur. Hanc autem gravissimam simul & difficillimam Quæstionem Capiti sequenti reservatam volumus.

CAPUT DECIMUMOCTAVUM.

An immediate, an potius mediate ad Fidem referendum sit credere, hunc vel illum esse Romanum Pontificem. Etiamsi ponas, hoc, & alia hujusmodi Facta non esse credenda Fide supranaturali, hæc tamen fides debetur decretis Conciliorum, & Apostolicæ Sedis in materia Fidei & morum ab Ecclesia receptis. Evidentia Naturalis & Moralis in his casibus sufficit, & nos credere, ac obtemperare cogit. Quam temerarium, & pœnâ dignum revocare in dubium ejus effata.

A Non paucis annis recentiorum Theologorum ingenia exercet ea Quæstio, num ad Fidem spectet hæc propositio: *Hic aut ille est verus Romanus Pontifex.* De illa altum silentium apud Patres, & antiquiores Theologos. Sunt qui immediate, sunt etiam qui tantummodo mediate Fidei divinæ assensu credendam censeant. Neutram sententiam hucusque Ecclesia, aut Apostolica Sedes suo calculo firmavit. Quare fas erit nobis quæstionem adhuc incertam versare, quod tamen præstabimus ea animi reverentia, quæ tam arduis & delicatis rebus debetur, ita ut Apostolicæ Sedi non hæc tantum, sed omnia nostra humili obsequio subjiciamus, nullam aliam tueri sententiam parati, quam quæ illi placuerit, & ideo ausi argumentum istud pertractare liberiori stylo, quod Roma nondum suam heic aperuerit mentem; & alioquin eam Pontificibus maximis esse mentem sciamus, ut in omnibus Veritas vincat.

Dicimus igitur, multis recentiorum videri immediate pertinere ad Fidem effatum istud: *Hic aut ille homo* (verbi gratia Clemens XI.) *verus est Pontifex Romanus.* Eaque solet adferri potissima ratio: videlicet, enuntiationem particularem contineri in universali; & quum universalem Deus revelarit, particularem quoque a Deo revelatam fuisse. Ut enim omnes in Adam peccavisse Fides nos docet, atque in hoc effato revelatum quoque exempli causâ fuit *Salomonem peccasse in Adam*; ita & in isto universali effato toti Ecclesiæ revelato, *Omnis homo rite electus ab Ecclesia in Successorem Petri est verus Pontifex Romanus*, censendum est revelatum & illud particulare: *Hic aut ille est verus Pontifex Romanus.* Qua in re nemo non videt, quantæ curæ sit omnibus, ut hinc nova aliqua Dei Revelatio excludatur; bene siquidem perspecta quilibet Catholicorum habet intoleranda incommoda, quæ sequerentur, si quidquam ad vetus Doctrinæ depositum adjungi aliquando posse credatur, quod non revelavit Deus, antequam utriusque Fœderis Libri concluderentur morte Apostolorum.

Huic tamen sententiæ, impedire quædam possunt, ne assentiamur.

Nam

Nam primo constare evidentius deberet, ad Fidem spectare, hoc est a Deo revelatum fuisse, integrum universale effatum: *Omnis homo rite electus ab Ecclesia in Successorem Petri est verus Pontifex Romanus*. Quale certe heic legitur, extra controversiam esse non potest. Ecquando enim aut in Scripturis sacris, aut per Traditionem revelatum est, ab Ecclesia eligi, aut eligendos esse Petri Successores? Immo Electores, & plerosque istius electionis ritus, ipsi Romani Pontifices pro sua prudentia ac arbitrio, & pro temporum opportunitate statuerunt, suo jure, sua auctoritate usi. Hisce ritibus non servatis, & desideratis conditionibus quibusdam a jure positivo præscriptis, electio interdum inanis evadit.

Secundo, constare evidentius deberet, quomodo in illo universali effato, quod revelasse Deus dicitur, *Omnis homo rite electus in Petri successorem, est verus Pontifex Romanus*, possit quoque dici revelatum particulare illud, *Hic aut ille est verus Pontifex Romanus*. Nam quum ista conclusio deduci firmissime nequeat, nisi ex alio etiam effato, quo plenus conficiatur syllogismus, nempe si dicatur: *Sed hic aut ille rite fuit electus*; quam propositionem ad Fidem pertinere nemo dicit: quomodo quod inde consequitur, pertinebit ad Fidem? Certe revelatum non fuit, hunc aut illum fuisse prius Baptismo sacro regeneratum, sacrisque Ordinibus rite initiatum, & sine vi, sine pretio, sine iniqua electorum conspiratione electum.

Tertio, ostendendum foret apertius, quomodo nova aliqua Dogmatum revelatio non admittatur, si credenda est tamquam a Deo revelata ista propositio: *Hic aut ille est verus Pontifex*. Etenim duplex tantum Revelatio excogitari potest; altera, quæ respicit æternas veritates, & facta Dei & hominum jam consummata, priusquam Apostoli decederent; altera respiciens facta quædam in Ecclesia Dei consummanda, quæ sine dubio prædici a Spiritu sancto potuere. Ad priorem Revelationis speciem nullatenus referatur illud effatum. Si ad alteram, oportet ut Spiritus sanctus prædixerit, & revelaverit, hunc virum potius quam alterum a sacris Electoribus, rite, & sine errore, sine vitio aliquo esse eligendum; & tunc ex Revelatione constabit, hunc, & non alium virum, esse verum Pontificem Romanum. Quum autem constet, Spiritum Sanctum neque revelasse olim prophetice, neque nunc revelatione peculiari aperire, hunc potius, quam alium, in successorem Petri fuisse electum, aut eligendum: idcirco neque immediate revelata videtur enunciatio illa (*Hic homo est verus Pontifex Romanus*), neque ut certa per Fidei divinæ assensum immediate credenda. Ad hæc si ideo ad Fidem immediate spectat istud effatum, quia revelatum fuit in universali effato: in immensum abibit eorum numerus, quæ in posterum immediate pertinere ad Fidem credenda erunt. Cur enim non revelatum quoque dicendum erit, hunc il-

lumve Sanctum virum Canoni Beatorum adscriptum, revera in cęlis regnare? cur non & Archiepiscopum Parisiensem esse verum Episcopum? cur non & singulas Hostias populorum adorationi propositas continere verum Christi Corpus? cur non & huic vel illi Regi legitime electo parendum a subjectis populis? Et innumera alia. Certe hujusmodi effata aliquo universali effato, quod Deus revelavit, & facto moraliter evidenti innituntur, sicuti nullo negotio quisque intelligat. Certe & ex his multa credenda sunt populis, ne debita officia negent, & ne graviter peccent. Attamen quis hæc & alia ejusmodi immediate per Fidem credenda pronunciet, quamvis universali effato, quo innituntur, sit immediate supranaturalis assensus adjungendus? Hæc igitur quum necessario consequantur & pendeant a facto, cujus veritatem a cęlo nequaquam edocemur, ne ipsa quidem tam certa reputanda videntur, quam certa nobis futura sunt Evangelica Dogmata.

Præterea celebre est facinus Stephani VI. Romani Pontificis, qui Formosum legitimum Romanæ Ecclesiæ Præsulem, ab universa Ecclesia susceptum, (ejus cadavere ignominia & flagris affecto) e catalogo Romanorum Antistitum expunxit; iterumque Ordinibus sacris, ut initiarentur ab eodem initiati, præcepit: eaque omnia solennibus Romanæ Synodi votis firmavit. Nemo autem est, qui heic non legat, falsi arcessitam, & inanem pronuntiatam a Stephano propositionem illam: *Formosus est, aut fuit verus Romanus Pontifex* Ergo Stephanus aut a Fide excidit, & Hæresim e Cathedra proposuit: aut ad Fidem immediate illa enunciatio non pertinebat. Primum nemo veritatis amans, & Pontificiæ dignitatis studiosus dixerit; etenim Stephanus nefario quidem & inaudito sacrilegio Petri Sedem deturpavit, *sed in quæstione Facti, non Juris, & malo exemplo, non falsa doctrina*, erravit, sicuti ait magnus Cardinalis Bellarminus. Restat igitur, ut a Fidei Dogmatis illud effatum excludatur, & excludendum quoque sit in posterum. Utcumque tamen capiatur Stephani exemplum, illud certum est, ab aliis Romanis Pontificibus, & ab ipsa Ecclesia, neminem hucusque tamquam Hæreticum fuisse damnatum hac una de causa, quod credere nollet, aut negare auderet verum Romanum Pontificem hominem quempiam in Successorem Petri electum. Id cernere est in tot Schismatum Historia, quibus afflicta fuit Ecclesia & Cathedra Romana. Quæ autem, quæso, esse causa potuit, cur numquam ad Fidem pertinere hujusmodi crimen, sive errorem, nemo statuerit, & nemo Hæreticis idcirco ob hoc unum fuerit accensitus, quum tamen ea controversia tot motus animorum exciverit, & toties versata sit in ore & judiciis, tum universæ Ecclesiæ, tum Romanorum Pontificum; & qui negat aliquem rite electum in Successorem Petri, ipsum quoque neget esse verum Ro-

Romanum Pontificem? Non alia utique videtur ratio fuisse, quam quod ista quæstio ad Factum pertinere crederetur, non autem ad Dogma, & immediate ad Fidem referri non posse.

Si dicas, ab hac censura ideo solum temperatum, quod rite electus nondum ab Ecclesia universa ut talis receptus fuisset: nobis persuadere non facile id possis, qui novimus tot aliis diris exceptos, tot pœnis damnatos a Pontificibus Maximis Canonice electis, negantes impugnantesve legitimam eorum electionem. Ut autem aliis & rationibus & exemplis hac in re parcam, sufficere videtur Pauli IV. Pontificis Maximi sententia. *Si ullo umquam tempore apparuerit*, (edicit ille Bulla XIX. in Bullar. Rom. & hæc priora verba accurate notanda) *aliquem ante ejus in Romanum Pontificem assumtionem a Fide Catholica deviasse, aut in aliquam Hæresim incidisse, &c. Promotio seu assumtio de eo etiam in concordia & de unanimi omnium Cardinalium assensu facta, nulla, irrita, & inanis existat, nec per ipsius Romani Pontificis inthronizationem, aut adorationem, seu ei præstitam ab omnibus obedientiam, & cujusvis temporis in præmissis cursum, convaluisse dici, aut convalescere possit.* Igitur fieri potest, ut quispiam non esse verus Pontifex aliquando appareat, licet Petri Sedem impleverit, sibique omnes habuerit obedientes, dum olim Hæresi addictus fuisse deprehendatur. Igitur supranaturalis Fidei assensus exigi non potest, quo aliquis credatur verus Romanus Pontifex, etiamsi ab Ecclesia universa receptus fuerit, quando Ecclesiam ipsam ab omni errore immunem in hoc negotio nequaquam arbitratur ipsemet Paulus IV. Atque in ista eadem sententia fuere antiquiores Theologi, quamquam obiter in ea versati. Progrediamur.

Sed quei certa per Fidem credenda erunt Romanorum Pontificum decreta ad Dogma pertinentia? quei non liceat eorum sententias contemnere, eorum electionem pro lubito revocare in dubium, quei evitari poterunt sexcenta alia incommoda, si certum aliquem hominem verũ Petri Successorem credere numquam jubeamur? Et hæc quidem, fateor, in caussa fuere, cur proxime præterito seculo Scholastici quidam Theologi efflagitare cœperint immediatum divinæ Fidei assensum in ista quæstione, repudiatâ opinione minus recentium. Nisi ita crederetur, visa est ipsis nutare Ecclesia, & doctrina Catholica, quod tamen antiquiores nõ extimescebant. Verum nihil fortasse hinc sibi atque Ecclesiæ timere debuerunt ingenia pusilla, nihilq; hinc sibi ingenia temeraria blandiri. Quamquam enim immediate ad Fidem ista referenda non sint, ea tamen credẽda esse dicimus vera ac certa, & stare nihilominus potest Dogmatum & decretorũ robur, & nihil in legitimos Pontifices audere licet.

Quod ut liqueat, statuimus primo tamquam evidens, Deum revelasse olim, præter Facta & Dogmata quædam particularia, universales etiam quasdam Regulas atque Sententias, quibus Ecclesia, & singuli

guli homines in posterum regerentur, tum ut credenda crederent, tum ut facienda facerent, & non facienda vitarent. Universales autem illæ Regulæ atque Sententiæ a Deo revelatæ, ut usu valeant, applicandæ sunt Factis quibusdam particularibus non revelatis, idque fit aut a Romanis Pontificibus, aut a Conciliis, aut ab hominibus singulis. Applicationem faciendam tum novimus, quum Evidentia aut naturalis aut moralis nos movet; istaque Evidentia sufficiens causa est, ut merito aliquid agamus sive credamus, immo ita credere, aut agere sæpe cogit, ut secus facientes non terrenis tantummodo pœnis, sed etiam æternis sint castigandi. Fides docet ac jubet, colendos esse parentes ac Reges legitimos; at simul non docet, hunc vel illum hominem esse certum parentem, & legitimum Regem nostrum. Attamen quia ex evidentia morali cognoscimus, qui sint isti parentes, & Reges, hujusmodi particulari facto applicare cogimur universale Fidei decretum, & hunc illumve hominem colere. Non colentes, cum in terris, tum post mortem, justa pœna manebit. Ad Fidem ergo immediate pertinere non potest hæc enuntiatio: *Iste, vel ille mihi colendus est ut pater, ut Rex*. Sed num obsequium iis negare idcirco liceat? Apage. Evidentia moralis ita me de peculiari hoc facto certiorem facit, ut sine gravi culpa atque ignominia debitam illi subtrahere reverentiam non possim, etiamsi revelatio divina de hujusmodi Facto desideretur.

Ita & Episcopis nostris, & præcipue Successoribus Petri, secundum divina mandata a Christiano grege parendum est, iisque, & potissimum congregatis in aliquo legitimo Universali Concilio, aut Romano Pontifici aliquod decernenti Dogma, credendum est, divinæque Fidei afsensus huic Dogmati accommodandus, prout sanctissimæ Legis instituta præcipiunt. Nam & si revelatum a Deo mihi non fuerit, hunc vel illum esse legitime electum, verumque esse Pastorem, aut omnes in hoc illove Concilio congregatos, veros esse Pastores: negare tamen non possum, præeunte Evidentia morali, & fidem de ista Evidentia nobis faciente suo assensu ipsâmet Ecclesiâ, & populi multitudine, quin ii sint legitimi Pastores Ecclesiæ Catholicæ, & quin mihi aliquid credendum in Religionis doctrina proponant. Noluit Deus tot particularia facta prædicere, aut identidem sua revelatione aperire. Rationi, & conscientiæ nostræ usum dimisit universalium ab ipso revelatorum, quæ, quum Evidentia poscit, applicaremus particularibus factis. Itaque ista facta conscientiæ nostræ satis per Evidentiam nota certaque fiunt, ut nulla sit excusatio peccati, si propterea obsequi & credere nolimus Pastoribus nostris. Alioqui, si divinam revelationem ubique necessariam putamus; & quum desideratur, fas est negare fidem salutari doctrinæ, obedientiam præceptis, obsequium Majoribus: jam non Ecclesia solum, sed universæ mundi Respublicæ evertentur; immo nihil credere cogemur, & pejores

quam

quam Academici & Sceptici erimus. Nihil enim est, quod ab aliquo facto minime revelato aliqua ex parte non pendeat, eique conjunctum non sit: idque etiam in Religionis Catholicæ œconomiâ animadverti potest. At propterea a credendo, atque agendo non excusantur homines.

Exempli causâ neque revelatio, neque Ecclesia certos nos faciunt, tot sacrarum Scripturarum editiones typis procuratas per Episcopos singulares, aut Doctores orthodoxos, purum putum continere verbum Dei, & omnibus carere mendis: quæ tamen menda efficere dubium, & immutare etiam divinorum Librorum sensum possunt. Num idcirco nobis licebit fidem negare documentis inibi propositis? Nequaquam. Documenta ipsa divinæ Scripturæ immediate nobis non solent proponi a Deo, aut a Conciliis universalibus, hoc est aut a veritate ipsa, aut a veritatis custodibus falli nesciis, quos numquam auribus nostris audivimus, sed quidem a singulis Episcopis, Parochis, aliisque hominibus errori obnoxiis. Num satis id fuerit, ut assensum Fidei supranaturalis quisquam neget doctrinæ, per hoc hominum genus propositæ, quum ipsam doctrinam immediate audire non possimus a Deo, aut a Conciliis Pastorum non errandi prærogativa donatis? Minime sane. Neque certum est divina certitudine, hunc illumve Librum esse fœtus, sive Sanctorum Patrum, sive Episcoporum, non confictos, non interpolatos: idque Ecclesia ipsa ita statuere nequit, ut ad Fidem pertineat. Quum tamen ex his fontibus Traditionem Christianæ Doctrinæ educi contingat, quis factum hoc uti minime certum causari audeat, ne Traditioni ipsi, quæ inde derivatur, toto intellectus obsequio adsentiatur? Certe qui rem accurate examinet, inveniat, non Traditionem tantum, ejusque monumenta, sed Codices etiam divinæ Scripturæ, quos nunc habemus, certissimique sumus germanos esse Prophetarum & Apostolorum Libros, a serie factorum quorumdam pendere, quæ nobis per divinam Fidem certa non sunt. Præterea numquam ad Fidem spectare poterit, Episcopos, e quibus generale Concilium conflatum fuit, sacro Baptismate, sacris Ordinibus rite fuisse initiatos, & corde hæresim non confovisse. Quis nihilominus eum ferat, qui Nicæni aut Tridentini Concilii decretis morem gerere, & supranaturalem Fidem eorum Canonibus accommodare nolit, adeo levi in medium excusatione prolata? Alia id genus persequi non lubet.

Si ergo ista Facta non revelata minime impediunt, aut impedire possunt, quominus Christianæ Doctrinæ, Conciliis, & Traditioni firmissimum Fidei assensum demus: cur necesse putabimus ad Fidem referre enunciationem illam, *hic aut ille est verus Romanus Pontifex*, quasi liceat obedientiam Romanis Pontificibus, & obsequium negare definitionibus de Dogmate ab Ecclesia universa receptis, si ad Fidem immediate non spectet ejusmodi effatum? At, inquiant, ii qui aliter sen-

sentiunt, quomodo divinitus certissima sint, ut fere omnium Catholicorum sententia habet, decreta Romani Pontificis, nisi divinitus quoque pro certissimo credendum sit, hunc illumve esse verum Romanum Pontificem? Quomodo (nos quoque reponere possumus) per divinam Fidem credendum est, hunc aut illum esse verum Pontificem Maximum, nisi per eamdem fidem credatur, hunc aut illum fuisse rite electum in successorem Petri, & Baptismate, & sacris Ordinibus rite olim donatum, & numquam cum Hæreticis sensisse, aut etiam post maximum munus adeptum in Hæresim non declinasse, quod fieri posse similiter plerique affirmant? Sed his prætermissis, hoc sibi responsum habeant. Necesse est, Dogmata Fidei certissima credere, atque obtemperare Maximis Pontificibus, quamquam eodem assensu non sit necesse eos credere veros Pontifices Maximos, & certa credere tot alia facta, de quibus nuper egimus. Ut enim Dogmata per Fidem amplectamur, certaque credamus, sufficit, ut facta illa, & legitima electio Romani Pontificis, nobis per moralem evidentiam innotescant. Conficitur autem argumentum istud. *Quidquid a Deo revelatum est, verum certumque est; & quidquid per Evidentiam nobis constat, ab Ecclesia, aut a Romano Pontifice receptum aut statutum fuisse tamquam revelatum a Deo, certum quoq; nobis per Fidem divinam futurum est. Sed per Evidentiam nobis constat, Ecclesiam, aut Romanum Pontificem, hoc vel illud dogma recepisse, sive statuisse tamquam revelatum a Deo: Ergo id certum nobis esse debet per divinam fidem*. Et revera quum jubeamur a Deo credere Christianam Doctrinam, quæ ab ipso revelata, & ab Ecclesia, aut a Romanis Pontificibus asserta fuit: cur post tantam assertionis hujusmodi Evidentiam ea Dogmata credere nolimus? cur adhuc dubitare velimus? cur salutem nostram in periculum adducere non credendo? Sibi neget, si potest, conscientia nostra, Ecclesiam, aut Romanum Pontificem ista recepisse, aut decrevisse. Neget, hunc esse verum Pontificem Romanum, rite electum, rite ablutum baptismatis lavacro, numquam hæresi addictum; hos vel illos Libros esse germanos Sanctorum Patrum fœtus; hoc illudve Concilium e Catholicis Episcopis legitime coactum. Hæc adeo evidenter constant, (quamvis per revelationem divinam non constent) ut jure nemo negare velit ac possit. Et qui ista negare, aut in dubium revocare licitum sibi putat, non est cur negare etiam non possit ac velit pleraque alia certissima & evidentia in hoc hominum rerumque temporario statu: quod tamen quantum a recta Ratione, Legibusque divinis atque humanis abhorreat, non est meum ostendere hominibus ratione utentibus. Regitur hominum vita variis Evidentiæ generibus. Qui eis adversatur, aut demens est, aut temerarius, & pœna dignus, si in re cecutiat, quæ in publicum malum, aut in Religionis, suæve privatæ salutis perniciem vergat. Hinc abjiciendæ cavillationes, & diverticula, dolo

malo,

malo, & sine ratione quæsita. Credendum, faciendum, fugiendum est, quod Deus per Ecclesiam nos credere, facere, ac fugere docet, si nobis cordi est æterna vita & conscientiæ quies.

Evidentia autem, ut dixi, alia est Naturalis, alia Moralis. Utrique interdum id roboris est, ut si aliquod effatum negemus, quod non ex Revelatione divina, sed ex Evidentia solum constet, negemus simul aliquod effatum & dogma a Deo revelatum. Posteaquam, exempli gratiâ, Evidentia Naturalis me certum fecit, hunc aut illum esse hominem: si inficiari velim, ipsum illum peccasse in Adam, non possum, quin simul negem effatum ad fidem pertinens, hoc est omnes homines in Adam peccasse. Aut ergo me delirum, aut impium prodam, si hoc affirmare, illud negare pergam. Hoc patere potest in aliis sexcentis exemplis, tum quod est ad licite agendum, tum quod est ad necessario credendum. Igitur qui has evidentes enunciationes negare audeat, etiamsi non immediate, mediate tamen Fidei Dogmata lædit; ac illud præsertim, quod Christus peculiari providentiâ suam regit Ecclesiam, eique non deest in necessariis.

Quod saltem esse extra omnem dubitationis aleam mecum omnes censeant, illud est: Si quis Romanum Pontificem pacifice electum, pacifice regnantem, & ab universa Ecclesia receptum, non credat verum Romanum Pontificem, eique idcirco obsequi & obtemperare nolit justa præcipienti, hac una excusatione fretus, quod non sit certum, ut ajunt, de Fide, illum esse verum Romanæ Ecclesię Antistitem: homo tam temerarius, utpote gravi crimine obstrictus, merito coercendus erit severissimis pœnis, & communione Ecclesiastica privandus. Eadem dicas de legitime habito Concilio. Etenim, quamvis fidei assensu immediate credere legitimum hoc esse Concilium, nullo Ecclesiæ decreto cogamur: cogimur tamen propter manifestas Fidei regulas Concilio generali ab Ecclesiâ recepto morem gerere, & Fide divinâ credere Dogmata ab eo definita, quum Evidentia simul ita agendum præscribat, & satis conscientiam nostram ab errore tueatur, & ad credendum impellat. Hinc justis castigationibus repressi olim Theologastri quidam fuere, qui, quum ab Apostolica Sede damnatum iri præsentirent nonnullas suas absonas a doctrina Christi sententias, sperarunt aut Romano Pontifici terrorem se incussuros, aut frustraturos damnationem, si hanc Thesim evulgarent ac propugnarent. *Non est certum de fide, hunc numero Papam esse verum Pontificem Romanum*. Ridendum plane, & perquam temerarium consilium, quo Schismati præludatur, & omnia Ecclesiæ tribunalia eludantur; quasi aliunde evidenter non constet, qui sint veri Pontifices Romani, & quasi fatendum ipsis quoque non fuisset, hanc unam sufficere Evidentiam, ut Romani Pontificis, & Concilio-

liorum decretis atque auctoritati parere deberent, si Catholici esse ac dici vellent.

Alia sunt facta, quæ in Ecclesia Dei constituta fuere tamquam certa, & constitui adhuc possunt, quibus etsi adjungendus non est supranaturalis Fidei assensus (non enim illa referre inter dogmata licet, nefas tamen sit non amplecti, & non credere vera; & qui credere sive amplecti recuset, Hæretici cordis suspicionem non levem contra se excitabit, aut saltem severitate legum ad meliorem sententiam pertrahendus erit. Hujusmodi sunt ea omnia, e quibus Dogmatum unitas, & conservatio pendere videtur. Exempli causâ, numquam Ecclesia constituere poterit, tanquam Fidei Dogma, hos illosve Libros Hieronymo, Augustino, Chrysostomo, aliisque Patribus esse adscribendos. Id nos tamen novimus & credimus Evidentia edocti, quæ & Aristoteli, & Ciceroni, & Virgilio, aliisque, Libros tribuendos esse edicit. Sublatâ hac Evidentia, nefas non est de germanis hujusmodi Librorum Auctoribus dubitare. At qui contra Evidentiam fidemque antiquitatis Libros a Patribus conscriptos suscipere & deosculari nollet, compellendus foret, pœnis etiam gravibus, ad opinionem hanc exuendam. Ii siquidem Libri Divinę atque Ecclesiasticæ Traditionis promtuaria sunt, eorumque veritas & conservatio mirum in modum conducit, Evangelicæ doctrinæ conservandæ atque explicandæ.

Similiter numquam certissimum de Fide, ut ajunt, erit privato cuicumque homini, se absque omni prorsus erroris periculo intelligere verba Librosque Conciliorum & Sanctorum Patrum. Attamen, ubi is evidenter cognoscat, se eorum sensa intellexisse, quousque aliter ab Ecclesia non edoceatur, certam credere debebit doctrinam, quam in iis verbis & Libris communi & constanti calculo assertam contineri cognovit. Tamdem inter Fidei Dogmata numquam referre licebit, hunc illumve hominem Hæreticum esse aut fuisse, puta Arium, Lutherum, Calvinum. Nemo tamen inter Catholicos ira insanit, ut id genus homines, Libris suis, & Ecclesiæ totius consensione damnatos, negare velit, aut credere nolit a Fide vera devios, quod sibi per divinam Revelationem non constet, eos Catholicæ Doctrinæ revera fuisse adversatos. Id aliunde apertissime constat, hoc est ex ipsa rerum Evidentia. Hujusmodi autem facta ad judicium spectant Ecclesiæ, Maximorumque Pontificum, & aliorum etiam Episcoporum; nullumque dubium est, quin iis judicantibus reverentia maxima debeatur. Reverentia, inquam, maxima, & assensus humilis, non autem divina Fides. Nam & ista judicia nihil aliud respiciunt, quam facta a Deo minime revelata; quare neque per se immutabilia sunt, neque ab omni prorsus erroris periculo immunia.

CA-

Digitized by Google

CAPUT DECIMUM NONUM.

In Judiciis Ecclesiasticis tria consideranda, nempe Doctrina, Persona, seu intentio docentis, & Voces, seu phrases, quibus doctrina exprimitur. In Doctrina damnanda sive probanda, est ab errore immunis Ecclesia; non autem in judiciis de Persona. An judicia Ecclesiastica de Vocibus & sensibus supranaturalem Fidem postulent. Tum solum postulare videntur, quum ad Fidei doctrinam aut statuendam aut defendendam necessarius est in Ecclesia Spiritûs Sancti afflatus, & quum de Traditione colligenda e Patribus, & de sensibus Canonum, & de versionibus sacræ Scripturæ agitur.

NE tamen in judiciis Ecclesiasticis, de quibus nuper facta est mentio, suscipiendis atque pensandis fallamur, utilissimum puto animadvertere, distinguenda ibi semper tria esse, nempe *Doctrinam, Personam docentis, & Voces seu verba, quibus doctrina exprimitur*. Sub nomine Doctrinæ venit id, quod significatur quibusdam vocibus, verbis ac phrasibus, istaque doctrina judicari potest sana aut perversa ab Ecclesiasticis judicibus. Quod quum Ecclesia facit, certum est, errorem intercedere non posse, tum quia fieri non potest, ut Ecclesia Dei in Dogmate fallatur, & Christi promissa irrita efficiat; tum quia sententiam de re profert, quam a Deo ipso didicit sive in sacris Literis, sive per antiquissimam Traditionem. Ideo immutabilia sunt ex institutione Christi, & ex natura sui, quod est ad hanc partem, Ecclesiæ judicia, meritoque a Catholico grege supranaturalis Fidei assensum exigunt.

Persona docentis tum judicari dicitur, quum judicium fertur de mente animove illius, qui doctrinam quampiam tradidit. Sacrorum Judicum & heic habent locum jura, non ita tamen ut eorum sententia (quod est ad hanc partem) nulli mutationi, nulli errori obnoxia sit. Humano more, humanis legibus atque successu ista peraguntur. Ut enim vetus habet regula, Ecclesia non judicat de internis. E solis autem externis, quantum fieri potest, interna judicantur. Fieri igitur potest, ut qui prava scripsit, aut pronuntiavit, recte animo senserit; nam & qui recte sentiunt, non recte semper loquuntur, aut disputant, & cor interdum aliud credit, quum os ex simulatione aliud pronuntiat; sicuti & qui a veritate aberrant, sæpe errorem suum verborum ambiguitate obtegere solent. Præterea multi ex infirmitate intellectus in errores labuntur, non ex pertinacia voluntatis; & cum eodem errore suo conjunctam habent debitam erga Ecclesiæ judicia reverentiam, promti abjurare quidquid noverint ab Ecclesia damnatum, & amplecti quidquid illa constituat. Hi sane inter

Digitized by Google

ter certiſſimos Hæreticos non ſunt computandi, quamquam eos uti Hæreticos Eccleſia de externis judicans rite damnaverit. Quæ autem plena firmitas eſſe in hoc genere poteſt Eccleſiaſticis judiciis, dum occultam feriunt mutabilemque hominum voluntatem ac mentem, & dum interdum e vivis ſublatos, anathemate & diris feriunt, nullam ſuæ mentis rationem reddituros? Neque vero quidquam probri aut periculi in Eccleſiam venit, ſi heic erretur. Ad Doctrinam Chriſti, in qua certe ſtatuenda errare nequit Eccleſia, non ſpectant hujuſmodi facta, hoc eſt, hunc aut illum Auctorem privatum ejus erroris eſſe reum, de quo accuſatur, aut recte ſcripſiſſe, quum ſecus animo ſentiret. Sive hoc ille ſenſerit, quod illi Eccleſia tribuit, ſive non ſenſerit, ſtat ſemper Catholica doctrina, erroreſque in illo homine confixi numquam deſinunt eſſe errores, quamquam ab iis fortaſſe abſuerit ille, quem Eccleſia damnavit.

Nil igitur mirum, ſi uti quibuſdam exemplis ſupra oſtendimus, hujuſmodi judicia iterum inſtitui, & retractari, & mutari Eccleſia patiatur. Immo cuicumque modeſte curanti, ut Auctorem quempiam damnatum ab erroribus purget, ſuccenſere Eccleſia minime conſuevit; quum ſuæ eſſe pietatis ducat, omnibus filiis ſuis quocumque tempore locum vindicandæ innocentiæ relinquere, dummodo ſcandala evitentur, & qui patroni munere funguntur, non ſententias Auctoribus tributas, & ab Eccleſia proſcriptas, tueri, ſed Auctores tantummodo ab erroribus, quibus inquinati credebantur, liberare contendant. Sic Origenem, Theodoretum, Abailardum, Gotheſcalchum, Abbatem Joachimum, alioſque, in ipſis etiam generalibus Conciliis damnatos, ſacrilegium non fuit pro viribus tueri. Atque utinam nullum vere Hæreticum umquam habuiſſemus. Quoſdam contra aut abſolutos, aut innocentes proclamatos, re melius comperta, novis percutere cenſuris in more fuit. Illuſtria ſunt, & huc revocari jure poſſunt Innocentii III. verba in Cap. a nobis de ſententia Excommunic. *Judicium Dei veritati, quæ non fallit, nec fallitur, ſemper innititur; judicium autem Eccleſiæ nonnumquam opinionem ſequitur*, (in definitionibus nempe factorum; nam quæ ad Dogma & Fidem ſpectant, veritate divina jam revelata innituntur) *quam & fallere ſæpe contingit & falli. Propter quod contingit interdum, ut qui ligatus eſt apud Deum, apud Eccleſiam ſit ſolutus: & qui liber eſt apud Deum, Eccleſiaſtica ſit ſententia innodatus*. Attamen quamdiu error manifeſte in ſententiis judicum non appareat, & quamdiu non conſtet, judices fuiſſe deceptos: Ratio poſcit, ut inviolata ſint & veneranda vel hujuſmodi judicia. Quiſquis levi de cauſa & futili aliqua ſuſpicione ductus ea amplecti nolit, Eccleſiæ, Romanorumque Pontificum auctoritati ſanctiſſimæ obſiſtit, & gravi ac juſta caſtigatione plectendum ſe præbet. Sunt & ex his definitionibus, quæ immutabiles, certæque

tæque evaserunt, non quidem proprie ex Ecclesiæ auctoritate, sed ob nimiam rerum evidentiam, publicamque Hæreticorum pertinaciam, qualem qui in Johanne Hus, Hieronymo Pragensi, Luthero, Calvino, aliisque ejusmodi Ecclesiæ Catholicæ hostibus non videt, mente oculisque cecutiat necesse est.

Ad Voces venio, verba, phrases, formasque dicendi, quibus uti solent homines ad explicandam doctrinam suam, eamque transferendam de sua in aliorum mentem. Et istas omnino necessarium videtur a Doctrina distinguere; nam aut pravo consilio, aut ex ignorantia possunt homines sub orthodoxis loquutionibus perversas celare sententias, & rursus orthodoxas hæreticis vocibus convestire. Cognoscere autem, & judicare, quid sonent Voces, phrases, formæque dicendi, est cognoscere, quis earum sit significatus, & sensus: qui itidem sensus, quum sententiam doctrinamve continere & significare possit aut orthodoxam aut hæreticam, pius propterea & sanus, aut impius & pravus sit, appareatque ipse quoque, necesse est, nihil consideratâ Scriptoris mente. Quærimus igitur, an Ecclesia decernens, qualis sit, & utrum Catholicus, an Hæreticus alicujus Libri non divini, sive alicujus dicti, ac propositionis sensus, falli umquam possit, & sitne illius judicio heic adjungenda supranaturalis fides.

Et quidem gravissimæ rationes occurrunt, quæ heic etiam divinæ Christi Sponsæ immunitatem ab errore errorisve periculo tribuendam esse admoneant. Illud enim primo constat, Ecclesiæ Pastores, non ex arbitratu cerebroque suo, neque divinando (quod in Physicis ac profanis Historiis fieri interdum solet), sed ex Traditione majorum de Scripturarum sensu judicare debere, & Christi doctrinam exponere, atque adeo controversias in Dogmate esse dirimendas secundum ea, quæ jam a Pontificibus Maximis, Conciliis, & Sanctis Patribus hucusque accepimus. Quæ res quamquam confirmatione non egeat, nobis tamen est Vincentii Lirinensis viri gravissimi auctoritate confirmanda: *Catholicorum hoc proprium*, inquit ille, *deposita Sanctorum Patrum & commissa servare, damnareque profanas novitates. Ita enim in Concilio Ephesino omnium Patrum una fuit vox, ut quod erat antiquitus traditum, teneretur; quod adinventum nuper, exploderetur.* Superius vero Apostoli vocem interpretans, dixerat: *Depositum, id est, quod tibi creditum est, non quod a te inventum; quod accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenii, sed doctrinæ; non privatæ usurpationis, sed traditionis publicæ; rem ad te perductam, non a te perlatam; in qua non auctor esse debes, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens, &c.* Unde autem colligi potest verus ista neque novitia divinarum Scripturarum interpretatio, & Christianæ Doctrinæ explicatio, nisi e Conciliorum, Romanorum Pontificum, Sanctorumque Patrum monumentis ac Libris? Et rursus quei sine errore colligi poterunt

hujusmodi interpretationes? quei novis Canonibus prisca stabiliri doctrina, si falli Ecclesia potest in assequendo sensu Canonum antiquorum, Librorumque a Patribus lucubratorum? quei certa erit doctrina, si sensum verborum, sub quibus doctrina latet, sine errandi periculo Ecclesia nequit educere? Immo necesse videtur, non solum Librorum & Canonum sensum, sed mentem quoque & internum Sanctorum Patrum consilium in iis vocibus ac phrasibus usurpandis, Ecclesia cognoscat atque intelligat. Nam etsi ab errore abessent Ecclesiastici judices in intelligendo sensu verborum, adhuc dubitandum restaret, num revera id Sancti Patres exprimere voluerint, quod eorum voces ac verba sonant, quum fieri possit, ut quæ homines animo sentiunt, & per verba apta prodidisse sibi videntur, aliter sonent, ac ipsi velint, aut aliter a lectoribus intelligantur. Ad hæc, nisi certissimum sit Ecclesiæ judicium, dum de verborum sensu judicat, quomodo profanas vocum novitates tuto declinabit? Neque firmo decreto comprobare ipsa potuisset vulgatam, seu Latinam, exempli gratiâ, sacrarum Scripturarum Translationem, & palam edicere, nihil inibi contineri, quod verbo Dei adversetur, nihil quod Græco aut Hebræo Archetypo non respondeat. Alia incommoda omitto, aut numquam, aut vix evitanda, ubi dicamus, intercedere posse errorem in Ecclesiasticis judiciis de sensu Librorum, vocum, & phrasium.

Verum suis quoque iisque molestissimis difficultatibus ejusmodi sententia laborat, affirmans, nulli errori obnoxiam Ecclesiam, de alienorum Librorum sensibus judicantem. Nam hujusmodi judicia feruntur in facta quædam non revelata, in quibus nulla ab errore immunitas Ecclesiæ Dei promissa fuit. Et ipsam quidem Ecclesiam novimus divinarum Scripturarum interpretem, falli nesciam, a Deo constitutam; reliquorum autem Librorum interpretem pariter certissimam non novimus. Neque porro ipsamet consuevit divinum assensum hujusmodi judiciis vindicare. Quamquam Honorii I. Romani Pontificis Literæ in Oecumenica Synodo VI. tamquam hæreticis sententiis scatentes proscriptæ fuerint, non defuere tamen Catholici subinde viri, qui Literas illas ab hujusmodi notâ liberare, & Orthodoxas ostendere non dubitarunt. Ista de causa nemo hucusque succensuit, aut diem dixit præstantissimis Scriptoribus Baronio & Bellarmino Honorii Patronis. Nostris autem temporibus quamquam tot animorum seditiones excitarit quinque Propositionum damnatio *in sensu a Jansenio intento*, & postrema hanc in rem habeamus Clementis XI. Pontificis Maximi oracula, nondum tamen sancitum aperte fuit, spectare ad Fidem (quod est ad Jansenii sensum) Romanæ Sedis seu Ecclesiæ totius alioqui venerandam sententiam.

Equidem in hoc arduo negotio, uti & in aliis ejusmodi, illud in primis cavendum reor, ne Miracula sine necessitate multiplicentur,

hoc

hoc est, ut tum solum in Ecclesia mirabilem divinumque afflatum, & supranaturalem opem admittamus, quum vera necessitas id poscit ad tutelam Catholicæ Doctrinæ, & ad avertendam Religionis perniciem in proponendis Dogmatis, & profligandis erroribus. Si ea necessitas absit, non video, cur sponte velimus excogitare Miracula in iis casibus, in quibus se extraordinario auxilio adfuturum esse non est pollicitus divinus Spiritus. Deinde cavendum, ne defensione nostra Ecclesiæ ex se fortissimæ noceamus: quod tum fieri posset, si illa ei privilegia tamquam necessaria tribueremus, quæ postea casus aliquis ei defuisse ostenderet: qua opinione nostra Ecclesiam ipsam ludibrio ac telis inimicorum improvide atque incaute exponeremus. Quamobrem videndum est, an revera necessum sit, ut Ecclesia Dei, sicuti in Dogmatibus proponendis, & in sacris Scripturis interpretandis, ita & in Librorum non Hagiographorum sensu assequendo sit ab omni errandi periculo divinitus secura. Quid in hac re mihi probabile videatur, afferam, humillimum semper erga sententiam meliorem obsequium præfatus.

Et primo, Ecclesiam, interpretantem verba & sensum Canonum, Librorumque a Sanctis Patribus conscriptorum, ut sanam inde Christi doctrinam hauriat, distinguere juvat ab eadem Ecclesia interpretante sensa & verba privatorum hominum, ut ea vel absolvat, vel damnet. Secundo, duæ conditiones considerandæ sunt in Oeconomia Christianæ Doctrinæ, quarum altera ad Ecclesiæ Proceres pertinet, altera ad Christi fideles; utraque necessaria; illa, ut Pastores recte proponant; ista, ut populi recte credant, & credere debeant dogmata proposita. Prima conditio est, ut tunc solum se servandos ab omni erroris periculo immunes Ecclesiæ Pastores in proponenda cælesti doctrina sperare & credere possint, quum debitam fidem & diligentiam ipsi adhibebunt in colligenda ipsa doctrina e sacris Scripturis, Conciliis, Patribus, aliisque Traditionis Ecclesiasticæ monumentis. Quæ Concilia huic muneri ac debito defuere, quamquam initio congregata fuerint optimis auspiciis, Conciliabula evasere, ut de Synodis Ariminensi, Ephesina Latrocinii, aliisque exploratum habemus Quapropter tum Episcopi in Conciliis, tum Pontifices Maximi judicaturi, quum lis est de Dogmate, non pro suo quique ingenio, suisve affectibus, sententiam ferre debent, sed qualem Traditio diligenter explorata suppeditat. Tum vero diligenter explorata Traditio dicitur, quum ex Patrum, Theologorum, & Conciliorum documentis, Episcopi evidenter intelligunt, num doctrina quæpiam tradita, an potius improbata a Majoribus nostris fuerit. Qua in re Evidentia moralis & requiritur, & sufficit, qualem prudentes viri in aliis humanæ vitæ gravissimis negotiis sequuntur, ut aliquid prudentissime credant, aut non credant. Ubi præcessit ilthæc

K 2 Evi-

Evidentia, neque vis, aut pravi affectus intercessere, ad sententiam Ecclesiasticam certus est gressus; eaque doctrina, quæ tum proponitur, divino assensu a singulis Christi Fidelibus credenda est vera, atque germana cœli doctrina. Impletâ enim conditione, quæ ex parte Pastorum exigebatur, sua quoque promissa Christus implet, & adminiculo est Petri Successoribus, Conciliisque Generalibus, ne a salutari veritate aberrent.

Altera conditio, Christi Fideles respiciens, ea est, ut unusquisque, statim ac sibi perspicuum atque evidens fit, ejusmodi definitionem a legitime habitis Conciliis, summisve Pontificibus e Cathedra pronuntiantibus, vel olim, vel recenter, prodiisse, iis fidem adjungere debeat supranaturalem. Evidentia moralis & heic locum habet, credendique necessitatem imponit. Nam quoties aliquid a Deo revelatum fuit, idque per Ecclesiam minime fallacem constat revera fuisse a Deo revelatum: cur diutius suspendere velimus fidem nostram? Perspectum habemus, credenda esse quæcumque Dogmata habet vera Christi Religio. Si cordi nobis est æterna salus, & grave scelus effugere animus est, iis habenda est plena fides, simul ac evidenter innotescit, eadem pro Dogmatibus ab Ecclesia proponi, tergiversatione omni, cavillationibusque submotis. Eodem modo, uti diximus, etiamsi ex Revelatione divina notum nobis non sit, Romanos Pontifices, aut singulos Conciliorum Patres legitime electos, baptismate sacro ablutos, ab omni hæresi alienos fuisse; aut privatos homines, Parochos, & Episcopos, a quibus ἀγράφως ea dogmata Plebi Christianæ tradi solent, aut falli aut fallere non potuisse, atque alia id genus: ab iis tamen Dogmatibus credendis abstinere non licet, ubi moraliter evidens sit, a legitimis Pastoribus legitime propositam fuisse Christi doctrinam. In reliquis humanis negotiis & credimus, & agimus; & nisi agamus, merito interdum punimur, solâ Evidentiâ morali præeunte, mentemque nostram movente: cur in omnium maximo negotio æternum increduli esse, & moras ad credendum nectere velimus? Num omnia suo ore singulis nobis e cœlo revelare debet Deus? num omnem quæstionem per miracula evidentia dirimere? Præcepit ille, ut Ecclesiam audiremus; & qui Apostolos, eorumque Successores Episcopos audit, Christum audit, ut ipsemet ait Lucæ X. 16. Igitur, ubi conscientiæ nostræ patuit, quid de Christiano Dogmate legitima Romanorum Pontificum, & Conciliorum, & Patrum auctoritas decrevit, id fortiter credendum; & nolle credere, aut insani, aut hæretici hominis erit.

His positis, si petatur, an Ecclesia falli possit in intelligendis sensibus & verbis sacrorum Canonum, & Sanctorum Patrum: respondemus, ipsam falli non posse, postquam in iis expendendis curam debitam, & sinceritatem adhibuit, & Evidentiam moralem secuta

est.

est. Quam tamen immunitatem ab omni errore tum solum tribuimus, quum de colligenda Traditione cœlestium Dogmatum agitur, non autem in aliis rebus & factis neutiquam revelatis. Id e Christi promissis necessario fluit. Nam si Christus Ecclesiam suam a salutari veritate Dogmatum numquam recessuram pollicitus est, uti aperte scimus pollicitum fuisse; & insuper si Dogmatum & Scripturarum vera interpretatio atque definitio haurienda est e Sanctorum Patrum, Conciliorumque præcedentium documentis, uti hauriendam esse constat, necesse est, ut Ecclesiastici judices hujusmodi monumenta eorumque sensus intelligere sine errore possint, quoties conditionibus sibi impositis rite defuncti fuere. Nam quei doctrinam sanam ac veritatem in Ecclesia sua Christus servet, & quo pacto Pastores tuto ipsam constituant, & ab hæreticis deliramentis tueantur, si errandi periculum subsit, vel post diligens Patrum examen, & Evidentiam compertam, & proscriptos seculi affectus?

Peculiare igitur sancti Spiritus auxilium necessario adesse dicimus Ecclesiæ, dum ejus Pastores monumenta Traditionis fideliter & sedulo consulunt. At illud adesse, aut necessarium esse nequaquam dicere audemus in singulorum Patrum Libris & sensibus examinandis, atque interpretandis, vel quum Traditio inde hauritur. Spiritus sancti ope, inquam, indigent & donantur Ecclesiæ Magistri, quum collective e Sanctorum Patrum Libris Dogmata petunt; non autem id certum, quum singillatim de unoquoque Patre judicant, ejusque sensa exponunt. Paradoxum id videatur, nam postquam dedimus Conciliis & Ecclesiæ, tamquam necessariam immunitatem ab errore in interpretandis omnibus aut plerisque Patribus collective sumtis, si rursus in intelligendis singulis falli ii possunt, errori quoque obnoxia sit eorum auctoritas oportet in interpretandis omnibus, aut plerisque Patribus; universalia enim e singularibus constant, & singularium infirmitas in universalia quoque transit.

Attamen mirari desinent, quicumque secum animo volvant certissimum illud Catholicæ Ecclesiæ effatum: nempe singulos Sanctos Patres, & singulos privatos Præsules in doctrinâ Christi explicanda & tradenda, firmum veritatis argumentum præstare non posse; & contra, omnes, aut plerosque in aliquo Dogmate & in sacrarum Literarum expositione concordes, quod est ad fidem & mores, solidissimum atque divinitus certum suppeditare veritatis argumentum. Nempe singuli, quamquam summa veneratione digni, errare tamen potuerunt, quum peculiari Spiritus sancti inspiratione quisque singillatim sumtus caruerit in suis conscribendis Libris, & quibusdam phrasibus ac verbis adhibendis. At omnes simul sumti errare nequaquam potuernnt; Ecclesiam quippe ipsi illi simul sumti referunt, quam numquam in errores lapsuram pollicitus est Christus. Deinde non quod

aliquis vir Sanctus hoc illudve senserit, ejus sententia sufficit ad stabiliendum aliquod Christi Dogma, neque uno illius dicto niti Conciliorum judicia debent; sed opus est statuere & credere, quod omnes, aut plerique Patres, & rationes, & alia Traditionis legitimæ documenta ad ita credendum impellunt. Quapropter, quamvis in quibusdam Oecumenicis Conciliis, & plerumque a Dogmaticis & Polemicis Theologis, loca Sanctorum Patrum afferuntur in confirmationem sacrorum Dogmatum, & Ecclesiasticarum sanctionum; eorum tamen singillatim sumtorum sensus ad fidem non pertinet; neque divino assensu credendum est, singula ea verba & phrases eum continere sensum, quem Episcopi & Theologi intelligunt. Sed interdum ea, qua par est reverentiâ, aliter aliqua interpretari licet, intactâ semper veritate doctrinæ. Id inter Theologos eruditione non minus, quam sinceritate conspicuos fieri sinit Ecclesia. Et in Oecumenica Synodo VII. ut alias Synodos prætermittam, occurrere ex his nonnulla possunt, uti, exempli gratiâ, minus apte adhibitus est ad firmandum Imaginum cultum S. Basilii locus, ubi ille de Filio Deo loquitur, perfecta & integra Dei Patris imagine. Nam quod de rationibus jam diximus, de effatis quoque Sanctorum Patrum dicendum est, quibus Dogmata stabiliuntur atque probantur. Plurimas tum rationes, tum sacrarum Literarum & Patrum sententias, Concilia, & Romani Pontifices semper habent, & congerunt, quum Dogma quodpiam rite decernunt. Sunt autem inter istas multæ invictæ, & ab impiis tantum aut dementibus in controversiam adducendæ; sunt & aliæ probabiles tantum, & verisimiles, quæ tamen invicem robur sibi dant, & accipiunt; & aliæ quoque interdum possunt animadverti, quæ nihil ad rem propositam faciant.

Ista vero omnia simul conjuncta eam Dogmatis ac Traditionis moralem Evidentiam præstant, quæ necessaria est, ut Ecclesiastici Judices prudenter & tuto de Doctrina credenda sententiam ferant. Qua in re patet, nihil novi a Deo tunc revelari, nullumque novum factum divinitus statui; sed divinam opem tantummodo adesse, ut quod jam ante revelatum fuerat, tunc a judicibus sine errore deprehendatur, atque ut ab examine religiose ac sapienter instituto, & ab Evidentia morali, omnis umbra humanæ fallaciæ avertatur, etiamsi ad fidem singula ea facta, singulæ Patrum Interpretationes minime spectent. Et profecto Dei providentiæ ejusque promissis, pro Ecclesiæ Catholicæ & Doctrinæ veræ incolumitate jam factis, tribuendum necessario est hujusmodi patrocinium, non autem in omnibus etiam singularibus. Eodem etiam modo ad peculiarem Dei providentiam pertinet, ne omnia sacrarum Scripturarum exemplaria, aut omnes Sanctorum Patrum Libri in mundo pereant, ne omnes Episcopi in Synodis, ne omnes Sancti Patres in Dogmatis exponendis errent;

non

non autem pertinet, ut singula etiam Scripturarum, aut Patrum exemplaria serventur, atque ut singuli Episcopi, singuli Sancti Patres numquam in Doctrina fidei hallucinentur.

Ex alia autem regula, quam antea statuimus, certum est, unumquemque Fidelium, simul ac evidenter cognovit, Dogma aliquod ab omnibus, aut plerisque Patribus tradi, consentire statim, illudque amplecti debere, etiamsi nulla Ecclesiæ definitio præcesserit. Si contra conscientiam & intelligentiam suam heic ille agat, & contraria tueri velit, ac venditare incipiat, facile se præbebit, aut puniendum aut coërcendum tamquam temerarium. Et nullum quidem solenniter constitutum est Ecclesiæ Catholicæ Dogma, quod evidenter antea non apparuerit in Patrum scriptis, atque in aliis Traditionis Ecclesiasticæ præcedentibus monumentis memoriæ mandatum. Id cernere est in Conciliis Ephesino, Chalcedonensi, Constantinopolitano II. III. & IV. In Lateranensi sub Martino, in Florentino, & ceteris fere omnibus, ubi e Traditione Patrum omnia sanciuntur. Id in Epistolis Maximorum Pontificum, Cœlestini, Leonis, Gelasii, Hormisdæ, Vigilii, Gregorii, Agathonis, & aliorum deinceps. Pelagianam pestem Julianus tuebatur quibusdam pessime intellectis Patrum locis. At Augustinus a se stare, hoc est, cum Ecclesia Catholica sentire antiquos Patres in lib. 1. & 2. contra ipsum Julianum accuratissime demonstrat, & Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Ambrosium, Gregorium Nazianzenum, Basilium, Chrysostomum, Hieronymum suæ sententiæ faventes adfert. Seculis autem proxime præteritis, quibus Socinus, ejusque gregales, Mysteria vel omnium augustissima in dubium revocarunt, Arminianis subinde a tanta temeritate parum abludentibus, lis intentata est Nicæno Concilio, illiusque decretis de vera divinitate Verbi credenda, quasi hæc vetustioribus Patribus (si Superis placet) aut ignota, aut etiam improbata fuerit. Verum ab hujusmodi calumniis ita nunc liberata est Nicæni Concilii fides curâ hominum eruditorum, ac præcipue Georgii Bulli, cui licet a Catholicorum communione alieno multum tamen laudis debetur, ut jam nemo non videat trium priorum Seculorum Patres atque Scriptores cum Nicænæ Synodi Patribus in ea sententia aperte consensisse. Hanc itaque Evidentiam cum omnibus receptis Ecclesiæ Catholicæ Dogmatis atque definitionibus perpetuo conjunctam, hanc, inquam, Patrum Traditionem atque concordiam facile unusquisque per se deprehendat, si fideliter ac accurate veterum monumenta perpendat, idque satis esse potest, ut sine alio Ecclesiæ decreto iis Dogmatis Christiani adjungere aut tuto possint aut debeant fidem. Sed illam Traditionem evidentiorem, & divinitus certam Ecclesia deinde facit, dum Dogmata ipsa statuit. Neque dubitare amplius licet, quin Patrum chorum Ecclesia probe

Digitized by Google

intellexerit, & sine errore sensa illorum interpretata fuerit, quando certum est, illi divinum Spiritum non deesse, dum Traditio sincere colligitur, & doctrina a Majoribus tradita definitur.

Ad judicia ergo de sensu Canonum quod attinet, si agatur de generalibus Conciliis, aut etiam de particularibus ab Ecclesia tota probatis; videre nescio, quei admittenda non sit (vel quando singularium Canonum interpretationes fiant) in legitimis Ecclesiasticæ Doctrinæ Judicibus ea ab errore immunitas, quæ illis certe est, dum sensus singulares Bibliorum, & collective Sanctorum Patrum sensus exponunt in fidei & morum doctrina. Quum singularia hæc monumenta certissimas contineant Evangelicæ veritatis sanctiones, necesse est, ut ad earum sensus intelligendos opem conferat Deus, ne promissa Christi frustrentur, & ne in necessariis Ecclesia deficiat. Reliquorum Conciliorum Canones singulares, quos Ecclesia rite nondum probavit, etsi auctoritate & pondere præstare soleant singulorum Patrum scriptis, attamen non alia lege eorum sensa intelliguntur, atque explicantur, quam qua singulorum Patrum Libri. Utrobique similes rationes atque argumenta militant.

In intelligendis & comprobandis Versionibus sacrarum Scripturarum necesse itidem est, ab errandi periculo libera sit Ecclesia. Ideoque Vulgatam Latinam, quam Tridentina Synodus authenticam renunciavit, non venerari, non divinæ veritatis fidam interpretem censere, piaculum foret, non quod singulorum verborum ac phrasium usus in ea versione probandâ divinitus Ecclesiæ revelatus fuerit; sed quod eam versionem post tot Seculorum, & Ecclesiarum, & Eruditorum consensum atque consilium, evidenter Oecumenica Synodus deprehenderit iis abundare dotibus, quæ ipsam persuadeant & reliquis Latinis versionibus præstare, & fideliter reddere divinum verbum, erudiendis in doctrina sana fidelibus necessarium. Decreto post tantam evidentiam prudenter concepto quin adfuerit ope sua divinum Numen, dubitare nos vetat non una consideratio. Et necesse sane est, ut Latinæ Ecclesiæ sit aliqua versio, unde Pastores & populi petere veram sacrarum Literarum doctrinam possint. Nam Græce & Hebraice plerique nesciunt, & porro scire nequeunt. Quænam ergo erit umquam hæc authentica, & fida, & sine fraude ac depravatione facta versio, si eam ne post accuratissimum quidem examen Ecclesia sine periculo errandi statuere potest? Præterea divini Verbi interpres legitima a Deo constituta fuit Ecclesia, & tot hucusque ex ipsa habemus decreta vulgatæ Versionis sensibus innixa, ad erudiendos in vera fide Catholicos. Porro ista Ecclesiæ auctoritas, atque ejus decreta suspicione erroris laborabunt, quando certum non sit, eam a Deo regi, ita ut in assequendis Versionis alicujus sensibus minime decipiatur. Divina autem providentia quum sapientissima & potentissi-

tissima sit, ubi finem aliquem voluit, opus est, ut media quoque necessaria ad eum finem consequendum suppeditarit. Parco aliis intolerandis incommodis quæ sequerentur, si Versionum, ac præsertim Vulgatæ, sensus certo intelligere non posse Ecclesia dicatur.

Ceterum, uti dicebamus, non ita statuendum est, ut singula vulgatæ Versionis verba, immo omnia ejusdem puncta, & commata, existimanda sint divino calculo confirmata, quod generali constitutione ipsam Versionem Synodus Tridentina probarit: quam nonnullorum opinionem piam potius, quam prudentem & veram putamus: Nam nulla vitia in ea versione deprehendi posse, nihilque illic haberi, quod aut Græcis aut Hebraïcis Codicibus penitus non respondeat, qui affirmare velit, aut in hujusmodi eruditione plane sit hospes oportet, aut nimio zelo rapiatur. Hos errores, si ita appellare placet, hæc menda, & hasce qualescumque discordias a Græcis aut Hebraïcis Libris, immo inter ipsa exemplaria Latina, sæpe notarunt viri Literarum scientiâ præstantes, Theologi, & Catholici, & in ipsa arce Religionis Roma; neque ignorarunt ipsi Tridentini Patres. Itaque authentica in iis solum proclamata vulgata Versio, quæ ad fidei & morum doctrinam faciunt, in quibus dignoscendis & constituendis inconcussa sunt legitima judicia Ecclesiæ & Apostolicæ Sedis. Reliqua dissimulata sunt, & Eruditorum arenæ relicta, utpote non necessaria; neque enim in sensibus, rebusque minime necessariis statuendis divinam opem sibi tribuit Ecclesia. Proinde ea tantum mens Tridentinis Patribus fuisse videtur, ut vulgata Versio sine erroribus & fidelis esse credatur in Doctrina ad fidem & mores pertinente; & sapientissime decretum est, eam in disputationibus, & concionibus publicis, & sacris Mysteriis adhibendam esse, tutoque adhiberi posse, reliquis Versionibus posthabitis, in quibus tales prærogativas non agnoscit Ecclesia. Verum ne alias quidem improbavit Versiones, quæ bona fide concinnatæ fuerint, & quantum fieri potest, veritatem originalis textus & Traditionem doctrinæ veræ exprimant; multoque minus Hebraïcos codices, & LXX. Interpretum Versionem explosit. In hanc rem præter Sixtum Senensem, Andream Vegam, Melchiorem Canum, Genebrardum, Marianam, Serarium, Bonfrerium & alios, consulendus est doctissimus Cardinalis Pallavicinus Lib. 6. Cap. 17. Hist. Conc. Trid.

CA-

CAPUT VIGESIMUM.

Ecclesiastica judicia de privatorum hominum Libris, Verbis, & Sensibus, ad fidem pertinere minime videntur. Et tamen doctrina in iis aut probata, aut damnata, Fide supranaturali credenda. Ipsa illa judicia quandonam certa quoque credenda sint, quamquam non assensu divinæ fidei. Quid heic Disciplina præcipiat. In Jansenii causa quid præstandum.

Atque hactenus de Ecclesiâ interpretante Verba, phrases, & sensum tum Canonum, tum Librorum, quos conscripsere Sancti Patres, quum de Traditione colligenda, & salutaribus Dogmatis sanciendis agitur. Restat, ut & de sensibus Librorum aut dictorum agatur, quorum Auctores fuerint privati homines, aut Hæretici, aut alii ab Ecclesia proscribendi. In his utique judiciis quantalibet evidentiâ & curâ peractis, quantumlibet suspiciendis ac venerandis, eamdem ipsam peculiarem divini Spiritus opem adesse non arbitror, quam in sanciendis Dogmatis Ecclesiæ tribuendam esse credo. Potissima hujus asserti ratio est, quia non omnibus suæ Sponsæ judiciis se præsto futurum Christus pollicitus est, sed iis tantummodo, quibus constituenda est, explicanda, ac proponenda salutaris doctrinæ veritas, & eliminandi errores. Hujusmodi vero judicia de privatorum hominum verbis ac phrasibus non doctrinam respiciunt, sive sanam, sive hæreticam, sed solos verborum sensus suapte naturâ mutabiles, aut intelligibiles secundum arbitrium atque opinionem mortalium. Mutabiles quidem sunt, & æquivoci interdum, tum in Patrum, tum in Conciliorum monumentis verborum sensus. At quum necesse sit, illinc petere Traditionem, veramque doctrinam, necesse quoque est, ut Deus Ecclesiæ adsit sensus illos interpretanti, eamque ab errore tueatur, quando ipsam constituit columnam & custodem Veritatis. A verbis autem, & phrasibus Scriptoris alicujus, hominisve privati, neque cognitio, neque conservatio Catholicorum Dogmatum pendet. Jam aliunde sancita sunt, aut sanciri debent Dogmata, & secundum illa expendendi sunt eorum Librorum sensus, non autem secundum sensus eorum Librorum sunt expendenda Dogmata. Hoc est: quia ope divina certo Ecclesia cognoscit, quid Canonum & Patrum verba sonent, doctrinam Fidei ad eorum sensuum normam constituit. At contra ideo de Librorum privatorum sensibus Ecclesia judicat, quia ipsos jam constitutæ doctrinæ aut adversantes aut consonos animadvertit. Igitur, etiamsi Ecclesia in hujusmodi Librorum sensibus intelligendis falleretur (quod tamen accidisse, nisi evidenter contrarium pateat, numquam

a piis

a piis fidelibus putandum eſt), non ideo periclitaretur doctrinæ veritas, non ideo Eccleſiæ prærogativa in Dogmatis ſtatuendis quidquam læderetur.

Ubi ergo conſtat (conſtare autem facile poteſt) quam doctrinam probare aut damnare velit Eccleſia, dum effatum quodpiam privati alicuius hominis probat, aut damnat: neceſſe eſt, ut integro animi & cordis aſſenſu eam cum Eccleſia amplectamur aut abominemur doctrinam. Nulla deinde eſt neceſſitas, ut eodem etiam aſſenſu fidei credamus effati illius verba revera ſonare & ſignificare id, quod Eccleſia probat, aut damnat, noſque cum illa probamus ſive damnamus. Certe non apparet, cur dicendum ſit ſpectare ad fidem peculiare hoc factum. Non illud olim revelavit Deus; ne nunc quidem Eccleſiaſticis Judicibus opus eſt ut revelet, aut ſaltem ut extraordinarium conferat auxilium, ne in aſſequendo eorum verborum ſenſu erretur, quando ſive ea Auctoris verba id ſignificent, ſive non ſignificent, ratum certumque ſtat de Doctrina Eccleſiaſticum judicium, & Chriſtiano gregi evidenter conſtare poteſt, de qua doctrina judicium tunc fuerit pronuntiatum. Id ex obvio verborum ſenſu facile agnoſcitur. Si dubius & æquivocus eſt ille ſenſus, ipſum per alia verba explicare & determinare ſolent Eccleſiaſtici Judices, uti pluribus exemplis confirmari poteſt, donec fidelibus evidenter innoteſcat, quam doctrinam aut configere, aut commendare tum velit Eccleſia. Ita in Janſenii negotio dum Romana Cathedra, aut Eccleſia congregata explicet (ſi opus eſt, communi tamen ſententiâ non eſt opus) atque ſtatuat, quem ſenſum, & quam doctrinam ipſa damnavit damnatamque velit in V. Propoſitionibus Janſenio tributis: Dogma Fidei tunc in tuto erit, atque errori præcludentur viæ; neque ulla neceſſitas amplius erit, credendi ſupranaturali aſſenſu, eamdem illam damnatam doctrinam in Janſenii verbis atque intentione fuiſſe, quum id ſcire, aut credere, neſcire, aut negare, merum tantummodo factum reſpiciat, a quo doctrina fidei nequaquam pendet.

Sed alia quoque ſuppetit ratio, quare ad fidem pertinere non poſſint Eccleſiaſtica de privatorum hominum Libris, verbis, ac ſenſibus judicia. Hominum verba æquivoca, ut diximus, plerumque ſunt tum ex inſtitutione populorum, tum ex uſu Scriptorum, metaphoris aliiſque tropis utentium. Non unus itaque, ſed diverſus plerumque iis ſenſus ſubeſt. Neque impedire Eccleſia poteſt, quominus aliena dicta æquivocationibus ſcateant, & æquivocos ſenſus pariant. Neque hoc impedire miraculorum ope Deus voluit, aut vult, quum ſatis ipſi ſit facere, ne in interpretandis explicandiſque divinis Libris, & colligenda Traditione, & proponenda vera doctrina, errare poſſint legitimi Eccleſiæ Catholicæ judices. Hinc eſt, quod Eccleſia ita ſtatuere non poteſt, unum quempiam ſenſum verbis alicujus Libri, ſive

pro-

Digitized by Google

propositionis inesse, ut alius sensus subesse non potuerit, ac possit; quamquam simul ac statuit, quodnam dogma sub iis verbis ac sensibus claudi ipsa arbitretur, ipsumque damnat, dubitandum amplius non sit, quin recte & sine errore damnatum illud dogma fuerit. Experientia ipsa his suffragatur. Certe Ecclesia enunciationes easdem secundum varios sensus acceptas, nunc adprobavit, nunc improbavit, & eadem omnino verba modo aversata est, modo amplexa, prout ipsi visa sunt signare aut pravam aut rectam doctrinam. Ita celebris illa thesis: *Christus est unus e Trinitate*, sive *unus de Trinitate passus est*, ab Hormisda Romano Pontifice aliisque Catholicis rejecta primo fuit, quod ejus sensus ad Eutychianam Hæresim accedere crederetur, & ab ipsa significari, divinam naturam humanis doloribus ac infirmitatibus fuisse obnoxiam. At subinde eamdem thesim uti Catholicam recepere Joannes II. & Vigilius Romani Pontifices, atque Oecumenica Synodus V. quum nempe in Catholico sensu accepta fuit, & credita veram Ecclesiæ Catholicæ sententiam sonare, atque exprimere. In Synodo Antiochena vocem *Homousion* Episcopi complures proscripsere, in sensu Pauli Samosateni acceptam; Nicæni vero Patres in sensu Catholico consecrarunt. Ita & tempus fuit, quo variæ circa Incarnationem sententiæ secundum varias illarum intelligentias male aut bene sonabant. Quum Pelagii Literæ, ac Cœlestii Libellus de gratia Dei coram Zosimo & Romana Synodo lectus fuisset, *Libellus ille Catholicus dictus est*, uti scribit S. Augustinus Lib. 2. ad Bonifacium Papam Cap. 7. ita ut Zosimus, pro fama utriusque Hæretici solicitus, non sine aliqua indignatione ipsos purgarit apud Africanos Patres, inquiens Ep. 4. *Est-ne ullus locus in quo Dei gratia, vel adjutorium prætermissum sit?* Verum Pelagius nomine Gratiæ non peculiare Dei donum animæ infusum, sed legem, doctrinam, exempla Christi, aliaque externa adminicula intelligebat. De hoc sensu monitus Zosimus ab Africanis Patribus, adprobatos ante Libros eorumque Auctores anathemate feriit, ab Ecclesia ejecit. Multus sim, si alia in hanc rem exempla congerere velim, quibus videas, in assequendis privatorum Librorum, verborumque sensibus tam certa non esse Ecclesiæ judicia, ut divinam fidem exigant, quum tamen eisdem semper sit divinitus certissimum de doctrina judicium.

At inquiat aliquis: Ergo, si erroribus obnoxia est Ecclesia in damnandis privatorum Librorum sensibus, nullam hujusmodi judiciis fidem habere debebimus. Ergo liberum erit unicuique, aliter eosdem Libros, & privatorum hominum dicta ac verba, non secundum Ecclesiæ interpretationem, sed pro intelligentia sua, explicare, adeo ut superflua quoque dici possint hujusmodi decreta. Ergo frustra tot ictibus Apostolica Sedes percusserit reluctantes adhuc Jansenianorum reliquias; immo parum æque præceperit, ut V. Jansenii Proposi-

positiones in sensu ab eodem Jansenio intento proscriptæ, non ore solum, sed corde etiam a fidelibus ejurentur. Ita argutentur quidam, splendidâ in speciem, sed fallaci plane ac temerariâ consecutione. Dicimus igitur, non exigi certe, ut divinæ fidei assensu credamus, hominem quempiam ab Ecclesia, sive ab Apostolica Sede, tamquam Hæreticum damnatum, reipsa talem quoque esse in conspectu Domini Dei, cujus unius est hominum corda scrutari; aut revera alicujus Libri sive Auctoris verba id sonare, quod damnatum ab Ecclesia fuit; eumque habere sensum, quem Ecclesia ipsis tribuere videtur. Fieri potest, ut ex aliis monumentis post judicium primum detectis, & ex diligentiori locorum, verborumque collatione ille qui antea prave sentire putabatur, in recta sententia fuisse postea deprehendatur, ejusque verba commodius & accuratius explicata, ab impietate liberentur. Quod quoties secundum germanas Criticæ regulas, & sincero patrocinio præstetur, neque ab Ecclesia, neque ab Eruditis moleste ferendum est. Major enim cura Veritatis, & Christianæ Caritatis habenda, quam proprii judicii, quando ejus naturæ judicium non est, ut necessario veritas cum ipso conjuncta incedat: quod in Ecclesiasticis de Doctrina, seu Dogmate, judiciis rite peractis semper fieri, est apud nos exploratum. Ex adverso etiam contingere potest, ut re melius explorata atque discussa, qui Auctor, qui Liber ante ab Ecclesia aut probatus aut absolutus fuerat, male sensisse, & hæretica dogmata continere postea noscatur, & æquissime tamdem damnetur. Ex hac regula Ibæ Epistolam, atque Theodoreti Capitula, quæ in Concilio Chalcedonensi censuram Patrum effugerant, eorum Auctoribus Catholicæ communioni redditis, deinde Oecumenica Synodus V. execrata est, impiisque sententiis atque erroribus scatere deprehensa justissimo anathemate perculit. Rursus Honorium Romanum Pontificem Oecumenica Synodus VI. Hæreticis accensuit, ejusque Epistola ad Sergium tamquam impia proscripta. At veritati & æquitati suus perpetuo futurus est locus. Utique post tantum antiquitatis consensum ego negare non ausim (parcant Baronius, & alii) quin anathema dictum Honorio fuerit; sed cum Baronio, Bellarmino, & aliis contendere & nos possumus, Honorium male revera non sensisse de Christi Voluntatibus: neque Hæreticum plane fuisse. Restat adhuc illius Epistola. Nihil ibi doctissimis viris occurrit, quod consideratâ temporum & rerum conditione, verum referat Monothelismum, hominemque faciat impia tradentem. Quare damnatam in Honorio doctrinam nos quidem execramur; at Concilii sententiam de Persona & Scriptis Honorii certe suspiciendam, sed non omnino certam censemus, quod & quamplurimi ante nos censuere, scriptisque prodidere, plaudentibus Eruditis, & Ecclesia, atque Apostolica Sede post tot annos nequaquam improbante illorum consilium.

Digitized by Google

filium. Video, in magnis ambagibus versari, qui Epistolam illam merito fuisse damnatam evincere conantur, & Baronium atque Bellarminum cum sua sententia componere volunt.

Ceterum, quotiescumque Ecclesia, aliquem aut Auctorem aut Librum post plenam causæ cognitionem damnavit, & illius mentem, istius sensum, quantum fieri potest in humanis, accuratissime investigavit, & conceptis verbis de adhibita diligentia, & de sensu proscripto monuit fideles, confirmatâ sententiâ priore, & improbato illius Auctoris sive Libri patrocinio; tantum roboris Ecclesiasticis judiciis accedit, ut iis non acquiescere, & adhuc adversari, non temeritas tantum, sed scelus sit, idque non leve. Veneranda semper sunt Apostolicæ Sedis, & Ecclesiæ, vel de his rebus judicia. Attamen tolerare interdum Ecclesia solet ac potest, ut damnatis Auctoribus, Librisque proscriptis modesta & humilis defensio præstetur. Melius ipsa amat suos habere innocentes, quam reos, & quamquam prius rite judicaverit secundum allegata & probata: nihilominus æqui deinde bonique facit hujusmodi etiam patrocinia, utpote quæ interdum veritati prospicere, semper Caritate abundare possunt. Verum, postquam Ecclesia nulli diligentiæ pepercit, & patronos nihil solidi afferentes, immo cavillationibus tantum causam agentes, silere jussit novis decretis, humillime parendum est. Et non divina quidem, sed pia fides, & non oris tantum, sed & animi reverentia est his adhibenda judiciis.

Ad leges Disciplinæ, quæ interdum tutelam suscipi reorum finit, pertinet etiam nostræ sententiæ æquitas. Tum Ecclesiæ interest aperire, tum fidelium cognoscere, qui sint Hæretici, hoc est homines Catholicæ Fidei vel voce vel scriptis adversi, & qui sint Libri sensibus perversis, & errorem spirantibus contaminati, ut vera Christi Doctrina incolumis in congregatione fidelium servetur, & omnis errandi causa auferatur. Utramque pestem vitandam esse scimus e Christi ejusque Apostolorum imperio, ne, ut ait Apostolus 2. ad Tim. III. 13. *Mali homines, & seductores, & errantes, in errorem nos mittant*. Porro ex institutione divina Pastorum est, scilicet Episcoporum, ac potissimum Apostolicæ Sedis, lupos hujusmodi detegere, & venenata pascua removere. Ipsorum est judicare, quid ovibus fugiendum sit, quidve sequendum. Igitur sine crimine, sine temeritate negari obsequium, & pia fides non potest hujusmodi judiciis, ubi diligentissimo examine legitimi Judices causam versavere; ubi statutum est, nullius ponderis esse adhibitas in patrocinium personarum atque Librorum, rationes. Cur enim temerarium non sit, privatam suam opinionem solenni Ecclesiæ & Apostolicæ Sedis, hoc est, Judicum a Deo constitutorum, sententiæ præponere in re tanti momenti? Nisi his decretis humiliter & ex animi sententia obtem-

peran-

perandum, atque acquiescendum est, sique retractari ista judicia possunt, quamquam adeo exquisite peracta: quandonam constabit, qui sint Hæretici nobis ejurandi, quæ sint verba male sonantia, qui sensus impiam doctrinam referentes? Quotidie non acquiescendi, non obtemperandi causas nectemus, atque interea Hæretici frustra damnati bacchari pergent, eorumque Libri sensibus perversis infecti doctrinam perversam animis pervicacibus aut incautis legentium instillare non cessabunt. Quem quæso judicaturum de sensibus verborum, de mente Scriptorum amplius appellabimus, quando Ecclesiam, Concilia, & Christi Vicarios auscultare nolimus, a quibus tam solenni judicio hæc etiam causæ pars & controversia diremta est? Utique non sunt e cœlo expectandi Angeli, ut his quæstionibus finem faciant. Numquamne parendum est?

At, inquiunt, nos Doctrinam ab Apostolica Sede, & ab Ecclesia damnatam damnamus; non enim illic errori obnoxia est Ecclesia Christi Sponsa. Hanc autem Doctrinam verbis & phrasibus illius Libri contineri, eamque illius hominis menti revera insedisse, neque divinitus cognoscit Ecclesia, neque jure nos ad credendum cogere potest. Silentium præ reverentia adhibebimus. Majora præstare necessum non est. Nam quei certos nos Ecclesia de re illa faciat, quam ipsa certo non cognoscit, & in qua judicanda errare potest? Verum arguiis talibus Ecclesiæ mandata eludere nefas est; & qui iis utitur, Fidei quidem leges se habere perspectas prodit, Disciplinæ autem prorsus ignorat. Nimirum Disciplina præcipit, ut his etiam judiciis rite peractis animum pie fideliterque submittamus. Cordi nobis futura est præ omnibus Catholica Doctrina: ergo abominandi, qui illam corrumpunt voce, scriptis; ergo damnanda scripta & sensa, quibus ex Ecclesiæ sententia continetur male sana doctrina. Cujusnam vero est, nisi Episcoporum, & præcipue Romani Pontificis, juridice decernere, qui sint isti Auctores nobis execrandi, quive Libri, Verba, & Phrases veneno infecta? Recta igitur ratio docet, hos præ aliis Auctores, Librosque esse a nobis damnandos, quos Ecclesia per juridicam & solennem sententiam damnavit, & damnandos mandavit. Itaque huic damnationi quisque fidelis corde & ore subjicere se debet, & inanem, ne erret in obsequendo, timorem deponere. Ferendi ergo non sunt ii Jansenii Episcopi olim Iprensis asseclæ, qui post celebre ac repetitum ab Apostolicâ, Sede, & ab Ecclesiâ universa receptum Jansenianæ causæ judicium cedere nolunt & obsequi, & quorum nonnulli sub specie tuendi Jansenii & vindicandi a notâ hæreseos impacta, non quidem ejus personæ, ut constat hujus controversiæ peritis, sed ipsius doctrinæ errores damnatos defendere & tradere non dubitarunt, Summis Pontificibus, Episcopis, omnique Ecclesiastica ac seculari auctoritate contemtis. Sibi igitur irascantur, si Disciplinæ severitatem

in se

in se experiuntur, qui Disciplinæ Legibus adeo temere adversantur? Fieri non potest, ut gravem Hæretici cordis suspicionem non ingerant, dum tanto molimine deploratam Jansenii causam tuentur. Nam quod est ad novissimum Clementis XI. Pontificis Maximi decretum, nihil æquius efformari potuit, quam quum statuitur, *non ore solum, sed & corde rejici ac damnari ab omnibus Christi fidelibus debere damnatum in V. Propositionibus Janseniani Libri sensum, quem illarum verba præ se ferunt, nec alia mente, animo, aut credulitate formulæ Jansenianæ condemnationis subscribi licite posse*. Jure (uti diximus) exigere a Fidelibus Ecclesia potest, ut Libros, hominesve a se damnatos damnent. Quis autem mentis compos, & veræ Theologiæ gnarus, sibi persuadeat, licere aliquid ore damnare, illudque ipsum interea corde amplecti? Ista linguæ & animi dissensio ullisne potest ratiunculis dealbari, atque excusari?

Quod autem Apostolica Sedes in Jansenii causa nunc exigit, non nudius tertius exigi cœptum est, sed ab ipsis Ecclesiæ incunabulis invaluit. Ubi quempiam Hæresis Ecclesia damnavit, tum continuo præceptum est, ut illum omnes pro Hæretico haberent, atque ut saltem Ecclesiæ Ministri ipsum disertis verbis execrarentur. Formulæ etiam, sive fidei Professiones fuere constitutæ, quibus scribendum erat, uti post Jansenianam controversiam actum pariter fuit. Qui hosce Hæreticos, eorumque scripta ejurare noluerunt, tum de Hæresi suspecti, tum Hæretici (si evidentia maxima suberat) & ipsi proclamati sunt. Unius Theodoreti exemplum memorasse sufficiat. In Chalcedonensi Concilio Act. 8. tergiversabatur ille, nolebatque Nestorio statim anathema dicere. Post varias interpellationes, minitati sunt Patres se pro Hæretico ipsum habituros, nisi in Hæreticum Nestorium anathema aperte pronuntiaret. Tum ille amplius non cunctatus, paruit, & orthodoxe sentire ex hac professione creditus fuit. Ceterum sequenti seculo iterum in scenam Theodoretus rediit una cum Iba Edesseno, ac Theodoro Mopsuesteno in celebri trium Capitulorum causa. Scripta istorum, tamquam a recta fide abhorrentia damnavit Synodus V. Oecumenica, reluctantibus plerisque Africæ & Istriæ Episcopis, Chalcedonensis Concilii incolumitati tunc immerito paventibus, qui & inde perniciosum Schisma conflarunt, quum alioquin omnes in doctrina fidei consentirent. Sed ejus Concilii judicium, cui primum reluctatus fuerat Vigilius, ratum tamdem ipse habuit, aliique deinceps Romani Pontifices, ac successu temporis immutabile stetit. Tum vero inexcusabiles habiti, qui eidem judicio subscribere noluerunt, & pœnis ac censuris compulsi sunt ad subscribendum. Quamvis enim, uti vidimus, ad Fidei Dogmata non pertineat Personarum, Librorumque damnatio, attamen ad Disciplinæ leges spectat facere, & exigere, ut & hujusmodi judi-

ciis

ciis reverenti animo & humili assentiantur fideles, eosque, nisi obsequantur, temeritatis, scandalique crimine merito posse damnare, quum disciplinæ contemtum, & perversæ doctrinæ suspicionem a se depellere isti non possint, si Libros & Auctores solenniter iterumque damnatos damnare recusent. Ad ejusdem Disciplinæ auctoritatem referendum est, compellere posse fideles ad pie credendum & fideliter obsequendum in tot aliis factis a Deo quidem minime revelatis, sed moraliter evidentibus, & ut talibus ab Ecclesia rite judicatis, e quibus Doctrinæ Catholicæ stabilitas, & morum regimen quodammodo pendet. Talia habeto, qui sint legitimi Successores Petri, legitimi Episcopi, ac Reges; quæ sint Oecumenica aut probata Concilia; quæ Decreta indubia Romanorum Pontificum; quæ germana Patrum scripta; & quid interdum revera sentiat aliquis ex Patribus; & quis Cœlitum albo sit adscriptus, & alia ejusmodi, in quibus modo majorem, modo minorem reverentiam postulare poterit Ecclesia pro majore aut minore rerum certitudine atque evidentia, pro graviori aut leviori necessitate ad servandam unitatem atque doctrinam, & ad avertendos errores. Uno verbo, hujusmodi factis, a Deo quidem non revelatis, sed tamen cum Dogmate connexis, si Evidentiam præferant, demens sit, & nonnumquam reputetur Hæreticus, qui credere & obtemperare nolit: sin ambigua & dubia apparent, adhuc præstat Ecclesiæ sententiam ferenti, utpote judici divinitus ad nos regendos constituto, quam infirmo nostro ingenio, piam adjungere fidem, ne ob timorem incerti & minime periculosi erroris in crimen certum incurramus, quale profecto est in tanto discrimine aut corrumpendæ doctrinæ, aut scindendæ unitatis, obedientiam Præpositis nostris, rationem pro nobis Deo reddituris, pervicaciter denegare. Atque hactenus de judiciis Ecclesiæ in Factis ad Historiam Ecclesiasticam pertinentibus, atque a Deo minime revelatis.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

In profanis Artibus, Scientiis, ac Historiis magna Ingeniorum libertas. Sed & hæc ab Ecclesia tunc coercenda, quum per eas sententias aliqua ex parte læditur Fidei Doctrina, aut sacrosanctæ Literæ erroris sive mendacii suspicione asperguntur. Sublato hujusmodi periculo, liberum est in his sentire, quæ velis. Regulæ nonnullæ in hanc rem Sacrarum Literarum scopus. Quandonam sit, aut non sit, evidens Scripturæ mens in rebus ad salutem minime spectantibus.

NUnc mihi dicendum restat, quei regenda sint hominum Ingenia, quæve tum illorum, tum Ecclesiæ sint jura in profanis

Artibus, Scientiis, atque Historiis pertractandis. Lex illa omnium prima: *Licere ingeniis nostris heic sentire, quod & magis lubeat, & verum aut veri videatur similius*. Si Mathematicas Artes excipias, & præcipuam partem Philosophiæ morum, reliquæ Artes ex opinione hominum non parum pendent, tenebris innumeris involutæ, in quibus certum difficile offendas, hallucineris facile; id quod potissimum in Physicis, Medicis, Astrologicis, Geographicis, Chronologicis, Historicis rebus animadvertere est. Caliginem istam superare Ingenia nituntur. Si res bene cedat, secundos eorum conatus humana tantum gloria manet, non autem cœleste præmium. Sin aliter accidat, nihil est quod sibi timeant e divina Justitia; non enim in postremo Orbis judicio cuiquam vitio vertetur, quod aut has Artes ignorarit, aut in earum cognitione aberraverit. Huc spectant Ephremii Antiocheni verba apud Phot. Cod. 228. Ἡ μὲν γὰρ περὶ πίστεως ἔρευνα &c. *Inquisitio illa, quæ de rebus Fidei suscipitur, si aberret a veritate, ingens animæ naufragium affert. Quare vel minimam, quæ quidem eo pertineat, excutere syllabam oportet. At vero disputatio illa, quæ de quæstionibus habetur ad fidem minime spectantibus, recte quidem res habeat, si optatum finem veritatis assequatur. Sin autem ab eo excidat, id quidem non bene successerit, non tamen in exitium animæ vergit*. Unum igitur hinc redundare potest incommodum, terrenâ videlicet gloriâ carere, si hæc nescias; aut sese hominum cachinnis & contumeliis exponere, si in his turpiter erres.

Quum autem has Eruditionis partes non minus Ecclesiæ, Sanctis Patribus, & Christiani gregis Pastoribus, quam cuicumque homini privato, obscuras & ambiguas reliquerit Deus, & quum eorum tenuissimam portionem ipsemet revelarit, neque porro necessarium foret, ut ea revelarentur; non enim ad beatam in cœlis immortalitatem suapte natura Animam perducunt, quod res Mundi uno potius quam altero modo esse, aut non esse, accidisse, aut non accidisse putentur: quis non intelligat, hujusmodi opiniones extra ditionem Ecclesiæ plerumque esse, ingentemque Ingeniis patere libertatem, ut heic sese pro viribus, opinando, concertando, somniando etiam, ac delirando, exerceant? Nova hoc in regno excogitare licet, vetera aspernari, susque deque etiam vertere: Et quoties de meris profanis rebus, sive cognitionibus agitur, a Religionis negotio omnino disjunctis, non alio loco habendi vel ipsi Sancti Patres, quam quo singuli privati Auctores. Veneranda profecto semper est Conciliorum, Sanctorumque Patrum auctoritas; sed quæ in Dogmatis est certissima magistra veritatis, talem se præstare nequit in his etiam, quæ sunt ultra fines sanctissimæ Religionis, Doctrinæque Christianæ. Quare nescio, quo plausu excipiendi sint illi, qui in Physicis, in Historiis profanis, & hujusmodi argumentis Augustinum, Thomam, Bonaventuram, Antonium, aliosque sanctitate simul & eruditione ce-

ne celebres viros producunt; rati se istorum auctoritate firmissimum suis sententiis comparasse præsidium, & ad ista certe magna nomina incutiendum esse mirum suis adversariis timorem. At Sancti Patres in hisce Artibus humanis ac Scientiis, non Christum, sed Platonem, sed Aristotelem, sed Avicennam, homines videlicet impios, aut cecos habuere Magistros, aut suum intellectum fallacem, aut alios homines erroribus obnoxios, sequuti sunt. Quid ergo heic certi a Sanctis Patribus polliceri tibi possis? Tantum sane eorum dicta valebunt apud cordatos viros, quantum rationibus, & robustissimis, neque fallacibus argumentis nitentur. Præterea non hoc suæ Ecclesiæ, non Conciliis, non Patribus dedit Christus, ut Populum fidelem Astronomum facerent, Physicesve, Chronologiæ, Historiæ profanæ, rerumque similium sine ullo errore peritum. In Crucifixi Schola satis est docere, satis ediscere, quæ vere de Religione credenda, quæ pie facienda, ut ametur Deus, Cœlorumque Regnum vi beatissima tamdem rapiatur. Sed hæc manifestiora sunt, quam ut pluribus argumentis indigeant.

Ipsæ tamen profanæ Artes & Scientiæ quibusdam evidentibus Christianæ Doctrinæ, sacrarumque Literarum monumentis possunt interdum opponi. Igitur altera Lex erit: *Nefas Ingeniis nostris esse, in cunctis Artibus, sive Disciplinis, aliter sentire, quam veritatis oracula clament*; & Ecclesiæ pastoribus jus esse a Deo datum hîc quoque coercendi temerarias hominum mentes. Non heic de iis profanæ Scholæ opinionibus loquimur, quæ recta feriunt Christi & Ecclesiæ Scholam; nam hæ statim damnandæ cognoscuntur, quales de Moribus, Virtutibus, & Vitiis, de Natura divina, de Providentia, Creatione mundi, Anima rationali aliisque rebus bene multæ occurrunt in Platonis, Aristotelis, Zenonis, Democriti & Epicuri Sectis. Loquimur de iis opinionibus, sive effatis, quæ suapte natura nihil pertinere ad Fidem, nihil officere, nihil adversari videntur salutari Doctrinæ Christianæ Religionis. Etiamsi aperta facie ista non militent, militare tamen clanculum, atque indirecte, possunt contra certissimam aliquam Religionis veritatem. Est Dogma Fidei, Prophetis ac Apostolis divinum adfuisse Spiritum, ne quid falsi memoriæ mandaretur in sacris Scripturis. Multa autem in utriusque Testamenti Libris habentur, quæ referri possunt ad Physicam, ad Astronomiam, ad Historiam profanam, ad Chronologiam. Turpiter erret, qui in ejus generis notionibus revera hallucinatos Prophetas arbitretur, & documentis eorum habere fidem nolit, aut falsi litem intendat; caussatus tantummodo, non eam Deo fuisse mentem, ut nos eruditione profana imbueret, atque inutilem rerum scientiam per suas Scripturas revelaret. Certe non ista ad salutem necessaria, & in se considerata, minime pertinent ad Fidem. Sed quia a Scriptoribus falli nescius,

& divino Spiritu afflatis, consignata literis fuere, atque errorem in Prophetis sive fallaciam suspicari nefas est: idcirco hujusmodi etiam documenta certissima credenda sunt, & relationis causâ procul dubio spectant ad Fidem. Neque sane ferendi Arminius & Episcopius Remonstrantium primipili, affirmare ausi, Scriptores sacros in rebus levibus, & nihil ad salutem pertinentibus, memoriâ, aut ignorantiâ labi potuisse, & revera fuisse lapsos. Absit, ut hac temeraria medicina apparentibus quibusdam sacrorum Librorum contradictionibus, atque difficultatibus consulamus, quando tot aliæ rationes æque commodæ & innocuæ occurrunt, quibus divinarum Literarum veritas & auctoritas a suspicione falsi & erroris liberetur. Idem dicendum de aliis Physicis atque Historicis opinionibus, quæ si veræ credantur consequenter infirmant, & falsitatis arguunt divina quædam Mysteria & Dogmata, in Ecclesia Dei firmissime stabilita. In his igitur dubitandum non est, quin Ingeniis nostris Ecclesia imponere frenum possit, ac debeat; neque enim committendum est, ut Spiritu sancto inspirati homines lapsi putentur vel in levibus rebus quum non quæ sua erant, sed ea dumtaxat, quæ Deus omniscius revelaverat, memoriæ mandarint, & populo credenda exhibuerint.

Atque hæ quidem regulæ generales, & leges præcipue ad judicandum de hisce quæstionibus. Sed judicio subacto, & circumspecta æquitate opus plane est in earum usu. Nam una ex propositis legibus illam Ingeniis licentiam tribuit, quæ in Ecclesiæ & Veritatis perniciem declinare interdum possit: altera opinandi libertatem ita adimere nonnumquam potest, ut Ingeniorum jura lædantur. Et profecto quum præteritis temporibus, tum nostris potissimum, non defuere, nec desunt homines, quibus familiare est profanas disciplinas, atque sententias seculi, quasi verbis divinis infestas atque contrarias, insectari, & proscindere, internecino odio, perpetuis clamoribus. Si quid novi Physica, aut Astrorum Scientia, aut Ars Medica, aut Eruditio profana adfert: istud hominum genus mille pericula continuo timet sanctissimæ Religioni, & certis Fidei decretis. Soliciti ergo nullum non movent lapidem, quo Auctores novarum opinionum, licet nihil rei cum sancta Religione habentium, infament, eorumque Libros dilacerent, proscribant, & supremis Ecclesiæ Tribunalibus configendos exhibeant. Et eorum zelus utique laudandus, modo tamen sit secundum scientiam, & cautis gressibus procedat. Deplorandum enim est, si errores, ubi non erant, somniet; si illic pericula confingat, unde nihil mali effluere potest, & injustos neque necessarios compedes injicere velit naturali humanarum mentium libertati. Et revera non animadvertunt interdum docti pariter piique viri, se unius Aristotelis causam agere, quum Religionis causam tueri videntur. Peripateticâ Philosophia capti atque distenti, quid-

ti, quidquid ab ista abhorret, continuo falsum ducunt. Tantum nempe amoris ac venerationis huic uni Scriptori, aliisque antiquis Auctoribus, præjudicata opinio comparavit, ut eorum adversarios, & contraria quæque, non odisse eorum amasii nequeant, usque adeo ut quando nulla alia ratio succurrit nova inventa dejiciendi, facile & crebro ad auctoritatem Principum, Academiarum, & Religionis confugiatur, quasi de Regnis, de Veritate, de Fide actum sit, si nova hæc recipiantur in Scholis. At ista sinceriori judicio, & sine affectibus, pertractare, atque insectari, aut defendere debet unus amor Veritatis. Unum hunc igitur nos consulentes, necessarium putamus quædam heic statuere, quibus Ingenia nostra insistere jubentur, si rite fungi suo jure ac munere velint, neque in Religionis sacraria quicquam peccare.

Et primo dicimus, tum posse ac debere Ecclesiam sententiam ferre, certumque illius fore judicium de Quæstionibus Physicis, Medicis, Astronomicis, Geographicis, Historicis, aliisque hujusmodi, quum constabit, uno potius quam altero modo opinari, contrarium esse evidenti Scripturarum sanctarum, & Dogmatum veritati. Secundo, evidens erit, & constabit sacrarum Literarum, Christianæque doctrinæ sententia, quando Prophetarum, Apostolorum, & Ecclesiæ verba ac documenta nullam aliam interpretationem commodam sustinent, quam quæ iis opinionibus omnino repugnat. Tunc enim variæ ab hominibus excogitatæ opiniones, quamvis ad salutem non necessariæ, & ex sui institutione indifferentes ut aut credantur, aut non credantur, erroris, impietatis, & falsitatis justa de causa damnabuntur. Tertio, si commode cum hisce hominum privatorum opinionibus conciliari poterunt divinæ Literæ, neque vis in Scripturarum explicatione sacris verbis inferatur, tunc neque impia, neque falsa appellare licebit hujusmodi, ut ita dicam, indifferentia Scientiarum & Artium placita. Quarto, erit ea interdum in hujusmodi sententiis indifferentibus rationum & experimentorum gravitas atque evidentia, ut non laudabile solum, sed & necessarium futurum sit, cum istis conciliare sacrorum Librorum sententias: quod commode sæpe fieri poterit, si rectæ Critices usus adminiculum pie & sedule quærentibus ferat.

Quæ sint autem harum legum fundamenta, breviter exponemus. Veritas una est. Innumerabiles ejus particulæ non pugnant invicem, non discordant, sed amice conspirant: quod de Erroribus non accidit quorum alter alterum insequitur nonnumquam, ac destruit, omni spe fœderis utrinque sublata. Fac aliquid sit verum in Theologia, & in sacris Literis: necesse est ut idem quoque affirmetur in Physica, & in profanis Historiis. Rursus si quidquam verum certumque sit in Philosophia & in Historiis non sacris, aliter sensisse nequit divina

Digitized by Google

Scriptura, & Christianorum Theologia. Unicum tamen hæc inter discrimen. Semper Ratio, semper Philosophia, aliarumque Artium documenta cedere Fidei, sacrisque Literis debent, aliquid evidenter tradentibus; non autem sacræ Literæ ac Theologia, aliquid evidenter narrantes, submittendæ sunt Rationi ac Philosophiæ, quamquam & istæ evidentiam jactent a suis partibus quam maximam. Et æquissime id ab ipsa Ratione exigitur; cum sacris enim Literis, & cum Fide, ac Revelatione divina, perpetuo & necessario conjuncta est Veritas. Aliquid revelante ac tradente Deo omniscio, & veracissimo, illic errorem aut mendacium excogitare, omnium perniciosissimo delirium est. Contra cum Ratione humana, cum Philosophia, Historia profana, aliisque Artibus necessario Veritas non habitat, & sæpe error locum habet. Igitur falsum sit necesse est, quod a perspicua Fidei eruditione dissentit; neque enim alia esse potest Theologorum veritas, alia Philosophorum; alia Dei, alia hominum; ac proinde cedat oportet Ratio Fidei, non Fides Rationi, sicuti æquum est, ut homines Deo, non Deus hominibus cedat. Et gravissime profecto ac sanctissime pronuntiatum anathema in Lateranensi Concilio sub Leone X. Sess. 8. contra quosdam Peripateticos Philosophos, inter quos fuisse fertur Petrus Pomponatius, quod secundum Philosophicam doctrinam mortales esse hominum Animos dicerent, licet secundum Christianam Fidem immortales eos affirmarent. Rationem damnationis invictissimam his verbis conclusere Patres. *Quum verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritati illuminatæ Fidei contrariam, omnino falsam definimus.*

At sæpe etiam in humanis Scientiis & Artibus, immo in toto Rationis humanæ regno, tanta esse potest Veritatis evidentia & perspicuitas, ut secundum ipsam Rationem, secundum istas Artes, non solum liceat, sed necessarium plane sit explicare non æque perspicuam Scripturarum sanctarum mentem, ac verba. Id accidit, quum talem sensum divinæ Literæ præ se ferunt, qui si verus & germanus censeatur, intoleranda post se absurda & incommoda trahat. Hoc est, ubi sententiam aliquam tribuas aliquibus verbis divinæ Scripturæ, contradictiones numquam sedandæ emergent inter hæc & alia aut Scripturæ loca, aut Fidei Dogmata, atque de Numine, ejusque Natura, ac voluntate, indignum aliquid sentietur; & rectæ Rationis principia, & Virtutum ac Morum clarissima præcepta, & receptissima apud omnes Christianos Artium placita, evertentur. Tunc ergo res monet, prioribus illis Scripturæ verbis, utpote minus quam hæc alia documenta perspicuis, non eum qui putabatur tribuendum esse sensum. Tunc non obvia ac literalis sententia, sed figurata accipienda fortassis erit; neque proprius, sed translatus sensus; eisque verbis aliquid aliud significare voluisse divinus Spiritus censendus erit:

quod

quod quale sit, facile ex aliorum locorum collatione liquebit. Hinc illud celebre & summopere laudandum Augustini axioma in Ep.143. olim 7. *Si Ratio contra divinarum Scripturarum auctoritatem redditur, quamlibet acuta sit, fallit verisimilitudine; vera esse non potest. Rursus si manifestissimæ certæque Rationi velut Scripturarum sanctarum objicitur auctoritas: non intelligit, qui hoc facit; & non Scripturarum illarum sensum, ad quem penetrare non potuit; sed suum potius objicit veritati, nec quod in eis, sed quod in se ipso velut pro eis invenit, opponit.* Unde autem Anthropomorphitarum Hæresis erupit, nisi e perversa eorum locorum interpretatione, in quibus sacræ Literæ Deo oculos, manus, pedes, aliaque membra, & corpus & affectus hominum tribuere videntur? *Oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum: Manus Domini fecit hæc. Et quum audissent Adam & Heva vocem Domini Dei deambulantis in Paradiso ad auram.* Et alia id genus innumera. Hæc, ut litera sonat, accipienda non esse, sed sine dubio censenda tropice & figurate dicta, quo per sensibiles imagines invisibilia intelligantur, quis quæso nos docuit, nisi evidentissima lux Rationis, ac Theologiæ naturalis, quæ Deum plane incorporeum & spiritalem esse statuit? Ne contradicam ideæ perfectissimæ, quam & Natura & Scientiæ mihi de vero & summo Deo indiderunt, a literali proprio sensu eorum verborum discedere cogor, & loca illa conciliare cum hujus ideæ veritate manifestissima. Quando autem mysticus, aut figuratus sensus literali proprio sit præponendus, & ab isto recedere non solum deceat, sed oporteat, doctissimi viri luculentissime tradidere. Sed unius Ecclesiæ est decernere sine errore, quæ interpretatio consonet aut repugnet Veritati, in sacris Literis, atque in singulis earum verbis certissime regnanti.

Si quidquam igitur literalis proprius sensus Scripturarum habeat, quod cum Artium, & Scientiarum, & Historiæ evidentibus principiis & documentis pugnet, & commodam non recuset interpretationem, ista profecto adhibenda erit, aut saltem illam adhibere nemo sibi religioni ducat. Tantoque magis id præstare licebit, quanto certius est, majorem sine comparatione libertatem heic esse humanis Ingeniis, & nullam necessitatem credendi, sive discendi. Certum enim est, in istis rebus Deum exquisite erudire noluisse hominum genus; quum sacrarum Literarum verus sit scopus atque consilium nos ad Amorem Dei & proximi tantummodo informare, in quo universa Lex posita est, & Prophetarum doctrina. Quod quum fieri nequeat, nisi etiam cognoscatur verus Deus, & verus Dei & hominum Mediator Christus Jesus, & nisi recta morum præcepta habeantur perspecta: hæc etiam in Scripturis sacris revelare & inculcare hominibus Deo placuit. Reliqua ad humanas Artes pertinentia, quæ illic narrantur, eatenus spectanda sunt, quatenus ad illam Scripturarum sanctarum

mentem referuntur. Eo saltem fine consideranda non sunt, ut Physicam, Geographiam, Chronologiam, terrenarum rerum Historiam, Astronomiam, Medicinam, Militarem Artem, & alia id genus, non secus ac ipsa Dogmata, discamus.

Quocirca quam diligenter Apostoli, & Ecclesiæ Patres mandant, ut ad illustrandam, confirmandam, propugnandam Dei, Christique, & veræ pietatis cognitionem, Scripturarum scientia adhibeatur, tam caute etiam vetant, ne in alias inutiles, & curiositati potius quam eruditioni salutari inservientes quæstiones nimium divertant Christianorum ingenia, neve ad eas dirimendas in medium afferantur oracula divina, quasi divini consilii fuerit, & nostra & Creatoris nostri interfit, nos in his inanibus argumentis doctos esse, aut ignaros, & sapere, sive desipere. Altiora, diviniora, & nostram salutem æternam, non nostram temporalem eruditionem, sacri illi Codices respiciunt. Audiatur heic Gentium Doctor. In Ep. I. ad Tim. Cap. 1. illa prohibet, quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est ex fide. *Finis autem præcepti est Caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Et Cap. V. 3. *Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ: superbus est, nihil sciens: sed languens circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, &c.* Postquam in Epistola ad Titum multa de clementia Dei, de Mediatore, aliisque divinis beneficiis proloquutus est: *Hæc*, inquit, *sunt bona & utilia hominibus. Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita; sunt enim inutiles & vanæ.* Ubinam ergo sunt, qui in divinis Scripturis quærunt naturalium rerum, Astrorum, temporum, & locorum scientiam? Earum auctoritatem, nisi manifestissima sit, in his nimium inculcare, neque temeritate, neque periculo interdum caret: certe ab ipsarum consilio abhorret.

Propterea idem Apostolus Cap. I. 9. Epistolæ ad Titum postulat Christianum Episcopum ita Scripturarum scientiâ instructum, *ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere.* In doctrina, inquam, sana, & Pietatis, & Fidei, non in Physica, aut Chronologia, aut rebus profanis. Neque alio nomine se Doctorem, servum Dei, & Apostolum Jesu Christi in exordio hujus ipsius Epistolæ profitetur, quam *secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est.* Quid autem refert ad pietatem, scire, cujus figuræ, verbi gratiâ, Terra sit, quei supra Cœlos sint aquæ; an Cœli ex quinta substantia sint, & an ex se corruptioni obnoxii; num Ignis inter elementa computandus; quis Estheris conjux, videlicet utrum Xerses, an Artaxerses fuerit, & alia ejusmodi? Hæc idcirco præ oculis habens Sanctus Basilius in Examer. Hom. 9. Moysen laudat, quod ea prætermiserit, quæ Philosophorum animos inani flu-

ſtudio torquent. Scripturam autem ait ſuo honore, ſua gloria ſpoliari per eos, qui ejus dicta ad inutiles quæſtiones inflectunt. Similia habet Sanctus Hieronymus in Cap. 3. Ep. ad Titum, eique concinunt, quicumque pietate & judicio in explicandis ſacris Literis excelluere. Quibus ex rebus ſequitur, prudentiſsime agere Eccleſiam, quæ ab hujuſmodi quæſtionibus dirimendis, & opinionibus probandis ſive improbandis abſtinet. Eas ipſa aut non curat, aut etiam contemnit; & ſiquidem vellet interdum ſe iſtis immiſcere controverſiis, neceſſaria ad rectum certumque judicium ferendum præſidia ipſam deficere interdum poſſent. Nimirum Traditio ſacra, antiqua, & continuata nonnumquam deeſſet, ſine qua teſtatur Eccleſia ſe firmas proferre heic non poſſe ſententias. Nam cur Deus incorrupta per tot ſecula hiſce de rebus ſcientiam, & Traditionem in Eccleſia ſua ſervet, quando earum ignorantia nullum ſuis fidelibus, nullum ſuæ Religioni periculum creat, atque ipſe earum ſcientiam neque a nobis expetit, neque nobis revera reliquit, immo contra ab earum inquiſitione per ſuos Apoſtolos nos non ſemel deterruit?

Reſtat igitur, ut una de cauſa nonnumquam Eccleſia compeſcere & damnare poſsit has etiam indifferentes hominum opiniones, quum videlicet agitur de liberandis ab erroris aut mendacii ſuſpicione utriuſque fœderis Libris. Tum certe ad Eccleſiam ſpectat, falſa proclamare & irrevocabili ictu proſternere, quæ aliter vera eſſe nequeunt, niſi falſi arguatur ſacratiſsimum illud veritatis penus. Huc autem pertinent, quæ Sanctus Thomas habet 2.2. Q.II. Art.2. ubi ait, quædam ſpectare ad Fidem poſſe dupliciter; *uno modo directe, & principaliter, ſicut articuli Fidei; alio modo indirecte, & ſecundario, ſicut ea, ex quibus ſequitur corruptio unius articuli*. Sed omnino appareat, neque appareat tantum, ſed revera adſit oportet neceſſitas damnandi hujuſmodi opiniones indirecte oppoſitas ſacrarum Scripturarum veritati. Evidenter, inquam, conſtare prius debet, non alium ſenſum commode, & legitime, & ſecundum Criticæ regulas, tribui poſſe Literarum ſacrarum verbis, quam qui adverſetur Phyſicis iſtis, Geographicis, Hiſtoricis, & aliis ejuſdem naturæ ſententiis. Nam ſi per germanam aliquam, & non violentam interpretationem alius ſenſus a literali & obvio, convenire poſsit Scripturæ divinæ verbis, & componi cum Artium & Scientiarum effatis Prophetarum dicta valeant: non eſt cur ab ea interpretatione adhibenda nos jure ac merito impedire quiſquam velit. Tunc in tuto ſunt omnia. Tunc divinorum Codicum dignitati conſultum ſatis eſt, & Ingeniorum juribus, & legibus optimi Judicii, verique Scripturarum interpretis. Neque temeritas amplius eſt, neque crimen pernicioſum, id affirmare, quod a ſacris Auctoribus negari non conſtat, aut id negare, quod ab iiſdem affirmari manifeſte non liquet. Sufficit autem in his rebus, uti diximus,

mus, a divinis iis Scriptoribus arcere aut mentiendi voluntatem, aut memoriæ lapsus, aut rerum, quas narrant, ignorationem quamcumque; non enim ista excogitare aut suspicari vel leviter licet in hominibus, quorum calamum regebat divinus veritatis Magister. Hoc periculo declinato, quæ ad veritatem propius accedere, aut veri videbuntur similiora, sentire fas erit, in quæstionibus videlicet, quæ sive in unam sive in alteram partem versentur, ad æternam hominum vitam, eruditionemque salutarem nihil faciunt.

Interdum autem tantam esse posse diximus divinæ mentis evidentiam in verbis sacrorum Codicum ut abjicienda sit quæcumque alia diversa opinio rerum vel indifferentium. Atque id potissimum elucet in Historicis documentis, quorum sensum obvium sæpissime accipiendum esse, manifesta ratio docet, atque adeo omnis inde excluditur figuratæ dictionis suspicio. Quod Jacob ex utero materno prodiens, plantam fratris teneret, aut non teneret manu, nihil ad hominum salutem, & necessariam eruditionem spectabat; nullum enim continet aut innuit Fidei Dogma, sive præceptum vitæ. Sed quando hujus rei mentionem nobis relinquere ad aliquam semper utilitatem nostram divino consilio placuit; & Jacobum apprehensâ fratris plantâ, in lucem revera egressum fuisse, Genes. XXV. 25. ita narratur, ut nonnisi violenta interpretatio adhiberi possit Scripturæ verbis: ejus rei Historia habenda est sine ulla dubitatione a Deo revelata, atque certissima. Similiter nullus esse potest dubitandi locus, quin sub Augusto Cæsare facta fuerit descriptio illa, quam Lucas in Evangelio memorat II. 2. & quin Syriæ aliquo modo præfuerit Cyrinus, sive Quirinus. Itidem certum nobis ac ratum est, Tobiæ canem suo Domino præcurrisse, & quasi nuntius ad ejus parentes adveniret, blandimento caudæ suum expressisse gaudium, Tob. XI. 9. Atque alia id genus certissima sunto; nam si aliter explices, quam litera sonat, manifestam vim infers narrationi divinæ. Propter eamdem rationem, quum ex evidenti Scripturarum testimonio, & perpetua Ecclesiæ Traditione constet, Deum omnipotentissimum posse ex nihilo aliquid facere; & posse alicujus rei substantiam in alteram convertere, ita ut prioris substantiæ accidentia, sive species, non destruantur, fiatque in hominum sensibus eadem sensatio, quam substantia sublata sive commutata prius producebat; & posse facere, ut humanum Corpus indutâ incorruptione glorificatum in Cœlis, angustissimo spatio contineatur, & per corpora spississima liberum habeat aditum; quum, inquam, hæc evidenter certissima sint nobis per Revelationem: statim consequitur, a veritate abhorrere, quidquid acuti, quidquid speciosi Physica excogitare & afferre contra possit.

Rursus eas rationes, eamque evidentiam secum ducere interdum Physica, Historia profana, atque aliæ Artes possunt, ut præ illis non

æque

æque evidentia, immo dubia ſint Scripturæ ſacræ verba. Quod ſi contingat (ſæpe autem contingit) tum certe non licet ſolum, ſed oportet, ſacras Literas non repugnantes interpretatione aliqua explicare, quod ſemper commode fiet, conſultis prius non temerariæ Criticæ regulis. Sive Metaphora quæpiam, ſive Synecdoche, ſive Metonymia, ſive alius quiſpiam Tropus & Figura in divinis verbis apparebit, quo non obvius, ſed alius veriſſimus ſenſus illic ſignificetur cum profanis opinionibus concors, ut nihil dicam de Orientalium populorum Dialectis, in queis manifeſtum nimis eſt diverſos plane a noſtris ſæpe exhiberi dicendi modos. Unde autem novimus, tot Scripturæ ſenſus aliter quam litera ſonat ſignificare, niſi quia rerum experientia, & humanæ Artes ita accipiendos monent? Anima rationali carere bruta, anima quacumque carere ſimplicia corpora, jam notum eſt nobis. Ergo ubicumque iis Animam, aut etiam Animam rationalem, tribuere Scriptura videtur, illic Tropum & Figuram aliquam haberi ſtatim intelligimus, aut Animæ vocabulum aliter apud Hebræos accipiendum, quam apud Latinos. Eodem modo, hominem, cujus *cor & oſſa tamquam cremium aruerint*, *quique ut fœnum percuſſus fuerit*, vivere diutius non poſſe, tam certum eſt, quam quod certiſsimum. Ergo Davidis verba hæc narrantis in Pſalmo CI. 4. 5. de ſe ipſo, aut de paupere quopiam adhuc vivente, non ad literam, ſed figurate exponenda ſunt: Idemque de verſiculo ſequente dicendum, ubi Sanctus Rex ait: *A voce gemitus mei adhæſit os meum carni meæ:* Quodnam enim eſt anguſtiæ & miſeriæ ſignum, oſſa habere carni ſuæ adhærentia? Nonne & hoc in recte ſe habentibus conſpicitur? Et nihilominus hæc David memorat, infelicem alicujus ſtatum deſcripturus. Ergo dicendum, carnem heic pro cute hominis accipiendam eſſe; cutis enim eſt pars quaſi homogenea carnis. Oſſa autem cuti adhæſiſſe dicuntur, ut macies hominis extrema ſignificetur, qua dicendi formula & ipſum vulgus nunc utitur, & Comicus olim dixit: *Oſſa atque cutis ſum, miſer*. Accedit etiam locus Jobi XIX. 20. *Pelli meæ, conſumtis carnibus, adhæſit os meum*. Seu, ut habent Hebraici Codices: *Pelli meæ, & carni meæ, adhæſit os meum:*

Tamdem loca Scripturarum quamplurima occurrunt de rebus ad ſalutem non neceſſariis, quæ dubium ſenſum, dubiam ſignificationem præſeferunt, variaſque facile admittunt, eaſque veriſimiles, interpretationes. In his, non immoderata quidem, ſed magna tamen Ingeniis licentia conceditur interpretandi, & diſputandi, modo omnis Ingeniorum linea illo tendat, ut inter ceteras, quæ veriſimillima ſententia videtur, Scripturis ſacris tribuatur. Experimenta rerum, Linguarum peritia, Hiſtoria profana, omneſque Artes, & humanæ Scientiæ heic in conſilium adhibentur; & quo graviores rationes & probabiliora argumenta unam potius quam alteram ſententiam

tiam commendant, eo tutius & laudabilius in eam Ingenia concedunt. Hinc tot in sacris Scripturis exponendis quæstiones. Hinc tot unius loci interpretationes, totque novi Eruditorum conatus, ut dilucidius, verisimilius, & aptius quam antea explicentur Scripturarum loca. Neque hujusmodi interpretationes, quia novæ, umquam improbari possunt, sed quia insulsæ, ineptæ, & a ratione absonæ, & ab aliis Scripturæ locis fortasse discordes. Nam in iisquidem, quæ ad præcepta vitæ, & ad Fidei Dogmata pertinent, jure interdicta est illa opinionum novitas, quæ Sanctorum Patrum consensui repugnet. At in istis indifferentibus rebus opinari, & nova proferre, nequaquam prohibemur; sive enim heic uno potius quam altero modo sentias, nihil hoc Fidei, nihil hoc Dogmatibus, & scientiæ morum officit, ubi a singulis interpretibus in tanta interpretationum varietate satis consulatur dignitati & veritati sacrorum Codicum. Sic Eruditis hucusque licuit disputare, num Quirinus, memoratus, ut vidimus, in Evangelio Lucæ, ordinarius Syriæ Præses fuerit, an extra ordinem, census causâ illuc missus; aut an descriptio universi orbis Romani, ante indicta & completa fuerit, quam idem Quirinus Syriæ præesset. Id ex innumeris aliis exemplis liquere potest. Neque vero urgere quemquam possumus disputantem de his rebus scitu non necessariis, ut opinionem suam mutet, multoque minus ipsum tamquam Hæresis, & perversæ doctrinæ reum insectari, dum tamen hic rite & commode interpretari, suæque opinioni minime contraria Scripturarum loca, si qua opponuntur, ostendere valeat. Ille tantum Hæreticus est, qui pertinaci animo Dogma aliquod ab Ecclesia receptum, a Scripturis sacris, aut a Traditione commendatum, contemnit, rejicit, negat; aut Scripturæ loca ad fidei & morum doctrinam spectantia contra mentem Ecclesiæ, & consensum Patrum pervicaciter interpretatur. In reliquis ipsos Patres quidem venerari, aut religiose & κατὰ πόδα sequi non cogimur: alioqui tot haberemus Hæreticos, aut saltem temerarios, quot habemus Scripturarum Interpretes.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

An Scripturis sanctis repugnet Astronomorum sententia de Telluris motu diurno. Sacræ Literæ phrasibus vulgi ac figuris usæ, ut verum quodpiam significarent. Exempla in eam rem. Quid totus Orbis in Scripturis, extremitates Cœlorum, Solem incalescere, aliaque ad Cœlos, Stellas, ac Solem spectantia. Quando proprium literalem sensum in Scripturis sacris retinere cogamur; & quando sit locus aliis interpretationibus.

Exigere itaque juvat, quum res poscit, ad hosce Canones inventa nonnulla, opinionesque varias Philosophorum, Physicorum, Histo-

Historicorum, & quicquid in Mathematicis, Astronomicis, & Geographicis studiis aut novi aut antiqui traditur. Fac autem, exempli gratia, in Astronomia nobis occurrat quorumdam systema de diurno circa Solem immobilem Telluris motu, cui complura loca e divinis Scripturis petita opponi videntur. Tum prudentis Theologi erit investigare, an ita perspicua sint atque evidentia sacrarum Literarum loca, ut omnino peccetur contra melioris Criticæ, ipsiusque rationis leges, & contra germanæ interpretationis regulas, si illa trahere velimus ad opinionem eorum Astronomorum. Multa autem ab ejus sententiæ tutoribus pro se adferri possunt. Quamquam enim neque in Physica, neque in Astronomia quidquam certi habeamus de Telluris motu, attamen eam sententiam nondum Ecclesia, aut Apostolica Sedes damnavit, neque pro Hæreticis reapse habet tot eruditos viros aut clam, aut aperte eam amplexos, sive olim, sive duobus proxime præteritis seculis. Copernicana quippe Hypothesis, ut obiter id dicam, non plane nova est, uti ex Aristotele, Cicerone, & Plutarcho apparet, eamque octoginta annis ante Copernicum asseruerat celeberrimus vir Nicolaus Cusanus Cardinalis in Libro de docta Ignorantia; sed illam Copernicus in multis perfecit, ejusque vestigia sequuti videntur Calendarii Juliani in Correctione Gregoriana emendatores. Contra vero his Scripturæ sanctæ locis immobilitas Telluris, & Solis mobilitas suadentur. Gen. XIX. *Sol egressus est super terram*. Et cap. XXXII. *Ortusque est ei statim Sol*. Ecclesiastis verba sunt Cap. 1. *Generatio præterit, & generatio advenit; Terra autem in æternum stat. Oritur Sol, & occidit, & ad locum suum revertitur, ibique renascens gyrat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem*. Ad imperium autem Josue præcipientis, ne Sol ac Luna moverentur, *steterunt Sol & Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. Stetit itaque Sol in medio Cœli, & non festinavit occumbere spatio unius diéi*. Ita Josue X. 12. 13. Alia loca prætermitto jam nota, jam usu doctorum hominum trita, quibus Terræ quies, & motus Solis aperte memorari videntur in sacris Codicibus. At quod est ad ea Scripturæ verba, quæ Tellurem immobilem significare videntur, fatendum est, parvo negotio conciliari posse cum Astronomorum sententia; etenim ibi potius affirmatur, Tellurem permanere, semperque esse, neque a suis cardinibus umquam dimoveri: quæ sane consistentia, perduratio, ac firmitas localem motum in ea excogitatum nequaquam excludit. Ita quoque Firmamentum Cœli appellantur; Æthera etiam seu Cœlos divina Sapientia firmavit sursum, ut habetur Prov. VIII. 28. Et tamen a Cœlorum firmitate motus nequaquam abhorret, ut in Ptolemæi Systemate traditur.

Longe clariora sunt pro Solis mobilitate sacrorum Librorum documenta. Verum animadverti debet, solere divinas Scripturas ad opinio-

nionem vulgi ſeſe interdum accommodare, & retinere communem loquendi conſuetudinem, ut ad rudis populi ſenſum & captum ſeſe attemperent. Facilius enim ignarum vulgus ea concipit & percipit, quæ uſitatis dicendi formulis proponuntur, quam quæ inuſitatis, licet accuratioribus. Quod potiſſimum elucet in iis tradendis, quæ ad ſalutarem Fidei & Morum veritatem non pertinent; nam, uti diximus, Deo per ſuas Scripturas loquenti non is ſcopus fuit, ut inanem erga res, ſcitu non neceſſarias, erga mundi elementa & corpora, hominum curioſitatem paſceret, ſed ut vere utilia ad æternam beatitatem conſequendam traderet. Neque in doctis humanæ ſapientiæ verbis ipſe loquitur, ſed ſeſe demittit ad earum locutionum uſum, quæ quamquam minus accuratæ, & ad humanæ ſapientiæ trutinam impropriæ dignoſcuntur, rudi tamen populo veritatem quampiam utilem ac ſalutarem commodius exponunt. Quod ſi Deo corpus, & membra, & animi perturbationes, & operationes humanas tribuere non dubitarunt divinitus inſpirati viri, quo ſignificarent veros divinæ operationis effectus: quanto æquius hujuſmodi minus accurato loquendi genere uti potuerunt, dum de Phyſicis & humanis rebus quidpiam enarrabant? Eſt hoc figurate loqui, eſt hoc in uſu apud omnes populos, immo & apud ipſos doctos, & præcipue Poëtas, atque Orientales; neque enim veritas inde læditur, ſed per eas etiam figuras eleganter traditur, quod vere tradere in animo fuit. Eruditorum autem hominum eſt in his non neceſſariis rebus, Eccleſiaſticorum vero Judicum in rebus ad Fidem & eruditionem Chriſtianam ſpectantibus, decernere, quid proprie, & quid figurate ſit accipiendum.

Fuiſſe divinis Scriptoribus eum morem, ut ſecundum vulgi ſententiam interdum loquerentur, luculentiſſimis exemplis demonſtrari poteſt. Quum dicimus *Terrarum Orbem*, multoque magis quum *Univerſi* titulum addimus, nemo eſt qui neſciat, ſignificari Populos omnes, & univerſas Provincias ac terras, quæ terraquei globi ſpatio quaquaverſum continentur. Sed alia interdum fuit, & adhuc eſt vulgi opinio, dicendique conſuetudo. Nimirum totius Orbis vocabulo ſignificantur Provinciæ & Populi antea cogniti, & magna Terræ pars, aut vaſtiſſimum quoddam Imperium, quale olim Aſſyriis, & Alexandro Magno, & Romanæ Reipublicæ contigit. Inquit autem Sanctus Lucas II. 1. *Exiit edictum a Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis*, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. En ut vulgari opinione dicendique forma utitur Sanctus Evangeliſta. Magnifice de ſuo Imperio ſentiebant Romani. Nihil minus, quam totum Terrarum Orbem ſua ditione ſe tenere aut arbitrabantur, aut dictitabant. In hanc rem celeberrima præſertim ſunt Petronii verba in ſpecimine Belli Civilis.

Orbem jam totum victor Romanus habebat,
Qua mare, qua terræ, qua ſidus currit utrumque.

Et

Et Hegesippus Lib. 2. Antiqu. Cap. 9. *Orbis terrarum, qui Romano Imperio clauditur ac definitur*. Attamen nemo in Historia aliquantulum versatus est, qui nesciat, longe abfuisse Romanos ab imperio totius Orbis, cujus amplam quidem partem armis victricibus occuparant, sed revera opinione minorem, si cum tot aliis Provinciis adhuc indomitis conferebatur. Quum igitur in quibusdam Scripturæ locis mentio fit de Terra, de toto Orbe, περὶ τῆς οἰκουμένης, non continuo accipienda sunt ea vocabula de omnibus Telluris gentibus atque Provinciis. Interdum per illa significatur Judæa tota cum Judæorum tribubus late diffusis, interdum Romanum Imperium, interdum etiam ea Terræ pars, quæ antiquis iis temporibus cognita erat, hominumque Judæorum commercio patebat. Quam interpretationem admittit locus ille Pauli ad Rom. X. 18. ubi ad Evangelii prædicationem accommodat Psalmi XVIII. versiculum quintum: *Sed dico, numquid non audierunt? Et quidem in omnem Terram exivit sonus eorum, & in fines Orbis Terræ verba eorum*. Non enim verisimile est, tum temporis in extremas usque Scythiæ seu Tartariæ inhospitæ provincias, & in vastissimas Americæ regiones, atque in tot alias barbaras gentes sub utroque Polo sitas, Evangelium & Apostolos penetrasse; quum novissime tantum, hoc est tribus proxime præteritis Seculis, magna earum regionum pars innotuerit, & amplissima adhuc Regna tum circa Arcticum, tum circa Antarcticum Polum, diligentiam & navigationem hucusque fugerint recentium Europæorum, qui tamen sine comparatione anteferendi sunt veteribus nautis, & antiquis lustratoribus orbis. Et certum quidem videtur, ante seculorum consummationem nullo termino constringendam esse Ecclesiæ Catholicæ fideique veræ ditionem, omnesque prorsus gentes in hereditatem Christi cessuras. Verum Tertulliani, Hieronymi, Augustini, aliorumque Patrum ævo id nondum contigerat, quamquam ex ipsorum sententia Ecclesia Catholica *Mundum repleret; totum Terrarum Orbem incenderet*; *in toto orbe divideretur*; *impleret universam Terram*; *toto Orbe diffusa esset*. Maximam totius Orbis portionem ea nomina sonabant, illamque præcipue, in quam aditus erat Judæis, Romanis, & Græcis. Hæc vulgo erat terra nota, hæc Patribus erat totus Terrarum Orbis. Divinæ vero Scripturæ illam vulgi opinionem, & loquendi consuetudinem usurparunt, revera significaturæ eam Terræ partem, quam vulgus noverat; non enim divinum consilium eo etiam pertinebat, ut fideles hinc discerent, alias easque amplissimas Terræ partes haberi ultra cognitum orbem. Id quoque animadvertas, ubi Daniel prædicit, Alexandrum universæ Terræ imperaturum. Lege etiam Cap. II. 5. Act. Apost. *Erant*, inquit Sanctus Lucas, *in Hierusalem habitantes Judæi, viri religiosi ex omni Natione, quæ sub Cœlo est*.

Ad hunc eumdem morem facit alius Actorum locus XXVII. 27. *Circa*

ca medium noctis suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem: Græci Codices, non *apparere*, sed *appropinquare* habent, quum utantur verbo προσάγειν. Ubi videmus cum vulgo loqui Sanctum Lucam, ipsumque externam speciem oculorum sequutum; nam navigantibus litora moveri, & loca remotiora accedere aut recedere videntur.

Provebimur portu, terræque, urbesque recedunt,

Est versus perquam notus Virgilii 3. Æn. cui similes bene multos facile attexas. Quum autem Apostolus in I. ad Cor. Cap. I. 21. ait: *Placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes:* cur eo vocabulo prædicationem Veritatis & Evangelii designat, nisi quia sapientibus hujus mundi, & humanæ rationi stultitia videbatur Christiana Fides atque Doctrina? Idem Apostolus in 2. ad Cor. Cap. IV. 4. *Deum hujus Seculi* Diabolum appellat, non quia talis ille sit, sed quia pro Deo ab Idololatris habetur, & colitur, & ipse Deum sese venditat, uti innuitur Matth. IV. 9. & Luc. IV. 6. 7. Ab aliis ejusmodi exemplis abstineo, iis lubentius usurus, quæ ad propositum argumentum propius accedunt.

Nusquam certe manifestius oculorum judicia, & vulgi opiniones consectatur divina Scriptura, quam quum de Cœlis, corporibusque cœlestibus loquitur. Isaias XIII. 4. 5. *Dominus exercituum*, inquit, *præcepit militiæ belli, venientibus de terra procul, a summitate Cœli*. Hebræi Codices habent: *Venientes de terra procul, ab extremo Cœli*. Gentes de longinqua terra, & *ab extremitatibus Cœlorum* venturæ, nihil aliud significant, quam populos ab extremis terræ partibus ac finibus in Babyloniorum imperium ruituros. Desumta autem ex opinione populari ea phrasis fuit. Vulgo enim videtur Cœlum esse, non sphæricum, sed hemisphæricum, & in extremis terræ deficere, atque illic terminari. Eadem phrasis occurrit Deuter. IV. 32. & XXX. 4. & lib. 2. Esdræ I. 9. & Matth. XXIV. 31. Eo pertinet, quod in iisdem sacris Libris *Montes* appellantur *fundamenta Cœlorum*. Ita 2. Reg. XXII. 8. de Deo canit sanctus Rex David: *Commota est, & contremuit terra: fundamenta montium concussa sunt, & conquassata. Pro fundamento montium* legitur in Hebræis Codicibus *fundamenta cœlorum contremuerunt* מוסדות השמים ירגזו, *Mosedoth basciamaim irgazu*. Nimirum, si fidem oculorum, & judicium vulgi consulamus, Cœlum e longinquo videtur in montes desinere, eos contingere, ipsisque quasi fundamentis inniti. Columnæ itidem Cœli appellantur Montes, Job XXVI. 11. quia montes tanquam columnæ, ut oculo apparet, Cœlum innixum sustinere videntur. Familiaris fuit omnium populorum Poëtis hæc eadem dicendi forma; & inde Atlas, Olympus, aliique montes Cœlum sustinere dicti, quasi ipsis incumberet Cœlum. Neq; aliunde *finitoris* seu *horizontis* nomen venit, nisi quia Cœlum suo hemisphærio contingere illam regionem videtur, quam terminat.

Non

Digitized by Google

Non minus apertam in eo figuratæ dictionis genere phrasim invenio Exod. XVI. 21. *Colligebant autem mane singuli* (manna), *quantum sufficere poterat ad vescendum: quumque incaluisset Sol, liquefiebat*. Quid est, quod Sol incalescere dicatur? Num identidem frigescit, num de suo ardore atque calore Sol interdum quidquam remittit, ut subinde recuperet? Nequaquam profecto. Cum vulgo loquuntur sacræ Literæ. Matutino tempore, quum adhuc nocturnum frigus aërem occupet, Solisque radii nondum suam vim repetitis ictibus in oppositum atmosphæræ crassiorem aërem exercuerint, Solis calor remissus, debilisque omnino videtur. Ipsum itaque Planetam sensim incalescere arbitrantur mortales, quo altius ab horizonte procedit, quasi in ipso, & non potius in aëre, seu in hominibus ad Solem expositis cresceret aut decresceret calor. Occurrit eadem phrasis 1. Reg. XI. 9. ac utrobique in Hebraicis Libris adhibetur verbum חמם *chamam*, quod proprie significat *calere*, *incalescere*, & passive accipitur. His adde Isaiam dicentem Cap. XIII. 10. *Obtenebratum fuisse Solem in ortu suo*. En res tantummodo apparens in divinis Literis delineata. Quum nubibus obducitur Cœlum, aut inter Solem ac Terram Luna interponitur, Sol ipse obtenebrari videtur. Videtur, inquam; oculis mortalium; non enim ipsius globum revera tenebræ capiunt, neque ejus lumen deliquium patitur. Hinc Ezechiel XXXII. 7. sensum Isaiæ aliter expressit, inquiens: *Solem nube tegam*. Quando vero in sacris Scripturis Stellæ de Cœlo aut casuræ, aut decidisse dicuntur, tunc ad ea, quæ apparent, alludere videntur Prophetæ; quippe non in Terram cadere plures Stellæ possunt, quum earum singulæ Terram sua magnitudine superent. Fortassis etiam in Epistola sancti Judæ Cap. I. 13. quæ ibi *Stellæ erraticæ* appellantur, revera Stellæ non sunt sed meteora, & aëris inflammationes in longum ductæ, cadentibus Stellis persimiles, quæ vulgo Stellæ creduntur.

Quid? quod in iisdem etiam Scripturarum locis, quæ pro Solis diurno motu contra opinionem Astronomorum proferuntur, sacri Auctores popularibus locutionibus uti maluere, quam exquisitis, & ad veræ Astronomiæ Physicæque amussim exactis. In Ps. XVIII. 6. de Dei gloria, quæ in Sole, præsertim apparet, loquens Propheta: *In Sole*, inquit, *posuit tabernaculum suum. Et ipse* (hoc est Sol) *tamquam sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam. A summo Cœlo egressio ejus. Et occursus ejus usque ad summum ejus. Nec est, qui se abscondat a calore ejus*. Heic Sol exoriens comparatur Sponso procedenti de thalamo suo, quibus verbis ad populi opinionem alluditur, putantis, Solem quiescere atque dormire, quamdiu a nostro hemisphærio abest, & cum aurora e cubiculo quasi post somnum egredi, atque interruptum cursum resumere. Sequentia verba parum apte exponit celebris quidam inter Astrono-

mos, Almagesti novi Scriptor; ait enim, illic *Astronomico more initium finemque diei a summo, & in summo cœli, idest a Meridiani culmine, ac summa altitudine Solis peti*. *Summum Cœli*, quod heic memoratur, unde Sol egreditur, & aliud *summum*, quo pervenit, nihil aliud sunt, quam extremæ Cœli partes, quæ supra horizontem nostris oculis sese offerunt, scilicet Oriens & Occidens. Supra vidimus, in Isaiæ Cap.XIII. a Vulgata memorari *summitatem Cœli*. Itidem *a summo Cœlo usque ad summum ejus*, legitur Deuter.IV.32. & XXX.4.ejusdem Libri. *Pro summo Cœli* Vulgata legit heic *Cardines Cœli*. Hæc autem omnia idem significant, videlicet *extrema Cœli* (quæ etiam vox occurrit 2.Esdræ I.9. apud vulgatum Interpretem), & in Hebraicis ubique exprimuntur per vocabulum קצה *Katseh*, significans *finem*, *extremum*, *extremitatem* alicujus rei. Itaque in supra laudatis verbis Psalmi XVIII. quæ Hebraice ita sonant: *Ab extremo cœlorum egressio ejus, & revolutio ejus super extrema eorum*, divina Scriptura loquitur secundum opinionem vulgi. Rotunditatem Cœli minime aspiciens, neque concipiens vulgus, duas ipsius *extremitates* sibi fingit, oculis etiam hanc opinionem confirmantibus; alteram nempe, unde Sol oritur, alteram, quo se quasi fessum a cursu vespere adveniente recipit. In eadem quoque opinione vulgi fuisse traduntur nonnulli e Patribus, Cœlum arbitrati hemisphæricum. Reliqua verba, ubi dicitur, *nihil sese abscondere a calore Solis*, hoc est, ejus fervorem omnia contingere, & in omnia penetrare: ad aliquam etiam vulgi opinionem fortasse respiciunt; sed iis immorari nolumus.

Potius afferam, quæ in supra laudato Ecclesiastis loco de Sole narrantur in Hebraicis Codicibus. Ibi enim scriptum est ואל מקומו שואף *veel meKomo scioeph*, hoc est, *& ad locum suum anhelus it*, seu *anhelat*. Ubi videmus, Scripturam sacram figurate loqui, non proprie, quasi Sol vivat, moveatur, & e cursu anhelans ad locum quempiam properet sibi constitutum, tamquam ad metam. Eâdem de causa ad illa verba *Oritur Sol & occidit*, Lyranus adnotat; *ut apparet ad sensum*. Celeberrimum autem ad preces Josue factum in Sole prodigium aliqua pariter nobis exhibet, quæ Spiritus sanctus, non qualia revera sunt, sed qualia oculis nostris apparent, in ea narratione usurpavit. Cap. X. 12. Josue referuntur ejusdem ducis verba: *Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon*. Seu, ut alii vertunt, *super Gabaon, & super vallem Ajalon*; seu secundum Hebræos, *in Gabaon, & in valle Ajalon*. Quum Tellus in comparatione Solis sit exigua moles, & Gabaon, ac vallis Ajalon in eodem terreo globo sint minutissimum punctum; quomodo Soli præcipitur, ne moveatur, sive ut sileat (ita Codices Hebræi), ac stet supra Gabaon, & supra vallem Ajalon? Numquid huic puncto respondere potest ingens Solis globus? Ad vulgare igitur oculorum judicium alludere videtur Josue; nostris enim

enim oculis Sol apparet tanquam discus duobus palmis dimetiendus, & super exiguum unum Cœli spatium moveri. Infra additur: *Stetit itaque Sol in medio Cœli*. At cœlestes orbes, si exacte loqui velimus, carent medio, atque extremitatibus; nam in corpore sphærico, in semita aut linea circulari, quæ extremitas, quod medium revera excogitari potest? Ergo istud etiam interpretari juvat ad sensum vulgi. Nempe oculis ille medius esse videtur Cœlorum locus, qui ab Oriente atque Occidente æqualiter distat. Concluditur tandem narratio his verbis: *Non fuit antea, nec postea, tam longa dies*. Ridendum se præberet, qui ad literam hæc verba accipiens, contenderet, nullam in toto terrarum orbe longiorem illa diem fuisse. Peragrantibus regiones sub utroque Polo sitas exploratum est, Solem diutius lucere, ibique longiores sine comparatione contingere dies. Verum Scriptura ad intellectum & scientiam Judaici populi sese accommodabat. Rudi illi populo Solis effectus sub regionibus Polaribus ignoti erant, neque porro divinus Spiritus revelare volebat, ad utilia nimirum intentus, & a pascenda inani hominum curiositate alienus.

Quæ quum ita sint, & tot exemplis jam pateat, non raro Scripturam sacram, & præsertim dum de corporibus cœlestibus agit, humano more, & ex vulgi usu solere loqui: uti etiam Sanctus Augustinus Lib. I. Cap. 39. Quæst. super Gen. & ceteri Patres animadverterunt: illud consequitur, neque temere, neque imperite agere, qui loca ejusdem Scripturæ, mobilitatem Solis præ se ferentia, figurate accipiunt, explicantque per Metonymiam, ita ut Scriptura, non quæ sint, sed quæ appareant, illic enuntiet, & vera facta referat per improprias vulgi phrases. Et non violentam, neque insolitam, neque absurdam interpretationem illic adhiberi, tot rationes suadent, quot exempla produximus. Quod si per ejusmodi æquam interpretationem error omnis, & mendacii suspicio a sacris Literis excluditur atque arcetur, divinæque Historiæ dignitas & fides in tuto posita est: equidem non video, cur iis incertis & commode exponendis documentis urgere velimus Astronomorum opinionem, eoque minus, queis ipsam impietatis arcessere. Non est illa quidem certa, non demonstrativis rationibus probata, & per Tychonicum Systema suppleri forsitan potest; sed verisimilis tantum est, motibusque cœlestibus explicandis, & superfluis compluribus removendis omnium consensu perquam idonea. At ne certissima quidem, neque evidentia, esse videntur Scripturarum interpretamenta, quæ adversus ipsam pugnare dicuntur, ut illorum patentissima veritas nutantem istius verisimilitudinem suo pondere aperte prosternat. Nam quod in hanc rem aliqui ajunt, *omnem sacræ Scripturæ propositionem accipiendã esse in sensu literali & proprio, quotiescumque in tali sensu non est repugnantia cum aliis propositionibus ejusdem Scripturæ æque, aut magis certis aut cũ definitione summi*

M 2 *Ponti-*

Pontificis, aut cum propositione aliqua, naturali lumine certa & evidenti; hoc, inquam, tam latum ac generale axioma nescio quam opportune inculcetur. Certe quantum fieri potest, retinere & consectari debemus Literalem proprium Scripturæ sensum. Verum prope innumera ibi sunt de rebus ad salutem non necessariis seu dicta, seu phrases, seu verba, quibus neque Fidei, neque Ecclesiæ placita, neque naturalis luminis lux palam repugnat, & tamen in sensu literali ac proprio a Sanctis Patribus, aliisque Catholicis Interpretibus non accipiuntur. Ut aliter ista explicentur, atque accipiantur, quam prima facie accipienda videantur, sufficit, ut id probabilior aliqua ac verisimilior ratio suadeat, petita e Liberalibus Disciplinis, e profanis Historiis, e populorum moribus, aliisque etiam minus certis fontibus, & sit non violenta, sed naturalis, atque in aliis similibus locis usitata & probata interpretandi ratio.

Sed, ut clarius loquamur, meminisse debent viri Theologi, literalem Scripturæ sensum, quatenus a Mystico distinguitur, vel proprium esse, vel figuratum. Est autem Augustini, & compluriumsententia, interdum plures Literales sensus uni Scripturæ loco seu testimonio congruere, quum contra alii arbitrentur, unum solum convenire posse. Utrique recte sentire, eorumque opiniones facile conciliari posse videntur. Unicum tantummodo sensum literalem (non excluso Mystico) aut propriis aut figuratis verbis expressum, in quolibet sacrarum Literarum testimonio divinus Spiritus revera voluisse concludere censendus est. At quum Scripturæ verba, quod est ad sensum Literalem, sint obscura interdum, variisque interpretationibus obnoxia, incertumque non raro sit, utrum proprie an figurate sint accipienda: diversas propterea Literales Interpretationes ad eumdem locum adhibere licet. Harum quælibet, modo contorta non sit ac violenta, modo non aliis Scripturæ, Traditionis, & Rationis luminibus adversetur, convenire, & laudari, ac tolerari potest. Quamdiu non constet, quæ sit eo loco mens divini Spiritus, neque evidenter appareat unicus ille sensus, quem Deus significare voluit: quid vetat pluribus modis eamdem explicare loquutionem, dum id religiose fiat? Loca autem illa Scripturarum, quæ ad Fidei ac Morum doctrinam spectant, uno dumtaxat modo esse explicanda, neque plures pati posse Literales sensus, dicimus; quia germanum eorum sensum a Deo unice expetitum jam Ecclesia ab ipso Deo didicit, & per Traditionem, atque unanimem Patrum consensum ad nos usque transmisit. Quare in iis locis interpretandis ab Ecclesia, a Traditione, a Patribus recedere nefas est. Verum in aliis Scripturæ locis, quibus doctrina salutis minime continetur, ubi sensus non aliunde jam certus sit, immo ubi iste sit obscurus, & diversam Literalem Interpretationem commode patiatur: locum utique habet Augustini aliorumque

sen-

sententia, plures videlicet sensus Literales convenire uni loco posse ac tolerari debere. Heic valent sanioris Criticæ leges: Quamvis obvius sensus minime tum incurrat in Fidei & Caritatis dogmata, neq; rectam Rationem pulset: si tamen non bene consentire deprehendatur cum Experientiæ, Physicæ, Geographiæ, Astronomiæ, Historiæ, Logicæ, aliarumque Disciplinarum verisimilibus sententiis, & contra conciliari cum istis non absurde, non violenter possit, vel figuram aliquam illic ostendendo, vel prætermissa supplendo, vel obscura explicando: probabiles fiunt, verisimiles atque tolerabiles alii etiam sensus Literales.

Retinere igitur proprium Literalem sensum Scripturæ non cogimur, eique licet præferre Figuratum Literalem, sive quum verisimilis ratio hunc potius quam illum eligendum suadet, simulq; in aliis ejusdem generis locis ita explicari Scriptura amat, sive quum hujusmodi explicatio a Patribus non impugnatur, non dissentit ab aliis Scripturæ clarioribus locis, non ab Articulis Fidei, non a recta Ratione. Hoc enim est, non in Allegorias Historicum Literalem sensum deflectere, sed eum Historicum ac literalem sensum Scripturis tribuere, qui rei, & narrationi, & consuetudini Prophetarum aptius conveniat. Unicum exemplum dabo. De Hierosolymæ excidio hæc prædicebat divinus Magister, Lucæ XIX. 44. *Et non relinquent in te lapidem super lapidem*. Uti nemo non intelligit, obvius Literalis, ac proprius horum verborum sensus est, ita minutatim Urbis illius mœnia, ac domos disjicienda ac subvertenda fore, ut unus lapis relinquendus non sit cum altero coagmentatus. Nihil prohibet, quin ita reapse evenisse dicamus in celebri expeditione & victoria Titi. Adversus alia Scripturæ loca, adversus Traditionem Patrum, aut Romanorum Pontificum, Conciliorumve decreta non pugnat hic sensus. Neque naturali lumini adversatur; poterant enim Romani id nullo negotio præstare, si animus fuisset. Historia etiam & Patres ita vastatam Hierosolymam ajunt, & solo æquatam, ut ne ullum quidem signum habitatæ Urbis relictum fuerit. Prædixerat etiam Christus nullum Hierosolymitani Templi *lapidem super lapidem relinquendum, qui non destruatur*, Matth. XXIV. 2. & Marci XIII. 2. Plene Prophetiam hanc impletam fuisse, Historia fidem facit. Ingentes immensæ illius molis lapides victor exercitus omnino contrivit, atque dissolvit, ferrum ac plumbum, quo connexi fuerant, rapturus. Et ne vestigia quidem celeberrimi Templi reliqua fuere; ipsius enim fundamenta Turnus Rufus aratro evertit, adeo ut nihil integrum remanserit, nullusq; lapis lapidi impositus. Parem igitur eversionem toti quoq; Civitati contigisse, non solum non abhorret a vero, sed veri omnino simile videtur; & si audire velimus legem a quibusdam, uti supra diximus, nobis præscriptum, necesse erit id sine dubitatione credere factum.

Ex alia tamen parte verisimile nequaquam videtur, tantum otii fuisse Romanis, ut tam minute amplissimam Urbem, ejusque omnia fundamenta conscinderent. Ad hæc Auctor Josephus est Lib. 7. Cap. 18. de Bell. Jud. a vastitate Urbis immunes fuisse Turres, quæ præter alias eminebant, partemque muri ad Occidentem non fuisse dejectam. Quocirca, relicto obvio proprioque sensu, alter sensus æque Literalis & Historicus, sed priore verisimilior, tribui potest iis Servatoris nostri verbis. Is nempe vulgarem consuetudinem loquendi imitatus, *nullum lapidem super lapidem relinquendum* hyperbolice prædixit, quo significaret, Urbem funditus diruendam, ejusque eversionem ingentem, insuetam, & horrendam supra modum esse futuram: quam sane prædictionem nemo dubitat quin plene eventus complerit. Igitur videndum est, quare non & Astronomis liceat diversum ab obvio sensum quibusdam Scripturæ locis tribuere, quum præcipue similis Interpretatio in aliis Scripturæ locis simillimis non solum non vituperetur, sed etiam laudetur, & verisimiliores rationes, ut vulgo Astronomi fatentur, Copernicanæ, quam vulgari sententiæ, faveant, & hæ rationes verisimiliores præferendam etiam, aut saltem ferendam esse suadeant adhibitam ab ipsis Interpretationem Scripturæ. Hoc, inquam, videndum; quum ceteroqui pateat, Literalem sensum in iis Scripturæ locis intactum custodiri, & æque per eam explicationem statui Miraculum, quod Josue contigit. Sed quomodocumque tamdem ista quæstio versetur, illud certum est, in his ad doctrinam Fidei nequaquam spectantibus rebus, nihil aliud Ecclesiam ab Interprete exigere, nisi ut a sacris Scripturis omnis suspicio falsitatis ac erroris avertatur, idque præstetur per commodas ac verisimiles Interpretationes, & verisimilior Interpretatio minus verisimili anteponatur, quamquam ne ipsæ quidem minus verisimiles idcirco sint repudiandæ. Hæc autem omnia præstitisse Copernicani sibi videntur. Quod an vere contigerit, prudentum eruditorum erit judicare, donec Ecclesia hanc rite controversiam decernat, si tamen id facere, aut utile sit, aut necessarium sanctissimæ Religioni.

Neque est, cur aliquis dicat: Diurnus Telluris motus minime demonstrative ostenditur verus. Ergo rejiciendus. Ergo vetus & communis sententia de Solis motu retinenda. Nam non ideo omnes Scripturæ Interpretationes rejiciendæ, quia demonstratione caret ratio ita interpretandi. Alioqui de commentariis Sanctorum Patrum, aliorumque Interpretum actum esset, eamdem interdum sententiam varie atque opposite in hujusmodi locis exponentium. Deinde prudenter quidem, & religiose Ptolemæi, seu Tychonis sententia retineatur, sed ita ut ad Fidem pertinere nondum dicatur, neque Hæresis postuletur contraria sententia. Copernicani enim Systematis ratio-

rationes, etsi nequaquam demonstrativæ sint, eæ tamen sunt, quæ dubium faciunt Scripturæ sensum in locis supra laudatis, ipsumque verisimili ac probabili Interpretatione a se non dissentire ostendunt. Quid si aliquando hæc demonstratio a solertibus Astronomis & Philosophis adinveniretur? Nonne tum certum foret, Interpretationem propositam non solum tolerabilem & æquam, sed etiam necessariam esse? At quis non videat, periculosissimum, atque a Religionis Ecclesiæque institutione alienum esse, velle id nunc pertinere ad Fidem, quod cras pertinere non possit? Fides atque stabilitas credendorum in Ecclesia Christi, absit ut ab humanis experimentis pendeat. Alibi autem vidimus, Concilia ipsa Generalia ex Augustini sententia certissime definire non posse, quæ e novis experimentis aliter se habere deprehendi possunt. At inquias: nulla umquam Opinioni Copernicanæ demonstratio invenietur. Consentiam, si vis, & ego; verum præ difficultate rei semper fortasse desiderabitur hujusmodi demonstratio, non quod aperta Revelatio divina jam spem omnem illius inveniendæ sustulerit. Ne Ptolemaici quidem, aut Tychonici Systematis demonstratio hucusque inventa; immo hæc majoribus quam Copernicanum difficultatibus laborare videntur. Interim ergo prudentis est suspendere judicium, neque tam acriter urgere divinas Literas, ut oppositam sententiam hæresis & impietatis insimules. Id enim est contra Ecclesiæ ipsius mentem, cujus in hisce quæstionibus moderationem omnia monumenta antiquitatis testantur, & nos dilucidius exposituri sumus.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Traditio, & Evidentia exiguntur, ut in his ad salutem minime spectantibus documentis statuatur, aliquid certo esse credendum. Concilii Tridentini laudandum de ratione interpretandi præceptum. Evidentia in his non raro desiderata. Quid de Antipodum existentia olim creditum, & quam prudenter ab ea quæstione dirimenda abstinuerit Ecclesia. Scripturæ non detorquendæ ad profanorum dogmatum tutelam. Petavii & Sancti Thomæ sententia de stylo Mosis.

Uti satis significasse mihi videor, ab Ecclesiæ foro atque censura eximere sese non possunt quæstiones opinionesque eruditorum hominum hac una de causa, quod nihil in Fidei & Caritatis doctrinam directe & suapte natura influant, sive uno, sive altero potius modo definiantur, quotiescumque per eas Christianæ Doctrinæ divinitus certæ pars aliqua læditur, aut per latus confoditur, & erroris sive mendacii suspicione, nedum nota patenti, aspergitur divina Scriptura: tunc enim in eas gladium æquissime & sanctissime arripit Ecclesia,

easque prosternit, atque e fidelium scholis & cordibus eliminat. Duplici autem modo suum hoc jus Ecclesia exercere potest, aut ipsas opiniones revera damnando, tamquam Fidei & sacrarum Literarum doctrinæ contrarias, aut solum vetando, ne publice tradantur, neve per Libros disseminentur in vulgus, prudentissime prospiciens incautis, ignaris, & novitatum amatoribus, quorum saluti æternæ aut jam cœpit, aut in posterum potest nocere ejusmodi quæstionum atque opinionum agitatio. Verum istâ medicinâ raro, illâ etiam rarius Ecclesia utitur, & neutrâ sane, nisi præcesserit accuratissima causæ rerumque cognitio. Et primo sententias quasdam ad salutis fideique eruditionem per se non pertinentes damnatura, rem tantam peragere se non posse, neque debere, probe intelligit, nisi explorata Traditio, & Evidentia rei prius moneant, ejusmodi sententias sacrarum Literarum, Fideique firmissimis documentis opponi. Nam si in judicandis rebus Fidei, quæ proprie sui sunt juris, & quas Theologorum est scire, hæc eadem fundamenta exiguntur in Ecclesiasticis Præsulibus: quanto magis eadem exigenda sunt, quum de aliis rebus judicandum est, quas ad Religionem non tam proprie pertinere diximus, immo nos ignorare sine crimine possumus?

Sæpe autem Traditio desideretur, sæpe etiam Evidentia. Nam raro contingat, ut de inanibus secularis eruditionis quæstionibus Traditio vera attribui possit Ecclesiæ Dei. Hujusmodi quæstiones vel tamquam inutiles neglexerunt, vel tamquam perniciosas, humanæque curiositatis nutritias fugerunt Sancti Patres. Quod si eas pertractarunt, aut obiter, aut etiam ex professo, nihilominus tanti eorum dicta valere noluit Ecclesia, ut ipsorum auctoritati fasces necessario submitterent omnia posterorum ingenia, & legitima inde Traditionis Ecclesiasticæ forma petenda foret. Hanc Patribus venerationem profecto debemus, quum de Christi, & Ecclesiæ, & morum doctrina loquuntur, eamque doctrinam in sacris Literis unanimi consensu exponunt. In reliquis profanæ Literaturæ partibus, immo in ipsis Scripturis interpretandis, ubicumque non agitur de salutari illa Fidei & Caritatis doctrina, numquam ita premimur auctoritate, aut sanctitate, aut eruditione Majorum, ut si quid melius, verius, aut saltem verisimilius ac probabilius nobis occurrat, proferre, atque etiam adoptare non liceat, dum Scripturæ sanctæ veracitas, dignitasque ubique intacta servetur. Hac libertate hucusque sunt usi, atque adhuc utuntur recentiores Scripturarum Interpretes, omnesque eruditi Catholicæ communionis, quoties in id genus controversias incidunt, neque religioni sibi ducunt dissentire a Patribus in iis, quæ quocumque modo explicentur, ac dirimantur, nullam divinis Literis, nullam Fidei doctrinæ, nullam Ecclesiæ sanctæ injuriam inferunt, & veritatem quam proxime possunt accurate consectantur. Es-

set

ſet igitur inquirendum, num venerandum Traditionis nomen recte ac legitime in Copernicanam aliaſque ejuſmodi cauſas a nonnullis proferatur: ſcilicet num ſancti Patres Telluris motum revera damnarint, ſacriſque Literis contrarium appellarint, quum certe non a Copernico originem duxerit ea opinio, ſed quibuſdam ex antiquis Philoſophis, uti diximus, in mentem venerit, & literis mandata, fortaſſe ab ipſis Patribus ignorata non fuerit.

Interim nobis plane commemorandum eſt, & ſumme commendandum Tridentini Concilii decretum Seſſ. IV. evulgatum, quo nihil in hanc rem opportunius reperias. *Ad coërcenda petulantia ingenia decernit ſancta Synodus, ut nemo ſuæ prudentiæ innixus, in rebus Fidei & morum ad ædificationem Doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens, contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta Mater Eccleſia, aut etiam contra unanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat*. Mirari tamen, neque injuria, liceat, quei hanc regulam ſapientiſſime conceptam intorquere nonnulli velint adverſus Copernicani Syſtematis patronos, quaſi in omnibus quæſtionibus unanimem Sanctorum Patrum conſenſum neceſſario ſequendum Eccleſia pronuntiet. Non inquit ſancta Synodus, piaculum eſſe a Patribus diſcedere in Quæſtionibus Hiſtoricis, Philoſophicis, Mathematicis, Phyſicis, Aſtronomicis, Geographicis, aliiſque hujuſmodi rebus, quibus ſacræ Literæ materiem vaſtam ſuppeditant. Conceptis verbis petit illa, ut ſenſum Eccleſiæ, ac eoſdem Patres humiliter audiamus, fideliter ſectemur, quum agitur *de rebus Fidei & morum ad ædificationem Doctrinæ Chriſtianæ pertinentium*. Quibus ſane verbis non tam aperte coërcet petulantium Ingeniorum temeritatem in pertractandis rebus utilibus, ſive neceſſariis ad Fidem, ac mores, quam tacite monet quorumdam aliorum exuberantem zelum, ne ſententiam & auctoritatem Patrum importune objiciant, & neceſſario præferendam putent in reliquis etiam aut minime neceſſariis, aut inutilibus quæſtionibus, & in exponendis iis Scripturæ locis, quæ ad Fidem, & mores, atque ædificationem Doctrinæ Chriſtianæ non pertinent. Si & hoc poſcere Tridentinis Patribus animus fuiſſet, nihil erat, quod ſua verba ad ſalutares tantummodo quæſtiones e Scripturis emanantes ſpectare affirmarent; & ſaltem aliis dicendi formulis latius patere mentem ſuam indicaſſent. Sed iis perſpectum erat, fruſtra ad Fidem trahi de his rebus ſcitu non neceſſariis, immo ad æternam vitam inutilibus qualemcumque ſententiam.

Itaque ſapientiſſime in eam illi ivere ſententiam, quæ & unitati Fidei conſulit, & Ingeniorum libertatem non minuit, optime intelligentes, quando Scripturæ veracitas, Fideique veræ doctrina ſine vi collocentur in tuto, non eſſe litem intendendam diverſis Inter-

pre-

pretum ſententiis de rebus ad Fidem, & Mores, & Chriſtianæ Doctrinæ ædificationem nequaquam pertinentibus. Præ oculis autem Tridentinorum Patrum, ut arbitror, tunc erant Apoſtoli verba in Ep. 2. ad Tim. III. 16. *Omnis Scriptura divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitia, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus*. Ad quid utilis ſit divina Scriptura, en quam aperte Apoſtolus ſignificat. Nimirum Juſtitiam tradere illius eſt ſcopus, quo nomine Virtutes omnes complecti Scriptura ſolet, & ad Caritatem, & ad omne opus bonum Fideles incitare atque inſtruere. Non, inquit, ad Mathematicas, Aſtronomicas, Phyſicas, atque alias id genus controverſias dirimendas, doctrinaſque ſeculares explicandas, non ad erudiendum in Hiſtoria naturali, quæ verba neſcio, quibus Codicibus fretus Almageſti novi architectus Apoſtolo affingit, ut Copernicanis invidiam creet. Iſta quoque (non inficiamur) innuuntur, & obiter memorantur ſacris in Literis; ſed ut eadem aliquo pacto & pro conditione ſua nos ad Fidem, Pietatem, & Caritatem erudiant, & a nobis in eum finem conſiderentur, non ut reapſe diſputationibus noſtris, & noſtræ curioſitati finem faciant. In hanc rem præcipue conſulendus Sanctus Auguſtinus Lib. 1. Cap. 35. & 36. de Doctr. Chriſt. ubi Scripturæ totius ſummam & ſcopum ſtatuit in commendanda nobis Dilectione Dei, & Proximi.

Ceterum ex his etiam intelligere poſſumus, Evidentiam non raro deeſſe, neceſſariam prorſus, ut ab ipſis Eccleſiaſticis Judicibus certa feratur de his quæſtionibus ad ſalutem non pertinentibus ſententia. Partim id contingere ex rerum difficultate, atque obſcuritate, partim ex ambiguo Scripturarum ſenſu poteſt. Aut turgidus, nimiuſque ſui æſtimator, aut cæcus aliorum venerator ſit neceſſe eſt, qui tot Ariſtotelis, Epicuri, Carteſii, Galeni ſententias, in Phyſicis potiſſimum, ſine ullo diſcrimine certas eſſe contendat. Pleræque (ut noverunt, & diſſimulare nequeunt ſinceri Philoſophi) intra unius veriſimilitudinis pomœria continentur. Quo quæque deprehenditur, aut apparet veriſimilior, eo dignior fit plauſu & conſenſu eruditorum. Hinc tot ſonoræ lites, & verborum rationumque pugnæ, non prius modum finemque habituræ, quam in terris habitare & literas colere deſinat mortalium genus. Has autem, ut ita dicam, ingenitas rerum tenebras ne ipſe quidem divinus Spiritus in Libris ſuis diſcutere voluiſſe putandus eſt. Immo ipſe teſtatur, ſe in hujuſmodi rebus tradidiſſe Mundum diſputationi hominum, ſeque Deum eſſe docentem utilia, & tradentem unam ſcientiam revera lucidam, & facilem, qualis (poſtquam loquutus eſt ipſe, & poſtquam quid ipſe locutus ſit, ab Eccleſia Catholica illius Interprete edocti ſumus) eſt Fidei Catholicæ, & Caritatis doctrina, non autem Phyſicæ, Aſtronomiæ, & ho-

rum similium. Id autem in sacris Codicibus evidenter traditum non dicitur, quod plures commodas & germanas patitur interpretationes, e quibus nulla certissimis aliis Traditionis, & Rationis, & Scripturæ documentis opponitur. Multoque minus ille Scripturæ sensus evidens appellandus, cui verisimiliores rationes, & experimenta sive jam facta, sive peractu non impossibilia, diversum alium sensum, immo oppositum, esse præferendum monent, in iis nempe rebus, quarum, uti ex generali regula statutum est, certam nobis cognitionem Deus relinquere voluisse nequaquam videtur, & quas contineri Traditione Patrum difficile demonstretur, & quæ nihil Religionis interfit, quod uno potius quam altero modo ab hominibus credantur.

En ergo causæ, cur ab hisce quæstionibus dirimendis Ecclesia Catholica, & Patres, & Romani Pontifices plerumque abstinent. Tum solum in hoc etiam stadio currunt, suaque non fallaci auctoritate utuntur, quum necessitas cogit. Tum vero cogit necessitas, quum evidenter adeo de hujusmodi quoque indifferentibus rebus Scriptura loquitur, ut unum tantummodo sensum ejus verba admittant, & reliqui sensus, reliquæ interpretationes ab usu Scripturæ ipsius, aut ab aliis manifestissimis ejusdem locis, aut a Fide, Traditione, Ratione recta aperte abhorrent. Sublatis hujusmodi periculis & incommodis, & Scripturæ sanctæ veracitate ac dignitate servata, placide has controversias Ecclesia intuetur, ac tolerat, aut certe eorum decisionem suspendit. Et cur in hisce minutis, & suapte natura non utilibus, neque necessariis quæstionibus dirimendis sese Ecclesia occupet, quæ tot alias controversias inter Theologos & sacrarum Literarum Interpretes regnare sinit, ipsasque dijudicare supersedet? Majoris momenti sunt istæ, quam illæ, & propius sine dubio ad Christianam Doctrinam accedunt, immo de ipsa Christi doctrina, de Fide, ac Moribus plerumque agunt. Pro istis etiam, & contra istas, afferuntur divinæ Scripturæ verba, quibus unusquisque sensum tribuit verisimilem, interpretatione præposita, quæ suis cum opinionibus conveniat. Attamen Ecclesia sustinet pacifice tantam quæstionum segetem, & interpretationum varietatem; & nisi absurda tradantur, & contraria receptis Dogmatibus, a judicando temperat. Ipsis etiam disceptatoribus sese invicem Hæresis & impietatis postulantibus, sapientissime mandat interdum, ut his contumeliis parcant, neque sibi judicium usurpent Apostolicæ Sedi, & Conciliis reservatum. Ergo multo cautius & prudentius Romani Pontifices, & Concilia, aut despiciunt, aut ferunt ista de rebus indifferentibus, & a Scripturæ scopo alienis, litigia, dum sine Scripturæ ipsius injuria ac dedecore exerceantur.

Non solum autem a judicio, quantum fieri potest, in his Ecclesia abstinet, sed ægro nonnumquam fert animo, sacras Literas in patroci-

cinium Physicarum, aliarumque ejusmodi sententiarum, ita advocari, ut quisquis secus senserit, statim venditetur violatæ Fidei reus. Neque solum sinit, ut arma e divinis Libris petita per verisimilem aliquam explicationem declinentur; sed ne impedit quidem, quominus apertas his de rebus sententias Patrum deseramus, ubi verisimiliora argumenta, robustiores rationes, multoque magis experimenta manifesta pro aliis iisque contrariis sententiis pugnant. Vulgata est veterum quorumdam opinio, quæ Antipodas ab Orbe terrarum excludebat, eamque heic memorasse non abs re erit. Post aliquot profanos Auctores ita sensisse videntur Lactantius, Augustinus, Isidorus Hispalensis. Nazianzeno ea quoque sententia placuisse fertur, neque ab ea absuisse censendi Chrysostomus, Procopius, Diodorus Tarsensis, Acacius, Theodoretus, Theophylactus, Severianus, Euthymius, Joannes Damascenus, & alii, quibus Cœlum non Sphæricum, sed Hemisphæricum putabatur. Utramque istorum opinionem, ne dicam puerilem, certe absurdam, uti nunc omnes fatentur, Astronomicæ, Physicæ, & Mathematicæ rationes dejicere olim poterant, & demum Experientia profligavit. Antequam tamen Columbus felici ausu ignotum orbem pervium nobis fecisset, fingere nobis liceat, Antipodas a quoquam assertos fuisse, & hujus opinionem sibi exagitandam delicatulos quosdam suscipere voluisse. Philosophia simul, & Experientia nonnullas verisimiles rationes suffecissent, quibus Antipodes negandi, Tellus non rotunda, Cœlum vero hemisphæricum esse probarentur. Tum auctoritas Scriptorum, ac præcipue Patrum in aciem educta fuisset. Demum divina Scriptura prœlium absolvere poterat. Uti supra vidimus, Cœli ac Terræ extremitates illic memorantur; totus terrarum Orbis sub Augusto descriptus, ab Apostolis aliisque Discipulis Christi peragratus, & per omnes gentes atque per universum terrarum Orbem Ecclesia jam diffusa temporibus Patrum occurrebant. Ergo nulli Antipodes statuendi erant, quos populi & Patres tunc ignorabant, immo negabant.

Quid heic fecissent, qui Scripturam sacram de his etiam indifferentibus rebus loquentem in sensu Literali proprio, neque figurato, ubique & semper accipiendam esse contendunt, quoties hic sensus *non repugnat cum aliis Scripturæ locis, æque, aut magis certis, aut cum Ecclesiæ definitionibus, aut cum propositione aliqua naturali lumine certa & evidenti?* Non erant Scripturæ loca, quibus adversaretur opinio, Antipodas Terræque rotunditatem negans. Immo Severianus Isaiæ verbis XL. 22. secundum versionem Septuaginta opinionem suam tuebatur; ibi quippe legitur: *Qui statuit Cœlum tamquam fornicem*, καμάραν. Chrysostomus proferebat Epistolam ad Hebr. VIII. 2. Procopius illis verbis Ps. 18. utebatur, *a summo Cœlo egressio ejus*. Ad hæc erat dogma, quocum conciliari non posse contraria sententia putaba-

ba-

batur. Nullus hominum non ab Adamo propaginem ducit. Si homines excogitabantur immenso interjecti Oceani spatio a nobis dissiti, nullâ ad eas terras navigatione cognitâ, & ne possibili quidem, uti olim arbitrabantur: ægre persuaderi, & credi, & sustineri posse videbatur certa de unius hominis propagatione sententia. Neque cum ulla Ecclesiæ definitione proprius ille Scripturæ sensus pugnabat. Immo proferri contra poterant verba Zachariæ Romani Pontificis ex Epist. 10. ad Bonifacium Moguntinum. Virgilium quemdam affirmantem, *quod alius Mundus & alii homines sub terra sint*, damnat ibi Pontifex, & Sacerdotii honore privandum ait, ejusque *doctrinam perversam*, pugnantemque *contra Dominum & animam suam*, aperte vocat. Num denique in proprio sensu ea Scripturæ verba accipientibus *aliqua naturali lumine certa & evidens propositio* opponi poterat? Immo qui Antipodas statuebant, naturali lumini renunciare credebantur. Nam quei excogitare gentem, quæ adversa nobis vestigia figat, neque in Cœlum irruat? Id monstri simile videbatur; id eruditi ipsi, nedum rude vulgus, concoquere minime poterant. Tam parum, inquam, apparebat a recta ratione absona Antipodum negatio, ut illam cum Philosophi, tum Historici, & eruditorum fere omnium chorus sine comparatione magis, quam alteram opinionem, consentaneam rationi, & experientiæ censerent. Si istos ergo homines auscultasset Ecclesia, certe conclamatum fuisset in Antipodas, in Cœli Terræque rotunditatem. Et quid si eam sententiam Ecclesia tulisset, quam falsam & irridendam experimenta subinde monstrassent? Quantum quidem arbitror, eo tamdem confugere necesse erat, ut diceretur, nihil mirum, quod in illo judicio Ecclesia defecisset, quæ se quæstionibus immiscere voluerit, ad salutis scientiam minime pertinentibus. Id autem nihil officere promissæ ipsi ab erroribus immunitati, quæ Dogmata dumtaxat respicit, hoc est Fidei & Morum salutarem doctrinam. Nos nequaquam negare, quin falli & ipsa possit in factis & rebus a Fidei & Caritatis scientia alienis.

Verum & a nostræ defensionis necessitate, & ab errandi periculo solicite sibi cavit Ecclesia. Numquam ipsa damnavit Antipodum vindices; numquam iis Scripturas sacras opposuit; numquam ut opponerentur amavit. Neque vero arbitror, Zachariam Pontificem in Virgilium ideo tantum anathema dixisse, quod is Antipodas poneret. Adiaphoram hanc opinionem inficiebat ille erroribus aliis. Nam & Solem alium a nostro, aliamque Lunam incolis iis tribuebat, & pejora fortasse delirabat. Ceterum quo revera collineareat Virgilii opinio, & Zachariæ censura, vix dicas. Totum illud negotium multa caligine obvolutum est, sicuti eruditi viri negare non possunt. Ab hujusmodi autem censura non alia profecto ratione Ecclesia abstinuit, quam quod videret commodam probabilemque Interpretationem di-

vinæ

vinæ Scripturæ ab iis etiam adhiberi, quibus Antipodes, & Cœli ac Telluris rotunditas affirmabantur. Quando cœlestibus Libris & Fidei Morumque doctrinæ consultum erat, quid Ecclesiæ intererat, quod hanc unus, illam alter opinionem, quamquam insulsam, sectaretur? quæ auferendæ litis necessitas? Non jam amplius de tuenda Scriptura agebatur, sed de Astronomicis, sive Physicis rebus ac dissidiis, quæ ad Ecclesiam non pertinent. Quare auctoritas Scripturæ, nisi quum evidentia loca sese offerebant, nemini contorquenda erat in suæ causæ præsidium, ne risui exponeretur, si falsa tamdem deprehenderetur opinio, quam ipsæ Literæ sacræ antea tueri videbantur. Origenes tutatus sententiam Platonis, Aristotelis, Ciceronis, aliorumque Philosophorum de Anima Cælorum, Solis, Lunæ, ac Siderum omnium, Ecclesiæ fulmina in se pertraxit, tum quod aliis commentis onerasset hanc ipsam opinionem, tum quod e Scripturæ verbis in Literali sensu acceptis sibi patrocinium quæreret. Contra laudandus Theologorum Scholasticorum princeps Thomas non tam divino ingenio, quam prudentia & modestia ubique spectabilis. Is Opusculo X. seu XXXI. Art. 16. quærens, an Angelus circulari motu movere Tellurem possit, ait, ordini certe rerum id minime repugnare, sed tamen sibi videri, *quod naturaliter terra quiescat*. Id autem probaturus, non Scripturarum loca, non Patrum verba promit, sed Lectores ad unius Aristotelis argumenta dimittit.

Proinde erit hominis parum acuti, ac verum Scripturæ institutum, & Ecclesiæ mentem minime assequuti, incerta inculcare sacrarum Literarum verba, quo certam esse persuadeat Philosophicam aliquam opinionem suam, aut falsitatis ac hæresis contrariam convincat. Incerta autem, sive non evidentia esse diximus Scripturæ loca de indifferentibus hisce rebus, quum plures loco eidem convenire possunt verisimiles Interpretationes, eæque Literales. Quæ duo tela ex elephanti ore prominent, & deorsum retorquentur, idemque sunt ac ebur, *dentes* appellantur ex omnium fere Scriptorum, ipsiusque vulgi sententia. Sunt qui contendant, *cornua* potius esse appellanda, quam dentes. Varro de Lingua Latina de his agens: *Quos dentes*, ait, *multi dicunt, cornua sunt. Ex temporibus enim enascuntur, & ex superiori mandibula per os resupinata sese efferunt, & decimo quoque anno ea elephanti abjiciunt & defodiunt, sicut cervi quotannis, & quoties amiserint, reponunt*. Præter Varronem Juba, Plinius, Ælianus, Oppianus, Pausanias ita sensere. Experientia quoque testis adducitur, quum ebur igne emolliatur ad quaslibet recipiendas formas, quod dentibus animalium non contingit. Et hæc quidem mihi videtur quæstio de nomine. Attamen argutulus quisquam accedat, & in postremam hanc opinionem exerat arma e Literis sacris. Ibi *dentes elephantorum* commemorantur 3. Reg. X. 22. & *dentes eburnei* Ezech. XXVII. 15. Ali-

15. Alibi etiam in Hebræis Codicibus ebur שן *ſcen*, hoc eſt *dens*, appellatur. Nunc ergo rem definitam clamet ille ſciolus, & pertinaciter amantem appellare *cornua* potius quam *dentes*, tamquam erroris & impietatis reum, ad Eccleſiæ tribunal deferat. Iſte profectò delirabit; riſum vix ſuſtinebunt graviſſimi Eccleſiæ proceres. Quum toties a vulgo loquendi formas divina Scriptura mutuetur, & ad populi opinionem ſeſe accommodet: cur non idem heic quoque contigerit? Incerta igitur ſunt iſta loca, & ad hujuſmodi litem inepta; certumque potius eſt, hominem iſtum, ſi quis eſt, ſacris Literis abuti, eaſque invitas in diſputationem Philoſophicam trahi.

Illi eadem nomina convenirent, qui *Lucem* eſſe *Ignem*, & *Lucem* proprie *calefacere* contendens, Græca verba Marci XIV. 54. proferret, ubi Petrus dicitur θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς, *& calefaciebat ſe ad lumen*, ſive *ad lucem*. At nihil neceſſe eſt, proprium Literalem ac obvium ſenſum hujus loci retinere. Vulgarem dicendi conſuetudinem ſequutus eſt Evangeliſta. Uſurpabatur autem vulgo φῶς, ſeu *lux* pro igne, quod nempe Ignis cum calore lucem præbeat. Ita Euripides in Rheſo: οὔπω πῦρ ἧψαν πολέμιοι τόσονδε φῶς; *Nondum antea hoſtes ſuccenderunt tantam lucem*, hoc eſt tantum Ignem. Neque minus inepte in Peripateticos velitaretur, qui Ignem ipſum inter elementa computari non ferret, perinde quaſi ipſum ab elementis Sanctus Petrus excludat, dum ait Epiſt. 2. Cap. III. 12. *Et elementa ignis ardore tabeſcent*. Idem plauſus iis deberetur, qui adverſus Carteſianam Scholam Qualitates rerum ſenſibiles non in corporibus, ſed in hominum ſenſibus locantem, ea Scripturæ loca afferret, quibus corpus aliquod amarum, dulce, candidum, nigrum, frigidum, calidum appellatur. Quod ſi valere, & commendari debet talis divinæ Scripturæ abuſus, argutari etiam poſſet Copernicanus quiſpiam, verba afferens Lib. 1. Reg. Cap. II. 8. uti apud Latinum Interpretem habentur: *Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem*. Commemorantur etiam Prov. VIII. 26. *cardines orbis terræ*. At *cardines*, quos πόλους Græci appellant, ſunt nomen relativum, & rem verſatilem ac mobilem, ſibi impoſitam, ſimul ſignificant. Quandoquidem ergo in ſenſu obvio, proprio, ac literali omnia Scripturæ verba non repugnantia Fidei ac Rationi accipienda ſunt, uti a quibuſdam contenditur adverſus Copernicum: Tellus verſatilis, ac mobilis ex origine ſua dicenda eſſet. Verum faceſſant iſta ludibria. Non illa eſt Scripturarum indoles, ut ſecreta Phyſices atque Aſtronomiæ aperire mortalibus velint. Sancti Prophetæ atque Apoſtoli ad ſublimiora intenti, & ad captum uſumque vulgi ſeſe componentes, familiares uſurpabant loquendi formulas. Hoc toties inculcavimus; ſed heic adjungere juvat Cl. V. Dioniſii Petavii verba, cujus quæ ſit inter eruditos auctoritas, ii tantum ignorant, qui nullas, pœne dixi, novere diſci-

disciplinas. In Præfat. ad Libros de Opificio sex Dier. antequam aggrediatur explicandam rerum Creationem, sibi duplicem cautionem ac regulam ille præscribit. *Altera est*, inquit *rerum olim reipsa vereque gestarum Historiam in Mosis enarratione contineri; non Allegoriis adumbratos & involutos nescio quos sensus spiritualium rerum corporeque carentium. Altera in illis ipsis naturalibus & corporeis exponendis rebus Moysem rudis bebetisque populi ad captum & ingenium temperasse stylum.* Infra idem repetit. *Hæc mea perpetuo sententia fuit, omnia fere, quæ heic Moses attigit, popularem ad usum esse loquendi intelligendique demissa*. Libro autem 1. Cap. 10. quædam istius consuetudinis exempla affert. *Scriptura hoc ipsum, quod Cœlum & Firmamentum vocatur, aërem esse non raro significat. Velut quum ait Ps.* 146. Qui operit cœlum nubibus. *Et Matth* 16. Triste & rubicundum cœlum. *Sunt & ista vulgata*, volucres cœli, *& alia similia. Etenim Moses, quod jam monui, & non semel dicere est opus, communibus & popularibus cum verbis tum verborum notionibus est usus. Vulgo autem cœlum ita sumitur. Quare plebejo pene sermonis usu sic etiam Moses & cœli & firmamenti vocabula sumsit. Ut quum* Volatile *dicit* volare super faciem firmamenti; *ut Hebrææ referunt, id est, super firmamenti partem illam, & in illa, quam aërem dicit. Nimirum quod aves, dum altius ab oculis nimis volant, Cœlo propinquare dicuntur* ἰδιωτικῶς, *adeoque juxta extimam cœlestis orbis superficiem, & sub ea ferri*. Petavio præiverat Sanctus Thomas in 1. parte Summæ quæst. 70. Art. 1. ad 3. de motu Luminarium atque Sphærarum agens: *Moyses*, inquit, *rudi populo condescendens, sequutus est, quod sensibiliter apparet*. Si igitur Moysi viro divinitus afflato ita res enarrare in more fuit, eique cum vulgo potius, quam cum Seculi Sapientibus, loqui placuit; idemque procul dubio fecere & alii Prophetæ atque Apostoli, quum tamen suis hisce vulgaribus loquendi formis ac notionibus e rudi populo petitis res veras & sensum Historicum clauderent: quis tamdem non intelligat, non esse per hujusmodi ambigua Scripturæ sacræ verba dirimendas Quæstiones Physicas, Astronomicas, & alias id genus, neque hisce disputationibus sine magna rerum evidentia immiscendas esse Prophetarum sententias, multoque minus Hæresis ac impietatis postulandos, qui aliter sentiunt, quam Scriptura in speciem de his rebus indifferentibus sentire videatur? Certe nemo non perspiciat, his haudquaquam insistendum, hæc minime urgenda, si commoda ac verisimili Interpretatione Literalis Scripturæ sensus aliter explicari possit; & ubi in hisce conflictationibus sine vi prospectum fuerit veracitati sacrarum Literarum, non esse de reliquo tam anxie soliciteque curandum. Desinit enim esse causa Fidei, quæ non amplius ad rerum divinarum scientiam, sed ad Liberales Artes, incertamque mundi eruditionem pertinet. Desinit esse opinio ad Fidem referenda, quæ non contra, sed præter Scripturam deprehenditur esse.

CA-

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

Sancti Augustini consilia, quum de interpretandis sacris Scripturis agitur in rebus Physicis, Astronomicis, & aliis id genus. Quid Sanctus Thomas heic sentiat. Quam Literis sacris nonnulli abutantur ad suas privatas opiniones tuendas. Judicum Ecclesiasticorum munus in hisce controversiis, & quae Eruditio in ipsis exigatur. Cartesii de natura Corporis doctrina an Fidei dogmatibus adversetur.

NUnc adjungenda est ad animadversiones nostras Sancti Augustini doctrina, hactenus reservata, cujus unius auctoritas pro multorum esse potest. Ejus autem verba hoc in argumento adeo dilucida esse mihi videntur, ut mirari subeat, quei homines alioquin eruditi, & minime infantes, quamquam ea probe noverint, in aliam tamen a nostra sententiam abierint. Lib. 1. Cap. 18. de Gen. ad Literam, *In rebus obscuris*, inquit ille, *atque a nostris oculis remotissimis, si qua inde Scripta, etiam divina, legerimus, quae possint salva Fide, qua imbuimur, aliis atque aliis parere sententiis, in nullam earum nos praecipiti affirmatione ita projiciamus, ut si forte diligentius discussa veritas eam recte labefactaverit, corruamus; non pro sententia divinarum Scripturarum, sed pro nostra ita dimicantes, ut eam velimus Scripturarum esse, quae nostra est, quum potius eam, quae Scripturarum est, nostram esse velle debeamus.* Nomine *rerum obscurarum, atque a nostris oculis remotissimarum*, nihil aliud Augustinus significat, quam Physicas, Astronomicas, Geographicas, Chronologicas, atque hujusmodi alias, quae plerumque magna in nocte sedent. Ipsemet Augustinus paulo infra, quibus de rebus loquatur, satis significat, nempe *de Terra, de Caelo, de ceteris hujus mundi elementis, de motu, & conversione, vel etiam magnitudine & intervallis siderum, de certis defectibus Solis & Lunae, de circuitibus annorum & temporum, de naturis animalium, fruticum, lapidum, atque hujusmodi ceteris*, quae videlicet ad Fidei & pietatis eruditionem, & ad rerum divinarum scientiam minime spectant. Dum haec igitur disquiruntur atque explicantur, occurrere *Scriptorum etiam divinorum* documenta possunt. Tum videndum, an ista *salva fide, qua imbuimur, aliis atque aliis*, hoc est pluribus ac diversis, sint obnoxia Interpretationibus, quarum nullam stabilitis Catholicae Fidei Dogmatis adversetur. Quotiescumque id accidat, auctor est sanctus Doctor, judicium & affirmationem esse suspendenda, atque cohibenda. Quum enim fieri possit, ut re per humanas disciplinas diligentius discussa, & experimentorum ope in primis adhibita, verior sententia appareat, si quam nos jam elegerimus, eamque sa-

cris Literis unice tribuendam pervicaciter contenderimus, quæ falsa demum, aut a verisimilitudine abhorrens dignoscatur, tum & nos deridendos propinabimus, & divinæ Scripturæ veracitatem in discrimen existimationis (quantum quidem in nobis est) adducemus.

Libro sequenti Cap. 9. hæc alia habet Sanctus Augustinus: *Quæri etiam solet, quæ forma & figura Cœli esse credenda sit secundum Scripturas nostras. Multi enim multum disputant de iis rebus, quas majore prudentia nostri Auctores omiserunt, ad beatam vitam non profuturas discentibus, & occupantes, quod pejus est, multum pretiosa, & rebus salubribus impendenda temporum spatia. Quid enim ad me pertinet, utrum Cœlum sicut sphæra undique concludat Terram in media mundi mole libratam, an eam ex una parte desuper velut discus operiat?* En illam ipsam quæstionem, quam supra commemoravimus, de Cœli Terræque sphæricitate. Hanc ipsam nihil ad salutem, ad fidem, ad beatam vitam pertinere ait, quocumque modo solvatur; porro prudentis esse Theologi ab his abstinere, & in salubriora studia conferre tempus & operam. Attamen quia non de ista solum quæstione, sed de aliis etiam ejusdem generis quædam occurrunt in divinis Codicibus, & propterea defendenda venit eodem tempore causa Scripturarum, hæc addit Augustinus: *Sed quia de fide agitur Scripturarum &c ne quisquam* (Christianus) *eloquia divina non intelligens, quum de his rebus tale aliquid vel invenerit in Libris nostris, vel ex illis* (hoc est Gentilibus ac Philosophis) *audierit, quod perceptis assertionibus* (sive ut in nova editione *a se rationibus*) *adversari videatur, nullo modo eis* (eloquiis divinis) *cetera utilia monentibus vel narrantibus, vel prænuntiantibus, credat; breviter dicendum est, de figura Cœli hoc scisse Auctores nostros, quod veritas habet; sed Spiritum Dei, qui per ipsos loquebatur, noluisse ista docere homines nullius saluti profutura.* Apposite Augustinus ad ea, quæ de Scripturæ sanctæ scopo atque instituto supra disseruimus. Nihil igitur ignorarunt Prophetæ; sed Spiritus Dei docere nos ista noluit, quæ curiositati solum blandiuntur, & ad Pietatem & Caritatem nulla ex parte pertingunt. Quapropter, etiamsi ad istam controversiam referantur aliqua Scripturæ divinæ verba, nisi hæc ita aperta & circumscripta sint, ut unum tantummodo Literalem sensum admittant, omnisque alia Interpretatio violenta sit, ac inverisimilis, aut etiam exemplis careat, aut Fidei Rationique repugnet, non est omnino contendendum, unum potius quam alterum Scripturæ sensum ad Fidem spectare. Juvat in his continere judicium, & neutram adoptare sententiam, & ab aliena damnanda potissimum temperare, dum hæc ea sit, quæ Scripturam non invitam sibi concordare, aut saltem a se non dissonare ostendat. Quod si alicui sententiæ de his rebus indifferentibus aut experimenta, aut potentes rationes adstipulentur,

tan-

tantum abest, ut ea sit damnanda, quod Scripturis contraria videatur, ut contra necesse sit Scripturam ipsam per commodam aliquam Interpretationem ostendere ab eadem sententia minime discordem, dum tamen Scripturæ sensus ita evidens non deprehendatur, ut falsitatis arguenda sit illa, quantumlibet verisimilis, contraria tamen opinio.

Huc pertinent, quæ idem Sanctus Augustinus adjicit. *Sed ait aliquis, quomodo non est contrarium iis, qui figuram sphæræ Cœlo tribuunt, quod scriptum est in literis nostris: Qui extendit Cœlum sicut pellem (Ps. 103.)? Sit sane contrarium, si falsum est, quod illi dicunt. Hoc enim verum est, quod divina dicit auctoritas, potius quam illud, quod humana infirmitas conjicit. Sed si forte illud talibus illi documentis probare potuerint, ut dubitari inde non debeat: demonstrandum est hoc, quod apud nos de pelle dictum est, veris illis rationibus non esse contrarium. Alioquin contrarium erit etiam ipsis in alio loco Scripturis nostris, ubi Cœlum dicitur velut camera esse suspensum.* Tum pergit ostendere vir doctissimus, verisimiliter, & non inconcinne posse ista Scripturarum loca conciliari cum utrâque illorum sententiâ, qui aut Cœlum minime sphæricum, aut sphæricum revera statuunt. Quo facto, non ille solicitus est, quid potius hac de re Philosophi atque Astronomi sentiant. Fide Scripturarum in tuto positâ, placide spectari potest eorum conflictus atque dissensio, & unius etiam partis victoria. Capite X ejusdem Lib. 2. alia Augustinus habet, quæ a causa Copernici penitus aliena esse nonnulli affirmant, de quorum judicio eruditi viri, nullo partium studio capti, judicabunt. *De motu etiam Cœli*, ait ille, *nonnulli fratres quæstionem movent, utrum stet, an moveatur: quia si movetur, inquiunt, quomodo firmamentum est? Si autem stat, quomodo sidera, quæ in illo fixa creduntur, ab Oriente usque ad Occidentem circumeunt &c.?* Quid ad hæc Augustinus? Neutram ille Philosophantium opinionem rejicit, neutram affirmat temerariam; sed potius contemnit, earumque rationes ne ullo quidem examine dignatur, tamquam controversias ad Fidem & Ecclesiam inutiles, & minime necessarias. At Scriptura de his loquitur. Augustino sat est ostendere, divina verba ejusmodi esse, quæ neutri opinioni contradicant. *Respondeo*, subdit ipse, *multum subtilibus & laboriosis rationibus ista perquiri, ut vere percipiatur, utrum ita, an non ita sit: quibus ineundis atque tractandis, nec mihi jam tempus est, nec illis esse debet, quos ad salutem suam & sanctæ Ecclesiæ necessariam utilitatem cupimus informari. Hoc sane noverint, nec nomen Firmamenti cogere, ut stare Cœlum putemus, &c.* Affinia sunt Augustini verbis ea, quæ Sanctus Thomas Opusc. X. seu XXXI. habet. Interrogatus de quibusdam articulis, prius monet, *plures horum ad Fidei doctrinam non pertinere, sed magis ad Philosophorum dogmata. Multum autem nocet talia, quæ ad Pietatis doctrinam non spectant, vel asserere, vel negare,*

 quasi

quasi pertinentia ad sacram doctrinam. Tum ita suam præfationem concludit: *Unde mihi videtur tutius, hæc quæ Philosophi communiter senserunt, & nostræ Fidei non repugnant, neque sic esse asserenda, ut Dogmata Fidei, neque sic esse neganda, tamquam Fidei contraria, ne sapientibus hujus mundi contemnendi doctrinam Fidei occasio præbeatur.* Quæ verba miratur quidam, a Copernicanis in suæ sententiæ tutelam advocari, quum isti doceant, non quæ Philosophi communiter senserunt, sed quæ contra communem Philosophiam omnino confligantur. Frustra hujus loci vim eruditus ille vir infringere conatur per illam vocem *communiter*. Et nos ejus responsionem eludere possemus legendo, non *Philosophi communiter*, sed, uti in aliis editionibus habetur, *Philosophi communes*. Verum quando res tenetur, superfluum est litigare de vocibus. Non ideo aliquid verum, & ab errore immune est, quod communiter a Philosophis traditum fuerit; nam & eorum dicta non sunt Fidei dogmata; & novæ opiniones, antiquis contrariæ, invehi possunt, & communiter accipi; & ipsum Copernici Systema se tueri jam posset, quum ab Astronomis fere omnibus verisimillimum præ ceteris censeatur, & Astronomis in Arte sua id juris concedendum videtur, quod Philosophis in sua. Ratio Sancti Thomæ, cur aliquid neque affirmare liceat, tamquam dogma Fidei, neque negare, tamquam Fidei contrarium, (sive *communiter*, sive non *communiter* a Philosophis tradatur) illa est, quia *Fidei non repugnat*, *& ad pietatis doctrinam non spectat*. Talia siquidem habere non secus ac dogmata Fidei, est humanis opinionibus pondus dare, quo carent; est incerta hominum cogitata certissimis Fidei revelationibus temere æquare; & cum doctrina pietatis confundere curiositatis atque opinionis inventa ac somnia. Inter eas autem opiniones, quæ neque Fidei adversantur, neque doctrinam pietatis contingunt, an Sanctus Thomas habiturus Copernicanam fuisset, non levi conjectura assequi possumus; in hoc enim eodem Opusculo Art. 16. uti supra vidimus, Telluri mobilitatem negat, suamque tamen sententiam non sacrarum Literarum testimonio, sed Aristotelicis dumtaxat argumentis probat. Quod si ita est, videant, qui Systemata Astronomica ad Fidei doctrinam pertrahere conantur, ne Sancti Thomæ gravissimum consilium conculcent, & importune causam Fidei esse velint, quæ, post adhibitam Interpretationem verisimilem, Philosophorum tantummodo atque Astronomorum esse videtur.

Atque hactenus oratio nostra, & tanta verborum moles, non ut Copernici patrocinium suscipiamus, cujus opinionem nunquam nobis animus fuit adoptare, aut plusquam verisimilem arbitrari, sed ut quosdam avertamus a pertrahenda nimis facile, immo contorquenda in istud quæstionum genus auctoritate Scripturæ. Nesciunt iis, sæpius hunc esse divinorum Librorum abusum, quam usum, &

heic

heic etiam superstitionem, temeritatem atque stultitiam habere posse locum, qua de re conqueritur Augustinus in Libris nuper laudatis. Deinde palam facere voluimus, cur tam caute ac raro ad configendas opiniones a doctrina Fidei ac pietatis suapte natura dissitas, Ecclesia Catholica & Romani Pontifices procedant. Si quando igitur Ecclesiastici Judices utile sive necessarium putabunt ad severius examen poscere tot nuperas, in Physica præsertim, Medicina, & Astronomia, sententias, quibus tempora nostra adeo abundant: dubitandum non est, quin eorum judicium præcessura sit omnis cautio, diligentia, & causæ cognitio. Et solicite sane cavere solent sapientissimi Judices, ne quis sub specie tuendæ Fidei, servandæque salutaris doctrinæ curet, ut suæ peculiares opiniones consecrentur, & ab Ecclesia recipiantur. Sunt qui, non pravo certe consilio, sed incauto sui, suarumque anticipatarum opinionum amore, in hanc fallaciam dilabantur. Quicquid animo prius imbiberunt, & vetustatem olere sentiunt, sacrum ipsis est, & sacrum reliquis etiam, quantum quidem in ipsis est, esse volunt. Si quis igitur contra sentit, & nova profert, vix fieri potest, quin continuo in eorum odium offensionemque incurrat. Nam quis fere tam sui dominus, animoque tam probe composito esse solet, ut quæ non tam sibi, quam aliis, veluti certissima tamdiu persuasit, repudiare tam sero velit? Quis lubenter fateri senex, se primo deceptum, tum alios decepisse, & sibi erranti se alios adjunxisse pariter errantes? Ambitiosissima animalia sumus, nobisque cordi magis est (quamquam aliter nobis ipsis videatur) existimationis propriæ, quam veritatis causa. Facillime etiam nobis amor nostri persuadet, tunc nos pro una veritate configere, quum magis ipsam insectamur; non enim pro illa, sed pro opinionibus nostris nobis est pugna, quas verissimas esse olim statuimus, falsasque deinde demonstrari posse impossibile ducimus. Et quidem occinere possis veteris Scholæ amatoribus, nova hæc ad Fidei doctrinam minime pertinere. Nihil refert. Antiquæ sententiæ & heic obtinere debent, quamquam interdum pueriles; novæ exagitandæ, quamquam interdum verisimiliores. Omnis porro lapis movendus, quo suadeatur, Novatores istos aliqua ex parte in Religionis dogmata, atque in sacras Literas aut imprudenter, aut consulto peccasse.

Non pravus tamen sæpe zelus, immo utilis plerumque diligentia illorum est, qui in has novitias opiniones primi aciem movent. Si non aliud commodum per eos præstatur, saltem deterretur impietas, atque audacia a venditandis suis mercibus, quandoquidem ne ipsis quidem innoxiis opinionibus sine rigido examine concessus est aditus. Interdum etiam latentia quædam venena hac ratione deteguntur, ac removentur. Quæ vero sana sunt, vege-

 tiora

tiora post exhaustam pugnam exsurgunt. Accusationes igitur, & consilia istorum non contemnit, sed amat Ecclesia. Ita tamen amat, ut ea interim accurate expendere velit, saluberrime cavens, ne plus aliquorum affectus valeant, quam veritatis jura. Exploratum siquidem est, quod supra Sanctus Augustinus ajebat, nos interdum *non pro sententia divinarum Scripturarum, sed pro nostra ita dimicare, ut eam velimus Scripturarum esse*, quæ nostra est. Neque minus certum est, novitatem ac vetustatem sententiarum in hujusmodi incertis disciplinis inanes plerumque titulos esse, quippe quæ nullum per se certum aut veritatis aut falsitatis indicium secum trahant. Id tantummodo verum est, quod solidis verisque rationibus nititur, neque a certa Fidei doctrina discrepat. Illud falsum, quod cum Ratione recta, & Fidei dogmatis, aliisque certis monumentis aperte confligit. In Christi solum Schola antiquitas doctrinæ quo major est, eo fortius veritatis argumentum præstat adversus novitatem. Extra istam Scholam veriora novitas, quam antiquitas, tradere interdum, aut sæpe potest. Quocirca inter accusationes, defensionesque, medii stant oculo cautissimo Ecclesiastici Judices, & numquam committunt, ut sibi alterutra pars illudat, fucumque faciat declamationibus vanis, nominibusque falsis. Quod ut facilius accidat, sincerissimos tantum veritatis amatores sincerissimi & ipsi in consilium adhibent. Neque contenti cum a se ipsis, tum a suis consiliariis arcere studia partium, congruam sibi vel per se, vel per eosdem comparant cognitionem causæ. Quam in rem animadvertendum est, esse quosdam, qui in Judicibus Ecclesiasticis, quum de Physicis, Astronomicis, & hujusmodi rebus judicandum est, absolutam illarum disciplinarum scientiam postulant. Nam quid solidi expectes, ajunt, immo quid non expectes infirmi ab iis, qui de incognitis, sive non sat perspectis negotiis, judicium ferunt? Contra sunt, qui Præsules Ecclesiæ, atque Theologos ab hujusmodi labore amplissime liberant, sat esse arbitrati, si nudam sententiam sive Physicam, sive Astronomicam sibi oblatam conferant cum Scripturæ sacræ, Catholicæque Theologiæ documentis, & deinde statuant, num his veritatibus ea opinio repugnet, an cum ipsis amice consentiat.

Verum illi fortasse nimia, isti certe nimis pauca a Theologis, & Ecclesiasticis Judicibus exigunt. Episcoporum non est, ut verum fatear, considerare atque decernere, sintne veræ an falsæ in Philosophia, Astronomia, ceterisque Artibus profanis propositæ opiniones. Pertinet ea cura ad Philosophos, earumque Artium peritos, non autem ad Theologos. Atque adeo hasce opiniones Ecclesiasticus Judex contemplari solum debet tamquam consonas scientiæ divinarum rerum, atque revelationi, aut ab ea dissonas. Ad quod opus sufficit, ut

ut illam sibi earum sententiam notitiam paret, qualis a viro prudente exigitur, adeo ut sibi conscius sit, se quaestionis statum, remque ipsam sine errore intelligere. Hoc praestare etiam potest, qui non sit numeris omnibus perfectus Astronomus, & Physicam omnium scholarum exquisitissime prius didicerit. Notitia, inquam, & cognitio congrua Opinionum profanarum necessaria quoque est Ecclesiastico Judici, quamquam quousque se protendere debeat, quantaque futura sit, ne imprudenter Theologica trutina de iis judicet, vereor ut umquam definiri apte possit. Sunt enim, quae communem tantum hominum intelligentiam exposcunt; sunt quae ab exquisitis atque abditis Scientiarum ac Artium principiis arctissime pendent, vixque teneri possunt, nisi prius ipsa principia intellectu probe complexus fueris. Quid heic faciat Judex prudens? A praecipiti judicio abstinebit, arbitror, donec in rei penetralia tuto pede sese ingesserit. Illud porro certissimum est, oportere semper, ut antea quam pronuntietur, an sacrorum Codicum & Orthodoxae Theologiae documentis opinio quaepiam consonet, sive repugnet, perspectissimae sint Ecclesiasticis Judicibus tum negantium tum affirmantium rationes, non solum quatenus Theologiam respiciunt, sed quatenus etiam ad singularem aliquam disciplinam spectant. Quae res necessario exposcit, ut ea saltem disciplinae pars cognoscatur, unde rationum cognitio pendet. Si, exempli gratia, quaeratur, an Fidei doctrinae adversetur Cartesius, quum essentiam Corporis Physici statuit in extensione Quantitatis, neque Substantiam ab ipsa Quantitate secernit: erunt profecto complures, quibus conciliari non posse videbitur hujusmodi placitum cum Ecclesiae sententia de augustissimo Altaris Sacramento. Heic profecto necesse est, ut de ista controversia judicaturus Peripateticam Scholam aliquantisper terat, donec Substantiae, Specierum, atque Accidentium nomina ac historiam probe norit; ad ejus quippe scholae sententiam respexisse videntur Tridentini Patres de Transubstantiatione loquentes. Tum delatam ad Ecclesiasticum tribunal Cartesii opinionem si serio, si recte expendere velit, hujus quoque Philosophi theoremata de natura Corporis perscrutetur oportet, rationesque perpendat, quibus ille suam sententiam ingeniose munivit.

Id plurimum interest. Nam, ut alibi diximus, verum vero adversari nequit; atque uti cum veritatibus Theologicis Philosophicae, ita cum Philosophicis Theologicae revera pugnare non possunt. Quamobrem tam ex his illae, quam ex illis istae lucem mutuo accipiunt, & certa incertis dant legem, ut si exempli causâ aliquid in Physica certum sit, inde incerta sacrarum Scripturarum verba sint explicanda, & contra certis divinorum Librorum sententiis incerta Physicae documenta se conformare debeant. In hac autem controversia statim occurrit, jam spectare ad Fidem, certissimumque esse debere inter Ca-

tholicos, Substantiam panis, & vini in Sacramento Altaris converti in Substantiam Corporis & Sanguinis Christi, permanentibus tamen ac perdurantibus in Sacramento pristinis Speciebus panis ac vini, ita ut externis sensibus nulla illic appareat facta Substantiæ mutatio, atque non amplius sit, neque appellari proprie possit panis & vinum, quod ante consecrationem panis & vinum proprie fuerat. Quum ergo verissimum, certissimumque hoc sit in Fidei Theologia, id quoque in Philosophia verum certumque sit necesse est; & fallacia laborabunt quæcumque verisimiles, ingeniosæque rationes a Philosopho excogitentur contra firmissimum hoc Fidei documentum. Propterea se rem non inficiari, se rem credere, Cartesiani Catholici ubique ajunt. Modum tantummodo, quo hujusmodi prodigium fiat, & quomodo pereat, intactis Speciebus, panis ac vini Substantia, ab Ecclesia minime fuisse constitutum, affirmare se posse arbitrantur sine injuria Theologiæ. Tum nervis omnibus contendunt, ut ostendant, nihil dogmati Fidei repugnare naturam, ac essentiam Corporum, quam tradunt, suamque opinionem conciliari posse cum Ecclesiæ decretis. Utrum isti vera, an somnia nobis narrent, qui judicare prudenter cupiat, necesse est in primis, ut solicite vestiget, intelligat, & expendat Cartesianæ sententiæ rationes, tum perspiciat, an uti rem, ita modum Ecclesia quoque statuerit. Si enim vera & certa deprehenditur Cartesii de natura Corporum opinio, neque modum physicum Sacramenti definivit Ecclesia, neque reipsa Aristotelicum placitum consecrare illi animus fuit: jam non est, cur Cartesianam sententiam explodamus; quum præcipue in ea fuisse Sanctus Augustinus videatur; immo tunc non aliud, quam quod Cartesius, sensisse Ecclesiam, excogitare licebit. A Cartesianis autem putatur, minime Tridentinis Patribus fuisse consilium consecrandæ Peripateticæ de natura Corporum sententiæ (ab his enim quæstionibus dirimendis Ecclesia abstinere solet) & consulto ipsos Patres vocabulo *Specierum* fuisse usos, quum *Accidentia* nominare potuerint, ut ea voce solum significarent sensationes illas, quæ sublatâ panis ac vini in Sacramento Substantiâ, adhuc in sensibus nostris fiunt, & fieri non negant cum Peripatetici, tum Cartesiani. Contendunt insuper, Ecclesiam nequaquam statuisse, quei Species in Sacramento sine Substantia panis ac vini permaneant. Quibus diligenter ab Ecclesiastico Judice examinatis tum constare poterit, num absurda, num falsa sit, illa Cartesii opinio (qualis certe erit, ubi cum certo & vero dogmate Ecclesiæ consentire non posse dignoscatur), an potius toleranda sit, sive etiam laudanda.

Hoc ergo exemplo patere potest, eas esse interdum quæstiones, quæ a mero Theologo prudenter absolvi nequeant, nisi in disciplinas illas excurratur, unde pendent argumenta quæstionum. Constat etiam, pru-

prudentis judicii leges exposcere, ut non accurate minus in his controversiis investigentur, intelligantur, & expendantur accusatorum, quam reorum rationes. Cavere autem præ omnibus Ecclesiasticos Proceres debere, ne quis eorum auctoritate & gratia abutatur, profanas nimirum & Philosophicas opiniones ad sacri Juris tribunalia deferens, & impietatis postulans, & damnationem suadens, & urgens, quasi de Christianæ Fidei magno negotio agatur, quum tamen anticipata aliqua Opinio, & Aristotelis, exempli gratiá, amor, & odium alienæ sententiæ potius, quam sanæ Fidei tutela, tantos conatus exciverit. Facile appareat, quid Judici Ecclesiastico accidere possit, si hujusmodi accusatoribus, Religionis causam præ se ferentibus, facile credat, & præcipue si ipsosmet in consilium adhibeat, & unico eorum filo se in judicandis controversiis regat. Quod & dictum velim, dum de meris Theologicis, immo de quocumque alio negotio lis excitatur. Maximi ponderis res agitur, quum de Fidei doctrina, quum de Opinione probanda, sive improbanda, & de aliena fama configenda, hominibusque damnandis agitur. Jacta alea revocari amplius non potest. Si post accuratum examen tenebris adhuc obsita manet controversia, præstat judicio parcere, quam errandi discrimen subire. Interdum etiam Ecclesia re in medio relicta, accusatoribus silentium indicit, donec accuratiori trutina iterum causa pensitetur, prohibetque ne pendente judicio nota Hæreseos aut impietatis impingatur opinionibus exagitatis. Interdum denique sententias aliquas, licet nondum postremo calculo damnatas, tradi tamquam certas & veras, Ecclesiastici Judices prudentissime vetant. Etsi enim eas falsas & Fidei doctrinæ oppositas non judicarunt, periculi tamen plenas, & errori proximas intelligunt. At de his in sequenti Libro fusius nobis agendum est, ubi investigabimus, quandonam, & ubi, & quibus liceat, sive non liceat, Veritatem prodere, literisque consignare, & quæ sint jura Ecclesiæ, ut nos aliquando ab Opinionibus, quas nos putamus veras, scriptis aut ore prædicandis avertat.

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Amplum jus Ingeniis in prodenda, ac annuntianda Veritate: sed ut Justitia, Caritas, & Prudentia numquam ab isto jure lædantur. Heretici in suæ Religionis doctrina annuntianda, quippe de illius Veritate non satis certi, & sine missione legitima Evangelium prædicantes, Justitiæ desunt.

SUmmo ac præstanti ingenio viri, quos desidia numquam invadere, numquam turbulenti rerum terrenarum affectus occupare diu possunt, solent, abjectis omnibus curis, se totos ad inquisitionem Veritatis conferre, atque in ejus contemplatione tamquam in beatissimis Elysiis consistere, ac sese abdere. Quod minime mirum; nam quum humana felicitas, vel ipsis Ethnicis Philosophis testibus, sita sit in Sapientia, Virtutibusque animi: quænam vera Sapientia homini contingere potest, nisi in sacratissimum adytum Veritatis prius fuerit penetratum? Inter tot autem Veritates, quibus si recte utamur, ad bene beateque vivendum quasi manu perducimur, illa certe omnium princeps, & sola propemodum necessaria, Veritas Christianæ Religionis, unde tot sanctorum dogmatum eruditio fluit. Qui vero heic profecere, vix imperare sibi deinde potuerunt, quominus alios quoque homines continuo adsciscerent in suæ felicitatis communionem. Itaque aut in Libris, aut in disputationibus, aut etiam in publicis Scholis, & rostris, veritates a se compertas, magna contentione animi atque ingenii, vulgarunt, illustrarunt, suaserunt. Quod alterum studium si priore etiam longe laudabilius, neque

tamen

Digitized by Google

tamen minus utile dixerimus, luculentissimæ rationes facile occurrent, quibus sententia nostra firmetur. Quum itaque versata sit hactenus oratio nostra in iis persequendis, quæ spectant ad investigandas, & consequendas sine errore saluberrimas Christianæ Fidei, Catholicæque Ecclesiæ veritates: restat ut in posterum explicemus, quemadmodum etiam, & quatenus, annuntianda sit atque aliis communicanda hujusmodi eruditio. Et heic enim, non secus ac in superiore navigatione, scopuli, & sirtes, & pericula varia offenduntur, a quibus nisi mature opportuneque caveamus, verendum est, ne jactura fiat non solum existimationis & nominis, sed etiam terrenæ quietis, & cœlestis demum beatitatis.

Illud ergo ex omnium sapientium consensu exploratum in primis est, uti in quærenda ac discenda Veritate, ita & in proferenda atque prodenda, amplissimum jus patere Ingeniis humanis. Inter honestissima simul, utilia, & delectabilia bona proximum a Deo locum Veritas, immo, ut melius dicamus, eumdem cum ipso locum obtinet; Deus enim summa, & ipsa Veritas est, cujus particulæ variæ ac innumeræ se in hominum mentes infundunt, & per omnia creata excurrunt. Quamobrem cui contigit Veritatem, hoc est, eximium istud bonum, consequi, nullum dubium est, quin & liceat, & laudi singulari vertendum sit, reliquis etiam partiri tam nobile divinumque patrimonium. Christiani hominis est alios efficere meliores, & sapientiores, quum possit, & lucem, quam sibi comparavit, communem aliis velle. Neque vero, ut in terrenis opibus distribuendis atque elargiendis usu venit, quisquam fit minus quam antea dives, communicatâ reliquis hominibus Veritate. Nihil propterea decrescit privato hominis ærario, & animus ditior inde potius evadit, quum ad priora ornamenta accedat liberalitatis laus, & Caritatis fructus. Interdum vero non licet solum, sed etiam necesse est Veritatem annuntiare, & prodere, atque tueri, quod onus Episcopis, & universis Pastoribus Catholici gregis incumbit, cum ad populos doctrinâ sanâ informandos, tum ad errores subinde nascentes eliminandos. Interdum non necessitates quidem, sed optimo, summeque pio consilio Veritas disseminatur, quum nempe ad populos barbaros atque infideles Evangelii lumen defertur, quod sanctissimum opus per tot secula una Ecclesia Catholica sibi vindicare & peragere consuevit, & adhuc peragit, Apostolicæ Fidei non minus, quam zeli Apostolici heres.

Verum hæc non sunt hujus loci, neque ampliorem sermonem postulant; adeo apertum est, atque homini a natura insitum, honestissimam, sanctissimam, & eximiis laudibus dignam esse Veritatis propagationem, & illius præcipue, quæ ad æternam vitam perducere potest. Satius ergo est statim aggredi limites, quibus constringitur vastum jus Ingeniorum in Veritate annuntianda. Quod ut paucis comple-

plectamur, illud mature statuimus, recta esse non posse hominum opera, nisi a Justitia vera procedant, & Caritatem Christianam ducem, Prudentiam vero comitem habeant. Has ergo virtutes præ oculis habeat necesse est, qui recte proferre, aliosque docere velit Veritates ad orthodoxam Religionem & eruditionem Christianam spectantes. Primum autem Justitiæ munus est interdicere, ne quis in negotio Religionis Veritatem evulget ac tradat, quam ipse certo prius non noverit revera talem esse. Non, inquam, homini licet, tamquam vera Fidei dogmata proferre incertas opiniones suas, aut certi erroris insimulare atque damnare, quæ sibi falsa & damnanda esse prius non constet. Quis enim non intelligat, quantum ab æquo & ratione abhorreat, tamquam medicinas propinare, quæ venena esse dubitare possis? Et id quidem temere fiat in curandis humanis corporibus. Quanto autem minus tolerandum est in animarum curatione, quum de hominum æterna aut salute, aut damnatione agitur, non de temporaria corporum vita? Nefas ergo est, & Justitiæ legibus adversatur, in tanti mali discrimen populos adducere, & tamquam Veritates Theologicas venditare, quæ forte perniciosissimi errores esse deprehendantur.

Equidem fateor, non tam facile invenias homines in hanc Justitiæ partem oculis apertis, animoque sui criminis aut periculi conscio incurrentes. At innumeros profecto offendas ex ignorantia, & cæcitate mentis, & ambitione peccantes. Rari, inquam, sunt, qui dum populum erudiunt, dubitent de Veritate suæ Legis. Se recta certaque tradere constanter arbitrantur, vel dum aperte errant atque delirant; ipsique omnium pestilentissimi Hæresiarchæ non aliter (quantum quidem conjicere juvat) de sua doctrina plerumque judicabant. Verum neque ipsi Hæresum conditores, neque Hæreticorum gregarii idcirco ab eorum numero eximi possunt, qui veritatem & justitiam ex temeritate saltem & cæcitate lædunt, dum pro veritate errores incaute disseminant, & Christi gregem quamquam nolentes, inficiunt. Si minus occupati forent opinionibus anticipatis, si plus humilitatis ac sinceritatis eis esset, tum intelligere possent, ac fateri fortasse vellent crimen suum atque infortunium. Ipsos toties Catholici provocarunt ad rationem reddendam, quare Fidem veram, & Justitiam non conculcarint, quum ab Ecclesia Catholica discesserunt, & Schisma adhuc conflent, & diversas a Catholicis sententias tradant, & aliqua Catholicorum dogmata erroris ac impietatis accusent. Oblata est ipsis germana & unica methodus, qua se rite purgarent, & in tanto negotio se minime hallucinari ostenderent. Legitimas causas nondum attulit gens illa, propositi tamen sui tenacissima; & numquam allaturam esse, certum est nobis. Nam quei a se Veritatem stare illi ostendant, quum certam methodum fugiant, ut rem tantam pro di-

dignitate Fidei, & suæ salutis necessitate, convenienter assequantur? Quei se in suo schismate atque doctrina nullo crimine, aut errore teneri evidenter ostendant, postquam Traditionis vim, Ecclesiæ veræ & Conciliorum auctoritatem, Sanctorum Patrum consensum flocci faciunt, & Ecclesiam ipsam non solum turpissimis in dogmate erroribus obnoxiam, sed etiam in ipsos errores jam fœde prolapsam, & per tot secula Babylonem, & Meretricem egisse, affirmare non dubitant? His fundamentis eversis, quæ tamen tantopere a divinis Scripturis commendantur, & excogitato admissoque tam horrendo Ecclesiæ Catholicæ adulterio, a quo tamen absuturam semper Ecclesiam veram Scripturæ ipsæ pollicentur: quid jam certi superest, ut quis sibi aliisque sine hæsitatione persuadeat, se in Christiano dogmate numquam errasse, aut errare, suamque Ecclesiam legitimam esse Christi sponsam? Videndum igitur, an oculorum mentisque usum iis eripuerit, aut eripiat ambitio. Expendendum est, viresne majores apud illos suum, an totius Ecclesiæ Catholicæ judicium sit habiturum, & an totius antiquitatis consensio sit dissonantibus Novatorum consiliis in tanto negotio præferenda. Fortasse mentibus tam male affectis certissima statim non appareant quædam Catholicorum dogmata; sed profecto neque certa Novatorum videbuntur documenta, si accurate aliquantulum respensitare, & caute judicium ferre velint. Quod si dubia ac incerta sint, in quibus Novatores a Catholicis dissentiunt: quo jure nutantes sententias populo ii venditant, ingentique errandi periculo credulam gentem exponunt?

Altera Justitiæ lex est, ut Evangelii Veritas nonnisi ab iis annuntietur, qui aut aperte, aut tacite ab Ecclesia, legitimisque Ecclesiæ Pastoribus ad annuntiandum mittantur. Hanc legem Apostolus statuit, & ratio ipsa confirmat. Erroribus obnoxii sunt singuli homines; sub ovina pelle delitescere possunt lupi, & fallere gregem; Hæretici identidem prodeunt, morbosam doctrinam disseminantes; & innumeræ Sectæ veritatem, & verum Dei cultum, longe lateque sonant. Hic infici corrumpique facile potest ovile Christi; non enim indoctæ plebis est, sophismata omnia ac deliramenta ad falsi originem revocare, sibique a tam bene comtis mendaciis cavere. Ipsi acuti ac eruditi homines non raro inter ista fluctuant, & ducuntur contrariis opinionibus. Ergo poscit ratio, ut iis tantum liceat erudire populos, qui legitimam docendi auctoritatem ab Ecclesia vera acceperint. Neque itidem populis licet alios audire, ac habere doctores, quam quos Ecclesia vera ad id muneris rite elegerit, aut in eo munere versari ipsa apertis oculis patitur. Quum in una Ecclesia Dei veritas Religionis, & sana doctrina habitet, quicumque ista Ecclesia probante, aut saltem, quum conscia sit, non improbante, doctorem agit, jure agit, & jure censendus est ab errore abesse, & vera tradere. Contra

ille

ille Justitiam lædit, qui non vocatus, non missus, non saltem tacite probatus, sumit sibi honorem, & docendi ministerium usurpat.

Mirum est, quam anxios efficiat, & verbis rationibusque exarmet hic locus sinceros veritatis amantes, quorum non pauci adhuc sunt inter nostri temporis Novatores. Et ipsi intelligunt hujus legis æquitatem; norunt hac de re Apostoli præcepta; statuerunt & ipsi, nemini licere sine prævia legitima vocatione, atque missione, verbi Dei præconem fieri. Primi autem prætensæ, quemadmodum vocant, Reformationis Auctores, Lutherus, Zuinglius, Calvinus, Socinus, & alii, quo titulo, quæso, quo nomine Christianum orbem docendum sibi sumsere, & antiquissimas Catholicæ Religionis cum sententias tum consuetudines immutandas, ridendasve suscepere? Nulla ipsis extraordinaria, ut ajunt, & immediata a Deo vocatio fuit. Si fuisset, signis & prodigiis, quæ veraces ac veros Dei Prophetas perpetuò comitantur, divinitus acceptam docendi auctoritatem confirmassent. Defuit & ordinaria vocatio. Non ipsis sacrum docendæ plebis munus, & Scripturas interpretandi, & ritus veteres proscribendi facultatem demandarant aut Romani Pontifices, aut Episcopi legitimi, aut Concilia Orthodoxa. Immo Episcoporum omnium, & Ecclesiæ totius voce atque consensu id munus ipsis interdictum fuit ac ereptum, eorumque audacia damnata. Ipsi præterea sese, vel tacentibus Episcopis, jam reos prodiderant, atque damnarant. Etenim nonnulli ne Sacerdotum quidem albo adscripti fuerant, & tamen Sacramenta ministrare sunt ausi. Rerum divinarum imperiti quidam fuere; & tamen Scripturas sacras suo marte explicare, & eo in studio a Sanctis Patribus discedere non dubitarunt. Deinde quandonam Dei Ecclesia lubenti animo ferat, & probet, & auctoritate donet homines, qui se ipsam evertant, & Altare contra Altare erigant, & schismata faciant? Dubium ergo nullum esse potest, quin primi isti Hæresum Auctores Justitiæ inflixerint magnum vulnus, dum Veritatem, quam deperditam, aut vitiatam sibi confingebant, restituere conabantur. Nemo autem ex iis justum se putet, qui tam injustos potius duces, quam ipsam Christi Ecclesiam, pertinacissime sequuntur. Nam quod ajunt, annuntiandæ Veritatis, & refellendi Erroris, Christianam omnibus esse libertatem, eamque ita singulis inesse, ut eripi nobis a nemine possit, ac debeat: splendide profecto falluntur. Cur *quosdam posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Doctores, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi*? Cur Hierarchicum Ordinem instituit? Non igitur omnium est Sacerdotem Doctoremque legis agere, sed eorum tantummodo, quos Ecclesia publice decernit, aut non invita patitur. Accedit, quod tum certe vim habitura non est hujusmodi libertas, quum annuntianda est Veritas incerta, dubiique sunt ero-

rores, quos exagitandos suscipimus; multoque minus, quum nuntianda sunt pro veris falsa, prava pro rectis, & quum ab errore longissime illa absunt, quæ judicantur damnanda. Porro sana esse, quæ ab Hæreticis in Ecclesia Catholica repudiantur; corrupta, quæ ab Hæreticis in suis conventibus ac Libris proponuntur: potior Christianorum pars hucusque contendit. Quare si petas ab eruditis viris, num jure non adimi possit Ingeniis hisce novaturientibus docendi in Ecclesia libertas: nemo negabit. At inquiant Hæretici: Certi nos sumus, nos nihil tradere, quam quod Christus & Apostoli tradiderunt, nos nihil damnare, nisi quod Christi & Apostolorum doctrinæ adversatur. Ita porro arbitrentur; sed quidnam aliud occinerunt antiqui Hæresiarchæ, eorumque filii, quos tamen & ipsi Novatores, non secus atque Catholici impietatis arguunt? Num idcirco iis pestibus grassari libere licuit, & veneno populos afflare, reclamante nequidquam Ecclesia? Quod si quis e Novatorum gremio exsurgat (quod identidem fieri consuevit), & falsi postulare dominantem Religionem, aliamque invehere una cum aliis doctrinis velit, Evangelii nunciandi, acerroris confodiendi jure amplissimo sese tuens: nemo inter ipsos Novatores hominem, ejusque audaciam non abhorreat, non damnet, & ad silentium compellat. Nemo ab eo audiendo suum non avertat gregem. Nolint ergo suos patres alio a nobis dimetiri pede, quam quo suos ipsi filios dimetirentur, in parentem Ecclesiam armatos. Et discant, læsam ab eorum patribus Justitiam, & ab unoquoque in posterum quoque lædendam, quoties sine aperto aut tacito Ecclesiæ veræ consensu, docendi munus arripiant, licet nonnisi vera & recta se prædicare arbitrentur.

CAPUT SECUNDUM.

Caritas quando obstet, ne Veritas evulgetur. Ejus leges. An, & quando, & quomodo evulgandi errores Procerum Ecclesiasticorum. An aliorum errores, & vitia, & quando id liceat, aut necesse sit. Abusus, & excessus in hisce. An mordacitas styli ferenda.

Veritatis præconibus non sola Justitia præcipit, ut cautissime prius & solicite caveant, ne falsa pro veris venditent, ne pro recta perversam doctrinam obtrudant. Id etiam Caritas & Prudentia arctissime præscribunt & imperant. Quale enim amoris genus illud est, quo Proximum nostrum prosequimur; quale Prudentiæ facinus, quum ipsum vitiosis aut agendi, aut credendi documentis imbuentes, a veræ Fidei ac Pietatis semita stolide avocamus? Dubitatio ipsa, ne venenum propinemus, a medicina exhibenda absterrere nos debet. Hostis enim potius, quam amantis est, in æternæ mortis discrimen illos addu-

adducere, quos certus non sis te ad æternæ vitæ spem erudire posse. Verum non heic solum stat Caritatis & Prudentiæ disciplina. Etiamsi vera ac certa sint, quæ tradere animus est, quædam tamen sunt, quæ silere ac tegere, interdum Prudentia, interdum Caritas nos jubet. Justitiam fortasse læsuri non sumus, vera narrantes; at certe Caritatem, certe Prudentiam quandoque vulnerabimus, quæ non omnia vera ac certa, neque semper, in publicum efferri patiuntur. Quid igitur Caritas & Prudentia heic velint, & quænam sint earum consilia & leges, differendum restat.

Prima lex ista a nobis ponitur: *Ita dicendum, aut silendum est Verum, ita errores aut refellendi, aut dissimulandi sunt, ut Caritatis ordo servetur*. Id ni fiat, ipsa Caritas desiderabitur. Videlicet præponendus est ex institutione Caritatis amor Dei, & Fidei, & Ecclesiæ ceteris amoribus. Post hunc amorem valere plus debet Reipublicæ, Regis, & Patriæ, quam privatorum dilectio. Primam istam legem Religio & Philosophia summopere commendant. Ex iis enim Virtutibus est Caritas, quæ ordinem exigunt, & sine ordine pereunt. Recta autem ratio docet, majorem iis rebus amorem deberi, quibus est majus pretium ac dignitas, & quibus nos majora debemus. Proinde oblatis duobus, quorum alterutri, prodendo, sive occultando verum, displicere, aut placere oporteat, nullum est dubium, quin illi sit inserviendum, quod apud nos amore sit dignius, atque præstantius, præferendumque sit privato publicum, temporario æternum, corporeo spiritale bonum. Altera Caritatis lex est: *In profligandis erroribus, & in prædicatione utilis aut necessariæ Veritatis, ita se gerere homo debet, ut moderationis quantum fieri potest recordetur, atque ut id solum curet, quod sanare alios, melioresque efficere, non autem vulnerare pejoresq; facere possit*. Proinde nullam Caritatis rationem habere dicamur, si una cum erroribus homines persequimur, si eorum mores, atque existimationem pessumdare nitimur, si nomen potius nobis, quam proximo nostro salutem conquirimus, prodita inhoneste illius imbecillitate, atque ignominia. Duas itidem leges Prudentia nobis ob oculos ponit. Earum prima est: *Circumspiciendum esse Veritatem prædicaturis, ne dum unum bonum ex una parte quærunt, gravius ex alia malum incaute excitent, qualia sunt schismata, scandala, funesta dissidia, atque horum similia*. Altera est: *In prædicando Vero, & alienis erroribus insectandis, perpendendum esse tempus, locum, & personam cum corrigentis, tum corrigendi, & qualitates cum dicentis, tum dicendorum*. Non enim cuicumque licet quemcumque corripere, & omnia prodere, aut ubique, aut quovis tempore.

His legibus positis, atque alte animo infixis, tam difficile non erit agnoscere, quando necesse sit, aut expediat, aut deceat, Veritatem prodere, & literis consignare, quave ratione præstandum id sit, aut

ipsam

ipsam occultare, atque silentio tegere. Fingamus ergo, Auctorem aliquem, aut Episcopum, aut etiam Primatem Ecclesiæ virum, in doctrina Christi revera falli, erroresque suos aut scriptis, aut voce in vulgus spargere. Ejus vulnera dissimulare piaculum fuerit. Nam quamvis ipsius accusatio, & inde emanans ignominia, a Caritate, quam ipsi debemus, recedere videatur, Caritatis tamen ordo poscit, ut Ecclesiam & Rempublicam magis amemus; neque committendum est, ut universitas periclitetur, dum unius existimationi servandæ studemus. Veritatem itaque revelare, ac super tecta prædicare, falsaque dogmata quantis poterit viribus impugnare, heic non solum unicuique Christiano licebit, sed necesse erit sacris Ecclesiæ custodibus. Immo, istis præ timore, negligentia, ignorantia, aut conspiratione tacentibus, privato cuicumque homini id oneris incumbet, ut in lupum exsurgat, dormientesque Pastores suis clamoribus excitet. Ne ipsos quidem sanctissimos Patres, nobis alioqui summa veneratione spectandos, habere aliter in hac parte decet. Homines & ipsi fuerunt. Incaute interdum loquuti, pessime sensisse videntur. Nonnulla etiam Ecclesiæ decreto nondum stabilita tradidere, quæ qui nunc pervicaciter tueretur, Hæretici notam nequaquam effugeret. Hujusmodi ergo nævos arguere, ac prodere liberum est nobis; non quod male doctissimis iis & venerandis capitibus velimus, sed quod Ecclesiæ toti, ac Fidei sanctissimæ velle melius debeamus, quam singulis ipsis Patribus. Juvat autem, & Reipublicæ plurimum interest, nosse quibus in locis non satis recta tradiderint Majores nostri, ne quis tantorum nominum auctoritate, ubi non debet, fretus, in transversum agatur, ipsamque Ecclesiæ universæ Fidem inde oppugnet. Est & hoc aliquod Caritatis genus in ipsos sanctissimos Patres, atque in alios errantes. Illi, si viverent, Libros suos lubentissime emendarent. Quum id amplius ipsi non possint, amant tamen sibi a posteris eam medicinam adhiberi, quæ si non purgare penitus Libros suos, at certe a suis Lectoribus arcere morbum qualemcumque valeat. Reliqui vero, dum vivunt, erroris moniti, sicuti honestatis & veritatis amantes putandi sunt, ita gaudere credendi, quod tum se, tum Lectores Auditoresque suos ope nostra ab errore sentiant revocatos. Atque hæc de erroribus, qui in Fidei Christianæ, & Ecclesiæ Catholicæ perniciem recta contendunt.

Alii sunt errores extra Fidei doctrinam, sed tamen non extra Religionis pomœria. Ejusmodi sunt singulorum hominum abusus in ministrandis Sacramentis, in sacris Ordinibus conferendis, in veneratione tum Sanctorum, sacrarumque Imaginum, tum etiam Reliquiarum, & in ipso externo Dei cultu, atque Mysteriis, aliisque similibus rebus. Pastorum profecto proprium est munus, hanc ab Ecclesia Dei pestem avertere tum prædicatione, tum scriptis, atque

decretis. Sed ipsis nihil proficientibus, gloriosum semper fuerit, Deoque gratissimum, si nostras jungamus copias, sique privatorum etiam telis hujusmodi monstra conficiantur. Quod si eo usque malum creverit, ut diutius remedia differre periculosum sit, neque Ecclesiæ Præsules gliscenti malo, quod eorum munus poscit, occurrant: frustra audaciæ accusabitur privati hominis consilium, qui hosce petulantes abusus ad Tribunal Ecclesiæ deferat, ac in eos exerat vocem & calamum. Dummodo veram iste doctrinam adferat, publicosque errores, & crimina non somniata exagitet (quod accuratissime prius curandum), nihil in Caritatem peccabit, immo secundum ipsam faciet: atque adeo nos omnes in hisce casibus zelari zelum domus Dei jubemur, & Veritatis ac Religionis jura publice tueri, in quæ perversi hujusmodi Christiani suis vitiis conspirasse videntur. Idem dicendum de alio errorum genere, quo Ecclesiastica Historia deturpari, & rudium populorum traditio infici potest. Confictæ Martyrum, & Confessorum, seu Vitæ seu Reliquiæ, seu opera miranda; suppositi Sanctis Patribus, & præclaris Ecclesiæ viris Libri; origines Ecclesiarum, & Monasticorum Ordinum, aliæque innumeræ ad Episcopos, ad Concilia, ad Ecclesiam pertinentes res gestæ, mendacio infuscatæ aut e levissima tantum popelli narratione depromtæ, & confidenter ad memoriam posterorum literis traditæ: hæc omnia procul dubio Veritatis inimica sunt, & Ecclesiæ. Uti ea confingere, aut adoptare, aut dissimulare turpissimum est, ita revelare, & palam exsibilare, justissimum, atque honestissimum. De vindicanda Veritate agitur, de liberanda Ecclesia ab hisce inquinamentis & fucis non modica ex parte perniciosis. Quis heic læsam Caritatem clamet? Primum locum obtinere debet Veritatis, & Ecclesiæ, & Reipublicæ amor. Et quando restitui tam utilis Veritas, aut ab Ecclesia & populo error eliminari non potest sine alicujus offensione: utique præstat, unum aut paucos dolere, quam multos. Quamquam & illi injuria dolebunt, quum beneficium non tam Ecclesiæ matri conferatur, quam ipsis.

Quod in his tamen casibus homini Caritas enixe commendat, illud est, ut quantum fieri potest, parcatur personis, dum errori ac vitio non parcitur. Si simul stare queunt Reipublicæ utilitas, & necessaria medicina, ac privatæ quietis atque existimationis conservatio, ambo utique sunt procuranda. Tum solum sinit Caritas, nos privatorum commodis & honori nocere, quando aliter publica res restitui sanarique non potest. Quum igitur in doctrina Fidei quisquam incaute delirat, neque in vulgus sua commenta dispergit, sibi tantum canens, huic adhibere decet salutarem Christianæ correctionis helleborum, ubi legibus Ecclesiasticis aliter cautum non sit; hoc est clam & amice ita monendus, atque docendus, ut si animo sit docili,

vul-

vulnera sua se cognovisse gaudeat, neque erubescat. Sin iste deliria sua pertinaciter tueri pergat, & benevolum monitorem semel iterumque contemnat, & mutandæ sententiæ spem nullam relinquat: nihil, Caritate etiam suadente, tunc utilius præstari potest, quam si ejus contumacia (uti Christus ipse mandavit) ad Ecclesiam deferatur, cujus auctoritate tum ipse in officio contineatur ac sanetur, tum ab ejus afflatu liberetur Respublica. Hujusmodi autem homines non palam errantes, non erroris sui præcones, cur ego palam & nominatim, aut scriptis aut voce persequar, ac in triviis ridendos propinem, & exosos omnibus puniendosque faciam? Clam peccavere, corripi clam possunt, & corrigi clam amabunt. Quid punis in errante nomen & famam, quæ errore adhuc latente, & emendationem fortassis non refugiente, nullam adhuc pœnam commeritæ sunt?

Illud vero constat, licere atque decere publicis scriptis ac tubis in illos ferri, qui errori conjunxere protervìam, & insaniam suam erumpere in publicum sinunt. Non est quod ego eorum morbum ac nomen occultare debeam, quum ipsimet evulgare non dubitarint. Publicum Ecclesiæ hostem publice oppugnabo; publice, si vires suppetent, evertam; ut si non ipsum ab errore revocem, reliquos saltem pugnæ spectatores, atque adeo Rempublicam ipsam in veritatis acie confirmem. Sed in hoc hominum genere insectando suus quoque Caritati locus esse potest. Inter ipsos Sanctos Patres sunt, qui Hæreticos, & eorum asseclas, atque patronos aculeatis exagitant Libris, multumque etiam Plautino sale perfricant. Primas inter ipsos Hieronymus tenet. Sunt & Scriptores, qui sibi temperare nesciunt, quin adversus Ecclesiæ hostes quicquid ad manum venit, intorqueant. Contumeliis nullis parcunt, quarum etiam non paucæ veritatis fundamento carent. Mille vituperiorum plaustra in ipsos congerunt; uno verbo, nihil non movent, quo commune prosternant Religionis veræ adversarium. Quod est ad nonnullos e Sanctis Patribus, non iis vitio vertimus, quod acribus interdum pro veritate scriptis pugnaverint. Christianum zelum ne heic quidem stylus dedecet; hos ignes ipsa bona causa, ac defensio cognitæ Veritatis, ultro suggerit, non facile sane culpandos, nisi quum ad calumnias concitata oratio dilabitur. Sibi ergo imputent, si tam aspere accipiantur, quicumque a recta Christi doctrina defecisse minime contenti, positos quoque a Deo Judices, hoc est, Ecclesiam ipsam, non spernere solum, sed etiam dilaniare, atque infamare minime verentur. Habeant illi & hanc suæ contumaciæ pœnam, & populus eosdem abominari atque abhorrere eo facilius discat, quo libentius fertur ad legendam in piperatis disputationibus illorum damnationem. Attamen, si nobis optio detur, placidam, quam iracundam in refellendo errore facundiam sequi mallemus. Placuit hæc aliis Patribus, & Augustino

præfertim, qui quum aliis nominibus maxime fit commendandus, hoc ipfo in primis apud pofteros fpectabilem fe fecit, quod certando cum Hæreticis, vel procaciffimis, numquam manfuetudinem fuam, atque verborum lenitatem, quamvis laceffitus maledictis, abjecerit. Et certe vix eft ut hominem animal omnium ambitiofiffimum, conviciis & acerrima reprehenfione de fententia atque errore deducas. Mordaciffima oratione exafperatus ille vindictam potius, quam emendationem cogitabit. Contra gravis fimulque mitis confutatio, animum adverfarii ab aufcultanda Veritate nequaquam avertens, plus quam altera poteft, quum & ejus errorem vincere, & ipfum errantem fanitati reftituere poffit. Quæ cura Chriftiano Scriptore, quam altera, profecto dignior. Noftrum enim effe debet, non ignominia onerare, fed ad meliorem frugem, quantum in nobis eft, fratrem noftrum convertere, fratrem lucrari. Mirum autem eft, quantum & peccantes ad pœnitentiam, & errantes ad palinodiam alliciat gravis illa manfuetudo corripientis, five refutantis.

CAPUT TERTIUM.

Calumniæ numquam adhibendæ. Conviciis temperandum. Non imputandi errores, nifi bene perfpecti. Placide quantum fieri poteft pugnandum; & quando fecus deceat. In confutandis erroribus ad Religionem minime fpectantibus quæ libertas Ingeniis. Caritati ac Moderationi & heic fuus effe debet locus. Quando vitia morum adverfariis objicere liceat.

PORRO, fi adhuc ftat animo tua fcripta contra Catholicæ Veritatis & Ecclefiæ inimicos aculeato, iratoque etiam ftylo armare: non impedio fcribentem. Sed ira modum habet; honeftatem non oblivifcatur oratio; pro Ecclefiæ & Fidei Apologia non inveniant Lectores virulentiffimam Satyram. Alioqui non Æquitas folum, & Caritas, fed & Juftitia ac Prudentia illic defiderabitur. Nefcio enim, quo pacto jufti ac prudentis nomen retinere poffit, qui ita in hoftem irruit, ut fe quoque incaute lædat; adverfarii culpas tam effufe perfequitur, ut fe maledicum fieri minime fentiat; atque ita in aliis reparare vult Veritatis jacturam, ut ipfe interim ad calumnias & convicia defcendens, moderationem virilem atque Chriftianam in fe ipfo perdat. Difficile eft, fateor, ignitis ingeniis pacate heic agere, zelo potiffimum facræ Fidei flammas augente. Pugnæ ipfius ardor ita ictus omnes temperare non finit, ut errorem tantummodo alienum, non & perfonas aliquando feriamus. Vel cautiffimis & manfuetiffimis pugnatoribus jacula interdum elabuntur, quæ animum ferientis occulte fallunt. Verum circumfpiciendum eft nobis, quid

in

in certamine ad tam facile lubenterque mordendum ingenia nostra stimulet atque impellat. Interdum unus amor nostri tantum pulverem excitat. Amamus famam religiosi zeli, quem quo plus in censura irascimur, etiamsi excedimus, eo commodius suasuros nos esse speramus. Quærimus Lectorem plurimum, eumque novimus ad Plautinas mensas, & scommata lubentius confluentem; quare per Satyram nostris Libris curamus, ut accedat commendatio major. Credimus etiam in hoc loquendi genere evidentius apparere bonæ causæ conscientiam. Verum heic non raro noster nos fallit affectus; & præ omnibus spectanda est Veritas, quæ certe ab erroribus liberari, defendi, suaderi potest, sine tanto felle, tantaque petulantia orationis. Denique ab ingeniose acuto quam maxime differt amarus atque maledicus stylus. Illo sapiens quoque libentissime utatur; ab isto temperet. Nam dum rationibus & argumentis dimicetur, jam in tuto est Veritatis causa; neque interim adversario, quantum in nostra manu est, de nobis querendi ulla relinquitur justa ratio.

Jubet nos ergo Caritas, placide vel in pertinaces Hæreticos agere, ut non tantum illorum errori prosternendo studeamus, sed & saluti prospiciamus. Quanto autem magis ipsa nos moneat, ne ipsis errores & crimina imputemus, falsa, sive conficta? Ejusmodi hominum insaniam, atque impudentiam, supra modum exaggerare plerumque solet mendax fama, aut adversariorum ira. Proinde æquum est, & Caritatis lege sancitum, ut in hoc etiam communium hostium genere, eorumque Libris nihil vituperemus, nihil fidenter damnemus, quod prius non constet ipsorum sententiá affirmari atque probari. Qua in re nullus dubito, quin Catholici quidam minus cauti, & cæco zelo abrepti, interdum se quoque præbuerint arguendos. Per nonnullos e primis Lutheri & Calvini oppugnatoribus non stetit, quominus in longam seriem excrescerent istorum errores. Supra centum Calvini blasphemias numerabat Fevardentius, Scriptor stylo quoque parum in ipsos Hæreticos moderato usus. Tam multa, ac tam graviter, non delirasse Calvinum ejusque sectarios, cum ipsi postea palam fecere, tum nostris sensim deprehenderunt, simul ac remissus est primus ille certaminis impetus. Minus, inquam, Lutherani, & Calviniani, quam videbatur, olim a veritate Catholica aberant; minus etiam nostra tempestate absunt, quum a suis parentibus jam in aliquibus discesserint nimis aperte impiis falsisve sententiis; discessuri, uti sperandum est, a reliquis etiam, ubi Catholicorum Doctrinam, vitiatam a declamatoribus suis, audire desinent, puram vero a Conciliis & Catechismis nostris publice probatis haurire incipient. Et revera istud non dicam familiare est, sed in consuetudinem & quamdam quasi legem apud ipsos transiit, ut Catholicorum Doctrina atque Ecclesia in eorum scriptis atque concio-

nibus ita discerpatur, ac deformetur, ut nativam suam faciem ac puritatem prorsus amittat. Quotidiani sui muneris esse quilibet Ministellus putat, in mores opinionesque nostras qua maledictis, qua declamationibus invehi; fictitiis criminibus ac erroribus dogmata nostra onerare; ipsas nostrorum virtutes, ritusque pios, fuscis exprimere coloribus; omnia denique dissimulare, quæ nobis militant, quæque aut prodere confestim possent incautam obtrectationem eorum, aut nostram tueri optimam causam. Sic alitur in populis jam annosus error, & deplorandum schisma. Plebs autem a teneris, ut ajunt, unguiculis educata atque infercita hujusmodi næniis & calumniosis concionibus, nihil vehementius horret, quam Catholicorum Fidem & Sacramenta. Quid? quod non auribus tantum, sed & oculis imperitorum sua spectacula ministrantur. Conclavia & Libri maledicis picturis abundant, quibus somniata Babylon lepidissime, ut sibi persuadent, sed insulse omnino, descripta exhibetur, & innumera Antichristi jam in eorum phantasia nati, sive Monachorum, sive Episcoporum, gesta subsannantur atque deturpantur. Hac autem in parte ii præsertim excellere solent, quibus & crassiorem aërem, & frigidiorem patriam, & minus elegans ingenium natura dedit.

Equidem si qui sunt inter Catholicos, quibus adhuc hujusmodi genus pugnandi placeat, non solum nullas a me laudes expectent, sed multam potius vituperationem. Viros liberaliter eruditos, nedum Christianos, ista non decent. Et nostros moneo, potissimum vero monendos reor alienæ communionis Scriptores atque Oratores, utpote sæpius & fœdius in hujusmodi studio peccantes, ut dum Religionis Veritatem sermone Librisve pertractant, atque tuentur, a conviciis & maledicentia abstineant, & quantum fieri potest Caritatis consilia auscultent. Prius adversariorum sententiæ atque argumenta probe teneantur, neque a privato quopiam ineptove Scriptore dogmata Ecclesiæ Catholicæ, aut diversarum Sectarum hauriantur, sed a publicis Fidei professionibus, publiceque receptis Libris. Longe alia sunt in Protestantium ore, ac in Catholicorum Conciliis bene multa, quæ profecto ignorare confutaturis non licet, ac ignorata damnare temeritatis est, ne dicam dementiæ. Id non diffitentur, qui inter Protestantes temporibus nostris sinceritate præstant & diligentia, & perperam culpata fuisse, atque culpari multa Catholicorum sentiunt. Tum adversus bene perspectas sententias exerendæ, si quæ sunt, solidæ rationes, certis innixæ principiis, ac inde rite deductæ. Quid his, non jam clanculum, sed aperte sese immiscet impudens & vilis contumeliarum atque sannarum familia? Cur calumniis caute non occluditur aditus? Quid barbarico more ictus vibrantur? Est hoc vulnerare atque exasperare, non autem sanare adversarium: quod tamen postremum Caritas a nobis unice postularet.

Vin-

Vincat ergo Veritas pondere argumentorum, non opprimat ira mordacitate & furore dictorum.

Huic autem suavi Caritatis edicto contraire ille dicendus non est, qui furiosos, calumniosos, & maledicos Scriptores non aliter refellere potest, quam eorum vitiis excussis, & palam confossis. Quid agat iste Censor, quamquam placidus atque modestus? Si Veritatem vindicare vult ab alienis telis, non potest quin malam adversarii fidem mansuete quidem accuset, & prodat, sed tamen accuset. Adulteratos ab ipso codices, truncatas sententias, dissimulata consulto argumenta, & consectaria, captiosas & sophisticas rationes, declamatorias phaleras atque hyperboles, conficta exempla, & alia hujusmodi, satyricus & immitis non est, qui arguit, & spectanda omnibus præbet; sed ille temerarius, & indoctus, & parum pius, & parum mentis compos, aut suæ existimationis prodigus, qui talia in veritatis ludibrium palam est ausus. Heic, ut dici, solet, causa causæ respondet. Attamen heic etiam habere potest, quo se prudentem & humanum, & vitiorum, non hominum, insectatorem se probet Scriptor. Scilicet, quantum materia sinit, non exaggeret, sed minuat culpas; & errata inimici aut nude tantum describat, atque ita demum describat, ut benevolum adhuc se illius objurgatorem & correctorem ostendat. Hæc, fateor, facilius suadere aliis, & in aliis observata laudare, quam a nobis impetrare possumus; nam & qui prius animo statuunt, se non secus cum Hæretico atque inimico agere velle, quam cum fratre atque amico, vix fidem sibi præstare possunt factis. Sed optima nobis proponenda, ut eo si non pervenire datur, accedere saltem quisque contendat. Vix enim excogitari potest, quantum conduceret ad ineundam pacem atque concordiam inter tot Ecclesiæ Christianæ aut veros aut perduelles filios, tanta opinionum diversitate sejunctos, adeoque miserabili schismate tamdiu distractos, si pacifico stylo, placidisque disputationibus utrinque ageretur, oculis in unam Veritatem semper intentis. Atque ad hoc in primis utinam ii sedulo mentem converterent, qui refutant errores ab uno quidem Scriptore sparsos in vulgus, sed alicui sectæ communes. Tum in uno multi feriuntur; mitiusque propterea dimicandum, ut non unum tantummodo, sed plures amica confutatione lucreris, & Ecclesiæ restituas.

De rebus ad Religionem & Ecclesiam nihil spectantibus interdum lis erit. Multas Physica suppeditat, multas Jurisprudentia ac Historia, multas Rethorica, & Poëtica, atque ipsa etiam Grammatica. In his excogitandis, referendis, atque explicandis humanum ingenium, atque eruditio sæpe deficiunt. Hinc viris criticis, numquam non in similes errores intentis, negotium grande, neque minus Typographis. Si quosdam audire volumus, ab omni Librorum censura temperandum. Aut enim vera & recta docent: & in Censoris caput recidet

censura, si fiat; aut falsa & inepta continent: & inani idcirco refelluntur labore, quum suapte natura sint casuri, & ad blattas tineasque damnandi. Petitur etiam, quo jure in Auctorem tibi non injurium, immo tui nescium, censoriam auctoritatem exercere velis. Sed qui ista petunt ac monent, adhuc ignorare videntur, quam facile error in homines irrepat, atque ab iis adoptetur, quantumque humanae Reipublicae intersit, Verum ac Bonum a Falso & Malo distinguere atque tueri. Ut de Veritate potissimum loquar, publicum illa & universale bonum est, divino munere adhuc in terris relictum. Ita totum est omnium, ut totum sit etiam singulorum, nullique licet me decipere, atque in errorem trahere, & cogere, ut falsa pro veris, vera pro falsis amplectar. Quum tantum ac tam nobile patrimonium aliqua ex parte quisquam laedit, mendacio indulgens, aut falsa incaute venditans: res mea laeditur, & pro bono malum, hoc est, error mihi obtruditur. Meum ergo est mea tueri, mihique ab errore cavere, & contra Veritatis inimicum, qualiscumque sit, dimicare. Quod si palam Veritati bellum indicitur, (id quod in Libris falsa ferentibus, & publica luce donatis, usuvenit) jam fas mihi est, bonum non jam amplius tantummodo meum, sed publicum, ab injuria publice vindicare, & a Republica errorem removere, Reipublicae ipsi perniciosum. Quis me jure accuset, immo quis jure non laudet, quod non sinam decipi gentem meam, & regnare Veritatem velim? At error est in Historia, in Physica, in Poëtica, in Grammatica, & in aliis, ut ita dicam, ludicris aut inanibus studiis, non in gravi Religionis, aut legum, & morum scientia. Esto. Anne propterea ferendus, neque eliminandus est error? Et ista mihi & Reipublicae nocent, quantum possunt; malum quippe est falli tam in magnis, quam in parvis; & omnium interest, ne in Poëtica quidem, & Grammatica, nedum in Physica, & Hystorica eruditione, falsa aut prava disseminari & credi. Uti vero nulla ratio hominem excusat, quod in Libros optimos, & optima tradentes, censoriam virgam adhibeat; ita rationes multae cum eo faciunt, qui Libros malos, & falsi aut vitii magistros, refellendos corrigendosve suscipit. Magnam partem ex indoctis constat hominum genus. Inter ipsos Literarum cultores rarum judicium est, & crebra hallucinatio. Ita vero interdum conditur, & celatur, & colore veritatis, error ac falsitas incrustantur, ut vel peritis imponant. Non est ergo illius vituperandum consilium, qui ab errandi periculo atque ab imitatione pravorum, Rempublicam aut statim, aut tamdem eripiat. Sed potius ille laudandus, quod censura sua cautam faciat reliquam gentem, & labore suo ceteros a labore exquisiti examinis liberet. Ineptissimos tantum Libros, & nemini officere valentes, anxie in trutina suspendere & refutare velle, est hominis cum inepto ineptire cupientis. Ceterum qui & hoc sibi negotii sumat,

quo

quo saltem ab imitatione similium arceat alios Literis operam dantes, non ut suo adversus Auctorem odio obtemperet, in Prudentiam fortasse peccabit, nequaquam vero in Justitiam.

Tractantibus autem & hujusmodi, quamquam interdum levis momenti, quæstiones, inculcanda est iterum moderationis & humanitatis mentio. Quando aliter fieri non potest, ad ravim usque contendatur pro quacumque Veritate, in quemcumque errorem, ac malum Librum. Sed non lacerentur in contrariâ, licet absurdâ, sententiâ positi. Nimia dicacitate non corrumpatur, non infametur bona causa. Rationibus tantum, non conviciis & maledictis, servata est palma. Præterea quid, amabo, ferventi censuræ tuæ, aut Apologiæ, cujus argumentum est error intellectus, mores quoque & personam adversarii interseris? Indignatur Veritas, se talibus armis defendi, quum se nihil revera defendant, & in unius utentis probrum convertantur. Et tamen Censori suo, quem naturâ monoculum, gibbosum, claudum fecit, aut ingenti naso armavit, quinam tanta animi moderatione olim respondebant, ut hæc illius vitia non memorarent atque riderent? Quinam ita sibi imperare poterant, ut adversarii luxuriam, ambitionem, artesque pravas in literariam pugnam non inferrent? Inventi sunt; parum dixi; inveniuntur, qui paupertatem & ignobilem originem Censori suarum opinionum objiciant, quasi in istius ore Veritas quoque & argumenta Veritatis, obscuram & miseram dicentis conditionem, ejusque sinistram fortunam combiberint. Statuunt alii potiorem suæ defensionis vim in recriminando adversario. Quod quidem quum nihil utilitatis sæpe inferat causæ, qua de agitur, id unum potest, ut ad inhonestam vilemque vindictam inserviat, quando ad justam tutelam non potest. Parum certe videntur acuti, qui hac arte quicquam pro se profecturos se esse sperant. Vulnera quidem inimico, sed sibi salutem non creabunt, ab eo non dissimiles, qui se non avarum, & non dementem probaturus, id tantummodo ostendendum sumit, se inter avaros atque dementes solum non esse.

Fieri tamen potest, ut non liceat solum, sed etiam quandoque expediat, in adversariorum mores, & crimina inquirere, moderationis tamen ac Veritatis curâ numquam sepositâ. Quum nempe ad veritatis & innocentiæ præsidium facit eadem ipsa morum & criminum revelatio. Hujusmodi telo nonnumquam calumniatores feliciter repelluntur; & in forensi palæstra, ac in orationibus judiciariis multus esse potest illius usus. Præterea æquum simul & laudabile fuit, moribus eorum, qui recentiores Hæreses condidere, litem intendere. Nempe ne hoc quidem postremum erat argumentum pessimæ illorum causæ, neque parum conducebat ad veritatem Catholicæ Ecclesiæ firmandam. Ut Ecclesiam istam a vera Fide jam prolapsam, & a multis

feculis invifibilem, Idolis & Antichrifto fervientem, reftituerent, divinitus conftitutos Lutherum, Zuinglium, Calvinum, atque alios id genus homines, dictitarunt eorum fectatores. Hos extraordinarios viros, extraordinaria & cœlefti vocatione ad Ecclefiam reformandam miffos, appellabant. Verum quum novos hofce Prophetas nos oftendamus, non folum omnibus Prophetarum donis caruiffe, fed etiam multis abundaffe vitiis, neque meliores evafiffe, qui in eorum difciplinam & dogmata conceffere, ficuti præter multos alios locupletiffimus teftis Defiderius Erafmus affirmat: cuinam perfuadere in pofterum fe poffe putant nonnulli populi, nuperos iftos Catones e cœlo cecidiffe, cœloque confentiente, immo impellente, tot in Ecclefia Dei excitaffe fchifmata atque tragœdias? Uti vero adverfus ipfos legitime ejufmodi argumento utimur, ita ipfi inepte adverfus Catholicam Ecclefiam argumento a moribus ducto utuntur. Utcumque corrupti Catholicorum Sacerdotum, Monachorum, & populi mores tunc fuerint, quum figna in matrem fuam Lutherus movit: difceffionem idcirco facere non licuit ab iftorum focietate, & communione. In mores enim, non in dogmata vitium fluxerat; & iniquum plane eft, fanctitatem & rectitudinem Religionis dimetiri & damnare e perverfis hominum moribus, quum contra damnandi fint pravi hominum mores e fanctitate & rectitudine legum, quas ipfa Religio proponit.

CAPUT QUARTUM.

Errores in Sanctorum Patrum fcriptis non diffimulandi; fed modefte agendum, & excufandi errantes. Prudentiæ in proferenda Veritate, & erroribus infectandis habenda ratio. Quot modis in hanc virtutem peccetur. Scandalis ac feditionibus non aperiendus aditus.

QUum de Fidei doctrina agitur, diximus, Veritatis caufam pofcere, ut vel ipfis Sanctis Patribus non ignofcatur. Id repeto: diffimulandi non funt errores, qui in nonnullorum Patrum Libris interdum occurrunt, ne iis quifquam abutatur in Ecclefiæ perniciem, quæ contra fenfit, & fentit. Verum quandoquidem Chriftiana moderatio tanti facienda eft, vel quum in Hæreticos fcribitur, quanto magis eadem fervanda eft virtus, quum detegendi funt nævi Sanctorum Patrum? Heic itaque duo obfervanda in primis. Primum eft, ut quantum fieri poteft, non errorem folum, fed etiam erroris fufpicionem a magnis illis viris amoliamur. Quod contingit interdum, quum ex plurium locorum collatione deprehenditur, aliam fuiffe eorum fententiam, quam quæ in uno quopiam Libro, feu Libri loco,

fona-

ſonare videatur. Tum ſi commodum aliquem ſenſum eorum verba patiuntur, hunc ipſis tribuere fas eſt; nihil enim veriſimilius eſt, quam tales tantoſque viros, cum Eccleſia & ceteris Patribus omnia plerumque concordes, ne in ea quidem opinione ab iiſdem Patribus, atque ab Eccleſia diſſenſiſſe. Prolatis etiam quandoque Codicibus notæ melioris, parum ſanis Libris ſuccurritur, unde fluere videbatur parum ſana doctrina. Et multa quidem ſunt, in quibus cum veteres tum recentiores Hæretici putant pro ſe habere Sanctorum Patrum conſenſum, & loca non pauca producunt, ſuis in ſpeciem opinionibus accommodata. Sed illud conſtat, nullum eſſe Dogma, in quo oſtendere poſſint Hæretici, non dicam omnes, ſed ne magnam quidem partem Sanctorum Patrum ſecum facere. Ubique aut omnes, aut pleroſque Catholica pro ſe habet Eccleſia. Si qui favere Heterodoxis videntur: adhuc adhibitis explicationibus non violentis, & hi non raro ab ejuſmodi notâ liberantur. Qua tamen in re, uti ſæpe diximus, tum cæca eſſe Caritas recuſat, ut aliqua ex parte Veritatem peſſundet. Ne ii quidem in noſtram cauſam ſunt inviti trahendi. Quamquam enim aliquis Patrum paria cum Hæreticis quapiam in re nonnumquam ſcribat, inde ſibi Catholica Eccleſia nihil timendum habet, quæ non ſingulorum Patrum auctoritate nititur, ſed conjunctorum; & præſtantiorem aut uberiorem iſtorum partem paucioribus opponere poteſt.

Ad hæc, ubi honeſta nulla & commoda ratio ſuccurrit, qua ab erroris ſpecie liberentur quorumdem Patrum dicta, ita Veritatis amans hujuſmodi nævos prodit, ut Caritas ſimul vindicet eorumdem auctores a crimine. Videlicet, culpam Hæreſis non omnis contrahit, qui hæreticam aut perverſam profert ſententiam. Oportet errori conjunxiſſe pertinaciam. Opus etiam eſt, ut prius ejuſmodi ſententiæ inter errores ab Eccleſia numeratæ fuerint, aut eæ ſint, quæ vel ſine Eccleſiæ decreto cognoſci non difficile poſſint tamquam a vera Eccleſiæ doctrina alienæ. Nullum autem e Patribus indicare eſt in aliqua opinione tuenda pervicacem adverſus Catholicam Eccleſiam. Alioqui, non Sanctorum Patrum albo, ſed Hæreticorum ille jam fuiſſet inſcriptus. Præterea ſi quis eorum in parum ſana ſententia conſtantem ſe prodidit, utique ea fuit ſententia, quæ ſine crimine, atque intactâ Fide Catholica, animo indui defendique adhuc poterat, quippe nondum ſatis explorata, & Eccleſiæ calculo nondum improbata, ſive damnata. His animadverſis, Caritati ſimul & Veritati factum erit ſatis; neque religioni ſibi poſtea ducet eruditus Scriptor, ea in Sanctis Patribus modeſte arguere, quæ forte abſint a regula totius Eccleſiæ. Et quidem nonniſi laudandus, qui hujuſmodi Caritatis Chriſtianæ artes exerceat pro vindicandis ab hæreſi & a crimine (dum fieri abſque Veritatis jactura poſſit) reliquis hominibus, atque Scri-

Scriptoribus. Sed hoc beneficium potiore jure a nobis expectant; quos vulgo Patres dicimus, viri nempe doctrina, sanctitate, & sacro ministerio plerumque insignes, & ab ipsa Ecclesia laudati. Quamobrem Christianus pudor in iis desideratur, qui acribus censuris tam veneranda capita interdum exagitant. Neutiquam vero tum ferendi Censores, quum non solum veros immodeste iis errores objiciunt, sed falsos etiam affingunt, atque in eorum Libris reprehendunt germana Ecclesiæ Catholicæ dogmata. Verum de his iterum erit agendi locus, ubi a censura Johannis Phereponi Sanctum Augustinum vindicabimus.

Demum in Veritate exerenda, erroribusque palam insectandis, maxima Prudentiæ habenda est ratio, sine cujus ductu vel ipsæ virtutes, ad actionem deductæ, in vitia degenerant. Ad istam nimirum pertinet, significare, quando, & quomodo, & quibus in locis, & per quos aut dissimulanda, aut prædicanda sit Veritas. Primum igitur Prudentiæ præceptum est: *Non expedire, immo nefas interdum esse, veritates quasdam proferre, atque inculcare, e quibus pessima enascantur scandala*. Heic certe cum Prudentia Justitia consentit. Æquitas nos jubet ea silere, ac dissimulare, quæ nihil publicæ rei prosint, & multum privatæ noceant. Proptereaque privatis adversariorum moribus in literario certamine censura parcere debet. Nihil enim aut utile, aut certe necessarium est populo rescire, quibus vitiis adversarii nostri corpus natura signaverit, aut quibus perversis affectibus animus illius abundet. Solus hominum livor ex hisce spectaculis oblectationem capit. Contra vero adversariorum existimationi & nomini officitur, eorum vitiis revelatis, publiceque irrisis; quum tamen hujusmodi censuræ genus neque ad literariam litem dirimendam, neque ad animum inimici meliorem efficiendum, adhibeatur. Iterum: *Æquitas præcipit, ne ita prodesse Reipublicæ velimus, ut ipso tempore ipsoque beneficio gravius eidem noceamus*. Ita omnium vituperationem incurrat Medicus ille, qui ut ab ægroto morbum levem depellat, alium ipsi, atque priore graviorem, suo pharmaco creat.

Quum itaque errores & vitia inter homines obtinent, in eorum castigationem Caritas exardescet, Justitia armabitur; unaquæque pro tuenda veritate, ac errore eliminando. Verum ambas in aciem circumspecte ducet Prudentia, neque agere sinet, nisi opportuno tempore, loco, & ardore. Interdum etiam silentium indicet, & a pugna retrahet, majoresque aut minores animos pro rei qualitate inspirabit. Nullum tam grande malum est inter Christianos, quod Christianæ doctrinæ corruptioni æquari possit. Numquam ergo silendum, numquam occultandam veritatem Prudentia nobis auctor erit, quum quis tamquam Christi doctrinam venditare incipit errores, & sententias verbo Dei sive scripto, sive non scripto, contrarias. Rursus

quum

quum istam Fidem, divinamque doctrinam in me perdere quisquam hostis Christi nititur, me vel minis, vel donis, vel aliis artibus ad eam ejurandam compellens, sive alliciens: dum vox & vita suppetent, committendum mihi non erit, ut confessio Veritatis, ejusque firmissima persuasio, mihi eripiantur. Ceterum in aliis casibus, ita poscente Prudentia, non erit interdum erroribus eorum, qui sunt extra Ecclesiam, (exempli gratiâ, Ethnicorum aut Mahumetanorum superstitioni) apertissimum ac enorme indicendum bellum. Tria prima Ecclesiæ secula, Terris frustra & Inferis contra pugnantibus, Religionem Christianam stupuere triumphantem. Crudelissimos Tyrannos in Christi nomen conjuratos fatigavit & vicit innumerabilium Christianorum fortissima patientia. Attamen dissimulandum non est: inter ipsos Martyres fuere nonnulli, quos in flagrantissimo veritatis & Religionis zelo Prudentia defecit. Non contenti sanctissimam Religionem rationum robore defendisse, & superstitionem Ethnicam scriptis & voce fugiendam denuntiasse (quod veritatis cultores revera decebat), Gentilium quoque Idola comminuere, fana, & cultum profanum palam irridere, ipsosque Ethnicos Magistratus ultro irritare non dubitarunt. Hinc auctæ interdum persequutiones; & multorum fides aut vita in discrimen adducta. Theodosii quoque junioris temporibus immanis procella excitata est adversus Christianos in Perside. Ex istis sublata sunt millia quam plurima, ibique pæne funditus excisa Christi Ecclesia. Tot autem mortibus & incommodis causam dedit unius culpa. Audas nempe Episcopus, vir ceteris virtutibus illustris, sed Prudentiâ non satis instructus, quod Pyreum, sive Templum Gentilium, evertisset, tum in se, tum in reliquos fratres, atque in cuncta Christianorum Templa concitavit iram Persici Regis. Utique Martiria feliciter ac fortiter dimicantibus utilitati sunt & gloriæ. Sed accersenda sine necessitate non sunt, ne tentetur Deus, ne constantia nostra mediis in cruciatibus periclitetur, aut saltem ne in fratres, atque in Ecclesiam, miserandæ calamitates & postrema incommoda per imprudentiam nostram deriventur. Vide Concilii Illiberitani Canonem LX. atque in eum Mendozæ & Aguirrii commentarios.

Vide Clementem Alexandr. Strom.

Ad hæc, Veritatis prædicatores, & insectatores errorum, Prudentia circumstare debet, atque indicare, quæ scandala, qui tumultus, quæve alia incommoda consequi possint Veritatem aut eo tempore, aut eo loco, aut ea ratione deprædicatam. Si errores in doctrinam Christi minime pugnant, nonnumquam minus malum fuerit tolerare paulisper, & proderit differre censuram. Animi Regum, exempli causa, exasperandi ita non sunt propter hujusmodi causas, ut eos ira atque ambitio ad schisma trahat, atque ad Ecclesiam veramque Religionem ejurandam. Teterrimum malum Schisma est. Væ sine ratio-

ratione conflantibus. Sed væ iis etiam, qui imprudenter folicitant alios ad tam deteftandum facinus. Sunt qui abufus, & vitia, & errores publice configere nefciunt, nifi etiam clafsico inflato juribus aliis incaute officiant. Nam ficuti dum regnorum ærumnas nonnulli deplorant, earumque auctores lacerant, populos imprudenti declamatione ad feditiones movent, atque ad auferendam legitimis Regibus debitam obedientiam: ita Præfulum & Sacerdotum, & Monachorum non fomniata vitia argumentum aliis invectivarum fiunt, qui tamen interim haudquaquam cernunt, fe ita agere, ut plebs reverentiam exuat erga optimos etiam Epifcopos, & univerfo Ordini Sacerdotali obfequium neget. Abufus in Sacramentis miniftrandis, in ufu pietatis, in Imaginum facrarum, Sanctorumque veneratione, atque in Indulgentiis promulgandis deprehenfos, defcripferunt alii, damnaruntque acerrime. Caufam, confilium, zelum laudo. Verum ipfis cavendum accurate fuerat, ne dum vituperanda vituperabant, & abufus configebant, ipfas quoque res facras, & femper venerandas, aut Hæreticorum ludibrio exponerent, aut etiam in contemtionem adducerent Catholicæ plebis. In Miracula conficta invehuntur alii, aut nimis laxas nonnullorum Theologorum opiniones ferre non poffunt; pro utrifque confcribunt alii Apologias. Qui veritatem ifto in certamine tuentur, rem juftitiæ gratam præftant, iifque immerito irafcamur. Sed quum illi fufpicione falfi vera etiam miracula a fe afpergi non animadvertant; aut integrum aliquem Ordinem ex paucorum culpa in invidiam incaute trahant; ifti vero Miraculis etiam falfis, aut opinionibus parum probabilibus eodem tempore, quamquam præter fuum propofitum, auctoritatem & licentiam concilient: indignandum profecto eft, quod ifti Prudentiam prius non confuluerint, eamque fuorum fcriptorum non præfecerint ductricem atque magiftram.

Quid itaque curæ futurum fit hujus virtutis amanti, dum prædicanda Veritas, errorefque funt palam increpandi, facile hinc intelligere poffumus. Interdum vir prudens errores populi, aut vitia, atque fcandala Sacerdotum, Ordinifque Monaftici, deferenda potius cenfet ad Epifcopos, & potifsimum ad Apoftolicam Sedem, quam publicis vexanda clamoribus. Certam ille mavult ab Ecclefiæ Principibus expectare medicinam, quam dubiam & periculofam a privata cenfura. Et fane quidquid a Romanis Pontificibus, & ab Epifcopis, atque Conciliis in difciplina corrigitur, atque interdicitur, quamvis multa fe antiquitate, & populorum ufu tueatur: turbas & feditiones movere non folet & nequit. Satis perfuafum eft Chriftianæ plebi, nihil ab iis auferri, improbari, aut immutari, nifi quod a vera pietate abhorreat; facileque auctoritati legitimæ ac venerandæ obedientes acquiefcunt. Non id æque fibi perfuadeat populus de priva-

torum censuris, & maxime tacentibus Pastoribus, quorum silentium aut inertiam pro suffragio & consensu oves errantes interpretantur, vel quando agitur de non levibus superstitionum scintillis. Hinc aut nullus censuræ privatæ fructus, aut si quisquam, is certe rarus, & periculosus, & a Pastoribus dormientibus interdum avertit animos gregis. Itaque prudentis est, Petri Successores, & Ecclesiæ Antistites potius, quam populum ipsum, ad horum emendationem concitare supplici voce, mitibusque etiam querelis.

Sed pergunt altum stertere, aut connivere Episcopi. Nolo causam Veritatis, & zelum domus Dei, & errantium curam idcirco abjiciat Christianus. Fas est ipsi publicis scriptis revelare cognita vulnera, fas est confodere pertinacem errorem. Ita tamen se gerat, ut eodem opere, atque instituto reverentiam suadeat atque confirmet erga supremos Ecclesiæ Magistratus. Abusus, & scandala, & falsam pietatem, & populares errores, configat obelo; sed simul Sacramenta, & germanum Religionis cultum, & solidam Pietatem, & sanas sententias, & unitatem Fidei maxime commendet. De Virginitatis laudibus agens, Conjugio suam non detrahat laudem: quod satis non cavisse Sanctum Hieronymum olim suspicati sunt quidam. Si divinæ Gratiæ vim & necessitatem tuetur, arbitrii Libertas in ejus scriptis æque commendetur. Et vicissim Arbitrii virtus, atque libertas tantopere non extollatur, ut deprimatur dignitas & necessitas Gratiæ. Dum vero corruptos vel ipsorum Præsulum mores, nullo tamen aperte designato, carpit, tantum absit, ut aut contemtum Romanæ Sedis, & Episcoporum, & Religiosorum Ordinum inducere possit ac velit, aut aliqua ex parte juvet ambitiosam & impiam reformationem, quam jactitant nostri temporis Novatores, ut ipsorum Episcoporum, & præcipue Maximorum Pontificum decretis atque Conciliis utatur ad hæc omnia confutanda atque proscribenda, pariterque prodat, quantum in hujusmodi emendatione excesserint Hæretici recentiores. Quænam enim emergere vitia, abusus, & superstitionum deliria pæne jam possunt, quæ Patres, Episcopi, & Romani præsertim, suis aut scriptis aut Synodis antea non ejurarint, monuerintque esse fugienda? Præterea prudenti viro nusquam certe nimia Opinionum laxitas probatur, sed ne nimia quidem austeritas. Quamquam si in alterutram partem peccandum sit, severitate malit, ne jam pronæ hominum naturæ ad sese emancipandam in vitia, ipse calcaria addat exuberanti indulgentia. Non minus ergo anxie cogitat, quantum scriptis atque oratione sua prodesse Ecclesiæ & populo possit, quam caute circumspicit, ne qua ex parte noceat. Atque hujusmodi ratione Veritatis jura intrepidus exercet, simulque numeros omnes implet judiciosæ sagacitatis, atque Prudentiæ. Pertinet & ad istam virtutem inspicere, liceatne, an non, aut saltem num expediat, an

non

Digitized by Google

non, in Moralis Theologiæ Libris tot luxuriæ secreta prodere, quæ Sacerdotes quidem Confessionibus excipiendis destinatos ad bonum erudire, sed simul etiam multos eorum criminum antea ignaros instruere, ne dicam juvare, possunt ad malum. Quam quæstionem nos in medio relinquimus, & solum innuere necessarium putavimus.

CAPUT QUINTUM.

Quando, & quibus de causis, damnare & configere Libros, Pastoribus Ecclesiæ liceat, aut sit opus. Et heic a Censoribus Ecclesiasticis in Justitiam peccari potest, in Caritatem, & in Prudentiam. Qui abusus & excessus in salutari ista auctoritate exercenda fugiendi sint.

POstquam vidimus, in annuntianda Veritate, erroribusque & vitiis palam corripiendis, convenire debere atque conjungi tres virtutes, Justitiam nempe, Caritatem, atque Prudentiam: statim apparebit, quo jure, & quando, Ecclesiæ Pastores damnare possint ac debeant Libros vel olim editos, vel quotidie erumpentes in lucem. Exploratum est, nihil magis futurum esse cordi pascentibus gregem Christi, quam removere & avertere ab ovili suo quæcumque venena, quoscumque lupos. Quei ergo ferant, perniciosos Libros passim grassari, & suo gregi impune nocere? Perniciosi autem minimeque ferendi sunt ii omnes Libri, in quibus aut corrumpitur doctrina veræ Religionis, aut Justitia desideratur, aut Caritas, aut Prudentia. Scilicet illic aut falsa pro veris produntur, aut vera pro falsis: quo læditur Religio atque Justitia. Aut maledicentia veritatis causæ sese immiscet: quo Caritas vulneratur. Aut majora Ecclesiæ, sive Reipublicæ incommoda, quam commoda, afferuntur: quod Prudentiæ adversatur. In his autem omnibus locum habere debet Ecclesiasticorum Judicum, & Apostolicæ præsertim Sedis, atque Conciliorum auctoritas, ut quantum fieri potest eorum curâ, nihil officiatur neque Veritati, neque privatis officiis, neque publicæ tranquillitati. Non quod Veritatem prodi ægre ferant, sed quod ferre non debeant, illam cum aliena injuria sine necessitate prodi, ejusque prædicationem inopportune imprudenterque peractam in publicam perniciem verti; hujusmodi enim benefacta æquius appellanda sunt malefacta. Audiendi porro non sunt Hæretici, qui Ecclesiasticis Pastoribus irascuntur, & male quotidie dicunt, propter usum istiusmodi juris. Parum sane æqui, dum Ecclesiæ ac Deo negant, quod ipsi in suis Urbibus propter temporaria commoda faciendum putant, nullum videlicet ferentes Librum, quo Regum jura lædantur, & publicæ leges improbentur, & publica tranquillitas aliqua ex parte

in discrimen adducatur. Quis vero Anglos exempli causâ commendet, quod Spinosæ Libros ita hodie manibus omnium permittant, ut vel ipsa fæx infima plebis sceleribus suis ibi quærat præsidium; quum certe ne unum quidem publice tolerare soleant Librum, a quo Regni, sive Reipublicæ suæ jus & concordia convellatur? Spinosæ Libri

Restaret, ut exemplis rem confirmarem, excurreremque per aliquot Libros, a Catholicis & probis etiam viris conscriptos, sed a Romanis, aliisve legitimis Magistratibus confixos, quo palam fieret, unum ex tribus iis defectibus justissimam damnationi causam præbuisse. Verum & otio meo, & aliena patientia facile abuterer in re nimirum, quam nemo non possit ingenio suo experiri, certamque sæpissime animadvertere in tanta exemplorum copia. Juvat pôtius orationem convertere ad aliud argumentum minus fortasse exploratum, hoc est, ad leges ac limites, quibus Ecclesia, & Romana Sedes, & recta in primis Ratio, circumstrictam vult auctoritatem ipsam Ecclesiasticorum Censorum. Nemo quippe ignorat, quanta, & quam justa facultas sit sacris Judicibus in Libris malis interdicendis, atque configendis; ast interdum ignorari a nonnullis, quam caute ac moderate hujusmodi facultate utendum sit. Ut igitur huic quoque parti faciam satis, animadverto, eos, qui Censoris munus obire velint, non secus ac ipsos Scriptores, triplici de causa muneri suo deesse posse. Ipsis quippe æque, atque Librorum Auctoribus, necessario circumspiciendæ sunt tres illæ virtutes, Justitia videlicet, Caritas, atque Prudentia.

Nam quod est ad Justitiam, quis dubitare potest, quin & ipsi Censores de Fidei Dogmatis agentes, ab illa discedere quandoque possint, quum homines sint, erroribusque reliquorum more obnoxii? Bene de omnibus sentire volo. Immo suspicari nescio, quemquam tam perdite sui oblitum, ut vera & recta tamquam falsa ac prava damnare, sciens & prudens sustineat. Verum numquid non potest permultis aliis modis Justitiæ valedici? Hominem, ut ita dicam, nolentem & inscium perversi affectus ad injusta rapiunt. Sed quod heic omnium maxime in tranversum agere Judices possit, ignorantia est, quo morbo se laborare pleriq; non sentiunt, iiq; minus interdum sentiunt, quorum nomini splendidos titulos fortuna aut virtus addidere, quique erecti populos sibi venerabundos ab alto despiciunt. Videant igitur ipsi, quantopere sibi curandum sit, ne immerito aliorum scripta feriant, eorumque Auctores indebita ignominia onerent, frustra indignante Justitia, frustra conquerente Veritate. Nam quamvis sententiæ suæ rationem vulgo reddere non debeant, supremo certe omnium Judici reddituri sunt, eidemque pœnas daturi, si quando culpâ suâ defecerint in infligendis nimia facilitate ejusmodi pœnis atque censuris. Proinde nisi prius liquido constet, opiniones quasdam a Catholicæ

P Fidei

Fidei Veritatisque norma revera discedere, hasque easdem opiniones in Libris dubio procul contineri, non est præcipitanda sententia atrox in eosdem Libros atque Scriptores. Regnet pro suo libito quibusdam in Scholis verisimilis opinio aliqua; non intercedo. Sed liceat aliis aliter sentire, quando Catholicæ Ecclesiæ doctrina jam rata atque stabilita aditum secus opinandi nondum sustulerit. Etenim dogmata Catholicorum, non e privatis Scholis, sed e publicis Conciliorum & Patrum, aliisque illustribus Traditionis monumentis petenda sunt. Liceat & quibusdam Judicibus peregrinos esse in aliquibus Scientiis, atque sententiis. Non id ipsis probro vertimus, dum de hisce ignotis Scientiis, minimeque exploratis sententiis judicium sibi non arrogent, earumque patronos damnare nolint, nisi prius perspectam habeant illorum causam atque rationes. Quid quæso iniquius, quam damnare, quæ non intelligas, aut nescias? & animo ante aliquid statuere damnandum, quam tibi liqueat, an falsum sit, atque perniciosum? Tacere non possum, quod egregie in hanc rem habet Alphonsus de Castro Lib. I. contra Hæreses Cap. 7. *Sunt*, ait, *qui sic afficiuntur aliquorum hominum Scripturis, ut si forte quempiam viderint, qui vel digito transverso ab eorum sententia discedat, Hæresim statim inclament*. Et post pauca: *Quare fateor, me non posse cohibere iracundiam, quoties video aliquos ita addictos hominum aliquorum scriptis, ut impium autument, si vel in modica re quis ab ejus sententia discedat. Volunt enim hominum scripta, velut Divorum oracula, recipi, illumque honorem illis exhiberi, qui solis sacris Literis debetur. Non enim juravimus in verba hominum, sed in verba Dei.* Reliqua viri doctissimi verba æquissime expostulantis legere juvabit, cui Ochamus, Joannes Major, Canus, Bannes & alii, suffragium addunt.

Neque minora exigit a nobis Caritas, quam Justitia. Regnum Caritatis Christianorum Religio esse deberet. Nihil nobis enixius cum divinus Præceptor, tum ejus Apostoli, atque Apostolorum successores commendavere. Nihil magis distinguere deberet Ecclesiasticos Judices a Seculi Magistratibus. Quænam ergo iis accedere existimatio potest, qui vel nullam, vel tenuissimam Caritatis speciem exhibent in Auctoribus Librisque nonnullis proscribendis? Sunt qui, ut zelum præ se ferant, ut docti & acuti videantur, in omnibus Libris, quicumque offeruntur, errata inveniunt, sive ut melius dicam, semper invenire volunt, & se invenisse sibi continuo persuadent. Aliis sua auctoritas languere, nihilque posse videtur, nisi quærant quos damnent, nisi habeant, in quos tetricum vultum atque supercilium Caritatis loco exerceant. Sunt & qui certos, aut certæ alicujus Familiæ Auctores jam perosi, tum de se benemeritam vocant fortunam, quum sibi eorum Libros obtulit certe, si fieri umquam possit, damnationem amplius non evitaturos. Hinc in plano quærunt salebras,

in

in ſcyrpo nodum. Ad extraneos ſenſus Scriptorum verba obtorquentur, & eorum mens eluditur, ut criminationi tamdem atque damnationi ſit aliquis locus. Sanctus Eulogius Alexandrinus in Libro contra Severum & Timotheum, uti Photius eſt auctor, Cod. 225. *Conſtituit legem & canonem; ſcripta dijudicare non oportere ex parte, neque fragmenta, quædam ſumendo ex his detorta, de Scriptoris mente judicium ferendum*. Verum hæc nonnullis erat olim cantio exotica, qui nihil ſibi religioni ducebant, ex quibuſdam locis detruncatis, ex meris ſuſpicionibus, anathema pronuntiare adverſus Auctores, eorumque Libros, quando ex aliis locis arduum non eſſet cum Libros, tum Auctores, ab ea vindicare ignominia. Quanto autem melius quæſo fuiſſet, homineque Chriſtiano, & Judice Eccleſiaſtico dignius, majorem impendere curam in inquirendo, quei Auctores & Libri defendi excuſarique poſſent, quam quei damnari? Quum vitium ſatis apertum ſe diſſimulari non patitur, & excuſationi locum aufert: intrepide ſententia feratur, & inauditis quoque Auctoribus proſcribantur Libri. Reipublicæ debetur iſthæc medicina. Contra vero in rebus dubiis, quibus honeſta interpretatio ſine veritatis offenſione præſtari, quibus ſine Reipublicæ incommodo ignoſci poteſt: Caritas amat lentos, benignos, indulgenteſque judices. Atque hinc Adriani Florentii, qui poſtea ad Pontificatum Maximum evectus fuit, multum olim commendata eſt invidenda facilitas atque manſuetudo. Quum Lovanienſis Academiæ Decanum ageret, omnia quorumvis Catholicorum dicta, quantum per conſcientiam & Religionem liceret, benigna interpretatione emollire, & in rectum ſenſum trahere ſolebat. Paria & alii facerent, ſi aureum & vulgatiſſimum illud Chriſtianæ Caritatis præceptum identidem reſpicerent, hoc eſt: *Auctoris judicandi perſonam induere, ejuſque rationes amantiſſime animo tuo pingere debes, & in abſolvendo potius atque parcendo, quam in damnando, ſiſtere cariorem tui miniſterii laudem*.

Tertia accedit Prudentia, quam neceſſaria, tam rata ac difficilis in agendo virtus. Illa utinam in Cenſoribus Eccleſiaſticis numquam deſiderata fuiſſet. Expeditæ quidem ſunt cauſæ, cur Libros & Auctores damnare liceat, ſive neceſſe ſit; ſed non omnium deinde eſt, judicioſe ſtatuere, qui locus, quod tempus, quæ materies damnationem poſcat. Norunt ad cenſorium munus aſciti, nihil Librorum ferendum eſſe, quod Religioni noceat, aut rectis moribus, aut alienæ famæ. Nonnullorum zelus ita efferveſcit, tantumque illorum aciem acuit, ut aliquid ubique offendant, quod uni ex his tribus adverſetur. Horrore percelluntur, ſi quemquam videant, pie licet ac moderate, abuſus aliquot perſtringentem in Sacris, in Sacerdotibus, in cultu Dei atque Sanctorum, in Religioſorum hominum corruptis moribus, in nimia Opinionum laxitate, ſive rigore. Undique timent exitium

sanctissimæ Religioni Catholicæ. Undique pavent, ne in castris Hæreticorum Auctor militet, neve iis nimia libertate, modicâve cautelâ adversus nos arma ministret. Ipsa olim Orientalium Linguarum peritia magnum facessebat negotium eruditis, quasi ad hæresim accederet eruditionem hanc habere cum Hæreticis communem. Aliquot in hoc genere non imitanda vidit Seculum illud, quo pestis Lutherana & Calviniana, tot populorum animos novitate sua fascinatos alliciens, maxime grassabatur. Inter quæ non illud postremum, quod in suspicionem nutantis Fidei adducta sunt ipsa purpurati Senatus clarissima lumina, Sadoletus, Moronus, Contarenus, & alii. Neque sua Bellarmino postea defuere incommoda.

Jam una cum œstro malesano ejurandæ Catholicæ Religionis deferbuerunt suspiciones illæ. Sed penitus sublatæ non sunt, neque omnes auferentur, dum parum prudentes erunt. Propterea si & nostris temporibus quisquam Librorum Auctor non probet Scriptores illos, qui potestati Seculari, aut Spiritali, plusquam veritati faveant; si titulos quosdam verus Eruditus minime toleret, effusâ nimis laude aut in Sanctum quempiam virum aut in quasdam institutiones pias, aut in Apostolicæ Sedis Antistitem maximum ab aliis congestos; si quidquam in Sanctis Patribus, aut in Baronio, & in Bellarmino, aliisque ejusmodi Scriptoribus notet: si demum aliquid e tenebris antiquitatis depromat, quod Hæretici olim procuderint, immo si quid ex Hæreticorum scriptis palam adferat: de hujusmodi homine sinistre interdum judicatur, illiusque Libris lux aut omnino negatur, aut semel concessa aufertur. Mœrens hæc memoro; sed tamen fidenter; quamquam enim imprudentibus, atque indoctis me displicere posse intelligam, certe scio me prudentum aures minime offensurum. Nobis enim jam constat, neque Pontificibus maximis, neque supremis aliis Ecclesiæ Magistratibus isthæc esse tribuenda. Non nisi sanctissime instituta sunt Tribunalia, ad quæ deferantur pravi Libri, eorumque Auctores. Optimis item legibus armata fuere; mentem quoque optimam in Judicibus maximis semper credere par est. Verum ne ibi quidem deesse potest infortunium illud, quod omnem potestatem fere semper comitatur. Caput brachiis indiget; laudanda vero capitis consilia nonnumquam frustratur aut prodit brachiorum infirmitas. Ita & Reges, & Episcopi ministris indigent; atque istorum vitio aut socordia fieri potest, ut illi auctoritate sua abutantur, & castissimis legibus desint. Quid faciant Ecclesiastici Judices, quum alienis oculis, aliena fide, atque prudentia in tot rebus atque negotiis nequeant non uti?

Quæsitores hæreticæ pravitatis monet Roma, ut vigilent, neque sinant per Cartesianæ aut Epicuræ Philosophiæ novitatem quidquam spargi a Catholica Religione absonum. Rectissime id factum,

Qui

Digitized by Google

Qui inter Quæsitores prudentia simul & eruditione excellunt, quid heic fugiendum, quid permittendum sit, non difficile noscunt, prudenterque obtemperant. Contra quibus aut doctrinæ aut judicii inopia est aliqua, nihil non videtur in Philosophicis abhorrere a fide, si vix tantillum a Peripatetica sententia discedat. Atomorum & Corpusculorum nomen nescio quid Hæreticum sonat ipsorum auribus, quasi & in Aristotelis Schola ferri ista non possint. Formam Substantialem rerum de medio tollere, non Aristoteli tantum, sed Religioni etiam putant injurium. Si ex ovo quodammodo homines quoque nasci dicantur (quod experientia omnium oculis prodere videtur) inde consequi statim putatur, nihil hominem differre ab animantibus brutis. Id genus multa quotidie occurrunt. Facit Ignorantia, ut a sententiis probandis non secernantur improbandæ; facit deinde infelix Prudentia, ut metu probandi malas, ne bonæ quidem literatis hominibus permittantur. Hinc tam difficiles quidem se præbent in editione quorumcumque Librorum concedenda; hinc tam faciles alii in editis Libris configendis. Eo etiam devenere pauci quidam, ut votum suum Libris negarent, non alia de causa, quam quod Græca ibi non intelligerent, immo in ipsa materia hospites plane forent. Quemdam quoque novimus ideo dumtaxat vetantem Libros nonnullos vulgari, quod illic tituli quidam, honoris politici causa, sed non sibi satis probati, nonnullis personis non Ecclesiasticis deferrentur; quæ certe cognitio pertinet ad Principum, non ad Pastorum jura.

Quis autem non doleat fatum Literatorum, ubi talia contingunt? Quis itidem non intelligat, quantum hæc absint a mente ac legibus Romanorum Pontificum, atque Episcoporum quorumvis? Nihil isti arctius commendant, quam ut ne cuiquam injuria afferatur, atque ut Caritati ac Prudentiæ ubique sit locus. Conveniunt in hanc rem sancti Damasi verba in Ep. 4. ad Episcopos Africanos cap. 6. *Decet*, inquit ille, *Domini Sacerdotes fratrum causas pie tractare, & venerabiliter intendere, atque eorum judicia super sacrificia ordinare, nec proterve, aut tyrannica dominatione (ut de quibusdam refertur), sed caritative pro Deo, & fraterno amore cuncta peragere: & quod sibi quis fieri, secundum Dominicam vocem, non vult, alii inferre non præsumat; & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Quod si de Libris & Auctoribus damnandis agitur, audiatur Zozimus in Epistola 4. ad eosdem Africanos ita scribens: *Doceat nos terrena moderatio, quæ secularibus arbitriis & causis primum de ipsis judicibus eligendis, repudiandisque sit. Et quanta cunctatio, quot interpositæ dilationes? quoties adbibita comperindinatio, etiam sub ipso fine certaminis ampliare judicia cum innocenti reo? &c. Hæc omnia mentior, nisi in patrocinium tuendæ innocentiæ reperta sint. Tolerabilius est enim innocentem quemlibet tardius inveniri, quam cito pro nocente damnare.* Quod præclarissimi illi Pontifices monuere, monent ad-

 huc,

huc, & optant quotidie illorum successores. Votum, inquam, est horum quoque, ut inferiores Judices, atque Ministri, antequam durius aliquid in Libros eorumve Auctores statuant, iterum iterumque cogitent, an defendi, an sustineri potius possint, quam damnari. Caritatem, Justitiam, & Prudentiam omnibus & isti commendant, ne legitima auctoritate quisquam illegitime, hoc est, contra jus fasque utatur. Si quis abutitur, non Romanæ quidem Sedis, non Episcoporum, non sanctissimi instituti culpa est: sed eorum, qui sanctissimis legibus abutuntur in incommodum & calamitatem privatorum, seque damnant, dum alios injuste affligunt, atque condemnant.

Ceterum non tam facile heic a nonnullis peccaretur, ubi animum adverterent ad gravissima & crebra mala, quæ consequuntur immerito interdicentem, ne Libri edantur, aut editos injuste vexantem. Primo, Auctorum fama & nomen ignominiâ non levi afficitur, perinde quasi aut Fidem prodiderint, aut Caritatis & Prudentiæ legibus renuntiarint, quum tamen suo munere fuerint recte perfuncti. Ingens deinde ipsis creatur doloris causa, conspicientibus post tot labores intercidere fructus ingenii atque eruditionis suæ. *Neque enim*, ut est apud Synesium, *aliter erga Libros suos quisque afficitur, quam parentes erga liberos suos*. Tertio, nemo non videt, quam speciosus enormi ista morositate atque severitate declamandi locus offeratur hostibus Catholici nominis. Non est profecto committendum, ut fama obtineat, inter nos bonis ingeniis ac artibus crucem figi, nimiosque eruditioni compedes adhiberi. Cavendum præterea, ne propter quorumdam abusus malevoli ansam capiant vituperandæ potestatis tam legitime sanctæque constitutæ. Quarto, in ipsam Ecclesiam, immo in totum genus humanum recidit hujusmodi injuria. Recidit demum in ipsam Veritatem. Hinc enim eruditi a scribendis Libris, ab explicanda ac proferenda Veritate, atque ab erroribus stylo suo, insectandis absterrentur. *Frustra quippe*, ut ait quidam, *niti, neque aliud, fatigando, nisi odium quærere, extremæ dementiæ est*. Certe novimus, qui, ne sibi confligendum foret cum indocili quorumdam Censorum inscitia, atque impotentia, dimissis Theologicis ac Philosophicis studiis, se totos conjecerunt in eruditionem profanam, unde si non æqua laus, certe minus periculi, & plus quietis expectandum fuerat. Non ergo privatis tantum studiis officitur ab hisce Censoribus, sed publicæ etiam utilitati, & Ecclesiæ, quæ Scriptoribus Theologisque indiget, non assentatoribus, dum scribunt, neque zelo immoderato ferventibus, dum judicant, sed solida eruditione refertis, & omni superstitione & affectu vacuis.

CA-

CAPUT SEXTUM.

Prudentiæ consilia ad Ecclesiasticos Censores. A Novitate vocum & sententiarum timendum; sed non omnia nova, aut noviter dicta damnanda. Quam necessarium Superstitionis faciem habere perspectam, ejusque excessus prodere. An laudandum votum sanguinis profundendi pro tuenda immaculata Beatæ Virginis Conceptione. Scrupuli, cavillationes, & asperitas a sacris Censoribus absfutura. Bona procuranda, sed ita ut mala graviora non inde fluant. Sanctorum Patrum Libri non mutilandi, cum per typos evulgantur. Cavei hac de re accusatio repulsa. Quei, & quando vitia Ecclesiasticorum literis consignare deceat.

Parum tamen me profecturum sperarem, & indicatis tantummodo vulneribus, non aliquid etiam de medicina differerem, sique adminiculis quibusdam non juvarem vacillantem nonnullorum Prudentiam. Prima ergo esto regula: *Censores Ecclesiastici sibi metuere debent ab omni novitate sententiarum, atque verborum, sed ita tamen ut ne quidquid novum sibi videtur, continuo tale judicent, aut quidquid novum revera est, damnandum quoque illico arbitrentur.* Certe prudentibus Theologis suspectæ semper futuræ sunt profanæ vocum novitates, uti nos Apostolus monuit; eorum quippe est obstare, quominus antiqua Traditio atque Doctrina ab ingeniis novaturientibus vel minimum vitietur, sive obliteretur. Magna heic idcirco circumspectione est opus, neque prius nova in lucem prodire sinenda sunt, quam deprehendantur cum vetustis dogmatibus consentanea, aut saltem ab ipsis minime dissonantia. Sed animadvertendum, facile ignorantiam abuti posse hac lege. Indoctis nova omnia videntur, quæ illi antea ignorarunt. Quid si velint hæc ideo repellere, aut erroris suspicione onerare? Hercle id ridicule fiat, & in Justitiam peccetur. Quis moleste non ferat, eruditorum hominum studia latere, & jacere debere, quod peregrinum sapiant quorumdam palato? Ad Censores potius ac Judices pertinet diligenter investigare, an ea nova sint, simulque perniciosa, quam ad eruditos silere. Præterea erunt etiam quædam nova, sed non continuo quoque erunt culpanda. Noviter enim quædam, non nova dicuntur, & sub vocibus novis antiqua dogmata sæpe exhibentur. Exsibilati olim fuerunt Ariani, quod celebrem vocem ὁμοούσιον, sive *consubstantiale*, rejicerent, tamquam nuperum figmentum. Verum præterquamquod ante Patres Nicænos in explicando Trinitatis divinæ arcano, eamdem Catholici quidam vocem usurparant, nihil per ipsam significabatur, quod novum in Ecclesia Catholica foret. Idem dicendum de *Transubstantiatione*, de Sacramentorum

vi *ex opere operato*, aliisque ejusmodi vocabulis inter Catholicos non solum receptis, sed etiam sacratis. Quapropter si res, quæ nominibus *Scientiæ mediæ*, aut *Physicæ Prædeterminationis* significantur, cum veteri Traditione componi possunt, aut eidem nequaquam adversantur: non video, quei ferri & ipsæ voces in Scholis non possint. Apostolus enim profanas vocum novitates configens, non ipsa nuda vocabula rejicit, sed novam sub ipsis conclusam doctrinam. Scite sanctus Hilarius Lib. 2. de Trin. *De intelligentiâ, Hæresis, non de Scriptura est; & sensus, non sermo fit crimen.*

Altera erit regula: *Prudentis quidem est, Libros & Orationes non tolerare, e quibus scandala exoriri possint; sed æque prudentis est, ita ingeniis atque Scriptoribus non adimere potestatem insectandi erroris atque superstitionis, ut hæc mala per Ecclesiam sine obice fluere & bacchari exinde pergant.* Jam diximus, ferendos non esse, qui vera quidem vitia, seu certos abusus in sacris, atque in externa tum Religionis tum Ecclesiæ œconomia deprehensos, suis arguunt disputationibus, sed ita se gerunt inconcinne atque imprudenter, ut in Sacramenta ipsa, in Religionem ipsam, sive in sacros Ministros, summasque potestates excitent contemtum & odium plebis. At quando & modestia zelo conjuncta est, & prudentia temperat indignationem piam: quid hisce quæso Scriptoribus male velimus, rem Ecclesiæ, publicumque bonum gnaviter procurantibus? Equidem dicere non verebor, quod facere alios non pudet. Multis sensum horroris incutiunt solæ audaces atque impiæ sententiæ. Superstitiosa dogmata, & opera Superstitionis ipsius, aut vix deformia ipsis videntur, aut certe non videntur igne ac ferro excidenda. Et sane Pietatis ac Religionis speciem Superstitio præferre semper solet; est enim plerumque harum Virtutum excessus ex ignorantia progenitus. Illius autem fœditas vix apparet, ejusque venena parum timentur. Quis autem non intelligat, æque in Religionis perniciem conspirare Hæreticorum impudentiam, & adulterinam superstitiosæ gentis pietatem? Et hinc itur in errorem, & hostibus censuræ materia ministratur. Quamobrem Ecclesiæ Dei cavendum est a Superstitione, & perquam solicite, quum facilius nocere soleant ac possint occulti, quam aperti hostes; & dulcius bibantur errores, pietatis colorem præ se ferentes, quam petulans, & aspectu primo deformis, impiorum doctrina.

Itaque non solum conducit, sed opus est habere Scriptores pios, atque Theologos exquisita eruditione zeloque pari conspicuos, qui Superstitioni identidem pullulanti, & contra Catholicorum Præsulum scita ac mentem regnanti, sese impigre objiciant, styloque bellum inferant. Quum id modeste prudenterque peragitur, quid invides Ecclesiæ necessariam utilemve medicinam? Cur tam facile eorum scriptis lucem negas, aut eripis? Omnia ferme Sanctorum Patrum, & anti-

Digitized by Google

antiquorum volumina aliquas habent falsæ Pietatis accusationes. Immo acerrimæ apud illos leguntur orationes, quales ne imitari quidem prorsus nos vellemus, in corruptos Clericorum & Monachorum mores, in superstitiosas parumque pias consuetudines, in licentiam Opinionum, & vitia Præsulum. Nulla inde tamen scandala consequuta sunt, & illis nemo succenset. Nos adeo delicati evasimus, ut ne leves quidem puncturas ferre possimus, atque extrema inde semper mala timeamus. Erunt, ita me Deus amet, qui & hunc Librum censeant ad temeritatem accedere, quamquam tam levi brachio infelix ista morositas perstringatur. At aliter sentient, quantum quidem spero, doctissimi atque prudentissimi inter Catholicos. Quippe istis jamdudum exploratum est, nimis felicia fore, nimis progressura Vitia, si ne unus quidem contra hiscere auderet; & Ecclesiæ caussam non minus agi, quum externum Hæreticæ Doctrinæ virus ab ipsa arcetur, quam quum interna Superstitio inde perturbatur. Non intelligunt imperiti, quantum Ecclesiæ intersit, Superstitionis vitium populo universo innotescere. Quod quia plerisque de nomine quoque ignotum est, hinc fit, ut sero a multis mos geratur summis Pontificibus, Episcopis, atque Conciliis, superstitiosa sæpe configentibus atq; interdicentibus. Difficile enim dedisci ac abjici solet, quod Pietatis personam refert, sacrumque jamdiu & sanctum videtur.

Proderit heic unum producere exemplum ejusmodi piæ, ut ita dicam, pervicaciæ. Satis quibusdam non fuit, calamo & rationibus immaculatam Deiparæ Conceptionem tueri: quod proculdubio cum vera pietate consonat. Nescio quid etiam illustrius invenisse sibi sunt visi, quo suum in Virginem testarentur obsequium. Sacramento videlicet sese obstrinxerunt, atque voverunt, se pro hujusmodi Opinione tuenda sanguinem & vitam daturos, quoties occasio posceret. Novitium certe Martyrum genus, quod nusquam Majores nostri somniarunt, numquam posteri nostri, si quidquam sapiunt, probent. Neque Evangelium, neque Ratio recta nos docent adeo levibus de caussis licere animam prodigere. Non pro opinionibus nostris, sed pro divinitus revelatis, legibusque sanctissimis, profundendus est sanguis. Hominum enim Opiniones tam falsum quam verum complecti possunt; & hominis parum prudentis est pro incerta Opinione (quæ falsa esse potest, & certe necessario defendenda non est) ultro jugulum offerre carnifici. At mihi certissima est hujusmodi Opinio, aliquis dicet. Cui? Homini nempe, creaturæ fallacissimæ. Num, rogo, certum est aliquid, quia id tibi certum videtur? Revelavit Deus, quæ sine erroris suspicione credenda sunt vera. Ecclesiam habemus fidissimam horum Dogmatum testem; atque hæc nobis, dum vita suppetit, confessione & sanguine sunt asserenda, atque inde sperandum est æternum in cœlis præmium. Verum, quamquam summe pia

sit

sit persuasio illa, qua beatissimam Christi parentem sine labe conceptam putas, nihil aliud tamen est, quam Opinio humana, errori obnoxia, dum Romana Sedes, atque Ecclesia, ejusmodi sententiam antiqua Traditione, & Revelatione divina sufficienter niti non statuant. Cur tu sanguine, quem sine legitima causa fundere nefas est, testari tamquam certissimam vis Opinionem, quam Ecclesia ipsa, tot licet piorum quorumdam precibus fatigata, certam decernere nondum sustinuit, & prope est ut dicam, decerni non posse silentio suo quodammodo significavit? Quis te certum facit de cœlesti Regno, ad mortem non sine aliqua temeritate ruentem?

Atenim, subjicis, quamquam subesse error huic Opinioni, & falli intellectus possit, numquam tamen heic errare affectus dicetur. Incerta sit, ut lubet, Opinio; certus tamen est zelus, & huic cœlum impetrabit Virgo. Sed, o sodes, meminisse debes, dari quoque zelum sine scientia, zelum inconsultum, & prudentiæ monitis injurium. Recta quidem voluntas imprudens facinus excusare possit, non autem inde sperare præmium ac laudem. Ut sit post Filium suum supra ceteras creaturas laudanda Maria, non indiget ipsa dubiis laudibus, neque imprudenti sacrificio. Et tu contra indiges vitâ tuâ, ut eam in Fide tuenda, ac virtutibus exercendis justius impendas. Irasceretur potius, ut arbitror, Christi Mater (si quis cadere in animam sanctissimam & beatissimam posset iræ sensus), quod humanas Opiniones, licet pias, pari confessione & ardore tuearis, atque divinam Revelationem. Si tibi Virginem devincire melius & prudentius cupis, illius quantum potes imitare virtutes. Illi honorem, sed prudenter, habe; *honor* enim *Reginæ judicium diligit*. Fac ut supremo illi Regi placeas, qui & Mariæ & noster Deus est; & Mariæ placebis. Quomodo te Numini placiturum putas, illiusque Martyrem te futurum speras, si rite certus non es, te pro Veritate mortem oppetere, idque tanta contentione fuisse vis, quod aliter Deus voluisse potest, incertumque adhuc est, an aliter esse voluerit? Cave, ne amorem, ac reverentiam Virgini debitam eo usque amplifices, ut Superstitiosam efficias. Non unus autem ego in hoc voto profundendæ vitæ pro immaculata Conceptione Virgini Superstitionem timeo. Timuit, & timet Apostolica Sedes, quæ quamvis eamdem Opinionem maxime verisimilem & piam ducat, nihilominus hujusmodi votum in Theophilo Raynaudo olim non probavit, ipsumque affirmantem pro ea causa pium esse mori, silere jussit. Aliud enim est aliquid tamquam verisimile, & aliquid tamquam certum affirmare. Sed frustra fuit illud a Romano Pontifice antidotum. Nostris quoque temporibus tum in privatis colloquiis, tum in publicis concionibus idem votum repetitur, eadem sponsio auditur. Credi non potest a Prudentia abhorrens, quod tanta Pietatis lineamenta præfert. Et tamen si

hec

Digitized by Google

hoc ferendum est, non video quei in immensum protendere non liceat novum hoc Martyrii genus. Nam & alii vitam vovebunt, atque exponent, quo exempli causâ Lauretanam ædem sustineant Servatoris ortu illustratam revera fuisse, & Francisco Assissinati, atque Catharinæ Senensi stigmata fuisse divinitus impressa, & ab aliis sanctis viris Miracula quædam procul dubio fuisse patrata. Quod certe in Ecclesia Dei numquam tolerandum, ne idem divinis atque humanis habeatur honor, neve temere, & pro mendacio interdum, projiciatur pretiosa hominum vita. Vide Alphonsum de Castro de justa Punit. Hæret. Lib. I. Cap. 8.

Regula tertia esto: *Prudentis est, caute omnia perpendere, ut quantum potest, errorem, aut errorum, atque vitiorum causam in Libris damnet. Sed a Prudentia discedit, qui tam caute agere vult, ut in scrupulos postea, & cavillationes, & asperitatem nimiam se proripi non animadvertat*. Scrupulos appello, ubique Hæreses suspicari, ubique metuere, ne Religioni vulnera infligantur, ne in venerandos Majores, atque in sacra, contemtus aut odium creetur, neve Lectoribus propinentur errores, eorumve moribus officiatur. Cavillationes voco in deteriorem partem accipere semper velle, quæ sanum facile pariunt sensum; & sive sententiæ, sive sint voces, explicationem rectæ Fidei ac honestati consonam commodissime admittunt. Asperitatis nomine significare animus est, tot obices interdum opponere editioni Librorum; aut quæ facile emendari possunt, prorsus opprimere velle; aut Scriptores, Ecclesiæ sanctæ ob sinceritatem, quam profitentur, nimium necessarios, rigidissime semper excipere, eorum calamos deterrere, eorum labores ac famam levibus nonnumquam de causis divexare. Neque enim quæcumque fortia, acria, & magnâ cum libertate scribuntur, Ecclesiæ nocent, sive Lectoribus. Hujusmodi quoque Libros conscribi interdum atque vulgari, plurimum conducit perfecto populorum atque Ecclesiæ regimini. Neque aut prodis amorem Hæresis, aut pravæ doctrinæ laudem sonas, si Eruditos quandoque appellas Protestantium quosdam, eorumque verba & inventa in tui commodum trahis. Hæreticum non est, quidquid Hæretici dicunt; cujuscumque enim ore Veritas proferatur, suam retinet pulchritudinem; & nemo nescit, Eruditionem optimam cum pessima Fide sæpe consistere posse.

Postrema tamdem regula statuatur: *Prudentis est ita depellere, quæ nocere possunt, ut interim tamen remedium ipsum, majorem non adferat Ecclesiæ atque Reipublicæ perniciem, aut majorem non impediat utilitatem*. Certum est, Hæreticorum impiorumque Libros jure proscribi, & e fidelium manibus tolli. Ea ratione Catholicis hominibus cavetur a viru præsentissimo, cujus progressibus vim addere posset insita humanis mentibus & cordibus corruptio. Attamen si quis Catholicum

licum quemque, doctum licet, piumque virum, ab hujusmodi Librorum lectione prohiberet, is in incommodum gravius Ecclesiam impelleret, læderetque Prudentiæ leges apertas. Facere nequeunt edicta Præsulum, ut perversi Libri statim a confixione aboleantur: Non solum inter hæreticarum regionum pomœria libere illi versantur, sed in Provincias quoque Orthodoxas, atque in sinum ipsum rectæ Religionis, confidentissime penetrant. Si doctis viris talia legendi facultas nequaquam daretur, eorumque doctrinam exitialem refellere commodum minime foret: quis non intelligat, quam impune vagari & debacchari posset inter Catholicos ipsos teterrima pestis? Adversariorum proinde rationes, sophismata, ac artes noscere, quibus Orthodoxa Fides impetitur, non juvat tantum, sed necesse quoque est, ut nostra deinde melius confirmemus, atque tueamur, & fratres ab errore avocemus, aut saltem ne de silentio sibi victoriam Hæreticus canat.

Ad hæc sunt Libri, quos aliqui errores inficiunt, aut obscœni amores, venenumve satyricum aliqua ex parte deturpant. Reliquam, videlicet potiorem, Librorum istorum partem commendant non paucæ virtutes, & suam ex ipsis utilitatem capere literaria Respublica potest, sive elegantiam styli consideres, sive eruditionem, sive doctrinam. Jam constat, non esse ferenda hujusmodi scripta. Sed quando extrahi inde nævi illi possunt, iisque demtis reliquum Libri servare fas est, atque utile fuerit: utique Prudentia poscit, ut retinere Librum mutilatum, quam integrum abjicere malimus. Quid eadem pœna tam bonum quam malum involvit; Si utilia & recta scribit Hæreticus doctissimorum hominum judicio, eaque ab aliis minime sanis opinionibus depurata habere potes: quid tibi religioni ducis ab ipso accipere donum non insidiosum, non nociturum? Quamobrem Expurgatorios Indices a Catholicis excogitatos nemo non laudet, si tamen eruditis æque ac prudentibus Theologis eorum cura demandetur. Prudentibus, inquam, & nequaquam superstitiosis, ne cum lollio frumenta evellant, neve illinc etiam timeant, unde nihil timendum est. Magnum autem heic illi auderent facinus, certe non imitandum, immo deplorandum, qui non recentiorum tantummodo Libros sibi emaculandos susciperent, sed veterum quoque Patrum. Censores illos nimium profecto Prudentia deficeret. Nam ut consulerent paucorum inter Catholicos infirmitati, quibus persuaderi fortasse possint errores nonnulli, quia in Patrum Libris, & a Patribus disseminati; attamen ista paucorum utilitas gravissimo innumerorum incommodo, & ipsius Ecclesiæ Catholicæ (dum illorum operam per se spectemus) dedecore emeretur. Si Patrum scripta mutilantur, si illinc aufertur, quicquid nostræ communionis hominibus nequaquam arridet, sique illic tantum permittitur, atque evulgatur, quod no-

stris

ſtris moribus atque ſententiis conſonat: quæ fides in poſterum erit ipſorum Patrum editionibus? Immo erunt ex ipſis Catholicis infirmis, qui ſuſpicentur, malam eſſe cauſam noſtram, quæ ſibi vel a Sanctis Patribus metuit, & arma inimicorum non repellit, ſed eludit; non frangit, ſed occultat. Præterea quam bellam declamandi adverſus Catholicos occaſionem Hæreticis non miniſtrarent hujuſmodi Cenſores? Videremur nempe malis artibus, & cuniculis, tueri cauſam Veritatis.

Atque id nobis non ita pridem poſt alios multos inſultando objiciebat Guillelmus Cave in Prolegom. ad Hiſt. Literariam Scriptorum Eccleſiaſticorum, quaſi Curatores Indicis Expurgatorii in Hiſpania manum intulerint ipſis Patrum ſcriptis. Cui tamen ita reſponſum velim: ſi ab Hiſpanis id revera præſtitum fuit, Eccleſiam univerſam minime ſuffragium addidiſſe Quæſitorum illorum confidentiæ nimiæ. Omnibus non imputandum paucorum facinus. Alias Catholicorum Provincias aliter in Expurgatoriis Indicibus efformandis ſeſe geſſiſſe; & prodire adhuc inter ipſos Catholicos integra Sanctorum Patrum opera, ne ullo quidem apice demto, in Gallia potiſſimum; & curâ præcipue doctiſſimorum Monachorum Sancti Benedicti e Congregatione Sancti Mauri. Addo, Prudentiam fortaſſe deſiderari in Indicis Hiſpanici curatoribus, at certe ab iis malam fidem, & fraudes abeſſe, ne dicam timorem & conſcientiam deſperatæ cauſæ. Aperte enim, non clanculum, truncanda eſſe quædam Patrum loca edixerunt, idque ut puſillis profſpiceretur, quibus vel ipſa Cantica Canticorum olim negabantur, ne ex eorum lectione minus honeſta de divinis rebus animo conciperent. Eadem Patrum loca in controverſiis & Scholis non diſsimulari a nobis; & palam oſtendi, nihil illa officere Dogmatibus Eccleſiæ Catholicæ. Sanctorum vero Patrum ſub nomine non omnes venire veteres Eccleſiaſticæ doctrinæ tractatores; propterea que parem ſingulis antiquis deferendum honorem non eſſe. Poſtremo ne id quidem ab Hiſpanicis præſtitum fuiſſe contenderem. Aliud enim eſt, textum Sanctorum Patrum, aliud Indices in Opera Patrum concinnatos expurgare, aut Interpretationem infidam ab Hæreticis obtruſam configere. In germanum textum nihil Hiſpani tentarunt. Tota eorum cura ſtetit in Indicibus atque Interpretationibus purgandis. Alicubi fortaſſe nimius in purgatione rigor adhibitus. At ſemper expuncta ſunt, quæ in Indice atque Interpretatione, non autem in textu Patrum, perverſam ingerunt aut ſapiunt doctrinam. Niſi alio properandum eſſet, id exemplis prolatis confirmare facillimum foret. Quod ſi Patrum Opera mutilaſſent nonnulli ſuis in editionibus, illorum quidem rectam voluntatem meum non eſſet vituperare, ſed omnium ſane eſſet eorum non imitari conſilium.

Reſtat igitur, ut excuſatione potius quam laude excipiamus, ſi

qui

qui talia peregerunt in Sanctorum Patrum scriptis. In his procul dubio occurrunt aliqua interdum minus commode, minus caute, minusve perspicue dicta, aut etiam ab Ecclesiæ totius mente, ac Traditione aliena. Expungenda autem ista non sunt e publicis editionibus. Interpretationes potius apponendæ aut subjiciendæ. Scholiis ac notis edocendus est Lector sanam doctrinam, aut confirmanda est rationibus melior sententia. Ita infirmis cavetur, & Eruditorum, editionem curantium, sinceritas, ac optima fides, in tuto collocantur. Illud enim præ oculis perpetuo futurum est nobis: Catholicam Ecclesiam, quæ nihil sibi a tot Hæreticorum arietibus pavet, longe minus formidare sibi debere a Sanctis Patribus, suis nempe Magistris, & veritatis testibus. Ceterum sæpe recentiorum temporum Novatores conquesti sunt, adulteratos fuisse a Catholicis, & a Monachis præsertim, MSS. Codices Patrum, ne quid sententiis, quæ inter nos obtinent, quidquam illic adversi appareret. Hinc in ipsos Monachos mille injuriarum plaustra exonerata fuere: sed inique plane, & ingratiis. Undenam enim & ipsi Hæretici habent tot aut edita, aut calamo exarata, Sanctorum Patrum scripta, nisi e Catholicis, præcipueque Monachorum studio? Prope est ut dicam: pleraque antiquitatis monumenta jam periissent, nisi Monachos Græcos atque Latinos habuissemus, eorum custodes, amanuenses, Librarios. Ac proinde Monachis fere solis debemus, quæcumque veterum Patrum scripta, integra, atque a tot mendis expurgata, cunctis plaudentibus, evulgantur in dies. Si quis inter illos (hoc autem nunc perpendere non vacat) adeo delicatus, imprudensque fuit, ut Catholicæ Ecclesiæ opportunum duceret, aliquid sine dolo malo immutare in Patrum Codicibus, sive quicquam illinc demere: cur omnibus Monachis vitio & crimini vertitur paucorum inconsulta temeritas? Per alios Codices a Catholicis, & iis plerumque Monachis descriptos, vitiati Codices adhuc emendantur. Gratiæ ergo potius habeantur Monachismo pro tot tantisque diligentissime servatis, quam maledicta rependantur pro tam paucis, si quæ sunt, dedita opera atque imprudenter corruptis. Nam & nos ad vituperandum parati sumus, si qui fuerunt, quibus malesanus zelus suaserit inferendas esse violentas manus scriptis Patrum; quum contra æque laudandos judicemus innumeros alios, qui ab hujusmodi facinore abstinuerunt, noveruntque, non solum hisce artibus non indigere Catholicam Religionem, sed per illas etiam non parum incommodi & dedecoris eidem afferri. Prudenti igitur perspiciendum est semper, ne, dum unum curat vulnus, novum ipse graviusque inferat, aut ne majorem quampiam utilitatem perdat, dum minorem persequitur. Hac de causa numquam proscripta, semper tolerata sunt quædam Ethnicorum Scriptorum loca, puta Taciti, Svetonii, Plinii nepotis, Celsi, Luciani, quam-

qua m

quam Christianis interdum injuria: talia enim mirum & ipsa in modum nunc inserviunt ad confirmandam adversus incredulos cum doctrinam, tum antiquitatem Christianæ Religionis.

Sed age, quoniam de Prudentiæ legibus nobis est sermo, breviter inquiramus, ferendine sint, an damnandi, qui Ecclesiasticorum Præsulum jam vita functorum, aliorumque sacrorum Ministrorum, atque Ordinum, vitia suis in Historiis describunt, atque insimulant. Primo animadvertere necesse est, num quæ probrosa de hujusmodi hominibus referuntur, cum veritate pugnent, an habeant eamdem amicam. Quis dubitet, quin prorsus cohibendi sint, sive damnandi Auctores, quibus religio non est falsa pro veris, incerta pro certis, evulgare in sacrorum Antistitum, Sacerdotum, atque Monachorum contumeliam? Ipsum narrare dubia, ipsum rumores suspicionesque vulgi faciles, tamquam oracula, mandare literis, legitimam sæpe ac sæpius causam præbere potest, cur adeo temerariis narrationibus nulla adhibeatur fides, nigrumque Theta ab Ecclesiasticis Censoribus præfigatur. Non est profecto permittendum a publicis Ecclesiæ, Seculive Magistratibus, ut vel uni homunculo scelera perversique mores immerito ac palam tribuantur, nedum iis hominibus, quos supra vulgarem hominum sortem evexit, fecitque venerabiles Ecclesia Christi, & pium aliquod institutum vitæ. Quot autem de ipsis Romanis Pontificibus commenta nobis non dedit nonnullorum in eos odium, invidia, improbitas, ubi inter ipsos & alios quosdam Episcopos aut Principes dissidia interdum funestissima intercessere? Non ulla magis bella occasio, qua Pontificibus Maximis teterrima quæque & nefanda pro inimicorum arbitrio adscriberentur. Vel somniata est Papissa quædam Johanna, & fidem apud credulos non paucos fabella, quamquam male consuta, invenit. Certarunt Hæretici quoque, & reliqui Schismatici, ut eorumdem Pontificum famam denigrarent. Conclavium pariter conficta secreta evulgari vidimus; & nostris temporibus hisce ludibriis quidam Italus Batavos oblectabat, ad quos sese receperat, desertâ Religione Catholicâ. Quo in studio liberaliter quidem daturi sumus, non semper calumniis actum fuisse, & vitiis minime caruisse quosdam ex iis Pontificibus. Sed qui res accuratius & sine præjudiciis pensitant, in plerisque ex iis accusationibus veritatem desiderari nullo negotio intelligunt. Æquitas ergo, atque Prudentia, hoc hominum Librorumque genus proscribendum jubent.

Quod si crimina vera memoriæ produntur, neque livor aut obtrectatio calamum Scriptoris abripiunt: interdum toleranda erit hujusmodi libertas, & veritatis cura. Oportet enim, timorem quoque famæ instare principibus in Ecclesia viris, & Ecclesiasticis quibusve, quo etiam freno coërceantur tum ab impotentia dominandi, tum a reli-

reliquis fordidiffimis Secularium hominum vitiis. Atque utinam non fuiffent, neque forent adhuc, Epifcopi & Sacerdotes, quales Apoftolus nollet. Utinam non vidiffet, neque videret orbis Monafticæ vitæ profeffores, vefte tantum & colore fuis Inftitutoribus fimiles, cetera diffimiles. Si horum gefta literis confignanda funt, num alios homines defcribere licet, quam ipfi fuerunt? Num adulatione fama illorum palpanda? At ifta, inquies, diffimulanda. Utique, fi crimina privati hominis fint; fi nihil rei cum populo, & Religione habeant; fi nihil utilitatis, eoque magis fi quidquam incommodi in Rempublicam fluere poteft ex eorum revelatione; fi denique e vivis nondum exceffere criminofi. Nam & difcordiarum rixarumque caufa omnis tollenda, & a fcandalis, & ab una hominum inhonefta curiofitate pafcenda, nobis eft abftinendum. Verum quum publica funt fcelera, & cum Religionis atque Ecclefiæ negotio conjuncta funt, eorumque Auctores, humanis rebus defuncti, iræ atque vindictæ locum fuftulere: videndum eft, an non majorem Refpublica utilitatem capiat, iifdem proditis, quam diffimulatis hominum vitiis. Erunt vitia, donec homines; fed ne vitia impunita debacchentur, arguenda funt atque improbanda palam, eorumque horror incutiendus hominibus. E Majorum autem exempl s difcunt fucceffores, quid fibi agendum non fit; difcunt vereri famam, parcentem quandoque viventibus, in mortuos omnes æquam; agnofcunt turpitudinem fuam aliena fub imagine expreffam. Intereft igitur Ecclefiæ atque Reipublicæ, ifta quoqne interdum evulgari. Accedit ad hæc fumme laudanda in Hiftoricis virtus finceritatis, quam ab Ecclefiafticis Scriptoribus abhorrere nemo fanus dicat. Et certe magnus ipfe Annalium parens Baronius, quamquam ab Hæreticis infimulatus, quafi plus æquo faveat Romanis Pontificibus, ne iftorum quidem facinora vituperanda, quum fert occafio, diffimulat. Ceteri Epifcopi, Presbyteri, & Monachi, quo quifque longius e probitatis via deflexit, eo tetrioribus pinguntur coloribus in ejufdem Baronii Annalibus. Atque hunc ipfum fervavere morem alii inter Ecclefiafticos celeberrimi Hiftorici. Neque vero nos ignorare finit eadem Hiftoria, Sanctos Patres humanis & ipfos interdum laboraffe infirmitatibus; & fiquidem filuiffet Hiftoria, fatis nonnullorum Patrum fcripta, jamdudum evulgata, loquuntur. Quod heic tamen cavendum maximopere puto, prudens piufque eruditionis Ecclefiafticæ cultor ita narrabit aliorum probra, mores perverfos, artes pravas, ut quantum fieri poteft, neque modeftia, neque pietas, neque Caritas in ipfius narratione defiderentur. Erudiet Lectores utili veritate; fed ab ipfis fimul etiam caute depellet fcintillas omnes odii, five contemtus in Religionem, in facros Miniftros, atque in reliquos Monachos, eorumve piiffima & optima inftituta. Atque hæc fatis fint ad

hu-

hujuſmodi quæſtionem. Nam ipſius Prudentiæ eſt, dignoſcere in agendo, quæ referre, quæve prætererire liceat atque expediat. Interim tamen illa ſtet regula: *Non eſſe ita Scriptoribus præcidendam libertatem, ut ipſis numquam fas ſit Majorum vitia & crimina in medium proferre.*

CAPUT SEPTIMUM.

An ad Religionem veram compellere quemquam ſummis Magiſtratibus liceat. Id jus Eccleſiæ ac Regibus in Hæreticos. Phereponi hac de cauſa in Sanctum Auguſtinum iræ, ac injuſta cenſura. Manifeſta Religio aliqua evidenter credibilis danda eſt, atque hæc eſt Catholica. Donatiſtæ phreneticis comparati, neque injuria a Sancto Auguſtino. Plerique ex iis non ficto animo Catholicam communionem amplexi. Legum terror rationibus additus laude ac utilitate non caret. Exemplum Dei hanc in rem juſte ab Auguſtino adhibitum.

IN quirendum nunc reſtat, quodnam jus humanis Ingeniis, quodnam Eccleſiæ ſit in profeſſione Religionis; num videlicet futura ſit omnibus libertas illius Religionis profitendæ, quam ipſe putat optimam ac veram; an hujuſmodi libertati opponere ſe debeat certa Veritatis cuſtos Eccleſia, reluctanteſque ad meliorem Fidem pertrahere atque compellere. In argumento ampliſſimo en quæ ſtatuenda videntur. Quum Eccleſiæ ſubjecti non ſint Gentiles, Muhammedani, atque Judæi, nihil eadem juris in ipſos ſibi tribuit, niſi ſuadendi, atque hortandi, ut ſuis erroribus abdicatis cum Religione vera conſentiant. Jus eſt ipſi Eccleſiæ in ſolos Hæreticos, quos nempe a ſua ditione non ideo ſolutos credit, quod ipſi ab ejus communione ſeſe exemerint; nam & in transfugis militibus regius character perdurat, & poſſeſſione ac jure ſervorum, atque filiorum, quod a ſe fugerint, nequaquam ſpoliantur domini, atque parentes. Hæreticos ergo Eccleſia poteſt ſuis urgere armis, quo illos in ſuam caulam rurſus perducat: armis, inquam, ſpiritalibus, excommunicatione, ac diris omnibus. Ad Reges autem, Seculique Principes ſpectat, ſalutaribus etiam pœnis ſolicitare devios, aut alienos a Fide, ne in errore diutius perſtent, neve eidem immoriantur.

Porro gravis heic Novatorum noſtri temporis in Sanctum Auguſtinum tumultus, atque acres querimoniæ in Catholicos, & in Chriſtianiſſimum præcipue Galliarum Regem, qui quinque & viginti abhinc annis hiſce caſtigationibus eſt uſus, ut Calvini ſectatores ſibi ſubjectos in gremium Eccleſiæ Catholicæ impelleret. Phereponus autem totus in iſtam quæſtionem invadit, & heic effuſius quam alibi iraſcitur Auguſtino, quaſi Catholicis Imperatoribus primus auctor iſte fuerit, ut leges in Hæreticos promulgarent, & certe ſeveritatem in

ipsos suaserit, atque laudarit. Immo libere fatetur Phereponus, se istâ potissimum de causâ impulsum fuisse ad exercendam in alia quoque Augustini Opera virgam censoriam; non enim homini parcendum, eo consilio tam male de mortalium genere, ac de ipsa Religione merito. Equidem nihil miror, tantam bilem in Phereponi præcordiis exarsisse. Arminianorum, sive Remonstrantium, quibuscum Censor ille facit, præcipue sententia est, nemini Religionis causâ molestiam esse inferendam. Atque ita sentire, aliisque suadere, commodum plane ipsis atque utilissimum, formidantibus nempe, ne rigidis Calvinianis, numero & auctoritate præstantibus, clavumque ipsius Reipublicæ tenentibus, aliquando placeat (quod Synodi Dordracenæ temporibus tentatum quoque fuit) minorem prosternere Remonstrantium gregem, sibi adhuc adversantem. Verum Augustini sententia, quam Catholici semper amplexi sunt, tot rationibus nititur, atque confirmata est, ut nostro clypeo amplius egere non videatur. Attamen argumenta & censuras Phereponi Sancto Augustino oppositas refutare, si non necessarium, saltem utile fuerit. Quod priusquam præstem, animadvertere necesse est, non Augustini tantum ævo adversus Hæreticos & inimicos Christi suis legibus decertasse Imperatores; sed statim ac ad Christianos transiit Romanum Imperium. Constantinus Magnus, Valentinianus senior, Gratianus, & Theodosius Magnus, ut alios omittam, ante Augustinum, & Augustini consiliis ac precibus minime expectatis, Idolorum cultores & Hæreticos exagitarunt, compescuerunt, variis legibus, mulctis, & pœnis. Id testantur Eusebius, Socrates, Sozomenus, Teodoretus, Hieronymus, & alii. Imperatorum illorum Leges leguntur adhuc in Codice Theodosiano. Etiam tum Episcopi hisce Augustorum edictis, eorumque zelo, & piæ asperitati laudes atque suffragium adjungebant, ut facile constare possit, Sanctum Augustinum neque primum auctorem, neque primum laudatorem fuisse adhibitæ olim etiam a Regibus in Hæreticos Ethnicosve subjectos severitatis.

Primum Augustini argumentum, quod sibi sumit exsolvendum Phereponus, istis continetur verbis in Epist. XCIII. olim 48 Cap. I. *Si quisquam inimicum suum periculosis febribus phreneticum factum currere videret in præceps: nonne tunc potius malum pro malo redderet, si eum sic currere permitteret, quam si corripiendum ligandumque curaret?* Comparationem hanc ex phrenetico deductam eum in finem, ut ostendatur licita persequutio in eos, quos ad Veritatis & germanæ Religionis professionem adducere volumus, nullis esse ponderis Phereponus ait pag. 492. Animadv. *Phrenetici enim* (ita ille reponit) *sine ullo dubio sunt phrenetici, & societatem civilem plane perturbant. Itaque leges civiles eos coerceri patiuntur & jubet. At in controversiis de Religione, in quibus sæpe videas contrarias partes Virtutum Christianarum æque studiosas, legibus-*

gibusque civilibus pariter obsequentes; res non est neque adeo manifesta, ut alteræ partes alterarum homines phreneticorum loco habere queant; nec in tantis affectibus, quanti heic deprehenduntur, alii aliorum judices esse possunt. Facile evanescent istæ ac aliæ in hanc rem afferendæ postea, Censoris argutiæ, si unum principium statuamus, quod qui ignorat, sive contemnit, nescio quam recte inter Christianos sit adhuc recensendus. Nempe: esse debere, & esse reipsa, Religionem aliquam inter homines a Deo constitutam, eamque non solum veram, certam, ac divinam, sed etiam evidenter credibilem, & a quocumque amplectendam, dum ejus rationes & dogmata audiantur, atque expendantur. Et quale quæso Dei optimi ac sapientissimi consilium fuisset, mortalium genus edocere Religionem veram, nisi vera hæc ejus Religio inter reliquas falsas procedere se, & suam revera præcellentiam manifeste semper aperire potuisset, ac posset? Quid hominibus profuisset, atque prodesset divinum beneficium, si nemini umquam contingeret sine dubitatione perspicere, atque cognoscere, quænam sit unica illa cœlestis Religio? Nonne apud Deum excusare se merito posset, quicumque erraret in Religionis delectu, quando abditum, obscurum, & dubium semper foret, quæ una sit amplectenda? Ergo frustra Christus nos docuisset. Ergo frustra Spiritus Sanctus loquutus fuisset per Prophetas, Apostolos, atque Evangelistas.

Ex hoc principio sponte alia fluunt. Nam si recta Ratio fateri nos cogit, veram aliquam Religionem, eamque evidenter credibilem, non debere dumtaxat esse inter homines, sed esse re ipsa; sique, uti nos ostendimus, & adhuc ostendere possemus, ne ipso quidem Pherepono, ut arbitror, diffitente, sola Religio Christi eadem una est, cui evidentia conveniunt Veritatis & Divinitatis signa: ergo evidenter errabunt, quicumque a Christiana Religione absunt. Rursus quum Religio ista in plures easque diversissimas societates, invicem diffidentes atque contrarias, dividatur: necesse est, ut una tantum inter societates hasce veram & germanam Christi Religionem possideat; reliquæ falsitatem ac errorem sectentur. Atqui nulla alia esse societas ista potest, quam Catholicorum, uti & nos supra ostendimus. Ergo Religio Catholicorum evidenter credibilis esse debet, atque adeo est, si recte positum est primum illud principium, nempe necessario futuram esse inter hominem Religionem aliquam, evidentia veritatis ac certitudinis signa præferentem. Quod si Catholica Religio evidenter credibilis est, quid aliud consequitur, nisi ceteras Christianorum societates errare, delirare, & quod est ad Fidem, loco phreneticarum esse habendas? Denique si exceptis Catholicis ceteri homines in Religione delirant, ergo etiam in Veritatem, & in Deum peccant: ergo salutarium vexationum ope illos revocare ab æternis pœnis, nonnisi Caritatis Christianæ consilium laudabile fuerit.

Q 2 Con-

Consistimus heic, & petimus nunc a Phereponο, quei pronuntiarit, *non esse in controversiis de Religione rem adeo manifestam, ut alteræ partes alterarum homines phreneticorum loco habere queant, tantosque esse affectus, ut heic alii esse aliorum judices non possint*. Hæc, ut sonant, Judæis etiam, & innumeris Gentilium, ac Muhammedanorum sectis somnum in errore dulcissimum conciliare valent. Nam quomodo illi excitentur, vincantur, & ad nos evocentur, si ipsorum judices esse non possumus, neque manifestum est, neque manifestum esse ostendere valemus, eos in Religionis controversiis delirare? Quis Christianorum de sua, aliorumque Religione, hucusque talia pronuntiare est ausus? Quod si Phereponus de controversiis inter varias tantummodo Christianorum societates ferventibus hæc habet: quo vergat sua hæc sententia, animadvertat. Si manifestum satis, apertumque non est, neque esse potest, quænam e tot Christianorum societatibus veram Fidem atque Doctrinam cœlestem tueatur: ergo quælibet inter nos Secta, quilibet Hæreticus, quamquam a Catholicorum, ipsorumque Protestantium dogmatis remotissimus, excusationem honestam prætendet, cur ejurare suas opiniones nolit. Ergo unusquisque, dum in Deum & Christum credat, & a pravis operibus abstineat in sua Secta & Religione, æternam salutem se posse adipisci merito arbitrabitur. Ergo ferenda erit omnium Hæreticorum colluvies; neque rationem Deus nos edocuerit discernendi mendacii & erroris a Veritate; neque ullum in Ecclesia sua Christus controversiarum Judicem constituerit, quo tamen Judæorum Ecclesia non caruit. Ergo Apostolus ad Titum 3. frustra monuerit, *Hæreticum hominem post unam & alteram correptionem devitandum*, & frustra rationem adjecerit, *quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, quum sit proprio judicio condemnatus*. Frustra idem 2. ad Tim. 2 significarit, Hæreticorum sermonem cancri ad instar serpere, eosque a veritate excidisse, atque inter opera carnis enumeraverit Hæreses, quæ qui agunt, Regnum Dei non possidebunt. Frustra Johannes in Ep. I. v. 2. hæc de Hæreticis dixerit: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*. Denique frustra Deus Ecclesiam unam, & concordem, & puram instituerit; & obtemperare nos jusserit Præpositis nostris; & Spiritum veritatis in eadem Ecclesia ad finem usque seculorum mansurum pollicitus fuerit, & Ecclesiam suam nobis audiendam edixerit, si consectaria quæque absurdissima recensere vellem, & quæ secum trahit inconsulta Phereponi opinio.

Sed ego Hæretici hominis confessionem ultro oblatam libenter accipio. Fatetur ille, non satis constare, in controversiis de Religione quibus partibus Veritas adsit ac faveat. Eidem credimus; sed hæc de Hæreticorum solis conventibus vera esse possunt, & Hæretico ulli sentire aliter & pronuntiare non licet, dum serio suæ Religionis dogmata

Digitized by Google

mata ac methodum perpendat, & verum sincera confessione prodere velit. Ex quo enim quis e Catholica Ecclesia excessit, eamque visibilem, sanctam, errare nesciam, & Judicem controversiarum negat: ille jam renuntiat principiis omnibus, quibus sibi palam fieri possit, ubinam certo Veritas Fidei regnet. Nimirum lex omnis credendi, hisce principiis abjectis, tum sistitur aut in interno afflatu, aut in viribus Rationis suæ. Unusquique autem se heic pollere satis putat, & nemini vult concedere, sacras nempe Scripturas, prout sibi convenientius videtur, explicans, & in suam sententiam ubique trahens. Quum ergo paria Hæretici omnes canant, & suum quisque sensum producat: quis non videat, manifestum satis inter illos esse non posse, quis in Fidei controversiis erret, quisve attigerit Veritatem. Quod si manifestum id nequaquam est, ergo sine iniquitate una Hæreticorum societas in alteram sævire Religionis causâ non poterit; multoque magis inique aget, si in Catholicos, quos non solum momenta rationum, sed antiquitas etiam, & Traditio tuetur. At Ecclesia Catholica divinis quibusdam privilegiis munita, evidenter intelligit ac sentit, a se veritatem, ab Hæreticis vero errorem stare. Ea quippe est, quam Deus locavit inter homines *columnam ac firmamentum Veritatis*; quacum Christus pollicitus est se æternum fore; in qua posuit visibiles, & rite electos Pastores, atque Doctores; quæ ab alia aliqua Ecclesia, ut Hæreticis omnibus accidit, divulsa non est; quam audire, cui credere jubemur; nulli enim fallaciæ atque errori (quoties de Dogmate, & de Fidei controversiis agitur) obnoxia est; immo Judex controversiarum omnium, in Religione occurrentium, a Deo constituta fuit.

Hæc autem omnia invictissime confirmata reperias in Catholicorum scriptis. Confirmavimus & nos in hoc Libro. Ac proinde nullo negotio colligere jam possumus, quam labili fundamento argumentum Phereponi, quam stabili sententia Catholica innitantur. Ubi enim Catholicis evidens fit, se vera tradere & credere, consequens etiam est, ut Hæretici contraria docentes, atque credentes, delirare quodammodo dicantur, & Orthodoxi istorum Judices merito esse possint. Quod si Hæretici errant atque delirant, ergo phreneticorum similes sunt, propterea que coercendi, & medicamentis etiam amaris ad sanitatem revocandi. Similes, inquam, sunt phreneticorum. Ut enim phrenetici, phantasiâ ex morbo vitiatâ, in furias acti, non sibi solum, sed rei etiam publicæ esse damno atque incommodo possunt, ideoque cohibendi sunt: ita etiam Hæretici, intellectu propter errorem corrupto, cum sibi tum aliis nocere queunt, æternas in se pœnas derivando, & alios in eumdem errorem, eamdemque damnationem trahendo. Denique si etiam daremus, nulli alii Sectæ Hæreticorum nomen phreneseos convenire posse, ac certe phreneticis accenseu-

di erant Donatistæ, qui eo usque furebant, ut nedum in Episcopos Catholicos, sed in se ipsos sævirent, & se flammis ac morti sponte darent. Igitur quis non videat Christianæ Caritatis munus fuisse, ita illud hominum genus salutaribus quibusdam castigationibus veluti medicaminibus opportune aggredi, ut oculos tamdem aperire vellent ad veritatis lucem? Augustinus autem eo in loco adversus ipsos Donatistas agit.

Quæ subinde Phereponus adfert, verba potius quam argumenta sunt. Inquit enim: *Multitudinem, aut potentiam, quæ sibi jus judicandi vi adrogare solent, huc nihil facere, quum Veritatem penes plerosque & potentissimos fore nusquam promiserit Deus*. At certe Deus promisit, Veritatem apud Ecclesiam suam fore. Catholici vero in sola multitudine atq; potentia numquam constituerunt Veritatis fiduciam, sed in rationibus, in Scriptura sacra, in Traditione, atque in ipsis Christi apertissimis promissis, quæ nulla sibi societas, præter Catholicorum, vindicare potest. Inter Christianos nota quoque Ecclesiæ veræ fuit ac erit Amplitudo, atque universalitas, ut ita dicam, ipsius. Habemus enim firmissimos Propheticos sermones, quibus ista Amplitudo promittitur germanæ Christi Ecclesiæ. Hujusmodi notam invictissimæ aliæ Veritatis notæ ita comitantur, ut cuicumque sine partium studio agenti innotescere semper queat, nos legitimum esse Christi gregem: quod de se ostendere numquam continget Hæreticis. Subdit Phereponus: *Si ad ea usque tempora, quibus Vandali Ariani in Africa longe potentiores fuerunt, vitam produxisset Augustinus, vidissetque ab iis male haberi Catholicos Afros, quasi impios ac phreneticos: facile sensisset se periculosa ratiocinatione esse usum contra Donatistas & denuo cœpisset defendere sententiã, quam præ affectu retractarat*. Ut lubet, hariolatur hic Censor. At nos longe fidentius dicimus Augustinum in Vandalica persequutione positum, a sententia, quam tuemur, non fuisse recessurum. Neque enim facere Vandali poterant, ut minus quam antea Augustino manifesta foret Catholicæ Religionis Veritas, & Arianorum impietas. Ipsos potius, magis quam antea, phreneticos fuisset arbitratus, quippe qui ad errorem adjunxissent etiam rabiem atque furorem. In hisce autem angustiis patientiam parant, ac parare debent Catholici; parasset & Augustinus: quod jam fecerant Majores nostri sub Imperatoribus Ethnicis, atque Tyrannis. Vandalis vero objicientibus phrenesim & pertinaciam Augustino, habuisset iste solidissimas rationes ipsi reponendas, quales nullus Hæreticus habere umquam contra Catholicos potest. Quamobrem quum Augustinum tum deprehensurum fuisse argumenti sui vanitatem, Phereponus frustra somnians exclamet: *O infelicia argumenta, quæ paulo post mera sophismata facta sunt! O rationes imprudentes, ac fallaces, quæ errori æque patrocinabantur, ac veritati!* patiatur ille, nos hoc unum dicere, neminem levius & confidentius sibi triumphum canere potuisse, quam nunc Phereponus faciat.

Per-

Pergit Cenfor, & Auguftinum audire recufat, affirmantem, e Circumcellionibus multos jam Catholicæ Ecclefiæ redditos, damnare fuam priftinam vitam. Non credit Phereponus, neque credendum putat, homines facinorofos, qui rationes femper antea fpreverant, pœnis fubito adductos fuiffe ad id profitendum, quod damnarant. Hoc ab ipfis factum arbitratur, ut potentioribus partibus ore gratificarentur; non enim verbis metu extortis habenda fides. Nimirum videtur heic ignorare Phereponus rem fibi notiffimam, nempe quale hominum genus Circumcelliones fuerint. Cum ceteris Donatiftis errantes in Fidei doctrina, rebelles Imperatoribus, in Catholicos mille modis, immo & interdum in fe ipfos, morte fibi confcita, dementiffime ac furiofiffime fæviebant. Quid facilius, quam aliquando animadvertere manifeftum fcelus? Quid verifimilius, quam hofce homines a Catholicis territos, atque edoctos, in fefe tamdem fuiffe reverfos, prioremque agnoviffe infaniam? Verane an falfa quis in tormentis faffus fuerit, tum dubitare poffumus, quum aliunde non conftat, accufatum effeciffe, quæ ipfe faffus eft. Potuit tum vis adhibita extorquere confeffionem falfam. Dubium itidem erit, an quis vi admota errorem fuum, pravamque fententiam revera, uti fatetur, agnoverit, quum dubitari poteft, num illud fit error, num prava fententia. At, ipfo teftante Pherepono, apertus erat error, manifeftiffima infania Circumcellionum antea furentium. Quis ergo, plerofque faltem illorum jam pacata mente priftinam vitam deteftante, ex animo tunc egiffe non credat, & patentiffimis denique ceffiffe rationibus? Quis ideo magis non credat, fi recogitet, Catholicos in adhibendo rigore moderationem non fuiffe oblitos? Sed Phereponus nihil facile credit, quod fuæ Sectæ, fuifque anteceptis opinionibus noceat. Et jam nobis timendum eft, ne ftultos in pofterum vocet Judices Chriftianos, qui fidem umquam habeant confeffioni, five honeftæ alicui promiffioni reorum in tormentis factæ, & poft ipfa tormenta confirmatæ; aut ne facinorofi, qui diu rationibus reftitere, umquam ipfis cedant, quamquam pœnis meliora fapere, & ad mentem redire coacti, & quamquam rationes ipfæ dilucidam Veritatem atque Juftitiam omnibus notam contineant.

Hafce autem rationes Donatiftis magnâ curâ fuiffe explicatas, auctor eft ipfemet Auguftinus. Inquit enim: *Si terrerentur, & non docerentur, improba quafi dominatio videretur. Rurfus fi docerentur, & non terrerentur, vetuftate confuetudinis obdurati, ad capeffendam viam fa'utis pigrius moverentur*, &c. Verum ifta non fufficiunt Pherepono. *Terror*, fi ipfi credimus, *conjunctus doctrinæ eam vehementer fufpectam facit; quippe quam putant homines, nifi vi & auctoritate fulciretur, fponte fuâ collapfuram, nec terrore legum uti, nifi quia lumine veritatis fibi bominum*

animos conciliare nequit. Sed quinam sint homines isti, qui ita judicant, quæso nobis edicat Phereponus. Certe nonnisi homines facinorosi, cæci, & pervicaces. Nam pii, recte compositi, & dociles, ubi placidis animis doctrinam ipsam intime excutiant, secus judicabunt. Ac hac ipsa de causa facinorosis, cæcis, ac pertinacibus adhibentur terrores, ut attentatum & ipsi animum adferant ad doctrinam cœlestem, atque ad Veritatem, quæ sibi offeruntur. Hoc autem hominum genus, in errore & improbitate obfirmatum, male forsitan semper, vel sine tormentis, de doctrina judicassent, quippe qui non viderent, neque sentirent, illam lumine Veritatis sibi conciliantem animos. Terrorem ergo adhibere licet, ut se recte edoceri patiantur; edocti vero agnoscent, suspectam minime esse doctrinam, quæ in eum solum finem terrore utebatur, ut in suæ Veritatis lucem oculi pervicacium intenderentur. Quapropter Ethnicis antiquis, & Turcis terrore solum, non autem doctrina (etsi doctrina, certe fallaci ac falsa doctrina), in suam sententiam populos pertrahere conantibus, Phereponi verba objici potuissent; non autem Catholicis. Et videat ipse Phereponus, quid scelestis ac improbis hominibus responderet, si eâdem argumentatione usi, Justitiam cum humanarum tum divinarum Legum suspectam haberent, eo quod terrore pœnarum armentur. Neque enim Veritates Religionis minorem, quam Justitia Legum, in animos vim habere dicendæ sunt, si attente audiantur. Alioqui apud Deum & apud homines excusandi forent, quicumque in Religione aliqua, licet falsissima, conquiescunt.

Adducit subinde Augustinus exemplum Dei O. M. qui nos certe amat, *& tamen nos non solum docere suaviter, verum etiam salubriter terrere non cessat*. Ad hæc Censor: *Quis homo audeat*, inquit, *sibi jus in ejusdem naturæ participes, idem ac Deus, adrogare, nisi qui se hominem esse sit oblitus? Quis enim ignorat, aliud plane jus esse Creatoris in Creaturas, aliud Creaturarum in se invicem, aliamque Dei ac hominum affectionem?* En quibus captiunculis Lectorem suum Phereponus detineat. Nemo sanus, multoque minus Catholici, tale jus in homines sibi umquam adrogarunt, quale Deo competit, omnium Creatori, ac Domino vero, & animas in geheunam mittere valenti. Sed quidem putarunt, & adhuc merito putant, legitimis Regibus atque Magistratibus jus esse animadvertendi in sontes, quamvis ejusdem naturæ participes; & in officio continendi, & corrigendi, & terrendi homines, ne in errores ac vitia deflectant, sive ut inde revocentur. Quod dum præstant, non suo jure Magistratus & Reges faciunt, sed jure, quod ipsis Deus contulit, potestate regnandi collata. Neque propterea quod omnis erroris & affectus in judicando & castigando sit expers Deus, Reges vero & Magistratus pravis affectibus erroribusque sint obnoxii, a judicando & castigando abstinere isti

de-

debent, dicendive sunt conservos suos non amare. Nam & amant, quum injustos ad meliorem frugem revocandos justis plectunt flagellis; & amare etiam possunt, dum justos, & minime errantes, præ errore castigandos arbitrantur: a quo tamen errore abfuisse Catholicos in causa Donatistarum nos certo scimus. Quid ergo ad Augustini argumentum faciant Phereponi verba, quodcumque in latus vertantur, non video, nisi ut persuadeant, nullum homini jus in alterum esse debere, & legitimis Regibus atq; Judicibus nefas esse usum securis & fascium.

Hinc etiam responsio peti potest ad Phereponi iratas voces, minime ferentis, ab Augustino e vocatione Sauli divinâ vi peractâ exemplum sumi. Quum enim illa prodigiose peracta fuerit, indignatur Phereponus, cum cœlestibus miraculis conferri vim a militibus lictoribusve Magistratuum allatam, *& quia Deus miracula interdum adhibuit ad homines convincendos, hinc colligi ideo licitum esse vi uti*. Si Augustinus, inquit Censor, *similes artes* (hoc est miracula) *adhibere potuisset ad convertendos Donatistas, nihil erat, cur eum heic confutaremus, & omnem pervicaciam facile vicisset*. Iracundiæ quæso Phereponus parcat, ne illius oculis turbidus affectus aspectum Veritatis eripiat. Quandoquidem Augustino & Catholicis Regibus semper ad manum non sunt Miracula, num ideo illorum Caritas ab honesta severitate, aliisque artibus abstinere debet, quæ vincere pervicaciam Hæreticorum possint? Sed animadvertat Phereponus, aliud esse Miracula, aliud vim adhibere, ut quis ab errore ad veritatis cognitionem traducatur. Quamquam magna virtus sit Miraculis, ne ipsa quidem tamen pervicaces facile vincunt. Testis ea Miraculorum copia, quam Christus, Apostoli, Moses, atque Prophetæ fecerunt, persistentibus tamen in incredulitate Ægyptiis, atque Judæis. Hæc quoque in irritum cadunt, nisi potentis suæ Gratiæ vi suavissima Deus agat in renitentium corda. At præter Miracula usus est Deus vi externa atque sensibili, ut Saulum de persecutore Apostolum faceret. Dicimus ergo, Augustinum cum cœlestibus Miraculis non conferre, quod est ad virtutem convincendi homines, salutarem illum rigorem, quem Reges interdum adhibent ad sanandos pervicaces Hæreticos. Neque affirmat, severitatem istam suapte natura aptam esse ad convincendos animos, & persuadendum verum, quum id proprium sit rationum, atque argumentorum, ad quæ audienda reluctantes per rigorem trahuntur. Sed tantum infert, & rectissime infert, ideo licitum esse vi uti ad Hæreticos in meliorem sententiam perducendos, quippe quod & Deus salubri violentia in eumdem finem interdum sit usus. Posuit nempe Deus Reges in terris vicarios suos, ut veram quoque protegerent Religionem, atque Ecclesiam, & Veritati omnium præstantissimæ subsidium afferrent. Quum vero Catholici Principes certissimum habeant, & merito habeant, a se Religionem ve-

ram

ram stare: cur ad ipsam amplectendam urgere homines pertinaces sibi subjectos, aut eosdem in ipsa continere, licitum sibi non putent, quando ipsemet Deus Saulum furentem ex equo dejiciens, & cæcitate percutiens, exemplo suo ostendit, vim in hunc finem usurpatam consentire posse cum Caritate, atque Justitia? Non poterat Augustinus, non poterant Catholici Imperatores Miraculorum vi pervicaciam atque insaniam Donatistarum frangere. Fortasse ne ita quidem fregissent. Vim ergo aliquam salutarem, cujus exemplum Deus præmiserat, ipsis adhibere fas fuit; ut attentiores exinde aures & animos gens illa haberet, si tamen vellet, ad vim rationum, & ad Veritatem doctrinæ.

CAPUT OCTAVUM.

Et Hæretici Catholicam Ecclesiam persequuntur. Augustinus & Africani Episcopi perperam insimulati impotentiæ atque ambitionis in Donatistas. Eorum Christiana Caritas, ut schismati finis fieret. Cur mortis Donatistæ quidam damnati. An, & quomodo piam Dei severitatem cum Afrorum Episcoporum severitate composuerit Augustinus. Non omnis persequutio mala. Recte id ab eodem Augustino demonstratum variis Literarum sacrarum documentis & exemplis.

PRobaturus Augustinus in eadem Epistola 93. posse dici, Ecclesiam Catholicam *persequutionem ab impietate & superbia Hereticorum pati*, exemplum Apostoli adfert scribentis ad Gal. IV. 29. Isaacum ab Ismaële *persequutionem* passum, etiamsi legamus ancillam potius & ejus filium Ismaëlem, ab Isaaci matre Sara passos graves molestias. Excandescit heic Phereponus, & ait: *Verum quidem est, Hagaram male habitam a Sara, sed eo heic non respicit Paulus, verum ad Ismaelis actionem cum Isaaco protervius ludentis, quam vocat persequutionem, quamque confert cum persequutione, quam Christiani patiebantur a Judæis; & quæ non erat sita in eo, quod viderent Judæos superbos esse ac pervicaces (quod nemo, nisi Pœnus Rhetor persequutionem vocarit), sed in eo quod ab iis omni molestiarum & pœnarum genere afficerentur. Absurdum est conferri hasce persequutiones, quas tempore Pauli Christiani ferebant, cum affectione animi Episcoporum, & ceterorum Clericorum Afrorum, qua ægre patiebantur sibi contradici a Donatistis*. Alia addit, hoc est, omnia turbat Phereponus, Augustino quod sibi lubet affingens, ut in eum declamandi postea bellam occasionem arripiat. In hæc autem modestissima verba denique desinit: *Illudebat sane miseris Hipponensis Rhetor, quia sentiebat, omnia impune a se in illos potuisse dici*. Verum sanctus Doctor nihil Apostolo affingit, sed quidem

dem Apostoli verba acute perpendit; neque ait, sitam fuisse in superbia & pervicacia Judæorum persequutionem, quam ab ipsis Judæis sustinuere Christiani; neque cum iis persequutionibus contulit molestias a Donatistis Catholicæ Ecclesiæ illatas. Hæc omnia e Pherepọni cerebro nata sunt, inscio Augustino, & reluctantibus Augustini verbis. Sed quidem comparabat sanctus Doctor Ismaëlis actionem in Isaacum, quam *Persequutionem* Apostolus appellat, cum Donatistarum aliorumque Hæreticorum superbia, pervicacia, & impietate, quam *persequutionem* quoque Augustinus vocat in Ecclesiam Catholicam: Sicuti enim *ille, qui erat secundum carnem*, ab Apostolo dicitur persequutus fuisse *eum, qui erat secundum Spiritum*, non alia de causa, quam quod *luderet* cum Isaaco (vocabulo מצחק, *metzachek* utitur Scriptura sacra), quia ludus ille, quamquam institutus non esset ad afferendam gravem aut vitæ, aut animo, aut facultatibus Isaaci perniciem atque dolorem, nihilominus aut ex superbia, & protervia, & irrisione injurius erat dignitati Isaaci, aut ipsum edocebat cultum Idolorum, aut ad hereditatem eidem legitimo successori eripiendam rendebat: ita & persequutio appellari potest, quicquid Hæretici faciunt adversus Ecclesiam Catholicam ex superbia, ac impietate, etiamsi nullam vim atque molestiam inferant Catholicorum fortunis atque corporibus. Utrobique autem metaphorice forsan adhibetur *persequutionis* nomen, sed ut certe per illud significetur vere aliquod malum alterius corpori, sive animo illatum. Et quisnam ignorat, quantum Ecclesiæ Dei noceant Pseudoapostoli, & Hæretici, *lupi* nempe *rapaces*, *non parcentes gregi*, uti eos Apostolus nominat Act. XX. 29. *loquentes perversa, ut abducant discipulos post se*? Quis ignorat, injustitiam, & superbiam, & impietatem Donatistarum, a quibus olim discissa est unitas Ecclesiæ, & vinculum Caritatis, & ipsamet Ecclesia infamata; qui præter se solos, reliquam innumerorum Christianorum Rempublicam e Fide excidisse putabant, idque ex dubia unius, aut paucorum culpa; qui Sacramentis vim non a Deo, sed a Ministri qualitate inesse contendebant, & in Catholicos, atque in se ipsos crudelia patrabant? Ab hujusmodi hominum genere persequutionem patiebatur, & adhuc patitur Ecclesia, graviorem interdum, quam quas a Tyrannis est olim perpessa; in iis enim complurium animæ perduntur, in his sola corpora perierunt. Atque hæc est eo in loco Augustini sententia. Prostant Libri. Attente ac sincere consideranti verba, nihil inde aliud eruitur.

Quid est ergo, quod tam impotenter in *Pœnum Rhetorem* Pherepọnus fertur? Nonne in hominem hunc æquius sua verba conveniunt? *Sed illudit Pherepọnus miseris Lectoribus suis, quia putat omnia impune illis cursim legentibus a se propinari posse*. Verum magis etiam fiet palam

lam, quantopere eum transversum rapiat affectus, & malæ causæ tutela, dum carpit *affectionem animi Episcoporum, & ceterorum Clericorum Afrorum, qua ægre patiebantur sibi contradici a Donatistis*. Ad quæ e vestigio addit: *Quis ferat eum persequutionem dici pati, cui dolet, quod non dominetur aliis, æque ac miseros, qui facultatibus omnibus spoliantur, in exilium mittuntur, fustibus cæduntur, immo & occiduntur, nam hoc factum liquet ex Epistola C. in qua Augustinus intercedit ne fiat?* Hæc ille de Episcopis Afris, & Augustino potissimum, dicentibus, se persequutionem a Donatistis pati. Nihil autem ego adferam de mulctis, exiliis, & pœnis in Donatistas congestis ab Imperatoribus. Satis enim est monuisse, id hominum genus hæc omnia nimium commeruisse, quum jam eorum Schisma non Deo tantum & Ecclesiæ adversaretur, sed humanas quoque Leges pessumdaret. Quam immaniter in Catholicos, eorumque sacra Templa, & vel in ipsos Episcopos cædibus etiam patratis grassati fuerint; quam pervicaciter Imperatoriis edictis, & omnibus pacis consiliis restiterint, nemo ignorat, & ne ipse quidem Phereponus. Sed qualiter affecti ergo Donatistas fuerint Africæ Antistites Catholici, eorumque Clerici, præterire non debeo. Cum Augustinus pluribus in Libris, tum memorabile quoddam factum, numquam interiturum, fat prodit, a Catholicis non res aut Cathedras Donatistarum, sed ipsos Donatistas fuisse quæsitos; eosdemque in Africa Præsules Catholicos a libidine dominandi longissime abfuisse. Antequam Carthaginiensis Collatio anno Ch. 411. haberetur, in qua de vera Ecclesia disputatio ineunda, & de concilianda pace inter Catholicos atque Donatistas agendum erat, deliberatum in Catholicorum Concilio fuerat, quibus conditionibus excipiendi essent Donatistæ post pugnam. In mentem aliquorum subiit offerre, ut vincentibus adversariis Catholici omnes Episcopatus muneri renuntiarent, & universæ plebes Africæ Christianæ accenserentur Donatistarum Episcopis. Quod si vincerentur Donatistæ, nihil tamen deperderent, dum in communionem Catholicæ Ecclesiæ redirent. Singuli Episcopi Catholici non indignarentur in honore & munere socium & æqualem habere, ubicumque Episcopi duo Schismatis causâ constituti ante fuissent. Uno eorum defuncto, alter superstes integræ Ecclesiæ præesset. Minime probatum iri hasce conditiones a reliquis Episcopis Catholicis Augustinus & alii nonnulli suspicabantur, quibus amor pacis, & Caritas talia suggesserat. Nam & id contra Canones erat, & nonnullis incommodo gravi esse poterat. Verum, ut ipsius Augustini verbis utar in Lib. de Gest. cum Emer. n. 6. *quando ventum est, ut hoc palam fieret, in Concilio universorum tam frequenti, pæne trecentorum Episcoporum, sic placuit omnibus, sic exarserunt omnes, ut parati essent Episcopatum pro Christi unione deponere, &*

non

non perdere, sed Deo tutius commendare. Legatur Epistola ab eodem Concilio ad Marcellinum Tribunum hac de re conscripta, ubi præ ceteris egregia illa verba tacenda non sunt: *Episcopi propter Christianos populos ordinamur. Quod ergo Christianis populis ad Christianam pacem prodest, hoc de nostro Episcopatu faciamus. Si servi utiles sumus, cur Domini æternis lucris pro nostris temporalibus sublimitatibus invidemus? Episcopalis dignitas fructuosior nobis erit, si gregem Christi magis deposita collegerit, quam retenta disperserit. Nam qua fronte in futuro seculo promissum a Christo sperabimus honorem, si Christianam in hoc seculo noster honor impedit unionem?* Neque tum solum Donatistis hanc in Episcopatu societatem Catholici obtulerant. Jam pridem id fecerant, uti significat Optatus Milevitanus Lib. I. Hist.

Ecce memorandum facinus Episcoporum Afrorum, quorum Caritas erga Donatistas contumacissimos in aliis etiam iisque plurimis occasionibus effulsit, ut jam satis intelligamus, nonnisi ab animo æquitatis oblito, aut furente præ odio, erumpere potuisse, quæ de illorum ambitione & dominandi cupidine nuper a Pherepono audivimus. Neque heic detinebo Lectores, tot alia monimenta producendo, quibus constet, Catholicos Africæ Episcopos, & Augustinum in primis, id unum in votis habuisse, ut a stultitia, seu potius cæco furore Donatistas revocarent, ab extremis suppliciis immanium cædium reos vindicando, & eorum Clericis & Episcopis cum Ecclesia vera conciliatis pristinos honores ac munera quæque servando. Quei componi ista possunt cum iis, quæ infra addit Phereponus? *Deus ex nostra salute nihil lucrabatur. Sed Afri Episcopi, auctoritate, dignitate, atque opibus eo majores erant, quo greges eorum numerosiores fiebant, quæ non ultima causa harum vexationum fuisse videtur*. Cur vero dicat Censor, Deum ex nostra salute nihil lucrari, juvat explicare legentibus, quam male ista huic sedeant loco. Respondebat Augustinus Donatistis, Ecclesiæ Catholicæ crudelitatem objicientibus, severitatem hujusmodi non culpandam, sed laudandam. Caritas enim cum iis vexationibus conjuncta erat; & Caritatem non minus misericordia, quam severitas decet. Exempla inde multa congerebat, ut ostenderet, non ideo quemquam accusandum, quod alteri noceat, atque molestus sit; sed animum illius esse respiciendum, qui tum magis misericors, & benevolus, aut saltem justus est, quum magis interdum sævit. Hanc in rem inter alia scribebat Augustinus, Deum proprio Filio suo non pepercisse, sed pro nobis omnibus tradidisse illum. At Phereponus: *Quid simile est actioni Dei patientis volentem Filium suum occidi, in salutem humani generis, a sceleratis hominibus, ac moliminibus Ecclesiasticorum, qui concitabant Magistratus in miseros Donatistas?* Tum petit Phereponus, an quisquam inter Afros tam perfrictæ frontis fuerit, *ut auderet postulare ab infelicibus Donatistis, ut* cre-

crederent Catholicos tam bene erga eos, quos vexabant, affectos, quam erat Deus erga homines, quum Filium suum vexationibus traderet, ut genus humanum salvaret? Ad hæc addit, quæ nuper memoravimus; & orationem tamdem ita concludit: *At Rhetor noster non tantum veri, sed ne verisimilis quidem, ullam rationem habet. Nec opus erat: quum hisce argutiis minime cessuros, mulctæ, carceres, exilia, mors manerent.*

Quam plane verum est litigare volentem, rationes interdum, numquam convicia deficere posse! Sed dolendum est, incidere Lectores non satis cautos in id Auctorum genus, qui nihil pensi habent in publicum efferre, quicquid non Veritas attente perspecta exerere, sed ira præceps effutire jubet; quique sibi prius, tum auditoribus suis, magna confidentia imponere non dubitant. Quis autem, ut Pherepono jam respondeamus, tam leviter Libros Augustini, atque Historiam Donatistarum percurrit, ut statim non intelligat, quam calumniose dicatur, nullam Augustino & Afris Episcopis curam fuisse Veri, & ne Verisimilis quidem; immo ne hoc quidem sibi necessarium illos putasse? Tot egregia volumina in Donatistas conscripta, tot Collationes quæsitæ ac institutæ, tot fortissimæ rationes a Catholicis adhibitæ, vel me tacente, produnt, an Augustino, ejusque in Africa collegis, Veri ac Verisimilis cura studiumque fuerit, & an potius severitatis quam argumentorum vi emollire ac frangere ipsi optarint pertinaciam Donatistarum. Quod autem de morte Hæreticis eisdem illata Phereponus interserit, ludibrium pariter Veritatis est. Severas in se leges, ut ita dicam, ab Imperatoribus extorserat immanis jam facta crudelitas Donatistarum. Ipsæ tamen leges severiores neminem mortis damnabant, eo quod Hæreticus quisquam tantummodo foret. *Non supplicio capitali*, scribit Augustinus Ep. 50. nunc 185. Cap. 7. *propter servandam etiam circa indignos mansuetudinem Christianam, sed pecuniariis damnis propositis, & in Episcopos, vel ministros eorum exilio constituto.* Si quidam ex iis morte violenta sublati sunt; pauci, & grassatores, & Circumcelliones multarum cædium rei fuerunt. Episcopi vero, & Augustinus in primis, intercessere semper, ne illo usque descenderent justus alioqui rigor, & cohibendi nimii furoris necessitas. Immo ipsas lenire mulctas, & leges ipsas mitigare, quantum licuit, omnium cura fuit. Id constat ex variis Augustini Epistolis. Quod si plusquam par erat, quisquam militum Cæsareorum, sive Præfectorum, abusus est auctoritate legum in personas facultatesque Donatistarum, id in omnium æquissimarum legum conditionem referendum, quarum nulla hujusmodi infortunio obnoxia non est. Id contra mentem ipsius Imperatoris factum, & præcipue Episcoporum, omniumque proborum. *Hæc omnia*, ajebat Augustinus, *displicent bonis, & ea prohibent, & cohibent, quantum possunt: quantum autem non possunt, ferunt: & sicut dixi, pro pace lau-*

da-

dabiliter tolerant, non ea laudabilia, sed damnabilia judicantes.

Quod est ad comparationem divini erga homines affectus, & Episcoporum erga Donatistas, nemo certe Catholicorum ita desipuit, ut se cum Deo componeret. Sed nemo itidem futurus nunc esse deberet adeo sui oblitus, ut pravum in Episcopis Afris animum fuisse contenderet, eorumque tum ambitionem, tum avaritiam affirmaret caussam dedisse invocandi in Donatistas legum subsidii. Qui Clericis & Episcopis Donatistis omnia ut prius intacta volebant, offerebantque vel Sedes proprias, ut eos Christo ac veræ Ecclesiæ lucrifacerent: qua ratione censeri, qua fronte dici possunt abominandis cupiditatibus ad vexandos Donatistas impulsi? Id multo minus suspicari nefas, si temporum illorum Historia sincere consulatur, & quantopere publicam pacem Hæretici illi immanitate sua turbarent, innotuerit, & quid eorum querelis atque calumniis Sanctus Augustinus responderit, præcipue in memorata Epist. L nunc 185. Ceterum petenti Pherepono, an quid simile reperiri possit inter actionem Dei tradentis Filium suum pro salute hominum, & Catholicorum concitantium Magistratus in miseros Donatistas, respondemus non exiguam similitudinem intercedere, quantum tamen patitur infinita operantium differentia, ut actiones assimilentur. Sicuti enim Deus, quo infinitæ suæ Justitiæ fieret satis, & humanum deinde salvaretur genus, voluit, non quidem scelus Judæorum, sed tormenta & mortem Filii sui; ita etiam Episcopi Afri, quo a pertinaci errore, & a certo gehennæ periculo Donatistas deploratos averterent, castigationes in ipsos decerni voluerunt. Utrobique severitas, sed justa severitas conspicitur; utrinque Caritas effulget; utrinque per severitatem magnum hominibus quæritur bonum, & proinde justa, pia, ac laudabilis cum Dei, tum Episcoporum actio est, nisi quod hominum opus, quamquam justum & pium, nulla ex parte æquare potest divini operis pretium, atque successum. Neque porro necesse est, ut in omnibus, & minutissime sibi respondeant res comparatæ, dum in eo vigeat similitudo, in quo res ipsæ assimilatæ fuerunt. Quæ quum ita sint, quis jam pudorem, sive ut dicere jam licet, impudentiam Phereponi non miretur, dum hac de causa ait: *Pudet immorari confutandis ejusmodi ratiocinationibus, quæ ne Logicæ quidem Tironibus hodie condonarentur?*

Multo magis mirabitur Lector hominis confidentiam, quum intelliget, numquam institutam fuisse ab Augustino comparationem inter Deum ejusque actionem, & affectum erga homines; & Episcopos Afros, eorumque actionem, atque affectum erga Donatistas. Ideo tantum exemplo Dei non parcentis Filio suo, sed eum pro salute hominum tradentis, Augustinus utitur, ut generale illud effatum probet: *Quum boni & mali eadem faciunt, eademque patiuntur, non factis, & pœnis, sed caussis utique discernendi sunt.* Et infra: *Discamus in*

in similitudine operum discernere animos operantium, nec clausis oculis calumniemur, & benevolos pro nocentibus accusemus. Opera similia multis exemplis ostendit Augustinus, & tamen quia diversi sunt operantium animi, diversæ operandi causæ: hi pios & justos, illi impios & iniquos se produnt. Certum autem est, Deum non solum passum fuisse, ut innocens Filius suus a sceleratis necaretur, sed etiam voluisse, atque exegisse, ut tormentis ac morti offerretur ejusdem Filii vita. Et ipse Filius, volens quidem & liber, sed tamen obediens Patri usque ad mortem, & ejus æterno decreto, ac voluntati obsequens, traditus est Cruci pro nobis. Reus, impius, & damnandus nobis illico videretur, qui tale aliquid vellet atque exigeret, nisi ejus animum atque ita agendi causam discerneremus. Quum vero infinita Justitia, atque infinita Caritas Deum permoverint ad hujusmodi actionem, propterea summe pia, justa & laudabilis fuisse cognoscitur actio illa Dei, qui alioqui nihil non pium, non justum agere potest. En ergo quem in finem, & quanto jure mentionem Dei tradentis Filium suum fecerit Augustinus, non comparans revera cum Episcopis Afris Deum, neque Moysen, neque Græcos pro Paulo Apostolo cædentes Sosthenem Judæum, neque Paulum eumdem, neque Apostolos, neque ipsum Christum: quibus tamen omnibus exemplis apposite probat, justum opus, & pium esse posse in aliquibus, quod injustum & detestandum postea deprehendatur in aliis. Pro sua liberalitate Phereponus comparationem istam alio detorquet contra Augustini mentem, ne se declamaturum tam cito materia deficiat, quamquam inter ista, ut vidimus, intercedere similitudo aliqua possit.

Sunt Augustini verba §. 8. in Epist. 93. olim 48. Cap. 2. *Si semper esset laudabile persequutionem pati, sufficeret Domino dicere: Beati, qui persequutionem patiuntur, nec adderet, propter justitiam.* Ad hæc ait Phereponus, Donatistas non solum se prætulisse Catholicis, quod persequutionem paterentur, sed quia, ut quidem putabant, hoc fiebat justitiæ causâ, quum nollent id facere, quod sibi illicitum esse, ac Deo displicere credebant. Tum addit, hanc animi affectionem laudandam, etiam in errantibus; vituperandos contra esse, qui ab invitis extorquent, ut id faciant metu suppliciorum, quod illicitum esse putant. *Quamvis enim, quod inviti faciunt, naturâ suâ rectum esset, Deo non posset non displicere, qui non vult ore dumtaxat coli, sed potissimum animo, nec ab invitis quidquam accipit.* Ita ille. Et ei quidem gratias habebunt cum Judæi, tum Muhammedani, & Gentiles, ceterique Hæretici vel pestilentiores, quod plaudat eorum pertinaciæ in tuendis erroribus, in impietate servanda. Sed quid refert, quod ista protervia a non mala affectione prodeat, hoc est a voluntate non faciendi, quod illicitum putatur? Num propterea excusandi, immo laudandi Judæi, & Donatistæ, & reliqui, a Christo, aut a vera Christi doctrina, aversi?

Di-

Dicat Phereponus, si audet, si potis est, & evacuet Crucem, & Religionem Christi. Quod si gentem illam ab ira Dei salvare nequit falsa illa persuasio, atque pervicacia: cur vituperandi quæso sunt, qui eos a tanta miseria liberare conantur, & in spem æterni Regni pertrahere? Nonne & hæc animi affectio in Catholicis laudanda, quippe a Christiana Caritate progenita? Certissimum autem est & apud nos, Fidem a libera voluntate, non a coactione esse expectandam? Deoq; non solum non probari, sed invisos esse, qui animum ab ore discordem in Religione ferunt. Sed quæ a Catholicis interdum adhibentur in Hæreticos moderatæ castigationes, & usus modestus terrorum, non eo tendit, ut errantium voluntas adigatur ad veteres opiniones ponendas, & ad meliorem amplectendam; sed ut propter suppliciorum sive incommodorum imminentium formidinem animi & aures attentiores præbeantur doctrinæ sanæ, & veritatis prædicationi. Quod si Deo displicet, quidquam ab hominibus invitis fieri, etiamsi id naturâ suâ rectum foret, non minus etiam eidem displicet, perniciosos & impios errores ultro ab hominibus propugnari, quamquam credentibus se pro Veritate certare. Quapropter si ad evitandas vexationes quisquam ficto animo ad veram Fidem convertitur, id quidem ejus vitio aut infelicitate contingat, non autem Catholicis culpæ vertendum, qui quantum in ipsis est, hominem illum & a primis erroribus, & ab illa gravi calamitate liberum optant, & liberare contendunt.

Pergit Augustinus ita scribere in memorata Epist. 93. Cap. eod. *Idem si semper esset culpabile persequutionem facere non scriptum esset in sanctis Libris: Detrahentem proximo suo occulte, hunc persequebar. Aliquando ergo & qui eam patitur, injustus est; & qui eam facit, justus est.* Respondet Phereponus, hunc Psalmi centesimi locum, nihil facere ad persequutionem hominum, dogmata quæpiam bona fide amplectentium, nec ceteroqui deteriorum morum, quam sunt reliqui cives. David enim ibi non agit *de quavis persequutione*, sed tantummodo pollicetur, se *a conspectu suo ejecturum* calumniatores omnes, loquiturq; de delictis, societatem civilem perturbantibus, & de quibus non ex religiosis, sed ex civilibus legibus pœnæ sumi possunt. Nolo heic disputare de sensu vocabuli Hebraici, *Atsmith*, quod *tollam* Phereponus interpretatur; reliqui vero Linguæ sanctæ periti interpretati sunt, *succidam*, *disperdam*, *interficiam*, *interficiebam*, *& usque ad internecionem persequebar*. Neque itidem placet heic inquirere, an pravæ opiniones in Religionis doctrina societatem civilem perturbent, & Ecclesiam scindant, & Deo sint invisæ, ac propterea pœnas quoque civiles mereantur a Regibus, quos Deus custodes etiam constituit Religionis germanæ, & doctrinæ cœlestis. Prætereo etiam nulli cœtui magis convenisse calumniatoris notam, quam Donatistis, Cæciliani, Imperatorum, Judicum omnium, & Ecclesiæ universæ calumniatori-

R bus

bus conclamatis: quod ne ipse quidem Phereponus negat. Animadvertere solum juvat, Phereponum non heic minus, quam alibi imponere Augustino, sive nesciat, sive nolit apertissima illius sensa intelligere. Illo Psalmi loco utitur Augustinus, non uti ostendat, licere Catholicis persequi Donatistas; sed ut ostendat, non ideo quemquam statim esse culpandum, quod persequutionem faciat; nam & Sanctus David persequebatur calumniatores, neque tamen injustus idcirco fuit. *Si semper*, inquit, *esset culpabile persequutionem facere*, *non scriptum esset in sanctis Libris &c.* Propositis Psalmi verbis, conclusionem inde istam elicit: *Aliquando ergo & qui eam* (persequutionem)*patitur*, *injustus est; & qui eam facit*, *justus est*. Ubi vides, ex tribus propositionibus, quibus constabat Syllogismus a Donatistis instructus solam primam universalem his verbis conceptam: *semper culpabile est persequutionem facere*, ab Augustino falsitatis argui, & merito argui. Quocumq;enim nomine appelles, quod Regius Psaltes comminabatur calumniatoribus, grave istis molestumque futurum erat, & proinde a persequutione minime distabat, eique persequutionis, sed justæ minimeq;culpabilis, convenire nomen potuit. Vides etiam, ab Augustino ea Psalmi verba non accipi, quasi de quavis persequutione David loquatur, neq;adhiberi, ut justa demonstretur persequutio Donatistis illata. Phereponus autem contra ventos pugnans,sibi fingit,Augustinũ nihil aliud voluisse, quam hoc postremum, a quo tamen tunc Augustinus alienus erat.Quare Censor in ea verba confidenter erumpit:*Hoccine est Scripturã,ut decet, interpretari,an temere arripere vocabulum male intellectum*, *ut videaris aliquid dicere*, *quum revera nihil dicas*? Hoccine est,& ego dicam,cẽsuram agere,ut decet,an sibi umbras effingere, ut in illas digladieris,& videaris aliquid evincere,quum revera nihil evincas?

Ejusdem ponderis sunt sequentes Phereponi animadversiones; & utinam non pigeat Lectorem audire, ut me piget refutare talia. *Occiderunt impii Prophetas*, inquit Augustinus in eadem Epist.93.olim 48.Cap.2.§ 8. *occiderunt impios & Prophetæ*. Ad quæ Phereponus: *Quosnam propter meras opiniones occiderint Prophetæ*, *debuisset dicere Augustinus*; *nam si quos occiderint propter male facta*, *ex Lege ipsa Mosis morte plectenda*, *hoc nihil facit ad Donatistas*, *aut alios similiter errantes*. At Augustinus, si hoc objecisset Donatista aliquis, ut arbitror, serium risisset, non quia sibi deesset, quod heic responderet, sed quia nulla responsione opus erat ad hujusmodi interrogationem. Neque enim, dum hæc scribebat, sibi propositum erat, aut esse debebat, inquirere, cujus delicti causa occisi a Prophetis impii fuerint. Quæcumque enim causa Prophetas eo impulerit, injusta certe pœna esse non potuit, quippe quæ zelo Dei, & Deo ipso jubente de hominibus sumta. Hoc autem Augustino satis erat, ut universalem illam sententiam confirmaret a se productam, nempe: *aliquando & qui persequu-*

tio-

tionem patitur, injustum esse; & qui eam facit, justum. Cur vis Augustinum debuisse dicere, quod ad rem propositam nihil necesse fuit? Ceterum ex Deuteronomii Cap. 13. & 17. & 18. & ex nonnulllis exemplis antiquæ Legis, non difficile fuisset hujusmodi etiam Phereponianæ interrogationi facere satis. Pergit Censor. *Præterea ostendendum fuisset, quidquid fecerunt Prophetæ, id licitum esse sub Novo Testamento; nam hoc pernegat Christus disertissimis verbis Luc. IX. 55. 56. nec quemquã legibus a Christo latis solvere potest Augustini auctoritas* Cupientibus Discipulis, ut Samaritæ flammis e cœlo demissis comburerentur, Christus ait: *Nescitis, cujus Spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare.* En Lucæ verba. Quid Catholici nonnulli ad ea respondeant, sentientes, morte quoque Hæreticos pertinaces posse juste mulctari: apud alios legere Phereponus poterit, quum sibi vacabit. Nobis interim mitiora suadentibus satis est pro Augustino respondere, nihil pertinere ad Donatistarum causam locum illum Evangelii. Ecquando enim Donatistarum animæ a Catholicis perditæ fuerunt propter solam Dogmatum sive opinionum differentiam? Quandonam ab Imperatoribus statutum fuit, ut Hæretici illi perimerentur, nisi forte quum turbatæ publicæ pacis, & cædium, & perduellionis rei deprehendebantur? Pœnæ dumtaxat moderatæ, levesque mulctæ in ipsos decretæ a legitimis Magistratibus, idque secundum Christi Spiritum, & desiderio salvandi, non perdendi illorum animas, postea quam nulla mansuetudine, nullis rationibus ab apertissimo errore, & a furore se non patiebantur revocari. Ostendat Phereponus, quibus Christi legibus id in Lege nova interdictum fuerit, & quei Christianæ Caritati adversetur; atque erit tum nobis magnus Apollo.

Flagellaverunt Judæi Christum, Judeos flagellavit & Christus. Sunt Augustini verba. Quæ ita excipit Phereponus; *Quasi vero flagellatio illa, qua Christus pecudes, potius quam homines, ejecit e Templo, possit conferri cum crudeli flagellatione, quam Christus passus est a Romanis, Judæis gratificantibus. Aut Augustinus valde spernebat ingenia Donatistarum, quibus se ejusmodi ratiocinationibus os obstruere posse sperabat; aut multo majorem fiduciam habuit in Edictis Honorii, quam in pondere rationum.* Jamdiu conviciis rem suam agere Phereponus instituit. Sed ego veri studiosos atque sinceros Lectores rogabo, ut perspiciant, quam opportune Phereponus suam heic bilem in Augustinum rursus exoneret. Dixerat sanctus Doctor: *Plane semper & mali persequuti sunt bonos, & boni persequuti sunt malos. Illi nocendo per injustitiam, illi consulendo per disciplinam Illi immaniter, illi temperanter. Illi servientes cupiditati, illi caritati, &c.* Tum exemplis rem firmat, atque inter alia memorat Christum a Judæis flagellatum, qui & Judæos in Templo vendentes & ementes flagellis cæciderat. Exemplum hoc apposite cadere ad confirmandam Augustini sententiam universalem nemo non videat. Cer-

tissimum enim est, tam Christum, quam Judæos, rem illam præstitisse. Sed Christus bonus consulendo per disciplinam malis, isti mali nocendo per injustitiam bono, id præstitere; ille Caritati serviens, isti Cupiditati; ille temperanter, isti immaniter. Quid est, quod intentioni Augustini plane heic non respondeat? Sed, inquit Phereponus, cum Judæorum crudelissimo rigore conferri non potest mitissima severitas Christi in Judæos; & Judæi e Templo ejecti pecudum similes fuere, ac flagello propterea digni; Christus autem innocentissimus fuit, & ingenuus moribus. Quis rogo acutum Phereponi ingenium jam non miretur, tantum discrimen inter Christum & Judæos nostris demum temporibus reperientis? Immo, si Pherepono credimus, quis non agnoscat Augustinum aut stupidum, qui discrimen istud non animadverterit, aut callidum, qui dissimularit? Verum, ut serio agamus, dicat Phereponus, num Augustinus sibi probandum sumserit, malos parem persecutionem in bonos, & bonos in malos semper exercere? Si probandum id non sumsit, sed quidem, non minus bonos quam malos, ex diversis tamen causis, persequutionem agere: quid refert animadvertere discrimen inter Christi, & Judæorum flagellationem? Obstatne discrimen illud, quominus immerito Judæi Christum, Christus Judæos merito, reipsa flagellarint? Præterea nonne & hanc ipsam differentiam significavit Augustinus, dum inquit, bonos persequutionem *temperanter* facere in malos, & malos contra *immaniter* sævire in bonos? Quod si Judæi e Templo expulsi pecudes erant, num propterea mali, & nocentes, & plectendi non fuere, quando *orationis domum fecerant domum negotiationis, & speluncam latronum*? Quacumque ex parte animadversionem Phereponi contemplemur, nihil occurret adversus Augustinum. Quid aliud ergo Phereponus inde obtineat, nisi prodere se scientissimum pessimæ omnium censuræ, quæ tum fit, quum nos arreptis temere Auctorum verbis, neque mente, consilioque eorumdem Auctorum considerato, somniamus in iis, quæ postea stylo nostro libere insectemur? Porro ex his judicent æqui amantes, num Augustinus Donatistarum, an potius Phereponus Lectorum suorum ingenia valde spreverit, hæc scribens, quæ tam facile sophisticam redolere noscuntur.

Mitto non absimiles hominis illius notas in ea verba Augustini: *Traditi sunt Apostoli ab hominibus potestati humanæ; tradiderunt & Apostoli homines potestati Satanæ;* quia nihil ad rem illæ faciunt, & unâ eâdemque responsione jam per nos confutatæ fuerunt. Quum subinde Augustinus sentiat, ideo Apostolorum tempore non invocatam fuisse Regum auctoritatem in præsidium veræ Fidei, quia nondum Rex ullus erat Christo deditus: ita respondet Phereponus: *Quasi vero ea non fuerit nativa indoles Regni Christi, quod ipse testatur non esse hujus mundi, quamobrem legionibus minime defendebatur. An non potuit Christus,*

ſtus, ſi voluiſſet, ingentem copiam Judæorum vocare ad arma, ut ſe tueretur contra inimicos; & quod viribus humanis deerat, vi divinâ miraculorum perfacile ſuperare, ſi ita Deo viſum fuiſſet? Utique Chriſtum id potuiſſe, cum Pherepono affirmamus. At qui venerat ad inſtituendum, atque exercendum ſpiritale Regnum in terris, Regnorum temporalium jura & leges intacta relinquere, non evertere, voluit. Exemplo itaque ſuo tantum ſignificavit, Pontifices, Sacerdotes, & reliquos ſpiritales Miniſtros ſuos jus armorum ſecularium ſibi tribuere non debere. Oſtendit, non eſſe Fidem ſuam, Turcarum ad inſtar, vi gladii propagandam, & ad eam ſuſcipiendam invitos homines extremis ſuppliciis non eſſe cogendos. Demum nos docuit, excitandas non eſſe vel pro vera Fide ſeditiones populorum adverſus legitimos Reges, & contra Præpoſitos noſtros: quod Anabaptiſtæ, Calviniani, & alii Novatores, ipſique olim Donatiſtæ, ſunt auſi. Numquam vero Chriſtus docuit, legitimos Reges, qui non ſine cauſa gladium portant, & miniſtri Dei ſunt, peccare, & inique facere, ſi veram Fidem, quam ipſi favente Deo amplexi fuere, & Fidei unitatem, ſartam tectam in populis ſibi & Eccleſiæ ſubjectis ſervare, ac a ruina & diviſione tueri velint, & ſalubribus in eum finem ſuppliciis temporalibus in refractarios utantur. Immo piis Regibus, & politicis Magiſtratibus hoc onus incumbere, cum recta Ratio, tum ſacrarum Literarum exempla perſuadent.

CAPUT NONUM.

Quod Auguſtinus de Rogatiſtis, & de vexatione Hæreticorum, ſententiâ mutatâ, ſcripſit, non immitem eum, neque Proteum arguit. Hipponenſis Civitas credenda eſt non ficto animo Schiſma ejuraſſe. Inter Catholicorum & Muhammedanorum Perſequutiones quam magna differentia. Sententia Auguſtini de divina Gratia non excludit utilitatem pœnarum in Hæreticos pertinaces. Nullo jure culpatus a Pherepono Auguſtinus, culpans Donatiſtam aſſerentem, neminem cogendum eſſe ad bonum.

ROgatiſtas, qui Schiſma ab ipſis Donatiſtis fecerant, alloquens Auguſtinus in laudata Epiſt. 93. Cap. 3. §. 2. ait, illos quidem reliquis Donatiſtis videri mitiores, quod cum immaniſſimis Circumcellionum gregibus non ſævirent; ſed non ideo mitiorem inde ipſorum animum oſtendi poſſe. *Sævire vos nolle dicitis*; *ego*, inquit Auguſtinus, *non poſſe arbitror*. Immite ac inhumanum Pherepono videtur hoc Auguſtini reſponſum, & alienum a manſuetudine, quam præ ſe ferre ſolebat. *Quei enim*, ait, *noverat eorum animos? Annon poterat fieri, ut ex animo ab omni perſequutione abhorrerent? Facile ſane hoc mihi perſuadeo*. Et Auguſtinum, quippe affectu occæcatum, ideo tam futi-

Digitized by Google

libus rationibus usum fuisse pronuntiat. Sed utinam sibi semper tam facile de aliorum animis bene persuaderet Phereponus; neque enim adeo frequenter, ut vidimus, & visuri sumus, Augustino & Catholicis malediceret, ineptis tantummodo & virulentis suspicionibus indulgens. Equidem quin mitius respondere potuerit Augustinus, inficias non eo. Quid enim dissimulemus Christianæ Caritatis loquelam in his casibus? Verum Augustinus ita sibi respondere fas licitumque putavit, ut Rogatistas moneret, ipsos non idcirco se a persequutione facienda alienos venditare posse, quod reipsa non facerent; nam & ad faciendam vires deerant (erant enim Rogatistæ numero tantum decem) & eorum auctor Rogatus a contentionibus minime abstinuerat. Ceterum e vestigio subjicit Augustinus, se mitem hunc animum in Rogatistis ponere, & credere velle. *Sed ponamus*, ait, *vos etiam nolle, quod non valetis &c.* Hoc autem omittere Phereponus non debebat, si agere sincerius cum Augustino statuisset, quem alioqui mansuetum virum ipse negare non potest.

Fatetur infra Augustinus, se olim in ea sententia fuisse, ut Hæreticos nulla molestia temporali afficiendos arbitraretur; sed aliam se postea mentem induisse, ex quo tum experimenta, tum rationes validissimæ sibi nimium persuaserant, non justam solum, sed utilem plane ac necessariam interdum esse hanc agendi rationem. Ad hæc Phereponus ait, Augustinum, uti norat *ex Rhetorica institutione* id dicere pro temporibus, quod causæ postulabant, ita etiam pro temporibus sensisse. Etsi daremus, Augustinum ex institutione Rhetorica novisse in utramque partem dicere, non quod veritas, sed quod causæ postularent: num illum excogitare etiam aut credere possumus adeo excordem, & impium, ut eamdem servare consuetudinem vellet in tanti momenti rebus, atque ubi de Religionis, & Ecclesiæ honore, & de sua, ac aliorum æterna salute agebatur? Id suspicari, id credere sine ulla prorsus causa, atque ratione; cum inhumanum, tum iniquum esse, quis non intelligat ex ipsius Pherepon ni nuper allatâ sententiâ? Mutavit opinionem Augustinus; at vi exemplorum atque rationum victus. Id quotidie prudentes, & veritatis amantes faciunt, qui meliorem sententiam amplexi in ea consistunt, & consistendum sciunt, & tum potissimum, quum ad æternæ salutis periculum, atque ad leges divinas res pertinet. Attamen Phereponus hæc subjicere non erubescit: *Quis dubitat, quin si Ecclesiæ Africanæ a persequutione abhorruissent &c. contrariam causam copiose peroraturus fuisset? Ego sane nullo modo dubito, quin si illum apud Vandalos vexatæ ab Arianis Ecclesiæ Africanæ causam dicere oportuisset, contrariis plane usus esset argumentis &c.* Non solum Phereponus ipse non dubitat, sed neminem alium dubitaturum esse ait, quin Augustinus tunc Proteum acturus fuisset. Quo quid durius dici possit, non facile reperias.

rias. Nos contra, & Augustini sanctitate perspecta, & Ecclesiæ Catholicæ argumentis bene perpensis, neutiquam dubitamus, quin Augustinus persticurus in ea sententia fuisset, quam heic post illum tuemur. Quod si Ecclesia Africana a persequutione Hæreticorum, sive, ut melius dicam, a salutaribus remediis ac pœnis in ipsos experiendis abhorruisset, non ideo id factum fuisset, quod illicita hæc remedia Episcopi censuissent, sed quod opportuna atque utilia tum temporis minime judicassent: quod contingere interdum potest. Augustinus vero, si ad tyrannidem usque Vandalorum protraxisset vitam, utique illorum damnasset, & confutasset rabiem in Catholicos, quia uti impia erat Vandalorum, & olim Paganorum doctrina, ita ipsorum rigor pro eâdem doctrina propaganda justus erat. Catholicorum autem numquam damnasset piam severitatem in Hæreticos, quippe in cœlestis doctrinæ, & germanæ Religionis præsidium adscitam, & magna moderatione exercitam.

Augustinus in eadem Epist. 93. Cap. V. §. 17. affirmat, Civitatem suam, *quæ tota erat in parte Donati, ad unitatem Catholicam, timore Legum Imperialium, conversam fuisse*, & Schisma deinde ita fuisse detestatam, ut eidem numquam immixta fuisse crederetur. Sed nullam ei fidem habet Phereponus; *Difficillimum* enim putat, *ut grandiores natu, & perspicacioris ingenii homines alieniores multo non fiant a doctrina, quæ eis vi ingeritur*. Si Donatistas evidens injustitia non divisisset ab Ecclesia Catholica; si item Ecclesiæ huic non essent (quæ certe illi sunt, & apud nullos Hæreticos sunt) aperta Veritatis signa; si denique rigor solus a Catholicis adhibitus fuisset, non autem explicatæ, atque inculcatæ Donatistis ejurandi Schismatis manifestæ rationes; immo si rigor ipse, licet moderatus, eo dumtaxat respexisset, ut invitis Doctrinam Catholicam ingereret, & non ideo potius adhibitus fuisset, ut converteret animos pervicacium ad auscultandam diligentius meliorem sanioremque doctrinam: Si, inquam, hæc omnia in Donatistarum causa non præcessissent, parcere aliquo pacto possemus Pheremonianæ suspicioni, quamquam rationibus destitutæ: At quum hæc omnia conveniant in illam causam, nimis æquum est credere, non ficto, sed vero animo conversos fuisse Hipponensium plerosque, uti & alios Donatistarum populos non paucos, quos Augustinus commemorat. Mitto alia in hanc rem argumenta, quippe solâ teste experientiâ res confici potest. Nostris quippe temporibus in Galliarum Regno idem fere conspeximus, quod sua ætate vidit Augustinus. Num affirmare Phereponus poterit, immensum Calvinianorum numerum ad Fidem & unionem Catholicam ibi conversum, inter quos & grandiores natu, & perspicacioris ingenii homines, & docti viri, immo Pastores ipsi fuere, omnes a Catholicorum doctrina alieniores factos, quum ipsam & amplexi fuerint, & constanter ad-

R 4 huc

huc teneant? Quin ex iis aliqui simulatum animum ad Catholicam Ecclesiam detulerint, negare nolo. Verum plerosque scimus, & contendimus, ex animo egisse, & apertissime novisse, quantum Hæresi & Schismati adhærentes, a Veritate & Caritate abessent: quod & Donatistarum plerisque ad eamdem Ecclesiam conversis contigisse olim, fidenter nobis persuademus, & Augustinus aliique testantur.

Ceterum Phereponus, ne ubique durum se nobis præbeat, fatetur, adolescentes, & Hæreticorum filios Catholicis placitis educatos, sincerissime Fidem Catholicam amplecti. Non est hic exiguus salutarium terrorum fructus. Sed adhuc idem Censor *contendit*, *Schismati finem imponi vexationibus nonnisi inique atque inhumane posse*. Quibus rationibus hoc ille contendat, ignotum est nobis; nam quas hactenus depromsit in Augustinum, nihil solidi habere deprehendimus; & contra solidissimæ adhuc vigent, quas Augustinus attulit, quasque Phereponus aut infeliciter insectatus est, aut attingere ausus, ut puto, non est. Attamen hæc fortasse, quæ subjicit, rationum loco Censori fuerunt. Inquit enim: *His artibus non modo Schisma ex pertinacia aut imperitia ortum, sed & omnem veritatis cognitionem tolli, ut liquet vel ipsius Africæ exemplo, in qua Muhammedanorum furor extinxit illic Religionem Christianam, similibus artibus iis, quibus evulsum fuerat olim Schisma Donatistarum. Igitur*, tamdem concludit, *non erat quod de eventu gloriaretur Augustinus, qui omnium vexationum par esset*. Si Augustini Epistolam iterum legisset, aut studiosius semel legisset Phereponus, intellexisset, Augustinum nequaquam de illo eventu gloriari, quamquam Catholicis futurum esset gaudio, tot populos amplecti, ad unitatem Fidei, atque ad veram Ecclesiam reversos. Id ille refert, ut causam tantummodo prodat, quare ab antiqua sua sententia ipse discesserit. Nempe verebatur olim, ne Legum terror ex apertis Hæreticis fictos Catholicos faceret: quam tamen suspicionem deinde sustulit experientia ipsa. Quod reliquum est, etsi injustæ vexationes (ita Deo propter hominum scelera permittente) parem cum justis effectum sortiantur (quo tamen eventu caruere tot Paganorum sævissimi conatus in Christianam gentem), nihilominus animadvertere debemus, nonnisi temere comparari hac in re potuisse Catholicos cum Muhammedanis. Orthodoxi ac legitimi Imperatores in populos sibi & Ecclesiæ subjectos, sed pervicaces, & per apertam iniquitatem ab eadem Ecclesia vera sejunctos, pœnas moderatas constituebant, ut iterum ad ovile Christi perditas oves revocarent, neque prius errantes revocarent, quam erudiissent, eisque errorem pristinum manifestum fecissent. Muhammedani contra in solo terrore, & vi acinacis, ratione omni reposita, sine ullo dominationis legitimæ jure, sine bona causa, populos alienos in antiqua Religione stantes, ad novam amplectendam coëgere, quam Catholica

præ-

præferendam nemo liber & ingenio valens persuadere sibi possit. Quid heic simile sit, non video; & ne ipse quidem Phereponus videat, utpote qui neque diffitetur, Donatistas iniquo titulo secessionem olim a Catholicis fecisse, neque diffiteri potest, falsam esse & absurdam Muhammedanorum fidem atque sævitiam. Etiamsi ergo iisdem artibus cum Catholici tum Muhammedani usi fuissent, & par utrinque fuisset eventus, quia tamen jus legitimum, & justa causa, & recta Doctrina Christianis Imperatoribus erant, hæc autem Muhammedanis deerant: nefas profecto erat Pherepono, moderatum rigorem pro custodia veritatis adhibitum cum extremo rigore pro impietate propaganda usurpato conferre. Ut toties Augustinus ostendit, immo, ut quotidie nobis cernentibus usuvenit, cum boni, tum mali persequutionem faciunt; sed juste illi, inique isti; illi odio, sive errore incitati; isti Caritate, & Veritate ducti. Oppresserint ergo Donatistas Catholici, Catholicos Muhammedani: Justitia nihilominus semper faciet, ut illos laudemus; injustitia, ut istos damnemus. Denique dissimulare quidem possumus, dici Muhammedanos similibus artibus usos ad extinguendam in Africa Religionem Christi, ac usi Catholici fuerint ad auferendum Donatistarum Schisma: quod certe numquam ostendetur; sed absolvere plane nequimus Phereponum sine ulla ratione contendentem, per hujusmodi vexationes non solum Schisma, sed & omnem veritatis cognitionem tolli. Id jure de Muhammedanis artibus, & Turcica crudelitate canatur; immerito & falso de Catholicis; sicuti ex ipsa Donatistarum Historia liquet. A Catholicorum parte evidens Veritas stabat. Nihil intentatum Catholici relinquebant, quo istam pertinacibus persuaderent; eo collineabat Romanarum Legum terror, ut se Donatistæ edoceri paterentur eamdem; & plerique edocti, insaniam præteritam ex animo detestabantur, errore veteri perspecto, & nova veritate imbuti. Quid heic simile cum cæca feritate ac impietate Turcarum? & quis dicere audeat, in hisce casibus atque conditionibus veritatis cognitionem tolli, quum contrarium evidenter curetur.

Infra nequit capere Phereponus, quomodo ita ratiocinari posset Augustinus, *qui credebat homines ad Deum solâ gratiâ internâ, & electis solis concedendâ converti, & ad vitam æternam adduci. Quid enim*, inquit, *magis alienum a gratia divina, quam mulctæ, exilia, atque alia supplicia?* At nos respondemus, utique Fidem non ex Meritis, sed ex Gratia venire. Sed quum ipsa Fides ita sit Dei donum, ut actus etiam sit liberi arbitrii, & omnes jubeamur bene sentire, & recte agere: propterea homines cuncti, ad bene sentiendum, & recte agendum solicitandi sunt. Consilia, præcepta, leges, prædicatio Evangelii, & variæ convincendi, ac hortandi rationes in hunc ipsum finem adhibentur. Correptio autem, quæ ut habetur Proverb. 29. *tribuit*

buit sapientiam, modo inferre, modo conservare potest donum Fidei, & prodesse hominibus. Quare non solum laudanda, sed etiam Gratiæ divinæ instrumentum dicenda est. Neque vero nos, quia Gratia Dei non sine tamen libero Arbitrio probos homines facit, a bonis operibus abstinere debemus, aut cessare ab urgendis ad bona opera ceteris fratribus. Neque item Apostolica Gratiæ Doctrina obstare debet, quominus injustos, impudicos, & blasphemantes Deum, legitimi Judices ad juste, pudice & pie vivendum salutaribus pœnis impellant. Nos quod nostrum est, faciamus; Gratia quod suum est, faciet. Sed si ista non capit Phereponus, multo minus capere ego nescio, cur ipse loqui his verbis pergat: *Quis dicere sustineat, qui modo pudore aliquo teneatur, nec omnem Religionis reverentiam exuerit, irritam plane esse verbi divini prædicationem, nec gratiam divinam cum ea conjungi, nisi accedat persequutio*? Iram quæso non profundat Phereponus. Non Augustinus, non Catholici umquam sensere, *irritam plane esse verbi divini prædicationem*, nisi illam persequutio comitetur. Immo nos affirmamus, Evangelii potissimum prædicationi Deum conjungere suam gratiam, suisque gratuitis donis reserare per illam aditum consuescere. Sed negari non potest, quin irritus quoque interdum sit prædicationis istius effectus, vel quod attentum animum ad illam homines non adhibeant, vel quod pervicaciam & cæcitatem luci Veritatis, & pulsanti Gratiæ opponant. Atque utinam Judæi, Muhammedis sectatores, Gentiles, & tot Hæretici, hujus calamitatis fidem nobis non facerent. Ergo ut ejusmodi pertinacia & cæcitas amoveantur, atque ut animum in prædicationem Veritatis solertius homines intendant, rigor & moderata severitas interponuntur interdum a legitimis Regibus sive Magistratibus, non sine ingenti animarum fructu. Qua in re, ut patet, non statuunt Catholici vim animorum emolliendorum in vexationibus adhibitis, sed in Gratiæ divinæ efficacia, quæ his modis tum utitur, ut de pertinacibus hominibus, incuriosis, & nolentibus, attentos ad verba divina, & volentes faciat. Neque vero umquam a salutaribus hisce pœnis Catholici disjungunt prædicationem Evangelicæ Veritatis, sed potius ad eas tantummodo confugiunt, ut ista prædicatio studiosius auribus accipiatur, & in mentem fluat.

Ad Augustini Epistolam centesimam quintam Phereponus notat, Augustinum nimio affectu occæcatum, in eo falsum fuisse, quod Donatistis, indulgentiam suæ factioni ab Honorio Imperatore concessam dictitantibus, mendacium exprobrarit. Nam, inquit Phereponus, eo tempore (uti e Concilio Carthagine XVIII. Kal. Jul. Anni 410. habito constat), libertas facta omnibus fuerat cujusvis Religionis sequendæ, ideoque non mentiebantur Donatistæ. Lectores autem suos Censor adire jubet Augustini Vitam ab erudito Benedictino

pro-

proxime præteritis annis elucubratam Lib. 6. Cap. 7. §. 2. ut Augustini errorem manifestius intelligant. Nos Auctorem Vitæ Augustinianæ adimus, & utique inde ediscimus, aliquando ab Honorio Augusto per dolum expressam, & revera promulgatam fuisse Legem Hæreticis faventem, quam non dubitamus, quin Donatistæ etiam in sui favorem interpretarentur. Verum Donatistas ab antiquis Legibus liberare animus Honorio non fuit; Epistola vero memorata Augustini (uti animadvertit & recte infert eruditissimus Scriptor Vitæ ejusdem) scripta fuit, antea quam reapse libertatem cujuslibet Religionis colendæ concessisset Honorius, quamquam Donatistæ famam jam concessæ evulgarent. Quare intelligat Lector, quanta huic Censori habenda sit fides.

Presbyterum quemdam Donatum, e factione item Donati, existimantem, & identidem repetentem, *neminem cogendum esse ad bonum*, Augustinus ita alloquitur in Epist. 173. alias 208. §. 2. *Attende quid Apostolus dixerit: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit. Et tamen tam multi, ut Episcopatum suscipiant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta quæ nolunt, donec iis adsit voluntas suscipiendi operis boni*. Phereponus pag. 498. Animadv. primo difficilem se præbere videtur ad credendum, fuisse olim, aut nunc *esse*, *qui vere cogantur dignitates & opes Ecclesiasticas accipere, quum antea nollent*. Scilicet nihil ille veretur in suspicionem adducere omnia, & ubicumque eum incessit cupido, ipsi Augustino abrogare fidem. Et sane miror, hominem hunc adhuc ignorare, vetari nos ab Æquitate & Caritate male sentire, immo non bene sentire de aliis sine potenti ratione. Ut enim hominis improbi est, neminem alium credere velle probum; ita imperiti est negare, quod nunc ipsa testatur experientia, & multo magis Augustini tempore testabatur. Numquid enim ille tam hebes, aut impudens fuerit, ut rem veluti vulgarem, & Donatistis compertissimam narraret, quæ multis jam non constaret exemplis? Immo complura antiquitatis monumenta, quæ heic innuere supervacaneum puto, hoc idem adhuc dilucide testantur. Deinde Phereponus ita differit: *Sed qui ita coguntur, putant etiam ipsi Episcopatum esse opus bonum; nec eum refugiunt, quasi malum quidpiam, sed tantum quod ei oneri recte ferendo impares se judicent. At Donatistæ malum per se esse ac Deo displicere, quamvis ea in re errarent, putabant id quod facere cogebantur; nec vexationibus aliter ut sentirent adduci poterant*. Detecto hoc Augustini paralogismo, res poscebat, ut aliquo documento Lectores suos Phereponus dimitteret. Inquit igitur: *Itaque nihil ad rem hoc exemplum facit, nec adhibetur ab Augustino, nisi more eorum Rhetorum, quibus satis est vel levissima verisimilitudinis umbra, ut sibi recte ratiocinari videantur; cujusmodi hominibus nimis scatuerunt per multa secula*

cula Christianæ Ecclesiæ , sed præsertim illo ævo . Optandum esset eos , qui publice causam Ecclesiarum suscipiunt , paulo studiosius Dialecticæ & Rhetoricæ severiori operam dare , ne tot sophismata , ac inanes phaleras plebeculæ venditarent . Et nos optamus , Ecclesiasticos non solum viros , sed & omnem veritatis cultorem , Dialecticæ ac Rhetoricæ severiori multum studere , ut a sophismatis ac inanibus phaleris abstinere discant . Sed itidem optamus , ut Critici viri non minus Modestiæ , quam eidem Logicæ , studeant , atque a petulantia temperent ; neque generali censurâ quemquam , veluti indoctum , Sophistam , ac levissimarum mercium propolam , traducant , quod ipsum aliquando errasse deprehenderint . Præterea optamus , ut magnos viros jam functos humanis rebus si quando emendandos suscipiunt (quod certe per nos licet) , sine supercilio , sine malignitate emendent , & *modeste atque circumspecto judicio de tantis viris* pronuntient , uti jam Quintilianus monebat ; neque impotenter insultent Ingeniis tam bene de re Literaria , & de Veritate , & de Religione alioqui meritis ; immo non prius quempiam ex iis carpant , quam sibi satis constet illorum error . An ab æquissimis hisce honestisque legibus Phereponus quidquam discesserit , jam puto Lectores sobrios atque honestos ante me dudum intellexisse . Sed heic vix ille ferendus , quod tam universali sententia percellat Augustini Seculum , quo floruere tot illustres , magnique nominis , ac ingenii Scriptores . Multo minus ferendus , qui nobis exhibere audet Augustinum Logicæ studiis perfunctorie excultum , quando vix alium inter veteres offendere possumus , qui acutiori mente , & meliori Dialectices usu , quum res poscebat , veritatem investigaret , defenderit , & Sophismata caverit . Nam quod & apud illum paralogismus quandoque occurrere aliquis possit , non ingenio , non voluntati , non Logicæ neglectui tribuendum id est , sed hominum conditioni miseræ , cui nullus propterea insultare sibi licitum putat , nisi qui se hominem esse fuerit oblitus .

Sed quid , si ne heic quidem Augustinus contra Logicam peccarit , ubi tamquam in opportuno loco ipsum ad Logicam addiscendam amandare videtur Phereponus ? Quid si Logicæ se minus gnarum , ne dicam Sophistam , heic se Phereponus prodiderit , ubi sophisma Augustini sibi redarguendum putat ? Periculum faciamus . Quid ajebat Donatus ille Donati sectator ? *Neminem cogendum esse ad bonum . Deum dedisse homini liberum arbitrium ; ideo non debere cogi hominem nec ad bonum* . Hoc ex Augustini Epistola nuper laudata discimus . Quid Catholicus ad hæc respondere debuit ? Num ostendere , Donatistarum Schisma esse malum , Unitatem Fidei & Ecclesiæ Catholicæ bonum esse ? Id fecisset inopportune . Neque enim poscebat Presbyter Donatista , ut sibi demonstraretur , *bonum esse* redire in Catholicæ Ecclesiæ gremium . Non ajebat : *Neminem ad malum esse cogendũ* . Ajebat :

Ne-

Neminem cogendum esse ad bonum. Hoc est, aut jam sibi persuaserat *bonum esse*, quod Catholici sibi inculcabant; aut saltem non negabat, & concedebat, *id esse bonum*, ajebatque *se sic velle errare*, *se velle perire* in Hæresi sua, uti infra Augustinus tradit. Quid aliud ergo Logicus vir ad Donatistæ effatum reponere debebat, nisi ostendere, homines *ad bonum* quoque impelli posse, atque debere? Quod Augustinus apposite facit producto vulgari eorum temporum exemplo, cui vel ipsi Donatistæ nihil objicere possent ac vellent, eorum nempe virorum, qui ad Episcopatum suscipiendum, hoc est, ad bonum amplectendum, cogebantur. Nihil ergo facit huc animadvertere, Donatistas malum putasse id, quod facere a Catholicis cogebantur. Ex Donati ultronea confessione assumebat Augustinus, id *bonum* esse. Tum ex Logicæ regulis id tantummodo evincebat, quod solum a Donato negabatur, videlicet, *cogi homines ad bonum debere*. Si *bonum* id esse negasset Donatista, tum Augustinus aliter sibi ad negantem respondendum novisset. Quamobrem nemo Logicæ præceptis instructus non intelligat, quantum ad rem faciat illa Augustini responsio, & quantum contra a Logica alienum fuisset ea respondere, quæ si Phereponum audire volumus, respondenda tunc erant. Pudere deberet hominem Criticum tam supine Censorem agere.

CAPUT DECIMUM.

Non infamatur ab Augustino Ecclesia trium priorum Seculorum, neque eidem affingitur aliqua dissimulatio iniqua. Non omnis persequutio improbata a veteribus Christianis, sed ea tantum, quæ pro errore contra veritatem exercebatur. Neque Ethnici criminari jure potuissent pœnas moderatas in aversos a Religione vera statutas. Augustinus erga Manichæos mitis, sed non idcirco incusandus, quod salutares Hæreticorum vexationes deinde laudarit.

FAcile ab iis, quæ ad Epistolam 185. olim 50. Augustini pag. 521. Animadv. habet Phereponus, expedire sese posset, quicumque Donatistarum insaniam, aut ex ipsius supra memorati Presbyteri facinore, aut ex tot aliis Historiarum monimentis colliget, eoque magis qui demum animadverterit, quam nullis rationibus, sed solum indignis suspicionibus omnia corrumpere, & denigrare Phereponus soleat. Quam artem si in isto Censore probare velimus, jam nihil erit, in quod sævire impune non possimus, culpamque falsitatis conferre. Sed ne heic quidem is sine responso dimittendus est, quippe multum exspatiatur, ut ostendat, Augustinum non animadvertisse, quantum ipse universam Ecclesiam Christianam trium priorum a Christo nato Seculorum suis dictis infamaret. Quei tam male Ecclesiam

ſiam habeat Auguſtinus, videamus. Donatiſtis dicentibus, *non petiiſſe a Regibus terræ Apoſtolos talia*, hoc eſt, ut vulgo dicitur, non invocaſſe ſeculare brachium pro tutela Religionis veræ, Auguſtinus reſpondet in ead. Epiſt. 185. Cap. V. §. 19. *Quis tunc in Chriſtum crediderat Imperator, qui ei pro pietate contra impietatem leges ferendo ſerviret, quando adhuc illud Propheticum complebatur: Aſtiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus?* Tum addit, ex quo Imperatores Chriſtianæ Religioni dederant nomen, potuiſſe illos, & debuiſſe pro ipſa Religione tuenda, & errore profligando, leges condere, Chriſtiana tamen moderatione dignas. Hinc Phereponus infert, Auguſtini mentem eſſe, a primis Chriſtianis improbatam non fuiſſe perſequutionem omnem: quod ſi verum eſſe ponimus, infamis ex Phereponi ſententiâ fuiſſet Eccleſia ſub Ethnicis Imperatoribus, graviter ſemper de perſequutionibus, quaſi humanitati contrariis, conqueſta. Expectamus a Pherepono argumentum, quo palam fiat, tam abſurda conſectaria venire ex Auguſtini ſententia. Ecce. *Si enim dicamus Chriſtianos antiquiores ea tantum de cauſa vexationes damnaſſe, quod in ipſos exercerentur, non in Ethnicos: habendi erant callidi diſſimulatores, qui tempori dumtaxat ſerviebant; quum damnarent quaſi impia & inhumana, quæ ipſi libentiſſime feciſſent, ſi potuiſſent.* Tum e veſtigio hæc alia ſubjicit: *Neque enim vetuſtiores Chriſtiani damnabant perſequutionem, quam ipſi patiebantur, ſed omnem omnino, quæcumque eſſet.* Poſtrema hæc verba ſi perpendantur, quamvis ſpeciem præferant rationis, & confirmationis ſuperiorum, nihil tamen aliud continent quam id, quod in quæſtione eſt. At quæſo non adferat pro re comperta Cenſor iſte, a vetuſtioribus Chriſtianis omnem omnino quæcumque eſſet, perſequutionem damnatam fuiſſe. Hoc ille dicit; ſed hoc illi adhuc demonſtrandum reſtat. Superiora ergo repetamus Phereponi verba, quæ ſane ad rem propoſitam faciunt. Ad ea vero ita reſpondemus, antiquos Chriſtianos non ideo de vexationibus fuiſſe conqueſtos, quod in ſe, & non in Ethnicos, exercerentur; ſed quidem quod exercerentur contra Veritatem, & contra Veritatis patronos, & in patrocinium patentiſſimæ impietatis, & infeliciſſimi & apertiſſimi erroris. Expoſtulantes de iniqua crudelitate numquam negarunt, quin moderatæ perſequutiones aliquæ a legitimis Regibus exerceri licite poſſent, ut ab impiis opinionibus pars populi ſibi ſubjecti liberaretur. Ergo nihil diſſimulabant Chriſtiani veteres; neque tempori ſerviebant; neque libentiſſime idcirco Ethnicos perſequuti fuiſſent, ſi potuiſſent; nam quamvis id liceat, ægre tamen a Catholicis ſemper factum eſt; neque parem Ethnicis vexationum menſuram reddidiſſent Catholici; neque alia præſtare cupiebant, quæ nunc ſibi Phereponus fingit; atque adeo ſententia Auguſtini veterem Eccleſiam minime infamat.

Senſit

Sensit Phereponus hæc sibi illico reponenda esse; quare hanc nobis justam defensionem eripere conatur, ita scribens pag. 521. *Non poterant dicere Christiani, se Veritatis esse patronos, Ethnicos mendacii. Nam quamvis verum hoc esset, controversia illa etiamnum pendebat, dum Ethnici contra sentiebant; armaque eis in Christianos, interea dum Christiani ipsi fierent, suppeditabantur; nam dum se pro Veritate stare illi putabant, debebant ex Christianorum sententia vexare aliter sentientes.* Quamvis Ethnici se pro Veritate stare putarent, attamen Christiani minus perspicaces fuissent, & rationem convincendi, atque exarmandi superstitiosi furoris numquam prudenter iniissent, si persequutionem omnem, quæcumque sit, damnassent. Tunc enim Ethnici, qui sese elumbes plane sentiebant, quum eo res veniebat, ut Christianos ostenderent non pios, non veritatis patronos, se vero non impios, non mendacii sectatores; vires resumsissent, & fortissimos, immo ex una parte invictos se præbuissent adversus Christianam gentem. Nimirum dimissâ quæstione illâ, utrobi, nempe, Veritas, & Religio vera staret, lubentissime in alteram quæstionem invasissent, num, scilicet, improbanda sit persequutio quævis. Argumentis autem tum a naturali ratione, tum ab omnium populorum institutis, tum ab ipsis Christianorum sanctissimis Libris, facile ductis, ostendissent, licere Magistratibus legitimis persequi, & divexare, improbos ac impios, ut aut emendentur, aut justas dent pœnas. Nos contendimus, in hujusmodi controversia rationibus obruendos fuisse Christianos. Quod profecto eorum apud Ethnicos bonam alioqui causam pessumdedisset, quasi Christiana gens, quam impiam atque superstitiosam illi credebant, ea falsa opinione eximere sese voluisset debitis impietatis suppliciis. Saltem, ut quisque intelligere potest, difficilis illa quæstio difficile composita fuisset, atque interim, dum componeretur, debacchari perrexisset confidenter in Christi gregem Paganorum furor. Restabat ergo, ut ad priorem quæstionem, quam unam revera nos dicimus agitatam, regrederentur Religionis Christianæ patroni, contemtoque Phereponi consilio, hoc solum peterent, hoc probarent, nempe ab impietate, atque a superstitione nimium abesse Christi Fidem; impium contra, atque superstitiosum esse Idolorum cultum, atque Ethnicos pro Veritate minime stare. Si heic vincebant Christiani, ex ipsorum Ethnicorum sententia divexandi amplius non erant; non enim illos, qui se pietatis & veritatis cultores probabant, suppliciis addicendos Ethnici credebant. At hoc facile, & illico, & invicte ostendere poterant Christiani, vel Pherepono judice: tantum eminet ac patet supra Ethnicorum superstitionem veritas Religionis Christianæ. Quod Christiani tantum sero profecerint, sero sævitiam Tyrannorum evaserint: non suæ causæ infirmitati, non spreto Phereponi consilio, tribuendum, sed im-

impotentiæ, & cæcitati Ethnicorum, quam heic pluribus describere non vacat. Non ergo, ut Phereponus autumat, arma in semetipsos Christiani suppeditabant Ethnicorum crudelitati, dum sentiebant, licere persequi impios; nam quum se impios non esse e vestigio & evidenter ostenderent, simul etiam persequutioni modus erat illico faciendus. Ministrasent potius rationem perpetuo sæviendi, si (quod Phereponus eos fecisse vellet) contendissent, ne in impios quidem & superstitiosos, & sacrilegos licitum esse animadvertere, & inique vexari, quos ideo vexas, ut impietatem erroresque nefarios contra Divinitatem ejurent.

Non conquiescit Phereponus, sed hæc addit: *Si potuissent prævidere Ethnici, adfore aliquando tempus, quo morte mulctarentur Diis Sacra facientes a Christianis Imperatoribus, nec sine plausu Episcoporum, licet alioquin in partes abiissent; Christianos infamassent, quasi factiosos & malos homines, qui non dicebant, quod sentirent, quum Religionem liberam esse oportere clamitabant*. Tum orationem suam ita concludit: *Nec dubito quin Ethnici, qui supererant in Imperio Romano, & vicini etiam Idololatræ, ut Persæ, talia Christianis objicerent*. Male accidit vetustioribus Ethnicis, quod hominem acutum, qualis est Phereponus, illorum ætas ac superstitio non tulit. Eos enim iste fortasse monuisset, ut in Christianorum animos profundius inquirerent, seque diligentius liberarent a gente seditiosa, & vindictæ sitim occultante. At nos æquius putamus, Ethnicos, si prævidissent, quæ vere a Christianis Imperatoribus præcipienda erant, nullâ infamiâ aspersuros fuisse Christianam sui temporis gentem; & siquidem fecissent, iniqua, ut ceteræ aliæ, fuisset hæc etiam accusatio. Numquam enim clamitaverant Christiani, non licere legitimis Principibus superstitionem & manifestam impietatem proscribere, & salutaribus pœnis urgere impios ad meliorem sententiam; sed quidem superstitiosum & aperte sacrilegum Idolorum cultum Christiani appellabant. Deinde magna inter Ethnicorum & Christianorum persequutiones intercessit differentia; quippe Ethnici invitos Christianos coëgerunt, Ethnicos vero invitos numquam coëgerunt Christiani veterem suam Religionem ejurare. Immo quæ capitalia supplicia memorat heic malevolenti animo Phereponus, in neminem decreta fuere, quod Ethnicismo intime addictus esset, sive quod Christo nomen dare detrectaret; sed in eos dumtaxat, qui externum Idolorum cultum, & nefaria sacrificia, impiosque superstitionis illius ritus vetitos exercere palam deprehenderentur. Quamobrem inique talia Christianis exprobrassent Pagani, qui sibi, quum rerum potiebantur, fas esse censuerant, invitos etiam Christianorum animos cogere timore mortis ad ejurandum Christum, & Idola colenda. Iniquissime autem tamquam seditiosos, & vindictam anhelantes dictitasent Christianos, quos, uti

San-

Sanctus Cyprianus, Tertullianus, & alia antiquitatis monumenta testantur, obsequium & fides erga legitimos Reges potissimum commendavit, quamquam in eum numerum & in eas vires excrevissent, ut Paganorum jugum excutere securi jam posent, & quamquam tam male quotidie haberentur a sævissimis Tyrannis, ut non destitui patientia ad miraculum accederet. Quare si Christianis ea, quæ Phereponus sibi persuadet, objecissent Ethnici superstites, ipsi numquam sane ad Christi Religionem inviti coacti: habebant Christiani, quo eis ora statim obstruerent, seque a simulationi, & perfidiæ, & crudelitatis nota defenderent.

Quum non sint, nisi suspiciones inanes, & odii dumtaxat ac livoris testes, prætereo notas, quas Phereponus habet ad Serm. CCCLIX. Augustini. Alia nos vocant. Quam sincera Catholicorum, saltem plerorumque, Caritas foret in Donatistas, jam supra docuimus, & eorum temporum Historia luculentissime docet. In Animadversionibus autem ad Cap. 1. §. 2. Libri contra Epistolam Manichæi exosculatur Phereponus ea Augustini verba, quibus se a persequutione alienum, & mansuetissimum erga Manichæos præbet. *Illi*, inquit Augustinus, *in vos sæviant, qui nesciunt, cum quo labore verum inveniatur, & quam difficile caveantur errores. Illi in vos sæviant, &c.* Sed oppido Censor dolet, Augustinum ad mortem usque in eam pia sententia non perstitisse; nam hunc Librum scripsit Sanctus Doctor circiter Annum Christi 397. Anno autem 412. plane mutaverat mentem. Ne nos quidem inficias imus, quin pia fuerit illa Augustini sententia; ejusque verba nos quoque alte in eorum animos immissa vellemus, qui nimio interdum rigore in Hæreticos sæviunt, & perdere, quam sanare malunt errantes. Verum debuit Phereponus ostendere, [illegible] piam fuisse alteram sententiam, in quam se meliori consilio tran[illegible] se postea Augustinus ipse fatetur. Nos æque piam, & Justitiæ consonam, & præterea Ecclesiæ ipsisque pertinacibus atque phreneticis utiliorem sæpe numero esse alteram etiam, dicimus. Ut enim pium esse potest facinorosis parcere, & non sævire in improbos, quia peccare humanum est, atque a vitiis criminibusque difficile abstinere se possunt homines, virtutemque sectari; ita pium, & æquum, & Reipublicæ, ipsisque scelestis utile est, in eos interdum sævire; ut aut ipsi, aut eorum exemplo ceteri emendentur. Neque aliter tum sentiebat Augustinus, vel quum in priore sententia fuit; siquidem scribit in eodem Libro Cap. I. *Dominum per servos suos regna subvertere erroris, & emendandos esse potius, quam perdendos* errantes. Ad emendandi autem rationem pertinere ait supplicia, exilia, orbitates, & molestias corporis. Cur vero mitiorem in Manichæos agendi formam probaret Augustinus, ipse docet, quia olim ejusmodi errore deceptus difficillime ad lucem veritatis evasit. Ceterum quum ait: *Illi in vos*

S *sæ-*

sæviant, *&c.* dubitare cogor, num respiciat ad justas puniciones, sive ad salutares pœnas a legitimis Magistratibus in Hæresim pestilentissimam decretas; an potius ad rationem disputandi, eosque coarguendi, quæ quum aspera & sæva esse possit, lenis tamen potius Augustino usurpanda videtur. *Ego*, inquit Cap. 3. §. 3. *sævire in vos omnino non possum*, *quos sicut meipsum illo tempore*, *ita nunc debeo sustinere*, *& tanta patientia vobiscum agere*, *quanta mecum egerunt proximi mei*, *quum in vestro dogmate rabiosus & cæcus errarem*. Augustinus certe sævire flagris, & castigationibus in Manichæos non poterat; poterat quidem disputatione, ac Libris. Quodcumque tamen intelligas, certe nusquam ibi Augustinus damnat, uti Phereponus sibi persuasit, promulgatas a Christianis Imperatoribus in Manichæos leges. Quod autem Phereponus miratur, ab Augustino cœptas esse probari Hæreticorum persequutiones, eodem tempore, quo Gratiæ ineluctabilis inspirationi omnes bonas hominum actiones tribuere cœpit: jam diximus, divinam Gratiam prædicationibus, cohortationibus, miraculis, & ipsis etiam salubribus vexationibus uti, ut viam sibi sternat in hominum corda, quibus numquam adimit essentialem Voluntatis libertatem. Valde autem fallitur Censor, *si ineluctabilis gratiæ* nomine significare vult, *necessitantem* (ita liceat loqui) & Calvinianam gratiam Augustino placuisse. Non alia heic ei fuit sententia, quam Catholicæ Ecclesiæ, ut jam doctissimi viri demonstrarunt; quare nil mirum, si cum ea Augustinus componeret sententiam de juste adhibendo rigore in pervicaces Hæreticos.

CAPUT UNDECIMUM.

Donatistæ multorum criminum rei, & puniendi quoque ex Legibus politicis. Probata ab ipso Deo moderata Hæreticorum vexatio. Inepta declamatiuncula a Pherepono afficta veteribus Christianis, qui persequutionem Ethnicam ideo injustam vocabant, quia pro impietate erat. Maxima disparitas inter Ethnicos, & Christianos Imperatores, quod est ad vexationem subjectæ gentis. Ad summas potestates pertinet coercere impios, & a vera Religione devios.

Libenter jam dimitterem istam quæstionem, si Phereponus, quem nimium urunt Dordracenæ Synodi tempora, & parium infortuniorum timor, finem loquendi hac de re facere posset. Tamquam ergo nihil hactenus attulisset, in Augustinum animosius iterum insurgit, quum hujus Librum primum contra Epistolam Parmeniani commentatur. Decreverat Constantinus Augustus in Donatis-

Digitized by Google

tas, non semel in Cæciliani accusatione falsi convictos, animadvertere. Hoc immaniter, & Osio Episcopo suggerente, a Constantino factum, criminabatur Parmenianus. Iterum Hæretico succinit Phereponus pag.602.; & ait: *Donatistæ propterea occidi non debuerunt, quod de Cæciliano probare non potuerant, traditorem fuisse, aut a traditoribus ordinatum; vel quod secessionem fecissent, quamvis immerito, a reliquis Ecclesiis Christianis; si modo legibus civilibus ceteroqui parerent. Hæc delicta & vulnera mitioribus remediis curanda fuerunt*. Quasi civiles Leges gravissime non lædat, qui calumniis alterum petit; quasi severissimæ pœnæ ab iisdem Legibus propositæ antiquitus non fuerint contra Calumniatores, & falsos accusatores, eosque potissimum, qui *ultimo judicio superati, Imperatorem gratiâ corruptum fuisse criminabantur*, quales, ut ex Augustino intelligimus, Donatistæ fuere. Quo autem supplicio dignos ex ipsis etiam civilibus Legibus non reputaret Constantinus Donatistas, qui ad judicium suum toties appellarant, toties falsi convicti fuerant, & tamen Imperialia Decreta flocci facientes, quasi causam obtinuissent, furioso Schismate (cui falsa ipsa accusatio originem dederat) tam pervicaciter Ecclesiam dilaniare atque infamare pergebant? Attamen Constantinus, ipsius forsitan Osii precibus delinitus, longe mitiori sententia, quam mererentur, Donatistas compressit, uti ex Historia constat: quod non satis considerasse, aut considerare noluisse Phereponus videtur.

Capite IX. ejusdem Lib. I. contra Epistolam Parmeniani de Hæreticis ita scribebat Augustinus: *In quo ex occulto imperio Dei, per manifestum hominum imperium, multa quibus coercerentur severissime constituta sunt; nec solum Hæreticis, quoquo modo saltem Christiano nomine dealbatis, sed etiam ipsis Paganis, &c.* In hunc locum ita scribit Phereponus pag.603. *Rectius dixit Augustinus, quam putabat, occultum esse imperium Dei de vexandis Hæreticis; nam profecto adeo in Apostolorum scriptis latet, ut nec ipse, nec alius quisquam id proferre adhuc potuerit*. Tum addit, eo latente imperio, excusari non posse Christianos Imperatores, *qui Ethnicos imitati, meras opiniones pro delictis habuerunt*, & contra sentientes gravibus pœnis affecerunt. Non enim res tanti momenti, *& cujus sunt tam horrendæ sequelæ*, umquam a Christianis tentanda erat, Deo non tantum tacente, sed etiam tot & tantis de amore in universum humanum genus iteratis præceptis, & disertissimis verbis rem vetante. Quod est ad Augustini verba, nemo non intelligit, *occulto Dei imperio* significari internam illam inspirationem, qua Deus cum Reges tum ceteros homines ad optimas & justas leges condendas, & ad virtutis opera occulte solicitare solet. Phereponus vero *imperium Dei*, sive præceptum, de vexandis Hæreticis aperte conscriptum in Apostolorum Libris exigit ab Augustino, quasi ab Apostolis omnia Regum jura Literis consignanda fuerint; quasi jus

Regum in pervicaces Hæreticos, sibi atque Ecclesiæ subjectos, ex ipsis Apostolorum, aliarumque sacrarum Literarum locis, rite non deducatur, & luculentissime demum non persuadeatur a recta Ratione. Certe Hæreticorum vexatio res magni momenti est; sed nos nullas inde *adeo horrendas sequelas* novimus, aut saltem non alias, quam quæ comitantur vexationem justam malorum ac improborum hominum. Ut enim istos ad meliorem frugem, ita illos ad meliorem mentem Magistratus legitimi, dispari tamen severitatis genere, pertrahere nituntur. Quod quum accidit (& sæpe de Hereticis accidisse notum est), optima est vexationis adhibitæ sequela tum homini emendato, tum Regi emendanti: quæ certe optima sequela longe superat & pensat quæcumque Phereponus afferre contra possit. Homini autem non minus timendum sibi est ex impiis opinionibus, e contemtu Ecclesiæ, ex Hæresi & Schismate, quam ex malis moribus. Proinde vituperare non potest moderatas Imperatorum Leges in Hæreticos, nisi qui pravas de Religione opiniones nihil hominibus, nihil Ecclesiæ veræ, nihil Reipublicæ nocere sentit, & iniquum putat urgere errantes, & pervicaces ad veritatem dignoscendam atque amplectendam, sive custodiendam. Neque vero quod tot præceptis amorem in humanum genus exposcat Deus, idcirco vexationes moderatæ in Hæreticos interdictæ dicendæ sunt. Nam ideo reapse nos illas ab ipso Deo probatas affirmamus, quia ex amore sive caritate in Hæreticos exercentur, quos non minus quam nos veritatis asseclas & erroris expertes vellemus, ut ipsi quoque nobiscum Deo miserante ab ira ventura liberentur. Amat & qui castigat. Innumera id exempla ostendunt, & Judicum in primis, qui justis pœnis nocentes plectunt, ut perversas eorum voluntates sanent. Alioqui ne morum quidem crimina Deus amantissimus hominum aut punita vellet, aut ipse puniret. Sed quod Censorem istum in tot paralogismos conjicit, illud est, quod tam Ethnicorum, quam Catholicorum, atque Hæreticorum sententias de Religione pari gradu habet tamquam meras opiniones, hoc est, a certitudine æque dissitas: qua in re an non ipse, qui tamen se Christianum dicit, desipiat, Eruditi judicent.

Ad Ethnicos Phereponus se rursus confert, quos capitali supplicio, si sacra Diis suis fecissent, mulctandos, decretum est ab Imperatoribus Christianis. Crudelem appellat Censor, & Christiana mansuetudine prorsus indignam hanc Legem. Augustino autem hujusmodi edicta laudanti talia reponit Phereponus pag. 603. *Hæc si possent laudari, omnia a Christianis, per tria prima secula, dicta contra persequutionem Religionis causâ, quasi stulta aut malâ fide dicta, essent habenda. Stultum enim fuisset id oppugnare, quod æquissimum esse putares, nam non persequutio ipsa quasi per se mala, potuisset ab iis oppugnari, sed*

tan-

tantum, quæ fieret contra recte sentientes. Crambem recoquere nos cogit Phereponus, & reponere, oppugnatam a Christianis fuisse non omnem persequutionem, sed eas tantummodo, quæ exercentur in veræ Religionis perniciem, ac in tutelam impietatis. Id ergo olim oppugnabant Christiani suis vocibus & scriptis, quod iniquissimum esse putabant, quum nempe ab impiis Ethnicis in Christianos recta sentientes fieret; æquissimum vero putabant, si pro veritate contra errorem factum fuisset. Quæ heic quæso umbra stultitiæ? At inquit Phereponus: *Cupiebant Christiani ab Ethnicis, dum Ethnici erant, omnem persequendi animum abjici; hoc est, se ab iis non vexari, quamvis Ethnici crederent eos in errore versari, quod multis locis probari posset*. Nos expectabamus testem, aut rationem aliquam, quibus demonstraretur, Christianos omnem olim, quæcumque esset, persequutionem detestatos. Phereponus affert id solum, quod in quæstione est. *Multis locis*, inquit ille, *probari id posset*. Cur tam avarus est, ut ne unum quidem producat? At nos legimus Christianorum veterum Apologias, Justini, Athenagoræ, Minutii, Tertulliani, Cypriani, & similium, & nihil tale reperimus. Toti illi sunt in demonstranda veritate & probitate suæ Religionis, in calumniis evertendis, in Ethnicorum impietate, ac injustitia prodenda: quo facto rectissime concludebant, iniquam esse persequutionem, quam sustinebant, atque adeo ab ipsa cessandum.

At Phereponus, lubenter dimissis veterum testimoniis, mirabilem rationem loco eorumdem de suo penu educit, ita scribens: *Quod si Christiani persequutionem non improbabant, si modo a recte sentientibus in errantes exerceretur; oportuisset eos, si animum nudare voluissent, sic Ethnicos alloqui: Nunc quidem, dum infirmiores sumus, o Ethnici, a vobis dissentientes clementer ferri cupimus. Sed si quando rerum potiemur, ne fallamini, non eamdem clementiam vobis præstare statuimus: Aras, Templa, ac simulacra omnia evertemus, sacrificiaque vestra ita vetabimus, ut sacra* Diis *vestris facere vobis capitale futurum sit. Interea vos oramus, ut erga nos clementer vos geratis, dum superiores estis, quamvis, si umquam Imperatores Christianos habere possimus, vos quasi impios simus interfecturi, si Religionis vestræ cultum tueri velitis*. Post hunc locum, quem integrum afferre placuit, ne sita in ipso victoriæ spe fraudaretur Phereponus, nemo, si eidem credimus, non intelliget, aliter quam Augustinus sentire debuisse Christianos vetustiores. *Hæc enim*, inquit Censor, *sunt necessaria sententiæ Augustinianæ consectaria*. Nos vero nullum aliud consectarium tam elegantis orationis a Pherepono confictæ videmus, nisi Phereponum ipsum in declamatoriis coloribus addiscendis non frustra collocasse tempus. Nam qui trutinâ severiore sententiam Augustinianam expendunt, hæc tam *necessaria consectaria* assequi intellectu non possunt. Primo

ergo dicimus, veterum quoque Christianorum sententiam fuisse, licere Magistratibus legitimis coërcere impietatem, ac superstitionem, quæ vere talis esset. Pro iis *multis locis*, quibus contrarium ostendi posse, ajebat quidem Phereponus, in speciem minans, sed non sine industria a proferendis abstinens, nos pauca dabimus. Justinus Martyr in Apologia secunda, quæ nunc ab eruditis prima dicitur: ἡμεῖς μὲν γὰρ πρὸς οὐδενὸς πείσεσθαί τι κακὸν δύνασθαι λελογίσμεθα, ἢ μὴ κακίας ἐργάται ἐλεγχώμεθα, ἢ πονηροὶ διεγνώσμεθα, Id est: *Nostra*, inquit, *ratio est, a nemine nos quidquam mali pati posse, si non aut malefici coarguamur, aut pravi cognitâ causâ judicemur esse*. Infra subdit: *Oramus, ut quæ Christianis objiciuntur crimina, inquirantur; atque si ita se habere probata fuerint, pro eo atque par est, puniantur, seu potius, acrius etiam puniantur*. Præcipuum autem crimen Christianis objectum, Impietas ac Irreligio fuit. Quare Justinus ab isto in primis purgat Religionem Christianam, ejusque cultores, atque doctrinam. In eadem verba scribit Athenagoras in Legatione pro Christianis. *Trium flagitiorum infamem rumorem de nobis spargunt: Impietatem, Epulas Thyesteas, concubitus incæstos*. ἀθεότητα, Θυέστεια δεῖπνα, οἰδιποδείους μίξεις. *Quæ si vera sunt, nulli vel sexui, vel ætati parcite, ad pœnas rapite, &c.* Tum rogat, ut si commenta hæc sint, atque calumniæ, a sæviendo temperent contra justitiam. Rogat, ut de Christianorum vita inquirant, quam innocentem invenient, & de eorum opinionibus, quas veras & pias non cognoscere nequibunt. Impietatis autem calumniam sibi primo loco suscipit diluendam.

Num ergo persequutionem quamcumque, an illam tantummodo, quæ contra probos, pieque ac recte sentientes fit, damnarent Christiani antiquiores, ex his judicent æqui Lectores. Tertullianus itidem, quamvis una cum aliis merito conquereretur, a Romanis Christianos propter diversas de Diis opiniones tam crudeliter vexari, quum tamen reliquis Philosophis in Imperio Romano liberum foret, quæ vellent de Diis, & de Religione Ethnica sentire: idem, inquam, Tertullianus Cap. X. Apologet. agnoscit, Christianos jure ac merito fore plectendos, ubi falsa & impia esse ostenderetur eorum sententia de Diis. *Scimus*, inquit, *Deos non colendos. Itaque Sacrilegii, & Majestatis rei convenimur. Summa hæc causa, immo tota est, & utique digna cognosci, si non præsumtio, aut iniquitas judicet: altera quæ desperat, altera quæ recusat veritatem*. En quo in loco statuat ille totum quæstionis cardinem. In opinionum videlicet examine. Si vera de Diis sentiant Christiani; injusta vexatio fuerit. Sin impia & sacrilega; tum justa persequutio. Addit propterea. *Exigere debetis, uti probemus, non esse illos Deos, & idcirco non colendos; quia tunc demum coli debuissent, si Dii fuissent. Tunc & Christiani puniendi, si quos non colerent, quia putarent non esse, constaret illos Deos esse*. Quibus ex verbis plane vi-

ne videas, non solum non improbatas, sed probatas a veteribus Christianis persequutiones, quum contra errorem ac impietatem fiebant; quæ ipsa Augustini sententia est.

Ergo non inquiat Phereponus, quæcumque ab iis Christianis dicebantur contra persequutionem adversus se commotam, mala fide fuisse dicta. Damnabant ii atque detestabantur persequutionem injustam, qualis apertissime erat, quæ contra eosdem fiebat; non autem damnabant, quæ juste fieri poterat contra patentissimam Ethnicorum impietatem. At Phereponus reponit: Ergo animus erat Christianis persequendi, quum possent, Paganos, & *oportuisset eos, si animum nudare voluissent*, ad Ethnicos loqui concinnâ illa oratione, quam nuper ex ore ipsius excepimus; *aut certe nihil obstabat, quominus eorum dicta sic interpretarentur Ethnici, si Christiani credebant, quod bisce temporibus credebat Augustinus*. Mirum est, hominem acutum nondum perspexisse, aut perspicere non potuisse, quantum intersit inter sentientem, licere aliquid facere, & volentem, sive cupientem facere id quod licitum creditur. Christiani veteres utique arbitrabantur, fas esse impios vexationibus moderatis ad meliorem sententiam incitare. At quis Logicam veram edoctus inde veluti necessarium consectarium deducat: ergo & cupiebant persequi impios? Innumera sunt, quæ facere licet; & tamen homines facere neque cupiunt, neque volunt, quia & ipsum non facere licitum est. Ridiculum præterea est, eam Christianis affingere orationem, quum Christiani illi nondum scirent, an opus aliquando futurum foret suppliciis ad cohibendam Ethnicorum superstitionem; & an Ethnici omnes Christi Fidem ultro non essent amplexuri; & an Imperatores sibi addictos tam cito habitura esset Christiana Religio. Deinde num spectabat ad privatos Christi Fideles dicere: *Nos statuemus, nos evertemus, nos vetabimus*, nos persequutionem faciemus? Regum, non privatorum, ista sunt jura; & velle talia ad Reges pertinet, non ad subjectos. Neque adeo inepti erant Christiani illi, ut incertam voluntatem Imperatorum futurorum tam circumscripte, tam fidenter in Ethnicos interpretarentur, quum ne certum quidem sibi foret, quis rerum status futurus esset, quũ Ecclesia hujusmodi Imperatores habitura erat. Quod ab Ethnicis interrogati respondere poterant, illud erat: An Imperatores, (si quando societas Christianorum habebit) contra vos asperi quicquam sint cunstituturi, nos latet. Scimus quidem, si id ab ipsis fiet, licite faciendum ex vestra ipsorum opinione, qua fas licitumque creditis impios & sacrilegos vexare, ut ad Veritatem assurgant. Quod est ad nos, paratissimi ad ostendendum sumus, & evidenter ostendemus, si nos audire sustinebitis, si æquas aures præbebitis rationibus, unam nostram Religionem Veritatis & Pietatis esse Magistram; atque adeo nullum vobis justum esse titulum tam crudeliter sæviendi in Christianam gentem.

Sed quod Phereponianæ declamationis absurdum auget, est comparatio instituta inter persequutionem ab Ethnicis in Christianos, & alteram a Christianis in Ethnicos commotam, quam postremam Phereponus invidiosissime commemorat, & lepide ex ipso Christianorum ore audire nos facit. Neminem ex Ethnicis interficiendum sanxere Christiani Imperatores, quod Ethnicismo adhæreret, quod Superstitionem minime ejurare vellet, quod Religionem Christianam non amplecteretur. Vel Honorii, & Augustini tempore ingens Paganorum copia pacifice agere sinebatur intra fines Imperii Romani, & in ipsa Urbe; immo ad Consulatum usque ascendebant Proceres aperte Pagani. Quid heic quæso simile cum persequutione teterrima ab Ethnicis tamdiu facta, cujus erat scopus invitas Christianorum voluntates, sine rationum pondere, & solo mortis metu, cogere ad abnegandum Christum, & ad colendos mortuos Deos? Quid ergo adversus Ethnicos ab Imperatoribus Christianis constitutum est? Nempe externum Ethnicæ Religionis, sive ut melius dicam, publicum Superstitionis exercitium Cæsarea lege interdictum, & capitale supplicium contra inobsequentes propositum fuit. Hanc legem *crudelem, & Christiana mansuetudine prorsus indignam*, Pherepono appellare placet. Verum vel ex ipsis Hæreticis Principibus nemo licitum sibi nunc non putat, cum externum cultum, publicumque exercitium interdicere illarum Religionum, quas impias & sacrilegas esse credit, tum inobedientes extremis plectere rigoribus. Petat homo ille a Batavis suis, ab Anglis, & reliquis Protestantibus, num id facere liceat, quando licitum sibi omnes duxerunt (in hoc tamen errantes) a suis proscribere finibus ipsius Catholicæ Religionis exercitium: quam, utut cæco odio ferantur, comparare numquam audebunt cum impia & manifesta Paganorum superstitione. Præterea videat novus iste Patronus Ethnicismi, quei nunc audeat crudelitatis postulare Imperatores, quod in suo Regno tolerare noluerint publicum Idolorum cultum, quem tantopere execrantur divinæ Literæ, & eradicandum jubet Deus; & non eradicare quum possis, crimen est, intactâ tamen in hominibus subjectis arbitrii libertate relictâ. Talia ab homine Christiano, & nequaquam hebete, expectanda non erant; eoque minus, quod ipsos Christianos ita loquentes inducat, ut videantur liberas Ethnicorum voluntates olim coëgisse ad Christi Fidem, & multis cædibus eorum fregisse contumaciam: quod falsissimum est.

Pergit Phereponus pag. 603., & adversus Augustinum demonstrare conatur, minime pertinere ad Imperatorum potestatem coërcere, vel punire impios, & a Religione vera alienos. Inquit autem, summis Potestatibus demandatam solum fuisse Legum civilium, & publicæ tranquillitatis tutelam; nullam vero societatem esse, quæ iis-

dem

dem Poteſtatibus detulerit *curam opinionum, præſertim Theoreticarum, ita ut eas ſanciant, quæ ipſis placebunt, proſcriptis omnibus aliis, atque auctoritate ſua, & armis, ſi neceſſe ſit, e Republica eliminatis*. Tum addit, neminem tam inſanum eſſe, qui putet ſibi neceſſe eſſe ſequi opiniones ſummæ Poteſtatis; alioquin innumera inde conſequentur abſurda. Sed quid attinet ultra immorari in illius rationibus referendis? Quæcumque ille habet, quadrare forſitan poſſunt in Batavorum, & Anglorum πολιτείᾳ, apud quos ſeculares Poteſtates, ſive civiles Magiſtratus, ſibi jus perperam arrogant dirimendi Religionis negotia atque controverſias; & apud quos (ſi principia ſequi velint, propter quæ a Catholica Eccleſia ſeſe disjungere licitum putarunt) nullis Conciliis, & ne ipſi quidem Eccleſiæ ſuæ, in Fidei cauſis, certa ab errore immunitas tribui poteſt. Apud illos, inquam, jure conqueri poteſt Phereponus Arminianus, quod Arminianos Hæreticos Calviniſtæ potentiores minis & pœnis olim a ſententia dimovere voluerint, quum certe ſecundum eadem principia magis iſti quam illi de veritate ſuarum opinionum certi eſſe non poſſint. Et nos habemus, quod Prudentius περὶ τοῦ de Gallieni Cæſaris edicto habet.

Damnes, ſi ſapias, anile dogma.
Juſſum eſt Cæſaris ore Gallieni.
Quod Princeps colit, colamus omnes.

Verum hæc neque in Religionem Catholicam, neque in Catholicos Imperatores quidquam conveniunt. Nemo noſtrûm dicit, nos ſequi oportere ſummarum Poteſtatum Religionem, quæcumque ſit; nam Regibus terræ numquam Deus pollicitus eſt, eos in Veritatis partibus ſemper futuros, neque eorum judicio dimiſit Religionis veræ criterium. Eccleſiam dicimus audiendam & ſequendam eſſe. Evidenter oſtendimus, contra Ethnicos aliaſque a Chriſto averſas gentes, veram in iſta Eccleſia Religionem reperiri; & adverſus Hæreticos æque evincimus, huic uni Eccleſiæ concedendum, & obtemperandum eſſe in quæſtionibus & judiciis ad Religionem pertinentibus. Huic igitur Eccleſiæ ipſi quoque Reges parent, nihil in hoc a ceteris Chriſtianis diſſimiles; ſed ipſorum Regum eſt cum Religionem iſtam veram, tum Eccleſiam ipſam, ejuſque unitatem auctoritate ſua tueri. Ut igitur verum eſt, ſummis ſeculi Poteſtatibus numquam conceſſum fuiſſe jus decernendæ Religionis veræ, aut ineluctabilis judicii ferendi de opinionibus ad Religionem ſpectantibus; ita falſum eſt, ad ſummas ipſas Poteſtates non pertinere defenſionem cœleſtis Religionis, & unitatis Eccleſiaſticæ. Primum Reipublicæ vinculum Religio eſt; & nihil magis hominum intereſt, quam aut veram ipſam Religionem cognoſcere, aut in ipſa permanere, quum & ideo in mundum invehantur, corporique copulatæ heic peregrinentur animæ, ut Deo vero ſerviant, & intelligant quid de ipſo ejuſque operibus creden-

dum,

dum, quisve ei cultus sit exhibendus. Nemo ergo non videat, non a populis tantum, sed ab ipso Deo demandari Principibus curam arcendæ impietatis, & servandæ ac propagandæ Religionis illius, quæ certa & divina probari potest; quippe quod aperte in civilem animorum concordiam, in Dei honorem, atque in incredibilem utilitatem populorum post mortem, cura ista redundet. *Quis mente sobrius* (utar Augustini verbis in Ep. 185. Cap. V. §. 20. olim 50.) *Regibus dicat: Nolite curare in Regno vestro, a quo teneatur, vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri? Non ad vos pertineat in Regno vestro, quis velit esse sive religiosus, sive sacrilegus: quibus non potest dici: Non ad vos pertineat in Regno vestro, quis velit esse pudicus, quis impudicus?* Usque adeo autem verum est, Religionis tuendæ curam summis Potestatibus traditam, & velut a natura insitam esse, ut vix ulla ostendi possit Respublica, quæ contra impietatem, contra violatores suæ Religionis, Leges aliquas non condiderit, quamquam illa sæpe Religio falsa ac sacrilega fuerit.

CAPUT DUODECIMUM.

Posito in Regibus jure vexandi impios, nulla Christianis, aut saltem Catholicis imminere debent incommoda apud Ethnicos & Muhammedanos. Religio Christi manifeste vera, eamque tueri pertinet etiam ad Reges. Pœnæ utiles, ut Hæretici in veritatem attentius oculos convertant. Quam sanctitatem in subjectis exigere debeant civiles Leges. Dissensiones in Religione politico quoque regimini noxiæ. Lactantii locus explicatus. Ecclesiæ Catholicæ aperta veritas, & potissimum in controversia cum Donatistis.

AT, inquit Phereponus pag. 603. *Si dixeris, non licere errantibus potestatibus facere, quod licet recte sentientibus, in labyrinthum inextricabilem te conjicies. Nam quis demum judicabit heic de errore? Credunt Ethnici, credunt Muhammedani, credunt Hæretici Principes te errare, qui te putas recte sentire; ac proinde te vexare debebunt, nisi forte velis tibi soli ab omnibus credi, a te vero nemini; quod furiosum esset.* Quæstio nostra est, num Regibus liceat moderatis vexationibus impios & a veritate Fidei alienos solicitare ad amplectendam Religionem veram. Magnum incommodum, si id licere affirmemus, inde minatur Phereponus; arrepta enim hac ipsa opinione, Ethnici, Muhammedani, ac Hæretici Principes, quibus persuasum est, se bene sentire, ceteros vero a germana Religione abesse, in posterum sibi jus tribuent debacchandi in recte sentientes. Fateor & ego non leve futurum hujusmodi incommodum. Sed velim scire, num Phereponus putet, aliquid desinere esse licitum ac bonum non alia de causa, quam quod eâdem ipsâ re impii

pii & scelesti illicite ac male utantur, aut uti possint. Licita & bona est auctoritas legitimis Principibus delata puniendi sontes & facinorosos. Certe a sua bonitate jus istud non cadit, quod sive mali, sive errantes Principes insontibus quandoque noceant, aut nocere valeant. Religionem veram amplecti, defendere, persuadere ceteris, & propagare, optimum cœloque gratissimum est. Num idem dicendum de amplectentibus, tuentibus, suadentibus, atque propagantibus Religionem falsam, sive Superstitionem? Istudne malum facere potis est, ut illud cesset, quod prius erat, bonum esse? Non ergo evincit Phereponus, injustam illicitamve esse impiorum & prave in Religione sentientium vexationem, eo quod eadem auctoritate possit & impius in bene sentientes uti. Sed eo semper deveniendum, ut quæratur, quis veram tueatur Religionem, & quis ab ipsa aberret.

Attamen, inquit ille, quis Judex erit? cui potius credendum? cur tibi uni cedendum, quum tu nemini concedere velis? Quid autem aliud heic agit Phereponus, nisi se conjicere in intoleranda illa absurda, quæ non ita pridem monuimus esse omnino vitanda? Nempe non sine gravi ignominia Christianæ Religionis necesse est ille sibi fingat, ita doctrinæ & Ecclesiæ, quam Servator tradidit, atque fundavit, occultam esse Veritatem, & lucem, sive tam parum evidentes parumque manifestas esse rationes Fidei nostræ, ut *furiosus sit* (verbis Pherepo- ni utor) qui sibi Christiano ab Ethnicis, Judæis, atque Muhammedanis credi, ipse vero nemini ex illis credere velit. Quis non miretur, ac doleat, ab homine, qui se Christianum dicit, furentes appellari Christianos, quum sibi de veritate Religionis nostræ tot ac tam invicta argumenta solidasque rationes proferentibus credi a ceteris volunt? Quid Christiani nominis hostes pro se in posterum non dicant, si nunc pertinaciæ sui erroris ita plaudentes inveniant ipsosmet Christianos? Deinde ex Phereponi sententia consequens erit, excusandos esse, aut excusandos credere se posse, quibus Christi Religio non arridet, & contra Superstitio placet; nam de vera Religione nemo in terris Judex esse potest, & *oportet*, *unusquisque sequatur & faciat, quod verissimum & optimum, ex animi sui sententia, ei videtur.* Hæc sunt Phereponi verba, post quæ nescio, quei damnare ille amplius pergat immanem & injustam Ethnicorum sive Judæorum crudelitatem in Christianos, nedum justam & moderatam Catholicorum severitatem in aversos a Religione vera. Quippe tum his, tum illis optimum ex animi sententia videbatur persequi gentem, Deo, ut credebant, invisam; ipsique Deo se præstare obsequium arbitrabantur, quum a se dissentientes plectebant.

Reliqua perquam horrenda consectaria, quæ hinc fluunt, iterum exponere opus non est. Intelliget ipse Phereponus, si animo minus nobis

nobis infenso in suarum opinionum effrenem licentiam inquiret. Quod si, ut Christiani toties ostenderunt, & facile adhuc demonstrare valent, evidenter Ethnici, Muhammedani, ceterique id genus homines Veritati repugnant; necesse est etiam, evidenter cognoscere possint, se in Justitiam peccare, quoties Christianos sanctissimæ Religioni addictos persequuntur, & persequi licitum putant. Neque porro minus constare potest, Hæreticos in errore versari, simul ac eorum doctrina & credendi methodus, exigitur ad constantissimas ac certissimas regulas Catholicæ Fidei. Quæ quum ita sint, ubi Principes Ethnici, Muhammedani, ac Hæretici vexare instituant Christianam atque Catholicam gentem, tanto se crimine illi obstringent, quantum crimen est apud Deum, ab ipsa Religione Christi & ab Ecclesia Catholica abesse ac defecisse. Catholicis vero tunc exerendæ sunt rationes cum Fidei nostræ, tum alienæ injustitiæ; quibus si nihil proficiatur, & errare ac sævire pergat cæcus persequutor: arma patientiæ tum expedienda sunt, & illa Apostoli verba alte animo committenda: *Omnes, qui in Christo pie vivere volunt, persequutionem patientur*. 2. Tim. III. 12. Non alia ratione, non alio clypeo sese tutati sunt veteres Christianæ Religionis Athletæ.

Sed nullamne, inquies, curam Religionis gerere debent Principes? Ita se interrogat Phereponus, atque ita sibi respondet pag. 63. *Maximam & quæ in hoc potissimum sita est, ut ne quis Religionis causâ alium vexet, aut male habeat, &c.* Ne nos quidem dicimus, vexari quemquam Religionis causâ debere sine auctoritate Principis. At hoc missum faciamus. Si igitur Phereponi judicio standum est, nullam fere aliam Religionis curam gerere Principes debent, nisi ut cuicumque subjecto liceat quam velit Religionem pacifice tueri. Dum sibi legibusque civilibus morigerum habeat populum, cetera Princeps contemnat, & pro nihilo ducat, Deum blasphemari, sacrilegis ritibus creaturas adorari, Christum fabulis accenseri, ejusque veram Ecclesiam, & Sacramenta ut lubet proscindi. Scilicet, si Pherepono credimus, nullam ferme Religionis curam gerere debet Princeps, sed tantum politicæ ac temporalis tranquillitatis, quam diversarum Religionum causâ turbari ipse numquam sinet. En ut solum temporalia Phereponus sapit. Sed oblitus est, ut puto, in sacris Literis Mosem, Phinees, Heliam, Jehu, Ezechiam, Josiam, & alios laudari propter pietatem, quod aut lucos, & Templa Idolorum disjecerint, aut impiis sublatis cultum ac Religionem Dei veri propagarint. Oblitus est, Religionem præcipuum esse bonum humani generis, politice etiam considerati. Neque perspexit, aliter Regem, quia homo est, aliter quia Rex est, & Rex Christianus, inservire Deo, ac æternæ hominum felicitati, debere. Quod si hominum singulorum virtus est, & quoddam etiam debitum, Veritatem cognitam propagare, ac bonum

dif-

Digitized by Google

diffundere, erroremque atque superstitionem auferre: quanto magis Regum munus id erit, quorum curæ tradita est vera populorum felicitas, quorum auctoritati demandatum & vitia emendare ac evellere, & virtutes, quarum prima Religio est, conservare, pœnis quoque, si res poscat, adhibitis?

At, reponit Phereponus pag. 604. *nullâ aliâ tutelâ indiget Veritas, nisi ut ei liceat luce propria fulgenti oculos hominum ad se convertere, & firmis rationibus animos eorum allicere. Nulla erroris oppugnatio certior est quam ut perspicue confutetur, & libere retegantar hallucinationes. Sic ergo faveant Magistratus Veritati, sic Errori adversentur. Ubicumque utrumque licebit facere, brevi de Errore Veritas triumphabit.* Profecto & nos dicimus, nullam erroris oppugnationem esse validiorem, quam ut perspicue is confutetur; immo nullam aliam ejus oppugnandi rationem legitimam nos novimus, quando ipsas errantium vexationes ideo solum probamus, quod a veritate devii per eas fieri soleant, attentiores ad perspiciendos errores. Nullâ autem aliâ tutela, quam confutatione errorum, juvandam esse Veritatem, & etiam si nil aliud agas, brevi de Errore ipsam esse semper triumphaturam, suadere quidem, sed nobis numquam persuadere Phereponus poterit. Nimium in nostros omnium oculos experimenta contraria, eaque passim, & omnium temporum, incurrunt. Certe arbitretur, ut puto, Phereponus, cum Veritate consentire Arminianorum opiniones. Easdem porro perspicue exposuerunt Arminius, Episcopius, Grotius, & alii non pauci; contrarias quoque rationibus variis insectati sunt iidem. Numquid vero in Arminii sententiam ingenti copiâ concessere conterranei saltem Calvinistæ rigidiores? Numquid Calvini dogmata de Lutheri erroribus hucusque triumpharunt? Num de ipsis Idololatris, atque Judæis, quibuscum versantur Batavi? Alia innumera exempla prætermitto. Aut ergo fateatur Phereponus, veritatem sibi suisque deesse (quod nos credimus): aut intelligat, non sufficere interdum veritatis prædicationem; sed moderatas quoque & opportunas vexationes non parum prodesse ad effringendam pertinaciam & cæcitatem, quam Veritatis prædicationi opponere solent errantes. Neque solum obduratæ perstant in veteri errore mentes, sed quotidie in novos alios diffluunt, in Hæreses, in Schismata, in Scepticismum ac Atheismum ipsum, si nullo freno, si nullo terrore compescantur. Non ergo Veritatis, sed Erroris conservatio & propagatio ex ea licentia, & pace dimanat, quam Phereponus tantopere extollit atque commendat. Confutatione autem non indiget, quod subinde ille in culpam potius Christianorum, quam in vitiosos Ethnicorum affectus, rejiciat feram post Constantinum ipsum de Ethnicismo victoriam. Nemo rerum causas intime perscrutetur, & Historiam calleat, secumque reputet, quid ante & post Constantinum, &

nostra

nostra etiam tempestate, factum fuerit, & fiat: cui statim innotescere non possit, quam leviter, quam sine pudore, & quanta cum infamia Christianæ Religionis, atque contemtu veritatis, talia nunc a Pherepono obtrudantur.

Infra contendit idem Censor, imperite ratiocinari Augustinum, dum in Hæreticos, atque in impias dissensiones juste exerceri posse rigorem legum putat, quia Apostolus inter opera carnis enumerat *fornicationes, immunditias, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, & hæreses*. Inquit ergo Phereponus: *Quis ignorat, quæcumque Evangelicis Legibus damnantur, & quæ præsertim Paulus loco ab Augustino allato perstringit, civilibus legibus nec solere plecti, nec posse?* Tum addit, *Leges civiles esse hominum conditioni attemperatas, nec ab iis eximiam quandam sanctitatem postulare, sed tantum eam virtutem, sine qua Civium societas incolumis esse non potest*. Augustinus locum Apostoli attulerat, ut ostenderet, Hæreses, & Schismata, & dissensiones in Doctrina Fidei, iniquitatis esse fructus. Quum vero Idolorum cultores juste puniri posse Donatistæ faterentur: hinc Augustinus Hæreticos quoque merito vexari atque coërceri posse inferebat. Phereponus contra neque Hæreses, neque Idolorum cultum inter ea crimina recenset, propter quæ a civilibus Legibus sunt omines male habendi. Quod quum audio, mihi videor audire hominem nulli Religioni addictum, aut certe a veritate Religionis Christianæ alienum, qui jura dumtaxat politica atque temporalia populis præscribat, nihilque de Religione vitiosa vel falsa curandum esse summis Potestatibus dicat. Sed nos respondemus, pleraque ex iis, quæ per Apostolum damnantur, civilibus Legibus posse, ac solere interdici, atque puniri, præsertim si hæc vitia potiorem populi partem occupent, aut in immodicos excessus erumpant. Deinde dicimus, Idololatriam, Impietatem, Hæreses, & Schismata, mala omnium gravissima esse. Quare ubi populi & Reges in Christi Religione, & Ecclesia descripti sunt, hoc est qua Christiani sunt, & auctoritate eminent, quantum possunt studere debent, non solum ut ne tantum bonum inter cives pessum eat, sed etiam ut perditum recuperetur. Numquid enim liberum esse, & licere impune cuicumque debet vel temerario vel deliranti, frangere divinitus datas Religionis veræ Leges, & cœlestia Dogmata falsi arguere, & impiis opinionibus animos hominum corrumpere, & Deum blasphemiis appetere, & Sacerdotibus a Deo constitutis negare obsequium, & recte sentientes erroris per calumniam arguere, & dissidiis prout lubet unitatem Fidei atque Ecclesiæ disrumpere, populumque aut exemplo aut prædicatione in errorem ac impietatem impellere? Quid fiat de sanctissima Religione, si nullo freno compescenda est ingeniorum licentia, atque animorum corruptio? Utique civiles Leges eximiam quandam

san-

ſanctitatem a populo non exigunt, & humanæ infirmitati indulgent. Sed qui a germana Religione abeſt, & Idolis famulatur, & ambitioſo Schiſmate dilaniat Eccleſiam Dei, non ſolum mediocri illa ſanctitate caret, ſed execranda impietate abundat, a qua niſi ante mortem ſe expediat, neque ipſi proderit mediocris ſanctitas, neque ulla virtus. Nequit autem fieri, quin & civilis ſocietas ex his etiam diſſenſionibus aliquas tandem contrahat rimas, & potiſſimum ſi ſcriptis & eruditione error invadatur, veritas deprædicetur: quod facere jubentur Chriſtiani manifeſto ſuæ Legis præcepto, & Caritatis conſilio, & Juſtitiæ fiducia. Etenim ægre fert unuſquiſque, ſe Deo inviſum credi propter ſuas opiniones, impiumque idcirco, & Antichriſtum, & errantem ſeſe appellari, ſibique æternæ mortis pœnas ab aliter ſentientibus deputari. Hinc odia, ſimultates, atque contentiones, quas nulla Hiſtoria non refert, ipſaque experientia nunc etiam abunde teſtatur. Quid, quod ab Evangelica ipſa Lege jubemur Hæreticos, & impios, devitare, atque ab eorum abſtinere commercio, niſi aliud neceſſitas politica ſuadeat? Plerique autem Politicæ Diſciplinæ Magiſtri ſatis oſtendunt, Religionum diverſitatem civili etiam Regnorum tranquillitati, & concordiæ nimium nocere. Quis igitur injuſtitiæ poſtulare audeat Reges auctoritate ſua uſos, ut una vera Fides propagetur, ut error proſcribatur, ut unitas Religionis & Eccleſiæ cuſtodiatur, ſive inſtauretur, atque ut legitimus Chriſti grex in mille Sectas Opinioneſque contrarias atque abſurdas pro hominum arbitrio quotidie non ſcindatur; quod fieri, ſi Phereponianis conſiliis contenti ſumus, facillime poteſt ac ſolet?

Alia ſunt, quæ congerere me vetat alio feſtinans oratio. Sed reponit Phereponus iſta Lactantii verba e Lib. 5. Cap. 19. mihi 20. Div. Inſt. *Defendenda Religio eſt, non occidendo, ſed moriendo* (*monendo* habent alii Codices); *non ſævitia, ſed patientia* (*ſapientia* habent alii Codices); *non ſcelere, ſed fide. Illa enim malorum ſunt, hæc bonorum*, &c. *Nihil eſt tam voluntarium, quam Religio; in qua ſi animus ſacrificantis averſus eſt, jam ſublata, jam nulla eſt.* Hæc, ut opinor, loca illa ſunt veterum Scriptorum, quæ nuper ajebat Phereponus, ſe poſſe, at nolle producere in ſuæ ſententiæ tutelam. Non diſſimilia ex Arnobio petere potuit, hoc eſt ab ejuſdem Lactantii Magiſtro. Equidem excipere poſſem contra iſtorum Scriptorum auctoritatem, quæ inter Chriſtianos tanti, ut conſtat, non eſt, & cui graviorum Patrum ſententiam opponere liceret: attamen reſpondere juvat, talia quidem poſſe convenire in Ethnicos, non autem in Catholicos Principes. Illis una cura erat Chriſtianam gentem non monitis, non rationibus, non doctrina, ſed cædibus, & immanibus tormentis vincere. Chriſtiani vero Principes gentem nondum Chriſto deditam non ſine perſuaſione, argumentis, & Caritate ad rectam Fidem pertrahe-

re

re conantur. Si aliqua vi interdum utuntur, & vexationibus, moderate & ex amore utuntur, qualis pœnarum usus deceat Patrem, ac Principem amantem, non crudelem Tyrannum. Et ne nos quidem eos umquam occidendos profitemur, ideo dumtaxat quod a nobis diversa sentiant: quippe nostra quoque sententia est, Religionem voluntariam esse debere.

Quamobrem nihil heic simile habet Catholicorum Principum usus cum teterrima Paganorum impotentia atque crudelitate; neque Lactantii sententia excludit salutarium pœnarum usum, quem in parentibus vel amantissimis contra filios reluctantes atque errantes nemo est qui vituperet aut damnet. Lactantius vero, atque Arnobius, nihil aliud detestabantur, quam vim sine persuasione & ratione adhibitam, & vim crudelissimam, quæ invitis voluntatibus Religionem ingerat. *Non audent*, ajebat eodem loco de Ethnicis Lactantius, *quicquam de rebus docere divinis, ne & a nostris derideantur, & a suis deserantur*. Furor & sævitia pro rationibus erant. Igitur quamvis statuamus, uti revera statuendum est, Religionis veræ electionem voluntariam esse debere, atque ad illam invitos homines non esse adigendos; adhuc tamen statuendum est, licitum esse ac saluberrimum severitatis usum, qua homines urgentur, ut falsam Religionem, impietatem, erroremque suum animadvertant, veramque Religionem rationibus victi libere ac voluntarie postea amplectantur. Hoc est, etiamsi voluntarium esse debeat, Virtutem & Religionem veram sequi, nam sine voluntatis consensu Virtus nulla est, atque Religio; attamen liberum esse cuicumque non debet in vitia voluntarie ferri, in impietate pacifice vivere, & a Veritate, sanctâque Religione pro suo arbitrio deficere. Postremum hoc ostendat Phereponus; ostendat, liberum esse debere cuicumque maximâ ignominiâ afficere Deum, & abuti sua potestate illum, qui ab impietate, ac errore omnium perniciosissimo per aliquas molestias revocare conetur subjectam gentem, ipsamque facere Deo amicam; demonstret, præter jus & fas agere, qui moderato rigore cohibeat arrogantes, ignaros, & scelestos, quominus a veritate ac unitate Catholicæ Ecclesiæ tanti facienda sese libere divellant, & Schismata ac Hæreses ita Deo invisas conflent. Denique respondeat Patribus, & Augustino in primis, tanta argumentorum copia id licere, & laudandum esse ostendentibus. Sed ille rem confecisse se putat, quod unum aut alterum ex iis argumentis cursim; ut hactenus vidimus, arrodat.

Incommoda interim nobis ille minatur ex hujusmodi sententia. Verum hæc abesse debere dicimus, quia dum attente rationes expendantur, constare potest, & re ipsa constat, quænam sit vera, quænam falsa Religio; quo posito nemo nisi cæcus & summe impius persequi potest Religionis veræ cultores. Eo tamdem illi necesse est dilaba-

labatur, ut neget constare posse, sive dicat incertum esse, cuinam sit germana Religio. Nos contra id falsum esse ostendimus ex absurdis, consequentibus hujusmodi sententiam, Stoicis, Symmacho, aliisque recentioribus non ingratam. Provocamus deinde ad experientiam, immo ad ipsum Phereponum, qui negare nequeat, quin falsitas cujuscumque Religionis a Christo aversæ evidenter intelligi possit. Quod si Ethnicis, Muhammedanis, atque ipsis Hæreticis id non constare dicatur, ii monendi sunt, ut attentius rationes Catholicorum audiant, & æquius judicent. Sin errorem vel his auditis fovere pergant, ii non placide ferendi sunt, qui ex affectu pravo ac pertinacia videre nolunt, quod æquus omnis judex videat. Non autem damnandi, qui temperatâ aliqua vexatione illos urgent ad intuendam veritatem nostræ Religionis, & errorem suæ. Immo commendandi, qui recta in Religione perstant, rationibusque, ac persuasionibus, & prædicatione non minus demonstrare, quam propagare conantur rectam hanc Religionem, & salutari etiam severitate ex officio Caritatis in subjectam gentem utuntur, ut ista aut erudiri ad Veritatem se patiatur, aut ad ipsam Veritatem, quam temere deseruit, se rursus restituat.

Quod est ad Augustinum in Donatistas agentem, nihil evidentius est, quam ipsum pro bona causa adversus errorem scripsisse, & moderatum rigorem Legum jure ab ipso fuisse probatum. Lepidum autem se nobis exhibet Phereponus, quum pag. 493. in notis ad Aug. Epistolam XCIII. argumenta ejusdem pro æquitate persequutionis in Donatistas factæ his verbis amoliri nititur. *Heic & ubique statuit, atque adsumit pro comperto Augustinus, quod in controversia erat positum; suam nimirum Ecclesiam fuisse unam, exclusis Donatistis, Christi Ecclesiam. Non equidem probo Donatistarum Schisma; sed cum illis disceptanti absurdum fuit perpetuo id adsumere, quod præfracte negabant.* Is fuit Donatistarum error, ut illius Schismatis injustitia facilius, quam aliorum complurium, liquido se prodere posset. Pleræque aliæ controversiæ inter Christianos in Juris & Opinionum discordia versantur. Illa in Facti contentione potissimum sita erat; quare civili etiam Judicio dirimi, ejusque asseclæ ad formam juris communis absolvi, sive damnari poterant. Et re ipsa, ut unum hoc dicam, Cæcilianus non semel objecta sibi crimina purgavit cum in Imperatoris Aula, tum in Conciliis Episcoporum. Nisi Donatistarum vesaniæ aliter visum fuisset, jam sublata erat Schismatis causa. Id æquus omnis rerum æstimator tunc perspiciebat; nunc aperte idem nos perspicimus; & ipse Phereponus non heic tantum, sed alibi quoque Donatistarum Schisma improbavit. Quid est ergo, quod idem Phereponus adversus Augustinum nunc habet? *Assumit Augustinus pro comperto, quod in controversia erat positum.* Hoc est, male Augustinus contendit, justam esse in Donatistas Legum severitatem, quia nondum osten-

 dit,

dit, injustam esse ipsorum Donatistarum secessionem, & Hæresim. Qua in re lepidum, ut dixi, nobis se præbet Pherepouus. Nam si constat illi, æque ac reliquis nostrorum temporum Christianis, inique Donatistas delirasse: cur nunc ille petit, ut eadem veritas ab Augustino demonstretur? sive indignatur, quod demonstrata non fuerit? Si hoc unum, (ut jure vexatos Donatistas intelligamus) Pherepono, & nobis deest, nempe intelligere prius, an Donatistæ a vera Ecclesia exciderint: jam Pherepono, jam nobis id certum est atque compertum. Ergo hinc arguere, Pherepono non repugnante, debemus, merito exagitatos fuisse Donatistas protervos, & injustæ secessionis reos. At, inquit ille, Donatistæ hoc præfracte negabant; & Augustino demonstrandi onus incumbebat. Quid hoc quæso ad nos? Non Augustino jam e vivis sublato; sed nobis viventibus persuadere Phereponus cupit, justum vocari non debuisse adhibitum adversus Donatistas rigorem, quia Donatistæ se perperam egisse præfracte negabant, & Augustinus eos rationibus non convincebat. Ergo nos, quum vel ex ipsa Phereponi confessione liqueat, perperam Donatistas egisse, ideoque superfluum sit id ab Augustino demonstrari: nos, inquam, judicare debemus, justis legibus compressam fuisse Donatistarum amentiam, licitamque fuisse persequutionem illam, alioqui moderatam, qua scilicet, ut cum Augustino loquar, *potius admonerentur ab errore discedere, quam pro scelere punirentur.*

Inquiat porro Phereponus, quidquid sit de confessione mea, absurdum semper fuit Augustino id assumere pro comperto, quod Donatistæ negabant. Mihi autem mirum videtur, hominem hunc tam inani censurarum genere delectari, & distinere Lectores. Quotus enim quisque est, qui nesciat, quot scriptis & argumentis, & quam evidenter Augustinus, vel antea quam Epistolam XCIII. scriberet, Donatistarum sophismata, & errores disjecerit? Deinde in eadem Epistola ad Vincentium id præcipue quærebatur, num persequutio omnis illicita sit; Augustinus autem ostendit, eam esse laudandam, quæ pro Veritate contra pertinaciter errantes ex officio Caritatis instituitur. Tamdem in ipsâ eâdem Epistola multa habet Augustinus, ex quibus intelligere possit quilibet veri amator, justitiam a Catholicis, culpam a Donatistis pervicacibus stetisse. Quamobrem, tametsi Augustinus nihil in ea Epistola attulisset pro bona Catholicorum causa, absurde non egisset: quanto autem minus absurde egisse dicendus est, quum & ibi unam Catholicorum Ecclesiam ostenderit esse Christi Ecclesiam? Si Donatistæ id præfracte negabant: num propterea minus nocentes erant? Num eorum negotio vim Catholicorum rationum frangebat? Minime gentium. Nunc illius controversiæ judices sunt æqui Lectores, & victoriam sine dubitatione adjudicant Catholicorum parti. Iidem quoque judicabunt, num Phe-

Phereponus quidquam solidi hactenus depromserit, quod negotium facessere possit Augustino affirmanti, moderatam errantium in Fide, & deficientium ab Ecclesia vera, vexationem licitam esse. Et tamdem, ut spero, animadvertent, non Augustinum pro comperto adsumsisse, quod in quæstione erat, sed quidem Phereponum graviter errare, quod semper pro comperto adsumat, veram Religionem, & germanam Christi Ecclesiam, certo cognosci, atque evidenter apparere non posse in terris, atque eodem jure præditos, & in eodem incertitudinis loco esse quoslibet hominum cœtus, quod est ad Religionem.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

In Judæos, Ethnicos, & Muhammedanos minus aspere agendum Catholicis Regibus. Rigidius habere Hæreticos fas est. Et in eos tamen spiritus lenitatis est retinendus. Hæretici meri, Hæretici seditiosi. Postremi pœnis gravibus digni, sed non fingenda crimina. Hæreticos alienæ ditioni subditos plectere non licet. Errantes alii pertinaces, alii dociles. Inter primos mitius habendi, qui cum lacte biberunt errorem, quam qui ultro errorem adsciverunt. Attamen & heic audiendæ Caritatis voces, misericordiæ futurus locus. In errantes non pertinaces clementius agendum. Quæ regulæ Judicibus Catholicis heic futuræ.

DIximus hactenus, licitam esse temporalem vexationem errantium in Fidei Doctrina, ut ab errore ad veritatem assurgant. Non tamen diximus, licere semper, multoque minus diximus, semper debere Principes pari severitate mederi animis ægrotantibus. Etenim quod est ad eos, qui foris sunt, hoc est ad Ethnicos, Muhammedanos, atque Judæos, & si qui sunt horum similes: Principi non licet eosdem afficere suppliciis, & urgere aspere ad veram Fidem amplectendam. Fas est quidem publicam professionem, & externum Superstitionis exercitium iis interdicere, privilegiis in reliquos effusis eos privare, atque etiam, dum converti nolint, & Regibus commodum videatur, e Regno dimittere & expellere, ut a Religionis veræ cultoribus illorum sedes justius ac utilius occupentur. Ceterum nocere eorum vitæ, eorum corporibus, eorum fortunis, illa dumtaxat de causa, quod in errore pertinaciter versentur: a Catholicæ Ecclesiæ doctrina nimium abhorret. Si qui auctoritate sua, in Americanos præcipue populos, abusi sunt, Religionis titulum impotentiæ ac avaritiæ propriæ obtendentes; ii non solum apud omnes male audierunt, sed Apostolicæ etiam Sedis oraculo compressi sunt.

Quod est ad Hæreticos, quos Ecclesiæ subdidit Baptisma Chri-

sti, nos aliis juribus utimur. Profecto ubi intelligas, esse veram apud apud Catholicos Ecclesiam & Religionem Dei, idque demonstrari posse statuas (quod certe nos statuimus): illico Justitia & Caritas postulant, ut nulli curæ parcas, quo tantum bonum in populis, jam illud libere amplexis, sartum tectumque tueare. Abominandæ perduellionis crimen est, a veritate jam suscepta deficere, & in errores perniciosissimos sese conjicere. Tum quis ferat intolerandam illam ambitionem, quæ & Ecclesiam discindit, & aspernatur datam divinitus Sacerdotum choro, summisque Pontificibus auctoritatem? Magni sceleris reos nemo eos non agat, qui non errasse contenti, alios quoque in Fide & Veritate stantes, aut prædicatione errorum, aut exemplo, polluere & seducere nituntur; & aures ad Veritatis argumenta, ad monita Pastorum, pertinacissime claudunt; & infamant innumeris modis, ridendamque exhibent veram Christi Religionem atque Ecclesiam. Heic frenis indiget humani Arbitrii libertas; heic ipsis hominibus expedit Legum rigore ac terrore compesci; atque ut laudandæ sunt Leges, quæ nos impie agere vetant, ita commendandæ, quæ nos impie credere ac sentire non sinunt. Si rationes, si persuasiones, aliæque mitiores Artes nihil proficiunt: non irascendum Medico asperis utenti remediis, ut sanet; sed ægrotorum pertinaciæ, se aliter non permittentium sanari succensendum est.

Neque tamen heic ego sum, ut suadeam, Hæreticos ab Ecclesia damnatos, morte ipsa esse mulctandos. Mihi potius & unice sumo, commendare & suadere summis Potestatibus moderationem hac in re & mansuetudinem Sancti Augustini, cujus nunc negotium agitur. Certe ille semper absuit a suadendis extremis suppliciis in Hæreticos vel pertinaces. Quæ adhibere quamquam multorum sententiâ & liceat, & prosit interdum, attamen ab ipsis quantum fieri potest abstinendum, & solicite Principibus cavendum est, ne aut Justitia, aut Caritas in eorum usu quidquam lædantur. Ecclesiasticorum autem omnium esse puto, Legum justitiam hocce in negotio mitigare potius, quam accendere, & *spiritum lenitatis* ab Apostolo commendatum, non vero sævitiam, ubique prodere; & meminisse, *Ecclesiasticam lenitatem, Sacerdotali contentam judicio, cruentas refugere ultiones*, uti ait Sanctus Leo in Ep. 93. Tantum autem abest, ut Ecclesia suadeat extremam severitatem in devios a Fide, ut ab ipsis sacris arceat religiosos viros, talia suadentes, aliquove pacto in judicium mortis influentes. Ideoque vel quum incorrigibiles atque damnatos Hæreticos secularibus Judicibus tradit, obsecrat, ut leniter in ipsos agatur: quod vellem, semper ex animo, & non interdum ex consuetudine, per nonnullos factum fuisset. Quamquam enim dicamus, Judices, Principes, & Reges contra jus fasque non agere, quum in Hæresi & impietate obfirmatos, aliorumque seductores, extremis

etiam

etiam plectunt pœnis; & quamquam fatendum sit, nimiam humanitatem, ac impunitatem errantium ad errores & crimina multiplicanda inservire, & idcirco necessarius sit Legum terror, & justissima sit pœnarum temporalium severitas: nihilominus ad neminem magis, quam ad Christi Sacerdotes pertinet, mitiora semper consilia eligere & præbere; atque obstare, ne plus quam deceat, & expediat, & æquum sit, in hujusmodi hominum genus sæviat Secularis potestas. Dicam enim cum Apostolo Heb. V. I. *Omnis Pontifex ex hominibus assumtus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt apud Deum; qui condolere possit iis, qui ignorant, & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.*

Itaque primo animadvertendum est, duplici de causa reos esse posse Hæreticos. Altera est Hæresis ipsa, sive error in fidei doctrina, & dissensio ab Ecclesia vera. Altera est seditio, & contemtus civilium Legum. Quoties ab obsequio & obedientia Regum, quam exigunt Politicæ Leges, Hæretici deficiunt, aut societatis civilis jura turbant, & sese mergunt in horrenda flagitia: tum non secus ac alii seditiosi plectendi sunt, & coërcendi, Pherepono ipso consentiente atque laudante. Ex hoc potissimum capite quasdam Hæreticorum Sectas & cædibus, & exiliis, aliisque gravibus pœnis affectas ac dissipatas novimus, sine crudelitatis nota, sine vituperio Principum & Judicum. Nam quæ bene constituta Respublica ferat Manichæorum, Adamitarum, Fratricellorum, Quietistarum, aliarumque hujusmodi pestium sordes, si vera sunt, quæcumque de iis feruntur? Quis jure non abjiciat ac evellat de Regno suo opinionum illarum fautores, atque præcones, quæ moliuntur Atheismum, quæ licentiam peccandi faciunt, aut ad ipsam citatis equis trahunt? Donatistarum autem crudelia facinora tum in Catholicos, tum in seipsos, & Cæsarearum Legum auctoritas conculcata ab ipsis, nimium vulgata sunt in Ecclesiasticis Historiis. Eadem de Albigensibus dicas, de Anabaptistis, de Hussitis, de Puritanis, aliisque hujusmodi Hæreticis. Quod enim est ad Calvinianos, qui tamdiu Galliarum Regna infecerant, & seditionibus, turbisque vexarunt, ac diviserunt, legendus est integer non ita pridem editus Liber a doctissimo quodam Scriptore Gallicæ Congregationis Oratorii, & subjectus Libris posthumis V. Cl. Thomassinii de *Edictis aliisque rationibus conservandæ unitatis in Ecclesia Catholica.*

Nescio igitur, quei expostulare de Regibus atque Principibus possit turbulentum hoc hominum genus, si pœnis gravibus, si exilio, si gladio mulctetur. Num ignorant, quantopere Apostolus, & recta Ratio nobis commendent, parere & obsequi summis Potestatibus? Tanta vis est illius legis, ut ne ipsis quidem Catholicis Religionis causâ vexatis liceat seditiones conflare, & a Principum obsequio desciscere, & Politicas conculcare Leges. Fides, inquam, servanda Regibus

 & Prin-

& Principibus vel impiis, & Hæreticis; neque eorum usurpanda jura, licet illorum Legibus Catholici non teneantur quidquam facere contra ipsam suam Religionem, atque conscientiam; tunc enim non tumultus excitare, neque armis se tueri, sed collum dare gladio jubentur, potius quam iniquis obtemperare præceptis. Quanto autem magis intolerandi sunt, qui talia audent contra Dominos suos legitimos pro errore ac impietate tuenda? Heic autem meminerint Reges, non conficta crimina, non somniatas seditiones, non falso attributas conjurationes esse puniendas. Politicas, inquam, causas minime veras adsciscere nefas est, ut speciosius alienæ Religionis homines vexentur, & Religio invisa elimínetur. Quo titulo videant Angli, num sui Majores umquam peccarint, quum tot Catholicos suppliciis, exilio, & morte affecerunt, quamquam nullum aliud istis fortasse crimen foret, nisi eam ipsam Religionem sancte profiteri, quam a Romanis Pontificibus olim Britannia acceperat. Ubi vero ejusmodi criminibus Hæretici sese re ipsa obstrinxerint, modo eorum animi ad rebellionem seditionesque nimium proni alioquin non inveniantur, & dum clementia Principum in Regni & Religionis perniciem minime redundare possit, indulgentiâ invitante reos ad scelera nova; a mansuetudine Sacerdotum non abhorret, immo cum ipsa penitus consentit, veniam interdum pro illis & poscere, & impetrare. Legatur in hanc rem Epistola 127. Augustini, qua Donatum Africæ Proconsulem rogat, ne pro meritis facinorosam Donatistarum factionem corrigat. Legantur etiam Epistolæ 158. 159. & 160. Nemo autem, ut arbitror, erit, qui his lectis non laudet ac amet Augustini aliorumque Catholicorum in Africa Sacerdotum lenitatem, & contra non irascatur Pherepono, indigne non uno in loco ferenti, Augustinum Christi Sacerdotem apud Seculares Judices agentem, ut mitibus potius quam atrocibus pœnis Donatistarum comprimeretur insania.

Alii sunt Hæretici, quos aut voluntas bene composita, aut virium defectus ab instituendis Seditionibus abhorrentes fecit. Unum in eis crimen Error, Schisma, & Hæresis. Gravissimum sane crimen in Deum, in Veritatem, in Ecclesiam, atque in se ipsos; sed non semper, non ubique, non in omnibus, pari suppliciorum ratione, atque asperitate plectendum. Varia itaque heic nobis consideranda veniunt. Primo, nefas est Regibus atque Principibus Hæreticos alienæ ditioni subditos, sibique nullo jure obligatos, eâ tantummodo de causâ, quod Hæretici sint, & ab Ecclesia Catholica aversi, aut bello invadere, aut ulla afficere molestia, sive intra, sive extra fines Regni sui, dum constitutis legibus politicis iidem intra Regnum se alioqui inobedientes non præbeant. Hos nequaquam idcirco lædendos, cum Evangelica doctrina, tum recta Ratio, & jus Gentium satis ostendunt. Illud etiam inter Catholicos compertum, iisdemque nititur fundamentis,

non

non licere summis Potestatibus frangere fidem datam Hæreticis subditis, nedum ab aliena ditione pendentibus. Pactis, inquam, fæderibusque standum est cum ista quoque gente percussis, eique religiose servanda fides, ac si nostra cum Religione omnino sentiret; neque aliis de causis recedere a promissis licebit, quam quibus recedere fas est inter ipsos Catholicos secundum jura Gentium, atque Naturæ.

Secundo, distinguenda est errantium cohors in pertinaces, ac minime pertinaces. De pertinacibus sermo nunc sit. Magna est utique hominum calamitas, in errorem labi; sed magna iniquitas, animum in ipso obfirmare velle. Quamquam enim ideo in sententiis absurdis, falsis & impiis persistant non raro homines, quod ipsas sententias & rectas, & veras, & pias arbitrentur, atque idcirco, si non excusatione, at certe miseratione aliqua dignos se præbeant; nihilominus alia ex parte effugere non possunt abominandi criminis culpam. Facit nempe eorum arrogantia, eorum superbia, atque temeritas, ne errorem ultro adscitum ponant, atque in castra veritatis immigrent aliquando. Et cur non appellemus temeritatem, atque arrogantiam, suam, hoc est fallacissimi hominis præferre, immo opponere opinionem judicio Ecclesiæ Catholicæ, Pontificum Maximorum, Conciliorum, & Episcoporum, quos tamen Deus Judices nobis reliquit in Fidei controversiis, & ad eos audiendos ire nos jussit in ejusmodi causis? Nam quod ajunt, & contendunt, ipsam Ecclesiam erroribus esse obnoxiam, nihil aliud est, quam sibi adimere viam omnem erroris dignoscendi, & assequendæ Veritatis, quam tamen unam Christus ipse nobis in hac mortali vita constituerat. Porro neque de numero, neque de Ecclesiæ aliqua imagine plaudere sibi possunt Hæreticorum conventicula; tum quod abjectâ Ecclesiæ Catholicæ auctoritate, cujuscumque alterius Ecclesiæ auctoritatem abjiciant oportet; tum etiam quod eorum Patres perperam soli sese opposuerunt Conciliis veris, & veræ Ecclesiæ, eorumque posteri quamvis in ingentem copiam crescant, vitium & culpam temeritatis paternæ retinent, & minuere amplius nequeunt.

Pertinax igitur hoc hominum genus, quod aut se argumenta Veritatis edoceri non patiatur, aut edoctum, Veritati ipsi, atque ipsi Ecclesiæ Veritatis columnæ resistat: gravi se crimine obstringit, & propterea jure coërcetur; & coërcendum est; & acribus pœnis ejus pervicaciam (si aliis noceat) sive emendare, sive punire justissimum fuerit. Sed Justitię dumtaxat non est heic habenda ratio. Caritatis quoq; Christianæ præcepta atque consilia occursare in primis debent oculis Principum, & Regum. Quamobrem considerandum est rursus, duplicem esse posse istorum Hæreticorum pertinacium turbam. Hi errorem, & Hæresim, una cum lacte biberunt; isti jam adulti. Priores a nulla Religione ad alteram defecere, sed quam pueri didicerunt, hanc

postea tueri pergunt. Posteriores inconstantia delectavit: infortunium nempe grave, si de una fallaci Religione in alteram fallaciorem latus mutarunt; at gravissimum ac perniciosissimum crimen, si de vera desciverunt in falsam. Dico ergo, illorum in errore pervicaciam aliter, hoc est longe mitius, quam istorum, esse habendam. Siquidem ignorare, & non sentire nemo potest, quam altas radices in animis mortalium agat a teneris unguiculis inspirata cujuscumque Religionis opinio. Sit licet falsa, impia, atque ridenda Religio; dum accepta sit a parentibus filiorum amantissimis, dum antiquitate aliqua constet, dum tenellis cordibus inscripta fuerit: in naturam, ut ita dicam, transit; quantâque facilitate impressa fuit, tantâ vicissim difficultate exculpi atque expelli inde potest. Nimium vulgaria sunt istius veritatis exempla, ut heic referre sit opus. Quis ergo tantam hanc hominum infelicitatem potius quam temeritatem supremis plectendam suppliciis facile pronuntiet? Immo quis miseratione dignissimam non affirmet? Hos doceri, hos terrere fas est; & quoties in antiquo errore obfirmatissimo animo perstent, ipsique fulgentissimæ Veritati resistant, eis negare privilegia, incommodisque etiam, & exsilio illos mulctare pro errorum gravitate, & varia conditione temporum, utile, licitumque puto. Sed isti ab iis semper discernendi, qui studio culpâque tantum propriâ in errorem se præcipites dedere. Ne punire gladio velis, quod isti ut aliter esset efficere, quum nascerentur & educarentur, minime potuerunt. Nam quamvis postea possint, & pervicaciter nolint; ab eadem tamen infelicitate nativitatis atque educationis hæc ipsa descendit in errore pertinacia.

Tertio, ad eos quod attinet, qui de veritate ac unitate Ecclesiæ Catholicæ in hæreses erroresque adulti defecere, & auctoritatem summorum Sacerdotum aspernantur, atque irrident: alia convenit severitatis ratio. Eorum vitio, ac temeritate factum est, ut laberentur in tenebras, sibique atque Ecclesiæ veræ nocerent. Eorum superbia deinde fit, ut in falsitate perstent, & ad lucem rursus non assurgant. Ideo quidem plerique non assurgunt, quod putent, se contra conscientiam acturos, & Deo displicituros, si ad veterem sententiam revertantur, iterumque cum Catholica Ecclesia consentiant; sed temere id putant, & eorum culpâ factum est, & fit, ut sic putent. Porro quemadmodum ebrius & perditus amator pœnam criminum, ebrietatem & amorem consequentium, non effugiunt, quia caussam hujusmodi criminum ipsi volentes elegerunt; ita & qui lubens errori mentem mancipavit, culpandus deinde est, quod ad ipsum errorem dignoscendum atque ejurandum induci non possit. Sibi imputet, qui optimam Opinionem in pessimam commutavit, si nequeat de pessima in optimam reverti. Optimam autem rursum inveniet, si livorem ponat, si attentum se præbeat vocibus Veritatis:

quod

quod quum facere nolit, magno se crimine profecto obstringit. Quid si non erraſſe iste contentus, errorem quoque evulget, literiſque consignet, ac prædicatione persuadeat? Hujuſmodi hominem societati humanæ perniciosiſſimum ferat, excuset, abſolvat, qui velit; non excusabunt, neque ferent, quibus notum est, quantum bonum ſit, in Religione vera, ſive in Veritate ſtare, quantumque malum ab ipſa diſcedere. Quid ſi ſemel iſte emendatus, ac toleratus, in ejuratis erroribus iterum deprehendatur? Nemo non videt, quid aſperi mereatur perverſa iſthæc hominis voluntas, & illuſoria pœnitentia, & periculoſa contagio.

Attamen & heic audire juvat Caritatis voces, etiam atque etiam commendantis, ut quam difficillime, quam rariſſime ad extrema Hæreticorum atque Apoſtatarum vel pertinacium ſupplicia deveniatur. Caritate ergo hortante, reorum perſonam prius induere debent ſupremi Judices, & Magiſtratus; quod quum fiat, non tam proni ſubinde erunt ad arripiendam ſecurim, non tam lenti ad miſericordiam impertiendam. Culpam autem Hæreticorum quorumdam etſi non tollit, aliqua tamen ex parte minuit conſideranda in iis voluntas. Non improba plane, non prorſus vitiata in illis eſt interdum hujuſmodi potentia. Vellent Veritatem ſervare, Deo placere, & errorem effugere; dumque etiam pro errore ac impietate pervicaciter pugnant, ſe gratum Deo ſacere perſuaſum habent, ſuæque obſequuntur conſcientiæ. Culpam quidem, ut diximus, ne ſic quidem apud homines, eoque minus apud Deum, effugiunt, quum in cauſa ſit ipſa eorum Voluntas, ne errorem dignoſcant & Hæreſim exuant; ſed non parum extenuare poteſt culpam ipſa hæc eadem Voluntatis in bonum & verum inclinatio. Peccat in iis Intellectus potiſſimum. Omnia autem delicta, quæ ob impetum affectuum, atque errorem Intellectus patrantur, quippe quod in ipſis non præcedit omnino libera electio, mitius punienda ſunt, & veniam æquius impetrant, quam quæ proficiſcuntur a prorſus libera electione, & perverſitate Voluntatis. Hæretici autem, vel pertinaces, cum errore Intellectus, & cum ipſa Voluntatis pervicacia plerumque conjunctum habent probum aliquem ipſius Voluntatis affectum. Indue ergo parumper Hæretici perſonam; neque miraberis, tam ſero, aut numquam expediri mentem poſſe a præjudicatis opinionibus, quas certas, Deoque gratas putes. Excogita hominis nativam calamitatem, quem tot impediunt tenebræ, cui etiam volenti adeo difficile veritas perſuadetur. Si tibi ſimilis error accidiſſet, & deponere impium putares, nihil fortaſſe differres a pertinaci illius erroris patrono. Reliquorum criminum reos conſcientia ipſa fere ſemper accuſat, uſque adeo ut ſe ultro pœnis & morte dignos aut fateantur, aut ſentiant. Contra non pauci Hæretici ſuum crimen neque agnoſcunt, neque ſibi exprobrant,

idque ut faciant, supplicia plerumque facere non possunt. Immo contra conscientiam, & adversus Deum se facturos ii crederent, si a sua sententia in contrariam discederent, ac tormenta potius non sustinerent. Cum eorum ergo crimine multa infelicitas conjuncta est, & non parum involuntarii, & proba aliqua Voluntas ac indoles: quæ omnia Caritatis Christianæ memorem a nimia severitate retinere, & ad misericordiam impellere merito debent ac possunt.

Præterea solicite cuicumque Christiano Magistratui curandum est, ut suos fratres lucretur, & ab æternis pœnis arceat. Cui muneri non deest, quisquis facinorosos extremo supplicio plectit; nam ex istis nullus fere est, qui sceleris sui turpitudinem non agnoscat, & pœnitentiâ ductus e vita non abeat, & mortem ipsam corporis in animæ suæ utilitatem non vertat, aut vertere possit. Hæretico autem pertinaci, in quem lictor animadvertit, omnis præcluditur ad salutem via, tempusque resipiscendi aufertur. Ille quidem vitio ac pertinaciâ suâ pereat, sed culpâ nequaquam cognitâ; atque adeo Christianæ mansuetudinis foret sustinere potius quam urgere ultro festinantem in æterna supplicia. Quis enim scit, an non aliquando eidem daturus *sit Deus pœnitentiam* (ut cum Apostolo loquar 2.ad Tim. 2.) *ad cognoscendam veritatem, & resipiscendum a diaboli laqueis, a quo captivus tenetur ad ipsius voluntatem*? Ad hæc teterrimus illi mortis terror facit, ut pro apertis Hæreticis fictos non raro habeamus Catholicos. Quod si postremum supplicium intrepide a nonnullis feratur, ipse error latius interdum serpit, quum incauti homines non animorum pertinaciæ, sed Veritatis virtuti ac fiduciæ tribuant miseram illam in tormentis & morte constantiam. Exempla in hanc rem plurima suppetunt. Non heic tamen dissimulandum est, hujusmodi homines, si vivere diutius sinantur inter gentem Orthodoxam, publicæ rei nocere posse prædicatione errorum. Et sane periculum istud impigre avertendum. Tunc enim ad ipsam Caritatem Christianam spectat, plurium saluti prospicere, quam unius. Sed ubi aliter consulere possit Princeps reipublicæ, quam sublato e vivis pertinace Hæretico: tunc erit gratissimum Caritati, quod & istum incolumem servet ad emendationis ac pœnitentiæ spem. Inspiciendum ergo, an non carceres, exsilia & aliæ salutares pœnæ, & anathemata, quibus errans a fidelium consortio amoveatur, & Monasteria, queis ad pœnitentiam ac disciplinam includatur, idonea sint remedia, ut cohibeatur a veneno spargendo, & ad saniorem mentem infelix ille sensim perducatur. Caritas tamdem nihil intentatum relinquit, quo si fieri potest, a temporali ac spiritali morte fratrem defendat, ac liberet; & quum pœnitentem certe necari non sinat, ideo pœnitentiam hominis, quamquam seram, libentius expectari cupit, quam ejus pertinaciam cito puniri.

Suc-

Succedit alia errantium phalanx, nempe non pertinacium. Primo autem animadvertere opus est, proprie Hæresim appellari non posse, a qua absit animi pertinacia. Cujus placiti certissimas rationes non est cur nos congeramus, quando eas alibi a gravissimis Theologis luculentissime digestas habere Lector potest. Quamobrem quum hoc hominum genus Hæreticos nuncupamus, ex usu potius, quam ex ratione loquimur. Eadem vero animi docilitas illud inter Catholicos obtinuit, ac obtinet, ut neminem sine pertinacia errantem supremi Magistratus morte puniant, puniendumve censeant. Recte sane. Uti enim dictum est, non ideo Hæreticis pervicacibus vita interdum eripitur, quod errent, atque a veritate defecerint, sed quod moniti atque edocti germanam Fidem, pertinacissime deliramenta sua aut prædicare, aut fovere pergunt; hoc est, infelici mentis errori Voluntatis crimen adjiciunt. Si ergo quisquam a Fide, aut ab unitate Ecclesiæ excidat, monitusque postea resipiscat, & edoctus intelligat, fateatur, ac ejuret falsam doctrinam: merito Voluntati ejus bonæ malum Intellectus errorem indulget Ecclesia. Æquum nihilominus est, ut homini pœnitentiâ erroris ducto injungantur salutaria aliquot pœnitentiæ genera, quibus aut Deum sibi propitium facere, aut scandala præterita reparare, aut certos in posterum de vera sua pœnitentia, & non ficta emendatione, fideles reddere possit. Proinde & hoc rectissime constitutum est, ut sponte sua sese accusantes, ac pœnitentes, omnium mitissime habeantur; reliqui pro erroris, & scandali, & pertinaciæ præeuntis diversitate diversis subjiciantur pœnitentiæ speciebus.

Quod heic tamen commendandum in primis videtur, illud est, ut Christianæ Caritatis, atque Prudentiæ maxima cura habeatur a Quæsitoribus Hæreticæ pravitatis. Rectissime instituta fuit, nostrisque etiam temporibus utilissima est horum auctoritas, quippe succrescens facile vulgi Superstitio, & ingeniorum temeritas non raro comprimuntur, & a Dominici tritico zizania arcentur. Optimis præterea legibus constat eorum facultas, & placidis etiam (saltem apud Italos) ut plus inter nos severitatis in prospectu, quam in recessu, invenias. Sed periculum etiam subest, ne quis auctoritate legibusque sanctissimis ob immoderatum zelum, nimiamque asperitatem abutatur. Dicam id, quod mecum dicant, ut spero, me sapientiores; dicam, quod dicunt & faciunt optimi Quæsitores, atque exoptant ut fiat a ceteris sodalibus suis. Necessaria semper est accuratissima diligentia, quæ nihil erroris, nihil superstitionis aut pullulare, aut vigere sinat. Necessaria quoque severitas sæpe est, ne nimia indulgentia animum sceleribus addat. Sed non eo usque procedere diligentia debet, ut vel levissimis de causis, & meris de suspicionibus, carceres, & alia incommoda fidelibus creentur. Neque talis ac tanta esse debet

debet severitas, ut Caritatem, & mansuetudinem Christianam umquam oblivifcatur, & a se abjiciat. Asperos se præbeant in judiciis civiles Magistratus; nihil nos moramur Seculi ritum. At certe Ecclesiasticos Judices, Christi Sacerdotes, & Christianæ Legis, hoc est Caritatis & mansuetudinis præcones simul, atque exemplaria, omnium maxime lenitas, ac benignitas decet; torvum autem supercilium & immitis animus omnino dedecet. Neque enim Episcopos tantum, sed ceteros etiam Ecclesiæ Ministros, exigere Apostolus mihi videtur *non superbos*, *non vinolentos*, *non percussores* (idest non lingua, non contumeliis, non acerbitate quemquam ferientes), *non turpis lucri cupidos*, *sed hospitales*, *benignos*, *sobrios*, *justos*, *sanctos*. Idem etiam in 2. ad Tim. 2. egregia illa verba, & alte nostris omnium animis insigenda habet: *Servum autem Domini non oportet litigare*, *sive pugnare*; *sed mansuetum esse ad OMNES* (sive ἤπιον, benevolum, placidum, lenem, & humanum erga omnes), *docibilem*, *patientem*, *cum modestia sive lenitate corripientem eos qui resistunt veritati*. Quod si mansuetudinem, & patientiam, & lenitatem, & humanitatem enixe commendat Apostolus vel in eos, qui, ut habet vulgatus Interpres, *veritati resistunt*, & sunt in errore pertinaces: quanto enixius credendus est mansuetudinem eamdem commendasse erga illos, qui non resistunt Veritati, sed errorem, simul ac edocentur, ponunt, & in Veritatis castra libentissime redeunt? Et quidem Apostolica Sedes medicinale tribunal hoc esse voluit, non asperitatis, atque inclementiæ. Cavendum ergo, ne turbidi affectus, ne ira, ne ambitio exercendæ potentiæ, ne feritas heic locum habeant; curandum, ut captandæ famæ, & zeli non levis ostentandi cupido, quo postea ad ampliora munera facilior sit aditus, in miseræ gentis perniciem & incommodum vertatur; denique studendum, ut sicubi peccandum sit, ex benignitate potius nimia, quam ex nimio rigore peccetur. Quod si Italicæ Inquisitionis Magistratibus, qui mitissimi omnium sunt, aut minore saltem, quam reliqui severitate utuntur, dicimus, Caritatem præ oculis semper esse futuram: quanto magis commendandum id erit Hispanicæ Inquisitionis Præsidibus, immo Lusitanæ, si vera forte sunt, quæ de illorum rigore feruntur?

Itaque primo suspiciones meræ, & leviusculi rumores de alieno Errore, sive Superstitione, ac Hæresi, satis esse non debent, ut cuiquam negotium facessas, & vincula inferas. Quamquam & hoc referre supervacaneum fortassis est; video enim apud nos non sine prævia eaque gravi cognitione rerum procedi. Secundo error in iis esse rebus & controversiis potest, quas nondum Ecclesiæ, aut Concilia statuerint. Fac ista deinde statuantur ac dirimantur supremo Ecclesiæ oraculo: a crudelitate ac injustitia non abesset, qui Theologo, sive Scriptori aliter ante judicium Ecclesiasticum sentienti, Hæresim objiceret, ipsum-

ipsumque male propterea haberet. Utique is erravit, sed excusabili errore; tunc enim vere crimen est, ab Ecclesia, & Doctrina Christi dissentire, quum homini constat, quænam sit Ecclesiæ mens, & doctrina Christi. Hoc autem notum, certumve esse homini antea non poterat, tacente ac tolerante Ecclesia. Et profecto, si judicandum secus foret: dedecoris & Hæresis notam nonnullis Sanctis Patribus inureremus, e quorum calamo & mente sententiæ quædam exciderunt, quas deinde Ecclesia non tulit. Sed nihil ex eorum sanctitate idcirco imminutum, quia nihil antea illa de re fuerat constitutum. Facit eadem ratio, ut Vincentium Lirinensem, Cassianum, aliosque Semipelagianis Opinionibus olim addictos, e Sanctorum fastis, sive e Catholicorum albo non expungamus; siquidem floruere ante Arausicanam Synodum, cujus decreta si quisquam postea contempsisset, tum solum culpandus merito & anathemate percutiendus fuisset. Idem fiet, si quando Romani Pontifices, atque Concilia, nonnullas ex iis de divina Gratia & libero Arbitrio sententiis, quæ nunc in Scholis impune obtinent, aliquando proscribant.

Tertio, errare etiam homines & Scriptores possunt in ipsam Christi & Ecclesiæ doctrinam. Quod quum accidit, considerandum est, num ex ignorantia & incuria, an vero ex perversa voluntate, deditaque opera, se conjecerint in errorem sibi certe perniciosum. Si apertis oculis a Dogmate Catholico discessum est, nemo neget, quin hujusmodi crimen castigatione sit in primis dignum. Sed longe mitior ultro ad pœnitentiam venienti castigatio erit; longe autem durior agnoscenti quidem errorem suum, sed urgente metu pœnarum, & nonnisi ex alieno impulsu. Ita veræ Ecclesiæ ac Religionis desertores, dum sponte, & non mendaci pœnitentia ducti, ad gremium Fidei revertuntur, minime graves pœnas subire coguntur. Et contra severius mulctati, qui Magistratuum vigilantiâ deprehensi, terrorem expectarunt melioris sententiæ magistrum. Attamen vel in his expendere juvat minorem majoremve in defectione pravitatem Voluntatis. Multos enim non odium Catholicæ communionis, sive doctrinæ, non ingenii ambitio, non contemtus Ecclesiæ, ad Hæresim traxit; sed humani alii affectus, aut Præsidum severitas, aut Disciplinæ impatientia: quæ sane imminuere quandoque possunt Voluntatis scelus, quod est ad læsam Fidem, majoremque propterea mereri misericordiæ mensuram.

At alios ignorantia sola, & incuria errantes fecit. Quis enim est, qui scire omnia, nihil oblivisci, & numquam errare sibi tribuat? Sed quicumque errat, animo interim veræ Fidei & Ecclesiæ Catholicæ conjunctissimo, falsa Dogmata non amplexurus, non propugnaturus, si ea sciret aversa a Schola Christi, & a disciplina, ac mente Ecclesiæ, & ubi scit, ea illico execrans: cur puniendus, cur rigide exci-

cipiendus apud homines, quum nullo apud Deum crimine idcirco is teneatur, nisi de Dogmatis iis præcipuis sit res, quæ nescire suapte natura peccatum est, & nescire Christianus homo non debet? Exploranda igitur sedulo est errantium Voluntas; quod si promtus in obsequium Fidei & Ecclesiæ, illorum animus deprehenditur, vel dum errant: edocendi sunt veram sententiam, monendi ut a sermonibus abstineant gravissimarum rerum, dum sibi majorem prius non compararint Eruditionem Theologicam; & excusanda facile ingenii infirmitas, aut ignorantiæ inconsultus error. Non autem continuo in vincula conjiciendi sunt, non diu detinendi, atque vexandi, neque populo spectaculum miserabile daturi. Hominem vidimus rudi minerva, cui exciderat, alium esse a vulgari nostro Purgatorium Ignem. Communibus quidem suffragiis innocens evasit, sed post non paucos carceris dies, & non sine ingenti rerum suarum incommodo. Prudentiæ potius, & Caritatis erat, hunc accitum monere, ne talibus sese immisceret, & verbis tantummodo arguere, ad canendam palinodiam jam paratissimum: quamquam & hæc quæstio ex iis sit, quæ adhuc in ancipiti positæ, nondum Ecclesiæ calculo fuere diremtæ. Errant enim multi, quia non Theologi; errant & ipsi quandoque Theologi, quia tunc non errare, sed cum Ecclesia sentire se putant. Privatæ vero objurgationes satis plerumque forent, ac esse deberent ad medicinam errantium. Alioqui si levibus de causis in carcerem, & in rostra, homines rapere velis, & præsertim rudes, ac Theologiæ abstrusioris, meliorisque Disciplinæ ignaros: verendum est, ne Caritatis tribunal apud optimos ob nimium rigorem male audire incipiat, & ex terrore potius, quam ex amore Christiani in posterum simus: quod a mente Apostolicæ Sedis, & meliorum profecto abhorret.

Quid si eos divexare velimus, qui in Opinionibus aut Philosophicis, aut Historicis, aut Astronomicis, aut etiam Theologicis, sed nondum ab Ecclesia, sive a Romanis Pontificibus, sive a Concilio quopiam proscriptis, errare nobis videntur? Facile contra jus, nedum contra Caritatem, hæc agendi ratio pugnabit. Numquid enim tua opinio, ab illorum opinione diversa, ideo verior & sanior est, quia tu potentior, quam illi? Ne tu quidem, ut puto, id arbitrere. Sola divinarum Scripturarum, & Ecclesiæ mens cognita facere potest, ut tu de veritate sententiæ tuæ, illi de errore suo certi sitis. At quum non illi minus, quam tu, contendant, opiniones suas consentire cum sacrarum Literarum & Ecclesiæ doctrina, quumque Ecclesia, uti prædixi, mentem suam nondum heic explicuerit: propterea hujusmodi opinionum propugnatio nondum crimen evasit, pœnis & carcere exagitandum. Quis enim te certum facit, Ecclesiam contra illos potius, quam contra te, esse aliquando pronuntiaturam?

Et ii

Et ii quidem fortasse in errore versentur. Sed quamdiu latet Ecclesiæ oraculum, eique parere ac cedere, simul ac prodeat, paratissimi sunt homines: ab officio veri & obsequentis Christiani minime per illos disceditur; & apud Deum non peccatur; & error ille (materialis, ut ita dicam, non vero formalis) nondum carceribus aliisve corporeis incommodis castigandus erit. Quamobrem ut non audeam quascumque Cartesii Opiniones Theologiæ Catholicæ consonas appellare, multoque minus præstare; attamen quum hoc ille, ejusque asseclæ, sibi persuadeant, & suis etiam rationibus ostendere conentur: vix intelligerem cur adversus eos rigorem adhibere placeret, priusquam Ecclesia opiniones hujusmodi suo decreto proscripserit, atque damnarit. Utique Cartesii Libros nonnullos cum Romanus Pontifex, tum Academiæ quædam nigro theta confixerunt. Sed numquid Hæresibus scatent, quicumque Libri configuntur? Num sententiæ omnes, quas Cartesius literis consignavit, errorem ac hæresim sapiunt, ut singulas abominari, ac rejicere sit opus? Quum hoc a fidelibus Ecclesia expetit, solet sententias, sigillatim enunciatas, hæresis, aut falsitatis damnare. Antequam damnet, earum patronis bona fides eripi non potest, dum tamen opiniones tueantur revera dubias, hoc est nondum definitas, & a definitis aperte non effluentes, & in iis tuendis se ab Ecclesia dissentire non putent. Neque privatorum objurgationes facere possunt, ut bonæ fidei privilegia in ipsis cessent, multoque minus quum suspicio adest, ne privati homines ad eas opiniones damnandas ferantur amore potius privatæ cujuspiam Scholæ, quam certa cognitione Veritatis, quæ adhuc latet, sive fiduciâ proferendi ab Ecclesia decreti. Locum heic habere possunt, quæ de Aristotelis fortuna in Christianorum Scholis apud Veteres feruntur, & quæ olim contigere in celebri controversia *de Divinis Auxiliis, & de Scientia media*. Sed nos alio properamus.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Zelus ineruditus, & nimia Licentia in Fidei & Disciplinæ negotiis. Quos pessimos effectus ille pariat. Scientia & Prudentia si a Zelo absint, quid sequi inde possit. Zelus ineruditus Novatorum. Quomodo regendus Zelus. Licentia opinandi in Religione nimis nocet. Ejus exempla in Phereponi Libris.

Multa sunt, quæ ad inveniendam Veritatem obstant; multa, quæ inventam in publicum efferri non sinunt. Ignorantia, præjudicatæ Opiniones, ambitio, impotentia, terrenorum bonorum amor, dedecoris timor, auri & gloriæ sitis nimia, atque alii effrenes animi affectus, quotidie Veritati bellum indicunt, & errori patro-

patrocinantur. Ego Librum concludam, duobus præcipue commemoratis, quorum unum pauci fere considerant, aut animadvertunt, in quot excessus, & incommoda vergat, & vergere possit; alterum omnes passim & cognoscunt, & detestantur, quum tamen ab eo non pauci abstinere nesciant, seque illo teneri non sentiant. Zelum ineruditum intelligo, & nimiam Licentiam in Fidei & Disciplinæ negotiis. Ille Superstitionem, grave scilicet malum, procreat; ista Hæreses & Schismata, gravissima nempe mala, quorum incommoda brevi oratione persequi, & frena simul proponere est opus. Quod attinet ad ineruditum Zelum: dicimus, nomine Zeli significari honestum illud & laudabile studium, quo accendimur ad colendum Deum, ejusque servos honorandos, & ad illius Legem, & veram Religionem tuendam atque propagandam. Sed optimus hic hominum affectus, ceterorum affectuum, atque ipsarum virtutum more, in pessimos excessus interdum excurrere potest, & in illaudanda facinora. Quod tum contingit, quum homines pio quidem Zelo ardentes, sed Scientia destituti, id peragunt, quod ipsi divinæ Legi, & Ecclesiasticæ Disciplinæ, & documentis rectæ Rationis, & Prudentiæ, & Caritati adversatur. Testimonium perhibente Paulo ad Rom. X. *Judæi zelum Dei habebant*; sed ille *zelus* non *secundum scientiam* erat. Tuebantur mordicus Mosaïcam Legem, atque in ipsius ritibus collocabant potissimam salutis spem, & maximum hominis pensum. Atqui zelum Dei habebant, non habebant scientiam Dei; quare Dei honorem potius oppugnabant, ejusque legem persequebantur. Neque aliter se olim gesserat ipse Paulus, quum *paternarum æmulator*, sive *zelator traditionum supra multos coætaneos suos*, devastabat Ecclesiam Christi. Eodem imprudenti zelo Scribas & Pharisæos abundasse, nonnumquam etiam Discipulos Servatoris laborasse, ex Evangelio discimus. Hinc Augustinus de Civ. Dei. Lib. 20. Cap. 12. tam laudabili quam pravo sensu Zelum accipi ait in divinis Scripturis. *Sicut enim*, inquit, *zelus in bono positus est*, *ubi legitur: Zelus domus tuæ comedit me; ita e contrario in malo*, *ubi dicitur*: *Zelus occupavit plebem ineruditam*. Illud igitur, quod solet ac potest destruere honestissimam indolem Zeli, Ignorantia est, insipientia, ac ineruditio: quæ mala quum in plebe crebrius inolescant, facile etiam in eâdem zelus immoderatus & perniciosus vim obtinet. Ubi nescias, quibus moribus, quibus ritibus, ac artibus Deus velit se coli, Sanctos suos honorari, Legem servari, ac defendi, Virtutes exerceri: quid mirum, si pius ille tuus ardor in absona interdum feratur, atque indigna, quæ Deo placeant, quo ipso tempore tantopere curas, ut per ea placeas Deo? Sine Prudentia, sine Scientia plus nocere, quam prodesse potest Zelus non privatis tantum hominibus, sed reipublicæ ipsi. Hinc egregie Sanctus Bernardus Serm. 49. super Cantic. *Im-*

por-

portabilis, inquit, *absque scientia est zelus. Ubi ergo vehemens æmulatio, ibi maxime discretio est necessaria, quæ est ordinatio Caritatis. Semper quidem zelus absque scientia minus efficax, minusque utilis invenitur, plerumque autem & perniciosus valde sentitur. Quo igitur zelus fervidior, ac vehementior spiritus, profusiorque Caritas, eo vigilantiori opus scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet Caritatem.*

Et quid quæso non fecit ineruditus Zelus? quid quotidie non facit? Sanctam Religionem amplificare, Idola fugere ac detestari, ad zelum vere Christianum pertinet. Sed ipsum dedecebat, interdum Ethnicis rerum potientibus insultare, eorum fana evertere, eorum Idola conterere, minime consentientibus in eam rem Principibus; dedecebat Judæis subjectis contumelias, & dira tormenta atque incommoda inferre, aut filios invitis parentibus eripere, sacro Baptismate abluendos; & alia hujusmodi audere. Zelotis Christiani est, cultum Deo O.M. semper, & ubique, & ferventissime præstare, ejusque amorem ac reverentiam instillare populis. Verum ab hac præstantissima Virtute abhorrebat, Deum colere inopportunis locis, atque temporibus, ornamentis luxum potius quam gravitatem referentibus, Musicis concentibus magis intemperantiam quam pietatem conciliantibus; ritibusque ab Ecclesia nondum probatis, immo nonnumquam ab ipsa improbatis. Abhorrebat, Mysteria pietatis, & Sacramenta impiis atque Infidelibus prodere; & ex ipsis ridenda potius quam veneranda exhibere populo spectacula; & immoderatam peccatoribus a Deo polliceri indulgentiam, aut eosdem nimia severitate in desperationem agere, aut spem salutis omnem ponere in quibusdam levibus externæ Pietatis institutionibus, quod Pharisæi olim quoque faciebant. Zelus noster eo etiam ferri debet, ut non difficiles nos præbeamus ad credenda Sanctorum hominum gesta, virtutes, ac miracula, quæ ab Historicis fide dignis memoriæ traduntur. Sed iste zelus honestos virtutis fines prætergreditur, ubi nos nimium faciles efficit ad credenda quæcumque prodigia, seu ut apertius loquar, ad probandas fabulas omnes, aut leves anicularum narratiunculas de admirandis quorumdam Sanctorum operibus, aut Antiquitates fictas, aut Lipsana non satis probatæ fidei. Sanctis ipsis Martyribus, & reliquis Beatis, & Deiparæ potissimum debemus honorem non exiguum, quippe in illis, licet conservis nostris, honoramus dona Dei, & gratiam Christi, atque adeo ipsum Deum, qui & ex eorum intercessione plura in homines beneficia spargit. Sed immoderato, & minime laudabili zelo ardebit, quisquis talem ipsi honorem defert, qualis uni Deo convenit; aut ab ipsis ita poscit ac expectat non temporalia solum munera, sed ipsam peccatorum remissionem, & vitam æternam, ut illos ex Intercessoribus facere Deos

videatur; aut omnia Pietatis officia in iftis potius fibi demerendis, quam in Deo placando, collocat; & ipfos iis nimiis laudibus extollit, quas perfecta Difciplina ægre ferat, immo ipfi e cœlis minime probare credendi funt; eorumque Imagines, & facras Reliquias, & Dies Feftos cultu immodico profequitur.

At non alia de caufa homines heic errant, quam quia carent Scientia, atque Prudentia, hoc eft, ignorant, quid, & quando, & quomodo agendum fit, ut recte agant. Pio amore cœleftium & Religionis æftuant, fed amorem iftum in abfurda & perniciofa deferre fæpe folet, ac poteft moderatricis Scientiæ penuria. Hinc in popello, in indoctis, illiteratis, atque mulieribus, frequentiores funt zeli exceffus, quippe in iftis Ignorantia communior. Ipfos etiam literis & fcientia excultos homines exuberans ardor nonnumquam extra orbitas rapit, aut rapere videtur. Cur hoc quæfo? Quia non fatis bonis literis, non fatis fcientiæ operam dederunt, aut quia Scientiæ multæ exiguam Sapientiam, atque Prudentiam minorem, conjungunt. Quapropter nihil magis commendandum eft Ecclefiæ Præpofitis, quam ut impenfum in Ecclefiafticam Eruditionẽ ftudium conferant, quo fingula tum ad Chrifti doctrinam, tum ad Difciplinam fpectantia recte ipfi fciant, & alios docere fubinde poffint. Meminerint, quid per Ofeam Prophetam Deus olim edixerit Of. IV. 6. *Conticuit populus meus, eo quod non habuerit fcientiam. Quia ut fcientiam repulifti, repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi.* Proinde neceffe faltem eft, ut Ecclefiarum Paftores fupremi Miniftros fibi adfcifcant, aut homines ad confilium adhibeant, quibus confummata fit iftius Eruditionis peritia. Alioqui fi Zelus ineruditus, & in plebe potiffimum, fedulo non coërceatur, Superftitio immane malum, & æque ac ipfæ Hærefes formidandum invalebit, fanctiffimæque Religionis vultum fummopere deformabit. Monftrum iftud, Superftitionem, inquam, Ignorantia parit, Zelus immoderatus nutrit ac fovet. Quod enim omnium peffimum eft, hujufmodi infipientis zeli culpâ fæpe fit, ut abufus inveteratos, pietatis referentes fpeciem, nemo tollere, aut tolli fuftineat. Immo fi qui melioris notæ eruditi voce aut calamo in Superftitionem aut glifcentẽ aut vetuftam infurgere cupiunt, interdum aut ne hifcere quidem finuntur, aut certe parum Chriftiani animi famam in fe concitant, & fcandala ftatim excitare poffe creduntur. Ergo quis non intelligat, quanta fit neceffitas eruditionis & fcientiæ, ne Veritas lædatur, ac fupprimatur, neve Superftitio regnet? Neque vero putes ad tantum negotium fufficere Scholafticorũ Theologiam. Dogmaticâ heic opus eft in primis, & non mediocri Controverfiarum, quas cum Hæreticis habemus, peritiâ; ita enim finceris hominibus melius innotefcit, qui fint fines tum veræ Doctrinæ, tum Difciplinæ melioris, quos una Ecclefia Catholica fideliter fervat, Hæretici pertinaciter contrariis hinc inde fen-

ſententiis,aut etiam ineruditi incaute quidem,ſed parum laudabiliter, prætergrediuntur. Itaq; tum Conciliorum, tum Romanorum Pontificum, tum Sanctorum Patrum documenta accurate conſulenda ſunt in hunc finem, & non facile deinde peccabitur. Tamdem credendum eſt, poſſe Deum quidem tolerare, non autem probare Zelum ſine Scientia delirantem; nam ut ut ipſi prius affectus placeat, fieri tamen non poteſt, quin ipſi contra diſpliceat parũ pius prodendæ hujus affectionis modus.

Diſſimulare autem nequeo alterum Scientiæ neglectæ, aut Ignorantiæ dominantis effectum in hominibus piis. Undique pericula ipſi timent, undique ſcandalum patiuntur. Quoties homines Deo dicatos conſpiciunt æque ac Seculi cultores, vitiis effluentes, & luxuria fœdos, & mammonæ potius quam Dei laudibus addictos: tum mirantur, ac horrent, atque ex intimis præcordiis dolent, ac indignantur ſuorum temporum conditionem. Si Epiſcopos, ſi Sacerdotes deprehendunt ſanguini diligentius quam altari ſervientes, & ambitione turgidos, & ſacris in ſuam rem abutentes, & Simonis veneno afflatos: quid non muſſitant? quid non conqueruntur? Priora Eccleſiæ Secula ante eorum oculos, atque in eorum labiis continuo recurrunt. De Religione primæva multum excidiſſe tum dictitant. Immo in pietate nonnumquam frigeſcere idcirco illos videas; ſenſim quippe decreſcit in eorum animis veneratio atque exiſtimatio non tantum Sacerdotalis ac Monaſtici Ordinis, ſed Religionis ipſius. Eo etiam quandoque ſe rapi ſinunt, ut perſuadere ſibi nequeant, aut veram, aut ſanctiſſimam eſſe Religionem illam, quam adeo nefariis moribus negare, & flocci pendere videntur illi, quorum præ ceteris eſſet eam & dictis probare & factis. Quod ſi apud Hæreticorum quoſdam ſplendidiorem forte pietatis, aliarumq; virtutum ſpeciem intuentur: tum ſuſpicio oboritur, ne apud illos germana, apud nos vitiata Religio habeatur. Et quidnam, quæſo, tot populos a Catholicæ Eccleſiæ ſinu proxime præteritis ſeculis abſtraxit, & in Lutheri, aut Calvini caſtra conjecit? Ignorantia iſta, Zelus iſte ineruditus, & ſcandali patiendi nimia facilitas. Non erant (fatendum eſt) ii Sacerdotum mores, quos & Religio, & inſtitutum vitæ poſcebant. Superſtitio aliqua in populis; avaritia & luxuria in non paucis Eccleſiaſticis viris, nimium prominebant, ut occultari, aut diſſimulari jam poſſent. Igitur ubi adverſus iſta declamatum eſt, zelo Dei exarſit ineruditus populus, ſibique cenſuit ab ea Eccleſia diſcedendum, cujus ſanctitatem fruſtra requirebat in pleriſque Paſtoribus.

At miſeri infeliciſſime errarunt. A Paſtoribus fugientes, quos lupos credebant, ſequuti ſunt lupos Paſtoralem præ ſe ferentes perſonam. Etenim undenam didicerunt, propter perverſos Sacerdotum mores ab Eccleſia Dei veri ſeceſſionem eſſe faciendam? Contendebant quidem eorum temporum Pſeudoprophetæ, Romanæ quoq; Eccleſiæ doctrinam eſſe corruptam. Verum quei de tanti momenti re, de qua

etiamnum disputatur utrinque a doctissimis & clarissimis ingeniis, tam cito judicare potuerunt homines indocti, rudes, & a studiis Theologiæ prorsus alieni? Morum corruptio tunc patentissima, & Disciplinæ abusus, vel oculis plebis indoctæ conspicui, in causâ fuerunt, ut doctrinam quoque Romanæ Ecclesiæ corruptam somniarent, & crederent. Ergo cavendum iis erat, ne scandala tantum in suis cordibus possent, ut non mores dumtaxat, sed etiam male moratos Pastores, ipsamque Pastorum Ecclesiam, atque Religionem, deserendam arbitrarentur. Id non cavendum minus deinceps; erunt enim vitia, donec homines; & ut prædixerit Christus futuram hanc morum corruptionem, attamen edixit, non esse nostrum, bonos pisces a malis separare, atque a tritico lollium. Ad ista sane nequit quin ingemiscat vir pius ac eruditus; sed nullum inde sibi scandalum creari patitur. Scandala quippe creat facinorum novitas; hanc autem scientia, sive eruditio tollere potest ac solet. Apostolorum tempora intuere; tria, immo quatuor, & quinque priora Ecclesiæ secula contemplare. Nunc imperita gens a Christianis iis, & præsertim ab Ecclesiæ Pastoribus, omnem iniquitatem exulasse sibi persuadet. Secus testantur ipsæ Literæ sacræ, ipsi Sancti Patres, ac præcipue Cyprianus, Nazianzenus, Hieronymus, Salvianus. Subsequuta sunt tempora longe pejora prioribus, sed meliora tamdem evasere, ut si Christiana Respublica ætatis nostræ cum multis aliis præcedentibus Seculis conferatur, habeat unde sibi jure gratuletur, & divinæ misericordiæ referat gratias.

Zelum ineruditum alterum illud incommodum fere semper consequitur, de quo alias conquesti sumus, & quod heic repetere non puto supervacaneum; nimia videlicet formido, ne quicumque minus cum vulgo sapit, ac aliter loquitur quam vulgus, Religioni & Ecclesiæ sanctissimæ exitium creet. Nequit emunctæ naris Eruditus, quin abusus in Ecclesiasticam Disciplinam identidem irrepentes animadvertat; quomodo enim maculæ istæ se subducant oculis legentium monumenta summorum Pontificum, Conciliorum, & Patrum? Ars Critica, necessarium in Ecclesia Dei flagellum ad imposturam omnem, erroresque tollendos, Erudito homini interdum aperit, quæ sint conficta Miracula, qui Apocryphi ac suppofititii Libri, quidve a magni etiam nominis Scriptoribus in Historia & Eruditione Ecclesiastica peccetur. Si quis tamen zelo secundum scientiam incitatus, quod Majores nostri cum laude fecerunt, facere & ipse velit, hoc est, aut voce aut scriptis hujusmodi abusus ac peccata prodat, ac eliminare nitatur, non modestiam, non prudentiam oblitus: ignara gens non raro exhorrescit, & ejusmodi Eruditos suspicione gravat non temeritatis solum, sed etiam languentis Pietatis, Fideique etiam titubantis. Verum hisce Eruditis, ut cordi summopere esse debet, scandalis quantum fieri potest, occasionem omnem præripere, ita patienter

fe-

ferenda sunt talia piæ ignorantiæ deliria. Nullæ sunt, tametsi optimæ leges, nulla auctoritas legitima, quibus abuti non possit, ac soleat Magistratuum incuria, ignorantia, impotentia. Sed non propterea optimæ leges abrogandæ, optima instituta vituperanda, quod iis abutantur nonnulli. Adversus hosce abusus, modeste tamen, ac prudenter, scribere piis Eruditis licet, ut simul eorum odium, & Legum ac Magistratuum reverentia inspiretur. Quod quum faciunt Eruditi, iis esse debet satis, meliorem hominum partem, si non majorem, suis habere faventem scriptis, zeloque plaudentem. Nimium quippe Ecclesiæ conducit tales Literatos habere, Superstitionis, perversæ Disciplinæ, piorumque commentorum inimicos, & Veritatis semper amantes. Hæc vera pietas est, hic germanus zelus, quem Catholici Episcopi in Conciliis ubique produnt, quem Patres commendant, & carum habet in primis Apostolica Sedes. Quæ consideratio mihi quoque animos addidit, ut quæ hactenus disserui, dissimulanda non censerem, & spem fecit fore ut nemini saltem ex melioribus consilium meum displiceret, quando non ambitio, non captandæ famæ, aut maledicendi pruritus ullus, non Pastorum, Legumque rectissimarum contemtus, neque mei ipsius, sed unius Ecclesiæ, Religionisque Catholicæ amor, pro qua omnibus vigilandum esse puto, & ego lubentissime sanguinem darem, mihi ut hæc scriberem auctor fuit, utinam alicui utilia, utinam nemini perniciosa.

Nemini, inquam, perniciosa; nam in oppositum huic excessum atq;abusum equidem sentio homines labi posse, atque interdum labi, vel quum ipsius Catholicæ Ecclesiæ sinu degunt. Est autem alter excessus licentia opinionum tum in Fidei ac Disciplinæ negotio, tum in Ecclesiasticâ Eruditione pertractandâ. Facile intelligunt homines non rudi minerva, nimios interdum ac intolerabiles frenos adhiberi Ingeniis, vitio videlicet Magistratuum, sua potestate, optimisque legibus abutentium. Sed æque deinde non intelligunt, qui sint legitimi freni, omnibus Christianis jure ferendi, & quousq;procedere merito ac prudenter possit Ingeniorum libertas. Hinc ergo totius Antiquitatis, Sanctorumq;Patrum, & Ecclesiæ ipsius contemtus; hinc errores, ac temerariæ opiniones; sique in iis obfirmetur animus, hinc Schismata, ac Hæreses, a quibus tamen ut semper caveamus, non sollicite solum monuit Apostolus, sed Caritas, Justitia, ac Prudentia apertissime præcipiunt. Hos autem Ingeniorum frenos itidem videor mihi satis expressisse in hoc Libro. Quare tamdem rogo Lectores meos, ut non minus diligenter perspiciant, quid juris ac libertatis futurum sit Ingeniis humanis in tanti momenti rebus, quam quid freni. Utrinq; Veritati nocere possumus, vel nimium, vel nimis parum nobis tribuendo. Quo doctiores erimus, magisq;in Dogmaticâ, ac Polemica Theologia, atque in Eruditione antiqua versati, eo cautius ac moderatius

in studiis ac opinionibus nostris procedemus. Ignorantia hinc, inde Superbia, superstitiosos pariter ac temerarios faciunt. Mediæ stant Scientia, ac Humilitas Christiana. Faciunt istæ Eruditos, atq;Theologos, vere perfectos ac religiosos. Illud autem certum est, nos numquam ex temeritate erraturos, si magis, quam nos ipsos, famamque nostram, diligamus decorem domus Dei, hoc est, amemus Ecclesiam Catholicam, ejusque tutelæ ac laudi ubique studeamus, ejusq;judicio omnia nostra cum dicta tum facta obsequentissime subjiciamus, ejusq; Præsidibus sacris ad ubiq;obtemperandū paratissimi simus. Hoc votum est mihi,hoc mihi statutum.Similia a reliquis opto.Quis enim tamdem fructus literarum, si destruas, non ædifices? Equidem errare possum ex ingenii infirmitate, non possum ex obsequii ac voluntatis defectu.

Ne vero longiori sermone persequar, quid in his possit audere humanæ mentis ambitio, atque Ingeniorum licentia: instar omnium considerandum mihi elegi unum Johannem Phereponum, cujus Animadversiones in Opera Sancti Augustini, si non perpetuum, at certe non leve præbent hujus infelicitatis argumentum atque exemplum. Et hominis quidem consilium ego non miror, quum potius mirandum esse debeat, cur non omnes ab Apostolicæ Sedis, Catholicæq;Fidei doctrina & communione alieni, paria, immo pejora non audeant. Nam ubi Ecclesiam audire desieris, Conciliorumque ac Patrum excusseris obsequium, tuoque Judicio nullum aliud esse superius tibi persuadeas præter verbum Dei scriptum, quod uti experientia fidem facit, unusquisque ad arbitrium, captumque tuum facile contorquere novit: quid te amplius impedire potest, quominus quodcumque lubet, quodcumque menti tuæ verisimile occurrit, amplectare ac teneas, & contraria quæque despicias atque repudies? Phereponus autem ita se interdum contra Augustinum, immo contra omnium Catholicorum sententias, gerit, ut qui ejus principiis utatur, atque licentiam opinandi imitetur, mirum sit, quei abstinere se jam possit ab oppugnandis in posterum vel ipsis Literis sacris, sive a revocandis in dubium reliquis Christianæ Fidei Mysteriis. Nam quo non proruat relictus sibi hominum literatorum animus, & potissimum si Critica Arte, Linguarumque Orientalium peritia sit quisquam turgidus, & immoderate ad dubitandum de rebus quibuscumque pronus, & novitatis, suarumque opinionum pertinacissimus amator? Pertinet igitur tum ad publicam utilitatem, tum ad Ecclesiæ sanctæ, & Augustini defensionem, tum etiam ad Eruditorum documentum, intueri in Phereponi Animadversionibus nimiam Ingenii humani libertatem. Et ejus quidem sententias nonnullas, prout occasio tulit, hactenus confutavimus. Reliquas deinceps, quæ confutatione indigere videantur, singillatim recensebimus, & pro virili profligare nitemur.

DE

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Quid de Peccato Originali sentiant Remonstrantes ac Sociniani. Nulla injustitia Deo tribuitur per Catbolicorum sententiam de Originali Peccato. Quum potuerit Deus ab initio condere naturam hominis talem, qualis nunc nascitur, potuit etiam ex Adami Peccato sinere mala in hominum genus effluere. Auctoritate sacrarum Literarum confirmatur Dogma de Originali Peccato. Apostoli locus ab interpretatione Phereponi vindicatus.

INITIUM facimus a controversia de Peccato Originali, e qua velut e capite cujusdam catenæ, pendent reliquæ fere omnes controversiæ de Gratia & libero Arbitrio, & de Natura innocenti, lapsa & reparata, quæ inter Pelagianos ac Semipelagianos ex una parte, Lutheranos & Calvinianos ex altera versantur, Catholicis medium iter tenentibus. Heic autē videas Arminianos, sive Remonstrantes, parum a Pelagio abludere; Socinianos cum eodem prorsus sapere, immo duriora, quam ipsum tradidisse. *Peccato originali inesse privationem Justitiæ originalis, & inordinatam ad peccandum proclivitatem,* fatetur Johannes Arnoldus Corvinus, hoc est ex Remonstrantibus unus, in Lib. contra Molin. Cap. 8. pag. 118. Iidem Remonstrantes in Apologia sua Cap. 7. fol. 84. addunt, *Peccatum Adami a Deo imputatum dici posse posteris ejus, quatenus Deus posteros Adami eidem malo, cui Adamus per peccatum obnoxium se reddidit, obnoxios nasci voluit, &c.* At postea subdunt, *se peccatum originale nec habere pro peccato proprie dicto, quod posteros Adami odio Dei dignos faciat; nec pro malo, quod per modum proprie dictę pęnę ab Adamo in posteros dimanet.*

Quare peccatum hoc affirmare non audent malum culpæ, aut malum pœnæ. Socinus vero in Prælection. Theolog. Cap. 4. & in Dialog. de Justific. tamquam *fabulam Judaicam*, *& ab Antichristo in Ecclesiam introductam*, Peccatum originis irridet, cui consonat Smalzius una cum reliquis ejudem Socini asseclis, ita ut una eorum sententia esse videatur, nihil nisi exemplo posteris nocuisse Adamum peccantem. Arminiumne, an Socinum heic sequatur Phereponus, statuere nescio. Illud certum, ut in aliis opinionibus non paucis, ita in hac Pelagio adhærere Phereponum, & non Augustino tantum, sed Ecclesiæ Catholicæ ipsum patentissime adversari. Mihi vero certissimum est, idemque spero & Lectoribus æquis futurum, longissime ipsum a veritate recessisse.

Catholicorum doctrinam de Peccato Originali oppugnabat Julianus, quasi per ipsam infinita Dei Justitia læderetur. Quei enim justus Deus parentis primi culpam imputare velit posteris, eamque in nobis punire, quum tamen consensu voluntatis nostræ nihil ad ipsam contulerimus? Augustinus autem Lib. I. num. 3. Oper. Imperfect. contra Julianum ita scribebat: *Vos quod dicitis, potius non potest ulla justitiæ ratione defendi; quia miseria generis humani, a qua nullum hominum ab exortu usque ad obitum videmus alienum, non pertinet ad Omnipotentis justum judicium, si non est originale Peccatum*. Igitur Sanctus Doctor putabat, divinam Justitiam defendi non posse, nisi humanæ corruptionis ac miseriæ causam ab ipso hominum Peccato originali peteremus: quod & alibi sæpe repetit. Ad hæc Phereponus: *Atqui hoc tantum de infantibus aut puerulis dicere debuit; nam majores natu sat actualium peccatorum admittunt, ut hujus vitæ miseriis digni sint. Sed ponamus eum, ut debuit, de infantibus dumtaxat, aut puerulis loquutum. Peccatum originale, ut ab Augustino explicatur, commodam nullam rationem defendendæ Justitiæ divinæ suppeditat, cum qua nullo modo potest consistere, ut existimabant adversarii Augustini, quos nusquam recte confutavit.* En expeditam viam cujuscumque quæstionis dirimendæ, quamquam difficillimæ, & inter ingenia præstantissima dudum agitatæ. Satis est pronuntiare sententiam dictatoria voce. Alii rationes excogitabunt, & argumenta contraria dissolvent.

Sed ut pressius Scriptori huic respondeamus, prius Lectori sedulo ad memoriam revocanda sunt quædam. Nemo est, qui vel in semetipso non sentiat innumera cum animi, tum corporis mala, eaque omnibus communia non videat, tamque altis radicibus in nobis fixa, & ab ipsa statim nativitate pullulantia, ut ea homini ingenita fateri cogamur. Corpus, inquam, mille ærumnis, doloribus, morbis, ac periculis, & morti denique obnoxium est. Animum ignorantia infelicissima gravat, ac fœdat. Proni, & pæne abrepti vel ab ipsa pueritia in Vitium, difficillimi & supra modum inertes ad Virtutem, ter-

ram

ram semper cogitamus, raro cœlum; & avaritia, luxuria, ac ambitione exæstuantes, voluptatibus unice studemus, commodisque nostris, licet inhonestis, pejora longe acturi, nisi nos humanarum potius quam divinarum legum terror compesceret. Hæc vel ipsi Christiani, & Sancti in se experiuntur, qui & aliam legem sentiunt in membris suis repugnantem legi mentis suæ, qui quotidie cum tentationibus confligantur, & sæpe concupiscentia vincente vincuntur. Quanto autem magis tanta humani generis miseria, & ad peccandum proclivitas, & rebellio appetituum, ac pugna in Rationem, emineat, & conspiciatur in barbaris, aut sine Lege, aut sine vera Christi Lege, & Gratia viventibus, in comperto est. Non vacat heic varios populorum mores, & innumeranda hominum vitia, & incommoda, oratione percurrere. Unusquisque sibi testis in re tam patenti esse potest. Illud dicam, vel ipsos Ethnicos, Aristotelem puta, ac Ciceronem, tantam hominum miseriam contemplantes, non potuisse quin exclamarent, naturam, non ut matrem, sed ut novercam, erga nos se gessisse. Hæc ubi considerata fuerint, e vestigio suboritur in animis nostris sciendi ardor, unde tanta in nos malorum atque miseriarum procella derivetur. Quum quisque sanus Manichæorum deliria irrideat, restat ut hominem vel ita a Deo in prima institutione creatum, vel propter culpam aliquam suam in tot incidisse miserias affirmemus. Prima sententia Pelagianos habuit patronos; altera Catholicos.

Pelagiani contendebant, quod & nunc eorum assecla Phereponus contendit, Catholicorum sententiam cum Justitia Dei consentire non posse. Contra Augustino aliisque Catholicis visa est Pelagiana opinio Ideæ, quam de Deo habemus, penitus contraria. Nam quo pacto Deus, qui hominem perfectum, rectum, ac felicem creare potuit, potius tam infirmum, vitiisque deditum, & alienum ab amore summi boni creare voluit? Quei opus manuum suarum vel ante peccata actualia miserum fecit, ejusque naturam in ipsa peccata adeo proclivem, & aversam a virtute creavit? Cur posuit, ut habetur Ecclesiastici 40. *Jugum grave super super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum?* Immense Bonus, Sapiens, & Benignus, id sine aliqua hominum culpa facere noluit; infinite Justus id facere non potuit. Hæc illi. Verum alii Theologi Catholici, iique potiori jure affirmarunt, ac affirmant, *potuisse Deum condere talem ab initio hominem, qualis nunc nascitur*. Ipsemet Sanctus Augustinus in hac eâdem sententia fuit; nam Lib. 3. de Lib. Arb. Cap. 20. ajebat: *Si anima talis esse cœpit, non solum ante peccatum, sed ante omnem vitam suam, qualis alia post vitam culpabilem facta est; non parvum bonum habet, unde Conditori suo gratias agat*. Lege reliqua. Idem Augustinus in Lib. 1. Cap. 9. Retract. eamdem sententiam confirmat, inquiens: *Ignorantia, & difficultas* (duo nempe hominum gravissima mala) *etiamsi essent*

essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus Deus, sed laudandus esset. Quæ retractationum verba iterum repetit in Lib. de Bono Persever. Cap. XI.

Quod si justus & laudandus esset Deus, si talem, qualis nunc est, hominum naturam creasset, sique Phereponus, ut arbitror, idem fatetur, immo contendit: quid est quod ipse, ejusque Majores Pelagiani, Justitiam divinam Catholicorum opinione dictitant lædi, & cogitationes assequi non posse videntur, quomodo Augustini hypothesis, immo thesis, consistere queat cum ejusdem divinæ justitiæ evidentissima notione? Iisdem testantibus, divinæ Bonitati atque Justitiæ contrarium non est, naturam nostram ab initio tot subjecisse ærumnis, cum tanta proclivitate ad malum, tantaque difficultate ad bonum, tametsi nulla hominum culpa præcesserit. Ergo multo minus divinæ Justitiæ repugnat tot in nos mala congerere unius Peccati præcedentis intuitu. Justus ergo, & bonus, & laudandus in utraque hypothesi Deus. Hæc sola intercedit diversitas: quidquid Pelagiani adferre possunt pro tuenda Justitia ac Bonitate divina in hypothesi sua, illud ad eamdem tuendam in hypothesi Catholicorum inservit. Quidquid vero Catholici pro sua habent, non æque a Pelagianis pro sua opinione usurpari potest; facilius enim Catholici Justitiam ac Bonitatem Dei sartam nobis tectamque exhibent, tot humanæ naturæ miseriis non a primæva institutione ac voluntate Dei boni, sed a primorum parentum culpa derivatis, quam si talem, qualis nunc est, naturam ab initio creatam affirment. Et hoc sinceri, sagacesque viri non intelligere nequeunt.

Restat ergo inquirendum, num revera humanam naturam Deus tam imbecillem ac miseram ab initio condiderit, quod Pelagiani opinantur; an ejusdem naturæ corruptio pœna sit primi peccati, quod Catholici affirmant. Ut habetur Ecclesiast. 7. *Fecit Deus ab initio hominem rectum*, & ad imaginem suam creavit, & in eximia beatitudine collocavit. Deinde, quidquid nonnulli somnient, adeo perspicua sunt Genesis verba Cap. 2. ut certissimum esse debeat, primos humani generis parentes, si divino præcepto parere voluissent (quo nihil facilius ipsis tum fuit), a naturali morte futuros fuisse immunes. Uti certum quoque est, peccarunt, eorumque inobedientiam sequuta est mortis naturalis inevitabilis pœna, & quærendi panis cum sudore necessitas, & partus feminei dolores, & rebellio belluarum, quas hominum nutui subjecerat primum Creator, ut alia mala atque incommoda omittam. Experientia vero dubitare nos non sinit, quin eadem mors, & multiplex calamitatum genus in nobis eorum posteris perduret. Ergo nos luimus primi peccati pœnas, luuntque vel ipsi infantes, quamquam nullius peccati actualis rei. Ergo primorum parentum culpâ iratum & nos Deum sentimus, & peccasse

cum

cum Adamo quodammodo dicendi sumus; a qua ira & culpa nos liberare non potest, nisi regenerationis Sacramentum, & Gratia Christi Servatoris. Propterea Regius Psaltes in Ps. 50. ajebat: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*; sive in *iniquitate*, & in *peccato*, uti Hebraica Exemplaria habent. Apostolus vero ad Ephes. 2. *Eramus*, inquit, *& nos natura filii iræ, sicut & ceteri*. καὶ ἦμεν τέκνα φύσει ὀργῆς. Et ad Rom. 3. *Omnes peccaverunt, & egent gloriâ Dei*. Etiam Sanctus Johannes Cap. 3. Evang. *Qui*, ait, *non credit in Filium, ira Dei manet super eum*, μένει ἐπ' αὐτόν: ubi vides non dici, iram Dei venire super eum, sed *manere* super eum, quia jam antea fuerat. Ut alia Scripturarum loca prætermittam, quæ in hanc rem afferri solent, memorabilem istum instar omnium referam, quem Apostolus ad Rom. Cap. V. 12. habet. *Propterea*, inquit, *sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Quibus ex verbis intelligimus, cum Adamo omnes homines peccasse, & propter illud peccatum mortem in omnes homines pertransire, hoc est, communis mortis causam fuisse unius hominis, sive unius Adami peccatum. Infra idem Apostolus ait: *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per unius obedientiam justi constituentur multi*. En Adami inobedientia, quæ una multos constituit peccatores, uti multos justos obedientia Christi. Vide reliqua ejusdem Cap. V. ad Rom. quæ Catholicorum sententiam disertissime produnt, ac firmant, & sine ipsa recte explicari non possunt. Tamdem accedit, vel antequam Pelagiana Hæresis exoriretur, & lis de Peccato Originali ferveret, veteres Patres non aliter quam Augustinum sensisse, quamquam parce admodum de illa re fuerint loquuti. Egregia in hanc rem occurrunt testimonia Justini Martyris, Irenæi, Tertulliani, Origenis, Cypriani, Athanasii, Hilarii, Basilii, Ambrosii, Nazianzeni, Chrysostomi, Reticii, Olympii, & aliorum, quos prætereo: ut dubitari non possit, quin antiquissima hæc sit Ecclesiæ veræ Traditio, cum divinis Scripturis omnino consentiens. Nunc videamus, an quidquam Phereponus proferat, quo tam antiquum, tantaque firmitate constitutum Dogma dejici possit.

Dixerat Augustinus Lib. de Corrept. & Gratia Cap. 6. *Peccata quidem ista originalia ideo dicuntur aliena, quod ea singuli de parentibus trahunt, sed non sine causa dicuntur & nostra, quia in illo uno omnes, sicut dicit Apostolus, peccaverunt*. Excipit ista verba Phereponus animadversione hujusmodi. *Verum in hac controversia nostra dicuntur, non tralatitio sensu, sed proprio, peccata; nam sermo heic est de peccatis, propter quæ non tralatitias, sed proprie dictas pœnas, ex divina, hoc est, perfectissima justitia, dare possimus; quia ab iis abstinere potuimus,*

nec

nec iis, nisi culpâ nostrâ proprie dictâ, succubuimus. Ceterum dicere pergit Phereponus, peccata parentum *nostra* dici non posse, ita ut propterea corripi, & plecti jure queamus. Addit, neque Apostolum dicere, nos *in Adamo peccasse, quemadmodum passim Græci sermonis imperitus dictitat Augustinus*. Quod ut palam fiat, Apostoli verba Rom. V. 12. ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον, quæ vulgatus Interpres vertit, *in quo omnes peccaverunt*, Phereponus ipse vertit, *quia omnes peccarunt*. Cujus versionis rationem hanc reddit, inquiens: *Vertimus cum Desiderio Erasmo* ἐφ' ᾧ, *Quia*, *non In quo*, *quia alioquin biulca est ratio, & dura*. Equidem, ut hinc iter instituamus, expectabam ab homine Critico aut veterum Græcorum auctoritatem, aut rationes ex intima Linguæ Græcæ peritia petitas, quibus hæc sua Paulini loci Interpretatio confirmaretur. Sed ille unum nobis obtrudit Erasmum, virum certe in Græco sermone minime hospitem, sed in quæstione de *Peccato Originali* plane Pelagianum, quique nihil non molitus est, ut in alium sensum hæc, & superiora Apostoli verba invita detorqueret. Erasmi studium hac in re infelicissimum alii castigarunt. Verum quis stylum Pauli vel leviter novit, qui non etiam didicerit, similes sermonis structuras, duras in speciem, & parum (uti delicatis videtur) elegantes, Apostolo esse familiares? Deinde Theophylactus, Oecumenius, & alii procul dubio Græcæ Linguæ peritissimi, ἐφ' ᾧ interpretantur *in quo Adamo*. Quamobrem nisi qui ab anticipatis judiciis, turbidisque affectibus judicio uti prohibetur, nemo alius hoc in loco memorasset *imperitiam Græci sermonis*, eamque objecisset Augustino, verba ista cum Græcorum ipsorum consensu *in quo* interpretanti.

Quod tamen heic attentius considerandum est, illud est, vel per ipsam Erasmi ac Phereponi interpretationem nihil roboris demi huic loco, sive huic fortissimo Catholicorum & Augustini argumento. Fingamus Apostolum dicere; *sic & in omnes homines mors transiit, quia omnes peccarunt*. Non heic de solis peccatis actualibus loqui Paulus potest, uti Phereponus persuadere nobis vellet; nam quum dicat, morti omnes homines esse obnoxios, & reapse mori hac de causa, quod omnes peccarint, certumque sit, infantes nullius actualis peccati reos sæpe de vita decedere: necesse est, ut aliquod peccatum sit vel in ipsis infantibus, cujus causâ malum illud subeant. Hoc autem nullum aliud esse potest, quam primorum parentum inobedientia & culpa, propagata in posteros omnes, per quam *peccatores constituti sunt* vel infantes, *& regnavit mors ab Adam usque ad Mosem, etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ*; quippe *unius delictum im omnes homines in condemnationem*. Nisi hoc statuas, sibi non constabit Apostolus, *qui* cum alibi appellat *stipendium peccati Mortem*, tû heic significare vult, ideo omnes homines mori, quia omnes

pec-

peccarunt; quare si nullum in infantibus peccatum admittamus, aut ipsi morituri non essent, aut argumentum Apostoli elumbe deprehenderetur. Sed Phereponus non ausus affirmare præfracte, germanam esse interpretationem suam, ad aliam anchoram se conjicit. *Fac*, inquit, *hoc non esse perspicuum: profecto versio, quam sequitur Augustinus, non ita certa est, ut possit is locus, quasi clarus urgeri; quum præsertim ex eo ferme solo, aut potissimo, colligatur dogma, quod tot difficultatibus premitur, ut vix ullas alias majores in dogmate Theologico invenire posse putem*. Phereponus ergo mente assequi non valet, quei Deus justissimus peccata parentum filiis tribuat, & in filiis puniat, quum filiorum voluntas nihil contulerit ad parentum inobedientiam; proinde alte clamat: *peccata parentum nostra dici nequeunt, ita ut propter ea corripi, & plecti jure queamus*. At nil mirum ista ab homine dici, cui non secus ac Socinianis, illud continuo perversum videtur, quod ingenio non placet, quamquam disertissimis, neque Metaphoricis verbis in Scriptura sacra enuntietur. Prope est ut dicam, nolle hujusmodi homines sentire, quod Paulus sentit; sed necesse esse ut Paulus sentiat, quod ipsis commodum videtur, & Deus agat, prout ipsis Iubet. At profecto felicius saperent, si in simili causa dictum sibi ab Apostolo putarent Rom. IX. 20. *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic?* &c. Et Cap. XI. 33. *O altitudo divitiarum*, &c. Quum lumini rectæ Rationis evidenter adversari deprehenduntur Scripturæ sacræ verba, tum certe commodum alium sensum intime latentem inde jubemur deducere. At quando ita composita sunt sacrarum Literarum testimonia, ut pateat, nihil aliud divinos Scriptores significare voluisse, quam quod verba sonant, & ad istam significationem accedit vetustissimæ Traditionis consensus, & Dogma illud supra quidem humanam Rationem est, sed non contra ipsam; tum nefas est eludere mentem divinorum Librorum non alia de causa, quam quod mente assequi non possumus consilia, & voluntatem, & opera Dei.

Ceterum ut ut fateamur in quæstione de Peccato Originali occurrere quædam non satis pervia hominum infirmæ Rationi, nihil tamen est, quod contra ipsam Rationem pugnet. Quum enim Peccatum istud consistat in privatione Justitiæ originalis, a justo Deo nequaquam abhorret, originali Justitia privatos, homines nunc nasci causâ primi peccati, quando justus itidem fuisset Deus, si vel ab initio, & ante Adami peccatum, eamdem nobis Justitiam denegasset, eamdemque & animi, & rationis, & corporis infirmitatem in nobis regnare sivisset. Et omnium hominum revera Peccatum istud est, non actuale quidem, sed habituale, sive morale; nam Voluntates omnium hominum, non physice quidem, sed moraliter, conjunctæ fuere cum Voluntate primi parentis, idque ex decreto & pacto Creatoris

toris nostri. Quod profecto neque potentiæ, neque sapientiæ, neque justitiæ Dei repugnat; nam ne in ipsis quidem terrenis universitatibus hujus rei exempla desunt, & in ipsis tamen justitiam minime desideramus, uti neque in divino Circumcisionis præcepto Gen. 17. non inveniet, ut puto, Phereponus ipse. Apostolus autem diserte docet, *in omnes homines per unius delictum condemnationem* venisse, & *omnes peccasse*, & per inobedientiam unius hominis peccatores constitutos fuisse multos, & mortem esse effectum, stipendium, & aculeum peccati: quæ omnia satis evincunt, ubi ad infantes interdum morientes respiciamus, Peccatum aliquod originale per propagationem ex Adamo in omnes descendere, & nostrûm omnium esse appellandum. Tamdem Peccatum istud in ratione culpæ omnium levissimum est; neque necesse est credere, ipsum post corporis mortem pari cum actualibus Peccatis supplicio esse puniendum; nam & ipse Augustinus Lib. 1. de Peccator. merit. Cap. 16. §. 21. ait: *Potest proinde recte dici, parvulos sine Baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitissima futuros*. Et Lib. 5. Cap. 11. §. 44. contra Julianum, *parvulos*, ait, *sine Christi Baptismate morientes, non tanta pœna esse plectendos: ut eis non nasci potius expediret*, ipsosque *in damnatione omnium levissima futuros*.

CAPUT SECUNDUM.

Infantes miseri causâ unius Adami peccantis. Baptismus eis necessarius ex Traditione probatur. Antiquitas Sponsorum pro infantibus in Baptismo contra Phereponum ostenditur auctoritate Tertulliani, qui necessitatem Pædobaptismi agnovit. Et in veteri Lege parvulis Proselytis adbibitus Baptismus, & varia apud Judæos Baptismatum genera. Sanctus Cyprianus Peccati Originalis assertor perperam a Pherepono negatus.

Phereponus tamen, quod est ad infantes, & pueros, alia opinione tenetur. Nam. pag. 621. Animadverf. in Op. Imperf. contra Jul. objicit sibi illorum miserias, quæ nobis argumentum præbent intelligendi originalis Peccati. Tum respondet: *Satius esset multo dicere, te nescire, cur innoxii miseri sint, quam ut facias eos noxios, invenire hypothesim, quæ tot difficultatibus laborat*. Quasi Augustinus, aut alii hanc hypothesim invenerint, & eam antea non tradiderit Apostolus satis aperte. *Multo satius esset*, ut hoc repetam, Apostolo credere, & venerari divinum consilium, quam infirmæ Rationi tantum deferre, ut divinitus tradita nolis alia de causa credere, quam quod intelligere nescias. *Sed quid sunt*, pergit Phereponus, *hæ infantium puerorumque brevissimæ miseriæ, si cum æterna beatitudine, quibus*

Digitized by Google

bus eas Deus pensat, conferantur? Nihil prorsus, aut si quid nihilo posset esse minus. Itaque quod Deus eas ab illis in hac vita non amolitur, mirum videri nequit. Hinc intelligimus, Phereponum infantibus ac pueris vel sine Sacramento regenerationis e vita decedentibus, æternam in Cœlis beatitudinem liberaliter concedere. Non ausi sunt Pelagiani, nisi medium quemdam locum inter Cœlorum regnum, & Gehennam, assignare hujusmodi puerulis, felicem quidem, sed tamen ab æterna Cœlitum felicitate alienissimum. Sociniani patere ipsis fores Cœli volunt, & execrantur *Pædobaptismum*. Ministrari vero eisdem hoc Sacramentum in suis cœtibus moleste non ferunt Remonstrantes; sed ipsum Sacramentum necessarium illis ad beatitudinem æternam non censent. Anabaptistæ, Calvinistæ, aliique id genus Novatores ab ea opinione aut parum, aut nihil abludunt. At ego non suscepi controversias omnes, quæ inter Catholicos ex una, & innumeros Hæreticos ex altera parte intercedunt, diffuse agitandas. Esset hoc majoris otii, ac instituti diversi. Jam vero, quod est ad quæstionem de Baptismi necessitate in ipsis parvulis, luculentissime illam complures e nostris expedivere, afferentes loca quædam Scripturarum, & certissima quædam principia Orthodoxæ Religionis, e quibus recte deduci potest ista necessitas. Antiquissimam certe, atque adeo Apostolicam Traditionem, *Pædobaptismi* testem simul ac laudatricem habemus. Quare secundum Traditionis legitimæ regulas, a Catholicis fortissime assertas, pueris ac infantibus necessarium est divinum lavacrum, ut Regnum Cœlorum, si illa ætate decedant, consequi valeant.

Quum tamen Phereponus pag.495. in notis ad Epistolam Augustini XCVII. olim 129. §. 9. videatur aliquid dicere contra *Pædobaptismi* antiquitatem, ejus verba audienda sunt: *Quis*, ait, *intelligat susceptorem infantis baptizandi, quum pro infante responderet Credo, hoc velle: Baptismum, vel Sacramentum fidei suscipio? Quis non videt, primum formulam illam antiquam Baptismi esse institutam in usum adultorum, qui soli primum Baptismum suscipiebant, deinde translatam etiam ad infantes?* Utique nos nequaquam videmus, quod tamen tantâ confidentiâ Phereponus videndum affirmat. Meram conjecturam, omni veterum auctoritate destitutam, nescio quei velit homo ille, ut pro evidenti veritate accipiamus. Nos ab Apostolis ipsis, ut infantium Baptismum, ita & ritum spondendi pro iis derivamus, tum quod id affirmant vetustissimi Patrum, tum etiam quod Ecclesia universa omnibus retro temporibus eam consuetudinem servavit. Quid contra Phereponus affert, nisi unum illud, quod animo jam præjudicavit, & quod sponte concidat, si negetur? Operæ autem pretium est duorum veterum Scriptorum loca proferre, ne & nos sine tabulis ac auctoritate agere videamur. Sanctus Irenæus Lib. 2. Cap. 39. de Christo

Do-

Domino hæc habet: *Omnes venit per semetipsum salvare, omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes, & parvulos, & pueros, & juvenes, & seniores.* Heic vides alludere Irenæum ad Servatoris verba Johann. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum cælorum.* Vides, *infantes, & parvulos* per Christum renasci ex aqua, & Spiritu sancto. Quod autem est ad infantium & puerorum Susceptores, audi Tertullianum in Lib. de Baptismo Cap. 18. suadentem, ut differatur in ætatem maturiorem Baptismus. *Itaque*, ait, *pro cujusque personæ conditione, ac dispositione, etiam ætate, cunctatio Baptismi utilior est: præcipue tamen circa parvulos. Quid enim necesse est Sponsores etiam periculo ingeri? Quia & ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & proventu malæ indolis falli.* Ergo Tertulliani etiam ævo obtinuisse, ac in usu fuisse patet, non infantium dumtaxat Baptismum, sed & formulam ab eorum susceptoribus nunc quoque adhibitam; ideo quippe Sponsores appellati fuere. Neutrum porro novitatis damnat Tertullianus. Quumque is altero dumtaxat ab Apostolorum morte seculo vixerit; Irenæus vero ipsos Apostolorum auditores habuerit Magistros; & auctor uterque sit, Baptismum infantium in Ecclesia Dei jam tunc fuisse usurpatum: quis non intelligat, ruere Phereponi sententiam, atque conjecturam, & perperam ab Apostolorum ætate atque institutione sejungi *Pædobaptismum*, & formulam spondendi pro illis?

Sed, inquies, Pædobaptismus fuit vel Tertulliani ævo improbatus. Immo, ne quid dissimulem, afferam hæc ipsius Tertulliani verba ex Cap. eodem: *Quid festinat innocens ætas ad remissionem peccatorum?* Non hoc negamus. At hæc non tollunt, quin Ecclesiæ Catholicæ jam tum fuerit mos præter adultos baptizandi etiam parvulos. Tertullianus ex propria sententia hunc morem sublatum cupit, ut alibi sæpe, ita & heic a suo effreni ingenio abreptus, & privatæ opinioni nimis indulgens. Nam Sanctus Cyprianus, & reliqui Patrum, atque Episcoporum, Baptismi in annos majores aut in mortis periculum dilationem concorditer rejecere, laudato semper infantium Baptismo. Infra auctor est idem Tertullianus, Baptismum quoque *innuptorum* esse *procrastinandum*; & tamdem absurde concludit: *Si qui pondus intelligant Baptismi, magis timebunt consecutionem, quam dilationem.* Nullus Catholicorum ita umquam sensit. Ceterum si mortis periculum ingrueret, minime negandum, aut differendum regenerationis Sacramentum, alibi docet ipse Tertullianus, & Cap. 12. ejusdem Libri de Bapt. fatetur, *nemini sine Baptismo competere salutem;* & in hoc eodem Cap. de parvulis, ait: *Norint petere salutem, ut petenti dedisse videaris.* Quæ satis esse possunt, ut ex ejus quoque sententia necessitas & usus Baptismi vel in infantibus probetur. At ille vocat

par-

parvulorum ætatem *innocentem*, hoc est ab actualibus peccatis immunem; nam ex hac ipsa rationis specie vel post Tertullianum, & quarto potissimum Seculo, sanctissimum lavacrum differre consueverunt e Christianis non pauci, & ipse Augustinus distulit, quamquam contagium mortis antiquæ, & maculam originalem omnes faterentur omnibus Adæ filiis inesse. Nisi periculum mortis Baptismum suscipere coëgisset, ejus consequutio differebatur, quo peccata simul actualia postea delerentur. Quid? quod maculam originalem ne ipse quidem inficiatus est Tertullianus? Humanas certe animas non solum immundas, sed etiam peccatrices ille vocat, donec Baptismo Christi mundentur. Sunt ejus verba Lib. de Anima Cap. 40. *Omnis anima eousque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: tamdiu immunda, quamdiu recenseatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam ex carnis societate*. Lib. I. Cap. 1. de cultu Feminar. ait, omnes mulieres *de Eva trahere ignominiam primi delicti, & invidiam perditionis humanæ. Vivit sententia Dei super sexum istum in hoc seculo; vivat & reatus necesse est*. Et Cap. 3. de Testim. Animæ de satana ait: *Per quem homo a primordio circumventus, ut præceptum Dei excederet, & propterea in mortem datus, exinde totum genus de suo semine infectum, suæ etiam damnationis traducem fecit*. Lib. V. Cap. 17. contra Marcionem, hominem videlicet pestilentissimum, a quo Deus traducebatur tamquam peccati auctor, ita idem Tertullianus scribit: *Apostolus, iracundiæ filii fuimus, inquit, sed naturâ...... Quum dicit: Fuimus naturâ filii iracundiæ, ... iræ filios, ad naturam retulit, non ad Creatorem. Ad summam subjungens: Sicut & ceteri, qui utique filii Dei non sunt; apparet communi naturæ omnium hominum & delicta, & concupiscentias carnis, & incredulitatem, & iracundiam reputare; Diabolo tamen captante naturam, quam & ipse jam infecit delicti semine illato*. Hæc ea sunt, ut vel sine interprete prodere possint, Scriptorem Afrum diversam heic a ceteris Catholicis non induisse opinionem.

Verum Phereponus in Animadv. ad Epist. 157. Augustini olim 89. §. 1. pag. 497. alia habet. Celebrem Apostoli locum Rom. V. supra a nobis productum Pelagianis opposuerat Augustinus, utpote affirmantibus, sine peccato hominem nasci. Quid ad hæc Phereponus? *Hunc*, inquit, *locum Pauli pertinere ad adultos tantum, qui peccatum Adami imitantur, ostenderunt dudum viri doctissimi*. Tum paucis interjectis addit, *eo confidentius heic loqui Augustinum, quo minus probare poterat, quæ heic habet. Locus Pauli Rom. V. obscurior est, quam ut a tam proletario Interprete explicari possit*. Phereponum libenter interrogarem, num illorum hominum ingenium ipse probet, qui nullum sibi frenum statuunt in Fidei quæstionibus, & pro suo modulo sentire, ac interpretari divinas Scripturas, constituunt; tum sua placita, tamquam certissima, vultu imperterrito venditare; adversarios vero non semel contemne-

re, eisque reponere pro rationibus contumelias. Verum, his dimissis, cuinam harum controversiarum perito persuadebit ille, *dudum viros doctissimos ostendisse*, ad adultos tantum pertinere locum illum Apostoli? Pelagiani quidem olim, tum Erasmus, aliique ejus gregis sensere, Peccatum ex Adamo non propagatione, sed imitatione, in hunc mundum intrasse, & adultos tantum, non quod filii sint Adami, sed quod ipsum imitati sint, omnes peccasse. At merum hoc fuit illorum commentum, ac effugium, & mera conjectura, quam sine ratione ulla gravi, sine majorum auctoritate excogitatam, suæ opinioni accommodarunt, Apostoli mente, ejusque verborum sensu, ipsâque ratione reluctante, uti Sanctus Augustinus variis in locis, & innumeri subinde Catholici, & plerique etiam e Protestantibus demonstrarunt: quod ignorare Phereponus nequaquam potest. Istius vero hominis nequeas non mirari ingenium, qui hinc ansam sumit appellandi Augustini *proletarii Interpretis*. Videant alii, an viro liberali ac honesto consentaneum sit hujusmodi conviciis excipere Augustinum incomparabilis ingenii, sanctitatis, & doctrinæ virum. Certe hic locus, minus etiam quam reliqui, contumeliis patebat. Quamnam enim Linguæ Græcæ imperitiam Augustino objicere heic possis? Nihil habet ille, quod eruditissimi deinde inter Catholicos Theologi ac Interpretes non habeant, & sentiendum decernant. Num audeat Phereponus proletarios Interpretes appellare tot clarissima ingenia in hac re Augustino concordia? Si non audet, cur sibi heic licitum putat, unum Augustinum tanto contemtu repellere, nihil tamen aliud sentientem, quam quod tot doctissimi viri sentiunt, ac sentiendum esse nos quoque brevibus nuper ostendebamus.

Numquam Augustinus probavit, infantibus Baptismum præscribi a Christo, aut Apostolis, ne pereant. Sunt hæc ejusdem Phereponi verba pag. 497. ad citatam Augustini Epistolam CLVII. olim 89. Similia habet ille ad Ep. 175. olim 90. §. 6. pag. 519. At Augustinus ostendit, non ex apertissimis quidem Christi, aut Apostolorum verbis scriptis, sed ex vetustissimæ Traditionis testimonio & universalis Ecclesiæ usu (ut alias rationes taceam) præscriptum a Christo fuisse parvulorum Baptismum. Numquam vero Pelagiani ostenderunt, contrariam fuisse Christi, aut Apostolorum mentem. Utri parti nunc est credendum? Utra pars dicenda est inopiâ rationum laborare? Sincerus quisque fateatur, ad Pelagianos reddendæ rationis onus heic pertinere. Numquid enim minus Christo, & Apostolis Christi nomine aliquid scripto proponentibus, quam sine scriptis & per legitimam Traditionem loquentibus, habenda est fides? Nos vero palam fecimus, saltem per Traditionem sine scriptis *Pædobaptismum* ab Apostolis esse præscriptum. Probent Pelagiani, aliter se rem hanc habere; probent, nihil aliud credendum esse, quam quod in Scripturis sacris aperte

pro-

propositum est, probent, futilem esse interpretationem nonnullorum Scripturæ locorum, e quibus Catholici deducunt necessitatem baptizandi parvulos. In hujusmodi quæstionibus illud nos usurpamus, quod vetustissimus Scriptor Tertullianus in simili ajebat Lib. de Corona cap. 3. *Hanc si nulla Scriptura determinavit, certe consuetudo corroboravit, quæ sine dubio de Traditione manavit. Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum prius non est? Etiam in Traditionis obtentu exigenda est, inquis, Auctoritas scripta. Ergo quæramus, an & Traditio nisi scripta non debeat recipi*. Lege reliqua; lege in hanc rem ceteros Patres. Præterea num stolidi, ac moriones, ac amentes adulti a sacro fronte arcendi, quod manifeste a Christo aut ab Apostolis præscriptum ipsis Baptismum non invenimus?

Corollarii loco ad ista accedat Circumcisionis consideratio, & antiquissimus Judæorum ritus in recipiendis ex Ethnicismo ad Mosis legem hominibus. Infantes ex veteris Legis præcepto in fœdus Israeliticum ingrediebantur per Sacramentum Circumcisionis, Deoque grati per ipsum constituebantur. Odium Dei, & pœnæ etiam propositæ fuere in eos, quibus tale Sacramentum non conferebatnr. Etiamsi infantes non intelligerent, quam magnum bonum sibi inde contingeret, ex pacto tamen Dei illud bonum in ipsos manare non cessabat. Quamobrem collatus quoque Baptismus parvulis, suum in ipsis producere effectum potest, ac debet, vel sine actuali fide; neque adulta ætas illis expectanda est, ut sanctificentur, & Deo placeant; ipsisque sine lavacro sanctissimo decedentibus, æque ac adultis, deerit fœderis novi gratia in regenerationis Sacramento constituta. Deinde Baptismus Evangelicus, ut Eruditis quibusdam videtur, quid novum apud Judæos non fuit. Quum enim Ethnici homines fiebant גר צדק *geretsedecb*, hoc est, *Proselyti Justitiæ*, sive *justi*, atque inter Judæos cooptabantur, non sola Circumcisio, sed & Baptismus conferebatur eisdem. Hinc apud Hebræos vulgatum axioma: *Non est quis Proselytus, usque dum circumcidatur, & baptizetur*, שימול ויטבול אין גר עד. Maimonides in Issure Biah Cap. 13. & alibi, Gemara Babylonica variis in locis, Moses Mikotzi Præcept. Negat. 116. R. Joseph Karo in Shulcan Aruch. Lib. Jore dea. Cap. 268. aliique Judæi Scriptores, non solum testantur, vigere adhuc in Synagoga hunc morem, sed & ipsum referunt ad tempora usque Davidis, ac Salomonis. Eo etiam pertinere potest locus quidam Arriani in Epictetum Lib. 2. Cap. 9. Ex iisdem autem Hebræis Auctoribus pariter discimus, cum olim fuisse baptizatos, tum etiamnum baptizandos esse una cum parentibus parvulos Proselytos ex Synedrii sententia. Vide laudatam Gemaram Babylon. tit. Erubh. & ibi Glossam, & Maimonidem in Avadim Cap. 8. & Gemaram Hierosol. tit. Jevamoth, & Lightfootum, & alios Judaicæ eruditionis illustratores. Itaque

uti sine Circumcisione, ita sine Baptismo, eoque unico, & ab aliis vulgaribus Judæorum lustrationibus ac lotionibus diverso, nemo vel antiquitus inter Proselytos describebatur. Quam Rabbinorum Traditionem juvat adhibitus a Johanne Præcursore Baptismus, ut ad vitam novam Judæos perduceret. Non enim Synedrium ab eo per nuntios quæsivit, quid sibi vellet ille Baptismus, sed solum qua auctoritate ipse baptizaret. *Dixerunt ei:* (sunt verba Jo. I. 25.) *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?* Scilicet illa baptizandi ratio nova non erat, ac ignota, sed frequens, ac usitata; & in parvulis usurpata. Propterea que miratus nemo est tantum gentis confluxum ad Baptismum Johannis. Apostolus quoque Heb. IX. 10. commemorat varia Baptismata inter Judæos usurpata.

Ergo generis humani Reparator Christus, antiquatâ solum Circumcisione, Baptismum retinuit, qualis in usu apud Judæos erat, non rem novam instituens, sed jam usitatam, ad aliud munus finemque nobiliorem erigens, & vivificâ vereque salutari gratiâ donans, ut sicut olim ad Judaicam Religionem, ita in posterum ad Christianam per verum hoc Sacramentum transirent Infideles, atque iterum nascerentur. Ideoque nihil necesse erat, conceptis verbis populo ac Apostolis præcipere *Pædobaptismum*, sed satis fuit generaliter indicere Baptismi usum, atque necessitatem. Per secula præcedentia, & Christi etiam tempore, vulgatissima erat parvulorum æque ac adultorum lustratio, quum ad Religionem Dei veri, & ad regenerationem transitus fiebat. Satis ergo constabat, præscripto per Christum Baptismo, quis foret abluendus. Atque adeo in re adeo nota superfluum erat hoc edicere, postquam dixerat Jesus: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.* Si ejusmodi consuetudinem abolere ipse voluisset, eam potius prohibere debuisset apertis verbis. Recte itidem conjicere hinc possumus, parvulos aliquot Christiano fonte fuisse mundatos, quum, in Act. Apost. XVI. 15. & 33. paterfamilias baptizatus dicitur *cum omni domo ejus;* aut saltem inferre licet, parvulos, si aderant, & ipsos fuisse baptizandos; hoc enim de more a Judæis fiebat, quoties recipiebantur Proselyti. Quod enim est ad locum Matth. XXVIII. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos*, quem Anabaptistæ nobis opponunt, quasi ii tantum dicantur baptizandi, qui prius fuerint edocti, evanescit ex vi Græcorum verborum. Μαθητεύσατε, inquit Christus, πάντα τὰ ἔθνη. Hoc est, non proprie *docete*, sed *discipulos facite*, scilicet in disciplinam meam, & in fœdus novum, per Sacramentum regenerationis adducite omnes gentes. Tum subsequitur διδάσκοντες, *docentes eos servare omnia &c.* ut videas, Baptismum præire posse doctrinæ, & Discipulos posse fieri illos etiam, quos a discendo infirma ætas avertit, quum ideo *Discipuli* per Baptismum fiant, ut postea doceantur.

Quæ Phereponus notat ad Ep. CLVI. Augustini pag. 498. consilia

lia tantummodo sunt, & phaleræ, & voces hominis, quibus nulla ratio adnexa est, ne gravioribus titulis utar. Si hoc pacto exsibilare adversariorum opiniones, vincere quoque est: vicit Phereponus. Sed merito exsibilandus ille, si unico αὐτὸς ἔφα, & propositis tantummodo suis, hoc est exoleti Pelagianorum opinionibus, agitatissimas Quæstiones se dirimere, & Sententias Catholicas tanto pondere stantes prosternere posse putat. Et tamen id ipsi in more positum est. Pag. item 520. in notis ad Ep. 176. iterum vellicare ille pergit locum Apostoli ad Rom. V. & ἐφ' ᾧ esse *quia*, vel *eo quod*, non *in quo* contendit, exempla innuens in 2. ad Cor. V. 4. & ad Philipp. III. 12. At in citato loco Epist. 2. ad Cor. ego nihil tale reperio. Alterum exemplum iis tenebris circumfusum est, ut adhuc rem nostram in medio relinquat, quamquam non minus quam antea, uti supra diximus, constet firmumque sit Catholicorum dogma, tametsi Interpretatio illa præferatur. Locum item alium Epist. I. ad Cor. XV. 22. Catholicis erepturus ad suam mentem explicat Phereponus, atque ea ratione loca ista esse procul dubio explicanda persuasurus Lectoribus suis, monet, *viros ac Theologos doctissimos* ita sensisse, atque ostendisse. Hos autem etsi ille non nominet, nemo non intelligit esse gregarios Pelagii, Arminii, Socini, atque etiam Calvini. Alibi quoque, hoc est pag. 549. locum Jo. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit &c.* memorans, satis liquere ait intelligendum de adultis tantum, non autem & de infantibus. Nos contra affirmamus, longe doctiores viros tum inter Catholicos, tum inter ipsos Protestantes contrarium ostendisse, & ab istis prostrata jamdudum fuisse quælibet Pelagii commenta: quam in rem & nos aliqua attulimus. Prostant Libri. Nostris palmam negabit Phereponus. Ipsam patiatur & nos negare suis. Lectores sinceri, & nullo partium studio adducti, dum omnia legerint, facile judicabunt, nos sumos non venditare, sed Apostolicam doctrinam constanti ac universali Ecclesiæ Traditione firmatam. Pag. 549. in Animadv. ad Serm. CCXCIV. §. 6. 12. 17. & 19. Phereponus quæ alibi non semel contra *Pædobaptismum*, & *Originalis peccati* veritatem dixerat, aliis verbis repetit; quare sine responsione dimittendus est.

Quod autem est ad Sancti Cypriani verba ex Epistola LXIV. ad Fidum, quibus Sanctus Augustinus utitur in eodem Sermone ad confirmandum Dogma de *Originali Peccato*, ea tam perspicua sunt, ut sibi melius fuisset Censor consulturus, si quæ ad ipsa eludenda adfert, prorsus omisisset. *Quidni*, ait, *licuit Pelagianis rejicere Cypriani auctoritatem in hoc negotio; ut Augustino licuit, quod attinet ad Baptismum Hæreticorum?* Tum addit, multo clarius, atque constantius Sanctum Cyprianum affirmasse, Hæreticos esse baptizandos, quam dari Peccatum originis. Si Pelagiani licitum sibi censuissent, quod nostrorum temporum Novatores contra fas omne licitum sibi putant, nem-

pe non Cyprianum tantummodo, sed reliquos Patres, & omnem legitimam Traditionem respuere, ac irridere: rejecissent profecto Cypriani auctoritatem in ista controversia, non expectato Phereponi consilio. At illis, quam recentioribus Hæreticis, major erga sacras Traditiones reverentia erat, & melius intelligebatur, quam stabili quoque fundamento nitantur dogmata ab Apostolorum Traditione descendentia. Immo nervos omnes intenderunt & ipsi, ut ostenderent Majorum Traditionem sibi potius, quam Augustino favere. Utcumque tamen Pelagianis in pretio fuerit vetustissimæ Traditionis auctoritas (non enim victas dedere manus documentis in hanc rem ex Catholicorum parte productis) illud mihi certum, perperam a Pherepono componi auctoritatem Cypriani affirmantis *Originale Peccatum*, cum Cypriano contendente rursus baptizandos esse Hæreticos. In priore sententia nihil aliud affirmavit Sanctus Cyprianus, quam quod universa tum ante se, tum post se ad Pelagium usque Ecclesia Christi, quæ sub cœlo est, affirmavit, & concorditer tradidit, & *Pædobaptismo* semper usurpato se credere significavit. Quamobrem Cypriani hac de re sententia non unius hominis erat, sed universæ Catholicæ Ecclesiæ sententia, atque adeo ineluctabili auctoritate constabat. Verum Cyprianus contendens, Hæreticos esse rebaptizandos, si Agrippinum, & Africanæ Diœcesis Episcopos, & nonnullos item Asiaticos Præsules excipias, qui Cypriano aut prævivere, aut consensere, neminem alium ipse habuit suæ opinionis assertorem. Non ipsa solum Ecclesiarum caput Romana Ecclesia, sed reliquæ fere omnes cum Orientis, tum Occidentis Ecclesiæ & Traditionem vetustissimam, & consuetudinem perennem Cypriano contrariam tenebant. Quid plura? Ne ipse quidem gloriosus Martyr Cyprianus in suis Conciliis negare potuit, quin consuetudo recipiendi sine Baptismo Hæreticos in Ecclesia Dei ante suam constitutionem obtinetur. Itaque altera hæc Sancti Cypriani sententia paucorum erat, non Ecclesiæ Catholicæ sententia atque Traditio; ac proinde licuit Augustino, immo necesse fuit heic Cypriani auctoritatem rejicere, ne veneranda totius Ecclesiæ Catholicæ, & Concilii universalis auctoritas, firmissimis etiam in ista quæstione armata rationibus, a se rejiceretur: quod Catholico homini nefas perpetuo fuit.

Deinde non dicit (Cyprianus) *in infantes transire ullam labem internam, quâ eorum facultates sint vitiatæ; sed tantum trahere eos contagionem mortis ab Adamo, quia ex patre mortali nonnisi mortales nascuntur: quod multum abest a sententia Augustini*. Sunt ista Phereponi verba, sed Phereponi litigare potius amantis, quam veritatis inveniendæ soliciti. In Cypriani verbis hæc nimium aperta est, ita ut aut ultro oculos clausisse dicendus sit, aut oculis revera careat qui eam non cernit. Ita scribit Sanctus Cyprianus in laudata Ep. LXIV. ad Fidum

scri-

ſcripta A. C. 253. *Si etiam graviſſimis delictoribus, & in Deum multum ante peccantibus, quum poſtea crediderint, remiſſa peccatorum datur, & Baptiſmo atque a gratia nemo probibetur: quanto magis probiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, niſi quod ſecundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit? qui ad remiſſam Peccatorum accipiendam hoc ipſo facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, ſed aliena Peccata.* Apertiſſime diſtinguit heic Sanctus Epiſcopus infantes ab adultis. Hos actualium criminum reos dicit; illos unius tantum Peccati, quod poſteri Originale deinde appellarunt. Utroſque a Baptiſmo non eſſe prohibendos affirmat, in quo gratia divina utriſque confertur, & datur Remiſſa Peccatorum. Quid eſt, quod Phereponus ſcribit, a Cypriano non dici, *in infantes tranſire ullam labem internam*, hoc eſt nullum animæ inhærens peccatum, ſed mortis ſolum naturalis neceſſitatem? Cyprianus diſerte pronuntiat, infantes *nihil peccaſſe, niſi quod contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxerunt*; ideſt, non actualibus quidem culpis iram divinam in ſe concitaſſe, ſed tamen eſſe reos Peccati primi parentis, quia ab ipſo carnaliter ſunt nati. Diſerte, inquam, dicit, ipſos etiam peccaſſe, quia peccatum contraxere Adami. Dicit ipſos *accipere Remiſſam Peccatorum*, ipſiſque *remitti, non propria*, hoc eſt, non actualia, ſed *aliena peccata*, ideſt peccatum Adami, qui actualiter peccando fecit, ut omnes poſteri vel recens nati peccatores eſſent, ac indigerent remiſſione peccatorum per ſalutarem Baptiſmi aquam. Uti vero expreſſe Cyprianus ait, infantes ante ſuſceptum Baptiſmum carere *Gratia Dei*, ita in eadem Epiſtola non ſemel addit, ipſos egere *Miſericordia Dei*, eorumque animas ſine Baptiſmo decedentes *perdi*. *Quantum in nobis eſt*, ait, *ſi fieri poteſt nulla anima perdenda eſt*. Si Adami reatus in infantibus habitat, ſi animæ illorum perduntur, ubi ſine Baptiſmo decedant, ſique *remiſſam peccatorum accipiunt:* ergo neceſſe eſt, in infantes tranſire labem aliquam internam, atque Peccatum, quod animæ ſit proprium. Neceſſitatem mortis corporeæ utique non tollit Baptiſmus; ergo tollit ſolum *peccatum originale* ex anima, atque hoc peccatum illud eſt, quod Cypriano dicitur *contagium mortis antiquæ*.

Sed Phereponus dicere pergit: *Denique rhetorice potius fortaſſe dixit remitti aliena peccata, quam didactice. Ac ſane nec imputari, nec remitti aliena peccata, ſi proprie loquamur, a juſto judice poſſunt. Satis eſt, multa Oratorum Eccleſiaſticorum dicta eſſe vel diluto ſenſu vera; quum ſatis conſtet, eos minime accurate loqui ſolitos.* Habeat ſibi Phereponus alibi Criticam iſtam regulam; nihil enim illa ad rem præſentem facere poteſt. Etſi rhetorice loquutus heic fuerit Sanctus Cyprianus, ejus tamen mens apertiſſime ſe prodit, & ſenſus didacticus elucet: quod & contigit in reliquis Rhetoricis coloribus ab omni perito Rhetore

 adhi-

adhibitis. Sed verbis didacticis, non rhetoricis, heic doctrinam Catholicorum Catholicus Episcopus exprimit. Quum nihil boni aut mali egerint infantes, revera nullum *proprium actuale peccatum* habent, quod sibi remittatur. Ex Apostolica tamen ac universali Ecclesiæ Traditione Peccatum habent, & indigent Gratia & gloria Dei. Hoc autem Peccatum nihil aliud est, quam Adami Peccatum in omnes homines descendens in condemnationem; *alienum*, quia non ab infantibus, sed a solis protoplastis actualiter perpetratum. Hinc proprie ac sine Rhetorico colore dictum est, *non propria*, *sed aliena peccata*, *remitti* parvulis unda salutari ablutis. Ceterum, quod Phereponus tum heic, tum alibi eamdem ingeminat cantilenam, videlicet imputari a justo Deo aliena peccata non posse, quasi veteres ac recentes Catholicæ Ecclesiæ Theologi de tuenda Justitia Dei nihil soliciti, satis hoc nondum animadverterint: rogandi sunt Lectores, ut quod in hujus controversiæ exordio nos paucis innuimus, multoque magis quod Sanctus Augustinus, Sanctus Thomas, ceterique Patres ac Theologi nostri hanc in rem late conscripsere, legant. Tum enim intelligent, hæc recte cum divina Justitia componi, & contra non solum suis difficultatibus, quod attinet ad Providentiam, Bonitatem, ac Justitiam Dei laborare sententiam Pelagianorum, sed ipsam quoque adversari Ecclesiæ totius Traditioni, & Apostoli verbis. Atque hactenus de hujusmodi controversia.

CAPUT TERTIUM.

Concupiscentia non Bonum, sed Malum homini. Quid Libidinis generale nomen interdum apud Augustinum sonet. Libido carnis, qualis nunc est, malum Pœnæ, & non Peccatum proprium est. Non venit ab institutione naturæ innocentis, sed Peccati primi pœna fuit. Differt ab appetentia cibi & potus. Perniciosa homini, ut is animal rationale est. Pudor nuditatis in statu Naturæ innocentis locum non habuit, sed post Adami lapsum effluxit, & insitus nunc omnium naturæ. Fuisset & in terrestri Paradiso voluptas Carnis, sed non inimica aut infesta Rationi. Nisi Adamus peccasset, neque Libidini turbidæ, neque aliis malis obnoxium foret genus humanum Scripturâ teste.

Julianum Pelagianæ Hæresis primipilum cum alias ob causas Sanctus Augustinus eloquentissime ac nervosissime exagitabat, tum ob illam in primis, quod se humanæ Concupiscentiæ atque Libidi-

nis

nis laudatorem præstitisset. Postremis hisce temporibus inventi sunt, qui contra eumdem Augustinum, immo contra Catholicam Ecclesiam, Julianum ejusque conclamatam sententiam iterum tuerentur, inter quos non ultimam aciem Phereponus nunc ducit. In eo sita fuit controversia. Julianus *Concupiscentiam Bonum* naturæ appellabat, *quo Bono bene utitur, qui modum tenet; quo Bono male utitur, qui modum non tenet; quo Bono melius non utitur, qui etiam ipsum modum, sanctæ Virginitatis amore, contemserit*. Augustinus contra Concupiscentiam semper Malum esse contendebat; quare Lib. 3. adversus Julian. Cap. 21. ita reponebat: *Concupiscentiæ carnalis qui modum tenet, Malo bene utitur; qui modum non tenet, Malo male utitur; qui autem etiam ipsum modum, sanctæ Virginitatis amore, contemserit, Malo melius non utitur.* Innumera sunt, quæ Augustinus variis in Libris, & bene longo sermone contexit, ut suam hanc sententiam confirmet. Sed nos, quæ Phereponus contra habeat, jam recenseamus. Dixerat Augustinus in Lib. 1. Cap. 3. de libero Arbitrio, *Libidinem in adulterio Malum esse*. Phereponus in Animadv. ad hunc locum pag. 482. primo dubium non esse ait, quin mala sit in adulterio Libido, sed non alia de causa, nisi quia adulterium ipsum est malum, quippe quod ab illo societas humana plane perturbetur, atque adeo vetitum sit, hominum causâ, quibus vehementer nocet. *Alioqui*, deinde scribit, *libido, seu cupiditas alterius sexus, nihil habet per se mali, si intra limites a Deo, immo & ab ipsa ratione, præscriptos maneat*. Quare inquit, Augustinum minus commode indicasse, cur Malum sit adulterium, quum ejus malitiæ causam a Libidinis malitia derivavit. At Phereponus animadvertere attentius debuit, quid hoc in loco per *Libidinis* nomen significare voluerit Sanctus Augustinus. Non *cupiditatem* luxuriosam, sive carnalem *alterius sexus*, sed quidem pravam quamcumque cupiditatem, atque concupiscentiam heic Libidinem appellavit. Ut enim idem Augustinus Lib. 14. Cap. 15. de Civit. Dei scribebat, *Libido generale vocabulum est omnis cupiditatis*; immo & iræ, & jactantiæ, & pervicaciæ, aliisque hujusmodi perversis animi affectibus Cicerone teste convenit, quamquam pro venereo appetitu usitatius accipiatur. Cupiditas, qua homo inclinatur ad aliquid appetendum contra Rationem, contra Justitiam, Pietatem, Temperantiam, aliasque Virtutes & contra Leges a Deo & a ratione constitutas, Libido est, Libido appellari potest. Quæ profecto Concupiscentia, sive Libido, quum in adulterio quoque deprehendatur (justitiam quippe, ac societatis humanæ jura, & Sacramenti fœdus, adulter contemnit ac lædit) commode propterea & vere in ejus malitiam retulit Augustinus adulterii malitiam. Ipsemet eodem Cap. 3. Lib. 1. de libero Arbitrio aperte prodit quid sentiat, ita scribens: *Ut intelligas Libidinem in adulterio Malum esse, si cui*

etiam

etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo fit, id eum CUPERE, & si potestas detur, facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur. Vides, non turbidum carnis motum, sed pravum animi affectum, sive alienum a ratione recta appetitum, vocabulo *Libidinis* heic designari. Tum addit Evodius: *Clarum est enim, jam nihil aliud quam Libidinem in toto malefaciendi genere dominari.* Cui protinus Augustinus: *Scisne etiam istam Libidinem alio nomine Cupiditatem vocari?* Melius ergo & commodius Libidinis pravitatem constituimus causam illius pravitatis, quæ in adulterio est; fieri enim potest, ut quis sit adulter, humanæque proinde societatis ordinem turbet, & nihilominus tum ipse, tum ejus opus culpâ ac malitiâ careat: quod fit, quum ex ignorantia invincibili agitur. Et quare tunc adulterium malum non est, nisi quia tunc Libido, sive pravus animi appetitus, in ignoranter operante minime dominatur? Itaque nihil erat, cur heic Augustinum edocere meliora Phereponus vellet, multoque minus cur in commendationem venereæ Libidinis transgrederetur, cui nullus heic locus erat.

Sed quoniam illius oratio nos eo quoque abripit, videamus, quei probet novus iste Pelagianorum patronus, Libidinem carnis, sive Cupiditatem alterius sexus, *nihil habere per se Mali*. En ejus verba pag. 482. *Ita constituta sunt a Deo omnium animalium corpora, ut quum adoleverunt, ea Cupiditas in iis, mechanico impetu, excitetur, non aliter ac Cupiditas edendi aut bibendi. Consectarium est naturæ corporis, quale a Deo creatum est; ut ex brutis, & ex ipso consilio propagationis generum intelligere est.* Ratio igitur, quare Malum non sit dicenda Libido, si Pherepono credimus, ea est, quod naturalis motus sit, a Deo constitutus, nihil certe nisi Bonum creante. Eadem repetit ille, pag. 528. in Notis ad Lib. 9. Cap. 10. de Gen. ad Lit. Nam quum dixisset Sanctus Augustinus, honestius meliusque credi, ita fuisse primorum parentum corpora constituta in terrestri Paradiso, *ut appetitum carnalis voluptatis non haberent, qualem nunc habent ista corpora*: Phereponus talia apponit: *Appetitus ille, ut liquet vel ex brutis, tam naturalis est, quam appetentia cibi, aut potus, voluptasque, quam experimur, quum comedimus esurientes, vel bibimus sitientes. Non puto sane, quemquam dicturum, sitim, aut famem, voluptatemque, quam iis explendis experimur, effectus esse peccati. Figmenta mera sunt, quæ heic & alibi dicuntur.* Ita brevibus rem expedit Phereponus, & longas Augustini commentationes levi negotio prosternit, & rotundâ sententiâ exsibilat. Experiamur, an bene sedeat homini isti confidentia tanta.

Quum Augustinus Libidinem carnis Malum appellat, animadvertendum primo est, quo sensu illic *Mali* nomen sit accipiendum. Ut autem Augustinus ipse auctor est Lib. 1. Cap. 1. de Lib. Arb. *Duobus modis*

dis appellare solemus Malum; uno, quum male quemquam fecisse dicimus; alio, quum mali aliquid esse perpessum. Eo recidere potest, quamquam diverso sub intuitu, illa divisio Mali, quam idem Augustinus, ac ceteri Theologi frequenter usurpant, nimirum aliud esse Malum culpæ, aliud Malum pœnæ. Prius malum inquinat animum, Deoque hominem invisum facit, & Peccatum dicitur. Alterum tantummodo excruciat, aut lædit animum, sive corpus hominis. Certum est, Augustinum minime inter priora Mala, sed quidem inter secunda, computare Libidinem. Quamquam enim Concupiscentiam humanam generaliter sumtam, cujus pars ac species est ipsa carnalis Libido, Augustinus interdum cum Apostolo *Peccatum* vocet, numquam tamen aut Apostolus, aut Augustinus hujusmodi vocabulo significare voluerunt, Concupiscentiam vere & proprie Peccatum in hominibus esse; sed Peccatum ideo appellant, *quia ex peccato est* (originali videlicet) *& ad peccatum inclinat*, sicuti Synodus Tridentina nos docuit Sess. V. & ipse Augustinus antea docuerat Lib. 1. Cap. 23. de Nupt. & Concup. & in Libris contra Julianum, & Lib. 1. Cap. 12. contra duas Epistolas Pelag. & in aliis Libris. Proinde sublatis omnibus in sacro Baptismate culpis, atque peccatis, adhuc restare in homine Concupiscentiam Augustinus affirmat, non quod propter ipsam rei amplius simus, sed ut cum ipsa confligamus in posterum, ne fiamus rei. Quamobrem, si Pherepono visus forte est Augustinus tunc Libidinem appellasse proprium ac verum Peccatum, quum eam in Malorum aciem retulit: sciat, se quidem improbare Calvini ac Lutheri commentum, non autem Augustini mentem.

Statuit igitur Augustinus adversus Pelagianos, Concupiscentiam, & Libidinem carnis non esse naturale Dei donum, non esse a Deo creatam in primis parentibus talem, qualis post eorum peccatum fuit, & qualis adhuc sentitur ab hominibus. Primi peccati infelix fructus illa est, vitiumque corruptæ, non innocentis, Naturæ, ac propterea Malum Pœnæ, Malum homini molestum, quo nos careremus, si culpâ caruissent primi omnium parentes. Quis autem Libidinem, qualem nunc in membris suis humanum genus sentit, naturale Bonum putet, quæ nos ad peccandum pervicaciter incitat, quæ contra legem mentis atque rationis tam sæpe pugnat, quæ continentiæ & virginitati infestissima est, quam quilibet vir pius sentire se dolet, ac porro sentire nollet, quæ demum pudoris atque erubescentiæ materia est, atque argumentum? At hæc nihil Pherepono obstant, quominus inter naturalia Bona Libidinem referat. *Appetitus ille*, inquit, *tam naturalis est, quam appetentia cibi aut potus*. Mechanico autem impetu non minus brutorum, quam hominum corpora ad Libidinem, & per Libidinem ad generis propagationem moventur. Ergo non est effectus primi peccati Libido. Ita Phereponus. Quod

est ad comparationem Libidinis cum fame & siti, respondemus, Censorem demonstrare prius debuisse, famem quoque, ac sitim, quales nunc ab hominibus sentiuntur, tales quoque futuras fuisse in innocentiæ statu, atque in illa summa felicitate, in qua Deus Adamum creavit. Ad Catholicam Fidem spectat credere, primos parentes morituros non fuisse, nisi peccassent. Quum fames, & sitis, mala utique omnium judicio in hoc præsenti hominum statu gravia, præter acerrimum dolorem, mortem quoque corpori inferre nunc possint: cur mechanica etiam vi homines, in terrestri Paradiso alioqui non morituros, compellere fames & sitis non potuissent, atque interdum non compulissent ad mortem? Aut ergo Deus in statu naturæ innocentis famem & sitim, consectaria naturæ corporis non fecit; aut si fecit, tales, quales nunc experimur, ne homo sentiret, effecit.

Sed ut a quæstione ista æquivocationem omnem removeamus, dicimus, hominem sub duplici ratione esse considerandum, nempe aut quatenus homo est animal, aut quatenus est animal ratione præditum. Nutriri, augeri, propagationem quærere, delectari in operationibus sensitivis, ac in ipsa Venere, & appetere cibum ac potum, & alia id genus, homini ut animali naturalia sunt, & in Adamo etiam fuere. Atque idcirco Bona ea sunt a Deo, uti Bonum quoque a Deo emanans sunt vis generativa, & vasa generationis, & seminis efficacia, & honesta sensuum voluptas, & commixtio corporum ad licitam propagationem humani generis, atque alia ejusmodi. Immo ipse genitalium motus *Bonum naturæ* in se est; *numquam* enim *motum genitalium* Augustinus *reprehendit generaliter*, tamquam naturæ *malum* ac vitium, uti Julianus eidem objiciebat, *sed illum motum reprehendit, quem facit Concupiscentia, qua caro concupiscit adversus spiritum, quam velut bonum defendebat* Julianus. Utor ipsius Augustini verbis lib. 4. Cap. 13. contra eumdem Julianum. Secundo, in Libidine ac in aliis quibuscumque motibus animalitatis, ac inferioris appetitus, considerari potest, effrenis illa membrorum, & affectuum concitatio, quæ vel repugnante voluntate hominis fit in homine, quæ pudorem ingerit, & ad peccatum incitat ac rapit, ut ea faciamus, quæ facere nollemus, mentemque ac rationem in actibus libidinosis turbidâ suâ delectatione absorbet, & de sua dignitate dejicit. Hoc illud est, quod Malum appellat Augustinus, & nos cum Augustino Malum esse homini, quatenus animal rationale est, affirmamus. Quo Malo in primi sceleris pœnam mulctati sunt posteri Adami, Deo non quidem hoc Malum creante, sed sinente, ut efflueret e constitutione corporis divinis donis spoliati, postquam a divina gratia, ac primæva innocentia Adamus peccando exciderat. Quapropter nihil est, quod Phereponus exemplum brutorum adhibeat, ostensurus, libidinosos humani corporis motus Malum

non

non esse. In animalibus brutis nullum deformitatis sensum Libido creat, nihil pudoris ingerit, nihil cum ratione pugnat, quippe quod ratione pecudes ipsi carent. Conformis potius eorum naturæ est hujusmodi motus concupiscentiæ, ut bonum quoque ac perfectio in iis appellari jure possit. At in animalibus ratione præditis, & ratione utentibus, Malum, vitium, defectus, & corruptio naturæ Libido est, quippe ad inhonesta, & rationi contraria hominem solicitans, & ad ea impellens, quæ naturam hominis, quatenus rationale animal est, omnino dedecent: *In pecoribus*, inquit Augustinus Lib.4. Cap.14. contra Julianum, *malum non est Concupiscentia, quia non adversus spiritum concupiscit, sed eorum potius oblectat spiritum*. Vide & eumdem Lib. de Pecc. Orig. Cap. 40. & Lib. Oper. imperf. Cap. 56. Ergo qui se hominem esse recordatur, non sentire, non fateri nequit, quin Concupiscentia carnis, qualis nunc sentitur, unde tot intestinas patimur pugnas, quas etiam Apostolus in se olim deplorabat, Malum sit homini, quatenus ratione prædito, ejusque naturæ incommodum, ac vitium.

Quandoquidem vero negare ne nos quidem volumus, aut possumus, quin hujusmodi Malum in statu quoque naturæ puræ locum habere potuerit, ita ut culpanda ne sic quidem foret Creatoris justissimi voluntas, qui tale vitium e corporis constitutione effluere vel in puris naturalibus permisisset; immo quum neque disceptare velimus, an tantæ vires in statu Naturæ puræ carnali Concupiscentiæ esse potuerint, quantæ nunc a nobis sentiuntur: superest solum, ut inquiramus, feceritne Deus revera, an non, in primordio rerum hominem adeo inordinatis motibus Concupiscentiæ libidinosæ obnoxium. Phereponus cum Pelagianis affirmat. Catholici cum Augustino negant. Id ostendimus primo, quia magis decuit divinam bonitatem atque justitiam, ita hominem innocentem condere, ut corpus animo, inferiora superioribus placide subdita forent: quod certe secus nunc evenit in isto corruptæ naturæ statu. Deinde quum constet, Adamum in maxima cum animi, tum corporis felicitate a Deo fuisse creatum, quis eam in illius membris pugnam, eumque peccati fomitem, easque Concupiscentiæ vires in illo fuisse credat, quæ nunc maximam vel hominibus piis & infelicitatem & periculum animæ creant? Sed quod rem evidentius tangit, hæc de primis parentibus scripta sunt Gen. 2. v. 25. *Erat autem uterque nudus, Adam scilicet, & uxor ejus; & non erubescebant*. Nihil igitur pudoris nuditas innocentibus hominibus attulerat non aliâ de causâ, nisi quia nullum adhuc præter voluntatis arbitrium in membris suis motum, nullam carnis rebellionem, nullum intestinum membrorum bellum contra mentis legem senserat. At postquam Deo inobedientes peccarunt, uti habetur Gen. 3. v. 7. *Aperti sunt oculi amborum; quumque novissent se esse nudos*,

nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Profecto aliud novi in se, ac in membris suis animadvertere primi homines non potuere, cujus illos pudere inciperet, nisi Libidinis motus vel invitâ voluntate factos. Tum sentire cœperunt sui peccati pœnam, tum se divinis donis spoliatos deprehenderunt, tum puduit illos novæ deformitatis, ideoque *perizomata*, sive *succinctoria*, atque *femoralia*, חגרת *chagoroth*, sibi concinnarunt, ut suis aliorumque oculis pudoris aut lasciviæ materiem subtraherent. Ergo tum primum nata est turbida illa Libido, inflictaque hominibus primis in pœnam primi peccati a justo Deo fervere finitur in eorum posteris, quum antea nonnisi ex imperio, aut consensu mentis atque rationis ea membra moverentur, quibus homo ad generationem utitur.

Quid quæso ad hæc tam luculenta divinæ Scripturæ verba reponit Phereponus? Scripserat Augustinus Lib. 13. Cap. 13. de Civ. Dei hæc de primis parentibus: *Senserunt ergo novum motum inobedientis carnis suæ, tamquam reciprocam pœnam inobedientiæ suæ.* Hujusmodi opinionem *commentum* Phereponus statim vocat. Tum ait pag. 583. *Ne quid aliud heic dicam, non debuit dicere, senserunt, sed sensit Adamus; nam motus aut nullus fuit in Eva, aut certe minime conspicuus, & qui eam in ruborem dare posset.* Telum hoc vetus est e Juliani pharetra petitum, sed ab Augustino jamdiu protritum Lib. 4. Cap. 13. contra eumdem Julianum. Attamen quum nos moneat Censor, ut de nuditate primorum parentum cum alios Interpretes, tum præsertim Johannem Clericum consulamus: illi habendæ gratiæ, quod ex Interpretum vulgo aliquem seligat, in quem edocendi nos onus transferat. Et ego quidem novi Johannem Clericum, virum & eruditione & ingenio critico revera celebrem, sed licentia quoque opinandi æque famosum, adeoque in Sanctos Patres animatum, ut quum ipsum audis, alterum, immo ipsum Phereponum audire te putes. Varias Interpres ille Interpretum sententias congerit ad explicandam primorum parentum nuditatem, & perizomata; tum probare videtur, qui dicat, *nudum* in eo loco nihil aliud significare quam *peccatorem*, seu hominem, qui se peccasse animadverterit. Nobis non irascatur Phereponus, si novum hunc suum divinarum Literarum Interpretem dicimus interpretatione sua ridendos incredulis exhibere aut Mosem divinum illius Historiæ Scriptorem, aut ipsos parentes primos. Cognoverunt nempe isti se peccatores esse, atque ideo minus honestas corporis partes velavere cinctoriis; sive, ut ipse conjicit, tectum, sub quo habitarent, sibi composuerunt. Quis hæc audiens non rideat aut hominum illorum consilium, aut Historici sacri ingenium? Nam quid rei habent perizomata consuta, & nudis membris aptata, aut habitaculum sibi constructum, cum cognitione antecedentis peccati? Num tegere animæ peccatum poterant nova illa integumenta membro-

brorum? Sed Clericus nullam pudoris causam in Adami & Evæ nuditate reperiebat, remotis nempe arbitris, & sine consensu voluntatis, atque ideo sine culpa nudis, aut etiam sine culpa ad libidinem concitatis membris. Phereponus vero, quum nullus, aut saltem non conspicuus, fuerit motus in Evæ membris, nullum sentiri ab ea potuisse pudorem ait, eidemque propterea nullam tegendi corporis necessitatem fuisse. Verum nos cum Augustino dicimus, Evam in membris suis intestinam novamque pugnam, ac inobedientiam sensisse. Sensit ipsa, quid conspicua viri nuditas in se intuente efficeret; & hinc didicit, quid vicissim in viro feminea nuditas efficere posset. Insolita hæc erant, & nullo negotio in pœnam criminis a Deo inflicta fuisse uterque intellexit. Quare perizomatum ope deformitatem hujusmodi auferendam, & subtrahendam oculis Adam excitatricem injustæ libidinis nuditatem Eva quoque cognovit.

Ceterum quum pudor sit tristitiæ species e metu infamiæ propter aliquod vitium aut culpam: quis non videat pudori locum fuisse in primis parentibus ad novum illum membrorum ac libidinis affectum sine voluntatis imperio excitatum? Præterea nonne & nos pudet, & merito pudet, alia quædam corporis vitia prodere, ac palam deferre, quando ii animi nostri vitium & peccatum causam dedit? Immo nos pudet etiam, & jure pudet, si quum facile possumus, non ea quoque oculis aliorum eripiamus, quæ aut molestiam doloremque ipsis creent absque utilitate ulla; aut eorum animos, & sensus ad aliquid alliciant ac impellant, quod rationi rectæ minime conveniat; aut culpam tacite exprobrent; aut alicujus morbi, sive calamitatis nostræ, quam culpa adduxit voluntaria, & pellere voluntaria amplius medicina non potest, alios moneant. Tales pudoris causas in se invenerunt Adamus & Eva, ubi se nudos conspexere, & noverunt, inobedientes carnis motus ex antecedenti peccato venire, & alienis oculis, phantasiæ, ac menti periculum se ingerere, & inobedientiam mentis per illos motus accusari. Qui antea innocentes membra sibi ad nutum obedientia habebant, & alterius nuditate conspecta nihil sentiebant in se, quod voluntati repugnaret, sive mentem de sua tranquillitate ac regno dejiceret, peccatores postea facti non potuerunt non pudore suffundi, quum ad aspectum nuditatis tam diversa in sese experirentur; ideoque velandum censuerunt, quod eorum quoque posteri velandum nunc censent, ab ipsa natura edocti. Nunc audi Augustinum ipsum Lib. 4. Cap. 13. contra Julianum. *Quid autem de motu feminæ, cujus & ipsam puduit, inaniter argumentandum putasti? Non utique femina motum visibilem texit, sed quum in eisdem membris tale aliquid sentiret occultius, quale vir senserat, ambo texerunt, quod alterutrum videndo in alterutrum commoti ambo senserunt, & vel unusquisque sibi, vel alter alteri erubuerunt.*

Phe-

Digitized by Google

Phereponus tamen insitum fuisse nobis a natura morem istum operiendi pudenda tacite negat in Notis ad Cap. 17. Lib. 14. de Civ. Dei. Augustinum enim affirmantem, vel apud ipsos Barbaros, atque Brachmanes in more id esse positum, non vera narrasse nos monet, pag. 585. quum in Africa atque America sint gentes plane nudæ, uti ex oculatis testibus ipse didicit. Sed quamvis populi nonnulli sint, qui nudo penitus corpore adhuc incedant, num ideo minus verum, nos a natura edoceri inhonesta illa membra velare? Alioqui non comedere humanas carnes, non mactare senes, sive ipsos etiam parentes, ut senectutis incommodis eripiantur, & abstinere a rapinis, cædibus, aliisque teterrimis ac vituperandis moribus, ne inter leges quidem naturæ referremus; sunt enim quidam in Africa & America integri populi, qui talia adhuc faciunt, & sine pudore faciunt, sive quod licita censeant, sive quod habitu in iniquitate firmato pervenerint ad exuendum, sive non sentiendum qualemcumque in iis operibus pudorem. Ergo quod adhuc vivant quædam gentes moribus barbaræ, numero paucæ, quibus pudori non sit nudis plane membris incedere, nihil impedit, quominus dicendus sit insitus nobis nuditatis pudor, quando reliqui, iique cultiores, & innumeri populi, nostram in sententiam exemplo suo conveniunt.

Verum Phereponus, quamquam concedat, *pudorem* nuditatis *inde partim ortum videri, unde dicit Augustinus;* attamen addit, multas alias accessisse obtegendi corporis causas, videlicet ne liberis exemplo pessimo, & pravo ad intempestivam luxuriam incitamento foret parentum nudorum aspectus; ne fœdum quid singulis mensibus feminæ exhiberent; ne conjugati ad adulteria excitarentur. Subinde vero scribit: *Hinc paulatim natus nuditatis pudor*, hoc est e causis, & rationibus, quas ipse Phereponus refert, non quas Augustinus affert. At nos vel ante istas causas a Pherepono memoratas, quando certe neque liberi Adamo, neque alii conjuges præter Adamum, & Evam erant, ortum habuisse nuditatis pudorem dicimus ex fide Literarum sacrarum, quæ mentiri non possunt, & quas non satis animadvertit Phereponus, quantopere ipse per latus oppugnet, ac vulneret, & dubiæ fidei faciat, quum talia scribit. Nihil heic dico de latebris vel ipsi conjugali copulæ merito quæsitis, quas ideo tantum Phereponus tolerat aut probat, quod avertendi sint liberi ab eo periculoso aspectu, non autem quod ipsa res, in se spectata, pudenda sit. Quasi liberis solis, & non quibuscumque aliis hominibus, hæc sint abscondenda; & quasi hoc ipsum satis non ostendat, aliquod naturæ vitium in iis actibus esse, qui ad impudicitiam, & ad scelera, si conspiciantur, reliquos accendere possunt; & quasi ea res pudenda non sit, quam subsequitur agentis infamia, nisi remotis arbitris ac testibus fiat. Hæc leviter excussisse sit satis.

Accuratius Pherepono respondendum est irridenti Augustinum, qui Cap. 23. Lib. 14 de Civ. Dei agens de ratione, qua in statu naturæ innocentis propagatum fuisset genus humanum, ita scripsit. *Voluntati membra illa, ut cetera omnia, servirent. Ita genitale arvum vas in hoc opus creatum seminaret, ut nunc terram manus.* Ad quæ statim Phereponus pag. 586. *Hoc est, sine ullo voluptatis appetitu*; *nam eam libidinem vult Augustinus esse peccatum.* Non exaggeret quæso Censor noster, non imponat lectoribus credulis. Fuisset etiam in innocentiæ statu sua sensibus & carni voluptas, sed quæ mentem non obrueret, sed quæ rationem in sua tranquillitate relinqueret, non qualis nunc sentitur, turbida, immoderata, & hominem ad belluarum conditionem dejiciens. Fuisset & voluptatis appetitus, sed rationi omnino obtemperans atque subjectus; & homo voluptatem appetiisset, non tamquam finem, sed tamquam medium ad ea, quæ instituto suo, ac homini ut rationali convenirent. Hæc Augustinus non negat, qui & Cap. 26. ejusdem Libri 14. de Civitate Dei hæc scribit: *Absit, ut suspicemur, non potuisse prolem seri sine libidinis morbo: sed eo voluntatis nutu moverentur illa membra, quo cetera, & sine ardoris illecebroso stimulo cum tranquillitate animi & corporis.* Et Lib. 4. Cap. 2. contra Jul. *Quis negat futurum fuisse concubitum, etiam si peccatum non præcessisset? Sed futurus fuerat, sicut aliis membris, ita etiam genitalibus voluntate motis, non Libidine concitatis, aut certe etiam ipsa Libidine, non qualis nunc est, sed ad nutum voluntarium serviente.* Eodem autem Lib. Cap. 14. acute distinguit a vivacitate, utilitate, & necessitate sentiendi, Libidinem sentiendi. Tum infra, *ne nimium*, inquit, *videamur offendere homines, qui voluptatem corporis quomodocumque defendunt*, concedit, credi posse, in illo tantæ felicitatis loco *carnalium sensuum fuisse* Libidinem, sed ita *ut omnimodo rationali subdita voluntati*, *non alias adesset, nisi quum per illum vel saluti esset corporis, vel stirpis propagini consulendum; & tanta adesset, ut nulla ex parte mentem de supernarum cogitationum delectatione deponeret &c.* Vide & Lib. I. Cap. 17. contra duas Epist. Pelag. Ab innocentis igitur Adami conditione exclude illecebrosum illum ardoris stimulum, qui nunc solum homine invito membra movet, sed etiam adversus mentis legem pugnat, Rationemque reluctantem non raro sibi subjicit, ac turbida delectatione absorbet, & *Libido* carnis appellatur. Cetera quibus generationis opus completur, a terrestris Paradisi felicitate non absfuissent. Immo tunc, ut Sanctus Thomas T. 1. Summæ qu. 98. Art. 2. ad 3. inquit: *Fuisset major delectatio sensibilis, quanto esset purior natura, & corpus magis sensibile.* Denique Augustinus libidinem carnis ita Peccatum quandoque nominat, uti Apostolus Concupiscentiam *Peccatum* appellavit, nimirum non ut is inferioris partis motus formale Peccatum, & culpa sit, sed quod ad Peccatum & culpam inclinet, & tunc dumtaxat proprium & verum

fiat Peccatum, quum ad illicita ac inhonesta voluntatem rapit. Jam id supra nos demonstravimus. Quare videat Phereponus, se aërem verberare, & sibi larvas effingere, ut cum iis digladietur. Quum Augustinus ait, ita seminandum fuisse *genitale arvum, ut nunc terram seminat manus*, obedientiam tantum exprimere voluit membrorum generationi inservientium, qualem humanæ menti præstat manus, non autem e sensibus delectationem moderatam exclusit, quam tamen in innocentiæ statu nihil Rationi perniciosam futuram fuisse putamus.

Quamobrem inania plane sunt, quæ postea Phereponus congerit, ita scribens pag. 586. *Eâdem operâ dicere debuisset* (Augustinus) *appetitum cibi grati peccatum esse; nec primos parentes, quum fructus licitos & jucundos comederant, ulla voluptate titillatos fuisse &c. Addere etiã cum oportuisset, bruta, quorum organa nostris non absimilia sunt, nullam quærere in naturalibus actionibus voluptatem, nam sane non peccarunt; sed iis defungi sponte naturæ, sine ulla penitus cupiditate*. Non hæc certe absurda dicere debuit Augustinus, quia nusquam, nisi in Phereponi cerebro, dixit, sine ullo voluptatis appetitu, & sine ulla delectatione sensuum innocentes homines prolem fuisse seminaturos, & numquam docuit Libidinem ipsam proprie Peccatum esse, nisi eidem contra Legis edicta obediatur. Et miror, quei toties Phereponus comparationem instituat inter pecudes ac animalia ratione prædita, neque consideret, multa esse homini quidem & brutis communia, quæ tamen in brutis, quippe Ratione destitutis, laudanda sint, aut saltem non vituperanda, in hominibus autem Ratione utentibus & fœda sint, & vituperanda, & rationali creaturâ prorsus indigna. *Aliud enim est arietis, & aliud Publii Africani bonum*, olim Cicero ajebat. Sed minus tolerandis declamationibus hæc de Augustino scribere pergit nuperus Censor: *Postquã Deum plane alium descripsit, ac est, quamque a Scriptura nobis præpingitur: toti etiam naturæ vim infert, ut possit pravas Interpretationes obscurorum aliquot Scripturę locorum tueri.* Ubinam Deum Augustinus describit alium, ac est? Ubinam, & qualem naturæ vim infert? Et quænam sunt obscura illa Scripturarum loca, quibus abutitur, ut cœlum terramque misceat? Sed hæc ut sine magno labore interseruntur a confidentissimo homine illo, ita a nobis nullo labore negata suapte naturâ cadunt.

Ab eodem fonte veniunt subsequentes Censoris notæ ad Cap. 24. Lib. 14. de Civ. Dei. *Augustinus*, inquit ille, *turpia commenta heic nobis propinat, dumtaxat ut rationem reddat rei, quæ nec fuit, nec erit; nimirum, generationis liberorum in statu innocentiæ, si in eo primi parentes perseverassent; & quidem quia statuit peccatum id esse, quod inest naturæ omnium animalium, nec usquam damnatur, si modo intra leges contineatur: nimirum Cupiditatem conjugii, postquam pubertatis annos attigerunt*. Nihil horum sensit Augustinus, immo oppositum sensit, eique talia absurda unus pro sua liberalitate affingit Phereponus. Neque enim

enim Cupiditatem conjugii umquam Libidinem Augustinus appellavit, multoque minus culpæ damnavit. Alia fuit ipsi, & plane diversissima carnalis Libidinis idea. Immo vidimus, ne turpem quidem Libidinis æstum, contra nutum voluntatis membra moventem, & adversus spiritum pugnantem, verum & proprium Peccatum ab Augustino censeri, nisi quum voluntas se abripi sinit ad consentiendum illicitis. Pelagianis ergo oculis, & exulcerato animo, & apud Calvinianos tantum Interpretes, Libros Augustini Phereponus legisse videtur.

Sed ut istam denique controversiam expediamus, & uberius constet, quam contra omnem rationem heic Augustino Phereponus insultet: dicimus, verum quidem esse, humanam mentem atque rationem ex constitutione naturæ habere non posse, neque debere semper ad nutum suum obedientes corporis vires, motus, humores, somnum, appetitus, & alia, quæ ad vegetabilem, & animalem, & mechanicam membrorum œconomiam pertinent. Naturaliter etiam accidit, ut caro sua munia exercens, & in delectationes sibi congruas tendens, adversus spiritum concupiscat, & ingratos ac perniciosos tum animæ, tum rationi motus eliciat. Poterat & istud contingere in statu Naturæ puræ, non ex culpâ sapientissimi atque optimi Creatoris, sed ex elementorum compage & discordia, atque ex ipsius Naturæ creatæ defectu. At certum est nobis, aliter institutam fuisse a Deo Naturam primi hominis, hoc est, peculiari divinæ Gratiæ prærogativa, & supranaturali freno ita contemperatam, atque firmatam, ut non sineretur caro quidquam pugnare, neque doloribus, neque pravis affectibus, adversus mentem atque rationem, quum Anima pariter & Corpus mirabili tunc fruerentur tranquillitate, atque harmonia. Peccavere primi parentes. Tunc sublatum fuit illud cœlestis Gratiæ frenum, tunc desiit peculiare illud muneris divini præsidium. Quare in homine suis cum naturalibus relicto suapte naturâ emersere tot illi defectus, vitia, & pravi appetitus tum Corporis, tum Animæ, quæ ab omnibus Adami posteris sentiuntur adhuc, & graviora fiunt, quando ad originale Peccatum actualia etiam crimina accedunt. Itaque per nos etiam liceat Pherepono, tum famem, sitim, & libidinem, tum alios corporis motus mechanicos, nunc Naturæ humanæ & spiritui plerumque graves ac infestos, appellare sub ea ratione defectus naturales hominis, quia ab ipsa hominis Naturâ sibi relictâ, & non a Deo creata procedunt. Liceat, inquam, ipsi, dummodo is quoque fateatur, aliter e divinis manibus innocentis hominis Naturam exiisse, hoc est, invidendâ felicitate Corporis præditam, & forti Rationis imperio in inferiorem appetitum donatam; tot vero Corporis ærumnas, & pravos ac effrenes Animorum affectus, quibus obnoxii nunc sumus, a primi hominis inobedientia fluxisse, & esse Peccati illius pœnam, atque adeo sub hac ratione dicendos non

esse naturales humanæ Naturæ defectus. Hæc Augustini sententia est, hæc sententia veracis Ecclesiæ.

Quum ergo dicit Augustinus, turbidum Libidinis æstum nunc humanæ naturæ communem cum brutis, absuturum fuisse a statu originalis justitiæ primorum parentum, nisi eos de tanta loci & naturæ beatitate dejecisset divini præcepti violatio: quid quæso dicit, quod non facillimum Deo & ejus bonitati convenientissimum fuerit facere, & Naturæ humanæ contingere, Deo volente, non potuerit? Deum autem & hoc revera voluisse, & reapse fecisse, nemo nisi Pelagiana vertigine præoccupatus, non perspiciat apertissime scriptum in sacris Literis. Ex humorum pugna, & corruptione, atque ex mechanicis legibus nunc ex Anima omnium hominum solvitur Corpus, quam dissolutionem *mortem* appellamus. Et tamen nisi vetitum comedisset pomum, mortem primus parens nullam sensisset, uti Deus Gen. 2. 17. pollicitus fuerat, atque adeo nullus e tot aliis mechanicis motibus, hoc est, morbis, & periculis, quæ hominem ad mortem compellunt, nunc futurus erat. Motu quoque mechanico, & naturâ Corporis ita ferente, nunc parientes mulieres gravi dolore torquentur. At innocens Eva nihil tale sensisset. Ex naturali etiam terrarum ingenio nunc tribuli & spinæ emergunt; homines vero in sudore vultus sui vesci pane coguntur: quæ tamen omnia ab innocentis Naturæ statu absutura fuisse didicimus Gen. Cap. 3. Si tot ergo prærogativis primorum parentum corporalem vitam donavit Deus: quanto majoribus eorum vitam spiritalem, hoc est Animam, ditasse credendus est, ut nempe Rationi prorsus obtemperaret, & subjecta esset caro, nullumque motum ederet, quo tranquillitas & sanitas Rationis beatissimo illo tempore læderetur? Et ad ipsam Libidinem fœdam quod attinet, cujus effrenem impetum, & voluntati obluctantem, & rationi rebellem, nunc nemo non sentit, cujus neminem honesta discernentem non pudet, immo non piget, nonne satis aperte innuunt divinæ Literæ ipsâ quoque caruisse primos parentes, quando nullus eos nuditatis pudor ante peccatum urgebat; post peccatum vero ita invasit, ut illico *inhonesta* corporis membra (quo etiam epitheto verenda Apostolus ipse distinguit in I. ad Cor. XII.) femoralibus operuerint? Hæc serio perpende. Lege itidem, quæ Augustinus non uno in loco de hac re luculentissime conscripsit, & potissimum Lib. 2. Cap. 30. de Nupt. & Concup. & contra Julian. Lib. 3. 4. 5. & de Civ. Dei Lib. 14. & contra duas Epistolas Pelagianorum. Tum vero palam fiet, tantum abesse, ut Augustini & Catholicorum sententia ullam naturæ vim inferat, ut qui inter Christianos secus sentiat, & sequi heic velit sive Pelagianos, sive Phereponum, atque Socinum, manifestam vim auctoritati divinarum Scripturarum inferre deprehendatur.

CA-

CAPUT QUARTUM.

Phereponus Pelagii Patronus. Episcopi Catholici propter damnatum Pelagium perperam injustitiæ accusati. Liberum Arbitrium revera a Pelagianis inflatum. De qua Gratia Dei disputaretur inter Catholicos atque Pelagium. Post Augustinum non adoptatæ in Ecclesia Catholica Pelagii Opiniones. Consectaria quædam dura a Pelagianis, & a Pherepono objecta, minime admissa in Augustiniana Sententia de Gratia & libero Arbitrio. Quam Gratiam negaret Pelagius. Africani Patres a Semipelagianismi nota liberati, & æquitas in eorum Judiciis contra Pelagium ac Cœlestium minime desiderata.

JAm Pelagii patrocinium, ut hactenus vidimus, aperta fronte Phereponus suscepit. Quum autem pugnam pro deplorato Hæresiarcha multis aliis in locis, & acrius etiam quam antea, instaurare non erubescat, res poscit, ut continuata serie orationis perpendamus, quidquid ille profert in Pelagianæ Hæresis tutelam. Epistola inter Augustinianas 175. olim 90. data est ad Innocentium I. Pontificem Maximum a Patribus Carthaginiensis Concilii habiti A. C. 416. contra Pelagianos. Multa adversus illam commentatur Phereponus, odio non minus in Augustinum, quam in Ecclesiæ Catholicæ doctrinam. Quod tamen antequam faciat, veritus ne *quisquam suum candorem calumnietur*, Lectores præmonendos censet, *multa esse, quæ sibi in doctrina Pelagii, ejusque sequacium improbentur*, adversarios tamen ejus non ita sese gessisse, ac ratiocinatos esse, ut a se possint etiam per omnia probari. Amo candidam hominis confessionem, sed adeo brevem & obscuram in re tanta non laudo. Vereor siquidem, ut apud attentos Lectores candore hujusmodi suo eluere ulla ex parte possit suspicionem Pelagianismi alte ebibiti, quem tamen ille amovere se posse fortasse censuit magnificis hisce præmissis vocibus. Certum est, cum Pelagio consentire prorsus Phereponum in inficiando *Originali Peccato*, in *Pædobaptismi* necessitate, & fœdæ Libidinis origine neganda, in notionibus Gratiæ homini ad æternam salutem necessariæ, in liberi Arbitrii viribus extollendis, in œconomia Prædestinationis aliisque horum dogmatum consectariis. Quænam tamdem restant, & quænam adhuc esse possunt multa illa, quæ in Pelagio Phereponus se improbare fatetur, quando præcipua in eo probat, propter quæ pertinacem Hæreticum illum Ecclesia Catholica execrata est, atque damnavit? Quem ergo fructum ex hac sua admodum ingeniosa animorum præoccupatione Phereponus expectet non video, nisi ut persuadeat, se tantum-

modo in Pelagianis alia multa damnare, quæ ipsi concorditer cum Catholicis credebant.

Sed his dimissis, audiamus novam Pelagii Apologiam, immo totius Christiani orbis accusationem gravissimam. *Damnatus quidem ille est*, inquit Phereponus, pag. 517. *& conviciis exagitatus ab omnibus, etiam quibus ejus dogmata ignota erant, ex quo est ab Africanis Episcopis infamatus; sed nulla hominum damnatio efficere potest, ut quod verum fuit, falsum fiat, & vice versa nullæ hominum laudes ex errore veritatem faciunt*. Posteaquam abunde a tot Catholicis Scriptoribus, & in hoc etiam Libro, demonstratum est, quantum ab erroris periculo absit vera Christi Ecclesia, sive in probandis, sive in improbandis Dogmatibus ad Fidem sanctissimam spectantibus: non est quod nos laboremus in ostendendo, supervacaneum esse ad Pelagii defensionem postremum hocce Pherepon axioma. Addit: *Præterea notum est, in magnis cœtibus res magnis affectibus dijudicari*. Equidem id notum fateor; sed illud æque notum est nobis, in Episcoporum Catholicorum cœtibus, rite institutis, atque peractis, divinum adesse Spiritum, ejusque interno afflatu fieri, ne sacri Pastores pravis affectibus in transversum acti veritatem Christianæ Doctrinæ dissimulent, aut perdant. *Nec in re satis difficili*, pergit scribere Censor, *facile fuit verum a falso secernere omnibus illis Africanis Episcopis, quorum nonnulli ne scribere quidem potuisse dicuntur in Collat. Carthag. C. 133. & doctissimi, præter dicendi facultatem, pro modulo illius ævi, quid eximium habuerint, non video*. En quei suum candorem exprimat Phereponus, prodens quo loco habeat ipse tot doctissimos ac illustres Augustiniani ævi Patres, inter quos ipsi Augustino primas concedere iniquum non fuerit. Quod quum facit confidentissimus homo, necesse profecto est, ut se non judicio minus, quam eruditione præponat innumeris aliis celeberrimis tot subsequentium seculorum Theologis, a quibus cum Augustinus, tum Augustiniani ævi Patres, summo in honore habiti sunt, & eximiis laudibus ornati. Africanis illis Episcopis facile fuisse verum a falso discernere in Pelagii causa difficili, senserunt, & sentiunt Catholici omnes, neque Phereponus ulla ratione contrarium suadet. Et quid ad causam Pelagii, si unus aut alter Episcopus in causa Donati ne scribendi quidem peritus fuisset, quod tamen contigisse non ajo? Sicuti norunt, qui vel leviter Collationem Carthaginiensem perspectam habent, res poscebat, ut vel minus docti Episcopi tunc adessent numerum facturi. In causa Pelagii aliter actum est. Non omnium cœtus fuit, sed eruditiorum; & siquidem docti simul atque indocti convenissent, præsto omnibus fuisset ex Christi promissis Spiritus veritatis, ne errarent. Præterquam quod ubi de Traditione colligenda res est, vel ipsum vulgus, nedum Episcopi, facile doctrinam veram assequi & exponere

re possunt. Et profecto neque Episcopi Catholici, neque ipse Populus tunc ignorabat, an omnes homines in Adamo peccassent, an parvulorum Baptismus necessarius foret, & quanam Christi Gratia indigerent homines ad salutaria opera exercenda, atque alia ejusmodi in controversiam a' Pelagio adducta. Phereponus autem post hæc subjiciens: *Non dicerem hæc, nisi viderem, multitudine, & auctoritate multo magis quam rationibus pugnari*, nihil aliud dicit, quam quod quotidie dolor & cæcitas eorum dicit, qui in aliqua causa justissime damnati fuere. Innumeris rationibus, quæ adhuc prostant, pugnatum est a Catholicis adversus Pelagianos. Nisi externos oculos clausit Phereponus, ne illas legeret, certe clausit internos, ne intelligeret. Sed ipsum audiamus in aliquas ex his Catholicorum rationibus pro suo instituto atque odio decertantem.

De Cœlestio ac Pelagio hæc in laudata ad Innocentium I. Papam Epistola Synodica scribunt Carthaginienses Patres: *Id agunt isti damnabilibus disputationibus suis, ut non defendendo, sed potius in superbiam sacrilegam extollendo liberum Arbitrium, nullum relinquant locum Gratiæ Dei, qua Christiani sumus*. Se non capere inquit Phereponus pag. 517. quei Pelagius & Cœlestius in superbiam extollerent liberum Arbitrium, quando fatebantur Deum humanæ Naturæ, omniumque ejus facultatum Creatorem, adeo ut ei debeant homines quidquid habent boni, & ab eo quasi ab omnium rerum Domino pendeant; & quando affirmabant, Deum ignoscere voluisse hominibus peccatoribus, & æternam vitam largiri, si modo Evangelio parerent, *misso ad illos, ex mera gratia, servatore Jesu Christo, qui gratiam illam Dei adnuntiaret hominibus, eosque ad officium misericorditer revocaret*, Miraculis etiam additis, quibus fidem sibi vel apud pertinaces faceret. En quam jejune, quam caute de Servatore nostro Phereponus heic licet ex sententia Pelagianorum, loquatur. Nullum aliud Christi ministerium memorat, quam Angeli, seu Nuntii, & Prophetæ. Quid ipse heic sentiat, nescio. Certe Pelagianos de Christo longe magnificentius sensisse nos facile ostendere possumus; sed pergamus. Deinde ait, Pelagium confessum fuisse internum etiam auxilium a Deo hominibus suppeditari, quo eorum animos illustret; & regenerationem per Baptismum dari, atque a libero Arbitrio pendere, ut possit recte uti, aut abuti tot divinis beneficiis. Tamdem his verbis orationem suam concludit: *Est igitur, ex sententia Pelagii, cur Deo gratias agant homines, sed non cur sibi placeant ac plaudant. Africanæ, aut Punicæ Rhetoricæ exaggeratio fuit, quum liberum Arbitrium in sacrilegam superbiam extollere dictus est*.

At nos respondemus, non Punicæ Rhetoricæ exaggerationem fuisse illa vocabula, sed quidem Pheregonianæ eloquentiæ flosculos,

los esse ista dicteria; atque heic Phereponus satis prodere aut ignorantiam non mediocrem, aut nimis turbidos affectus. Utique multa divinarum Gratiarum genera Pelagius, illiusque gregarii agnoscebant, eaque magnâ verborum pompâ extollebant, quo imperitis persuaderetur, se quoque fateri, nos omne bonum Deo optimo ejusque gratiæ debere. Et istas Gratias Augustinus ceterique Catholici agnoscebant; immo effecere ipsius Augustini & Catholicorum voces, ut Pelagius nullam primo aliam Gratiam confessus, quam Naturam libero Arbitrio præditam, sensim & istas fateretur. Sed non heic sita erat controversia inter Catholicos, atque Pelagium. Aliam Gratiam in primis necessariam, aliud illudque præstantissimum super omnia Donum, & Adjutorium Dei, poscebant Catholici, ut confiteretur Pelagius, nempe Gratiam illam, quam naturæ viribus in nobis efficere non possumus; Gratiam, quæ in hominum etiam voluntates efficaciter influit; Gratiam, quæ intactâ Libertate voluntatis potest, ac solet de nolentibus volentes, & de inutiliter volentibus utiliter volentes facere, quæ liberi Arbitrii vires nimium infirmas reficit, & Caritatem Dei diffundit in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis; sine qua liberum hominis Arbitrium nullum optat, nullum incipit, nullum perficit opus bonum, ad salutem æternam pertinens; quæ demum in nobis, & nobiscum operatur, quæcumque veram rationem habent placendi ipsius Gratiæ auctori ac dispensatori Deo per Jesum Christum Dominum nostrum. Externæ dumtaxat Gratiæ, exteriora tantummodo auxilia erant, quæ Pelagius commendabat; & siquidem internam etiam intellectus humani illuminationem a Deo fieri is concedebat, certe nullum aliud internum Dei auxilium fatebatur. Illa autem in Doctrinę, in Lege, in Miraculis, in suasionibus, in terroribus, aliisque hujusmodi, constituta auxilia, ostendunt solum homini, quid faciendum sit, quid cavendum; non etiam Voluntati ad malum pronæ, & debilitato post primi parentis peccatum hominis Arbitrio vires præbent, ut salutare bonum reipsa velit, & faciat, malumque detestetur, ac fugiat. Oportet ergo aliam fateri Gratiam, quæ erigat, & adjuvet jacentem infirmamque mortalium Voluntatem, eam videlicet inflammando, eique Caritatem inspirando, ut quæ per legem atque doctrinam facienda, aut vitanda novimus, per ejus interiorem opem exequamur. Hanc autem Gratiam numquam adducti fuere Pelagiani, ut homini confiterentur necessariam.

Nunc ergo a Pherepono petimus, an bene animadverterit, de quali Gratia inter Catholicos ac Pelagianos quæstio verteretur. Quod si animadvertit, cur heic tam caute dissimulavit? Nimirum post commemorata tot exteriorum Gratiarum genera, quæ Pelagius agnoscebat, si commemorata quoque fuisset vera Christi Gratia, quam infi-

cia-

ciabantur Pelagiani, continuo intellexissent vel imperiti, quam insulsum foret illud in Punicam Rhetoricam scomma, & quam inepte exaggeratio appellaretur facta a Patribus Africanis *sacrilegæ superbiæ* mentio. Nam qui audit, contendere Catholicos adversus Pelagium, nihil post Adami lapsum per se valere liberum hominis Arbitrium ad salutaria opera salutariter exercenda, ipsumque indigere interno Dei adjutorio, quod Voluntati virtutem inspiret, defectumque suppleat naturalis facultatis; qui inquam hoc audit, non intelligere extemplo nequit, recte Catholicos etiam affirmare, liberum Arbitrium a Pelagio *in sacrilegam superbiam extolli*. Si enim verum est, quod Catholici ex manifesta divinarum Scripturarum, & legitimæ Traditionis auctoritate, verissimum esse demonstrant, nempe ab hac peculiari, interna, & efficaci Gratia cum libero Arbitrio conjuncta, non autem a solius liberi Arbitrii & naturæ viribus, aut meritis, Justificationem, Caritatem, atque omnia opera bona, Virtutesque veras emanare: Pelagium vero contra sentire: non est Rhetoricus color, non est exaggeratio, sed naturalis Catholicorum deductio, affirmare, a Pelagio liberum Arbitrium extolli in superbiam, eamque sacrilegam, quia adversus Deum.

Sed inquit Phereponus, commemoratis tot divinis Gratiis, quas Pelagius libenter fatebatur: *est ex Pelagii sententia, cur Deo gratias agant homines, sed non cur sibi placeant, ac plaudant*. Jam obsoleta, jam millies protrita est ab Augustino hujusmodi argumentatio. Eadem ingeminabat Pelagius, eadem Julianus. Augustinus autem ostendebat, ne sic quidem veram Dei Gratiam illos fateri, quam tamen sine impietate nemo negare potest; neque aliud ab ipsis laudari, quam Legem, atque Doctrinam, & extrinseca præsidia sub tam speciosis Gratiarum vocabulis; & inflari per eos liberum Arbitrium, quando ejus viribus id tribuebant, quod Gratiæ ab iis negatæ tribuendum esse divinæ Literæ clamant. Audi quid ille Juliano respondeat Lib. 3. Cap. 106. Op. Imp. *Tam multa dicis, quibus nos adjuvat Deus, idest præcipiendo, benedicendo, sanctificando, coërcendo, provocando, illuminando, & non dicis Caritatem dando, quum dicat Johannes Apostolus:* Caritas ex Deo est. *Unde item dicit*: Ecce qualem Caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei vocemur, & simus. *In hac Caritate, quæ cordi humano Spiritu, non Litera datur, etiam potestas illa intelligitur, de qua idem ipse in Evangelio suo:* Dedit eis, *inquit*, potestatem filios Dei fieri. *Hanc vos ab homine esse dicitis per liberum Arbitrium, Spiritum habentes hujus mundi, non eum, qui ex Deo est, propter quod nescitis, quæ a Deo donata sint nobis*, &c. In eodem etiam Lib 3 Cap. 122. *Inter divinæ Gratiæ species*, inquit, *si poneretis Dilectionem, quam non ex nobis, sed ex Deo esse, eamque Deum dare filiis suis, apertissime legitis, Sine*

qua

qua nemo pie vivit, & cum qua nemo nisi pie vivit, sine qua nullius est bona voluntas, & cum qua nullius est nisi bona voluntas: vere liberum defenderetis, non inflaretis Arbitrium. Invictissima istius sententiæ argumenta passim legas in Operibus sancti Augustini, aliorumque Patrum atque Theologorum.

Posthæc pœnâ talionis agendum sibi Phereponus putat; quare etsi nullam sibi hujusmodi accusationis instituendæ occasionem præbuerit ista Africanorum Patrum Epistola, attamen imperterritus ait pag. 518. *Quam facile fuit Pelagio premere contrarias partes invidiosis consectariis, Deum jubere impossibilia, æternis pœnis afficere homines, quod impossibilia non præstitissent, aliisque id genus, quibus excusatur plane homo, ac tota culpa in Deum conjicitur?* Non laboret, quæso, Censor iste novitius in colligendis istis aliisve inanibus Augustinianæ doctrinæ consectariis. Tot sunt, ac tam luculenta Sancti Augustini loca & verba, quibus ille docet, Deum sufficientia cunctis hominibus auxilia præbere ad præcepta Legis servanda, & impossibilia non jubere, & solâ hominum culpâ fieri, si aut in infidelitate maneatur, aut in peccata ruatur, aut ab iis non assurgatur, ut patere omnibus possit, tam absurda consectaria non sequi ex Augustini sententia. Quod autem videri possit mirum, illud est, quod Phereponus adjicit. *Hisce permota secula sequentia, in Pelagii opinionem dilapsa sunt, quam etiam Augustino tribuerunt, cui ipsa Pelagii Opuscula adscripserunt; quia non poterant sibi persuadere, tantum virum, quantum eum fuisse ex fama putabant, ejusmodi consectaria potuisse concoquere.* Scitne Phereponus, quid heic dicat; an amat vir lepidus pascere fabulis Lectores suos? Quænam sunt Secula illa in opinionem Pelagii dilapsa? Nullum eruditi norunt. Augustini sententia, quod est ad doctrinam Gratiæ salutaris, Peccati Originalis, debilitati Arbitrii, aliarumque hujusmodi præcipuarum quæstionum, Seculis subsequutis ad nostram usque ætatem perpetuo in honore fuit, & laudata, & propugnata. Nam quod attinet ad alias quasdam *profundiores, difficilioresque partes incurrentium quæstionum*, uti appellantur a Cœlestino I. Papa in Epistola ad Episcopos Galliarum, sive ab illo, quicumque sit, qui plures definitiones Apostolicæ Sedis adversus Pelagianos congessit, liberum hucusque fuit disceptare inter Theologos, dum sibi quisque caveat a Pelagii, atque Semipelagianorum fermento. Consulat Lector recentiores duos Scriptores Catholicos, a quibus quamquam diversis armis vindicata est Augustini doctrina a calumniis Johannis Launoii, si tamen is est germanus Auctor virulentissimi illius atque ineptissimi Operis contra Sanctum Augustinum, quo maxime delectatum fuisse Pheremponum nostrum arbitror. Quod si nomine Seculorum subsequentium in Pelagii opinionem dilapsorum animus Pherepono fuit significare aut Catholicæ ipsius Ecclesiæ sententias nunc passim in Scholis & Conciliis

iis consecratas, aut nonnullas tantummodo privatas Catholicorum Scholas, a Calvini atque Jansenii deliramentis, longe quam reliquas, remotiores: quei tamdem ostendet ille, Pelagianismum ab istis fuisse adoptatum? Id quidem effutiunt a doctrina Augustini mirum in modum exorbitantes Calviniani atque Jansenïani, quibus fortasse Auctoribus hanc nobis calumniam Phereponus instruxit; sed quantum id a veritate absit, & quam nulla e damnatis Pelagii opinionibus inter Catholicos toleretur, jam plurima scripta prodiderunt.

Quod autem ait, subsequutis Seculis *ipsa Pelagii Opuscula* ipsimet Sancto Augustino fuisse adscripta, & per hyperbolem dicitur, & nullius plane momenti est. Non Opuscula Pelagii, sed unum tantummodo, hoc est illius Epistola ad Demetriadem conscripta, Augustino a quibusdam, sed paucis, sed ineruditis, sed per supinam inconsiderantiam, adscripta fuit. Inter Augustini Epistolas eam consulto descripserant nonnulli num. 142. quippe quod illius confutatio in subsequente Epistola Alypii & Augustini ad Julianam Demetriadis matrem legeretur. Quid refert, si pauci ex mera oscitantia illam quoque Epistolam pro Augustini fœtu acceperint? Num continuo etiam Pelagianum effecere Augustinum? Num subsequuta Secula dici idcirco possunt *Opuscula Pelagii* adscripsisse Augustino? *Adscripserunt*, inquit Phereponus, *quia non poterant sibi persuadere*, *tantum virum ejusmodi consectaria potuisse concoquere*. Eximiam enim vero rationem, cur Augustinum posteri in Pelagii sententiam debuerint pertrahere. Tot Libris, tanta vi rationum, & per tot annos Augustinus in Pelagianos decertavit; compluribus etiam in locis invidiosa eadem consectaria, quæ nunc Phereponus, atque ante Phereponum Pelagiani objiciebant, a sua sententia ipse removit, & sibi concoquenda non esse demonstravit. Necesse ergo est, in illius Libris hospites fuerint, qui eum tamdem consensisse Pelagianis (si Pherepono fides) sunt arbitrati. Neque nos audire pigeat ipsum Augustinum ita loquentem in Lib. de Gratia & libero Arbitrio, Cap. 4. *Homo Gratiâ juvatur*, *ne sine causâ voluntati ejus jubeatur*. Celeberrima autem est altera ejus sententia, quam e Lib. de Naturâ & Gratiâ, atque ex aliis Augustini Libris desumtam, Tridentina Synodus Seff.6. Cap. 11. his verbis expressit: *Deus impossibilia non jubet*, *sed jubendo monet*, *& facere quod possis*, *& petere quod non possis*, *& adjuvat*, *ut possis*. Quei ergo dictitat Phereponus, in Augustini sententia *Deum jubere impossibilia*? Et quei alia objicit consectaria, quæ jam ipse Augustinus explosit? Sed nos repetimus, & sæpe repetendum erit: in tuenda contra Augustinum Pelagii causâ non raro criminationum materies prurientem Phereponum defectura fuisset, si Augustini doctrinam ex Augustino ipso, ejusque veris discipulis, hoc est ex Theologis Catholicis, discere voluisset, non autem ab infido illius Interprete Calvino, aliisque perfona-

ſonatis Calvini ſectatoribus. Sed heic amavit Phereponus credere Inviſo ſibi in multis Calvino, ut ſibi ſpecioſus deinde aliquis eſſet color debacchandi in inviſum ſibi aliis de cauſis Auguſtinum.

Pergit idem Cenſor Africanis Patribus inſultare, quorum ſunt hæc verba: *Qua* (Gratia) *noſtræ voluntatis Arbitrium vere fit liberum, dum a carnalium Concupiſcentiarum dominatione liberatur, dicente Domino:* Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis: *quod auxilium Fides impetrat, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro*. Inquit autem, non dubitaſſe Pelagianos, quin divinâ Gratiâ homines a peccatis liberarentur, ſi modo ea recte uterentur; ſed putaſſe, eâdem Gratiâ poſſe homines abuti, ac præterea neminem eſſe uſque adeo mancipatum peccato, ut Gratiâ illâ excitari nequeat ad ſervitutem illam fugiendam. Tum ſubdit: *Sed quid ſibi volunt boni Patres Africani, quando addunt*, quod auxilium Fides impetrat? *Id enim auxilium*, quod Fides impetrat, *non eſt Gratia*, quâ ſimus Chriſtiani, *quæ antecedit Fidem, non eam ſequitur. Nam quando credidimus, & fide aliquid a Deo impetramus, jam ſumus Chriſtiani. Redolent illa verba Semipelagianiſmum, aut ſimile quidpiam*. Itaque concludit, bonos illos viros nondum ſatis intellexiſſe doctrinam Auguſtini, aut hoc eſſe additamentum, quum, ut Benedictini adnotant, ea verba deſiderentur in duobus Codicibus Mſſ. Sed ne heic quidem Cenſor mentem Africanorum Patrum in ea Epiſtola, aut argumentum hoc ſatis intelligit, multoque minus ſtudet ut intelligat. Chartam implere cenſuris, homini cura eſt. Tum nihil penſi, an accurate, vereque accuſet. Ut autem ad rem veniamus, multa ſunt divinæ Gratiæ munia, multa nomina, ut paſſim Theologi animadvertunt. In nonnullis cum Eccleſia Catholica Pelagius conveniebat, diſſentiebat in aliis. Potiſſima autem controverſia erat, num divina Caritas, quæ tum gratiæ effectus eſt, tum Gratia dicitur, immo Gratiarum omnium maxima eſt, a viribus nativis liberi Arbitrii efflueret, an vero e ſpeciali & gratuita Dei in voluntatem ſpirantis miſericordia: Illud Pelagius, hoc affirmabant Catholici. Nimirum ajebat ille, in voluntatis noſtræ Arbitrio poſitum eſſe, viribus noſtris concipere, quandocumque lubet, Amorem Dei, ſeu Caritatem vivificam, Deo ipſo eum Amorem, eamque Caritatem nobis pro ſua miſericordia non dante, neque in voluntatem inſpirante. De hoc impio dogmate primo agunt ea in Epiſtola Africani Patres. Inquiunt autem, eam eſſe Pelagii opinionem, talem videlicet hominis inſtitutam creatamque fuiſſe Naturam, quæ Legem Dei implere, ſive operari ac perficere Juſtitiam, ſine alio interno Dei adjutorio poſſit, quippe ſola ſibi ſufficit in tanto negotio humana Natura. Conſequens hinc erat, vel Gentes ſine Fide, & ſine Caritate infuſa, amare Deum ſupranaturaliter, & complere utiliter ac pie legis præcepta poſſe, & Caritatem a nobis, non a Deo, in nobis gigni. Quæ omnia

quan-

quantum a divina revelatione abhorreant, nemo non sentit, si vera est (uti verissimam esse nos dicimus) Catholicorum sententia affirmantium, Naturam humanam, liberumque Arbitrium ob primi hominis peccatum nimium esse debilitatum, & ex se solo non posse, ut ad salutem oportet, credere, peccatum abjicere, ac fugere, Virtutes, ac præsertim Caritatem induere, atque alia ejusmodi facere, nisi Deus sua Gratia, & singulari potentiæ suæ operatione supranaturales vires eidem largiatur, & voluntati Caritatem donet, quæ, ut diximus, præcipua est Gratia Dei, de qua cum Pelagianis lis erat. Hinc Augustinus in Lib. de Gratia Christi Cap. 13. exigit ab iis, ut Gratiam confiteantur, quæ *non ostendat tantummodo Veritatem, verum etiam impertiat Caritatem*. Tum Lib. 3. Cap. 114. Op. Imperf. *Hoc est*, ait, *incrementum, ut unusquisque obediat praeceptis Dei, quod non fit, quando vere fit, nisi Caritate. Istam Caritatem non dat nisi Deus. Caritas enim ex Deo est. Hanc vos* (Pelagiani) *inter adjutoria Gratiæ, quæ commemoratis, nominare non vultis, ne hoc ipsum quod obedimus Deo, ejus esse gratiæ concedatis &c.* Idem sæpe Augustinus inculcat aliis in locis.

De hac igitur Gratia, de istius Caritatis, quæ a Deo est, necessitate ad servanda legis mandata, atque ad amandum ipsum Deum, præcipue agunt in ea Epistola Africani Patres. Hac ajunt nos vere *Christianos esse*; *hac* testantur *ipsum nostræ voluntatis Arbitrium vere fieri liberum a carnalium concupiscentiarum dominatione*; nam tunc vere liberi sumus a peccati jugo, & ab effectibus peccati, & aptissimi atque expediti efficimur ad divinam legem implendam, si Filius nos liberaverit per Gratiam Dei, non autem si Arbitrium nostrum per vires suas liberaverit nos, ut falso fieri posse arbitrabatur Pelagius. Idcirco frustra animadvertit Phereponus. Pelagianos admisisse Remissionem peccatorum sive *divinam Gratiam, qua homines a peccatis liberarentur, si modo ea recte uterentur.* An Deus suâ Gratiâ peccata hominibus ignosceret, tunc non disputabatur inter Catholicos, atque Pelagium, sed quidem an Gratia ista hominem justificaret sola Remissione peccatorum, an etiam Caritatem inferret in hominum voluntates, per quam postea opera pietatis præstarentur. Istam Caritatis infusionem confiteri nolebant Pelagiani a Deo esse, sed quidem a nobis ipsis. Audi Augustinum Lib. 6. Cap. 23. contra Julianum. *Verum*, inquit, *tu a vestro dogmate non recedis, quo putatis Gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum sic in sola peccatorum remissione versari, ut non adjuvet ad vitanda peccata, & desideria carnalia vincenda, diffundendo Caritatem in cordibus nostris.* Vide eumdem Lib. de Natura & Gratia Cap. 34. & Cap. 55. Hoc idem indicant ipsi Africani Patres Can. 5. Concilii Carthagine habiti A. 418. uti etiam in Epistola 95 nunc 177. inter Augustinianas ad Innocentium eumdem Romanum Pontificem.

Digitized by Google

cem. Ipse Augustinus alibi, hoc est Lib. de Gralia & libero Arbitrio Cap. 18. ad hoc unum videtur totam controversiam deducere, inquiens: *Unde est in hominibus Caritas Dei & Proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo, sed ex hominibus, vicerunt Pelagiani; si autem ex Deo, vicimus Pelagianos*. Lege reliqua. Huc igitur Africani Patres respiciunt, & nihil ad rem facit Phereponi animadversio monentis, censuisse Pelagianos per Gratiam divinam homines a peccatis liberari, atque eâdem Gratiâ posse abuti. Multo minus locum heic habet altera illa consideratio, qua Semipelagianismum iis Patribus confidenter objicit propter illa verba: *Quod auxilium Fides impetrat*. Nam inquit, *auxilium illud, quod Fides impetrat, non est Gratia, qua simus Christiani, quae antecedit Fidem, non eam sequitur; quando enim credimus, & Fide aliquid a Deo impetramus, jam sumus Christiani*. Nihil minus cogitarunt heic Africani Patres, quam quod Phereponus somniat, hoc est, initium Fidei, atque ipsam Fidem ex naturae viribus, non ex Dei dono, esse posse in hominibus. Auxilium illud, quod Fides impetrat, nil aliud est Africanis Patribus, quam Caritas, de qua cum Pelagio disputabatur. Hanc habere sine Fide in Christum nemo potest; hanc ipsa Fides justificans in hominis voluntatem invehit. Expressit alibi Augustinus eamdem sententiam in Lib. de Spiritu & Litera Cap. 32. quo tempore certe a Semipelagianorum opinione is aberat, suamque doctrinam satis intelligebat. *Unde*, inquit, *est Dilectio, idest Caritas, per quam Fides operatur, nisi unde illam Fides ipsa impetravit?* Idem prodit in Epistola 106. nunc 186 Cap. 3. *Sin autem dixerit, quod gratiam bene operandi Fides mereatur, negare non possumus, immo vero gratissime confitemur. Hanc enim Fidem volumus habeant, qua impetrent Caritatem, quae sola vere bene operetur &c. Qui ergo habent Fidem, qua impetrent justificationem, per Dei gratiam pervenerunt ad legem justitiae*. In Lib. etiam de Praedest. Sanctor. Cap. 7. *Ex Fide*, inquit, *ideo Apostolus dicit justificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cetera*. Inquiunt ergo Africani Patres, Gratiam istam, videlicet Caritatem, eam esse, quâ Christiani sumus, quia gratiam hanc soli Christiani & norunt, & habere possunt, quia sola Fide praecedente cognosci & recipi potest, eam diffundente Spiritu sancto in cordibus nostris. Ista Caritas, ista solius hominis Christiani propria Gratia, ea est, quae facit, ut non solum nominemur, sed & simus Christiani; nam *si habuero omnem Fidem*, ut inquit Apostolus 1. ad Cor. XIII. *ita ut montes transferam, Caritatem autem non habuero, nihil sum*. Eodem Anno 416. quo a Patribus Carthaginiensibus ad Innocentium Primum ea Epistola conscripta fuit, alteram ad eumdem Pontificem dedere, quae inter Augustinianas, olim 95. nunc est 177. Aurelius Carthaginiensis, Alipius, Augustinus, Evodius, & Possidius. Eorum verba sunt: *Si in-*

tel-

tellexissent Episcopi (Diospolitanæ Synodi) *eam illum* (Pelagium) *dicere Gratiam, quam etiam cum impiis habemus, cum quibus homines sumus; negare vero eam, qua Christiani & Filii Dei sumus: quis eum patienter Catholicorum Sacerdotum, non dicimus, audiret, sed ante oculos suos ferret?* Quænam autem erat Gratia, quam versipellis Pelagius revera negabat, & ut ipse fateretur instabant Episcopi Afri? *Sine dubio Gratia, qua justificamur ab iniquitate, & qua salvamur ab infirmitate, non qua creati sumus cum propria voluntate*; ita illi. Quibus verbis Fidem cum Caritate conjunctam, Fidem, quæ per dilectionem operatur, utramque Dei donum, intelligunt Africani Patres. Igitur constare jam potest, quam inani censura Phereponus laudata illa Patrum Carthaginiensium verba solicitarit, & Semipelagianismi incusarit: quod etiam ut faceret, necesse habuit ipsa pervertere verba, scribens, non ut Episcopi posuerunt, *gratia, quâ Christiani sumus*, sed gratia, *qua simus Christiani*, inter quæ quale discrimen intercedat, facile Lector intelligit.

Ægre deinde fert æquissimus iste Censor, Africanos Episcopos tam acerbas in Cœlestium absentem dixisse sententias, recitatis dumtaxat accusatorum Literis & minime lectis ejus Libris. Respicit hæc censura eum Epistolæ Synodicæ 175 alias 90. locum, ubi de Cœlestio & Pelagio Episcopi illi scribunt: *Isti autem adserunt, sicut a fratribus, qui etiam eorum Libros legerunt, cognovimus, in eo Dei gratiam deputandam &c.* Sed satis est ipsam legere Synodicam, ut statim evanescat Phereponi censura. Cœlestium in Synodo quinquennio ante habita auditum, convictum, & confessum, anathemate percusserant Africani Patres, duraturo, donec aperte sibi objecta & ipse execraretur. Sed interpositâ in speciem appellatione ad Apostolicam Sedem, judicium illud vaferrimus Hæresiarcha declinarat. Constat præterea, ipsum minime prosequutum fuisse appellationem; jusque fuisse Patribus Africanis rursus adversus illum etiam inauditum dicendi sententiam. Et quidem, quæ in ea Synodo peracta fuerant, se recensuisse, & præ oculis habuisse, monent iidem Episcopi in Synodica ad Innocentium. Nihilo tamen secius animadverte, Episcopos illos dum ad eumdem Innocentium scribunt, anathema dicere in Pelagium atque Cœlestium sub ea tantum conditione, si videlicet isti in perversa illa opinione persisterent. Qua in re vides, Africanos Patres personis Pelagii atque Cœlestii parcere, eorumque tantummodo doctrinam anathemate configere. *Censuimus*, inquiunt, *hujusmodi persuasionis auctores, nisi hæc apertissime anathematizaverint, ipsos anathematizari oportere*. Addunt infra: *Si ergo Pelagius Episcopalibus gestis, quæ in Oriente confecta dicuntur, etiam tuæ venerationi juste visus fuerit absolutus, error tamen ipse & impietas etiam auctoritate Apostolicæ Sedis anathematizanda est*. Animadverte etiam, quæ infra leguntur: *Etiamsi*

Pela-

Pelagius Cœlestiusque correcti sunt, vel se ista numquam sensisse dicunt, & quæcumque scripta contra eos prolata fuerint, sua esse negant, nec est quemadmodum de mendacio convincantur: generaliter tamen quicumque dogmatizat, & affirmat &c. anathema sit. Ubinam ergo sunt *acerbæ* illæ *sententiæ in Cœlestium absentem* dictæ ab Africanis Patribus, quas nobis Phereponus obtrudit? Quæ justa causa de tam circumspecto judicio expostulandi? Recensitâ priore Synodo Carthaginiensi, auditis accusatoribus, nihilominus affirmare nolunt, Pelagium atque Cœlestium execrandis iis adhærere opinionibus. Sola ipsis adscripta abominanda dogmata anathemate feriuntur: quo quid æquius & mitius agi posset, nemo qui sit juris Ecclesiastici atque naturalis peritus, non videat. Quamobrem nihil opus fuit eorum Libros legere. Altera Synodus a quinque Episcopis Carthagine habita, itidemque Milevitana, ambæ eodem Anno 416. celebratæ, non aliter se gessere erga Hæresiarchas eosdem.

Quum deinde in Synodica illa 175. alias 90. Patres Carthaginienses dicant, Pelagium & Cœlestium, uti nuntiatum fuerat, affirmare, *in eo Dei Gratiam deputandam, quod talem hominis instituit, creavitque naturam, quæ per propriam voluntatem Legem Dei possit implere. Eamdem quoque Legem ad Gratiam Dei pertinere, quod illam in adjutorium hominibus dedit:* Phereponus se non capere fatetur, cur spretim de Creatione & Lege loquantur Africani Patres; hæc enim sunt longe maxima Dei beneficia. Id autem factum suspicatur, quod unicam illi Gratiam Dei arbitrarentur afflatum nescio quem, cui resistere non licet, iisque pauculis concedendum. Quæ heic habet Phereponus, quarto quoque verbo infra etiam repetet, de afflatu illo, cui resistere non licet. At aliam esse cum Augustini, tum Catholicæ Ecclesiæ sententiam, jam innumeri è Scriptoribus nostris contra Calvinistas & Jansenianos demonstrarunt. Actum agerem, si id in præsentia & ego demonstrandum susciperem. Paratragœdiatur vero Phereponus, & se nolle Carthaginiensium Patrum mentem intelligere ostendit, dum ait, illos contemtim de Creatione & Lege loqui. Ubinam sunt illorum verba, quæ contemtum redoleant? Hoc unum sua illa oratione contendunt Africani Episcopi, Creationem naturæ, & Legem, non esse Gratiam illam, qua Christiani sumus, qua ab infidelibus & peccatoribus distinguimur, qua voluntatis Arbitrium vere juvatur, ut Deo placeat, æternamque salutem adipiscamur. Non in Lege, non in Naturæ viribus, sed in interno adjutorio Dei Caritatem suam voluntati inspirantis, sitam esse propriam Christianorum Gratiam ajunt. Quod dum affirmant, quis merito exculpere ex eorum verbis potest, eos Naturam & Legem non agnovisse, tamquam Dei beneficia? Sunt beneficia, Christianis æque & non Christianis, justis & injustis communia; sed ejus non sunt vigoris, ut sola, hoc est

sine

sine vera Dei per Christum Gratia, ad opera pietatis exercenda, & ad beatam immortalitatem perducere hominem possint. Legem *sine dubitatione laudandam* affirmat alibi non semel Augustinus, & tamen quam parum illa sola possit, contra Pelagianos eamdem nimis extollentes, ex auctoritate Apostoli invictissime ostendit. Vide Norisium in Vindiciis Augustin. §. 6. In Epistola quoque 95. nunc 177. hoc eodem Anno 416. ad Innocentium data, ab Augustino & quatuor aliis Episcopis, hæc leguntur de Pelagio: *Sive enim Gratiam dixerit esse liberum Arbitrium, sive Gratiam esse Remissionem peccatorum, sive Gratiam esse Legis præceptum, nihil eorum dicit, quæ per subministrationem Spiritus Sancti pertinent ad concupiscentias, tentationesque vincendas*, &c. Et infra: *Distinguenda est Lex, & Gratia. Lex jubere novit, Gratia juvare*, &c. Tum concedunt, Creationem recte appellari *gratiam Dei*, sed addunt: *Alia est tamen Gratia, qua Prædestinati vocamur, justificamur, glorificamur*; & de ultima ista Gratia tum solum disputabatur cum Pelagio.

CAPUT QUINTUM.

Quæ Gratia Dei negaretur a Pelagio, olim notissimum. Gratia Calviniana ac necessitans ubique a Pherepono perperam afficta Augustino, & Patribus Carthaginiensibus. Apostoli loca varia ab iis Patribus recte adbibita contra impia Pelagii dogmata. Phereponi inpretationes variæ & accusationes repelluntur. Evangelii nuda prædicatio est quidem gratia, sed non Gratia, de qua Sanctus Paulus, & Patres Africani agebant.

Queritur posthæc Phereponus, quod Africani Episcopi in ea Epistola Gratiam illam suam nusquam definiant, idque etiam fraudi ipsis vertit, quasi suum dogma occultare quam aperire mallent. Nimirum expectasset hic Censor, necessitantem fortasse Calvinianamque Gratiam ab iis per definitionem quampiam nobis obtrudi, in quam postea inveheretur. Sed satis apertum erat inter Christianos, quid significaretur nomine Gratiæ illius, qua Christiani sumus, & qua nostrum Arbitrium expeditum redditur ad opera pietatis, & sine qua viribus caret humana Natura atque Voluntas ad amandum Deum, exercendamque veram virtutem. Hanc ipse Augustinus cum quatuor aliis Africanis Episcopis in laudata Epistola 95. ad Innocentium hoc eodem anno scripta, *Christianis fidelibus, Catholicisque notissimam* appellat. Neque ipse Pelagius ignorabat, quid a se peterent Catholici Episcopi, quum instabant, ut fateretur, non solam sibi humanam sufficere Naturam ad facienda ac perficienda mandata Dei, sed auxilium divinæ Gratiæ per Christum prorsus eidem

Z opus

opus esse. Vide Acta Conventus Hierosolymitani, & Concilii Diospolitani Anno præcedenti 415. Sed inspiciamus, an sacrarum Scripturarum loca a Patribus Africanis producta satis exprimant, quæ Catholicorum sententia foret, & quid Gratiæ nomine significaretur.

Gratiam Dei a Pelagio negatam dicebant Carthaginienses Patres in Epistola 175. alias 90. ab Apostolo iis verbis prædicari; *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me sub lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Quid Phereponus ad ista? Si ipsi credimus, in Pauli verbis nihil aliud est, *gratia Dei*, quam *Dei misericordia*, aut *Dei beneficium*; nemo enim, inquit is, contrarium umquam ex vi nativa vocis usuque probabit. *Non negabat autem Pelagius homines Dei beneficio peccato eripi; sed negabat fieri id afflatu quodam interno, cui reluctari non liceret, & sine quo cetera omnia Dei beneficia inutilia essent.* Hæc sunt Phereponi verba pag. 518. Tum repetit, non ausos esse Africanos Patres perspicue suam exprimere sententiam; longe enim maximam partem Christianorum in se concitassent, si aperte dixissent, quod animo versabant, quum ante illa tempora aliter de Gratia homines non sensissent, quam sentiret Pelagius. O aureum hominem Phereponum, qui sinceritate Patribus Africanis præstat, & quidquid sentit, libere dilucideque promit! Sed quei ostendat ille, Africanos Episcopos non ausos mentem aperire suam, & dolo malo egisse, & pro una Gratia ineluctabili tunc decertasse? Hujusmodi Gratiam ex entitate sua ineluctabilem, trahentemque necessario ad consensum Arbitrium hominis, numquam Catholici, numquam Africani Patres tradiderunt, ejusque confessionem numquam a Pelagio exegerunt, ut in Catholicorum hac de re luculentissimis scriptis videre est. Aliud est, Deum per suam Gratiam infallibiliter operari salutem electorum, certumque facere per suæ Gratiæ dispensationem propositum suæ prædestinationis; aliud, Gratiæ talem esse vim nativam, ut necessario ad unam partem determinet liberum hominis Arbitrium, eique vim dissentiendi eripiat. Sed Phereponum verba defecissent, nisi ubique Augustino & Patribus Catholicis tam absurdam sententiam affinxisset. Anno 416. quo Synodicam istam Epistolam ad Innocentium dedere Africani Patres, in eo sita potissimum erat quæstio de Gratia & libero Arbitrio, videlicet: num homines per sola naturalia dona, malis & bonis, fidelibus & infidelibus communia, & per solas Arbitrii vires, implere justitiam possent, & evitare peccata; an vero peculiare iis adjutorium Dei per Christum Servatorem necessarium foret, sine quo neque peccata caverentur, neque Lex pie impleretur, & sine quo nihil ad salutem pertinens fieret, & cum quo revera efficeretur. Primum affir-

Digitized by Google

firmabant, atque alterum negabant Pelagiani, a Catholicis propterea execrandæ hæresis postulati. Nulla vero tunc, ne per umbram quidem, suborta erat controversia, num hujusmodi auxilio, quod humanæ necessarium Naturæ contendebant Catholici, resistere & reluctari posset hominis Arbitrium. Ingenio hebeti non erant eorum temporum Pelagiani, facileque intellexissent necessitatem Gratiæ ea ratione excludi posse, quod consentiendi necessitatem voluntati inferret in Catholicorum sententia; attamen ex iis nullus id Augustino objecit. Vide Augustinum ipsum Ep.105. & de Gestis Pelagii Cap. 18.& Hieronymum Dial. 1. contra Pelagium, ubi constabit, quid Catholicis objiceret Pelagius, & ne ipsum quidem invenisse in Catholicis necessitantem Calvini Gratiam. Et certe animo statim quisque concipit, necessariam homini posse dici Gratiam ad bonum, etiamsi non ea afferatur Gratiæ natura, atque efficacia, ut excuti frustrarique suo effectu a voluntate non possit. Necessariam reapse Gratiam contendebant Catholici, necessitantem negabant. Atque hæc non nova Africanorum Patrum, sed Ecclesiæ totius vetustissima sententia erat, ut Augustinus aliique toties ostenderunt. Quare nihil confidentius dicere Phereponus potuit, quam Christianos ante definitiones Africanorum Conciliorum non aliter de Gratia sensisse, quam sentiret Pelagius.

Ceterum frustra Phereponus Africanis Patribus eripere conatur, locum illum Apostoli ad Rom. VII. 23 *Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*; quasi Gratia ista nihil aliud sit, quam Dei misericordia, aut Dei beneficium; Pelagius vero non negaret, quin Dei beneficio homines a peccato liberarentur. Nam si gratuita misericordia Dei intuitu meritorum Christi hominem a peccato liberat, a peccato servat, invictumque efficit contra cupiditatum pravarum impetum; ergo non Operum meritum, non Lex foris sonans, non vires naturales humani Arbitrii id præstant. Pelagius autem primo sentiebat, solam sibi sufficere Naturam humanam ad omnes tentationes superandas, implendamque Legem; tum divinæ misericordiæ auxilium, hoc est Gratiæ adjutorium, ideo solum admisit, ut per illud natura Facilius evitaret, ac vinceret peccata, virtutesque exequeretur: quam opinionem conceptis verbis ab ipso traditam, Concilium Africanum A.418.Can.5. his verbis execratur: *Quicumque dixerit, ideo nobis Gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur Arbitrium, Facilius possimus implere per Gratiam, tamquam etsi Gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa, implere divina mandata, anathema sit*. Quamobrem, ut lubet, Gratiam ab Apostolo memoratam appellet Phereponus misericordiam, ac beneficium Dei: adhuc certum erit, Apostolo auctore, non vinci con-

cupiscentiam rebellem, non evitari peccata, non impleri legem, non a peccato assurgi, nisi misericordia ista, gratuitumque Dei beneficium intellectui lumen, voluntati infirmæ vires divinitus suppeditet, & in nobis atque nobiscum faciat, quod solis viribus nostris facere non possemus. Si hoc Pelagius confessus fuisset, quod numquam confessus est (quidquid Phereponus heic dicat), *nihil de Adjutorio gratiæ inter Pelagium atque Catbolicos relictum fuisset controversiæ*, ut Augustinus ipse testatur in Lib. de Gratia Christi Cap. 47.

Mitto, quæ mox Phereponus congerit, ostensurus, mandata Dei non esse ejusmodi, ut omni vi destituta sint ad movendos hominum animos: quod ne Africani quidem Patres negabant; adhuc enim ex Apostoli auctoritate edocemur, solam Legem, sola Dei Mandata, non convertere hominem ad Deum, ut oportet, nisi accedat Gratia Christi, atque internum Adjutorium Dei. Inspiciamus potius, quid habeat Censor ad loca quædam Scripturarum a Patribus memorata, ut contra Pelagium evincant, *ad operandam perficiendamque justitiam, ac Dei mandata complenda, solam sibi humanam sufficere non posse Naturam*. Ne unum quidem ex his locis conficere id, quod volebant Patres, denuntiat e vestigio Phereponus: quam levissimam facilitatem, atque rationem in suas partes trahendi Scripturam, propriam illorum in Critica infantium Seculorum vocat. *Scilicet*, deinde addit, *declamitare, & effutire quidquid in eo veniebat apud plebem excommunicandam, si forte a declamante dissentiret, multo facilius fuit, quam Criticæ seriam operam dare*. Infelicia plane Secula, quibus defuere unus pluresve Phereponi, quorum Critica Arte tum solum licuisset arcanam Scripturarum assequi mentem, & nugis erroribusque Theologiam ac populos eripere. Infeliciorem etiam Ecclesiam, cui Christus pollicitus quidem fuerat per omnia tempora Doctores, atque Interpretes fidos divinarum Literarum, immunitatemque ab omni doctrinæ errore, & tamen postremis hisce tantum seculis suam fidem liberavit. Sed præstat argumenta audire Phereponi, ut pateat, jurene an injuria pronuntientur ista de Africanis Patribus, hoc est, num revera ipsi declamatores levissimi fuerint, an potius conviciator audax sit Phereponus noster. *Spiritus*, qui *adjuvat infirmitatem nostram*, de quo Paulus Rom. VIII.26. Censore isto interpretante, *est qui est in jam credentibus, eosque in orationibus recte fundendis apud Deum adjuvat*. Utique de Spiritu Sancto, qui jam in credentibus habitat, loquitur heic Apostolus. At hinc manifeste intelligimus, humanam Naturam auxilio Dei penitus indigere ad opera salutaria, neque ipsam sufficere sibi ad ea præstanda, quando orationes ipsas, quæ actiones maxime piæ sunt ac salutares,

Spi-

Spiritus Sanctus operatur in nobis, dum nos orare ut oportet, efficaci sua atque interna operatione facit; nam *quid oremus sicut oportet nescimus*. Quis ergo effutire audeat, minime ex his Apostoli verbis resultare, quod Africani Patres volebant? Immo quis contra non intelligat, eam ab Episcopis illis deprædicari Gratiam, quæ jura liberi Arbitrii non lædat? est enim Gratia, quæ *adjuvat nos*, ac proinde non sola, ut Calvinus ejusque gregarii velle videntur, sed nobiscum agit.

Non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, sunt Apostoli celeberrima verba ad Rom. IX. 16. ab Afris Episcopis commemorata. Iis hæc alia Phereponus Interpres adnectit: quod *verbum Dei mittitur ad populum quempiam ad cognitionem* ejus vocandum; sed *quid hoc facit ad afflatum singulorum*? Nihil, fateor, hoc facit ad probandum afflatum illum necessitantem, quem in Augustino se deprehendisse Calvinus somniavit; sed quidem apertissime facit ad evincendum, quod Patres volebant. Si non hominis currentis, sed miserentis est Dei, quod homo perveniat ad agnitionem Veritatis, ac Fidei, per quam felicitas æterna speranda est: quis amplius nisi desipiendo dicat, posse ad Fidem atque ad salutem perveniri solis humanæ Naturæ viribus, conatibus ac meritis, uti Pelagius affirmabat? Ceterum hunc locum pro suo potius arbitrio, quam pro veritate explicat Phereponus, quum ait, illic agi tantum *de missione verbi Dei ad populum quempiam ad cognitionem ejus vocandum*. Apostoli verba nihil tale referunt. Eorum sensus est, quod homines nonnulli ad Christi hereditatem, benedictionem & electionem pertineant, id non provenire ex eorum volitione & cursu, neque ex operibus meritisque præcedentibus, sed quidem ex mero nutu, beneplacito, vocatione, & misericordia Dei, sicuti neque cursus neque voluntas Jacobi aut matris ejus in causâ fuit, cur Jacobo Isaaci benedictio, & hereditas divinorum munerum contingeret, sed quidem vocatio, & electio gratuita Dei. *Non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori*. Quod si interpretationem Phereponi & heic admitteremus, eadem nihilominus consectaria inde effluerent, quæ Catholici docent. Neque apud Deum injustitia est, quod Jacobum dilexerit, Esaü autem odio habuerit; hoc est, illi singularia beneficia contulerit, huic autem paria ac tanta conferre noluerit, etsi & ipse Esaü voluerit, atque cucurrerit; nam inquit Deus: *Miserebor cujus misereor*; & ejus electio, & gratia non est hominum operibus & conatibus debita, sed a sola ejus misericordia venit. *Ergo cujus vult, miseretur, & quem vult indurat*; hoc est, eligit quos vult, & permittit alios suæ ipsorum infirmitati atque malitiæ, quamquam nulli sufficientia deneget auxilia. Vide locum Apostoli integrum, facilique negotio intelliges, nullum alium esse luculentio-

rem ad ostendendum, quid per se viribusque suis valeat in negotio salutis corrupta ac infirma hominum Natura sine peculiari adjutorio Gratiæ Dei, & sine misericordi illius præsidio, & (siquidem id etiam velis) sine missione verbi ejus, & potenti & efficaci vocatione ad salutarem Fidem, & Caritatem Dei, ac Proximi.

Unum omnes sumus in Christo; singuli autem alter alterius membra, habentes dona diversa secundum Gratiam, quæ data est nobis. Ita Apostolus ad Rom. XII. 5. Quæ verba a Patribus Africanis allata his aliis exponit Phereponus: *Gratia, secundum quam sunt diversa dona, non est Gratia, quâ singuli fideles ad Deum conversi sunt, sed beneficentia varia Dei, quâ aliis alias dotes concesserat; seu solitâ suâ providentiâ, sed extraordinariâ spiritualium donorum effusione.* Non de Gratia tantum, qua homo ad Deum convertitur, disputatum est interdum cum Pelagio, sed de omnibus aliis gratiarum & auxiliorum generibus, quibus mentem & cor hominis jam conversi aut illustrat, aut perficit Deus. Sine istis auxiliis contendebat Pelagius hominem ex viribus Naturæ in creatione inditis posse omnia salutaria opera virtutesque præstare, & ad perfectionem, atque ἀναμαρτησίαν pervenire. Hinc illud Cœlestii apud Augustinum Lib. de gest. Pelag. Cap. 14. *Unumquemque hominem omnes virtutes posse habere, & gratias*, eas videlicet Deo non donante, sed sibi unoquoque comparante viribus Arbitrii sui. Quid Apostolus ad hæc? Edocet ille, non a nobis esse perfectionem, & virtutes nostras, sed a misericordia Dei, atque ab illius Gratia, quam ipse dat quibus vult, & prout vult. Recte interpretari divinas Scripturas, ministeria Ecclesiastica sancte obire, nosse alios docere doctrinam sanam, & exhortari utiliter, & eleemosynas distribuere bona fide, & præesse in solicitudine, & misereri in hilaritate, & diligere sine simulatione, & odisse malum, & adhærere bono, aliaque illa χαρίσματα, seu dona fidelium, quæ ab Apostolo heic enumerantur, Deus elargitur, Deus dividit pro suo arbitrio, & *dona* sunt illius. Ergo non ea sibi comparare viribus propriis potest humana Natura. Et si hoc non potest, quanto minus poterit Fidem, & Caritatem, quæ omnium maximæ virtutes sunt, in se gignere, nisi Deus ex sua misericordia, & per suam gratiam inspiret? Vide S. Hieronym. Lib. I. Cap. 6. Dialog. adversus Pelagium.

Gratia Dei sum id quod sum (inquit Apostolus I. Cor. XV.) *& gratia ejus in me vacua non fuit*, &c. *Non ego autem, sed gratia Dei mecum &c. & gratias Deo, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.* Phereponus inquit, loqui Paulum de *Gratia Dei*, quâ erat Apostolus, hoc est, de misericordia ac munificentia, quâ eum Deus necessariis ad hoc munus donis instruxerat. Tum addit: *Nec quisquam umquam negavit, a Deo per Jesum Christum nobis datâ esse de peccato victoriam, ac esse cur propterea ei gratias agamus. Verum hoc factum af-*

sta-

flatu interno & ineluctabili, *nusquam docet Scriptura*. Iterum ludit Phereponus, Augustino affingens afflatum illum ineluctabilem. Ad primum autem Epistolæ Paulinæ locum quod attinet, ibi Apostolus non commemorat simpliciter dona sibi tamquam Apostolo divinitus concessa, sed extollit ac memorat ipsam generalem Gratiam Dei, quæ de persequutore Ecclesiæ Apostolum fecerat, ipsumque adeo de infidelitate & peccato converterat ad cognitionem Fidei veræ, & ardentissima Caritate Dei, & solicitudine ac virtute ad annuntiandum Christi Evangelium instruxerat. *Ego*, inquit, *sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persequutus sum Ecclesiam Dei. Gratiâ autem Dei sum id quod sum*. Hinc Sanctus Ambrosius quasi Pelagianos nondum natos impugnaturus, hanc sententiam accipit de omni bono, quod in Paulo erat, ita scribens Lib. I. Cap. 7. de Abel & Caïn: *Bene Apostolus non gloriabatur in virtute sua, sed minimum Apostolorum se esse dicebat, & quidquid esset, gratiæ divinæ esse, non meriti sui; nihilque nos habere, quod non acceperimus*. Vide & Hieronymum Lib. 2. Cap. 3. adversus Pelagium. Igitur ex Apostoli verbis & exemplo discere poterant Pelagiani, omnia nostra bona accepta esse referenda Gratiæ Dei, quæ nobiscum opera salutaria agit, & nos sine necessitate ac sine coactione de nolentibus volentes facit, nihilque nos gloriari debere de virtute nostra, meritisque nostris.

Subinde inquit Phereponus, neminem umquam negasse, quin Deus per Jesum Christum nobis dederit victoriam de peccato. At Cœlestius, uti ex Actis Diospolitanæ Synodi constat, affirmabat: *Dei Gratiam secundum merita nostra dari; quia si peccatoribus illam dat, videtur esse injustus*; quem errorem damnavit ipse Pelagius, nescio animone, an voce tenus, in eadem Synodo Cap. 12. Augustinus autem in Lib. de Hæres. Cap. 88. auctor est, in posterioribus suis Libris Pelagium instaurasse eamdem sententiam, & scripsisse: *Gratiam Dei, qua liberamur ab impietate, secundum merita nostra dari*. Sed ut mittamus acrem illam, quæ inter eruditos adhuc vertitur, controversiam, nempe an tamdem Pelagius confessus fuerit, gratis Deum remittere hominibus peccata (quod Augustinus non uno in loco factum memorat), & quid per peccatorum Remissionem Pelagius significare vellet: potius insistamus Apostoli verbis. Victoriam referre de peccato duo significare potest, videlicet vel a se expellere peccatum jam admissum, vel ita repellere, ne admittatur: quod postremum fit, quum tentationibus dæmonis, mundi, & carnis, nos ad peccandum solicitantibus, resistimus fortunato successu. Utrumque heic ab Apostolo dicitur. Cuinam autem debemus laudem & gratias, quod expulerimus a nobis peccatum, illudve in nos intrare non siverimus? Num viribus humanæ Naturæ in creatione inditis,

Z 4 qui-

quibus æque præditi sunt Christiani, atque Infideles? Nequaquam; sed quidem Deo, qui Filii sui Servatoris nostri intuitu, peculiari ac supranaturali Gratia in eum credentes donat, tum ut liberentur a peccatis commissis, tum ne in nova labantur. Immo animadverte, Apostolum de peccatis potius non admittendis, quam de admissis, & de tentationibus, quæ quotidie a piis fidelibus superantur, quam de superatis, agere videri; ita enim ejus Græca verba se habent: τῷ Θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῖκος. *Deo gratia* (sit) *danti nobis victoriam*. Hinc Deum quotidie rogamus, ne nos induci in tentationem, ne peccatum regnare in nobis finat, sed nos liberet a malo: quod petere a Deo in Pelagii sententia utile quidem, sed necessarium non erat. Ostendat nunc Phereponus, Pelagianos umquam fincere confessos fuisse, non posse humanam Naturam, liberumque Arbitrium sine adjutorio interno Dei, sine Gratia Salvatoris, aut assurgere, aut abstinere a peccatis. At istud ille numquam ostendet. Pelagium, quod hoc ipsum negaret, his Apostoli verbis Africani Patres aggrediebantur. Hinc Augustinus, quoties Pelagius Gratiam Dei statuere in illo tantum videbatur, ut præterita peccata auferret, toties ab ipso etiam exigebat ut fateretur, necessariam esse Gratiam Dei, ne nova peccata committantur. Iterum lege Epistolam 95. nunc 177. ubi Africani Patres ajunt de Pelagio: *Sive Gratiam dixerit esse liberum Arbitrium, sive Gratiam esse Remissionem peccatorum, sive Gratiam esse Legis præceptum: nihil eorum dicit, quæ per subministrationem Spiritus Sancti pertinent ad concupiscentias tentationesque vincendas &c. Hinc oramus, ut peccatorum tentationem superare possimus, ut Spiritus Dei, unde pignus accepimus, adjuvet infirmitatem nostram*. Similiter in Lib. de Naturâ & Gratiâ Cap. 34. Augustinus ait: *Hanc iste misericordiam, & medicinale Salvatoris auxilium, tantum in hoc ponit, ut ignoscat commissa præterita, non ut adjuvet ad futura vitanda*. Sed in tanta luce ne Phereponum quidem ipsum futurum fuisse cæcum arbitror, nisi unum illum afflatum ineluctabilem, hoc est, Calvinianum illud commentum, quod Augustinus atque Africani Patres numquam tradidere, ante oculos ipse semper haberet.

Non quia idonei sumus cogitare aliquid, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Hæc Episcopi Africani proferunt ex Epistola 2. Cor. III. 5. Phereponus vero ita reponit: *Sufficientia sane omnium Christianorum, ad cogitandum aliquid Evangelio consentaneum, est a Deo; quis enim nescit, Evangelium non ingenio hominum, sed Deo deberi? At Apostolorum præsertim sufficientia, ad munus, ad quod vocati fuerant, sustinendum, non humana, sed divina fuit*. Ergo, si fides Pherepono, Apostolus heic significat, ideo non posse dici Christianos sufficientes ex se, aut idoneos ad cogitandum aliquid Evangelio consentaneum, quia Evangelium non ingenio hominum excogita-

tum fuit, sed solius Dei. At quis certum fecit Criticum istum, nisi de Evangelio (quod certe Dei, non hominum, opus est) loqui heic Apostolum? Dixerat Paulus, Corinthios Epistolam esse vivam, quæ in suam ipsius commendationem pateret omnibus hominibus, Epistolam, inquam, Christi, quippe Christum palam amplexi fuerant; Epistolam ab ipso Paulo ministratam, quia illius ministerio conversi ad Christum fuerant; Epistolam scriptam, non atramento, sed Spiritu Dei vivi, quippe Spiritus Sanctus in eis sua virtute habitabat, atque in eorum cordibus Caritatem diffundebat, unde præclara pietatis opera quotidie effluebant. *Nescitis* (scripserat jam ad eosdem Corinthios Apostolus in priori Epistola III. 15.) *quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* Tum in loco, quem præ manibus habemus, pergit dicere: *Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum*; hoc est: Quum dixerim, Epistolam Dei vivi vos Corinthios esse, vosque & Fide in Christum, & Caritate, quæ in tabulis cordis per Spiritum Sanctum inscripta est, conspicuos ita esse factos, ut ab omnibus hominibus laudemini, dixerimque, me instrumentum atque ministrum fuisse, ut ad tantam lucem, atque felicitatem perveneritis: gloriari quidem, sed gloriari in Deo, de fructu prædicationis meæ nos debemus per Christum Dominum nostrum; Gratiâ enim Christi, meritis, virtute, atque potentiâ illius, me suo ministro utentis, & non virtute vestra, neque mea, tales evasistis. Postremum hoc significatur subsequentibus verbis: *Non quod sufficientes* (sive *idonei*) *simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra*, sive etiam velis, *idoneitas nostra ex Deo est*. Idest: quod tales facti sitis ex ministerio nostro, non virtuti meæ, non vestræ, id adscribendum est, sed quidem Deo, atque illius misericordiæ & gratiæ; nam nos ex propriis naturæ nostræ viribus nihil, non dicam facere ac dicere, sed ne cogitare quidem, possumus, quod perducat ad Fidem, & amicitiam, seu Caritatem Dei, nisi Deus ipse per Christum nobis id donet, uti mihi & vobis donasse successus meæ prædicationis jam comprobavit.

Hæc germana loci illius interpretatio, ad quam confirmandam, afferre etiam possemus Sanctorum Patrum, hominumque eruditissimorum documenta complura. Quare & Sanctus Hieronymus loco eodem contra Pelagianos jam usus fuerat Lib. 3. Cap. 3. Dialog. Non ergo, ut Phereponus putat, ideo solum Apostolus ait, Christianos sufficientes, sive idoneos, non esse ad cogitandum aliquid Evangelio consentaneum, *quia Evangelium non ingenio hominum, sed Deo debetur*. Cogitare quippe aliquid Evangelio consentaneum, duplici modo fieri potest, nempe aut mente solum concipiendo, seu percipiendo, quæ Evangelium narrat, præcipit, vetat ac monet, ita ut

in

in homine eorum nuda ſimplexque apprehenſio tantummodo fiat; aut ita concipiendo, ut ſis mens adſentiatur, atque ad illa jam apprehenſa feratur deliberato rationis judicio, & voluntatis intimo affectu. Phereponus priori modo loquutum cenſet Apoſtolum, dum inquit, Chriſtianos ſufficientes non fuiſſe ad cogitandum per ſe Evangelica præcepta, monita, & documenta, niſi Deus per Apoſtolos eiſdem adnuntiaſſet Evangelium ipſum, quod certe ipſi Deo, non autem hominum ingenio, debetur. At hoc a Pauli mente abhorret; non enim gloriatur, neque gloriatus fuiſſet Apoſtolus in Chriſto, & per Chriſtum, quod Corinthii tantummodo apprehendiſſent, atque intellexiſſent ex ore ac prædicatione ſua Evangelium, quum conſtet innumeris aliis populis, tum illo, tum ſubſequutis temporibus annuntiatum fuiſſe Evangelium, qui tamen idcirco neque crediderunt Evangelio ſibi prædicato, & apprehenſo, neque conſentanee ad Evangelium vixere. Igitur ſecundo modo Corinthii cogitarunt ea, quæ Evangelio conſentanea erant, hoc eſt, non ſolum intellectu, ſed & voluntate, amplexi ſunt cum Fidem Chriſti, tum Caritatem, eoque virtutum ſplendore inter Chriſtianos effulgebant, ut omnibus admirationi eſſent, atque in iis laudaretur Apoſtolus ipſe. Atque hic ſenſus iis Pauli verbis. Sufficientia autem, ſive idoneitas ad cogitandum hoc pacto ea, quæ ſunt conſentanea Evangelio, nequit dici inde profecta, *quia Evangelium non ingenio hominum, ſed Deo debetur*; nam ut dixi, Evangelium ab aliis etiam percipitur, & tamen ſalubriter non percipitur; & niſi Evangelii prædicationem Deus peculiari ſua Gratia comitetur, homines neque convertuntur, neque divina Caritate ad bonas cogitationes, & ad opera pia fœcundantur. Hoc idem Apoſtolus denuntiarat in priore Epiſtola ad eoſdem Corinthios III. 6. ita ſcribens: *Ego plantavi, Apollo rigavit, ſed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat; ſed qui incrementum dat, Deus*. Hoc eſt: Ego quidem Evangelium vobis prædicavi, Apollo vos baptizavit, ſive ſuperaddidit Chriſtianæ Diſciplinæ præcepta. At nemo ex vobis ex ſolo noſtro miniſterio profeciſſet ad Fidem, & perfectionem Chriſtianam, niſi Deus illuminando mentem, & inſpirando in voluntatem veſtram, vos intimo ſuæ Gratiæ vigore ad hos Fidei & virtutum fructus intacta libertate Arbitrii veſtri perduxiſſet. Quibus ex verbis intelligas, ſufficientiam ad cogitandum aliquid boni, aliquid quod ad ſalutem pertineat, aliquid vere conſentaneum Evangelio, non a nobis eſſe, non ab Evangelii nuda prædicatione, ejuſque apprehenſione, ſed ab ipſo Deo, hoc eſt ab ipſa Dei Gratia interiori, intellectum illuminantis, & voluntatem moventis ad bonum. Hoc illud eſt, quod oſtendere volebant, & reipſa oſtendunt Africani Patres, laudatis Apoſtoli verbis, quibus fruſtra Phereponus alium

ſen-

ſenſum affingit contra ipſius Apoſtoli mentem.

Denique ex eadem Epiſtola 2. ad Cor. IV. 7. citant Epiſcopi hunc locum: *Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, ut eminentia virtutis ſit Dei, & non ex nobis*. Eodem loco uſus eſt Hieronymus contra Pelagium Dial. 3. Cap. 3. Theſaurum tamen iſtum eſſe dona Apoſtolica ait Phereponus, ideoque nihil pertinere ad Gratiam, de qua cum Pelagianis diſputabatur. Sed inter iſta dona Apoſtolica quis docuit Phereponum non computandas eſſe Virtutes omnes, earumque principem in primis, ardentem Caritatem Dei, & Proximi? Quid reliqua dona Apoſtolis a Deo conceſſa profuiſſent, ſi iſtam quoque Caritatem eiſdem non donaſſet Deus? Idem Apoſtolus ad Corinthios in priore Epiſtola Cap. XIII. 1. jam hæc ſcripſerat: *Si linguis hominum loquar, & Angelorum; & ſi habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia; & omnem ſcientiam; & ſi habuero omnem fidem &c. Caritatem autem non habuero, nihil ſum, nihil mihi prodeſt*, &c. In altera vero Epiſtola, quæ nunc argumentum nobis differendi præbet, Cap. V. 14 explicat Apoſtolus, quid ſe urgeret, impelleretque ad labores pro Corinthiis ſuſceptos. *Caritas*, inquit, *Chriſti urget nos*. Unde autem *Caritas* iſta in Apoſtolos venerat? Num ex eorum viribus, num per liberi Arbitrii conatus? Nequaquam; ſed quidem a Deo, ſed quidem per Spiritum Sanctum. *Caritas enim ex Deo eſt*, ut habetur 1. Jo. IV. 9. *& Caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis*, ut inquit Paulus ipſe ad Rom. V. 5. a qua *Caritate Dei* non anguſtia, non fames, non perſequutio ulla poterat ipſum ceteroſque Apoſtolos ſeparare. Quapropter Apoſtolus, quod ipſe tam fortis eſſet inter tot adverſitates atque pericula, & quod tantus fructus in populis prædicationem Evangelii, ſuumque Apoſtolicum miniſterium conſequeretur, non ſuis, non auditorum viribus, induſtriæ, ac ſapientiæ adſcribebat, ſed potentiæ, ac virtuti, ideſt Gratiæ, divinæ, ut *ſublimitas*, ſive *eminentia ſit virtutis Dei, & non ex nobis*. Quid ergo Phereponus ait, nihil hæc verba pertinere ad cauſam, quam Catholici adverſus Pelagium tuebantur? Immo quei pronuntiare potuit, ne unum quidem ex iis Scripturarum locis, quibus hactenus lucem attulimus, *probare id, quod volebant Africani Patres?* Judicium Lectorum appello.

CA-

CAPUT SEXTUM.

Orandi quidem Dei utilitas in hominibus , sed non necessitas , a Pelagio admissa . Aliæ Phereponi accusationes confutantur . Non omnia dona Evangelica Pelagius confessus est . Gratia Dei , quum opponitur Legi in sacris Literis , non semper Evangelium merum significat , ut Phereponus & Hammondus putant , sed etiam beneficia Dei per Evangelium collata , & præsertim Fidem , & Caritatem . Deum impossibilia non jubere , Augustini & Ecclesiæ Catholicæ sententia est . Pelagiani inimici Gratiæ Dei .

PErgunt dicere Carthaginienses Patres in sua ad Romanum Pontificem Synodica Ep. 175. alias 90. ex sacrilegis Pelagianorum disputationibus *necessario consequi , ut nec orare debeamus , ne intremus in tentationem , quod Dominus & discipulos monuit , & posuit in Oratione , quam docuit ; aut ne deficiat fides nostra , &c.* Non *necessario* hoc sequi , Phereponus statim notat , nam particula illa Orationis Dominicæ , aut preces Christi pro Petro , *non significant id , quod innuunt Patres , quasi hoc sibi vellent : O Deus , fac afflatu interno , cui resistere nequeamus , ut tentationem vincamus .* Ita Censor imperterritus patientiâ Lectorum abuti pergit . Sed Gratiam , ut his vocabulis utar, necessitantem, atque irresistibilem, ubinam Africani Patres, Augustinus , & Catholici tradiderunt ? ubinam exegerunt , ut Gratiam talem Pelagius confiteretur? Somnium hoc esse, complures Catholici jam ostenderunt ; & tamen Phereponus id tamquam pro comperto , minimeque dubio passim sumit ac statuit. Ceterum nobis necessarium est ad superandas tentationes auxilium Gratiæ Dei , etiamsi huic auxilio resistere valeat liberum hominis Arbitrium. Catholici reipsa hoc unum tradebant ; Pelagius contra necessarium negabat adjutorium Dei, *ut intremus in tentationem ;* qua ex opinione consequitur , nobis non esse opus oratione ad evitanda peccata . Quid autem habet Phereponus , quo istud consectarium a sententia Pelagii tamdem avertat ? Ait, Pelagium non negasse, neq; negare potuisse, quin constitutis in periculo confugiendum sit ad auxilium Dei, etiam extraordinarium; primo, quia *non ita facile contingit*, ut cadamus, inusitato Dei auxilio adjuti , faciliusque hac ratione a periculis evadimus ; secundo , quia inter ipsas vires, quas Deus Christianis sufficientes largitur, nihil vetat, pro magnitudine periculorum, inusitata auxilia haberi. *Itaque*, concludit in hæc verba , *non potuit merito insimulari Pelagius , quasi doctrinâ suâ Orationis usum sustulisset.* Ita Phereponus Pelagium facit non stultum, quando facere non potest Orthodoxum . Nimis quippe ille delirasset,

si eum

si eum credens Deum, qui homini in periculis opem ferre possit, utile saltem non censuisset orationibus exposcere illius præsidium. Sed non idcirco recte sentiebat Pelagius; nihilque habet nunc Phereponus, quo Africanos Patres jure arguat, sed solum quo suam præcedentem sententiam refellat. *Pelagianorum sacrilegas disputationes*, ajebant Africani Episcopi, *necessario consequitur, ut nec orare debeamus*; hoc est, ut necesse homini non sit orare. *Non necessario hoc sequitur*, reponit Phereponus. Cur? Quia Orationis usus ex Pelagii sententia utilis est. At aliud est, utiles esse ad Deum preces, aliud esse necessarias. *Utiles* tantum, Pherepono teste, Pelagius Orationes ajebat, non autem necessarias. Ergo jure dicunt Carthaginienses Patres, e Pelagii sistemate consequi, ut orare necesse non sit: quod consectarium negabat modo Phereponus noster.

Sed luculentius videamus, quæ vere fuerit Catholicorum hac de re cum Pelagianis disputatio. Quum primum cœpit Pelagius tantas Naturæ humanæ, liberoque Arbitrio vires tribuere, ut homo sine adjutorio Gratiæ Dei agere bonum, & evitare peccatum, quandocumque velit, possit: illico objectum est illi, ita fieri, ut necesse amplius non sit orare Deum; nam quæ necessitas ab alio poscendi, quod in tua potestate jam sit? Sanctus Hieronymus in Epistola ad Ctesiphontem Cap. 3. ita in Pelagium ejusque gregarios mature differebat: *Si non ultra Dei indigemus auxilio, ne si indiguerimus, liberum frangatur Arbitrium: ergo nequaquam ultra orare debemus, nec illius clementiam precibus flectere, ut accipiamus quotidie, quod semel acceptum in nostra est potestate*, &c. Tum inquit, ita philosophari & scribere unum ex ipsis Pelagianis, nisi sit ipse Pelagius. Idem consectarium ex ejusdem Hæretici doctrina jure colligebant Carthaginienses Patres in laudata Synodica ad Innocentium I. & Milevitani in altera Synodica ad eumdem Innocentium, & Innocentius ipse in suis Literis. Ut a se tantam culpam aliqua ratione removeret Pelagius, eo Catholicorum objurgationibus adductus tamdem est, ut confiteretur, ideo Gratiam Dei hominibus dari, *ut quod per liberum facere jubentur Arbitrium, FACILIUS possint implere per gratiam*. Ita ille in Libris de lib. Arbitrio. Ejus verba refert & explicat Sanctus Augustinus in Lib. de Hæres. Cap. 88. inquiens: *Dicendo utique, ut FACILIUS possint, voluit credi, etiamsi difficilius, tamen posse homines sine Gratia divina facere jussa divina*; & in Epistola 186. olim 106. Cap. 10. *Utique quum dicit FACILIUS, quid vult intelligi, nisi & Gratia si desit, posse per liberum Arbitrium vel facile, vel etiam difficile, quæ divinitus jubentur, impleri?* Nihil aliud extundi e pertinaci Hæretico potuit, quem propterea variis in locis arguit Augustinus, & potissimum in Lib. de Gratia Christi Cap. 29. dum ad ea verba respiciens scribit: *Tolle FACILIUS, & non solum plenus, verum etiam sanus est sensus, si ita di-*

ca-

catur: Ut quod per liberum facere homines jubentur Arbitrium, possint implere per Gratiam. Africani autem Patres in Synodo habita Carthagine Anno Ch. 418. istud Pelagii dogma anathemate excipiebant: quod & a reliquis Catholicis, & ab Augustino in primis est factum. Quid ergo laborat heic Phereponus, nisi ut nos doceat rem jamdiu exploratam, videlicet Pelagium non negasse, quin utile sit orare Deum, quo facilius peccata caveantur? Nihil id ad rem attinebat. Si animus ipsi erat, suum & heic Pelagium defendere, ostendendum fuit, Africanos Patres frustra conqueri, quod Pelagius doctrinâ suâ Orationis necessitatem sustulisset, sive quia revera Pelagius eam fatebatur, sive quia hominibus nulla est proprie necessitas orationis. At neutrum potuit aut poterit ille præstare; adversantem enim sibi reperisset atque reperiet cum totam Historiam Ecclesiasticam, tum apertissima divinarum Literarum, & legitimæ Traditionis monumenta, quibus palam fit, sine adjutorio Gratiæ Dei vinci non posse tentationes, & necessum esse cuicumque nostrûm orare, ne ab ipsis tentationibus vincamur.

Quæ sequuntur apud Phereponum §. 5. pag. 515. nihil est quod refellamus; versantur enim in illo ineluctabilis afflatus somnio, cui uni tam sæpe, tam libenter ille superædificat. Nihil etiam reponendum arbitror eidem dicenti, *se nomine Pelagii posse objicere Afris*, *ex eorum sententia a Deo nihil potuisse peti* (*debuisse* alter scripsisset), *quum reprobis quidem necessaria negare*, *electis vero omnia concedere*, *etiam non petentibus*, *ab æterno decrevit*. Nam ignorare ipse nequit, cum Augustinum, tum totam Catholicorum Ecclesiam, agnovisse semper auxilia sufficientia ad salutem omnibus a Deo præberi; atque uti ad regnum ex gratuita Dei misericordia electi vocantur, ita etiam reprobos ex propria culpa ac voluntate damnari. Eâdem brevitate transcurrimus, quod infra habet §. 6. de Pædobaptismo, quem ait ex Novo Testamento ostendi nullo modo posse necessarium. Subdit autem nonnisi absurde fundamenta Fidei ab Afris vocari potuisse ea, de quibus altum est in Novo Testamento silentium. Verum & infantibus necessarium esse Sacramentum regenerationis per aquam, supra nos demonstravimus; & Patres Carthaginienses, quum ajunt, Pelagianos affirmare, necessarium non esse neque infantium Baptismum, neque Orationis usum, quibus impiis dogmatibus *fundamenta Christianæ Fidei conantur evertere*: satis produnt, se inter dogmata quidem Catholica referre Pædobaptismum, sed non inter fundamenta Fidei, qualia sunt, omnes in Adam peccasse, atque indigere Gratia Dei, & hominum Naturam esse corruptam, & ad bonum per se esse ineptam, & neminem sine Gratia Servatoris ad regnum posse pervenire, atque alia ejusmodi, quæ negato Pædobaptismo, & Orationis necessitate sublatâ, consequenter evertuntur.

In

In notis ad Epistolam 176. Augustini olim 92. Milevitanos Patres arguit Phereponus pag. 120. quod hæc de Pelagianis ad Innocentium I. Pontificem Maximum scribant: *Quum Dominus docuerit, ut dicamus: Dimitte nobis debita nostra*, &c. *Isti dicunt, posse hominem in hac vita, præceptis Dei cognitis ad tantam perfectionem justitiæ, sine adjutorio Gratiæ Salvatoris, per solum liberum voluntatis Arbitrium pervenire, ut ei non sit jam necessarium dicere: Dimitte*, &c. Ita vero ad hæc adnotat Phereponus: *Non dicebant, quemquam per totam vitam immunem prorsus peccatorum vixisse, excepto uno Christo. Unde sequebatur, neminem esse, ex eorum sententia, qui non deberet dicere: Dimitte*, &c. *Nam ad finem usque vitæ peccatorum semel admissorum veniam petere omnes necesse habemus. Hæc ergo est invidiosa criminatio.* At nos dicimus, Pelagium, seu potius Cœlestium affirmasse, hominem per totam vitam prorsus sine peccato esse posse: id enim illius argumenta aperte conficiunt. Quod si hominem esse, aut fuisse reipsa sine peccato, præter Christum, affirmare ille non est ausus: ex primo tamen ejus effato jure colligebatur, *hominem posse in hac vita pervenire ad tantam perfectionem justitiæ, ut ei non sit jam necessarium dicere: Dimitte*, &c. Quæ enim vera necessitas petendæ veniæ de peccatis homini illi, quem nullius culpæ conscientia morderet? Sed utcumque sit de illorum sententia, atque de ejusdem sententiæ consectariis, nos Pherepono respondemus, quod Augustinus respondebat Cœlestio in Lib. de perfectione justitiæ Ratioc. 16. Cap. 7. nempe: *Nullum cum eis de his verbis esse debere conflictum, quia non est ausus dicere hominem esse sine peccato, vel aliquem, vel seipsum, sed tantummodo esse posse: quod neque nos negamus. Quando autem possit, & per quem possit, hoc quæritur*, &c. *Nam si per se ipsum potest homo esse sine peccato, ergo Christus gratis mortuus est. Non autem gratis Christus mortuus est; non igitur potest homo esse sine peccato, etiam si velit, nisi adjuvetur Gratiâ Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*, &c. Milevitani autem Patres eadem ratione Pelagium, sive Cœlestium execrabantur, quod diceret, *sine adjutorio Gratiæ Salvatoris, per solum liberum Arbitrium* posse hominem pervenire in hac vita ad perfectionem justitiæ. Reliqua vide apud eumdem Augustinum in laudato Libro de Perfectione justitiæ.

Invidiosam pariter criminationem, si Pherepono credimus, continent hæc alia Patrum Milevitanorum verba: *Non ita intelligendum* (ex sententia Pelagii) *illud Ne nos inferas in tentationem, tamquam divinum adjutorio poscere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus, sed hoc* (id est non decidere) *in nostra esse positum potestate*. Inquit enim Phereponus, gratias cœlestes non parum in tentatione juvare, ex ipsius Pelagii sententia. Addit etiam, *ac sine iis in gravibus tentationibus homines succumberent:* quod postremum quandonam Pelagius ad fatendum adductus fuerit, nescio quei ostendere possit illius hyper-

hyperaspistes Phereponus. Orationis, ac divini adjutorii utilitatem, uti vidimus, prædicavit quidem interdum Pelagius, at numquam ejus necessitatem; quippe viribus humanæ Naturæ nimium semper indulsit: Ergo jure ex ejus sententia inferebant Patres, necessarium non esse divinum poscere Adjutorium, ne in peccata cadamus. Duo autem illa e sacris Literis excerpta loca, quæ ad confirmandam necessitatem auxilii, & Gratiæ divinæ protulere Milevitani Concilii Patres, frustra a Pherepono solicitari intelliget, quisquis & superiorem nostram responsionem legerit, & meminerit ineluctabilem afflatum temere atque injuriâ ubique Augustino affingi a confidentissimo Censore isto.

Non sunt quidem cursim prætereunda, quæ idem animadvertit ad Augustini Epistolam 177. olim 95. Inquit ibi Augustinus cum suis collegis, Pelagium in Diospolitano Concilio *Gratiam Dei* se agnoscere professum: *Quibus auditis verbis Catholici Antistites nullam aliam Dei Gratiam intelligere potuerunt, nisi quam in Libris Dei legere, & populis Dei prædicare consueverunt; eam utique, de qua dicit Apostolus* (Gal. 2. 21.) non irritam facio Gratiam Dei. Nam si per Legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est. *Sine dubio Gratiam, qua justificamur ab iniquitate, & qua salvamur ab infirmitate, non qua creati sumus cum propria voluntate*. Heic insurgit Phereponus, & ait, Pelagium non sola Creationis beneficia agnovisse, verum etiam Evangelica omnia; sed non *Gratiam illam efficacem Augustinianam, ante eum incognitam, præsertim in Oriente*. Quid pro *Gratia efficaci Augustiniana* heic intelligat Phereponus, nemo non intelligit. At sicuti certum nobis est, hujusmodi Gratiam, cui reluctari humana voluntas non possit, & quæ non *Augustiniana*, sed *Calviniana* dicenda est, incognitam fuisse plurimis seculis tum ante Pelagium, tum etiam postea: ita quoque certissimum est, numquam institisse Augustinum, ut Gratiam talem agnosceret Pelagius. Non autem minus fallitur, aliosque fallit Phereponus in hac absurda sententia Sancto Augustino tribuenda, quam fallatur & fallat in altera opinione Pelagio adscribenda. Nullus controversiæ locus superfuisset inter Catholicos atque Pelagium sive Cœlestium, *si omnia Evangelica dona* is agnovisset, eaque vere *Dei dona*, & non humanarum virium, laborisque nostri fructum, confessus fuisset. Tot autem invisibilia ac interna beneficia, sive auxilia Dei, quibus ad bonum prævenitur, & adjuvatur, sine ulla tamen prævia necessitate, & sine ulla coactione, nostra voluntas; & quibus vitiatæ nostræ Naturæ infirmitas suppletur, atque sanatur, per se, & absque hujusmodi auxilio, præstitura nihil boni ad salutem æternam pertinens; & quibus homo ad veram Fidem perducitur, & ad verum suorum criminum dolorem excitatur, atque a peccatis liberatur, & Caritate divina demum perfunditur; aliaque ejus-

ejusmodi: utique sunt Dei dona per Christum Servatorem homini comparata, hominique sive gratis collata, sive gratis, & non ex meritis nostris, conferenda, & peculiari vocabulo *Gratiæ Dei per Christum* apud Sanctos Patres celeberrima. Somnia ergo nobis narrat Phereponus, inquiens Pelagium agnovisse *omnia dona Evangelica;* nihil enim magis exploratum est in Historia Ecclesiastica, quam quod ambitiosus humani Arbitrii inflator Pelagius alia ex his donis, beneficiis, & auxiliis non agnoverit, alia agnoverit quidem, sed minime necessaria duxerit, aut minime gratis a Deo concessa, sed ita viribus Naturæ nostræ, atque Arbitri nostri conatibus quæsita ac debita, ut jam dona & gratiæ Dei desinerent esse.

At his dimissis, vocat nos Phereponus ad perpendendum locum Apostoli nuper ab Augustino laudatum, hoc est, *non irritam facio Gratiam Dei*, eumque nihil facere contra Pelagium sine ulla dubitatione pronuntiat. Audiamus illius rationes: *Nam*, inquit ille, *Gratia Dei* est ibi *Evangelium, aut Evangelica œconomia; qua Deus justos censet, non eos, qui peccato carent, sed qui Evangelio parent: quamvis anteacta eorum vita vitiis inquinata fuerit, nec sine lapsibus variis reliquam ætatem traducant*. Tum addit, eo sensu semper sumi Gratiam, quando opponitur Legi, quæ ex Judæorum sententia summam postulabat perfectionem, ita ut Gratia opposita Legi & Operibus, idem sit ac misericordia opposita rigori, sive imperfecta observatio Mandatorum Dei opposita perfectæ sanctitati. Et ne quis male tempus terat in ultra inquirendo, an ita se res habeat, hoc luce meridiana clarius esse nos monet, nullumque recentiorum Interpretum occurrere, qui rem non viderit. Quis homini tanta cum securitate talia affirmanti fidem negare audeat? Et tamen patiatur Phereponus nos dicere, nusquam minus quam heic sua verba impetrare posse fidem, nobisque contra esse manifestissimum, cum doctrinam Evangelicam, tum Apostoli mentem, ejusmodi sua interpretatione mirum in modum corrumpi. Primo falsum est, Deum in Evangelica Oeconomia censere justos, qui in peccata labuntur, dum tamen Evangelio pareant. Secundo inepte, & contra veritatem dicitur, obtemperare aliquem Evangelio, etiam dum vitiis se inquinat, suisque cupiditatibus pravis indulget. Furfurem istum Calvinianæ doctrinæ Catholici jamdudum exploserunt; & quisque per se intelligere potest, justitiam a peccato expelli, & neminem reputandum esse justum, hoc est, virtute præditum, & amicum Dei, dum Deum offendit, eique non paret, suæque inobedientiæ præteritæ culpam dolore ac pœnitentia non eluit. Proinde falsum quoque est, eo sensu, quem Phereponus offert, semper sumi Gratiam, quando in Scriptis Apostolicis Legi opposita nobis occurrit.

Ut hoc tamen perspicue appareat, animadvertendum est, con-

Aa ten-

tendere paucos quoſdam e recentioribus Novi Teſtamenti Interpretibus, Heterodoxis, & Hammondum in primis, caput Pherepono in multis earum, revera nomine Gratiæ Evangelium ſignificari, quum Gratia ſeu χάρις in ſacris Literis Legi opponitur. Quod tamen Hammondus ſæpe factum ait, Phereponus pro ſua liberalitate ſemper factum pronuntiat. Ex iis autem bene multis locis, quæ ad hanc ſuam opinionem confirmandam corradit undique Hammondus ipſe, nonnulla ſunt, quæ mirum videatur, quomodo conveniant choro. Exemplo ſint duo illa deſumta e Cap. XX. 24. & 32. Act. Apoſt. ubi inquit Paulus, ſe *teſtificari Evangelium Gratiæ Dei*; tum ait, ſe Epheſios commendare *Deo*, *& verbo Gratiæ ipſius*, &c. εὐαγγέλιον τῆς χάριτος, & λόγῳ τῆς χάριτος, nihil aliud ſunt Hammondo, quam *prædicatio Evangelii*. Non is quidem ſum, qui negare velim, quin Gratiæ nomine Evangelium dici interdum poſſit deſignatum, quando Legi opponitur; ſed quidem ajo, conſtare prius inter nos debere, quid ſit vocabulo Evangelii tunc intelligendum, & præſertim in loco Apoſtoli ad Gal. II. 21. quem Auguſtinus olim citabat, & nunc Auguſtino eripere Phereponus nititur. Nomine ergo Evangelii intelligere poſſumus aut prædicationem geſtorum, doctrinæ, ceterorumque donorum, quæ Chriſtus in mundum intulit, & infert, aut ipſam rem prædicatam, hoc eſt, ipſa geſta, doctrinam, & dona Chriſti. Quamquam prædicatio Evangelicæ Fidei, donum ſit, & Gratia a Deo veniens; manifeſtum tamen puto Evangelium non appellari Gratiam ſub ea ſignificatione, quando opponitur Legi in Apoſtolicis Literis. Nam prædicatio neceſſaria quidem eſt, ut homines audiant, atque amplectantur Fidem Chriſti; ipſa tamen homines meliores felicioreſque quam ſub Judaica Lege eſſent, homines per ſe non facit, quum hoc facere ſpectet ad ipſam rem prædicatam, hoc eſt ad doctrinam verâ fide perceptam, & ad gratias & dona Dei in amplectentes Evangelium prædicatum diffuſa. Dicimus ergo Evangelium, ſeu rem prædicatam in Evangelio, Gratiam potuiſſe appellari, vel reſpiciendo ad ipſas Chriſti res geſtas, & ad ejus præcepta, conſilia, & exempla (divinâ quippe miſericordiâ factum eſt, ut hæc audierint, & audiant homines), vel conſiderando beneficia interna, & dona inviſibilia ab ipſo Chriſto procurata hominibus in Lege nova Evangelium fideliter recipientibus, eique obtemperantibus, per Chriſtum a Deo collata. Sed nudas Chriſti res geſtas, ejuſque doctrinam, atque exempla, non intelligunt Apoſtoli, quando novi Teſtamenti Gratiam, Legi antiquæ opponunt; etenim Litera ſola homines juſtificare non poteſt, niſi accedant interna illa dona ac beneficia, quæ audientibus, recipientibus, & obſervantibus Legem Evangelicam confert Deus, & quæ revera juſtificationem in nos important.

Hoc

Hoc ergo postremo titulo proprie ab Apostolis atque Evangelistis Gratiæ nomen Evangelio tribuitur, & jure opponitur Legi. Edocebat Lex, quid agendum foret Judæis, ut Deo placerent, virtutesque a vitiis distinguebat; propterea que fuit & ipsa donum Dei misericordis. Verum quandoquidem ipsa alioqui bona, sancta & utilis non vivificabat, hoc est, per se vim justificandi non habebat, neque virtutem internam Judæis præstabat consequendæ justitiæ, & servandæ Legis, & Deo vere placendi, ut Apostolus toties nos docuit: ideo causa erat, ut cognosceretur peccatum, vigorem autem non ministrabat, ut peccatum evitaretur; neque satis erat homini ad consequendam æternam gloriam, nisi Christus ad mundum sua morte & gratia salvandum venisset. Christus autem venit, donaque invisibilia & præstantissima, Fidem præsertim, & Caritatem, homini comparans, & vires internas Naturæ vitiatæ, infirmoque hominis Arbitrio suppeditans, aliaque beneficia ad bonum operandum præbens, quæ a Lege sola expectari non poterant; eaque dona in eos effundens, qui sibi credunt, suæque Legi parent, nunc facit ut justi evadamus, Deoque vere placeamus, cœlumque nobis aperit. En igitur causam proximam, cur Evangelium proprie Gratia appelletur in comparatione Judaicæ Legis. Hinc Jo I.16 dicit: *De plenitudine ejus* (videlicet Christi, quem supra *plenum gratiæ & veritatis* nuncuparat) *nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moysen data est; gratia, & veritas per Jesum Christum facta est*. In verbis autem Apostoli ad Gal. 2. 21. commemoratis ab Augustino id aperte innuitur. *Non irritam* (inquit Paulus)*facio gratiam Dei*(sive *non abjicio*, ut vulgata versio habet.) *Si enim per legem Justitia, ergo gratis Christus mortuus est*. A Lege Mosis, atque ab operibus, & cæremoniis legis, non expectandam esse justitiam, atque justificationem, clamat Apostolus, sed quidem a Fide Christi, quæ per dilectionem operatur; alioqui si aliunde, quam per Christum, ejusque dona, obtineri possit justitia: quid necesse erat Christum mori? Nisi Fides in Mediatorem venturum vel ipsi Judæi habuissent, salutem ex Lege sola, atque ex operibus numquam retulissent. *Scientes* (jam supra Apostolus dixerat) *quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi, & nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis &c.* Igitur Apostolus dum *Evangelium Gratiæ Dei*, sive prædicationem Divinæ & Evangelicæ Gratiæ memorat, nihil aliud nomine *Gratiæ Dei* designat, quam ea dona, ac beneficia, quæ ex auditu, & receptione Evangelii in homines fluunt, aut fluere possunt per Christum, & quæ Mosaica Lex per se conferre nequibat. Dona hæc & beneficia inspiratione potissimum constant Spiritus sancti, qui Fidem donat & Caritatem diffundit in cordibus nostris, & Justitiam, & morum sanctitatem, ceterasque virtutes in nos defert, om-

niaque bona in nobis & nobiſcum operatur. Proinde Apoſtolus Cap. ſequ. v. 2. Galatas ita interrogat: *Ex operibus Legis Spiritum accepiſtis, an ex auditu fidei?* Et infra: *Qui ergo tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus Legis, an ex auditu fidei?* De hac autem *Gratiâ* Evangelica, quæ non a nobis, ſed ex Deo eſt, *qua*, ut ait Auguſtinus, *juſtificamur ab impietate, & quâ ſalvamur ab infirmitate*, diſputabatur cum Pelagio affirmante illam a viribus noſtris eſſe, eaſque eſſe humani Arbitrii vires, ut in nobis Fidem & Caritatem, Deo has virtutes gratis non tribuente, excitare poſſimus. Quamobrem nullo jure Phereponus dicit, *Gratiam* ſenſu Auguſtiniano heic minime ſumi, ut nec uſquam alibi in Scriptura. Nam ſi Calviniano ſenſu, quem ipſe pro ſuo more *Auguſtinianum* appellat, *Gratiam* intelligit: id quidem certum ſit ex noſtra quoque ſententia; ſed falſiſſimum eſt, ſi ad veram Sancti Auguſtini mentem reſpicimus, ut ex pluribus divinarum Literarum exemplis conſtat, & præſertim ex eo ad Rom. III. 24. *Juſtificati gratis per Gratiam ipſius per redemtionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu*; & ex altero 2. Cor. XII. 8. *Sufficit tibi Gratia mea*. Videat inſuper Phereponus, quam opportuno loco pronuntiarit, Africanos Epiſcopos & *negligenter* legiſſe, & *oſcitanter* laudaſſe Scripturam, & quam ſolidâ ratione heic elevet eorum auctoritatem atque doctrinam. Tamdem videat, quibus tabulis fretus affirmare ipſe poſſit, *Gratiam* oppoſitam *Legi* in ſacris Literis idem eſſe, ac *miſericordiam oppoſitam rigori, & imperfectam obſervationem mandatorum Dei perfectæ ſanctitati*. Quaſi Deus in veteri Teſtamento rigidus judex nullius Judæi miſereretur, qui in peccata caderet; miſericors autem in novo non exigat a Chriſtianis perfectam mandatorum obſervantiam; & quaſi perfecta ſanctitas atque juſtitia obtineri per Legem ſolam potuerit, imperfecta autem in Evangelio neminem a ſalute excludat. Hæc dogmata manifeſte pugnant in Scripturam ſacram: quod oſtendere nobis facillimum foret, niſi ad alia raperetur oratio. Temperare tamen mihi non poſſum, quin memorem illa Servatoris verba ad Diſcipulos ſuos Matth. V. 20. *Niſi abundaverit juſtitia veſtra, plus quam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in Regnum cœlorum*. Tu reliqua ibi Chriſti verba perpende.

In Lib. de Hæreſ. ad Hæreſim 88. de Pelagianis hæc habet Auguſtinus: *Dei Gratiæ, qua prædeſtinati ſumus in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum in ipſum, & qua eruimur de poteſtate tenebrarum &c. in tantum inimici ſunt, ut ſine hac poſſe hominem credunt facere divina mandata &c.* Ubi Phereponus hæc retulit pag. 595. religioſum ardorem præferens, anathema continuo dicit omnibus, qui divinæ Gratiæ inimici ſunt; immo ut putat, Pelagius, ſi reviviſceret, in eadem ſententia, atque execratione ſecum fore conſenſurum judicat. *Verum* (deinde ſubdit) *accuſatorie dicit Auguſtinus inimicos Gratiæ* Dei *eos, qui*

inter-

internum afflatum, ad singulos necessarium actus, eumque ineluctabilem, & ad finem usque vitæ solis electis dandum, hoc est, Gratiam Augustini, non Dei repudiabant; nam Gratiam hunc afflatum, aut Gratiam Dei vocari in Scriptura numquam demonstravit. Tum addit, Deum (utpote justum) impossibilia non imperare, neque sumere pœnas de iis, qui non fecerunt impossibilia. Quod si præter nudum imperium, auxilium aliud divinum necessarium sit (hoc autem si Pherepono credimus, *non negabat Pelagius*), id nemini eorum, quibus aliquid imperat, subtrahit Deus. Tamdem ita Censor eloquitur. *Sed omnia heic sunt, ut alibi apud Augustinum, ad invidiam faciendam composita.* Liceat & nobis heic dicere, omnia hæc Pherepon verba, ut alibi sæpe, hominis esse aut calumniantis, aut sibi ignota culpantis. Ita Augustinus scribebat in Lib. de Gratia & libero Arbitrio Cap. 16. *Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt: Non juberet Deus, quod sciret non posse a b homine fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideo jubet aliqua, quæ non possumus, ut noverimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim Fides, quæ orando impetrat, quod Lex imperat.* Juvat etiam repetere alium celebrem Augustini ejusdem locum in Lib. de Naturâ & Gratiâ Cap. 43. *Non igitur Deus impossibilia jubet; sed jubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis.* Ubi vides duo poni ab eximio viro: nempe Deum *impossibilia non imperare*, simulque Dei auxilium necessarium esse ad ea implenda, quæ ipse præcipit: e quibus tertium necessario consequitur, Deum videlicet, sufficienti auxilio hominibus adesse, ut præcepta adimplere possint, eorumque tantum vitio fieri, nisi impleant. Quo vero opera bona virtutesque certo amplectamur, legemque velimus implere, & reapse impleamus, & quo æterna Dei de electorum suorum prædestinatione decreta certus subsequatur effectus: efficacioribus auxiliis utitur Deus, quæ singulis profecto non donari, neque ea obligatione teneri Deum, ut omnibus & singulis donet: tum experientia, tum sacræ Literæ, & Sancti Patres, & rationes innumeræ manifestum faciunt. Primo igitur loco quid est quod Phereponus monet, impossibilia a Deo non præcipi, quasi aliter Augustinus sentiret? Deinde quid dubitare videtur, num præter nudum imperium, necessarium sit aliud quodpiam a Deo auxilium, quo Lex impleatur? Istius auxilii necessitatem divinæ Literæ luculentissime statuunt. Tertio sentit Phereponus, non negasse Pelagium, quin sit necessarium istud auxilium. At Augustinus in eod. Lib. de Hæres. atque ad eamdem Hæresim Pelagianorum, atque alibi etiam, testis fide dignor quam Phereponus, scribit, numquam induci potuisse Pelagium, ut divinæ Gratiæ necessitatem admitteret. *Denique* (sunt Augustini verba (*Pelagius a fratribus increpatus, quod nihil tribueret adjutorio Gratiæ Dei, ad ejus mandata facienda, correptioni eorum hactenus cessit, ut non eam libero Arbitrio præponeret, sed infideli calliditate*

Aa 3 *sup-*

supponeret, dicens, ad hoc eam dari hominibus, ut quæ facere per liberum jubentur Arbitrium, facilius possint implere per Gratiam. Dicendo utique ut facilius possint, voluit credi, etiamsi difficilius, tamen posse homines sine Gratia divina facere jussa divina.

Quæ si vera sunt (ut profecto sunt, neque negare Phereponus audeat), quis non intelligat, rectissime atque verissime Pelagianos appellatos ab Augustino fuisse *inimicos divinæ Gratiæ*, & potissimum quum hæc de ipsorum prima opinione pronuntiet, quando videlicet nihil aut parum tribuebant auxilio Gratiæ Dei, sed omnia sinebant liberi Arbitrii viribus? Non semel autem monui, rursusque monere cogor, mire decipi Phereponum, dum ejus gratiæ, quam Sanctus Augustinus tuebatur, notionem nobis obtrudit. Est quidem illa internus Dei afflatus in intellectum, & voluntatem hominis; sed ineluctabilis afflatus non est, cui nempe resisti non possit; neque solis electis reservatus est, quum reliquis etiam concedatur, qui ab amore creatarum rerum ad amorem veri Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi revera convertuntur. Calviniana Gratia est, quam ubique describit nobis Phereponus, non Augustiniana. Heic ille dudum cæcutit; quum tamen ignorare homo tot controversiarum gnarus non possit, num a Calvino, an potius a Catholicis stet Augustinus. Et sane afflatum, qualis a Calvino describitur, Gratiam Dei numquam in Scriptura vocari, nos quoque libenter concedimus. Verum in Scriptura clarissime tradi Augustinianam divinæ Gratiæ notionem atque sententiam, tum aliquibus testimoniis supra ostendimus, tum pluribus aliis evincere possemus. Eo etiam faciunt omnia, quæ sacræ Literæ habent de auxiliis, de adjutorio, & ope, quam Deus homini confert, ut bonum operetur, & sine quo homo operari bonum, & venire ad Christum, & impleri Spiritu Sancto, & Caritate donari non potest. Intime quoque, atque efficaciter (non sine tamen cooperatione ac libertate Arbitrii nostri), in animos voluntatemque hominum auxilia ista influere, multis in locis tradit Apostolus, sed præcipue quum ait ad Philip. 2. 13. *Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate*. Et in 1. ad Cor. III. 7. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*. Atque hoc internum Dei miserentis auxilium *Gratia* illa potissimum erat, de qua cum Pelagio disputabatur, quæque a Sancto Augustino ita definitur Lib. 4. Cap. 5. contra duas Epistolas Pelag. *Inspiratio dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus*. Ejus *necessitatem* non agnoscebat Pelagius; Augustinus autem, & Ecclesia Catholica deprædicabant. Si contendere Phereponus velit, Pelagio perperam Augustinum affinxisse hujusmodi sententiam: Pelagium faciet ille Catholicum. Sin ita Pelagium sensisse fateatur, solumque contendere velit, ejus opinionem immerito a Catholicis divexatam fuisse: Augustinum

Digitized by Google

ſtinum non arguat tamquam Pelagianis dogmata ab eiſdem repudiata declamatorio more imponentem, ſed ipſa arguat ipſius Auguſtini dogmata. Quod poſtremum ſi Pherepono facere placeat, non expectet a nobis confutationem, ſed ſciat ſe jamdudum ab innumeris Eccleſiæ Catholicæ Theologis fuiſſe confutatum. Ceterum in ſententia, ſive ut ita dicam, in ſuppoſitione Auguſtini, rectiſſime ſemper, & ſine calumnia vocari potuit Pelagius *inimicus Gratiæ Dei*, quippe qui illam humanæ voluntati neceſſariam ut fateretur induci numquam potuit.

CAPUT SEPTIMUM.

Voluntarium & Liberum Phereponus putat ab Auguſtino confuſa. Quid ſint Libertas eſſentialis, & Libertas accidentalis humani Arbitrii. Quid neceſſitas eſſentialis, quid accidentalis, quid antecedens, quid conſequens. Arbitrium hominum ſemper liberum ab antecedenti neceſſitate, ſemper præditum eſſentiali libertate. In hac ſententia ſemper fuit Sanctus Auguſtinus, uti ex multis ejus locis oſtenditur. Nulla in Deo antecedens neceſſitas, eique etiam tributa a quibuſdam Libertas in amore ſui, atque virtutis. Præſcientia futurorum in Deo non tollit Arbitrium homini liberum. Deus prævidet, libere homines peccaturos. Idem in Deo ſunt præteritum, præſens, ac futurum; quare ejus Præſcientia non lædit Arbitrii humani libertatem.

DE libero Arbitrio agentem Auguſtinum Phereponus non uno ſugillat in loco; ſed quanta cum æquitate, noſtrum erit deinceps oſtendere. Illud vero tamquam ratum certumque ſtatuit ubique Phereponus, aut Auguſtinum ignoraſſe, quæ inter *liberum* & *voluntarium* differentia intercedat, aut noviſſe quidem, ſed affirmare non dubitaſſe, a Deo puniri quæcumque etiam mala ab hominibus, etſi *voluntarie*, non *libere* tamen perpetrantur. In Lib. de vera Relig. Cap. 14. dixerat Auguſtinus: *Uſque adeo peccatum voluntarium eſt malum, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium*. Hæc ita excipit Phereponus pag. 485. *Nempe ſi voluntarium dicatur liberum, ita ut poſſit admitti peccatum, aut non, & quidem ab ipſo peccante*. Tum addit, omnes prorſus mortales ita ſenſiſſe ante controverſias Pelagianas; *Nec aliter*, ait, *ſenſiſſet ipſe Auguſtinus, ſi poſt mortem ejus natæ demum fuiſſent. Itaque hac fruſtra eum ſententia, quam poſtea amplexus eſt, in concordiam redigere conatur, Retract. Lib. I Cap. 13. §. 5. quaſi voluntarium dicatur tantum, quod inſidet voluntati, quamvis liberum non ſit*. Iſtam quæſtionem uberius deinde agitat in Animadv. ad Lib. V. Cap. 10. de Civ. Dei, inquiens pag. 579. *Auguſtinus heic, ut & alibi, voluntarium, &*

liberum confundit, quæ in omnium hominum sermone distincta sunt; nam voluntate quidem adsentimur evidenti enuntiationi, sed non libere, & voluntate simul cupimus felicitatem, sed non libere; neque enim possumus nolle evidentibus assentiri, aut nolle esse felices. Infra vero hæc Augustini verba adfert, simulque per quasdam parentheses commentatur: *Quocirca nullo modo cogimur* (inquit Philosophus Pœnus), *aut retentâ præscientiâ Dei tollere voluntatis Arbitrium* (cur non addit *liberum*?) *aut retenta voluntatis Arbitrio* (addendum erat *libero*, hoc est, in utramque partem flexili) *Deum, quod nefas est, negare præscium futurorum. Sed utrumque amplectimur, utrumque fideliter & veraciter confitemur; illud ut bene credamus, hoc ut bene vivamus. Male autem vivitur, si de Deo non bene creditur.* Ita Augustinus, cujus sententiam his aliis verbis Phereponus onerat, dicens: *Postrema hæc libenter amplectimur; sed si aliquis reposuisset Augustino, negasset ab Augustino retineri liberum Arbitrium; quod nec ille diffitetur, quum extra controversiæ æstum loquitur. Vide Enchiridion ad Laurentium Cap. XXX.*

Illud primo nos heic protestamur, firmissimum esse semperque fuisse Catholicorum dogma, liberum in homine, vel post Adami lapsum, superesse Arbitrium, neque aut Peccata, aut divinam Gratiam essentiali ista qualitate hominem exspoliare posse; Calvinum vero, Lutherum, eorumque similes execramur, & Concilii Tridentini diris percutimus, quod in actibus moralibus voluntarium quidem, sive spontaneum homini tribuant, sed liberum Arbitrium, sive electivam potestatem eripiant. Secundo addimus, si quid heic extra Ecclesiæ Catholicæ sententiam exorbitasset Augustinus, controversiæ ardore abreptus, non eum declinantem ad extrema volumus sequi, sed regiam tenere Catholicæ matris viam. Tertio dicimus, ne ipsum quidem ab hac eadem via veritatis Augustinum deflexisse; & si qua occurrunt in ejus Libris de hoc ipso argumento obscura, facili interpretatione, & ex aliis ejus locis explicari itidemque cum Catholico dogmate componi posse, atque debere. Animadvertendum igitur est ante omnia, Libertatem, atque Necessitatem humani Arbitrii, sive humanæ voluntatis, diversimode accipi, pluribusque distingui modis. Nos ut brevitati consulamus, bifariam tantummodo ipsas distinguemus. Itaque alia est Libertas essentialis, alia accidentalis. Prior voluntatem respicit, uti electiva est, facitque ut homo ex institutione sua possit aut eligere, aut non eligere aliquid sibi propositum. Ideo vero essentialis homini dicitur, quia homo desineret esse Animal Rationale, & in brutorum animalium naturam concederet, si eidem auferretur hujusmodi Libertas, atque potestas, propter quam juste aut injuste operari dicitur, & laude & vituperatione dignus reputatur. Altera Libertas accidentalis est, quæ voluntati humanæ adesse, aut ab eadem abesse potest, salvâ liber-

libertate illâ, quam *essentialem* diximus esse rationali naturæ. In tot autem Libertates hujus postremi generis Libertas dividitur, in quot ipsa actionum humanarum ampla respublica, iisque libertatibus privare se ipsemet homo, atque ab aliis quoque externis causis privari potest. Rursus ad instar Libertatis alia est Necessitas essentialis, alia accidentalis. Illa hominem essentiali Libertate, sive naturali facultate eligendi, aut non eligendi, spoliatum, ita determinat ad unum, ut ei aliter eligere aut facere impossibile sit. Accidentalis vero accidentali tantum aliqua libertate hominem spoliat in aliqua singulari actione facienda, aut non facienda. Porro Necessitas essentialis id proprium habet, ut ab externa causa atque impressione veniens, & præveniens omnem rationalis voluntatis nutum, ipsam potentiam ante determinet ad alicujus rei amorem aut odium, sive electionem aut fugam, quam ipsa potentia sese libere moveat ad eligendum aut fugiendum illud objectum; ideoque Necessitas antecedens dicitur. Talem Necessitatem invexere Fati assertores, & impii quidam Astrologi, & Manichæi, ut alios omittam. Necessitatis vero accidentalis proprium est, subsequi liberum voluntatis nutum, ideoque consequens illa appellatur. Ad hæc animadvertendum est, *Spontanei*, & *Voluntarii* nomine, prout a *Libero* hæc nomina distinguuntur, id significari, atque intelligi, quod voluntati placet, & gratum est, quocumque modo id fiat, hoc est, sive ipsi voluntati libere eligenti placeat, sive placeat eidem ante suam electionem determinatæ, ac necessario motæ ad illud objectum amandum. Involuntarium, Vis, & Coactio opponuntur Spontaneo, & Voluntario. Quamobrem qui lubenter, & voluntarie, atque spontanee agit, is libera coactione dicitur; & tamen istum eumdem imaginari eodem tempore possumus *non liberum a Necessitate essentiali*. Ita animalia bruta eo quod, ut oculis nostris apparet, lubenter, & cum delectatione, aut si mavis dicere, non reluctantia, neque repugnantia, cibum, potum, & venerem identidem appetunt, & tamen necessitate id facere dicuntur, libera dici non possunt a Necessitate, etiamsi libera sint a coactione.

His positis, memoriâ recolendum, contendi solere a Calvino ejusque gregariis, hominem in actionibus moralibus necessariâ quapiam impressione rapi, ac determinari ad unum ante omnem suæ Voluntatis ac Arbitrii motum ac nutum, adeo ut eligendi potestate ac libertate careat. Concupiscentia prava, ac homini innata, Præscientia Dei, Prædestinatio, Gratia, aut aliæ hujusmodi causæ, secundum ipsos, electivam homini Potentiam eripiunt, ipsumque adeo liberum Arbitrium. At quum fieri possit, ut ad ea, quæ homo non facere non potest, (Necessitate quippe antecedenti atque secreta raptus) moveatur quoque illius voluntas non coacte, sed spon-

ſpontanee, ſive lubenter; hinc liberum hominis Arbitrium, ſi eoſdem Hæreticos audimus, ſitum eſt in hac una *Libertate a coactione*, non autem in *Libertate a neceſſitate*. Quantum a recta Ratione, a divinarum Scripturarum documentis, & a Sanctorum Patrum ſententia abſit, ac abhorreat hujuſmodi commentum, non eſt hujus loci oſtendere. Meminiſſe tantummodo juvat, nihil a Fati aſſertoribus, a Manichæis, aliiſque id genus hominibus, quos tantopere Chriſtiana execratur Eccleſia, differre iſtorum opinionem; homines vero hoc pacto in pecudum ſortem demitti, nulliuſque revera meriti aut demeriti, laudiſque aut vituperationis capaces amplius eſſe dicendos. Auguſtinum vero in hac ſententia ſibi præceſſiſſe, jactitant Hæreticorum recentium Scholæ, iſtorumque clamoribus nihil cunctatur adhibere fidem Phereponus noſter, ne carpendi Auguſtini tam bella ſibi elabatur occaſio. Sed aliter ſenſiſſe Auguſtinum, jam per alios patuit, & adhuc noſtra, ut ſpero, oratione palam fiet.

Arbitrium ergo hominis liberum eſſe ab antecedenti Neceſſitate, hoc eſt præditum ſua eſſentiali Libertate, atque electiva poteſtate, ita ut nihil voluntatem ad ſuos actus, & ad eligendum ante determinet, atque ut ita dicam neceſſitet, quam ipſa voluntas libero motu ſeſe ipſa ad unam partem eligendo inclinet: doctrinam ſemper fuiſſe Sancti Auguſtini, ea perſuadent, quæ ipſe variis in locis in hanc ipſam rem peculiariter intentus ſcripta reliquit. Et in primis quod eſt ad peccandum negat ille omnem in voluntate antecedentem Neceſſitatem. In Lib. 3. de lib. Arb. Cap. 18. ait: *Quæcumque iſta cauſa eſt voluntatis, ſi non ei poteſt reſiſti, ſine peccato ei ceditur; ſi autem poteſt, non ei cedatur, & non peccabitur*. Mox ſubdit: *Quis enim peccat in eo, quod nullo modo caveri poteſt? Peccatur autem: caveri igitur poteſt*. Si ſecreta Neceſsitate, atque determinatione prævia ad unum, homo aliquod opus pravum agit, utique nullo modo cavere illud potuit. Ergo ſine culpa erit, quia nulla ex parte liberum ipſi fuit ſecus agere, neque ipſe neceſsitatem ſibi fecit, ſed factam aliunde ſenſit. At certum eſt Auguſtino, homines revera peccare ſæpe ac ſæpius; ergo certiſsimum eſt Auguſtino, Libertatem ab antecedenti Neceſſitate ſupereſſe vel poſt Adami lapſum. Eadem fuſius repetit Sanctus Doctor in Lib. de duabus Animabus Cap. 12. *Peccati reum teneri quemquam, quia non fecit, quod facere non potuit, ſummæ iniquitatis eſt, & inſaniæ. Quamobrem illæ animæ quicquid faciunt, ſi naturâ, non voluntate faciunt; ideſt, ſi libero & ad faciendum, & ad non faciendum, motu animi carent; ſi denique his abſtinendi ab opere ſuo poteſtas nulla conceditur, peccatum earum tenere non poſſumus, &c.* Vide & eumdem in Lib. de vera Relig. Cap. 14. & in Lib. contra Adimantum Cap. 27. & in

Lib.

Lib. 2. contra Faustum Cap. 5. & in aliis locis Librorum de lib. Arb. Quod autem est ad bonum faciendum, ne tunc quidem Necessitate ferri hominem, sed quidem sini libere agere, auctor est non uno in loco Augustinus. Celeberrima sunt, quæ ille habet in Lib. de Spiritu & Litera Cap. 34. *Misericordia ejus prævenit nos. Consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriæ voluntatis est*. Iisdem fere verbis de Libertate ad malum perpetrandum pronuntiavit in Psalm. 91. inquiens: *Non cessat Satanas suadere malum: sed nec Deus cessat admonere bonum. Satanas autem non cogit invitum. In tua potestate est consentire, aut non consentire*. Alia omitto loca, quibus Sanctus Augustinus, Ecclesiæ Catholicæ concors, humanæ voluntati facultatem, & non de nomine tantum, sed veram ac innatam potestatem tribuit reluctandi & resistendi divinæ Gratiæ.

Sed quia loca superius aut descripta, aut indicata, quibus *essentialem Arbitrii Libertatem* Augustinus deprædicat, omnia fere deprompta sunt e Libris contra Manichæos compositis; Phereponus autem contendere potest, Augustinum hostibus mutatis sententiam quoque mutasse; consulamus & Libros Augustini contra Pelagianos, ubi eadem repetit atque confirmat. In Lib. de Natura & Gratia Cap. 65. Pelagianis Sancti Hieronymi auctoritate abutentibus ita respondet: *Item quod ait* (Pelagius) *a memorato dictum esse Presbytero: Liberi Arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem, nec ad vitia necessitate trahimur, alioquin ubi necessitas, nec corona est; quis non agnoscat? quis non toto corde suscipiat?* Vide & Cap. 64. & 66. & 32. & 43. ejusdem Libri. Ad hæc in Lib. 2. Cap. 3. de Nuptiis & Concupisc. objicienti Pelagio, eos statim infamari, qui liberum affirment Arbitrium, respondet Augustinus: *Non itaque, sicut te atque alios fallens loqueris, si quis liberum in hominibus Arbitrium dixerit, Cælestianus, & Pelagianus vocatur: ista quippe Catholica Fides dicit*, &c. Itidem in Lib. de Spiritu & Litera Cap. 33. *Vult autem Deus, omnes homines salvos facere, & in agnitionem veritatis venire; non sic tamen, ut eis adimat liberum Arbitrium, quo vel bene, vel male utentes justissime judicentur*. Vide & Cap. 34. ejusdem Libri, & Cap. 2. 3. & 15. Libri de Gratia & libero Arb. ubi fortiter prædicat humani Arbitrii Libertatem a Necessitate quacumque antecedenti.

Accedamus nunc ad Phereponum, & ab eo petamus, num sibi videatur essentialem homini Libertatem eripere: qui consentire, aut dissentire sive ad bonum sive ad malum in potestate semper relinquit humani Arbitrii? qui nos Necessitate non trahi fatetur? qui libero Arbitrio bene aut male uti nos agnoscit; Fatum execratur; liberumque ad faciendum, & non faciendum animis nostris motum facultatemque tribuit? At inquit Phereponus: Cur Augusti-

ſtinus Voluntarium dumtaxat exigit, ut actio mala jure dicatur Peccatum? Non Voluntarie tantum, ſed & Libere fiant neceſſe eſt, quæ laudem, aut vituperationem mereri debent. Verum Phereponus æquiorem ſe erga Auguſtinum longe præbuiſſet, ſi viam potius intelligendi, atque in bonum ſenſum explicandi Auguſtini, quam carpendi quæſiiſset; Sanctus autem Doctor terminis, atque vocabulis, quæ nunc in Scholis obtinent, ſemper non eſt uſus; & Voluntatis, ac Voluntarii nomine facultatem electivam interdum ſignificavit. In Lib. de vera Relig. Cap. 14. quo reſpicit Phereponiana cenſura, inquit Auguſtinus, *uſque adeo peccatum Voluntarium eſſe malum, ut nullo modo ſit Peccatum, ſi non ſit Voluntarium*. Heic nomine *Voluntarii mali* ſignificat Auguſtinus malum, quod a voluntate uti cauſâ verâ procedit, & conſequenter a libera cauſa atque electione oritur, omnemque antecedentem Neceſſitatem excludit. Indicat id aperte ipſemet Auguſtinus infra ſic ſcribens: *Si non Voluntate male facimus, nemo objurgandus eſt omnino, aut monendus: quibus ſublatis Chriſtiana Lex, & diſciplina omnis Religionis auferatur neceſſe eſt. Voluntate ergo peccatur. Et quoniam peccari non dubium eſt, ne hoc quidem dubitandum video, habere animas liberum voluntatis Arbitrium. Tales enim ſervos ſuos meliores eſſe Deus judicavit, ſi ei ſervirent liberaliter. Quod nullo modo fieri poſſet, ſi non Voluntate, ſed Neceſſitate ſervirent*. Vides heic *liberum Voluntatis Arbitrium*, vides homines Deo, aut peccato ſervire liberaliter; ergo libera Voluntate, non Neceſsitate. Immo ipſemet Auguſtinus *Neceſſitatem* hanc opportune nominans, eam ab Arbitrio hominum prorſus excluſit. Lib. autem I. Cap. 13. Retract. non deſtruit hujuſmodi ſententiam, ſed rurſus confirmat. Peccata quippe quæ ipſe tantummodo Peccata appellat, prorſus a Voluntate electivâ eſſe dicit; illa vero quæ Peccata ſimul ſunt, & Pœna peccati, atque ab homine perpetrantur ſuæ cupiditati relicto in pœnam præcedentium criminum, quamquam non Voluntarie facta videantur, ſed quidem ex Neceſsitate, attamen & ipſa Auguſtinus Voluntaria eſse agnoſcit, hoc eſt a libera Voluntatis electione facta. *Quamvis*, inquit, *& illa quæ non IMMERITO non Voluntaria peccata dicuntur, quia vel a neſcientibus, vel a coactis perpetrantur, non omni modo poſſunt ſine Voluntate committi; quoniam & ille, qui peccat ignorans. Voluntate utique facit, quod quum faciendum non ſit, putat eſſe faciendum. Et ille, qui concupiſcente adverſus ſpiritum carne, non ea quæ vult facit, concupiſcit quidem nolens: & in eo non facit quod vult. Sed ſi vincitur, concupiſcentiæ conſentit volens, & in eo non facit niſi quod vult, liber ſcilicet juſtitiæ, ſervuſque peccati*. Ubi patet, Sanctum Auguſtinum etiam in iis, qui concupiſcentiâ illecti ac rapti peccant, nullam agnoſcere præcedentem eſsentialem Neceſsitatem, ſed quidem libe-

liberam voluntatis inclinationem : si enim nollent, non vincerentur, neque peccarent. Et sane *coactum* pro invito prorsus, ac nullatenus voluntario, neque Sancti Patres, neque Hæretici accipere consueverunt, quum de ipsius voluntatis actionibus agebatur; sed de externis tantum actionibus accepere, in quibus nullæ sæpe numero possunt esse partes voluntatis. Tam quippe repugnat, actionem sive motionem voluntatis, non esse voluntariam, quam actionem intellectus non esse intellectualem, & facultatis sentientis non esse sensitivam. Itaque etiamsi a concupiscentia cogi ad peccandum videatur homo, attamen & tunc eligit, & tunc libere agit voluntas; ac proinde ex allatis Sancti Augustini verbis inferri numquam potest, *Voluntarium tantummodo id dici, quod insidet voluntati, quamvis Liberum non sit.*

Minus morosum sese in Augustinum non prodit Phereponus in notis ad Lib. V. Cap. 10. de Civ. Dei inquiens, *illic, ut & alibi, Voluntarium atque Liberum ab Augustino confundi, quæ in omnium hominum sermone distincta sunt; nam voluntate quidem adsentimur evidenti enuntiationi, sed non libere; & voluntate simul cupimus felicitatem, sed non libere.* Verum si majorem cum Patribus & Scholæ Theologis familiaritatem habuisset Phereponus, vel eorum dicta sincere & candide reminisci vellet, intelligeret, & in hisce Voluntatis actionibus, quas non Liberas ipse Phereponus appellat, multos præter Augustinum agnovisse Libertatem, hoc est Libertatem ab antecedenti quacumque essentiali, sive naturali Necessitate, determinatione, aut impressione. Hinc dixerunt, Deum libere cognoscere, atque amare Justitiam, Veritatem & se ipsum, quamquam indifferentiam ad volendum contrarium ab ipso excluderent; nimium quippe soliciti erant, ne turpe Necessitatis, ac Servitutis nomen Deo tribueretur, neve causam quampiam admitterent, cui subjiceretur Deus; qualem Ethnici in Fato perperam excogitarant. Itidem creatas mentes, quamquam pro sua conditione ex Dei nutu omnino pendentes, affirmarunt Patrum atque Theologorum nonnulli, vel tum Libertate frui, quum seipsas amant, & felices esse cupiunt, tametsi non amare se ipsas, & felices esse nolle non possint. Quod idcirco affirmatum ab ipsis est, quia nullam præcedentem Necessitatem, ac determinationem agnovere, qua ad se amandum, ac beatitudinem volendam rapiantur, atque compellantur; in eorum enim sententia dilectio sui, & gaudii quietisque volitio, sunt ipsa Voluntatis facultas, atque ipsi Voluntati aliquid ita essentiale, ut sine ipso voluntas nec agere, nec esse possit. Contra alii, inter quos videtur esse Sanctus Thomas, Libertatem in memoratis actionibus tum Dei, tum hominum non agnovere: quorum utique loquendi ratio præferenda est, tamquam magis consona ideis atque notionibus communibus, quibus id tantum

ap-

appellare *Liberum* solemus, cui est indifferentia, hoc est, potentia volendi, & non volendi aliquid. Sed hujusmodi contentiones sunt de nominibus potius quam de rebus. Videndum est, an Sanctus Augustinus in actionibus moralibus hominum viatorum nullam aliam Libertatem statuat, quam quæ Creatori dicitur inesse in amando cum se ipsum, tum virtutes, aut quæ creatis mentibus in generaliter appetendo bono ab ipso Augustini adscribitur; immo an eamdem homini viatori ad actiones malas ac bonas, ad quas indifferentiam Pherepонus exigit, exigimus & nos, Necessitatem tribuat, quam brutis tribuimus. At certum est, in eodem Lib. V. Cap. 10. de Civ Dei Augustinum tradere hujusmodi actiones in potestate esse humani Arbitrii, hominemque libere & sine essentiali, præcedenti, sive naturali Necessitate ac determinatione, ad eas ferri, ita ut hujusmodi volitiones voluntati non inessent, nisi ipsa voluisset, aut vellet. Quod ut pateat, atque ut Jansenianis quoque simul respondeatur hoc Sancti Augustini loco abutentibus, considerandum prius est, quis ibi sit Augustino scopus.

Contra Ciceronem, & Stoicos, in quorum Libris negabatur Deo *Præscientia futurorum contingentium*, agit Augustinus. Verebantur nempe Philosophi illi, ne si divina Præscientia admitteretur, pessum iret tota humani Arbitrii Libertas, & Fato invecto, positâque ineluctabili Necessitate agendi, nullum superesset laudis aut vituperationis argumentum in hominibus. Eumdem fere timorem ac opinionem ab Orco rursum excitavit Socinus, eamdemque in illius asseclis fervere adhuc intueor, quibus jamdudum alii accensuere Phereponum nostrum. Contra Augustinus Præscientiam futurorum sine magna impietate, & sine sacrarum Literarum contemtu, negari non posse Deo, ostendit; inde vero non consequi ait, ut homini libera eripiatur agendi & non agendi, volendi & non volendi electiva potestas. Quamvis enim necesse sit, ut quæ Deus præscivit ab æterno, in tempore fiant, Deus tamen quum simul præsciverit, Voluntates hominum Libere, quodcumque volunt, præviso tempore operaturas, suâ illâ Præscientiâ nihil detrahit essentiali hominis Libertati. Quum vero dicatur, nec injuriâ, necessum esse ut ea, quæ præscivit Deus, fiant: respondet Augustinus, Necessitate hujusmodi non adimi hominibus Libertatem Arbitrii, quippe cum Libertate aliquod etiam Necessitatis genus consistere potest, quod Augustinus ostendit quibusdam exemplis. Aliud nimirum Necessitas est, *quæ non est in nostra potestate*, hoc est, per quam, & propter quam aliquid necessario fit, ita ut eligendi potestatem nobis eripiat, qualis est Necessitas mortis. Manifestum autem inquit esse, non huic Necessitati humanas voluntates subdi. Aliud est Necessitas, secundum quam necessarium simpliciter est, ut aliquid fiat, eamque minime Libertati offi-

cere sentit Augustinus. Refert porro ad postremum hoc Necessitatis genus, quum dicimus: *Necesse est, ut Deus semper vivat, ac præsciat futura*: quum a nulla antecedenti Necessitate eveniat, sed quia Deus nullius Necessitatis servus libere ipse vult, id propterea fiat, Deus autem semper sua voluntate id sit voliturus: hinc Augustinus Liberum simul & Necessarium appellat. Aliud Necessitatis exemplum affert Augustinus, quum nempe dicimus: *Necesse est esse, ut quum volumus, libero velimus Arbitrio*. Quandoquidem enim nulla Necessaria, insuperabilis, ac secreta vis, nulla causa antecedens ad unum impellit, rapit, aut determinat voluntatem nostram, sed ipsa voluntas nostra hoc unum eligit, quum posset & alterum eligere, si vellet, propterea liberum cognoscimus in nobis esse Arbitrium, etiamsi necesse sit, ut quum volumus, libero velimus Arbitrio. Istiusmodi Necessitas non est causa nostrarum volitionum; sed potius volitiones ipsæ, quæ aliter esse non possunt, nisi liberæ sint, causa sunt istius Necessitatis. Quare uti impossibile est, hominem esse, & carere essentiali facultate ac libertate eligendi, ita impossibile est, hominem aliter velle, quam libero velit Arbitrio. Necesse ergo est homini Voluntate libera velle, vel nolle, quia naturalis & insita est hujusmodi facultas; non est tamen volendi hoc aut illud sive nolendi ipsa actio necessaria.

Hinc Augustinus infert, Præscientiâ Dei positâ, Libertatem Arbitrii nequaquam perire; siquidem Deus, dum determinate præscit ac prævidet futura contingentia, simul præscit, homines ad ea sese determinaturos libera electione, & eos aliter præscire nequit, nisi liberos in eligendo, hoc est nulla antecedenti impulsione sive Necessitate præreptos. *Non est autem consequens* (dixerat ille Cap. IX. ejusdem Lib. V. de Civ. Dei), *ut si Deo certus est omnium ordo causarum, ideo nihil sit in nostræ voluntatis Arbitrio. Et ipsæ quippe nostræ Voluntates in causarum ordine sunt, qui certus est Deo, ejusque præscientiâ continetur, quoniam & humanæ voluntates humanorum operum causæ sunt.* At quia Cap. sequ. uti vidimus, Sanctus Augustinus liberum agnoscit Deum, liberos etiam agnoscit homines, quamquam & in illo, & in istis quamdam Necessitatis speciem fateatur, vide ne paritatem ac similitudinem hujusmodi in omnibus cohærere credas; vide ne eamdem ipsissimam, quod est ad opera contingentia, Libertatem & Necessitatem in hominibus suspicere, ac in Deo est ad præscienda futura, ad vivendum, ad amandum se ipsum. Id a mente Augustini plane abhorreret, ac certissime abhorret. Quamquam Liber appelletur Deus ad amandum exempli causâ se ipsum, quia nulla ei superior Necessitas dominatur, quia non cæco modo, non irrationabiliter, ut in brutis accidit, sed cum clarissima visione & consideratione suæ naturæ ac essentiæ amat se ipsum, & vult ab hoc amore numquam desistere:

ftere: attamen ea non eft in hac parte divina Libertas, ut indifferentiam complectatur, poffitque, fi velit, contraria amplecti. *Neceffe eft enim Deum femper vivere, & cuncta præfcire*, ut inquit ibi Auguftinus, cui addimus, *neceffe eft & amare fe ipfum*, &c. Exemplo omnipotentiæ id percommode ab eodem Auguftino explicatur: *Sicut nec poteftas ejus minuitur, quum dicitur mori fallique non poffe, fic enim boc non poteft, ut potius fi poffet, minoris effet utique poteftatis*. At hominum Libertas, ut ut fimilis prorfus divinæ fit, hoc eft, indifferentiâ careat, in generaliter appetenda felicitate: in actionibus tamen contingentibus, atque fingularibus, Libertate fruitur indifferente, & minime ad unum determinatâ, femperque velle & non velle in ejus omnino poteftate eft. Quod nunc vult, poterat non velle; & velle poterat, quod nunc fugit; neque ab ulla Neceffitate, quæ præcefferit liberam electionem unius potius quam alterius, rapta eft ad unum ita eligendum, ac volendum, ut alterum eligere ac velle non poffet. Eadem pariter Libertas ac indifferentia in Deo eft ad facienda extra fe opera quædam, quæ facere, & non facere pro fua voluntate poteft.

Audi Auguftinum hoc idem aperte de hominibus eodem Cap. ac Lib. teftantem: *Sunt igitur noftræ Voluntates; & ipfæ faciunt, quidquid volendo facimus, quod non fieret, fi nollemus*. Nulla ergo antecedens Neceffitas humanæ voluntati jugum imponit, ipfamque fecum rapit; fed ipfa voluntas proprie, primitus, fimpliciterque, humanarum actionum caufa eft (quamquam ad bonas neceffaria fit, ut dicemus, Dei Gratiâ); adeoque libera eft, ut potuerit pro fua innata facultate nolle facere quod fecit, ipfumque nolle facere futurum fuiffet caufa, ne illa actio effet. Similis ergo eft Deus hominibus, ad imaginem fuam creatis, quod tum ille, tum ifti Libere ab Auguftino dicuntur amare fe ipfos ac felicitatem, quamvis contrarium amare ac velle non poffint, & neceffarium fit eorum effentiæ ita velle. In altero quoque genere Libertatis, quæ vere ac proprie Libertas eft, fimiles funt, quia neque Deus, neque homines determinati funt ad volendum unum potius quam alterum in rebus quibufdam fingularibus; atque in hoc ultimo non folum a coactione, fed a quocumque *Neceffitatis* nomine liberi funt. At nequaquam eodem pacto liber eft Deus in generaliter amanda felicitate, virtute, & fe ipfo, ac eft homo ad unum potius quam alterum contingens volendum. Nos homines, inquit Auguftinus, *fi volumus, eft; fi nolumus, non eft*. Quis contra audeat dicere: *Sic Deus amat virtutem, ac fe ipfum, ut fi nollet, non amaret*? Hinc Auguftinus *beatam Neceffitatem* alibi appellat hoc ipfum in Deo non poffe non amare fe ipfum. Hæc autem Neceffitas amandi fui ipfius itidem eft in homine; at nulla homini Neceffitas eft ad volenda fingularia, five bona, five mala, uti neque Deo ad volendum extra fe hoc potius quam illud. Ea vero Neceffitas, quæ

ex.

ex Præscientia quodammodo provenit, sine libera electione nostra non fit, ideoque diversa est secundum Augustinum ab ea Necessitate, quæ in nostra potestate non est. Voluntatem quippe hominum, immo & volitiones quarumcumque singularium actionum, liberas, & ad nullam partem determinatas Deus etiam præscit. Quamobrem rectissime Augustinus infert, nullo modo nos cogi, *aut retenta Præscientia Dei, tollere voluntatis Arbitrium; aut retento voluntatis Arbitrio, Deum, quod nefas est, negare præscium futurorum*. Exigebat supra Phereponus, ut Augustinus memoratum in his verbis Arbitrium, etiam Liberum dixisset, idest in utramque partem flexile, suspicionem ingerens, ne forte callide, aut imperite eam vocem reticuerit Augustinus, ut nomen Arbitrii retineret, rem autem negaret. At quis facile non intelligat, *Arbitrii* nomine illic significari ipsum Arbitrium liberum, potestatem videlicet electivam homini essentialem? Nonne supra Augustinus hanc vocem cum Arbitrio conjunxerat? Plane; inquit enim: *Sicut quum dicimus, necesse esse, ut quum volumus, Libero velimus Arbitrio, & verum procul dubio dicimus, & non ideo, ipsum liberum Arbitrium Necessitati subjicimus, quæ adimit Libertatem.* Quei ergo subdole Augustinus omiserit infra *Liberi* vocem, ut liberum esse Arbitrium neget, quum ipse in superioribus palam edixerit, *necesse esse, ut quum volumus, Libero velimus Arbitrio?*

Sed inquit Phereponus, *si Ciceronianus aliquis Philosophus reposuisset Augustino* (Præscientiam futurorum Deo tribuenti), *negasset ab Augustino retineri Liberum Arbitrium*. Id & ego suspicor Augustino repositurum fuisse Ciceronianum aliquem; & hoc idem velle nunc reponere alienis verbis Phereponum ipsum mihi facile persuadeo. At respondere pro Augustino acutus quisque & sincerus homo posset, Ciceronianum istum (aut sub Ciceroniani persona loquentem Phereponum) nimium confidenter accusare negati liberi Arbitrii Augustinum, neque aliunde accusationem hanc oriri quam aut ab ingenio sophistico, aut a solenni incogitantia. Cujus rei argumento sint alia quædam verba eodem Cap.X.Lib.V.de Civ. Dei, quæ quum Phereponus aut legere noluerit, aut satius duxerit omittere, quippe quod ibi Augustinus apertissime statuit essentialem humanæ Libertatis ac indifferentiæ notionem, adferam ego, ut ineptam hominis censuram citius intelligas. *Neque ideo*, inquit Augustiuus, *peccat homo, quia Deus illum peccaturum esse præscivit; immo ideo non dubitatur ipsum peccare, quum peccat, quia ille, cujus Præscientia falli non potest, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse præscivit; qui si nolit, utique non peccat; sed si peccare noluerit, etiam hoc ille præscivit*. In eamdem sententiam loquuntur Origenes apud Eusebium Lib.6.de Præpar. Evang. Gaudentius Brixianus, Anselmus, & alii. Vis ergo scire, quare homo peccet? quia ipse peccare vult, quum etiam non peccare pos-

fit, si velit. Non ergo peccat, quia Deus peccatum hoc præscivit; sed contra Deus præscivit peccatum, quia libere in illud consensura est humani Arbitrii Libertas. Causa peccati humani Arbitrii Libertas est, sive Voluntas, electivâ facultate abutens; Peccatum vero hominum, causa est Præscientiæ divinæ; ideoque non a præcedenti aliqua causa, sive Necessitate, homo ad peccandum adigitur, aut determinatur ad unum, sed ipse sese libere determinat ad unum, quum & facultate naturali fruatur sese etiam ad alterum determinandi. Necessitas autem illa, qua dicimus, necessum esse malas hominum actiones accidere, si Deus illas præscivit, recte *consequens*, non *antecedens* appellatur in Scholis. Sed cæcutiat heic omnis oportet, qui cubito uno immensam Dei naturam dimetiri audet, neque eo cogitationis aciem perducit, ut aliquo modo concipiat, Deum in tempore non esse, uti creata omnia sunt, sed in eo esse tempus; ideoque præteritum, futurumque tempus esse divino intellectui, quamquam diversâ ratione, præsentia, ita nimirum poscente divinæ omnipræsentiæ, ac æternitatis naturâ. *Deus omnia præscit, & hoc æternitati ejus congruit, qui nihil futurum, quasi fiendum, nec aliquid præteritum quasi transactum novit; sed omnia fienda, & transacta immutabili intuitu præsentia prospicit*: verba sunt Honorii Augustodunensis in Lib. de Prædest. & lib. Arb. A nostra autem infirmitate oritur imaginari in Deo præteritum ac futurum tempus, unde postea nebulæ difficultatesque non leves, occurrunt animis nihil nisi vulgaria & humana meditantibus. Atque ex his etiam confutanda erunt, quæ Phereponus adfert pag. 433. Animadv. ad Lib. 3. Cap. 3. de lib. Arb. ut infra dicemus.

Phereponus tamen animum non despondet, & Augustino docente, *non frustra esse Leges, objurgationes, exhortationes &c. & præmia, & pœnas*, docet & ipse, frustra hæc esse, ubi homines a Coactione tantum, & non etiam a Necessitate, liberi sint. Quæ profecto & nos verissima fatemur, Auctoresque Pherepono sumus, ut eadem in Gomaristas, Calvinianosque rigidiores majori etiam voce tonet, ex quorum sententiis revera consequitur, frustra promulgari leges, injustasque esse pœnas ac præmia. At quid hæc ad Augustinum tam a Calvini opinione heic distantem, quam Phereponus alibi a Religione Catholicâ? Quid rursus ad Augustinum, quæ in sequenti animadversione Phereponus? De homine dixerat Augustinus, ut vidimus: *qui si nolit, utique non peccat; sed si peccare noluerit, etiam hoc ille præscivit*. At Phereponus: *Certe si nolit homo, non peccat; sed oportet ut possit velle ac nolle, ut sit peccati capax; ostendendumque fuerat contra Ciceronem, Deum posse præscire id futurum, quod poterit nolle is, qui facturus est*. Tum quasi de prostrati Augustini cavillationibus triumphum ducens, sibique plaudens, in hæc verba desinit: *Hinc liquere potest, quantum sit discrimen inter Rhetoricas argutias, & Philosophicas ratiocinationes*. Bone Deus! neque

ve-

veretur Phereponus, ut ne sibi inter gloriosos milites amplissimus aliquis assignetur locus? Quæ pauca ille huc adfert, Philosophicæ ratiocinationes sunt: quæ multa Augustinus, Rethoricæ argutiæ.

Quisquis est in literaria palæstra aliquantulum exercitatus, continuo intelligat, hasce nebulas, quas rationibus Augustini objicit in hoc loco Phereponus, non aliunde venire, quam ex ignoratione aut dissimulatione Theologicæ eruditionis. Cum Augustino consentiunt Sancti Patres, nobilesque Theologi, & Philosophi vel ex ipsis Ethnicis, nedum e recentiorum seculorum Scholis, Deum certo prænoscere futura contingentia. Id Catholici omnes, immo & Acatholici ipsi, si Socinianos demas, in suis Scholis contra Phereponum ejusque magistros non solum quotidie ac passim docent, certissimumque esse confirmant; sed simul, contra Calvinum, Arbitrii humani Libertatem nequaquam hinc lædi ostendunt. Neque Calvinus ac Phereponus in extrema ruunt; Catholica vero Ecclesia medium tenet, non divinam Præscientiam minus, quam humanam Libertatem in sacris Literis, atque in Libris Patrum æque deprædicatam deprædicans atque concilians. Cui ergo e nostris indignationem movere non possit, audire Phereponum tum impie detrahentem Deo scientiam futurorum contingentium, tum Augustino adeo procaciter insultantem, tamquam triobolari declamatori, quod hanc scientiam in Deo, simulque liberum in homine Arbitrium prædicet? Et quibus quæso tam solidis argumentis id facit Phereponus? *Certe*, inquit, *si nolit homo, non peccat; sed oportet ut possit velle ac nolle, ut sit peccati capax*. Rem plane certam edisserit hic Scriptor; sed belle contigit, ut ante mille & trecentos annos hoc idem noverit Augustinus, pluribusque in locis ita se sentire affirmarit. Nonnulla in hanc rem Augustini documenta jam produximus. *Ostendendumque fuerat contra Ciceronem* (pergit dicere Phereponus) *Deum posse præscire id futurum, quod poterit nolle is, qui facturus est*. At hoc idem est, quod sive nolit, sive non possit intelligere Phereponus noster, ostendere conatur, & satis ostendit Augustinus in eo ipso Libro de Civ.Dei, & in Lib.3.C.3.& 4.de lib.Arb. ostenduntq;tot editis libris, & passim, in Catholicorum Scholis Theologi. Iterum ergo Augustinum legat hic Censor, legat & libros Dialecticorum, atque Theologorum; edisceteque non impediri per divinam Præscientiam, quominus homo, qui aliquid mali facturus prævidetur, possit etiam nolle facere aliter quam est facturus, si velit; nam futura quæque contingentia ab æternitate præsentia sunt Deo, atque ab eo sciuntur non solum fieri, sed etiam Libere fieri a nobis. Et sicuti qui currentem videt, minime aspectu suo currentem potius huc quam illuc facit: ita si humana licet componere divinis, Deus omnia tempora uno intuitu complectens, omnes hominum volitiones futuras videt sibi præsentes; neque ipse est, qui ad unum voluntates addi-

cat, sed ipsæ voluntates sunt, quæ Liberæ ad alterutrum, sponte sese ad unam partem determinant, atque in eo statu videntur, ac sciuntur a Deo. Idem nempe est in oculis Dei, videre nunc nos agentes, ac prævidisse, uti nos dicere solemus, ante decem annorum millia agentes; & sicuti qui nunc nos agentes intuetur, non facit, ut sine Libertate agamus; ita Deus prævidens ante decem annorum millia nos acturos, sive nos nunc agentes, non fecit, nec facit, ut nos libere nunc non agamus, quum semper nos prævideri Libere acturos, sive ut melius dicam, videat nos libere agentes. Cum his vero hactenus dictis egregie cohæret, hominem sine Dei Gratiâ ad bonum salutariter volendum determinare sese non posse, uti infra demonstrabitur.

CAPUT OCTAVUM.

S. Augustinus quum deperditum in homine liberum Arbitrium ait, solum de Libertate accidentali & consequente ad bonum faciendum loquitur, neque essentialem, seu antecedentem Necessitatem ad malum homini tribuit, sed accidentalem & consequentem. Quid sint hæ Necessitates ac Libertates, ostenditur. Afferuntur & explicantur varia Augustini loca. De Libertate tantum accidentali ad bonum inter Catholicos & Pelagianos lis fuit. Potestas, non Libertas operandi boni in hominibus deperdita post peccatum Adami. Quæ similitudo intercedat inter hominem factum in bello servum, & hominem peccato addictum. Arbitrium tunc liberum ad Bonum, si liberetur a Deo. Correptio ac Oratio utiles ac necessariæ in sententia quoque Augustini.

SEd ne quid dissimulemus, intactum hactenus locum reliquimus, ubi Phereponus Augustinum tamdem deprehendere sibi visus est apertum liberi Arbitrii hostem. In Enchiridio ad Laur. Cap. 30. sunt verba Augustini: *Libero Arbitrio male utens homo & se perdidit, & ipsum.* Et rursus: *Quum libero peccaretur Arbitrio, victore peccato, amissum est liberum Arbitrium.* En ergo, (pag. 579. Phereponus inquit) quum Augustinus extra controversiæ æstum loquitur, non diffitetur quin post Adæ peccatum prorsus perierit humani Arbitrii Libertas. Poterat & ille Augustinum referre ita loquentem in Lib. de Perfect. Just. Cap. 4. *Victâ vitio, in quod cecidit, voluntate, caruit Libertate Natura.* Et de Civ. Dei Lib. 14. C. 2. *Arbitrium voluntatis tunc est vere liberum, quum vitiis peccatisque non servit. Tale datum est a Deo, quod amissum proprio vitio, nisi a quo dari potuit, reddi non potest.* Vide & Lib. de Corrept. & Gratiâ C. 12. ut alia loca omittam. Sed quid inde? In his aliisque similibus locis non Libertatem homini essentialem, sed accidentalem deperiisse; non Necessitatem antecedentem, sed consequentem homini

mini adhæsisse peccanti, Augustinus significat. Jam duplex hoc Libertatis, ac Necessitatis genus supra indicavimus; nunc opus est edisserere melius, quid sit Libertas accidentalis, quid Necessitas consequens. Utcumque anima nostra eligendi, hoc est volendi, ac non volendi innatâ potestate ita sit prædita, ut illa privari numquam possit, & ne cogi quidem ad unum volendum, si nolle perseveret; attamen ista Libertas essentialis, indifferens, atque expedita ad utrumque, & ad amanda, aut non amanda innumera objecta, ipsius identidem voluntatis vitio, aliqua ex parte, immo ex multis imminui in homine potest. Atque ut de moralibus tantum agatur, nunc homo se expeditum ac impulsum sentit ad volendum hoc bonum, ad volendam hanc, aut illam virtutem, nunc impeditum, atque impotentem. Rursus se expeditum & impulsum nunc sentit ad hæc aut illa prava opera volenda, nunc impotentem atque impeditum. Habitus, & affectiones, & cogitationes animi, sive pravæ, sive bonæ, itemque affectiones corporis, & externæ complures causæ, ea sunt, quæ hujusmodi varias impressiones in hominem faciunt, ipsumque, ut ita dicam, rapiunt modo ad amanda, modo ad fugienda opera spiritus & carnis.

Homo autem aut justitiam amat, aut iniquitatem; atque agit aut ex amore honesto Dei, aut ex amore pravo mundi: quod quum dicimus, non negamus, quin sint medii quidam amores, neque laudis atque virtutis, neque vituperationis atque peccati argumenta. Porro quum amamus justitiam, servi sumus justitiæ, eidemque servientes ac obedientes, expedite ac facile volumus, ac facimus, quæ generali huic virtuti congrua sunt; difficile vero contraria cupimus, atque operamur. Contra quum iniquitatem diligimus, servi sumus iniquitatis; eique mancipati, quæ illa imperat, mira facilitate volumus atque præstamus; ad contraria vero inertes atque impotentes nos esse sentimus. Servi quippe faciunt, quæ domini præcipiunt. Promtitudinem ergo, vividamque potentiam volendi, & præstandi, quæcumq; congrua sunt affectui in homine regnanti, libertatem eatenus appellamus, quatenus nihil illum impedit, quin sectetur & agat desideria domini sui; aut etiam Libertatem eo respectu, quo homo liber est & solutus a jugo ac imperio alterius oppositi affectus. Necessitatem vero ac Servitutem vicissim dicimus impotentiam parendi contrariis affectibus, aut determinationem ad actus convenientes dominanti affectui. Sed tam Libertas, quam Necessitas hujusmodi accidentales sunt atque adventitiæ. Ab ea Libertate essentiali, sine qua esse homo non potest, altera hæc Libertas differt, quia & homini adesse, & abesse ab homine potest. A Necessitate essentiali ac antecedente diversa itidem est altera hæc Necessitas, siquidem & advenire, & recedere potest, neque antecedit, sed consequitur liberam voluntatis electionem. Quamobrem accidere videmus, ut homo nativam essentialem-

que sui Arbitrii Libertatem habeat, & tamen liber & expeditus æque non sit ad duo contraria, sive opposita, sed necessitate quapiam accidentali compellatur ad unum volendum, & ad alterum fugiendum. Quo vero major est vis dominantis cupiditatis, & affectus, sive recti, sive pravi, eo major etiam libertas, atque necessitas accidentalis; ita tamen ut, quæcumque sint determinationes ad unum, & impedimenta ad alterum, sit semper in potestate hominis retinere aut dare assensum sive honestæ solicitationi piorum affectuum, sive turbidis impulsibus iniquæ cupiditatis; hoc enim proprium est essentialis illius Libertatis, quâ ne Deus quidem spoliare hominem valet.

Quæ autem diximus, non tam Philosophiæ melioris consideratione, quam ipsarum Scripturarum testimonio confirmantur. En *libertatem*, en *servitutem* ac *necessitatem*, adventitias atque accidentales. *Quum servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ*. Rom. VI 20. Et infra v. 22. *Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo*. Item Jo. VIII. 32. *Veritas liberabit vos*. Et v. 36. *Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis*, &c. De potentiâ autem, aut impotentia, promtitudine aut difficultate agendi vel non agendi, volendi vel non volendi, quam in homine gignit dominans affectus, hæc alia habe; *A fructibus eorum cognoscetis eos &c. Omnis arbor bona fructus bonos facit; mala autem arbor malos fructus facit Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere*. Matth. VII. 16. 17. 18. Item: *Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali?* Item: *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam, quæ a solo Deo est, non quæritis?* Item I. Jo. 3 9. *Omnes qui natus est ex Deo, peccatum non facit*, &c. Alia omitto documenta sacrarum Literarum, ubi quid imperii in homine habeat iniquitas & Concupiscentia mala, & quid roboris alia ex parte Caritas, evidentissime constat.

Nunc ad Augustinum accedamus. Quum ille dicit, *perditum* ac *amissum* fuisse liberum Arbitrium, nihil aliud significare vult, nisi ad bonum faciendum, & ad volenda ac præstanda Caritatis officia, periisse in homine peccante primævam Libertatem conditionis humanæ. Hoc est, hominem, postquam se peccato addixit, & regnantis concupiscentiæ jugum subiit, promtitudine illa & facultate destitutum fuisse, quâ primus homo pollebat ad amandum incommutabile bonum, divinamque legem implendam, & contra a dominante Cupiditate acriter ferri ad amorem mundi, & ad eligenda opera carnis. Nisi ergo divinus reparator nos liberet ab hujusmodi vinculis, nisi gratiâ suâ atque inspiratione Caritatis, tyrannidem peccati, & concupiscentiæ pravæ, ab homine volente depellat: numquam liber & expeditus homo erit ad virtutem amandam, & ad peragenda opera justitiæ, uti, & quatenus opus est ad æternam salutem consequendam; sed quidem expeditus erit, & liber ad obsequendum legi peccati, &

ad

ad prava opera complenda: Ex Necessitate autem istâ accidentali, sive ex hoc Libertate adventitiæ defectu, perire in homine essentialem naturalemque facultatem liberi Arbitrii, numquam Augustinus dixit. Immo eam subsistere semper fatetur. In Lib. de Gratiâ & libero Arbitrio Cap.15. *Semper*, inquit, *est in nobis voluntas libera.* Ecce *essentialem* Arbitrii humani *libertatem*, quam sola tollit *necessitas antecedens*, ab Ethnicis, & a Novatoribus excogitata, ab Augustino autem cum execratione negata. Tum pergit: *Sed non semper est bona. Aut enim a justitia libera est, quando servit peccato, & tunc est mala; aut a peccato libera est, quando servit justitiæ, & tunc est bona.* Quibus postremis verbis designat Augustinus accidentales illas *libertates*, *servitutes*, *necessitates*, *potentias*, ac *impotentias*, quæ a pravis rectisve affectibus veniunt, prout quisque affectus malus sive bonus ad malum bonumve hominem sibi servum inclinat ac rapit. Et profecto quum peccator ope divina, seu cœlesti gratia se privaverit, & Concupiscentiæ legibus ac imperio sese addixerit: impedire ipse non potest, quominus potentiam ad ulterius agendum bonum devinctam habeat, suaque voluntas ad solum malum eligendum ac perficiendum, si non absoluta necessitate, certe magno impetu, exinde rapiatur. Fides autem nos docet, non posse homines post Adæ calamitatem suis viribus exsurgere e peccato, aut implere salutariter legem, aut vincere varios tentationum incursus. Ergo homo peccati servus, & in se ipso consideratus, accidentaliter liber ad electionem boni, & ad virtutis opera non est, indigetque Servatoris gratia, quæ ipsius voluntatem a servitute, atque ab accidentali necessitate peccandi liberet, liberamque & expeditam faciat ad amplectendam atque servandam virtutem.

Itaque amissum ac deperditum in homine liberum Arbitrium, nihil aliud est Augustino, quam ista *Libertas*, promtitudo, ac potentia ad bonum, quæ sita est in quodam laudabili, sed tamen accidentali statu humani Arbitrii, ipsiusque essentiam minime destruit. De hac autem una Libertate lis fuit inter Augustinum atque Pelagium, non autem de *essentiali libertate*. Asserebat Pelagius, non liberum minus esse Arbitrium filiorum Adami ad bonum faciendum, quam esset ipsius innocentis Adami; ideoque putabat, tales esse humanæ voluntatis vires, expeditamque adeo potentiam hominis ad opera Caritatis, ut sine adjutorio Dei perficere posset justitiam, vel ad eam tendendo proficere. Concedebat Augustinus, liberum adhuc esse hominis Arbitrium, quod est ad immunitatem a *necessitate antecedenti*; at minime in eo statu esse, in quo erat Adami innocentis Arbitrium. Nunc enim captivam esse, debilem, infirmam, & peccati jugo attritam voluntatem, & malæ concupiscentiæ aculeis exagitatam, ideoque adjutorio Dei indigere, atque inspiratione Caritatis. *Ad non peccandum*, inquit idem Augustinus una cum quatuor

Digitized by Google

aliis Episcopis in Epistola olim XCV. nunc 177. ad Innocentium I. scripta, *idest ad non male faciendum, quamvis esse non dubitetur Arbitrium voluntatis* (est ergo in potestate voluntatis negare consensum tentationi, atque non peccare); *tamen ejus potestas non sufficit, nisi adjuvetur infirmitas*. Audi & ipsum ita loquentem Lib. I. Oper. Imperf. Cap. 47. *Multa sunt, quæ agunt homines mala, a quibus eis liberum est abstinere: sed nulli tam liberum est, quam illi fuit, qui Deo suo, a quo erat conditus rectus, nullo prorsus vitio depravatus adstabat*. Alia sunt in eodem Lib. I. quibus apertissimum fit, sensisse Augustinum, superesse adhuc naturalem illam hominum facultatem electivam, quæ necessitatis ad unum determinantis est inimica; & esse peccata, *quæ committuntur non necessitate, sed voluntate, & a quibus liberum est abstinere*. Quod si peccandi Necessitatem in quibusdam hominibus ille agnoscit, non alia est Augustino Necessitas hujusmodi, quam consequens, & accidentalis, & a voluntate liberâ sensim inducta, consuetudine videlicet peccandi, affectionibusque pravis (libera electione, ac volitione) in animum admissis.

Ut ergo regrediamur ad Cap. 30. Enchiridii Augustiniani, in quod magno molimine insurgit Phereponus pag. 560. suarum Animadversionum, jam palam fecimus, quid sibi velit Augustinus, quum inquit: *Libero Arbitrio male utens homo, & se perdidit, & ipsum*. Et infra: *Quum libero peccaretur Arbitrio, victore peccato amissum est & liberum Arbitrium*. Servus peccati voluntarie peccando factus est homo; hinc ad bona facienda liber, expeditusque non est; ad mala autem victrice cupiditate raptum se sentit. Ab hac servitute consequenti, quæ cum naturali ac essentiali libertate voluntatis, ut vidimus, bene consistit, non liberat nisi gratia Dei. Egregie mentem Augustini explicat Fulgentius in Respons. ad primam Inquisit. Ferrandi, scribens: *Malos habere liberum Arbitrium, non liberatum: liberari vero per gratiam. Ex quo enim primus homo libero Arbitrio venumdatus est sub peccato, ideo mala cœpit esse libertas hominis, quia ipsi libero Arbitrio ablata est bonitas voluntatis*. Neque reticere possum præclarissima Richardi Victorini verba, ita scribentis Lib. de Erud. Inter. Cap. 30. *Aliud est Arbitrii potestas, atque aliud est Arbitrii libertas. Aliud est enim magna posse, atque aliud est liberum esse. Et liber, & infirmus esse potes; sicut e contrario & sanus, & servus esse potes &c. Quam multi in definitione liberi Arbitrii errant, quia inter potestatem, & libertatem distinguere ignorant, vel dissimulant! Vide tamen quid intersit, quum potestatem homo sæpe amittat; libertatem vero numquam amittere possit. Item nemo ad omnia bona accipit potestatem; sed omnis homo ad omnia bona vel mala, accipit libertatem.* Quod Victorino *potestas* dicitur, *libertas* Augustino dicitur in eo Enchiridii loco. Hanc potestatem, seu libertatem & expeditam promtitudinem ad operandum bonum, Adamus sibi concessam perdidit pec-

cato

cato suo, fecitque ut eâ quoque nos careremus. Neque vero ille; neque nos umquam amisimus insitam vim electivæ ac liberæ voluntatis, uti neque potestatem, seu libertatem ad operandum malum. Immo & recuperare licet alteram potestatis partem, qua bonum velle & facere salutariter possumus, si liberemur a servitute Concupiscentiæ atque peccati per gratiam divini Servatoris. Hinc Pelagianos putantes, Augustinum dicere, sublatum fuisse liberum Arbitrium, quatenus electiva & essentialis animæ potentia est, sive facultas, ipse his excipit verbis Lib. I. contra duas Epist. Pelagian. Cap. 2. *Quis nostrûm dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum Arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed quæ in Paradiso fuit; habendi plenam cum immortalitate justitiam, propter quod natura humana divinâ indiget gratiâ &c. Nam liberum Arbitrium usque adeo in peccatore non periit, ut per illud peccent &c. Liberi ergo a justitiâ non sunt, nisi Arbitrio voluntatis* (hoc est, ideo solum iniqui sunt homines, quia talis esse libere voluit eorum voluntas); *liberi autem a peccato non fiunt, nisi gratiâ Salvatoris*. Vide & infra, ubi eodem vocabulo, quo Richardus supra, utitur Augustinus, Pelagium ita arguens: *Quid est, quod iste libero Arbitrio vult bene vivendi tribuere potestatem, quum hæc potestas non detur nisi gratiâ Dei?* &c. Vide & nuper laudatam Epistolam 177. olim XCV. ubi *libertatem* quidem, sed non *potestatem* Arbitrii ad non peccandum agnoscunt Africani Patres. In Enchiridio autem Cap. 30. eamdem plane & unicam sententiam tradit vir sanctus sub aliis verbis.

Proinde superfluum puto singillatim confutare Animadversiones Phereponi in eumdem Enrichidii locum: quando aut supposito falso laborant ejus argumenta, dum censet, Augustinum revera, uti somniarunt Calviniani, essentialem Arbitrii libertatem sustulisse, gratiamque Dei talem deprædicasse, cui resistere amplius hominum non posit Arbitrium; aut Pelagianis opinionibus undique scatens ille, servitutem e peccato contractam viribus humani Arbitrii, & sine gratuito ac interno Dei adjutorio, vinci posse arbitratur, & nullam agnoscit gratiam Dei, quæ intime in voluntates hominum operetur; aliaque ejusmodi dogmata placidâ cum securitate venditat, quasi non jam millies confutata fuerint in Catholicorum scholis. Hoc unum prætermittere nolo, videlicet a Pherepono comparationem quamdam institui, opponique sententiæ Augustini, sed ita ut homo ille videatur & heic ignorasse germana Scripturarum dogmata & humanæ naturæ miseriam. *Ut nemo sit* (sunt ejus verba, pag. 580.) *in bello servus, nisi invitus, & quam primum libertatem recuperare potest, occasionem avide arripit: sic quoque hominem, qui se a peccato victum animadvertit, ejusque servitutis incommoda sentit, si quis eum melius doceat, peccato libenter valedicere*. Addit infra: *Vicit quidem peccatum, ejus-*

ejusque servi facti sunt homines, quia ei parere voluerunt; sed nihil vetat ut nolint ei obsequi, præter consuetudinem, quæ paulatim vinci potest: ut liquet ex eo, quod Deus omnes homines ad pœnitentiam vocet. Vide quæso, quam belle aduletur Pelagianus hic Censor miseræ conditioni peccantium. Nemo fit, nisi invitus, servus peccati, occasionemque recuperandæ libertatis avide arripit, & peccato libenter valedicit, ubi quis eum melius doceat. Quis in hominum cœtu diu versatus est, quis Ethnicorum sapientum vitam & dogmata intellexit, quis populos adhuc a Christo, atque a Catholica Religione alienos novit, immo se ipsum novit, ceterosque æquales suos: & Phereponum non rideat, aut doleat talia pronuntiantem? Peccant homines, neque peccant inviti; immo libere ac libenter in iniquitate volutantur, & ab incredulitate atque a tenebris emergere nequaquam volunt, nequaquam solent, quamvis tanto exhortationum strepitu, tanta prædicatione sanctissimi Evangelii incitentur ad amplectendam Christi fidem, & ad ejurandam familiaritatem peccati. Nonne agnoscis mancipia peccati, & servos erroris, quos unum delectat Domini sui imperium, quos liberare nequit suis viribus nimium fractis misera & cæca voluntas? Aut nolunt converti ad verum & bonum; aut si volunt, ineptissime volunt.

Illud certissimum, posse eos converti, dum vivunt; nam libero Arbitrio quisque fruitur, & neminem ad peccatum rapit antecedens aliqua atque ineluctabilis necessitas. At æque certum est, eos numquam suæ naturæ suique arbitrii viribus reapse a peccato exsurgere, & veram fidem amplecti, & amare fontem omnis boni. Necessaria est illius gratia atque adjutorium, qui jam edixit: *Sine me nihil potestis facere. Et nemo potest ad me venire, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*, Jo. 6. Et, *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*, &c. Jo. 15. Deus autem, *cujus vult miseretur; & quem vult indurat*. Et *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*, Rom. 9. ut innumera alia tum sacrarum Literarum, tum sanctorum Patrum loca prætermittam, quorum una vox est, non industriâ ac vigore voluntatis nostræ bonos & salvos homines fieri, sed gratuita misericordia, & forti adjutorio Dei, cui nos libere consentimus. Homini ergo peccatori, ut vincat peccati consuetudinem, & a peccato liberetur, non est sufficiens virtus & vis arbitrii voluntatisque propriæ; sed ex divino auxilio sufficientia nostra procedit. Deus vero, etsi omnibus pro loco & tempore talibus auxiliis adsit, ut si quis recte iis velit uti, possit & peccata vitare, & ad salutem pervenire; non omnibus tamen validissima illa impertitur auxilia, quibus non ineluctabiliter, sed certissime, salvantur quicumque salvantur. Quamobrem si haberi impius assentator humanæ naturæ non vult Phereponus, agnoscat in sua comparatione necessariam opem divinæ gratiæ, aut a comparationibus abstineat,

neat, quæ rei propositæ minime respondent. Ille tamen pergit Lectoribus credulis imponere, hæc alia scribendo eâdem pag. 560. *Ex locutione tralaticia, qualis est servire peccato, non ita ratiocinandum, quasi ut captivus amisit libertatem corporis, quam recuperare nequit, dum vinctus est: sic qui servus est peccati, numquam ejus dominationem excutere potest. Neque enim hominem captivum, catenisque vinctum, & carcere clausum hortatur quisquam, ut excussis catenis carcere exeat, & nisi faciat indignatur; quia omnes norunt, non esse hoc in ejus potestate.* Utique dominationem peccati excutere homo potest, sed non solo conatu suo, neque suis viribus id faciet (viribus quippe ad bonum se exuit semel, libere & voluntarie peccando), sed quidem id faciet viribus divinæ gratiæ, quam Deus sufficientem omnibus præbet. Externis ergo, internisque gratiæ suæ vocibus vel unumquemque peccatorem Deus, etsi non momentis omnibus, nec influxu pari, identidem a peccato revocat, hortaturque ad bonum, & auxiliatur, ut velit bonum. Quod quis pareat: divino muneri, non suis viribus aut merito homines tribuant; quod alii resistant, eorum pertinaci voluntati in amanda iniquitate ac errore adscribendum est. Audi Apostolum ita scribentem 2. ad Tim. II. 25.26. *Cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati, ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem; & resipiscant a Diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.* Plurimum autem ab homine captivo, catenisque vincto, & carcere incluso, quem ad exeundum horteris, differt homo, catenis peccati illigatus, quem horteris ad virtutem; nam ille quamquam exire de carcere velit, non potest, quippe corpus illius alienâ voluntate adhuc detinetur, invitusque propterea servire servitutem, & carcerem non deserere cogitur. Habet velle, non habet posse. Peccatorem vero, quominus exeat ac liberetur, nihil aliud impedit (positâ Gratiâ Dei) nisi sua ipsius voluntas. Ut morales istæ catenæ cadant, huic sufficit, ut velit; sed miser neglectâ voce, repulsoque auxilio Dei, perstare vult inter catenas peccati, quarum delectatione tenetur, & quas odisse nescit. Jure ergo indignari Deus captivo huic potest, jure *Ira Dei manet super ipsum*, quod is volentem liberare contemnat, quod oblatum auxilium respuat, & ideo solum in peccato perseveret, quod peccatum amare pertinaciter velit, nolitque diligere bonum. Neque justitiæ deest ipsemet Deus, si non omnibus momentis solicitat, neque unicuique gratiam illam impertitur efficacem, quæ cor hominis, intactâ libertate Arbitrii, suavissime ad amorem boni certo convertit; nam homini, qui se libere ac sponte servum fecit, & in carcerem se conclusit, injuriam non facit legitimus Dominus, si non omnem experitur artem, ut e carcere ac servitute eripiat. Dic ergo, peccatores ad instar hominis illius esse, qui legitimo domino libere ac sponte posthabito, se alteri addicit, atque

ab

ab ejus latere, ab hujus ædibus ac hortis divertere amplius nescit. Eum quidem prior Dominus misericordiâ tactus officii debiti sæpe monet, sæpe minis, ac precibus, & ope oblata ad reditum urget, ac manum præbet, sæpe etiam & pericula & exitus ad fugam digito ostendit; & ut se placidissimum ac optimum dominum deprædicat & confirmat, ita & alterum sævissimum ac fallacissimum tyrannum prodit. Verum homo infelix numquam de proposito dimoveri se patitur, & aut aures avertit, aut hortanti fidem non habet, aut etiam contemtum & contumelias iterum ingerit; & quum recipere se possit ad priorem dominum, alterius tamen delectatione, ac amore dulcissimæ catenæ tantum tenetur, ut suum tyrannum nolit omnino deserere. Nonne homini ita agenti jure irascaris? Nunc pone, esse priori domino artes alias, quibus certissime, minimeque fallaci successu, & adhuc tamen sine violentia, perducere ad se rursus queat fugitivum servum; his autem artibus ipsum uti ad hunc potius, quam illum servum sibi recuperandum: nonne vides, & misericordiam ejus in hunc esse laudandam, & nihilominus de illius justitia conqueri alterum non posse, quod tam efficaci brachio, artibusque adeo certis, a carcere ac servitute ipsum prior dominus revocare noluerit? Ex his intellige (quantum tamen comparatio ferre potest) œconomiam, æquitatem, & clementiam Dei in distributione munerum, cœlestisque suæ gratiæ, sine qua nihil ad bonum valet liberum Arbitrium, & quacum omnia potest.

Atque his animadversis, liquebit etiam, quid Pherepono respondendum sit, in Librum de Correpr. & Gratia insurgenti pag.618. Animadvers. Frustra ibi contendit novus Pelagii Hyperaspistes, liberum Arbitrium ab Augustino auferri, eo quod hic inquiat Cap. 1. *In bono liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus*, &c. Arbitrii *libertatem*, ut millies diximus, retinet Peccator; sed non retinet vires ad bonum volendum, atque faciendum. Pelagianus noster vellet in homine peccatore indifferentiam primi hominis, & easdem ad operandum bonum & malum vires. At nos expediti fortesque sumus ad iniquitatis opera; infirmi & devincti ad opera justitiæ: quam infirmitatem, catenam, atque servitutem maxime peccato servientes in semetipsis sentiunt. Potentiam ergo remotam, atque imperfectas vires habemus ad opera pietatis, non autem proximam atque perfectam; neq; habituri sumus, nisi nos liberaverit Deus, sine quo nihil boni facere umquam possumus. Quare Augustinus Lib 1. Cap. 22. Retract. ajebat: *In potestate hominis est, mutare in melius voluntatem; sed ea potestas nulla est, nisi detur a Deo, de quo dictum est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri*, &c. Ac propterea in eodem Cap. 1. Lib. de Correpr. & Gratia idem Augustinus *confitendum esse* ait, *nos liberum Arbitrium & ad malum & ad bonum faciendum habere*, quia nulla nos præcedens necessitas ante

te electionem nostram rapere potest ad bonum aut ad malum. *In bono autem liber* (hoc est, expeditus, robustus, & solutus) *esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo, qui dixit: Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis. Voluntas* enim, ut in Epist. olim 89. nunc 157. Cap. 2. inquit idem Augustinus, *tanto liberior, quanto sanior; & tanto sanior, quanto divinæ misericordiæ gratiæque subjectior.* Ceterum nescio quid sibi velit Phereponus adjiciens, quasi hæc sit Augustini sententia, homines *ante regenerationem nihil nisi mala facere, bona nulla posse; sed facere mala volentes, & bona omittere nolentes.* Neque necessitate adacti, neque coacti homines ante Baptismum aut mala faciunt, aut bona omittunt; immo & bona quædam in genere morum facere tunc possunt cum generali adjutorio Dei, quamquam non *ut oportet* ea faciant, neque ad supranaturalem felicitatem conducere ea possint sine speciali gratia Dei.

Reliqua vero, quæ contra eumdem Librum de Corrept. & Gratia disserit idem Phereponus, aut ex iis opinionibus procedunt, quarum falso Augustinum facit auctorem, aut ex impiis iis opinionibus, quas antea ipse Phereponus adoptavit, Arminium secutus, sive Socinum. Negat enim Deo scientiam futurorum contingentium, negat gratuitam atque infallibilem prædestinationem electorum. Præterea negat in homine necessitatem gratiæ ad bonum, sed ejus utilitatem tantum probat; negat originale peccatum; liberi autem Arbitrii vulnera infirmitatemque post Adamum non agnoscit pro merito. Ad hæc Augustino affingit non solum ineluctabilis atque necessitantis gratiæ necessitatem, sed etiam sublati prorsus liberi Arbitrii enormem sententiam. Quid facias homini sine ullis frenis per divina Scripturarum mysteria & documenta excurrenti? Equidem meum non est, nec erit in tam angusto campo ostendere, quantum a mente divinarum Literarum aberret Phereponus in suis hisce opinionibus. Id jam præstitere contra alios Phereponos innumeri Scriptores. Quod si Catholicorum dogmata nituntur heic auctoritate divinæ Scripturæ, atque antiquissima Traditione: discendum illi fuerat, intellectum captivare in obsequium revelantis Dei, & argutiis temperare, & difficultates comprimere, quas humani ingenii aut temeritas, aut infirmitas excitare solent adversus exploratam Christi atque Apostolorum doctrinam, intellectu interdum difficilem. Accedit, quod in sententia quoque Augustini (si eam Catholicis oculis legas, & Catholica interpretatione exponas) utilis est correptio, utiles ac necessariæ ad Deum sunt preces: idque ex ipso Libro de Corrept. & Gratia patere potest. De nullius enim salute desperare umquam debemus, donec in ista vita fuerit; & quum libere nunc fiant, quæcumque ad æternam salutem aut perditionem fiunt, neque aliter a Deo ista præsciantur, quam libere facienda homini; hinc orationi, quam Deus misericors plerum-

rumque exaudit, & correptioni sua utilitas est, atque etiam necessitas. Quamquam vero correptionis & orationis fructum sanctus Augustinus sentiat esse tribuendum Dei gratiæ, attamen non negat ille, quin hominibus Deus tantam gratiam suppeditet identidem, qua proxime possint, si velint, divinâ misericordiâ vires præstante, proficere ex correptione, & oratione ad Deum fusâ. Totus ille est in ostendendo, nos de nostro gloriari non posse, sed gloriari in Domino debere. Beneficentiam Dei in omnes non negat ille. Catholica autem Ecclesia apertissime deprædicat, veram ac sufficientem gratiam nulli a Deo negatam, ita ut ideo tantum in se beneficii divini fructum non experiantur, qui perduntur, nisi quia Deo vocanti atque auxilianti restiterunt, atque resistunt, causamque in se habeant, cur potentiori voce ac impulsu eos non excitet ac liberet Deus, & cur de se tantum conqueri deinde debeant, quod salutiferæ vocationi, & correptioni minime obtemperarint.

Ceterum illo argumento, quod anxios habet non rudes tantum homines, sed ipsos interdum doctissimos & acutissimos viros, utitur etiam Phereponus in Augustinum, dum contendit pag. 618. ex istius sententia consequi, de futuris orandum non esse; *Nam*, inquit, *Dei decreta erga electos executioni mandabuntur, sive ores, sive taceas. Erga reprobos nihil fiet orationibus tuis. Ergo desine fata Dei flecti sperare precando*. Iterum dicimus, & Pherepono denuntiamus, hallucinari ipsum, quod æternam hominum aut prædestinationem aut reprobationem sibi fingat, ab Augustino & Catholicis omnibus ita sustineri, ut aut ad efformandum, aut ad complendum divinum decretum nihil rei habeat humana Voluntas. At dogma apud Augustinum est, sine libera hominis Voluntate, quæ peccatum ante eligat, ac prævideatur eligere, neminem a Deo reprobari. Rursus etsi sine nobis, & ex mera sua misericordia, non autem ex meritis nostris, nos prædestinarit Deus, attamen sine consensu nostræ Voluntatis, atque adeo ipsa repugnante, compleri divinum illud decretum nequit. Voluntates ergo nostræ, licet in tempore positæ, in œconomia tamen æterni consilii locum habent, sive mavis dicere, habuerunt. Et præsentia Deo jam ab æterno fuerunt, ac sunt, quæ Voluntas nostra identidem facit, & factura est. Ergo non frustra orationes instituuntur in Ecclesia de futuris. Electorum Voluntas, dum in via est, potest velle malum, & quandoque etiam vult, quamquam in fine invincibiliter, & liberâ electione, bonum sit amplexura. Reproborum rursus Voluntates bonum velle semper possunt, dum in corpore versantur, & quandoque etiam eligunt, quamquam usque in finem culpâ sua non sint in bono perseveraturæ. Divina autem Scientia ab æterno prævidens, ac divina Voluntas ab æterno volens, aut permittens, contingentiam ac libertatem in tempore non adimunt animis

ra-

ratione utentibus. Orationibus ergo, & correptionibus nostris fit, ut æternum Dei decretum, atque præscientia suum consequatur complementum, dum & electi ad bonum illud incitantur, quod eis per adjutorium suæ Gratiæ destinavit Deus, & quod sine concursu libero voluntatis eorum perfici non potest; & reprobi nihil inde proficientes, habent quod suæ pertinacissimæ voluntati exprobrare possint, quæ contemtis correptionibus & adhortationibus, in nequitiam libere ferri voluit, & a nequitia exsurgere libere noluit.

Audi Sanctum Thomam 2. 2. Quæst. 83. Art. 2. Postquam dixit, *ita inducendam esse Orationis utilitatem, ut neque rebus humanis divinæ Providentiæ subjectis Necessitatem imponamus, neque etiam divinam dispositionem mutabilem æstimemus*, hæc alia subdit: *Considerandum est, quod ex divinâ Providentiâ non solum disponitur, qui effectus fiant, sed etiam ex quibus causis, & quo ordine proveniant. Inter alias autem causas sunt etiam quorumdam causæ actus humani: unde oportet, homines agere aliqua, non ut per suos actus divinam dispositionem immutent, sed ut per actus suos impleant quosdam effectus secundum ordinem a Deo dispositum*, &c. Quamquam vero neque Orationes, neque correptiones ex inscrutabili, sed justo Dei consilio, profuturæ sint reprobis, ita ut cum perseverantiæ dono e vivis decedant; attamen Ecclesia Dei non desinit orare pro omnibus, & unumquemque ad Orationem solicitat, obtemperans Christi præceptis. Nequaquam enim noti sunt, quos Deus secundum propositum vocavit, & quos secundum justitiam damnandos præscivit. Propterea inquit Sanctus Augustinus in eodem Lib. de Corrept. & Gratia Cap. 15. *Ad nos, qui nescimus, quisnam sit filius pacis, aut non sit, pertinet nullum exceptum facere, nullumque discernere; sed velle omnes salvos fieri, quibus prædicamus hanc pacem*. Idem vero Augustinus in eodem Libro agnoscit, Voluntatem nostram, dum incitatur per correptiones & adhortationes, libere posse recedere ab iniquitate, & iniquitatem fugere, & orandum ei esse Deum, ut facultatem viresque bene agendi in tempore conferat, atque illud impleat, quod ipse ab æterno jam statuit atque præscivit. Nostrum quippe operari in tempore, etsi ab æterno, semperque, præsens Deo fuerit, attamen non desiit esse (quod est ad nos) aliquid futurum, & libere a liberis hominibus faciendum. Neque Deus, nisi voluntatis nostræ consensus accederet, nos bene acturos prævidere potuit, quamquam nos Gratiâ suâ præcurrente, & nostrâ Voluntate libero assensu consentiente, bene simus acturi, & ipse facturus sit, ut nos libere consentiamus Gratiæ suæ. Sed nos Deum metimur (ut hoc iterum commemorem) humanis ideis, & ejus æternitatem, atque æternam præscientiam concipimus, tamquam cognitionem, quæ per infinitos annos operationem nostram præcesserit, quum tamen in Dei præsentia æternitas unum sit punctum omnia complectens, quæ nobis tripli-

plici sub idea apparent, nunc præterita, nunc præsentia, & nunc futura. Vide Augustinum Lib. 2. Quæst. ad Simplicianum, ubi non *præscientiam futurorum*, sed *scientiam* in Deo ponit, quamquam respectu ad nos habito rerum futurarum cognitio *Præscientia* in Deo soleat appellari. Quamobrem & bonum semper nobis agendum est, & improbitas evitanda, & fideliter Deo serviendum, & spes collocanda in immensa illius Misericordia ac Bonitate, neque nimis anxie investiganda est profunda illa Prædestinationis abyssus, quæ Apostolo ipsi incomprehensibilis videbatur. Neque enim minus certum est, Prædestinationem nostram non e prævisis meritis nostris, sed ex misericordia Dei, atque cooperatione nostra, & reprobationem contra e sola præcognita iniquitate nostra, ab æterno fuisse in mente Dei: quam certum est Voluntatem nostram in tempore positam nullâ essentiali Necessitate præviâ ferri in bonum, aut in malum; & contingenter operari, sive bonum, Deo adjuvante, sive malum Concupiscentia vincente; & nos, dum adulti rationis usum habeamus, non posse aut damnari sine libera electione mali, aut salvari sine libera electione boni, ad quam prævia & cooperans gratia Dei necessaria est.

CAPUT NONUM.

Sententia de descensu Christi ad Inferos ad Fidem spectans a Pherepono improbata. Quid heic certo credendum, quid sit dubium. Psalmi XV. locus a Sancto Petro laudatus Catholicorum sententiam probat. Pherepouus eum Psalmi locum absone interpretatus. Davidis verba ad unum Christum referenda. Vox Hebraica Scehol *Inferos etiam, & loca animarum post corporis mortem significat. Talem ejus esse sensum in Psalmo laudato vox Græca* Hades *a Sancto Luca adhibita evincit. Alia argumenta in hanc rem. Sententia Hebræorum de Infernis animarum sedibus, &* Scehol, *eodem sensu ab Interprete Syriaco usurpata.*

AD alia nunc transeamus. Dixerat Augustinus in Epist. 164. alias 99. *Dominum carne mortificatum venisse in Infernum*, idque evicerat verbis Psalmi XV. 10. & Petri in Actibus Apostolorum. *Quis ergo*, tum subdit, *nisi infidelis, negaverit fuisse apud Inferos Christum?* Ad hæc Phereponus: *Vel hinc intelligere licet, quam periculosum sit, Scripturam velle interpretari, si necessariis subsidiis destitutus sis; primum enim in ea invenitur, quod non est, deinde acerbe damnantur, qui ea melius intelligunt.* Tamdem Augustinum carpit, quod existimarit, Christi Animam in locum suppliciorum descendisse, dum corpus ejus in sepulcro jaceret, simulque illos impietatis arguerit, qui aliter sentirent. Eadem repetit Phereponus ad Epistolam 187. olim

57. In notis vero ad Cap. V. §. 2. Lib. de Fide & Symbolo ait, a Symbolo Ecclesiæ Africanæ, ut & a Romano, aliisque abfuisse caput *de descensu ad Inferos, quod tamen postea temere conjunctum est*. Non uni ergo Augustino infensus est hac de causa Phereponus, quod ille Inferos in Psalmo, & Actuum loco, memoratos acceperit pro loco, in quo animæ damnatorum hominum pœnas luunt, sed reliquis fere Patribus irascitur & Scriptoribus Ecclesiasticis, immo universæ Catholicæ Ecclesiæ, quæ credit, & in Symbolo a tot seculis profitetur descensum Christi ad Inferos. Ego quam brevissime potero Ecclesiam Catholicam potius, quam Augustinum, a confidenti censura Phereponi vindicare conabor.

Primo igitur statuendum est, id tantummodo inter Catholicos constare ac ratum esse, videlicet Christum post mortem descendisse ad Inferos, & nomine *Inferorum* significata diversa quædam loca, quo omnes hominum vitâ functorum Animæ e corpore solutæ olim deferebantur pro variis meritis. Suus erat locus justis, Christi adventum & resurrectionem expectantibus. Elysios Campos similem locum Ethnici appellabant. Suus improbis, qui & adhuc durat, atque æternum durabit. Orcus, Tartarus, aliaque nomina eî tribuebantur ab eisdem Ethnicis. Ad priorem superioremque Infernum, in quo Patrum atque Justorum Animæ detinebantur, sententia communis est, Animam Christi se contulisse. Utrum etiam ad inferiorem Infernum, seu ad impiorum loca penetrarit, & ad reliqua Inferorum ergastula, quidve ibi egerit, non æque patet, & magna inter ipsos Sanctos Patres, nedum inter Theologos recentiores, dissensio occurrit. Quod igitur ad Augustinum attinet, ille sententiam Ecclesiæ de Christi descensu ad Inferos sectatus fuit, certamque habuit, & a solis infidelibus negari posse ait. In reliquis de Christi descensu ad Inferos, negandum non est, quin diu fluctuarit mens Augustini. At non omnia, quæ ad hunc Symboli Articulum referuntur, ad ipsam Fidem spectant. Phereponus censere videtur, Inferos ab ipso accipi pro loco dumtaxat damnatorum. Verum agnovit etiam vir sanctus, inter Inferos sinum Abrahæ, quo piorum animæ ante Christum e corporeis nexibus expeditæ migrabant. Inquit enim Lib. XX. Cap. 15. de Civ. Dei. *Non absurde credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem a tormentis impiorum remotissimis, sed apud Inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret*. In enarratione etiam in Psalmum 85. idem Augustinus *duo Inferna* statuit, *quorum in uno quieverunt Animæ justorum, in altero torquentur Animæ impiorum*.

Itaque ostendendum restat, revera Christum ad aliquos *Inferos* descendisse, quod ab Ecclesia Catholica non minus, quam ab Augustino, tamquam certissimum affirmatur, a Pherepono autem tam-

quam falsum negatur. In Actibus Apostolorum Cap. 2. v. 24. Petrus exponit Christi resurrectionem, eamque a Davide prædictam inquit iis Psalmi XV. verbis: *Quoniam non derelinques animam meam in Inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*. His potissimnm verbis innititur Ecclesiæ fides, dum Christum ad Inferos descendisse, atque inde etiam surrexisse tradit. Phereponus vero aliter locum illius Psalmi interpretatur, & pro *Inferno* contendit *Sepulcrum* esse intelligendum: ita enim significat apud Hebræos vocabulum שאול *Scebol*, quo usus est eo in loco David. Habet ille in hac sententia concordes, immo Magistros, nonnullos e Novatoribus, quorum eruditio jam eo pervenit, ut pleraque Christianæ Ecclesiæ dogmata, licet antiquissimâ Traditione Patrum jamdiu sacrata, arrodat, in dubium revocet, & levibus de causis explodat. *Ante omnia*, inquit Phereponus, *statuendum est, Petrum non quæsivisse in loco Psalmi id quod minime est; ideoque ex loco Psaltæ intelligendus Petrus, æque ac Psaltes ex sermone Petri; nec ullus est inter eos dissensus, quamvis cum Augustino nullo modo sentiant*. Conditionem accipimus, quam exhibet Phereponus; nihil enim apud nos certius est, quam Sanctum Petrum a Psalte dissentire non potuisse, ipsumque ab omni errore immunem fuisse in Psalmi loco interpretando. Sed uti certum est, nullum inter Davidem, seu Psalten, & Petrum esse dissensum, ita quoque exploratum habemus, mentem Petri ac Davidis perspectissimam divinitus esse debuisse Actuum Scriptori Lucæ, adeo ut ne iste quidem falli in ea enarratione potuerit. Videamus igitur, quid David, quid Petrus, quid Lucas habeant. Verba Psaltæ in Hebraico Codice ita se habere scribit Phereponus. *Non relinques animam meam sepulcro (*לשאול*) nec patieris sanctum tuum videre corruptionem*. Nunc notionem hujus vocabuli Hebraici dissimulemus, audituri prius, quid hæc omnia Pherepono docente significent. *Liquet*, ait ille dictatoria voce, *hoc velle Psalten, sensu tralatitio, Deum non passurum ut occideretur, nam* relinquere sepulcro, *aut* pati videre corruptionem, *est finere vulneratum quempiam, aut male affectum mori. Hæc tamen verba, sensu proprio, melius in Christum quadrant, quem Deus passus non est in sepulcro diu jacere, neque in eo corrumpi.*

Male Phereponum non habeat, si dicamus, non solum ipsum & Petro Apostolo doctiorem, & Judæis ipsis Petri auditoribus perspicaciorem velle videri: sed etiam velle nobis exhibere Petrum Linguæ Hebraicæ non satis peritum, & Judæis imponentem, & ipsos Judæos tam suarum rerum ignaros, ut sibi paterentur illudi. Si enim ea verba secundum Davidis mentem significabant, non permissurum Deum, ut ipse David vulneratus, aut male affectus moreretur: quam concinne quæso ad Christum illa referebat Petrus? Christus mille plagis & contumeliis affectus necatus fuerat, & sepulcro datus. Num ergo persuadere auditoribus suis potuisset Petrus, hæc de Christo necato dici,

dici, quæ Davidi a morte liberando, & nondum in sepulcrum illato competebant? Quando ipse Petrus instabat, Christum inquiens e mortuis surrexisse, idque a Psalte iis verbis prædictum: infideles ac pervicaces Judæi, quos tunc alloquebatur Petrus, continuo respondere poterant, si eis cor & scientia Phereponi fuisset: diversum plane aliumque esse eorum verborum sensum, & nihil facere cum resurrectione Christi. Liquebat enim Hebraicæ Linguæ vel leviter peritis (si Pherepono credimus (non de mortuo aliquo suscitando, sed de vivo a morte servando loquutum fuisse sanctum Regem, idque proprie illum locum sonare, quamquam tralatitiis verbis conceptum. Quid ad hæc Petrus? Frustra se contorsisset, arbitror; nihilque profuisset cum Pherepono dicere, ea verba *melius in Christum, sensu proprio, quadrare, quem Deus passus non est in sepulcro diu jacere, neque in eo corrumpi*. Nam; primo negare potuissent, hæc metaphorica esse; atque ita explicuissent eadem verba: *Quoniam non sines animam meam* descendere, venire (quæ verba suppleri non immerito possunt) *in sepulcrum*, לשאול *lisciol*; *non dabis sanctum tuum videre foveam*. Quæ phrases proprio, non tralatitio sensu, etiam in Davidem non moriturum quadrassent. Tum subdere poterant, etiamsi hæc metaphorica essent, nihil tamen aliud sonare, quam quod Phereponus censet, nempe, non permissurum Deum, ut aliquis moreretur, & sepulcro traderetur: quæ nullo pacto conveniunt in Servatorem nostrum. Ac proinde Petrum arguissent, atque irrisissent, quasi in suam rem divinis abuteretur Scripturis, & verba neque fortuito, neque consulto congruentia in suam sententiam contorqueret.

At absit ab Apostolo tanta ignominia, tanta suæ Linguæ inscitia, quibus notis ipsum Phereponus incaute aspergit. Ea erant Davidis in illo Psalmo verba, quæ unicum germanum sensum haberent in ipsius etiam Davidis mente, & hic sensus uni Christo seu Messiæ poterat ac debebat accommodari. Audiamus Apostolum ipsum de Jesu loquentem. *Quem*, inquit, *Deus suscitavit, solutis doloribus Inferni, juxta quod impossibile erat, teneri illum ab eo. David enim dicit in eum: Providebam &c. Quoniam non derelinques &c.* Tum ostensurus hæc de uno Christo prædicta fuisse, ita loqui pergit. *Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos, de Patriarcha David, quoniam defunctus est, & sepultus, & sepulcrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem. Propheta igitur quũ esset &c. Providens loquutus est de resurrectione Christi, quia neq; derelictus est in Inferno, neque caro ejus vidit corruptionem*, &c. Heic meridiano sole clarius est, Petrum pro confesso atque explorato apud omnes Judæos sumere, ea Davidis verba unice significare, quempiam vere jam mortuum ad vitam postea revocandum, ejusque carnem in sepulcro non esse corrumpendam. Evidens erat, Davidem e vita concessisse, ejusque cadaver in tumulo ceterorum more fuisse in tabem resolutum,

cujus rei testis adhuc erat superstes illius tumulus. Quare non de se Propheta loquutus fuerat, sed quidem de Messia, quem Apostoli omnes aliique fideles e mortuis resurrexisse compertum habebant. Ac propterea quis non videat, quam longe a Petri mente Pherepo-nus abeat, & quam temere verba Psalmi interpretetur?

Sed optimos Auctores suæ in interpretanda Scriptura consuetudinis Phereponus fortasse laudabit. Theodorum videlicet Mopsuestenum, quem in Collat. IV. Patres Concilii Constantinopolitani II. idcirco etiam diris devoverunt, quod hunc eumdem Psalmi locum, aliaque de Christo prænuntiata argutis interpretationibus alio referri posse doceret. Hugonem Grotium adferre etiam poterit, virum alioqui eruditissimum (ut nihil de Socinianis Scriptoribus dicam), cujus ea fuit sententia, universis de Christo Prophetiis duplicem inesse sensum, quorum alter & primarius ad Historiam temporis, quo Prophetæ vixerunt, alter & secundarius ad Christum sit referendus. Quæ opinio, quia nullo discrimine Prophetias omnes complectitur Christo accommodatas, quam absurda sit, & quam male se regat, vel ex hoc loco liquere potest, ut pluribus aliis parcam. Ita enim Davidis Prophetiam in Christum e mortuis suscitatum convenire Petrus ait, ut nullo pacto ad Historiam Regii Prophetæ referri posse pro re evidenti statuat. Quis autem Petro cum Davide consensus, ubi eisdem verbis unam rem iste, alteram ille penitus diversam significare volunt? Quis Judæorum tunc non potuit frustrari rationem Apostoli, si eo tempore aut obtinuisset, aut succurrisset interpretatio Pherepóni? Quis adduci ad Christum, cujus resurrectionem a mortuis per adeo dubias, incertas, facileque eludendas Prophetias Apostolus Petrus probare conabatur? Et tamen ex ipsis Judæis tria millia ad Christum eo die conversa fuere, tantam vim habuere Petri argumenta ex ipsis Psalmorum verbis petita. Sed ultra non juvat urgere consectaria & incommoda temerariæ istius sententiæ; nos enim vocat altera quæstionis nostræ pars.

Stat igitur, locum illum Psaltæ ad Christum mortuum esse referendum, cujus Animam Deus derelicturus non erat in Inferno. At Phereponus una cum aliis Novatoribus pro *in Inferno* contendit vertendum esse *in Sepulcro:* vox enim שאול *Scebol*, perpetuo Linguæ Hebraicæ usu, significat *Sepulcrum*. Catholici contra retinendam heic esse *Inferni* vocem persuasum habent, qua heic non Sepulcrum, sed sedes & loca hominum vitâ functorum significantur, sive isti in Abrahæ sinu, hoc est in requie, fuerint, sive in gehenna, hoc est in pœnis. Vocabulum autem שאול *Scebol* non negamus, quin pro *Sepulcro* seu loco humatorum corporum, sæpe accipiendum sit in sacris Libris antiquæ Legis; sed per illud etiam significari dicimus Inferna illa loca, & sedes, quo mortuorum Animæ deferebantur, Christi adventum,

tum, & postremum seculi judicium expectaturæ. Consentire in hanc rem mihi videtur & ipse Phereponus, cui vox ista significat non solum *Sepulcrum*, sed etiam *locum aliquem sub terræ superficie*, *aut certe statum ac conditionem mortuorum*, *quæcumque sit*, quamvis ipse statim addat, *numquam locum peculiarem malorum suppliciis attributum* per eam designari, qua de re nunc disputare nolumus. Certe *Scebol* indefinita quædam vox est, & loca subterranea designat, atque adeo mortuorum statum, atque ergastula. Quare non tam erudite quam prudenter illos fecisse reor, qui eam vocem Latine reddentes, potius quam *Sepulcrum*, semper *Inferos* aut *Infernum* transtulere, voces indefinitas; has enim postea explicare liberum erat aut pro corporum, aut pro animarum sede post discessum e vita, prout Scripturæ sensus, rerumq; contextus, & alia argumenta ab Interprete poscerent. Nam cur exempli gratiâ Gen XXXVII. v. 35. ubi Jacob dicit: *Descendam ad filium meum lugens in Scebol*, hanc vocem vertas in *Sepulcrum*? Putabat Jacob filium suum mortuum, & a feris devoratum, Sepulcro caruisse. Non igitur ad illum sepultum se esse descensurum, suaque ossa cum filii ossibus se esse compositurum sperabat, quum ossa illius nullo sepulcro condita arbitraretur. Inquit ergo Jacob: *Descendam ad filium meum lugens in Infernum*, ut post Græcam vulgata Versio habet, hoc est, eum in locum, quo hominum animi a corpore soluti abeunt, & quo non dubitabat pater, quin suus filius se præcessisset.

Nunc quæramus, an *Scebol* in laudato Psalmo XV. v. 10. accipi debeat pro Corporum Sepulcro, an pro Animarum post mortem ergastulo. Postremam significationem esse præferendam, totius Christianæ Antiquitatis consensus suadet, & clamat. Justinus, Irenæus, Origenes, Clemens Alexandrinus, Eusebius, Athanasius, Basilius, Nyssenus, Nazianzenus, Epiphanius, Chrysostomus, Cyrillus Hierosolymitanus, & alii e Græcis innumeri. Tum Tertullianus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Rufinus, Augustinus, & alii inter Latinos quamplurimi, tum ipsa Concilia, & Symbola ab omnibus Catholicis, immo Christianis omnibus recepta, Christi descensum ad Inferna animarum domicilia crediderunt, & per secula XVI. prædicarunt, & ex hoc potissimum loco intellexerunt. Negantes vero talem sententiam, Hæreticis atque infidelibus omnium ore adjuncti fuere. Tanta, tamque vetusta Patrum & Christianorum Traditio atque consensio, non id solum roboris habet, ut Catholicorum quemlibet suæ professionis conscium ita sentire jam cogat, sed ipsos etiam Traditionis & vetustatis nuperos contemtores, impudentiæ ac temeritatis arguit, quod aliter audeant affirmare. Nam quum inter Novatores sincerissimi fateantur, significationem vocis *Scebol* ambiguam esse, & designari per illam statum quoque & sedes spirituum humanorum post corporis mortem: certe nullam ipsi adferunt ur-

gentem rationem, quare in Pſalmo XV. vox illa ſignificare non poſſit id, quod Eccleſia Catholica omnium temporum cenſuit. Rurſus quum apud omnes æquos rerum æſtimatores veriſimile ſit, antiquiſſimos Eccleſiæ Patres eam non ſuo marte procudiſſe opinionem, ſed expoſuiſſe, qualem ab aliis Majoribus, atque adeo ab ipſis Apoſtolis, veluti per manus acceperant: quis non videat, potiori jure antiquis illis teſtibus rem adeo diſerte affirmantibus, quam novitiis hiſce Criticis ſine ratione valida negantibus, habendam eſſe fidem? Accedit, quod ex iis etiam vetuſtis Auctoribus tres ſaltem Hebræam calluere Linguam, Origenes, Hieronymus, & Epiphanius & cum ſui æqualibus Rabbinis verſati, notionem vocis *Scebol* ignoraſſe cenſendi non ſunt. In re autem a noſtris temporibus adeo remota, quum de notione vocis agatur, quæ ab hominum uſu & arbitrio pendet, exigit prudentia, ut vetuſtioribus potius eruditis, quam recentioribus credamus.

Quod tamen omnem dubitationis cauſam auferre poteſt, ac debet, eſt ipſa Sancti Lucæ narratio in Act. Apoſtolorum Cap. 2. v. 27. Verba Pſalmi Græce reddita ſic ille exhibet: ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. *Quoniam non derelinques animam meam in Hadu, neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Pro εἰς ᾅδου, LXX. Interpretes, quorum verſionem Lucas uſurpaſſe videtur, habent εἰς ᾅδην, *in Haden.* Quid autem ſit ᾅδης, quidque eo vocabulo apud Græcos omnes ſignificaret, inter ejus Linguæ peritos conſtare facile poteſt. Nativa ſua ſignificatione *Plutonem* deſignabat: Homerus Iliad. Ο Ζεὺς, καὶ ἐγώ, τρίτατος δ' Ἀΐδης ἐνέροισιν ἀνάσσων *Jupiter, & ego, tertius autem Pluto Inferis imperans.* Quandoquidem in Plutonis ditione ſubterranea quæque loca eſſe credebantur, hinc *Hadens* Inferna ipſa loca appellata ſunt, quo Ethnici mortuorum Animas illabi putabant, Judæis & Chriſtianis in ea ſententia concordes. Itaque εἰς ᾅδου (quod in citato Cap. Act. legitur) nihil aliud eſt, quam *in domo Hadis*, ſeu *Plutonis*, ſubintelligendo δόμον, ſeu οἶκον, pro ἐν οἴκῳ ᾅδου, ut ex aliis exemplis confirmari poteſt. Idem Homerus Odyſſ. κ ἐλθεῖν εἰς Ἀΐδαο δόμους, καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης, *Venire in Plutonis domum, & tenebricoſæ Proſerpinæ. Domus Plutonis*, ſeu *Inferni*, pro Græcorum more non *Sepulcrum*, ſed *Inferos* ſignificat hoc eſt geminas illas ſubterraneas ſedes, quibus, uti diximus, Animæ e corporeis nexibus expeditæ claudebantur, quietis loca piis, pœnarum vero impiis. Proinde conſtans regula eſt, uſitatiſſimam & communem olim ejus nominis *Hades* vim *Inferos* ſonaſſe, qualem nos deſcripſimus, aliaſque interpretationes aut paucis fuiſſe, aut nulli cognitas, ſive uſurpatas. Quibus conſtitutis, jam qui ſe Chriſtianos dicunt, ac in eo Pſalmi loco vocem *Scebol* pro *Sepulcro* proterve accipiunt, nihil minus facere mihi videntur, quam Lucam, Scriptorem divino afflatu procul du-

Digitized by Google

dubio plenum, ignorantiæ atque inconſiderantiæ arguere, ſuamque Criticam eruditionem ſcientiæ ac judicio Apoſtolorum præponere. Aut enim perſpecta Lucæ non fuit notio vocabuli *Scebol* & *Hades*: & tunc ex opinione Novatorum conſequitur, heic eum ſuam eruditionem, & ſcientiam, immo divinum Spiritum defeciſſe; ſiquidem, ſi iſtis credimus, *Scebol Sepulcrum* tantummodo ſignificat, *Hades* vero, ut nos ſtatuimus, pro *Inferis* perpetuo Linguæ Græcæ uſu accipitur. Sin autem Lucas novit, *Scebol* ſignificare Sepulcrum, quomodo ab inconſiderantiæ nota liberari vir θεόπνευστος poteſt, qui quum facile per dictionem Græcam τάφος hoc eſt *Sepulchrum*, aut per alias Græcis uſitatas voces, reddere poſſet Hebraicum *Scebol*, tamen uſurpare voluit vocem ἅδης, quæ rem aliam a *Sepulcro* deſignat? Nonne hoc erat certiſſimum errandi fundamentum præbere Græcis Lectoribus, qui Hebraica ignorantes, vocem *Hades* pro ſuo more interpretaturi fuiſſent? Quod ſi Patres in ea interpretatione errarunt (uti Novatores affirmare audent): nonne in Lucam reſilit culpa, qui aliis tam facile poterat debebatque ſeſe explicare verbis, dum Græcos homines erudiendos ſuſceperat?

Verum, inquit Phereponus, *Græci Interpretes, qui LXX. dicuntur, Gentilibus non una in re ſeſe attemperarunt, & Lucas verſioni Græcæ adſuetus, & ſcribens in gratiam Græcorum, adhibuit locutiones LXX. Interpretum*. Quaſi, ſi vera ſunt, quæ de hac quæſtione Phereponus habet, minus errarit Sanctus Lucas, quam Græci Interpretes. Si iſtorum Verſio in eo loco Pſalmi *incommoda* erat (quo honeſto vocabulo Phereponus infidelem ac ineptam ſignificare, ut arbitror, voluit): quam fidem amplius ac venerationem debebimus Lucæ, ſine judicio incommodam nobis ac falſam interpretationem obtrudenti, & præbenti certam nobis anſam erroris? Talia incommoda, talia abſurda atque conſectaria manifeſte devorare coguntur Novatores, quoties nihil ſibi religioni ducunt, aliter atque Eccleſia Catholica & Sancti Patres, illum Pſalmi & Actorum locum explicare. Quodnam vero nomen iſtos manet, qui tam male conſulunt divinorum Auctorum dignitati ac fidei, ut ingeniorum ſuorum libidini & eruditioni, ambitioſe non minus quam incaute, ſatisfaciant? At a Chriſtiano Interprete tantum crimen abſit. Niſi Lucam errantem velimus, nuperam hanc interpretationem abjicere, errorisque accuſare neceſſe eſt. Diſſentire inter ſe atque errare non poſſunt Pſaltes, Petrus, & Lucas. *Scebol* ſignificare *Inferos* poteſt, ſeu Animarum poſt corporis mortem ſubterraneas ſedes. Manifeſte pro *Inferis* idem vocabulum Sanctus Lucas accipit. Ergo quin illic *Inferi* tantum deſignentur, nullus Chriſtianorum negare poteſt, ac debet.

Et iſta quidem ea ſunt, ut vincant Chriſtiani hominis animum. Quum tamen argumentum hoc, ut Logici ajunt, ſit a poſteriori,

vincere quidem Christianorum omnium animos debet, rem tamen nonnullis etiam Christianis persuadere fortasse non valet. Certe non continuo persuadebit incredulis atque Gentilibus. Quamobrem hos quoque appellamus, judicesque in medio statuimus; certum quippe est nobis, ipsos quoque in nostram sententiam, si æquos se præbeant, esse concessuros. In laudato Psalmo Catholici *Inferos*, Hæretici quidam *Sepulcrum* significari contendunt. Quid habent postremi, quo suam opinionem firment? Nihil profecto solidi; quamvis enim *Scebol* pro *Sepulcro* sæpe in sacris Literis accipiatur, negare tamen non audent, quin mortuorum etiam statum ac loca aliquando significat, & sæpe significare possit. Tum nullum adferunt vetustum Scriptorem suæ in hoc Psalmo interpretationis vindicem ac testem, qui *Sepulchrum* potius, quam *Inferna animorum a corpore solutorum loca*, heic moneat esse accipiendum. Quid nos contra? Quum heic de Linguæ tamdiu obsoletæ ac mortuæ vocabulis agatur, eorumque vim ac notionem veteres magis Hebrææ Linguæ periti, quam recentiores, intellexisse credendi sint, iique potissimum, qui florente adhuc Hebræorum Republica vixerunt: nemo non videt, eam esse præferendam sententiam, quæ antiquissimis hisce testibus nitatur. At nos Catholici præter quosdam veteres Patres, Hebraicæ Linguæ deditos, antiquisque Rabbinis in eo studio usos, Lucam ipsum omnium vetustissimum damus, qui in hoc ipsomet laudati Psalmi loco *Inferos*, non autem *Sepulcrum*, vocabulum *Scebol* interpretatur, dum per vocem ᾅδης illud reddit, quæ, sicuti vidimus, *Inferos* constanter pro Græcorum more significabat. Numquid vero in Lucam erroris suspicio cadat? Ab omni verisimilitudine id prorsus abhorret. Non heic Græcam, uti appellatur, LXX. Versionem aut laudare aut tueri est animus. Lucam tuemur, non ipsam Versionem; nam quum illam in hoc loco suam fecerit Lucas, necessarium est, aut saltem verisimillimum, eam ibi recte expressisse vim vocabuli Hebraici, mentemque Prophetæ; non enim aliter ejus ope Sanctus Lucas usus fuisset. Apostoli quoque eamdem sæpe Versionem usurparunt; quod facientes, ineptum sit suspicari, eos nesciisse, an Græca Hebraicis vere consentirent. Hebræi erant, suæque Linguæ satis periti. Ubi a Codicibus Hebraicis Græca dissonabant, ignorare isti non poterant, sique non ignorabant, quis eos Versionem pravam adhuc obtrusisse vel suspicetur? Innumeri tunc erant, qui fraudem hanc, uti Linguæ utriusque periti, potuissent, & uti Christianorum acerbissimi hostes, voluissent aperire. Aut numquid, ut se Græcis attemperarent, errores sibi notos, errorumque causas disseminare voluisse putandi sunt.

Idem de Luca dicendum atque sentiendum. Ut ut Literis Hebraicis ille operam dederit, profecto numquam verisimile est, ipsum

adeo

adeo in illis hospitem fuisse, ut infidam Versionem potuerit volueritque usurpare: Acta Apostolorum memoriæ mandabat, idque Pauli ipsius, ut quidam tradunt, consilio ac jussu. Individuus ejusdem Apostoli comes diu fuit, versatusque est cum aliis Apostolis, ac viris utriusque Linguæ gnaris; ab Apostolis, ac ab ipso Petro audire potuit verba in concione Hierosolymitana olim pronuntiata. Quei fieri potuit, ut ille neminem umquam interrogarit, nemo illum monuerit de infida eo in loco Versione Græcorum? Nemo id credat, & de Libro, quem Lucas, & Apostoli, & Apostolici viri, ad certam Christianorum eruditionem relicturi erant, & de Scriptore, qui in exordio Evangelii sui profitetur, se nihil scribere, quod *a principio diligenter assequutus* non fuerit, *sicut ei tradiderunt, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt, sermonis*. Accedit, quod Paulus resurrectionem Christi confirmaturus, laudare & ipse solebat Psalmum XV. Uti enim testis est idem Lucas Act. Apost. XIII. 34. ita Apostolus ajebat: *Quod autem* (Deus) *suscitavit eum* (Christum) *a mortuis, amplius jam non reversurum in corruptionem, ita dixit &c. Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. David enim, &c. voluntate Dei dormivit, & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem. Quem vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem*. Heic Apostolus priorem partem versiculi prætermittit, in qua *Hadis*, seu *Scebol* mentio habetur. Attamen hinc liquere potest, tritum ore Apostolorum eum Psalmi versiculum fuisse ad evidenter ostendendam Christi resurrectionem e mortuis, & Paulum etiam eo loco secundum LXX. Versionem uti consuevisse, quum Hebræos Hellenistas alloquebatur, quales erant habitantes Antiochiæ Pisidiæ, ad quos fuit memoratus a Luca Pauli sermo. Quare nihil verisimilius, quam quod Lucas illius loci sensum probe perspectum habuerit, atque intellexerit vim eorum verborum tum in Græcis tum in Hebraicis Codicibus. Non video autem, quei cum recti judicii legibus eorum opinio componi possit, qui Apostolos a perversa ac falsa Versione abstinere consulto noluisse ajunt, ut sese Græcis ad eam assuetis attemperarent. Quasi non idem sit ac dicere, Apostolos consulto voluisse auditores suos in pristinis erroribus confirmare, aut novis imbuere. Postremo quicquid possit inconsultum adversariorum bellum adversus eruditionem ac judicium Sancti Lucæ, nihil aliud sibi spondere potest, quam quod ille non satis Hebræam Linguam calluerit, aut vim vocabuli *Scebol* assequutus non fuerit: quæ tamen omnia veri numquam videbuntur similia. At quando hoc etiam obtinerent, num obtinere etiam poterunt, Lucam ignorasse vim vocabuli *Hades*, eique Græcæ Linguæ scientiam præripient? Id quidem non audeant. Verum id satis est nobis, & satis futurum est cuicumque judici æquo. Nam quum Lucas *Christi animam non relictam in Hade* affirmet,

quæ

quæ verba Græce peritis ſonant, Chriſti Animam e corpore ſolutam ad *Inferos* migraſſe, ibique diu non permanſiſſe: ſemper reſtat, Lucam id credidiſſe, ac tradidiſſe, quod nos credimus, & univerſa ſemper Eccleſia tradidit. Quod, inquam, Lucas ea de re didicerat ab Apoſtolis, Græca illius verba plane ſignificant, quæ ipſe procul dubio intelligebat; & quamquam non conſtaret, Scriptori huic ſat cognita fuiſſe Hebraica Pſaltes verba, id unum ſequeretur, Lucam in eo Pſalmi loco rem inutiliter quæſiviſſe, ac inveniſſe, quæ illic non erat, ſed quam tamen ipſe aliunde certam hauſerat, atque alte animo præceperat. Etenim niſi perſuaſum id ipſi antea fuiſſet, Græce peritus ab ea locutione ſeſe abſtinuiſſet, quæ deſcenſum Animæ Chriſti ad Inferos Græcis Lectoribus aperte, atque ex ſuo inſtituto, perſuadebat, ſemperque in poſterum perſuaſit. Si ergo ſaltem conſtat, Lucam de Chriſti ad Inferos deſcenſu non dubitaſſe: quid nos amplius ea de re dubitare pergimus? Hoc unum eſt, quod potiſſimum quærimus, & ſcire volumus, & hinc ediſcimus. Hæc ſumma litis noſtræ: num Lucas noverit, crediderit, atque tradiderit, Animam Chriſti ad Inferna loca migraſſe. Id autem credidit Sanctus Lucas. Diverſa quæſtio eſt, an Hebraicas voces Scriptor Actorum probe intellexerit, & probe reddiderit. Quæ tamen moneo, non quod Lucam adverſariis in hac altera quæſtione relinquam, & hallucinatum putem, aut verear; ſed ut quod maxime quærendum ſit, ipſi tamdem intelligant, quo facilius a certis conſtitutis ad incerta explicanda progrediamur.

Sed ne cui ſcrupulus adhuc & dubitatio ſuperſit, an revera per vocem *Hades*, *Inferos* deſignare Sanctus Lucas voluerit, age, rem in meliori lumine collocemus. Quæramus, quam poteſtatem notionemque voci illi ᾅδῃ Lucas, & reliqui Judæi Græce loquentes, olim ſubjicerent, hoc eſt, quid eo nomine intelligerent. Nobiliſſimus Judæorum Hiſtoricus Joſephus id manifeſte nos docebit. Auctor ille eſt Lib. 18. Cap 2. Antiquit. Jud. tres inter Hebræos a multis temporibus exſtitiſſe Sectas, Phariſæorum nempe, Sadducæorum, atque Eſſenorum. De Phariſeos hæc habet: Ἀθάνατόν τε ἰσχὺν ταῖς ψυχαῖς πίστις αὐτοῖς εἶναι, καὶ ὑπὸ χθονὸς δικαιώσεις τε καὶ τιμὰς, οἷς ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιτήδευσις ἐν τῷ βίῳ. *Animas autem immortales eſſe credunt, & ſub terris earum pœnas ac præmia dari, prout virtutis vitiorumve ſtudium illis in vita fuit.* Tum addit, perpetuis carceribus illic improbos conſtringi, piis autem facilem eſſe ad vitam reditum. Phariſæi potiſſima & doctiſſima Judæorum pars erant. Illis eorumque opinionibus populus adhærebat, adhæſit & olim Paulus, ita ut quidquid ad ſolennes precationes, cultumq; divinum attinebat, ſecundum horum interpretationem ac præſcriptum fieri ſoleret. Hanc etiam de immortalitate Animæ ſententiam tuebantur Eſſeni, ſolis Sadducæis contradicentibus, quorum

Digitized by Google

rum & numerus exiguus, & auctoritas contemta. *Sadducæi*, inquit ipse Lucas Act. Apost. XXIII. 8. *dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum*, hoc est mentes humanas a corpore expeditas amplius non vivere. *Pharisæi autem confitentur utraque*. Quare dubitandum non videtur, quin communis Judæorum sententia foret, Animas post corporis mortem in Inferna loca deferri, sive ad requiem, sive ad tormenta. Eo pertinent, quæ de ipsis Judæis habet Tacitus Lib. 5. Hist. *Corpora condere, quam cremare e more Ægyptio. Eademque cura, & de Infernis persuasio*. Status ergo animarum, earumque sedes, uti Josephus testabatur, erat ὑπὸ χθονὸς *sub terra*, atque adeo ἐν ᾅδου *in Inferis*. Clarius sese explicat idem Josephus alibi. De iisdem Sectis loquens Lib. 2. Cap. 12 de Bello Jud. postquam Pharisæis laudata nuper placita tribuit, hæc de Sadducæis subdit: ψυχῆς τε τὴν διαμονὴν, καὶ τὰς καθ' ᾅδου τιμωρίας, καὶ τιμὰς ἀναιροῦσι. *Animæ vero immortalitatem, & in Hade, seu Inferno, vel supplicia vel præmia negant*. En quid Judæis Græce loquentibus esse ᾅδην. Non utique *Sepulcrum*, sed locus Animabus e corpore solutis destinatus, ut ibi vel pœnas vel præmia pro meritis reciperent. Eamdem prorsus Christianorum sententiam fuisse, omnia antiquitatis monumenta testantur. Paulus ipse in Act. Apostolorum Cap. XXIII. cum Pharisæis hac de re se consentire clamabat. Situs erat hic locus ὑπὸ χθονὸς *sub terra*, mirabili plane, & vero, quamquam incognito divinæ potentiæ artificio. Id quoque Christianis persuasum fuit, & aperte ab Apostolo innuitur ad Philipp. 2. 10. quum ait: *Ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum*, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων. Ubi vides καταχθονίους appellari, hoc est *subterraneos*, eam gentem, cujus Animæ in geminis Inferis, piorum nempe ac impiorum, claudebantur.

Ab antiquis mutuati recentiores cum Græci tum Latini significationem istam, vocabulis τοῦ ᾅδου, atque *Inferorum* uti perrexerunt, ut ea quoque loca exprimerent, quibus piorum Animæ post mortem purgandæ detineri ex Orthodoxæ Ecclesiæ Traditione creduntur. Quare non satis recte Græcos Christianos Schismate a nobis sejunctos culpare visus est mihi Thomas Smithus in Epist. *de Græca Ecclesiæ hodierno statu*, ubi illos in *errorem Origenicum de Animabus impiorum ex Inferno tandem liberandis prolapsos* suspicatur, eo quòd in Confessione dogmatica scribant: Βέβαια πολλοὶ δ' ἐκ τῶν ἁμαρτωλῶν (ita illic scriptum lego) ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ ᾅδου, *&c. Certo multi peccatores a vinculis Inferni liberantur*, &c. videlicet, uti subdunt, *propter viventium pia opera & eleemosynas, & Ecclesiæ pro iis fusas orationes, & potissimum propter incruentum Sacrificium*, &c. Non est illic ᾅδης proprie *gehenna*, sive æternus damnatorum locus, sed quidem claustrum illud, quod nos Latini *Purgatorium* appellamus, Græci vero Schismatici nomine quidem negant, at cum Patribus re affirmant. Quod si etiam

etiam pro *gehenna* accipere velis, nihil moramur; adhuc enim apud Græcos ſtare vides Catholicum Dogma de Animabus quibuſdam levium peccatorum reis, & poſt mortem in aliquo tormentorum loco purgandis. Et certe de ſitu eorumdem locorum diſputare adhuc nefas non eſt. Ceterum potuiſſet nobis etiam hanc inurere notam Smithus, quum in Latina quoque Liturgia, quando preces Deo offeruntur pro piis vita functis, dicatur: *Domine Jeſu Chriſte libera animas omnium Fidelium defunctorum de pœnis Inferni*, &c. Verum, uti diximus toties, Orientalibus vox ᾅδης. Occidentalibus vocabulum *Inferi* modo piorum, modo impiorum ergaſtulum poſt mortem ſignificabant, & adhuc ſignificant.

In alterum autem ex his ergaſtulis demerſum poſt mortem fuiſſe *Divitem* illum, cujus Hiſtoriam aut Parabolam refert Chriſtus, ex ipſo Luca diſcimus in Evang. Cap. XVI. 22. *Mortuus eſt autem & dives, & ſepultus eſt in Inferno. Elevans autem oculos ſuos, quum eſſet in tormentis*, &c. Ex omnium conſenſu qui heic memoratur *Infernus* a Sancto Luca, & vocabulo τὸ ᾅδης exprimitur, nihil aliud eſt, quam pœnarum locus, quo impiorum Animæ poſt diſceſſum e vita truduntur. Quare hinc etiam aperte colligitur, quam notionem in auditorum animo excitare ſoleret ea vox *Hades*, quidve per eam ſignificare vellent Judæi Helleniſtæ, & quam vim ipſi tribueret Sanctus Lucas. Sed ne cui ſuccurrat cavillationibus elevare, atque eludere iſtius loci robur, quaſi *Infernus* heic pro *Sepulcro*, aut pro mera hominis ſepultura accipi poſſit, neceſſe eſt animadvertere, hoc in loco non ſatis reſpondere Græcis exemplaribus verſiculos vulgatæ Verſionis, atque inde factum eſſe, ut heic minus aperta ſit Evangeliſtæ mens. At in Græcis hæc ita ſe habent v. 22. Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος, καὶ ἐτάφη. Tum ſequitur v. 23. Καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, &c. Hoc eſt: *Mortuus autem eſt & dives, & ſepultus eſt. Et in Hade, ſeu Inferno, elevans oculos ſuos*, &c. Græca omnia exemplaria in hanc læſionem conſentiunt, tum Clemens Alexandrinus, Origenes, aliique Græci Interpretes. Sic etiam nonnulli Manuſcripti Codices Latini legunt, & Auguſtinus, aliique olim legebant. Accedit, & poſt Græcam in primis audienda eſt, Syriaca Verſio, cujus verba placet afferre. Ita ergo Lucam exprimit Interpres ille, משתנק בשיול עתירא מית ואתקבר : וכו׳. Ideſt: *Dives mortuus eſt, & ſepultus eſt. Et quum cruciaretur in Inferno*. Quanta veneratione digna ſit hæc novi Teſtamenti verſio, Eruditis compertum eſt. Ejus antiquitatem ad Apoſtolicum uſque ævum referre quidam non dubitarunt. Quare *Inferna* impiorum ergaſtula proculdubio apud Sanctum Lucam memorari vides, & per vocem *Hades* ſignificari. Sed aliam inſuper magni momenti rem nos edocet hic idem Syriaci Interpretis locus. Nam quod Lucæ eſt ἐν τῷ ᾅδῃ, Interpreti eſt בשיול *beſciol*, hoc eſt, *Hades*

redditur

redditur per *Scebol*. Illud autem exploratum est, Syriacam hanc Linguam, seu Syro-Chaldæam, Christi & Apostolorum ævo inter Judæos Hierosolymitanos finitimosque etiam populos vernaculam fuisse. Eâdem uti consuerunt Christus ipse, ac Apostoli, quum alloquebantur plebem. Hæc autem, si serio pensentur, maximo sunt argumento, & Christum in ea narratione *Inferos*, seu tormentorum loca per vocem *Scebol* expressisse, & Sanctum Lucam pro Animarum sedibus subterraneis eamdem vocem accepisse tum in laudato Psalmo XV. tum in Petri concione, sequutumque in ea interpretatione fuisse traditionem Judaici populi Syriace loquentis, sicuti in usu vocis *Hades* mentem apertam sequebatur Judæorum Græce loquentium, & Infernas animarum sedes eo vocabulo designantium.

Post quæ necesse est protervus sit Academicorum discipulus, & par infidelibus, non autem Christianus, qui negare pergat, constitutum, creditumque a Sancto Luca descensum Animæ Christi ad Inferos. Itidemque est heic agnoscere consuetam Phereponi confidentiam, qui temere conjunctum Symbolo fuisse ait placitum istud. Talem sententiam nunc nos quærimus, & evidenter expressam reperimus in verbis & mente illius Scriptoris, quem fidum Interpretem Christi atque Apostolorum Interpretem Spiritus Sanctus elegit. Tota Christianorum antiquitas eamdem illic sententiam vidit, & Traditioni consonam statuit, & Gnosticorum, Arianorum, Eunomianorum, ac in primis Apollinaristarum erroribus opposuit. Eo etiam retulit Apostoli verba ad Ephes. IV. 9. ubi Christus dicitur descendisse εἰς κατώτατα, κατώτερα μέρη τῆς γῆς *in infimas seu inferiores partes terræ*, unde & ascendit *captivam ducens captivitatem:* quibus verbis innuit Apostolus, Christum descendisse, non in superficiem terræ, ubi degunt mortales, non in sepulcrum paucis ulnis ab hac superficie remotum, sed in profunda terræ penetralia, unde Sanctorum Animas, quas alibi καταχθονίους appellatas ab ipso Paulo vidimus, eduxit, & in cœlum subinde intulit. Ad eamdem rem Ecclesia docet, pertinere posse alia sacrarum Literarum loca, quæ vicissim dant accipiuntque lucem ex Actorum Cap. 2. & apud Catholicos Polemicæ Theologiæ illustratores occurrunt. At Phereponus, ejusdemque gregis alii, vires Criticæ suæ eruditionis exercent atque exhauriunt in hujus Articuli πάρεργα quædam. De *Doloribus* inferni, quos impiè Christo tribuit Calvinus, & de Inferorum loco, & de vocabulo נפש *nephesc*, seu *anima*, diu sed frustra disputant. Augustinum dictatorio edicto proscindunt, quod *Infernum* in eodem Actorum loco memoratum pro impiorum ergastulo accipiat; alias etiam quæstiones miscent, & fere ubique Patribus antiquis ignorantiæ dicam nullo negotio impingunt; atque, ut mirere magis, antiquissimas has opiniones e Pontificiis tamdem invectas Lightfootus ait (quo judicio videant alii) ut Purgatoria of-

ficina

ficina apud nos ſtatueretur. Sed quantum lubet illic ſibi placeat hoc hominum genus. Noſtrum non eſt hoc pelagus ingredi. Id ſatis eſt Catholicis, quod nullus Patrum Chriſtum ad *Inferos*, hoc eſt, ad inviſibiles poſt corporis mortem Animarum ſedes deſcendiſſe negarit, immo omnes fere cum Latini, tum Græci, cum veteres, tum recentiores affirmarint. Hanc nobis veritatem reique arcem eripere, ut vidimus, Novatores non poſſunt. Ceterum utram Inferorum partem Chriſtus adierit, quidve illic egerit, atque alia hujuſmodi πάρεργα, etiam apud antiquos Patres diſputationis argumenta fuerunt. De his inter eos minime conſtitit; adhuc non ſatis conſtat; ſed omnium conſenſus fuit, Animam Chriſti in *Hadem*, ſeu in *Inferna* penetraſſe. Quare quum Auguſtinus a Pherepono inſimulatur, quod *Inferos* apud Sanctum Lucam, atque in aliis Scripturæ locis memoratos, pro ſubterraneo impiorum domicilio accipere ſemper ſoleat, quum tamen vox *Scebol* id numquam ſignificet: primo reſpondere poſſemus, Syriacum Interpretem, uti nuper animadvertimus, ea voce uti, *Orcum*, ſeu *Tartara*, uti loquitur Sanctus Petrus, ſeu locum pœnarum deſignaturus. Secundo in Thalmudicis Libris, & a Bar Nachmoni, atque ab Aben-Ezra, & in Libro Judaicarum Precum, & ab aliis Rabbinis cum recentibus tum vetuſtiſſimis, *Scebol* non ſolum pro bonorum poſt mortem manſione accipi, ſed etiam pro Gehenna, ſeu Tartaro. Tertio Auguſtinum eam opinionem ita imbuiſſe, ut contrariam tamen haud quaquam aſpernaretur. Immo, uti diximus, aliis in locis a priore ſententia ipſe receſſit. Tamdem Auguſtini placitum nihil continere, quod Chriſti ad Inferos deſcendentis dignitati, naturæ, atque inſtituto repugnet: a quo ſcopulo ſibi non cavit olim Calvinus. Verum in iſto controverſiarum campo non juvat ultra evagari. Multa utrinque dici poſſent; ſed quum in obſcuris verſemur, utrinque demum incerta foret victoria. Nos contenti oſtendiſſe, certam Eccleſiæ, & Patrum, & Traditionis victoriam eſſe, dum in Symbolo a ſepultura Chriſti diſtinguunt ejus ad Inferos deſcenſum, ad alia properamus.

CA-

CAPUT DECIMUM.

Non Apostolica Fide, sed Apostolica Sede legendum in quodam Augustini loco. Phereponi somnia varia heic nobis obtrusa. Alia Auctoritas veritatis, alia jurisdictionis. Quid commune cum ceteris Ecclesiis Catholicis, quid supra ceteras habeat Romana Ecclesia. Eo in loco Augustinus a Pherepono minime intellectus. Episcoporum continuata successio in Cathedra Romana inter Notas veræ Ecclesiæ computata ab Augustino aliisque vetustioribus Sanctis Patribus. Tertullianus ejusdem sententiæ fuit. Consensus & judicium Christiani Populi suum quoque robur habet in controversiis de Religione.

CAtholicam Ecclesiam, solam nempe Religionis veræ custodem atque heredem, Augustinus multis commendat, & Manichæis persuadet in Lib. de utilitate credendi. Cap. XVII. hæc potissimum habet: *Quum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitabimus nos ejus Ecclesiæ condere gremio, quæ usque ad confessionem generis humani, ab Apostolica Sede per successores (successiones* legendum esse arbitror*) Episcoporum, frustra Hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius judicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam Miraculorum majestate, damnatis, culmen Auctoritatis obtinuit?* Perquam suspecta sunt Pherepono verba illa *ab Apostolica Sede; nam sic solebat in Occidente Sedes Romana vocari; cujus Auctoritatem omnibus artibus amplificare conati sunt exscriptores Librorum Ecclesiasticorum Monachi*. Ita scribit Phereponus pag. 597. Animadv. Verum mirari subit, hominem acutum adeo levem infelicemque occasionem arripuisse, qua dum Augustinianos Codices emendandos suspicatur, Apostolicæ Sedis Auctoritatem ac præstantiam suis dictis impeteret. Censet enim, non *ab Apostolica Sede*, sed *ab Apostolica Fide* heic esse legendum. Hujus substitutæ vocis eam rationem ille reddit, quod *primam Auctoritatem Ecclesiæ Christianæ traherent ab Apostolica Fide*; parem enim cum Apostolis sententiam tuebantur. Tum Tertulliani locum e Præscriptionum Libro in hanc rem adfert, quasi revocari in dubium a Christianis tam aperta veritas possit, si epithetum illud *primam* a Pherepono usurpatum excipias, quod explicatione fortassis indigeat. Sed Augustini verbis nulla prorsus adhibenda est emendatio; & inepta est, quam Phereponus proposuit; & ipse Tertullianus Augustini verba rectissime sese habere ostendit.

Totus est Augustinus in eo Libro, ut & Gentilibus, & Hæreticis, & Manichæis potissimum, ostendat, Religionem Catholicam reli-

quis,

quis, si ita appellare licet, Religionibus esse præferendam. Ad hanc veritatem attingendam, brevem præscribit, & commodam, & certam methodum, quæ vel ipsis rudioribus esse, ut ita dicam, possit ad manus. Nimirum Notas quasdam, & *Motiva*, ut ajunt, *credibilitatis* enumerat, quæ uni Christianæ Religioni, Catholicæque Ecclesiæ, conveniunt, ceteris non conveniunt, & ab ipsis quoque imperitis dignosci facile possunt. Quibus ita propositis, vela contrahit, hominemque nondum ab Hæresi ad Catholicam Fidem conversum alloquitur supra laudatis verbis, ubi nonnullas repetit ex iis prærogativis ac Notis, quæ Catholicam Fidem Ecclesiamque supra Hæreticas evidenter commendant, quales sunt, *Confessio generis humani*, *Episcoporum Successio in Cathedra Petri*, *Miracula*, & hujusmodi alia, quæ faciunt, ut credendum sit Catholicorum Ecclesiæ, non autem Hæreticorum. *Apostolica Fides*, quam heic Phereponus excogitat, nihil ad rem fecisset. Nam quotus quisque Hæreticus est, qui *Fidem Apostolicam* sibi non arroget ac tribuat? Se nempe cum Apostolis sentire omnes cum recentiores, tum veteres Hæretici, & vel ipsi pestilentiores dictitant, & persuasum habent. Qua in re etsi omnes toto cœlo fallantur, ab ea tamen opinione vix removeri possunt, ita ut hæc sit omnium maxima inter nos atque Heterodoxos controversia, potius quam aliqua veræ Ecclesiæ prærogativa in omnium oculos incurrens. Quamobrem inepta est, & ab Augustini mente aliena, Phereponi correctio.

Verum, inquit Censor, *si Augustinus de Ecclesia per omnes terras sparsa hæc intellexit, falsum est eam ab Apostolica Sede culmen Auctoritatis obtinuisse; omnes enim norunt, Orientales Ecclesias priores tempore fuisse, nec ullam auctoritatem ab ulla Occidentali trahere voluisse. Si quid Apostolica Sedes habuit Auctoritatis, id promanavit ex communione, quæ ei fuit cum ceteris Ecclesiis Christianis, quæ omnes simul omnem suam potestatem Christo capiti debent.* Tum addit, ne Africanas quidem Ecclesias, tempore Cypriani & ipsius Augustini, Auctoritatem suam Romanæ debere voluisse, quamvis eam forte matrem agnoscerent, ut sat liquet ex contentione cum Stephano, & ex altera de transmarinis Appellationibus. Porro vel hinc intelligere licet, quid livor & odium possint in Criticorum animis. Utique de Ecclesia Catholica hæc scribit Augustinus. In Ecclesia autem Dei per omnes terras diffusa considerari potest duplex *Auctoritas*; altera *Veritatis* & *Sanctitatis*; altera *Jurisdictionis*, & *Regiminis*. Per priorem comparatur Ecclesia Catholica cum tot Hæreticorum & Gentilium gregibus. Veritas enim, & sanctitas ita sunt in Religione & Ecclesiâ Catholicâ, sive universali, ut ipsa non solum *culmen Auctoritatis* merito sibi vendicet supra ceteras Religiones, atque Ecclesias non Catholicas, sed etiam una ipsa vera sit & sancta, reliquæ falsitatis & impie-

tatis

tatis sint officinæ. Per alteram *Auctoritatem* comparari potest una singularis Ecclesia Catholicorum cum altera Ecclesia itidem singulari Catholicorum. *Jurisdictionis* nomine atque *Regiminis* intelligimus potestatem & jus explicandi Literas, dirimendi controversias sive Fidei, sive Morum, conficiendi & ministrandi Sacramenta, constituendæ Disciplinæ, docendæ, & regendæ plebis. Exploratum habemus, postremam istam *Auctoritatem* ab Ecclesiæ capite Christo, tamquam a fonte, per omnes Catholicæ communionis Ecclesias fluere. Quod esse verum non cessat, quamvis illam, non immediate, sed mediate, hoc est per Apostolos, per Successores Petri, per alios Episcopos, atque Ecclesias, emanare in posteros, & in alias Ecclesias dicamus. Et ejus quidem portionem maximam immediate a Deo in Episcopos descendere, Catholici fere omnes fatentur. Ceterum partim ex institutione divina, & ex vi Ordinis Hierarchici, partim ex Disciplinæ legibus, majorem habent *Auctoritatis* portionem Episcopi, quam Presbyteri; & majorem unus Episcopus, aut una Ecclesia, quam alter Episcopus, & altera Ecclesia. In Romanis autem Pontificibus, sicuti legitimis Petri successoribus, maxima & potissima residet Auctoritas, quæ tamen suis finibus & Disciplinæ statutis se circumscribi patitur, neque legitimæ reliquorum Episcoporum *Auctoritati* officere vult, aut quidquam detrahere. Quare a Pontifice Romano, cui non solum honoris, sed etiam potestatis primas cum Christus, tum Catholici omnes detulerunt, ceteræ Ecclesiæ in multis pendent, ejusque *Auctoritati* in multis cedendum & obsequendum noverunt atque fatentur, uti apud Ecclesiæ Patres, ac Theologos amplissime patet.

Phereponus noster, suspicatus Augustinum de *Auctoritate* secundi generis loqui, in meridie cæcutiens, neque Augustinum, neque rem ipsam intellexit. Proinde pro suo ingenio litem excitat aeream inter jura Apostolicæ Sedis, ceterarumque Ecclesiarum; istasque contendit *Auctoritatem* suam ab illa minime trahere. Quod etiam ut ostendat, rationes affert atque exempla, quibus qui moveatur, hebeti ingenio sit, & multa ignoret oportet. Quem enim in finem Orientales, & Africanas Ecclesias homo iste producit, quæ tantum semper Apostolicæ Sedi supra se detulerunt, uti innumera antiquitatis exempla fidem faciunt? Quantum eidem detulerit gloriosus ipse Martyr Cyprianus, constat ex illius Scriptis. Quod si in controversia de Baptismo morigerum sese non præbuit Stephano Romano Pontifici: id fecit, quod alii fecere, ac faciunt, suarum opinionum nimis amantes; sed quo jure, qua laude, tota demum Catholica Ecclesia ostendit, ejus sententiam proscribens. Controversia de *Appellationibus* ad Disciplinæ tribunal deferenda est, hoc est, ad Leges quasdam Ecclesiasticas sive Canones, quibus vel ipsi Romani Pontifices obnoxii sunt. Utcumque autem Africæ Episcopi justa aut injusta per-

sequerentur, plurimæ his de rebus fuere semper, & semper esse possunt controversiæ inter unam & alteram Ecclesiam, adeo ut una inferior Ecclesia causam obtinere potuerit, ac possit contra superiorem Ecclesiam, & contra ipsam Apostolorum Sedem. Porro hujusmodi victoria nihil potest detrahere potiori *Auctoritati*, quam Romana Sedes supra singulas Ecclesias habet. Juvat autem credere, a Pherepono non vigilante ea verba excidisse: *Si quid Apostolica Sedes habuit auctoritatis, id promanavit ex communione, quæ ei fuit cum ceteris Ecclesiis Christianis*. Nam quid istis inconsultius? Si ex hujusmodi communione promanare potuisset *Auctoritas*: quænam Ecclesia Catholicorum vel recens, vel pusilla, immo quis Catholicorum sibi tantum non tribuisset ac tribueret *Auctoritatis*, quantum Apostolicæ Sedi, Romanisque Pontificibus semper fuisse, esse, ac fore apud nos constat? Ubinam vero tum foret Hierarchicus ordo, & *Auctoritatis* diversitas, sive a Christo, sive ab Apostolis, sive ab Ecclesia ipsa, inter Episcopos, & Ecclesias constituta? *Communio cum ceteris Ecclesiis* Catholicis nihil aliud præstat, quam ut Catholicus homo, & Ecclesia singularis, Catholica intra veram Ecclesiam sit, & vinculo Fidei & Caritatis cum reliquis membris uniatur. At illa nihil *Auctoritatis* confert. Aliunde maneat Episcoporum & Ecclesiarum *Auctoritas*, nempe ab institutione Christi, ac Apostolorum, a sacris Ordinibus, a Disciplina. Quidquid autem *Auctoritatis* Apostolica Sedes habet (amplissimam autem habet), ab eo potissimum descendit, qui supra Petrum fundavit Ecclesiam, & ipsi Petro ejusque successoribus pascendum gregem suum dedit, ipsisque primatum in Ecclesia universa concessit.

Sed Phereponus cum ventis pugnat, & nos cogit secum longe ab Augustini mente vagari. Nihil de hujusmodi quæstionibus eo in loco Augustinus habet; idque vel leviter attento Lectori patere continuo poterat. Nam cur Augustinus de *Auctoritate* secundi generis ea occasione loquatur, & jura Ecclesiarum singularium cum Apostolicæ Sedis juribus conferat? Quid hoc ad rem, qua de agebatur? Contra Hæreticos erat prœlium, atque ostendendum fuit, supra quamlibet aliam Religionem & societatem prævalere, culmenque *Auctoritatis* obtinuisse Catholicam Religionem atque Ecclesiam, ita ut dubitare nemo amplius deberet, se istius Religionis & Ecclesiæ gremio condere, ceterisque renuntiare falsis & impiis Religionibus. Nihil heic fecisset illa quæstio, an Apostolicæ Sedi suam *Auctoritatem*, atque jurisdictionem ceteræ singulares Catholicorum Ecclesiæ deberent. Non Ecclesiæ Catholicorum inter se conferendæ erant, sed universalis Catholicorum Ecclesia conferenda erat cum omnium Hæreticorum Ecclesiis. Quamobrem constare facile potest, Augustinum dicentem, Ecclesiam Catholicam *culmen Auctoritatis obtinuisse*, nihil aliud intellexisse, quam *Auctoritatem* primi generis, hoc est, *Auctoritatem Ve-*

tem Veritatis, per quam proculdubio Religio Catholica atque Ecclesia quoslibet Hæreticos post se relinquit, & falsi arguit. Talem *Auctoritatem* ex asse possidet quæcumque Catholica Ecclesia, neque ejus partem potiorem una sibi tribuit, quam altera. Non enim magis Orthodoxus est Romanus Pontifex, quam quilibet alius Episcopus, aut etiam quilibet alius homunculus, dum tamen & isti cum Ecclesia Catholica sentiant, & cum ipsa communionem servent. Neque proprie *Auctoritatem* istam ab *Apostolica Sede* trahunt reliquæ Catholicorum Ecclesiæ, multoque minus ipsamet Ecclesia universalis, in qua est ipse Romanus Pontifex; sed a Christo, sed a Revelatione divina, quæ certos nos facit, ab una Religione & Ecclesia Catholica Veritatem stare, errorem vero a ceteris societatibus, quæ sibi nomen Religionis usurpant.

Quid ergo Augustinus innuere voluit, quum dixit, Ecclesiam ab Apostolica Sede *culmen Auctoritatis* obtinuisse? Ad cognoscendam veram Christi Ecclesiam, de qua sæpe disputatum est, & adhuc disputatur adversus Hæreticos, ea semper Nota præter alias præsto fuit, ac erit, legitima videlicet in Ecclesiis Catholicis *Episcoporum successio* ab Apostolis ad ea usque tempora, quibus disputatur. Atquandoquidem Romana Sedes ceteris antistat, suamque originem sine dubitatione ducit ab Apostolorum Principibus: hinc Episcoporum in Romana Sede *successio* potissimum consideratur, & pro veræ Ecclesiæ Nota accipi consuevit. Quei enim vera sit Christi Ecclesia, quæ nullos, aut non veros habet Pastores, & Episcopos? Illi autem certe falsi & illegitimi Pastores sunt, qui a nemine idoneo Pastore aut ordinationem, aut missionem, aut successionem trahunt, qui non intrarunt per ostium, neque ad Apostolos per legitimam genealogiam referre possunt potestatem, quam usurparunt. Contra nihil vel apud veteres evidentius erat, quam Apostolicæ Sedis Antistites ab Apostolis per legitimam successionem atque ordinationem descendere; quare in Romana Ecclesia manifeste aderat ea veræ Ecclesiæ Nota, quæ olim desiderabatur in omnibus Hæreticorum conventiculis, & adhuc desideratur in Hæreticis nostrorum temporum. Cum Apostolica Sede reliquæ Ecclesiæ Catholicæ tum doctrinæ tum Sacramentorum communionem servabant. Omnes autem simul conficiebant Ecclesiam Catholicam, sive universalem, veram Christi sponsam, cujus veras & evidentes notas ne Hæretici quidem poterant negare.

En igitur quod Augustinus ait: Dubitabimus ne ejus Ecclesiæ atque ejus Religionis nos condere gremio, in qua tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videmus? quam totus terrarum orbis secundum Christi promissa confitetur? quæ cum Apostolica Sede semper consensit, atque consentit, legitimamque Episcoporum successionem in Cathedra Petri manifestissime ostendit; & quæ Hæreticis, partim plebis ipsius judicio, partim Conciliorum

 gravi-

gravitate, partim etiam miraculorum majestate, damnatis, *culmen Auctoritatis*, hoc est *Auctoritatem veritatis*, supra ceteras hominum societates obtinuit? Quod heic Augustinus habet, aliis in locis habet, ut mirum sit Pherepонum tam supine heic egisse. In Lib. contra Epistolam fundamenti Cap. 4. ita ille scribit: *In Ecclesiæ Catholicæ gremio me justissime tenet ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum.* In Ep. 165. nunc 53. contra Donatistas, *Si*, inquit, *ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius & vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam? Petro enim successit Linus, Lino Clemens*, &c. Et in Psalmo contra partem Donati: *Numerate*, ait, *Sacerdotes vel ab ipsa Petri Sede, & in ordine illo Patrum quis cui successit videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ*. Augustino præiverant in hocce argumenti genere non solum Optatus Milevitanus, & Epiphanius Augustini æqualis, sed vetustissimus etiam Irenæus, qui Hæreticis frustra solicitatis, ut originem Ecclesiarum suarum, successionemque Episcoporum ab Apostolis ostenderent, Romanæ postea Ecclesiæ Antistites numerant ab Apostolo Petro ad sua usque tempora legitime alterum alteri succedentes.

Sed quando placuit Pherepono Tertullianum huc advocare, hic ipse antiquissimus Scriptor Augustinum explicet. Inquit ille in Lib. de Præscript. Cap. 32. *Edant ergo Hæretici origines Ecclesiarum suarum. Evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt: sicut Smyrnæorum Ecclesia Polycarpum ab Johanne conlocatum refert: sicut Romanorum, Clementem a Petro ordinatum itidem &c. Confingant tale aliquid Hæretici.* Videat igitur Lector, quam nulla necessitate, nullaque ratione Pheréponus illum Augustini locum per se clarissimum, & cum tota antiquitate, immo cum aliis Augustini locis consentientem, sibi corrigendum sumserit. Animadvertat etiam velim, Romanam Ecclesiam alibi, hoc est, in Epist. 104. nunc 191. & 105. nunc 194. antonomastice appellari *Apostolicam Sedem*. Ceterum modestus hic Censor non ita sibi fidit, ut hujusmodi telum sibi a nullo eripiendum esse arbitretur. Quare pugnam & arma mutat adversus ipsam Apostolicam Sedem. *Quod si* (demum addit) *Augustinus omnino scripserit* Apostolicam Sedem; *voluit Manichæos Afros adducere ad Ecclesiam Catholicam Africanam, quę consentiebat cum Sede Romana. Sed id argumentum levius; nam quis promiserat Ecclesiis Apostolicis, numquam eas a Christi doctrina aberraturas? Nemo*. Si petatur, an omnibus Ecclesiis Apostolicis quisquam

quisquam singillatim promiserit immunitatem ab erroribus in doctrina Christi, nos quoque respondebimus: Nemo. Et hanc veritatem non arbitror Augustinum expectasse, ut nostris temporibus a Pherepono edoceretur. Sin autem quæratur, an eamdem immunitatem pollicitus quisquam fuerit Apostolicæ Sedi Romanæ: non est hujus loci illa quæstio. Adhuc enim extra chorum saltat Phereponus, & controversiæ statum ignorat. Non, inquam, ab Augustino tum quærebatur, an ex præcipuo Christi munere Apostolica Romana Sedes a Doctrina veræ Fidei numquam aberratura fuisset ac esset. Ostendebat ille, Catholicam Ecclesiam esse verum Christi ovile, quod omnes in eam Notæ concurrerent, per quas vel ab imperita plebe dignosci potest vera Christi Ecclesia. Ex his Notis ea conspicua fuit, quod Hæreticis legitima Episcoporum successio ab Apostolis usque non esset; contra esset Ecclesiæ Catholicæ, uti constabat exemplo Apostolicæ Sedis, quacum reliquæ omnes Ecclesiæ Catholicæ sentiebant atque communicabant, tamquam cum unitatis centro, & Ecclesiarum omnium Principe Ecclesia. Ecclesiæ itaque Catholicæ omnes (inter quas Apostolica Sedes præcipuis prærogativis eminebat), non hac solum Nota, sed aliis etiam veræ Ecclesiæ Notis instructæ, eam Catholicam Ecclesiam conflabant, & aperte indicabant, in quâ unâ est veritas atque hereditas Christi, & contra quam Inferorum portæ numquam prævalebunt. His Notis destitutæ Hæreticorum Ecclesiæ, nonnisi officinæ mendacii appellandæ fuerunt.

Porro Phereponus, cujus plurimum interest suum Hæreticis impertiri patrocinium, tamquam levia argumenta comtemnit Judicium plebis, Conciliorum gravitatem, & Miraculorum majestatem, quibus Augustinus ait damnatos fuisse Hæreticos. Concilia enim (ut ipse nos monet) & plebis consensus, *tam falsis favere possunt, quam veris*. Quod est ad consensum judiciumque Christiani populi, si cum gravibus quibusdam circumstantiis & qualitatibus conjungatur, firmissimum etiam potest esse veræ doctrinæ, germanæque Traditionis, indicium. Quum nempe quispiam in Ecclesia Dei nova & inaudita Dogmata venditare incipit, quæ ipsemet populus contraria deprehendit sententiis a Majoribus acceptis, & omnium consensione dudum sacratis. Tunc a Doctrina Christi & Apostolorum abhorrere nupera illa inventa, plurimum persuadet populorum ipsorum consensus eadem execrantium, eorumque propolas una voce damnantium. Nisi enim populus Christianus aliqua nova superstitione imbutus demonstretur (quod vix generaliter accidere potest): illum per se antiquitatis, veterisque Traditionis tenacissimum, & novitati infensum esse, quotidiana experientia docet. Vix Paulus Samosatenus pestilentissimam suam Hæresim exeruit, quum Antiochenus populus in ipsum ejusque insaniam exarsit;

neque enim sentire non poterat, quantum ab antiqua & communi Christi doctrina, sibi a primis annis tradita, abesset Samosateni fermentum. Quid autem est, quod in Arii quoque & Nestorii sententiam consentire nolebat Christianum vulgus, immo eamdem aversabatur atque damnabat, quamquam multos e suis Pastoribus in adversis castris militare videret, nisi quia menti omnium insidebat aliud ab Ariano ac Nestoriano Dogma, & alia omnino contraria Traditio? Cur concoquere initio Christiana plebs minime potuisset hominum illorum doctrinam, si eam a Pastoribus dudum antea accepisset atque imbibisset, tamquam Orthodoxæ Fidei & veritati conformem? Certe Ariana labe infecti Episcopi errorem dissimulare & fraudibus obtegere cogebantur, ne fidelium animos a se abalienarent, unde celebre illud Hilarii dictum, *sanctiores fuisse aures plebis, quam corda Sacerdotum:* quæ verba etiam a Hieronymo repetuntur contra Joannem Hierosolymitanum. In his igitur casibus a judicio & consensu Christiani populi maximum pondus accedit Hæreticorum damnationi. Ad Concilia Catholicorum, quod attinet, jam vidimus, quanta sit, si rite habeantur, eorum auctoritas adversus Hæreticos, quum potissimum generalia sunt, & universam Ecclesiam repræsentant, quam stabilem æternum futuram, & numquam in vera doctrina erraturam apertissime pollicitus est Christus. Hæc Augustino memorantur; hæc veris favere possunt, non falsis. Sed Phereponus & Hæretici nullos in rebus Fidei Judices amant, nam quum eruditionem tantum suam, & sacras Literas in his rebus judices volunt, suum simul arbitrium fallacemque intellectum judices volunt. Eruditio est ipsis fere Hæreticis, adeo inter se discordibus; est & Catholicis. Sacras Literas in suam sententiam quisque interpretatur, hominumque infirmitate, atque malitiâ, possunt hi soli judices tam veris favere, quam falsis. Proinde judices alii necessarii sunt Ecclesiæ Dei ad puritatem, veritatem, atque unionem doctrinæ tuendam. Nisi alios Judices Christus dedisset, minus quam ipsi homines, hominum & rerum publicarum Legislatores, suæ Ecclesiæ cavisset; minus prospexisset novi fœderis, quam veteris regimini. Quod si temerarius & demens foret, qui ideo in humanis rebus civilibusque controversiis Judicem quemvis detrectaret, quod omnis humanus Judex tam veris favere possit, quam falsis: quanto gravius delinquet ille, qui acquiescere suo potius judicio velit in æternæ salutis negotio, quam Catholicorum Conciliis rite habitis, aliisque legitimis Ecclesiæ Judicibus a Christo constitutis, quibus adfuturum esse Spiritum Veritatis ad finem usque mundi Christus ipse nos docuit?

CA-

CAPUT UNDECIMUM.

Miracula in Ecclesia Dei patrata, a Novatoribus, & a Pherepono in dubium revocantur. Excessus prudenti Catholico fugiendi in iis credendis. Miracula quædam certissima fuere. Stratagemata & fucus inique appellantur a Pherepono, cujus Sophismata in hanc rem exploduntur. Augustinus mendacio infensissimus; & Phereponi calumnia contrarium insinuantis. Nulla impostura nota, & omnia veritatis signa confluunt in Miracula ab Ambrosio & Augustino narrata. Cæci Mediolanensis sanati ad Reliquias Sanctorum Gervasii & Protasii Historia expeditur ab aereis Phereponi objectionibus. Ambrosius in ea narratione fide dignissimus. Dæmones ab obsessis corporibus revera depulsi. Pherepomus sacras Literas per latus oppugnat.

MIraculorum quoque majestate damnatos Hæreticos Augustinus ait. At ista pariter pro nihilo Phereponus ducit. En potentissimam rationem, cur ea Criticus noster exsibilet. *Hæc*, inquit, *illo ævo stratagemata erant Ecclesiastica, quibus plebeculæ fucus fiebat*. Ingeniosam professo methodum, qua se ab adversariis cito litigator expediat. Quando rationes urgent, nullusque alius exitus datur, facta ipsa, quamquam luce clariora, negantur. Inficiari non audebat Phereponus, quin solidissimum Veritatis rectæque Fidei argumentum sint Miracula; non enim Deus pro errore mirabilia operatur, utpote qui decipere nos neque possit, neque velit. Catholica Ecclesia Miraculis etiam (quod Hæreticis non contingebat) suam Fidem tuebatur. Ergo ab Hæreticorum patronis res ipsa neganda fuit. Et ut quidem nihil dissimulem, non unus est Phereponus, qui Ecclesiæ Catholicæ Miraculis fidem detrahere conetur. Socios in eo studio habet, quotquot a Catholicorum communione discesserunt. Neque hunc unum locum elegit ille, quo Miraculis, & Augustino Miracula proferenti, ac memoranti, litem intenderet. Aliis in locis idem præstitit Phereponus, neque ullam abire passus est factam ab Augustino Miraculorum mentionem, quam non irrideat aut carpat. Immo vir, cetera imitari solitus Erasmum suum, præterquam in sarcasmis, Comicoque genio, frenos tamen severitatis tum excutit, quum ventum est ad Sermonem Augustini 322. quo Pauli cujusdam ejusq; sororis curatio narratur ad Sancti Stephani Reliquias. Ex hujusmodi narratione Comœdiam Ecclesiasticam conflavit lepidus Censor, eamq; in suos Actus partitus est, tantumq; sibi postea propter ejus fabulæ inventionem placuit, ut suas in Augustinum Animadversiones in Bibliotheca selecta ipse recensens, vix a sibi plaudendo temperare potuerit.

Digitized by Google

Quæ sit prudentum Catholicorum sententia de Miraculis, primo videamus. Fuerunt, ac æternum erunt in verâ Ecclesiâ Dei Miracula vera, quæ Deus operatur per Sanctos suos. Si ista cum aliis veræ Religionis atque Ecclesiæ Notis conjungantur, Orthodoxæ Fidei sunt fidissimi testes. At neque fidelibus exigenda sunt, sive quærenda; non enim amplius iis indiget vera Fides & Ecclesia, ut suam veritatem ostendat. Neque supranaturali Fide ullum credere cogimur ex iis Miraculis, quæ extra Canonicas Scripturas ab Historicis, sanctissimisque etiam viris referuntur. In hoc autem negotio duplex animadverti potest excessus: alter eorum, qui nimis multa, alter eorum, qui nimis pauca credunt. Judicio illi, temeritate isti peccant. Nam exploratum est, fuisse olim, & adhuc esse, immo eorum sobolem diu duraturam, qui Miracula confinxere, sive pravum, sive bonum in finem; aliosque plures fuisse, qui sine ullo criterio atque indiscriminatim tam veris quam fictis mirabilibus adjunxere fidem, eaque ad posteros bona fide transmiserunt. Tum crimini, tum nimiæ credulitati isti, se perpetuo opposuere Sancti Patres, Romani Pontifices, Concilia sacra, & Ecclesia universa Danielis exemplo. Veritas enim falsitate ad sui tutelam non eget; & falsa facere possunt, ut apud suspiciosos homines auctoritatem vera quoque deperdant. *Numquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?* ajebat sanctus vir Job, XIII. 7. Sed & alter excessus est, ideo veris negare fidem, quia falsis deprehenduntur immixta; & æque stultum est nimis pauca, immo nulla credere certa. Si in alterutram partem peccandum est, pietas & prudentia poscit, ut potius periculo nos exponamus facta credendi, quam vera negandi. Interim judicio Critico heic opus est, & expendenda sunt omnia, ut quantum fieri potest, Miracula germana a spuriis, certa ab incertis, vera a falsis distinguantur. Proinde heic quoque præceptum Apostoli valet 1. ad Thess. V. 21. *Omnia probate: quod bonum est, tenete. Ab omni specie mala abstinete vos.*

Accedat nunc Phereponus, & dicat, suspecta sibi & conficta videri, quæcumque Miracula Catholicorum parte narrantur. In alterum sane excessum se ille præcipitem dabit, priore pejorem, qui & facile ad irreligionem auditores agat, & ab ipsis severioris Criticæ legibus improbetur. In primis enim quis adeo desipit, ut omnem Religionem suspectam habeat, & ab hominibus excogitatam putet, quod inter tot Religiones pleræque sint hominum commenta, immo præter unam omnes adulterinæ sint atque corruptæ, & non facile sit multis veram a falsis discernere? Quis omnia antiquitatis monumenta, quis omnia facta, quæ in Historiis cum profanis tum Ecclesiasticis narrantur, pro mendaciis habeat, quod multa iis immixta sint dubia, conficta, & falsa? Recta itaque

Ra-

Ratio nos docet, non ideo omnes Miraculorum narrationes explodendas esse, quod quædam, immo complures inter ipsas suspicionem falsitatis ingerant. Deinde veræ Ecclesiæ cultoribus spem & facultatem etiam Miracula patrandi, quoties Dei gloria posceret, a Christo ipso relictam fuisse, testis est Sanctus Marcus XVI. 17. *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo Dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent*, &c. ut alia Evangeliorum loca prætercam. Hæc & alia mirabilia per servos suos, & per omne subinde ævum, reipsa operatum fuisse Deum, docti, pii, oculati viri testantur. Quid igitur causæ esse potest, quare in dubium revocemus, immo irrideamus, sine ullo discrimine, quæcumque Miracula a Catholicis facta narrantur? *Stratagemata*, inquit Phereponus, *hæc erant Ecclesiastica, quibus plebeculæ fucus fiebat*. In Notis vero ad Lib. 9. Cap. 7. Conf. Aug. ubi refertur Inventio corporum Sanctorum Protasii & Gervasii, ita is loquitur: *Si hæc, aliæque hujusmodi inventiones sanctorum cadaverum, non fuissent conjunctæ cum ingenti lucro, ac emolumento eorum, qui ea effoderunt; multi, qui callidorum hominum figmenta hæc credunt ad plebeculam in officio continendam, fidem eis non facile detraherent*. Tum animadvertit, ex hac inventione auctam existimationem auctoritatemque Ambrosii, & Arianos eorumque patronam Justinam Augustam his Miraculis fuisse repressos. In Notis etiam ad Epistolam 78. Sancti Augustini pag 492. eadem recinit, ac ait: *Ne quid mentiar, quanta mihi facta est fides de Miraculis Christi & Apostolorum, quæ omnia veritatis indicia comitantur; tanta est de recentioribus diffidentia, quum præsertim superstitioni, & lucro, multo magis quam veræ virtuti propagandæ, ea serviisse videam*. Paria habet pag. 594. Animadv. ad Lib. 22. Cap. 8. de Civ. Dei.

Potissima itaque ratio, cur Miracula ista Pherepono, ejusque gregariis, suspecta sint, & imposturis accenseantur, ea est, quod non sine ingenti lucro atque emolumento Auctorum fierent. Verum, si tanta vis huic argumento inest, quantam opinatur Phereponus, videat ille, quei a suspicione falsi vindicare jam possit tot Miracula, quæ in Libris Canonicis, & veteris potissimum Testamenti, habentur. Vix ullum ex iis dabit ille, quod in aliquam utilitatem cedere non potuerit sive Auctorum, sive Historicorum: quum si non aliud, existimatio atque auctoritas cresceret aut ea patrantibus, aut ea pro sua Religione narrantibus. Et quis infidelis, Phereponiano ingenio, ejusque Critica armatus, bellum iis quoque Miraculis intendere, & aut imposturæ ac impiorum stratagematum arguere non possit eorum Auctores, aut mendacii nimiæve credulitatis eorum Scriptores? Quantum vult ille clamet, se in *Christi, & Apostolorum Miraculis omnia veritatis indicia* reperire: impedire non poterit, quin & in iis, & præcipue in narrationibus mirabilium antiquæ Legis, fraudem Eth-

nicus

nicus suspicetur, ubi legitimum suspicandæ fraudis argumentum præbeant emolumenti quæsiti, existimationis, & gloriæ aucupandæ indicia, sive suspiciones. Equidem nolo vel uno exemplo iniquam incredulorum & perditorum hominum causam juvare; sed quei Phereponus non juvet suis incautis nimiumque audacibus argumentationibus, non video. Si ergo Phereponus Christianus est, a Christianorum Miraculis improbandis abstineat eâ solâ temeritatis plenâ ratione, quod ista in lucrum, aliaque emolumenta Sacerdotum vergerent. Non patitur honestas & ratio, ut sine magna causa alienam famam atque conscientiam, tanti criminis, tantæque ignominiæ nota aut superstitione aspergamus. Quanto autem minus in Ambrosium & Augustinum (quos solos nominatim Phereponus heic insectatur, & nos tueri solos volumus) temeraria ista suspicio cadere potest? Gravissimi ac sapientissimi viri erant. Certabat in iis cum pietate eruditio. Ignorare non poterant, quantum flagitium in oculis Dei foret, quantum Religioni periculum adduceret, imposturis operam dare, & mentiri, & fallere populos, quamquam pro vera doctrina confirmanda id fieret. Quæ veri similitudo, ipsos adhuc navasse fraudibus, & dedita opera gregem sibi a Deo creditum fictis alerent prodigiis in tanta luce veritatis?

Heic tamen nos interpellat Phereponus, & pag. 559. Animadv. significat nobis, *mendacii tam inimicum non fuisse Augustinum, quam volebat videri*. Quam thesim statuit ille, postquam magna confidentiâ in deteriorem partem accepit quædam Augustini verba, laudantis in Enchiridio Cap. XXI. *benevolentiam*, non autem damnantis *fallaciam eorum, qui pro salute hominis mentiuntur*. Ad quæ Censor ita scribit: *Videtur Augustinus loqui de salute æterna, ad quam nonnullis conciliandam multi tunc temporis mentiebantur, innumeris Miraculis confictis, cum, ut dicebant, dumtaxat in finem, ut infideles ad fidem adducerentur. Eos non laudat Augustinus, sed facile iis ignoscit: quod frequens, ut quidem videtur, malum esset inter Ecclesiasticos homines illius ævi*. At patiatur Phereponus, nos hæc appellare, modesto plane vocabulo, interpretationes hominis parum attente legentis, atque scribentis. Temporariam hominis *salutem*, non autem *æternam* heic intelligit Augustinus. Si hanc, ut Phereponus suspicatur, designare ille voluisset, non *pro salute hominis*, *sed pro salute Heretici*, *aut Hæreticorum*, aut *Infidelium* dixisset, aut saltem non omisisset *salutem* appellare *æternam*. Aperte vero de mortali vita aliorum servanda se heic agere Augustinus innuit, quum utatur exemplo adulterii, quod peccatum esse non definit, *quamquam aliqua, nisi ad hoc ei consentiatur, appareat amando moritura*, ut ostendat, ne mendacium quidem licere, *quamquam pro salute quorumdam mentiamur*. Hæc autem concinunt cum iis, quæ de servanda hominis vita per mendacium habet

vir

vir sanctus in Lib. de Mendacio Cap. XIII. Deinde quis ex istis aliisve Augustini verbis, nisi reclamante ratione, argumentari possit, Augustinum tam inimicum non fuisse *mendacii*, quam volebat videri? Nemo se *mendaciis* Augustino magis infensum prodidit, nemo doctius ipso, nemo acrius, nemo religiosius *mendacia* insectatus fuit, & peccata esse demonstravit, uti ejus Libri omnino testantur. Et quod spectat ad *Mendacia*, quæ ut Infideles ad Fidem adducerentur, tolerabilia visa fuisse Augustino Phereponus sibi persuadet: eadem ipsa Augustinus aperte execratus est, & fugienda suasit. In Lib. contra Mendacium Cap. I. *Quid est aliud*, inquit, *mentiamur, ut Hereticos mendaces ad veritatem adducamus, nisi faciamus mala, ut veniant bona?* Tum toto Libro id unum satagit, ut ostendat, nefas esse mentiri, quo consulatur æternæ hominum saluti. Immo omnium mendaciorum ea statuit esse gravissima, quæ pro Religione, & in Religione fiunt. *Viderint*, inquit Cap. 18. *assertores defensoresque Mendacii* (res illi cum Priscillianistis erat) *quale genus vel qualia genera mentiendi eos justificare delectet. Saltem in Dei cultu concedant non esse mentiendum; saltem ubi Dei nomen, ubi Deus testis, ubi Dei sacramentum interponitur, ubi de divina Religione sermo promittitur, sive conseritur: nemo mentiatur, nemo laudet, nemo doceat, & præcipiat, nemo justum dicat esse mendacium*. Eamdem doctrinam in altero Opere de Mendacio non minus dilucide ac nervose tradit, Cap. 10. ostendens, in rebus Fidei locum esse non debere mendacio; & præter cetera hæc habet: *A doctrina Religionis atque ab eis omnino enuntiationibus, quæ propter doctrinam Religionis enuntiantur, quum illa docetur, & discitur, omnia penitus mendacia removenda sunt. Nec ulla omnino causa inveniri posse credatur, cur in rebus talibus mentiendum sit, quando nec ideo in ea doctrina mentiendum est, ut ad eam ipsam quisque facilius perducatur. Fracta enim vel leviter diminuta auctoritate veritatis, omnia dubia remanebunt.*

Quam vellem, hæc potius tam clara tam aperta considerasset Phereponus, ut quæ vera fuisset Augustini sententia, sibi constaret, quam in dubiis illius verbis alienissimam ab Augustino doctrinam exquisiisset. Infra vero Cap. XIV. recenset sanctus Doctor varia *mendaciorum* genera, omniumque gravissimum vocat, quod Religioni obest. *Primum est ad evitandum capitale mendacium* (sunt ejus verba) *longeque fugiendum, quod fit in Doctrina Religionis, ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci*. Et Cap. XXI. idem repetit inquiens: *Ad sempiternam salutem nullus ducendus est opitulante mendacio. Non enim malis convertentium moribus ad bonos mores convertendus est*. En pura, en germana Augustini dogmata. Ita discipulus sentiebat; quin idem senserit & Ambrosius illius Magister, non est dubitandum. Quare si velimus, tantos viros Miracula confinxisse, &

qui-

quidem in lucrum ac utilitatem propriam, quo nihil turpius excogitari potest: necesse est, ipsos mortalium & Christianorum perditissimos, & hypocritas, & Religionis in speciem tantummodo cultores prius credere. Hæc enim universa nomina in eos conveniunt, qui tantum pro Religione studium præ se ferentes, nihil postea pensi habebant, mendaciis & imposturis operam dare, idque in sui commodum ac utilitatem facere, & Religionem præsentissimo periculo exponere, & fallere populos, ac ad Superstitionem adducere, & nulla deinde ad errores populi a se corrupti auferendos, fraudis ac pœnitentiæ suæ vestigia relinquere, & quidem pro crimine, quod ipsi certe non ignorabant capitale, plebique perniciosissimum, sibique a Deo sine publica pœnitentia minime condonandum. Verum quis ex meris tantum suspicionibus fallacibusque conjecturis tam abominanda ac inusitata opinetur de viris, quos nulla non admirata est ætas, doctrinâ pariter ac solidissimis virtutibus, & sanctissimo potissimum Religionis zelo, conspicuos atque spectatissimos? Quænam Criticæ Leges iniquissimis hujusmodi opinionibus faveat, equidem non video. Immo totus Criticorum chorus clamet, incredibile plane esse, hoc hominum gravissimorum genus in ea vitia deflexisse, atque ad eas artes se contulisse, quibus hominum deterrimi impie sibi lucrum comparant & Religionem produnt. Numquid vero hisce dolis indigebat Ambrosius, ad *plebeculam in officio continendam*, uti Phereponus ait? Ab ore Ambrosii totus populus Mediolanensis pendebat, seque paratissimum ad dandum pro Fide Majorum servanda jugulum non semel ostenderat. Multoque minus ad auctoritatem, atque existimationem suam, Fidemque Catholicam protegendam, atque augendam hæc figmenta sibi concinnanda censuit Ambrosius, quum tanta existimatio atque auctoritas illi esset, ut ei propterea apud Imperatorem invidiam quotidie facere non cessarent Ariani. Deinde vir intrepidus, & invictâ constantiâ celebris, & mori, quam fœdari, toties paratus, ut sese atque Ecclesiam florentissimam minis Hæreticorum eriperet, ad execrandum illud stratagema numquam confugere sustinuisset.

Accedit, quod Miracula ab Ambrosio atque Augustino memorata nullas imposturæ notas secum adferunt; immo tot habent veritatis indicia, ut quando ea falsi postulare aut suspicari liceat, nihil certi jam supersit in humana divinaque Historia, nihil quod fraudem & mendacium redolere non possit. Divino monitu revelata sunt Ambrosio sacra corpora Gervasii ac Protasii: Jussit ille in media Basilica ante cancellos Sanctorum Felicis atque Naboris eruderari terram, formidantibus Clericis, ne spes Ambrosii frustraretur. Signa Martyribus convenientia apparuerunt; deinde ipsa Martyrum ossa, & sanguinis plurimum in ipso tumulo. Quum sacra pignora transferrentur, cæcus *Civitati Mediolanensi* notissimus visum, debiles non pauci sa-

ei salutem, ad contactum sanctarum vestium recuperarunt, pulsique Dæmones de multorum corporibus. Tota legatur Epistola Ambrosii 22. ad Marcellinam sororem Classe I. & ubi affectus absint, nihil a stratagemate ac fraude remotius apparebit, contra quam Censori videatur. Ceterum non dissimulabo, Arianos tum temporis adeo evidenti luce perculsos, eo statim confugisse, ut & Martyres & Miracula negarent. Facile valuit apud nostrorum temporum Novatores eorum calumnia, quum nempe statutum fuit sanctorum Reliquiis denuntiare bellum. Multo plus etiam valuit apud Phereponum, qui Arianos ipsos eorumque dogmata sibi cordi plurimum esse non semel prodidit. Sed juvat heic tantisper immorari, dum aliqua saltem ex parte palam fiat, quam sine ratione ac pudore nunc instauretur vetusta ejusmodi cantio.

Protasii & Gervasii Martyrum ut nomina, ita etiam sepulcra incognita erant, in tantum ut supra ipsorum sepulcra ambularent omnes, qui vellent ad cancellos Sanctorum Naboris & Felicis pervenire. Utor verbis Paulini illius, qui Ambrosii Vitam memoriæ prodidit, & oculatus omnium testis fuit. Illic ergo reperta sunt sacra corpora, ubi fraus præcedere nisi difficillime non potuit. Nam quis loci superficiem non noverat, ac sæpe vestigiis terebat? quis dum eruderari terram cerneret, signa aliqua imposturæ non collegisset? Clero ac populo præsente peracta sunt omnia. Subsecuta deinde Miracula Ambrosius his refert verbis, concionem ad populum habens: *Cognovistis, immo vidistis ipsi multos a Dæmoniis purgatos; plurimos etiam, ubi vestem sanctorum manibus contigerunt, iis, quibus laborabant, debilitatibus absolutos: reparata vetusti temporis Miracula, quo se per adventum Domini Jesu gratia terris major infuderat; umbrâ quadam sanctorum corporum plerosque sanatos cernitis*. Si quid sinceritatis ac bonæ fidei est, videat Phereponus, quei negare ista possit. Oculis suis Mediolanensis Populus viderat tot ægros ac debiles pristinæ saluti divinitus restitutos. Fidentissime id palam Ambrosius repetit. Quis credat, hæc omnia commenta, fraudes, ac illusiones fuisse? Num adeo stupidi ac bardi tum fuere populi, ut sibi hæc obtrudi paterentur, & suosmet oculos Miraculorum & curationum testes appellari audirent, quæ tamen ipsi nequaquam aspexissent? Num impudens adeo Episcopus, ut tanta securitate coram tot testibus appellatis rem invisam visam pronuntiaret? Ceteris autem curationibus præstitit, ac illustrior fuit, uti dicebam, ab homine Urbi amplissimæ notissimo depulsa cæcitas. Quum sacra Martyrum corpora (utar Augustini testis oculati verbis Lib. 9. Cap. 7. Conf.) *propalata & effossa digno cum honore transferrentur ad Ambrosianam Basilicam, non solum quos immundi vexabant spiritus confessis eisdem Dæmonibus sanabantur, verum etiam quidam plures annos cæcus civis, Civitatique notissimus, quum populi tumultuantis lætitiæ causam quæsisset, atque*

au-

audisset, *exilivit*, *eoque se ut duceret*, *suum ducem rogavit*. *Quo perductus*, *impetravit admitti*, *ut sudario tangeret pheretrum*. *Quod ubi fecit*, *atque admovit oculis*, *confestim aperti sunt*. Eadem repetit Aug. Lib. 22. Cap. 8. de Civ. Dei, illudque Miraculum ait *ad multorum notitiam potuisse pervenire*, *quia & grandis est Civitas*, *& ibi erat tunc Imperator*, *& immenso populo teste res gesta est*, *concurrente ad corpora Martyrum Protasii & Gervasii*. Vide & Lib. de Unit. Eccl. Cap. 17. At Ariani cæcum illuminatum negabant. Nempe homines in Catholicam Ecclesiam odio internecino excæcati, homines pauci numero præ immani Catholicorum testium multitudine, homines plerique in Urbe Mediolanensi hospites, illuc ab Ariana Augusta perducti, qui cæcum hominem nequaquam, aut non satis perspectum habebant. Contra Catholici innumeri, Civesque Mediolanenses, tot annos antea hominem probe agnoverant, viderant, aluerant cæcum, & luce ad Martyrum corpora repente donatum cognoscebant, videbant, affirmabant. Utri quæso parti fides adjungenda? Umquamne credibile sit, tantum Populum, per tot annos, eâque potissimum occasione fuisse deceptum, ac tamdiu credidisse aut cæcum, qui non erat, aut ei restituta lumina, quæ clausa tenebrisque obsita adhuc erant? Si hæc devorare queunt Hæretici, nescio quid in posterum credibile non sit, immo nescio quid amplius credendum sit.

Porro audiamus, quam nervose ac sapienter invidentiam Arianorum, & renovatam nunc calumniam Ambrosius ipse jam tum repulerit in laudata Epistola 22. Classe I. olim 54. *Negant*, inquit, *cæcum illuminatum*; *sed ille non negat se sanatum*. *Ille dicit*: *Video*, *qui non videbam*. *Ille dicit*; *Cæcus esse desivi*; *& probat facto*. *Isti beneficium negant*, *qui factum negare non possunt*. *Notus homo est*, *publicis*, *quum valeret*, *mancipatus obsequiis*, *Severus nomine*, *lanius ministerio*. *Deposuerat officium*, *postquam inciderat impedimentum*. *Vocat ad testimonium homines*, *quorum ante sustentabatur obsequiis: eos indices suæ visitationis arcessit*, *quos habebat testes & arbitros cæcitatis*. Sub hæc opportune Arianos Judæis comparat, pari impudentiâ calumniantibus atque negantibus evidentia Christi ac Apostolorum prodigia. Et profecto, postquam Phereponus ejusque sodales Ambrosiani cæci *Miraculum stratagema* nuncupare fas putant, quomodo & increduli non idem quoque dicere sibi licitum arbitrentur de cæco Evangelico? *Interrogabant*, inquit Ambrosius, *Judæi parentes*, *quomodo vides filius vester*? *Quum ille diceret*: *Cæcus quum essem*, *modo video*. *Interrogate alios*, *si mihi non creditis*. *Interrogate extraneos*, *ne adstipulari mihi parentes putetis*. *Detestabilior istorum*, *quam Judæorum pertinacia*. *Illi quum dubitarent*, *vel parentes interrogabant*. *Isti occulte interrogant*, *palam negant*, *jam non operi increduli*, *sed auctori*. Verum excusatione etiam minus digni sunt nuperi Hagiomachi, quam veteres Arii & Eunomii sectatores. Isti enim recentiores post jam repressas

pressas evidentiâ rei illorum calumnias, ex putidis adhuc suspicionibus testatissima ea prodigia ludibriis & dolis accensere pergunt. Si locum fraus habuit in illa Inventione, in iis Martyribus, atque Miraculis: quei tam felix fraus esse potuit, ut detegi numquam potuerit, eamque deprehendere numquam licuerit Arianis præsentibus? Sine multorum ope neque Inventio, neque Miracula confingi potuere. Sine totius Populi conspiratione cæcus simulari non poterat subit â oculorum luce donatus. Ariani tum rerum potiebantur; præsentes erant; Imperatoris auctoritate in suæ Hæresis patrocinium abutebatur præsens & ipsa Justina Augusta. Qui commodior locus, quodnam opportunius tempus, quo imposturam ac figmenta Ambrosii detegerent Ariani; atque æternâ ignominiâ Episcopum ejusque Ecclesiam operirent, suam vero Fidem ab eo periculo vindicatam gloriosius extollerent? Poterant minis, tormentis, ac præmiis extorquere veritatis confessionem a Severo, totque aliis, quos ab Ambrosio pecuniâ corruptos dictitabant. Necesse est veritas & evidentia Miraculorum longe fortiores fuerint, quam Arianorum maligni conatus, atque calumniæ. Neque porro segnes in inquisitione rei ac testium fuerunt Hæretici. *Isti occulte interrogant, palam negant*, inquit Ambrosius. Immo tanta fuit vis & lux veritatis, ut factum ipsum negare ne ipsos quidem Arianos potuisse, sanctus vir innuere videatur.

Quæ vero hactenus dicta, valere quoque debent pro tuenda veritate complurium aliorum prodigiorum, quæ Sanctorum Martyrum & Confessorum ope variis temporibus peracta narrantur a gravissimis Episcopis, & oculatis atque incorruptis viris, & a prudentibus Historicis, quos neque ab ignorantia, neque a nimia credulitate, neque a pravis affectibus ad ea confingenda, temereve credenda fuisse pertractos appareat. Non enim heic agitur de universis Miraculis a censura vindicandis, quæ neque Ecclesia probavit, & quæ credere vel non credere nihil refert, & quorum non modicam partem ab hominibus nullius judicii ac nominis, dubiæque ac sublestæ fidei, literis proditam Catholici ipsi aut abjiciunt, aut sibi tam facile credendam non putant. Miracula tantum defendimus testatæ fidei, & ad sanioris Criticæ leges exacta. Ita nemo nisi petulans fidem illis prodigiis negabit, quæ Sanctus Augustinus in Lib. 22. de Civ. Dei refert, quum ex iis pleraque ab omni fraudis ac fabulæ suspicione longe absint. Alia contigisse Miracula ad Sanctorum tumulos atque Reliquias, testantur Basilius, Gregorii duo, Nazianzenus & Nyssenus, Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Isidorus Pelusiota, Basilius Seleuciensis, Theodoretus, Maximus Taurinensis, Asterius Amasenus, Æneas Gazæus, ut innumeros alios Episcopos & Patres prætercam. Rei seriem non ab incertis rumoribus, sed aut oculis suis ipsimet, aut ab aliis fide dignissimis testibus acceperunt. Tales Ecclesiæ proceres mentitos

heic

heic omnes fuisse, & in imposturas consensisse, fidem omnem superat. Falsa ac temere credita posteris narrasse, incredibile pariter est. Certe ab his erroribus atque criminibus sua se auctoritate, doctrina, integritate vitæ, prudentia, ac zelo Religionis, facile ipsi defendunt, & iniquissimas Hæreticorum suspiciones avertunt.

Sed mihi temperare non possum, quin insigne illud argumentum commemorem, quo sibi visus est Phereponus Historiam Sanctorum Martyrum Protasii ac Gervasii enervare posse. Ait enim, ita Ambrosium rem describere, ut narrationem suspectam reddat. *Invenimus*, inquit Ambrosius, *miræ magnitudinis viros duos, ut prisca ætas ferebat. Quæ vero ætas? Heroicane, postquam homines decrescere cœperunt?*

Nam genus hoc vivo jam decrescebat Homero.

An etiam tribus seculis, quæ a Christo nato ad Constantini tempora fluxerunt, grandioris erant staturæ homines, quam quarto aut quinto seculo? An augustior erat statura Martyrum quam aliorum, aut major fiebat post mortem? Nemo, ut opinor, credet. At nemo etiam, ut opinor, non miretur, Phereponum Critices peritum, & non vulgaris ingenii hominem, tam levia nobis propinasse. Sed quid non facit litigandi prurigo? Quando solida argumenta desunt, verba saltem ac sophismata dentur. *Ante annos prope mille, vates ille Homerus non cessavit minora corpora mortalium quam prisca, conqueri*: sunt Plinii verba Lib.7. Cap.16. Nat Hist. Id quoque Juvenalis a Pherepono laudatus, Solinus, Phlegon, Sanctus Augustinus, aliique Scriptores memoriæ tradidere. Virgilius etiam Lib. 12. Æneid. de ingenti saxo, quod Turnus in Æneam intorsit, hæc habet:

Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Ea itaque opinio invaluerat, procerioris staturæ omnes fere homines fuisse Heroicis, quam subsequutis temporibus. Et fidem opinioni conciliabant corpora miræ magnitudinis subinde humi reperta, de quibus legendi Plinius ipse, Virgilius in Georg. Pausanias, Plutarchus, Gellius, & alii, immo recentiores etiam Scriptores; nam & proxime præteritis seculis eorum quædam deprehensa fuerunt. Aliqui, sed admodum rari, subinde visi, qui ad gigantæam molem excrescerent, iique idcirco priscæ ætatis hominibus dicebantur similes. Ad eum ergo morem respexit Ambrosius. Quum sacra Martyrum corpora recens effossa communem hominum staturam multum excedere vidisset, talia & ipse appellavit, qualia priscæ ætatis corpora fuisse ferebantur? Quid ergo heic sibi velit Phereponus, nemo facile intelligat. An Homericæ opinioni sese opponere? Id per nos ipsi liceat. Non idcirco minus verum erit, inusitatæ magnitudinis fuisse corpora Gervasii ac Protasii? Istamne sacrorum Martyrum proceritatem in dubium revocare? At innumeri Mediolanenses præter Ambrosium ejus rei testes fuerant, quibus per duos dies Martyrum

ossa

ossa exposita scimus. Num dubitat, an primis tribus a Christo nato seculis ejus proceritatis homines existere potuerint? Certe Phereponum de hac re dubitare quamplurimi Historici non sinunt, atque experientia ipsa; nam raros quidem, sed tamen aliquos, seculo quovis, hujus staturæ homines vixisse constat. Augustinus ipse Ambrosii æqualis Lib.15.Cap.9.de Civit. Dei affirmat, se incredibilis magnitudinis ossa vidisse. Tum hæc addit: *Nostris temporibus rari quidem, sed numquam ferme defuerunt, qui modum aliorum plurimum excederent.* Numquid tamdem suspicatur Phereponus, ab Ambrosio corporum illorum magnitudinem tamquam cœleste prodigium atque mysterium venditatam fuisse? Ille hercle insulsus & ridendus, qui Ambrosium adeo infantem atque delirum suspicari audet. Quæ Martyrum statura foret, & an illa major post mortem fieret, certe non ignorabat vir magnus, qui nempe Romæ & alibi innumera conspexerat Martyrum ossa. Neque ab ullo docendus erat, aliane hominum statura fuerit tribus primis Christianæ Epochæ seculis, quam seculo suo, quum priscæ dumtaxat ætati, videlicet temporibus ante Homerum transactis, proceritatem corporum, tamquam rem cunctis hominibus eo ævo communem, ipse tribuat. Nullum heic ergo Mysterium, nullum cœleste Miraculum Ambrosius considerat; sed quia rarum esse noverat, seculo suo homines reperire tantæ proceritatis, quanta in Martyrum illorum corporibus apparuerat, raram hanc istorum qualitatem tacendam non putat, illamque quasi obiter memorat. Solus cavillator alia in Ambrosii verbis somniare poterat; solus pessimus Logicus affirmare, Ambrosium ipsum narrationem suam suspectam reddidisse.

Graviora in speciem videntur, sed æque imbecilla sunt & confidentiæ plena reapse, quæ posthæc subdit Phereponus. E dæmoniacis, ad sacra λείψανα confluentibus, nonnulli contra Arianos, eorumque hæresim clamarunt. Id Herculeum Aristarcho fulcrum est, ut sub aliorum sententia dicat, non amplius esse dubitandum, quin Ambrosius rete illud per fraudem concinnarit. *Lege*, inquit, *cetera, ubi terti Diaboli, ope borum Martyrum, Arianos opportunissime damnant; nec amplius miraberis esse, qui stratagema hoc Ambrosianum fuisse censeant, quo plebem sibi devinciret, Justinamque & Arianos perterrefaceret, excogitatum.* Gemina huic argumentationi sunt, quæ ipse alibi differit, ideo ementita appellans ad Martyrum tumulos perasta Miracula, quod ista Superstitioni propagandæ inservirent. Verum quidnam aliud hoc est, quam obvias quæstiones e præjudicatis opinionibus, quamquam falsis, confidentissime dirimere? quod quantum a ratione abhorreat, non ita pridem edidicisse Phereponum ipsum arbitror. Quum animo istius antea insederit, Superstitionem esse sacrarum Reliquiarum cultum (qua in opinione reliquos Novatores concordes habet), immo etiam crediderit, Arianos, quamvis tot Conciliis & rationibus

profligatos, propius ad veritatem, quam Catholicos, accessisse: non immerito se inde argumentari ita posse sibi persuasit: ergo Miracula ad Sanctorum Reliquias confici nequeunt; ergo divinitus extorqueri a Dæmonibus confessio non potuit adversus Arianos; ergo nonnisi fraudulentis artibus Ambrosii, tota illa scena peracta est. Quid, si falsissimæ forent, ut eas esse nos reapse dicimus, præceptæ animo Phereponi opiniones? Nonne tota illius machina e vestigio ruit? & potissimum quum nulla verisimilitudo sit, ea Miracula confecta fuisse, aut potuisse confingi? Nam, quod est *ad plebem sibi devinciendam*, Arianisque timorem incutiendum, jam vidimus, Ambrosii auctoritatem, sapientiam, pietatem, atque constantiam tam periculosis ac impiis non indiguisse præsidiis; ipsumque, etiamsi indiguisset, non fuisse usurum ad Fidem tuendam, quam sanguine & veritate, non pravis artibus atque imposturis propugnandam esse sciebat.

Ergo nudam, ac inanem, nullisque solidis rationibus stipatam, immo temerariam quoque & impiam esse, suspicionem suam, Phereponus ipse, si Criticus bonus, si Christianus est, deprehendet. Quænam enim narrationes, quæ facta vultum veritatis amittere jam non possunt, si tantam vim habere debet hæc argumentandi ratio? Videlicet Auctori aut Historico id utilitati, atque existimationi est: ergo confictum id, falsumque est, aut certe in Auctore, sive in narrante fraudem suspicari licet. Si valere debent hujusmodi suspiciones, Ethnicorum nomine imposturæ notam pariter obiicere possit Phereponus Tertulliano, Origeni, Cypriano, Lactantio, & ceteris Christianæ Fidei defensoribus, qui confessione Dæmonum in Ethnicos ipsos tam sæpe utuntur. Quid autem Scriptores illos ab hujusmodi accusatione defendit, quod similiter in Ambrosii defensionem non congruat? Deinde nonne Christi ac Apostolorum prodigia ad sanctissimæ doctrinæ veritatem confirmandam, & Christi missionem probandam adhibita fuere, ut habetur Jo. V. 36. X. 38. & XIV. 12.? Mirabiliter igitur Christo, ejusque causæ prodigia per ipsum patrata inserviebant. Quid, si incredulus quispiam stratagemata & illa suspicetur, quibus Judaicam plebem sibi Christus devinciret, ac Pharisæos, sibi infensissimos, de auctoritatis folio dejiceret? Id quidem jam faciet incredulus, auctore ac præceptore Pherepono; sed iniquissime faciet. Multo etiam magis instabit iste; nam & in Evangeliis Marci & Lucæ Dæmones mali se ab Jesu tortos conqueruntur, ejusque cœlestem potentiam fatentur, Filiumque Dei altissimi appellant. Nolebant his habere fidem pervicacissimi Judæi, quorum patrocinium quis non videat a Pherepono incautissime tamdem susceptum, & perfidiam excusatam? Poterant enim & illi obiicere adversum Christi prodigia, quæ Phereponus contra Ambrosii Historiam objecit. Sed tam illi temere ac perperam egissent, quam

iste.

iste. Hujusmodi quippe suspiciones quando gravioribus aliis malæ fidei indiciis destituuntur, & præcipue quum ab aliis refelluntur gravissimis bonæ fidei indiciis, id unum præstare possunt, ut in suspiciosis hominibus malignitatem, livorem, & obfirmatum contra veritatem animum prodant.

Pherepono itaque nos non injuriâ crimini vertimus, quod arma Ethnicis atque incredulis ministret. Quod Religioni & Ecclesiæ Christianæ eripiat potentissimum illud argumentum Veritatis e Christi, Apostolorum, aliorumque Sanctorum hominum prodigiosis operibus petitum. Quod suspecta faciat tum ad mortui Elisæi cadaver in veteri Fœdere peractum insigne Miraculum, de quo in Lib. IV. Regum mentio habetur, tum curationum prodigia in novo Fœdere facta per Pauli sudaria ac semicinctia ægris admota, dum eadem mirabilia ad sacra quoque Martyrum ossa, testibus viris incorruptis facta, fieri ipse posse negat, virtutemque eiiciendi Dæmones, a Christo Sanctis suis in Evangelio promissam, suspectam ipse faciat. Crimini etiam vertimus, quod ex meris tantum ac fallacissimis suspicionibus denigrare ac lacerare famam non erubescat virorum gravissimorum, & omnium fere Sanctorum Patrum, quos quum ille Impostores velit, nescio cui amplius in posterum credendum sit, & nescient increduli, quid amplius putandum sit de Religione & Ecclesia Christi. Propterea prudentiæ, famæ, ac Religioni suæ melius consuluisset Pherepontus, si ab hisce abstinuisset, quæ quid ab ejus Critica aliis in locis sperandum sit, satis ostendunt. Sed nos jam alia expectant & vocant.

CAPUT DUODECIMUM.

Cultus Religiosus, Angelis ac beatis hominibus adhibitus, contra Phereponum defenditur. Superstitionis suspicio frustra heic a Pherepono injecta. Preces pro piis defunctis auctoritate Scripturæ sanctæ, Traditionisque nituntur. Non aliter sentit Sanctus Cyprianus, cui Tertullianus præivit. Votum sacræ Virginitatis præstantius, quam Nuptiæ. Phereponi objectiones repelluntur. Apostoli apertum suffragium pro Dogmate isto.

NOn solis Sanctorum Miraculis, sed eorum etiam cultui religioso bellum indicit Batavus, sive Tigurinus Censor: quodque mirandum magis est, id facit auctore ipsomet Augustino. Dixerat hic in Lib. de vera Relig. Cap. 55. de Angelis loquens: *Honoramus eos caritate, non servitute; nec eis Templa construimus, nolunt enim se sic honorari a nobis*, &c. Phereponus ista expendenda relinquit iis, qui volunt Angelos cultu λατρείας, hoc est *servitutis*, *coli*. *Videant*

 (inquit

(inquit pag. 485.) *quomodo se sentire & loqui cum Augustino, dicere possint*. At quantopere cum Augustino consentiant Catholici in colendis cum beatis Angelis, tum reliquis Sanctis, ipse Phereponus nullò negotio didicisset, nisi ea tantum corrogaret, quæ suo sunt consentanea ingenio. Agit heic Augustinus de illa *servitute*, quæ supremum Numinis cultum significat, atque a Græcis appellatur λατρεία. Non autem negat, alterum illud *servitutis* genus, cui δουλεία nomen est, a mortalibus exhiberi debere cœli proceribus, & certissimis Dei amicis. Audi Augustinum Lib. 10. Cap. 1. de Civ. Dei: *Λατρείαν, inquit, nostri, ubicumque sanctarum Scripturarum positum est, interpretati sunt servitutem. Sed ea servitus, quæ debetur hominibus, secundum quam præcipit Apostolus, servos dominis suis subditos esse debere: alio nomine Græce nuncupari solet. Λατρεία vero, &c. aut semper, aut tam frequenter, ut pæne semper, ea dicitur servitus, quæ pertinet ad colendum Deum*, &c. Idem aliis verbis alibi scribit, sed potissimum Lib. 20. contra Faustum Cap. 21. ubi simul docet, colendos esse religioso cultu beatos Dei famulos. *Illo cultu*, inquit, *qui Græce λατρεία dicitur, Latine uno verbo dici non potest, quum sit quædam proprie Divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi unum Deum*. De Sanctis vero Martyribus ita loquitur: *Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei*, &c. Erigere Templa, offerre sacrificium, aliaque hujusmodi, uni reservata Deo, nefas est impendere in Angelorum, Martyrumque cultum; sed aliam *servitutis* honorariæ speciem, quam *Duliam* appellamus, non prohibemur, sed jubemur præstare Sanctis, quos tamen conservos Dei simul agnoscimus. Cui hoc nomen non arrideat, alio utatur, dummodo rem teneat.

Quod vero Phereponus subdit, nimirum jam Augustini ævo quædam cœpta esse fieri, quæ quamquam a prudentioribus damnata, paulatim intromissa fuere; inquit enim idem Augustinus in Lib. 1. de Morib. Eccl. Cathol. Cap. 34. *Novi multos esse sepulcrorum, & picturarum adoratores*: hæc, inquam, Phereponi monita, nescio quid prodesse possint Novatorum scholæ. Nam quis certo affirmare possit, Augustinum ibi de sepulcris & picturis Christianorum loqui, & non potius de Paganorum? Quod si de Christianis talia inter suos agentibus scribit Augustinus: quid mirum? Superstitio locum habere potuit ac potest in Ecclesiæ Catholicæ ritibus, ac præcipue in Sanctorum, atque Imaginum cultu, dum Fideles, sint quidem, ut ipsius Augustini verbis utar, *professores nominis Christiani, sed professionis suæ vim nescientes, neque exhibentes*. Ab his arcessendam non esse doctrinam Orthodoxæ Religionis, neque ex istorum exemplo expendendam esse præstantiam Catholicæ Ecclesiæ, rectissime ajebat Augustinus in eo Libro. Id & nos nunc repetimus. Quod faciendum & creden-

credendum præscribit Ecclesia nostra, hoc intuere, non vero quod in ista Ecclesia fit, aut creditur ab imperitis & impiis. In eo veritas & sanctitas; in hoc superstitio & falsitas. Et revera ipsemet Augustinus tum alibi, tum Lib.8.Cap.ult.de Civ.Dei, Memorias, sive Sepulcra Martyrum, & eorum Reliquias honorandas esse docet, significatque apertissime, qualis opinio induenda sit Catholicis, quum quædam in honorem cultumque Martyrum fiunt. Ea autem Augustini verba quum in oculos & ipsius Phereponi incurrerint, non sine aliqua animadversione dimittenda esse ipse judicavit. Inquit igitur pag. 581. *At pompa, qua ferebantur Reliquiæ, honor, qui iis genuum flexione deferebatur, invocationes Sanctorum, &c. persuadebant Ethnicis, Martyres coli, quasi quoddam genus inferiorum Deorum*. Tum addit, neque Ethnicos multum a vero aberrasse; nam & Christianos nonnullos offendebat hic idem cultus. Quamobrem censet, Augustinum heic Rhetorum more, dissimulatis his, quæ ab Ethnicis objiciebantur, respondisse. Nonnullorum Christianorum nomine, quos male habebat Martyrum cultus, unum Vigilantium, & alterum Eunomium indicare voluisse, ac potuisse, Phereponus mihi videtur. At quota, quæso, Christianorum pars duo homines sunt, & quales, amabo, ut eorum suffragium universæ Christianorum Ecclesiæ opponi possit? Nil facilius, quam in quacumque Republica duos, immo etiam plures invenire, quibus fastidio sint patrii mores, suæque Religionis ritus. Atqui hujusmodi fastidiosos, & audacissimos homines statim compressere viri sanctitate atque eruditione clarissimi, quibus certe ignotum non erat, quid esset Deo, quid beatis ejus famulis debitum, & quid foret Idolorum, Deorumque cultus.

Subit autem Censoris nostri confidentem eloquentiam demirari, quando is dissimulatam ait ab Augustino Ethnicorum hac in re accusationem, idque Rhetorum more. Nam quid aliud in eo Cap. ultimo Lib. 8. de Civ. Dei præstat Augustinus, quam ostendere, quantum intersit inter cultum divinum hominibus mortuis ab Ethnica Superstitione delatum, & religiosum honorem delatum Martyribus a Religione Christiana? Primo differre ait honorum & rituum genus; nam & Sacrificia & Delubra mortuis offerebant Ethnici, a quo tamquam a peculiari Divinitatis signo abhorrebat Christiana Respublica. Deinde ostendit, ab animo illorum differre omnino in iis ritibus atque honoribus animum istorum. Ethnici tamquam Deos veros, & adoratione uni Deo debitâ, suos mortuos prosequebantur; Christiani contra numquam suos mortuos apotheosi donarunt, numquam Deos censuere; & quos honores habuere suis Martyribus, fuere quidem signa religiosæ venerationis, non autem divini cultus, & mentis ad Latriam propensæ. Animus autem, atque intima persuasio ea est, quæ ritus, & sermones honoris causâ conceptos

Digitized by Google

ad bonum aut malum trahit. Decernere vero, qui ritus superstitioni, aut veræ pietati conveniant, quive tolerandi sint, & probandi, aut improbandi, sive non ferendi, ad Ecclesiam, & ad Apostolicam Sedem pertinet. Et hanc in rem volo Phereponus noster audiat, quid forte Theophilus quidam Alethinus (hominem puto perquam carum Pherepono ipsi) scripserit in notulis ad Tom. 3. Theolog. Dogm. Dionysii Petavii, Lib. 15. Cap. 2. de Incarn. *Ut verba*, inquit, *valent usu, ita & gestus, qui modo sunt civiles, modo religiosi, pro temporibus & locis, possuntque Deo colendo & hominibus æque pro consuetudine adhiberi. At interna illa adoratio, quâ id quod colimus consideramus ut unicum ac summum Numen, proptereaque reveremur ac precamur, ad unum illud Numen pertinet. Sed possunt esse, & sunt alii inferiores cultus, dignitati rei, quæ colitur, attemperati, absque idololatria ulla. Quod semper probe observandum*. Vide & ibi Petavium.

Augustinus ergo in eo loco postquam dixit, honorari quidem Martyres, eorumque Memorias, a Christi fidelibus Ethnicorum accusationem atque suspicionem omnem evertit, monens, neque Sacerdotibus, neque Templis, neque Sacrificiis (quæ uni Deo tantummodo sunt debita) honorari Sanctos Martyres; reliqua vero venerationis signa eisdem exhibita, ex obsequio religioso, non autem ex opinione Divinitatis descendere, immo in ipsius Dei gloriam concedere, quicumque honor Sanctis defertur. Quod quum dicit, occupat unâ responsione, quidquid umquam aut objecerant, aut objicere poterant Ethnici adversus Martyrum cultum. *Quæcumque*, ait, *adhibentur religiosorum obsequia in Martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra, vel sacrificia mortuorum, tamquam Deorum*. Dixerat supra: *Honoramus memorias eorum tamquam sanctorum hominum Dei, &c. ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum adhortemur*, &c Quapropter quid objicere Ethnici potuerant, aut poterant, ut apud Christianos polytheismum ostenderent, quod suo sermone & explicatâ mente Christianorum, Augustinus jam non contriverit? Et ne quis Martyres saltem *quasi quoddam genus inferiorum Deorum* coli putaret, addidit ille: *Non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus*. Et infra: *Nos itaque Martyres nostros nec divinis honoribus, nec humanis criminibus colimus, sicut colunt illi Deos suos*, &c. Quod Augustinus olim pronuntiabat, nunc etiam Ecclesia Catholica profitetur, Idololatriæ a nostrorum temporum Hæreticis insimulata, sed ab hujusmodi calumniâ vel a sincerissimi inter ipsos Hæreticos jamdudum liberata.

Ab Angelis aliisque beatis cœli civibus ad reliquos Christianos, qui decesserunt in signo fidei, & dormiunt in somno pacis, transit Phereponus noster; atque ut illis religiosum honorem habendum negat, ita

ita istis nihil prodesse Fidelium preces affirmat. In Lib. de Cura pro mortuis habenda auctor est Sanctus Augustinus consuevisse Christianos offerre Deo preces pro mortuis fidelibus, quod officium ipsis profuturum sperabant apud Deum. Phereponus heic insurgit, inquiens: *Sed locum aliquem Scripturæ, aut revelationem certam hanc in rem proferri oportuit; qui enim norat Augustinus hoc velle Deum, ut preces Ecclesiæ prosint post mortem nonnullis, cum altum sit ea de re silentium*, &c. *Non enim satis est ut possit hoc fieri; quam multa enim Deus non vult, quæ potuisset velle?* Sed Augustinus laudaverat locum 2. Machab. XII. 43. ubi *legimus oblatum pro mortuis sacrificium*. Nihil refert: pergit enim Phereponus interrogare: *Sed ubi Lex talia sacrificia jussit, aut ubi Deus se adinventis ab hominibus sacris propitium fore promisit?* Percontor ego a Pherepono, utrum sibi computentur inter Canonicas Scripturas priores duo Machabæorum Libri, an non. Si postremum, videat ille, quei tot alios divinarum Scripturarum Libros demonstrare contra gentem incredulam possit cælo probatos: Tolle Ecclesiæ Auctoritatem atque Traditionem, ruat necesse est potissimum argumentum, quo nititur divina origo Literarum sacrarum. Sin, uti videtur, Canonicus est Pherepono is Machabæorum Liber, quem universa olim Ecclesia Canonicum habuit, & Catholica nunc habet: quid est, quod illic non legit Phereponus hæc verba: *Sancta ergo* (sicuti Vulgata legit) *& salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur?* Hinc novit Augustinus, & nôscere Phereponus potuit, velle Deum, ut preces Ecclesiæ prosint post mortem nonnullis; divino quippe oraculo probatur illa Judæ Machabæi actio, atque opinio.

Præter Scripturæ sacræ documentum illud, cui quædam alia, etsi non adeo perspicua, accenseri possunt, adhibet Augustinus auctoritatem Ecclesiæ universæ, quæ usum precum pro mortuis habet, & habendo utilem piumque, & ab Apostolis descendentem ostendit. Rursus ergo Phereponus in ista erumpit: *At quis docuerat Augustinum, a temporibus Apostolorum nullas pravas opiniones, ac consuetudines, sensim irrepere potuisse? Nullum Dei legitur, hanc in rem, promissum, eademque est ratio hominum in Rempublicam Ecclesiasticam, ac in Civilem coëuntium; nec in hanc magis quam in alteram, malæ consuetudines sensim irrepere possunt*. At quis docuit Phereponum, eamdem esse ac fuisse rationem Civilis atque Ecclesiasticæ Reipublicæ in perversis consuetudinibus admittendis? Deinde hanc consuetudinem, qua de agimus, esse perversam, nullumque hanc in rem legi promissum Dei? Nos jam vidimus, in Machabæorum Libris probari Deo preces & sacrificia pro mortuis. Quod si ne ullis quidem in Libris Canonicis expressa legeretur divina revelatio istius doctrinæ: attamen satis esset, Traditionem certam haberi de ista revelatione in Ecclesia

Dei. At istud procul dubio revelatum fuisse, atque probatum ab Apostolis, hinc discimus, quod Augustini ævo *universa pro defunctis Ecclesia supplicare consuevit*, ut ait idem in eodem Libro. Heic autem locum habet regula celebris ejusdem Sancti Augustini. Lib. 4. Cap. 24. de Baptismo contra Donatistas: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi Auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur*. Ab Ecclesiastica vero nimium quantum differt Civilis Respublica. Nihil ibi impensius commendatur, ac ingeritur auribus tum Episcoporum, & Cleri totius, cum reliquæ etiam plebis, quam nihil esse innovandum; & pravas opiniones, perversasque consuetudines impediendas, atque averruncandas; & imminere certum salutis periculum dissimulanti, silenti, & sinenti aliquid novi aut sentiri aut fieri, quod aperte aut tacite doctrinam Christi atque Apostolorum aliqua ex parte lædat. Tam religiose, tam solicite huic suo muneri hucusque Ecclesia Catholica respondit, ut vix nova quæpiam falsa opinio, nova aliqua mala consuetudo emerserit, quam aut Concilia, aut Romani Pontifices, aut alii Episcopi, Patres, Scriptoresque pii atque eruditi non represserint, non damnarint. Aliter se gerit Civilis Respublica.

Et ostendat, si potis est, Phereponus ipse originem consuetudinis istius; quamvis enim quod ait: *de originem precum pro mortuis vide Joann. Fellum ad Ep. 1. Cypriani*. Lectoribus spem, aut metum ingerat hujusce originis inveniendæ: Lectores tamen se deceptos sentient, ubi ejusdem Felli notas atque argumenta pensabunt, & cum ipsis Sancti Cypriani verbis conferent. De Victore quodam ait Sanctus Episcopus: *Non est quod pro dormitione ejus apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in Ecclesia frequentetur*. Quid refert, quod Fellus ostendere contendat, pro Martyribus non oratum fuisse olim? Id certissimum est; at illic res minime erat de Martyre quopiam. Nullis vero tabulis Fellus prodit, pro ceteris fidelibus cum signo fidei vitiâ defunctis preces ad Deum non fuisse præstitas, neque speratum inde ipsorum refrigerium. Immo idem ille Cypriani locus evidenter ostendit, preces pro fidelibus mortuis tunc in more Ecclesiæ fuisse, quando intercedit, ne pro homine illo fiant. Deinde cedo magistrum Cypriani, Tertullianum videlicet, qui Ecclesiæ suorumque temporum hac in re consuetudinem nobis edisserat. Inquit is in Lib. de Monogamia Cap. 10. de Vidua: *Enim vero & pro anima ejus* (mariti) *orat, & refrigerium interim adpostulat ei, & in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitionis ejus*. In Cap. sequ. *Orabit*, inquit, *pro maritis tuis novo & vetere*. Quibus ex verbis intelligis, quid etiam senserit Sanctus Cyprianus, quantumque ab ejus mente abhorreat Felli sententia, & rursus quam antiqua sit formula illa, qua etiamnum in sacro faciendo *locum refrigerii*,

lucis

Digitized by Google

lucis ac pacis Fidelibus Catholicis vita functis a Deo precamur. Et quum Tertulliani ævo, hoc eft, uno aut altero feculo poft mortem Apoftolorum, ifta paffim in Ecclefia peragerentur, uti ex aliis etiam ejufdem Tertulliani locis confirmari poteft, quumq; in eam rem confentiant tum Concilia, tum Græci Latinique Patres: tamdem intelligere cogimur, non aliunde quam ex Apoftolica Traditione veniffe hujufmodi confuetudinem. Quod fi *magnum & certum lucrum Ecclefiafticorum* Phereponus (pro more fuæ gentis) heic objicit nobis: rogandus ille primo eft, ut oftendat, hujus opinionis ope jam tum ab Auguftini, Cypriani, ac Tertulliani ætate Clerum fibi quæfiviffe divitias. Tum animadvertendum, aliud effe perverfitatem, aut bonitatem opinionis alicujus, aliud vero lucrum, quod ex eadem opinione educi poteft; nam homines improbi tam bonâ quam malâ doctrinâ abuti poffunt in fui commodum atque utilitatem. Neceffe eft igitur, ut ipfam opinionem Phereponus rectâ aggrediatur, Chriftianoque Dogmati contrariam oftendat: quod tamen denuntiamus, ipfi nunquam poffibile futurum, quando tam antiquis legitimifque fundamentis noftra fententia nititur, & ad aliud confiderationis genus fpectant, quæcumque aut laudandæ, aut vituperandæ confuetudines in ufum iftius opinionis invectæ hucufque fuerunt.

Ad hæc litem non Auguftino tantum, fed univerfæ Catholicæ Ecclefiæ indicit Phereponus, quod apud nos majori fit in pretio ac laude ftudium fanctæ Virginitatis, quam honeftæ Nuptiæ. Catholicam fententiam expreflerat atque illuftrarat Auguftinus in Lib. de fancta Virginitate. Phereponus vero in Animadverfionibus ad eumdem Librum pag. 563. monet, Conjugium opus effe, quod fine magna virtute peragi ac fuftineri non poffit. *Pericula enim multa imminent conjugatis, multæ tentationes incumbunt, ex quibus fefe, ut Chriftianos decet, expedire femper non eft facile.* Tum enumeratis hifce periculis atq; laboribus, fubdit: *At qui cœlibem vitam agunt, nullius curam gerunt nifi fui, nec indigent tanta virtute ad fe folos fuftentandos, & viam virtutis calcandam, quæ multo minoribus periculis cincta eft.* Quibus ex verbis concludit, Cœlibatum non folum non effe rem, quæ per fe magis Deo placet, quam Matrimonium, fed etiam effe rem minoris quam Matrimonium virtutis. Auguftino autem id femper infortunii accidit, ut quæ ipfe profert, Rhetoricæ tantum argutiæ fint; quæ vero Phereponus, folidiffimæ omnino rationes: Quare Cenfor monendos Lectores tamdem arbitratur his verbis. *Qui hæc probe expenderit, non multum movebitur Rhetoricis argumentis, quæ in hoc Libro deinceps fequuntur.* Felicem hominem, cui exiguo verborum apparatu femper datur immenfam disjicere aliorum loquacitatem.

Quum inter Virginitatem, Deo dicatam, & Chriftianas Nuptias com-

comparatio instituitur, quæri potest, utrum facilius per illam, quam per istas, æterna salus obtineatur: deinde utrum Virginitas ipsa per se præstantior, & gratior Deo sit, quam Conjugium. Vide nunc, amabo, quo vergant Censoris nostri verba: ad ostendendum nempe, majora esse pericula atque incommoda Conjugii, quam cœlibis vitæ, majoremque iccirco esse in illo statu, quam in isto, necessitatem virtutis. Quod quum facit, utique strictim dicit, quod Hieronymus, Tertullianus, Basilius, Nazianzenus, Chrysostomus, aliique fusissime scripserunt, & passim experientia testatur, sed simul contra suam mentem extollit præstantiam Virginitatis, quæ eligatur intuitu Dei. Hinc enim constat, difficilius esse conjugatis, quam Virginibus sacris, iter ad cœlum, proptereaque præferendum esse conjugali cœlibem statum, uti faciliorem tutioremque viam ad salutem. Quod autem inquit Phereponus, majori virtute ad Conjugium opus esse, quam ad Virginitatem: (quando hoc etiam illi daremus) nihil minuit, immo valde auget sacræ Virginitatis splendorem. Necessitas majoris virtutis in conjugatis, ut seculi tentationes superent, cœlumque obtineant, infirmitatem prodit medii, videlicet Conjugii, quo utuntur ad tam eximium finem consequendum. Ex multis enim itineribus, per quæ ab infelici hoc exilio ad beatissimam patriam conscendi potest, illa minus laudanda, minusque eligenda sunt, quæ magis dubiam faciunt consequutionem finis, facileque longius a patria deviare valent. Secus inter hominum status præferendus ille foret, per quem difficilius ad Regnum Cœlorum devenitur, qualis est militia, mercatura, aliave instituta, negotii secularis plena, & mille periculis ac tentationibus obnoxia, majorique iccirco virtute indiga, ne salus æterna perdatur.

Audi nunc Phereponum in hæc verba loquentem: *Cœlibatum non esse rem, quæ per se magis placeat Deo, quam Matrimonium, sed eum esse demum illi gratiorem, in alterutro sit statu, qui præceptorum ejus est observantior*. Nempe non considerat homo, alioqui non hebes, eo ipso gratiorem Deo futurum, qui Virginitatem illi dicavit, non solum quod hunc uti aptiorem divinæ legi observandæ elegerit statum, sed etiam quod bonum Animi potius, quam Corporis quærat, & quod ea, quæ sunt Seculi, repudiet, carnisque voluptatem ideo contemnat, ut spiritu promtiore ea quæ sunt Dei meditetur ac faciat. Deinde præter illam difficilem atque laudabilem in Virginitate abstinentiam a voluptatibus venereis, considerandum est votum, animusque hominis ipsam Deo Virginitatem voventis. Heic sita virtus præstantior, heic major laus virginis. Excelso animo vilia, & periculosa, & belluina oblectamenta mundi rejicit: magnum hoc est. Majus est rejicere, ut Deo expeditius vacare possit. Confer igitur Nuptias, & sacram Virginitatem. Sunt illæ humanæ fragilitatis, atque infirmitatis

tis

tis subsidium, laudabile & sanctum profecto, & Christi gratiâ in Matrimonii Sacramento consecratum. Votum autem Virginitatis non sine magna virtute est, immo est magna virtus. Illic delicias, sive oblectamenta quærimus, illic desideria Concupiscentiæ implentur; heic vero fortiter superantur ipsæ carnis illecebræ, heic Pietatis simul ac Temperantiæ heroicæ vires exercentur; & castitas, mensque cum corpore Deo dicantur, ut eo pacto liberioribus pennis evolare homo possit ad Deum, vitamque imitari Angelorum.

Atque hæc sunt, quæ Apostolo non experientiâ solum, sed cœlesti etiam prudentiâ edocto in 1. Cor. VII persuasere, ut *Virginitatis* studium Nuptiis apertissime, neque uno in loco, præferret. *Qui sine uxore est* (inter cetera ait), *solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat, quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu*, &c. Infra addit: *Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; & qui non jungit, melius facit*. Quæ verba non ignoravit ipse Phereponus, sed eludere se posse speravit, inquiens, Apostolum professum se ita loqui *propter instantem necessitatem*, hoc est, propter tempora illa, quibus graves persequutiones fervebant. Nescio quas eo tempore persequutiones Phereponus ostendere posset inter Corinthios, quum certe rem præsentem, non futuram indicare videatur Apostolus per vocabulum *ἐνεστῶσαν*. Deinde verba illa plerique tum Græci tum Latini Interpretes aliter exponenda censent, ut nempe loquatur illic Apostolus sive de seculi molestiis, & incommodis, quæ conjugalem statum consequuntur, & *carnis tribulationes* infra appellantur, sive de angustia mortalis hujus vitæ, sive de aliis hujusmodi necessitatibus. Sed quid plura? Virginitatis præferendæ rationem non ad ullas persequutiones tunc ferventes, sed plane ad generaliorem causam, quæ cuique tempori conveniat, Paulus aperte refert: nempe quia necessitates conjugalis vitæ, impedimenta sunt, quominus expedite libereque Deo homines serviant & placeant. Id constat e verbis nuper laudatis. Ipse itidem Apostolus agnoscit in Virginibus sacris excellentem quandam sanctitatis speciem, quæ earum statui, non autem conjugali, convenit. Inquit enim: *& virgo cogitat, quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu*. Quibus verbis laudat, propriamque Virginum dicit non solum immaculatam puritatem carnis, sed etiam abstinentiam ab opere & voluptate carnali. Ceterum negare nemo potest, quin homo conjugali vitæ addictus Deo magis interdum placeat, majorique virtute abundet, quam alius quisquam sacræ Virginitatis cultor, uti neque negare quisquam audebit, quin temere nonnumquam, suisque viribus parum perpensis, homines Cœlibatum Deo voveant. At quorsum hæc? Non est in culpa thesaurus, si ille expile-

piletur, qui se ad custodiendum obtulerat. Quod si conjugato cuipiam major interdum probitas sit, quam virgini alicui; tribuenda est hujusmodi præstantia aliis Virtutibus in illo homine conjunctis, quæ faciunt, ut in Conjugio sancte inito sancte vivatur, & salutare homini fiat ipsum Conjugium. Rursus aut vitia, aut ipsarum defectus virtutum in causa esse possunt, ne Virginitas Deo dicata meliores majoresque in homine fructus probitatis ferat. Verum paribus circumstantiis positis, procul dubio Virginitas sacra, quam Conjugium, aptior atque efficacior erit, ut quis Deo placeat, ipsaque proinde Virginitas ex ipsius Dei amore electa Deo placere plus debet, quam Nuptiæ.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Mendacium semper malum. Ejus patrocinium a Pherepono susceptum positis quibusdam circumstantiis; sed sine ulla valida ratione. Joci nonnulli e mendaciorum familia excludendi. Pherepóni calumnia dictitantis, Patres tam rigide fuisse infensos mendacio, ut ipsi postea tutius mentirentur.

IN Libris de Mendacio, & contra Mendacium, atque alibi etiam, pluribus ostendit Sanctus Augustinus, peccatum esse quodlibet Mendacium, cui revera Mendacii nomen conveniat, quum nempe causâ atque intentione alterius fallendi enunciatur falsum. Pherepónus autem aliqua Mendacia agnoscit, quæ culpâ careant. In Animadvers. ad Cap. 5. Lib. de Mendacio, *Ponenda sunt*, inquit, *tantum tria, quæ diximus. Primum est, nullum esse oportere animum nocendi mendacio; alterum ejusmodi debere esse mendacium, quod nocere revera non possit; tertium denique, non esse aliam viam, qua imminens malum vitetur*. Eadem repetit Pherepónus in Animadvers. ad Cap. 18. Lib. contra Mendacium. Et in ista quidem sententia prævere Censori nostro cum ex Ethnicis Philosophis atque Scriptoribus nonnulli, tum nonnulli etiam e Christianis, ex iis præcipue, qui scientiæ politicæ præcepta literis consignarunt. Inter hosce potissimum recensere juvat duo carissima Pherepono capita, Erasmum videlicet, & Grotium, & nostris etiam temporibus Samuelem Pufendorfium in Libris *de Jure Naturæ & Gentium*. Quicumque autem ii sunt Mendaciorum patroni, ita secularem quamdam respexisse utilitatem mihi videntur, ut naturam dignitatemque Veritatis tunc obliti fuerint. Illa scilicet sublimis, ac innata Deo Virtus, immo Deo ipsimet adeo congenita, ut Deus sit ipsa Veritas, delicatâ pulchritudine constat, omnemque abhorret atque exhorrescit oppositæ falsitatis spe-

ſpeciem. Etenim quum ſimul verum & falſum conſiſtere non poſſint, neceſſe eſt, ut qui falſum velit, quacumque tamdem e cauſa id velit, Veritatem eodem tempore, quantum in ſe eſt, perdat, atque peſſumdet. Nihil medium occurrit. Atque hinc fit, ut velle falſum in alterius hominis mente (quod profecto vult quicumque mentitur), idem ſit ac velle Veritatis necem, propterea que velle malum eligere.

Mendacium ergo intrinſece malum eſt, ſicuti & *omne falſum eſt ſecundum ſe malum, & fugiendum*, ut Ariſtoteles ait. Ejuſmodi autem quum ſit Mendacium, nullo colore dealbari, melioremque naturam induere numquam poteſt. Porro duplici jure mendax homo injurium ſe præbet, Divino, ac Naturali. Divino; Deum quippe ipſum offendit, dum Veritatem ipſam, ſeu veracitatem mendaci lingua lædit. Naturali; jus quippe Naturæ exigit, ut nemo ſponte alterum fallat, ſive in errorem inducat, nemo falſum decipiendi alterius causâ tradat, nemo ſermonis humani mirabili inſtrumento ae præſtantiſſima inſtitutione abutatur ad labefactandam fidem in hominum commercio. Ac propterea Philoſophorum nobiliſſimi, & plerique Sanctorum Patrum, quorum dux Auguſtinus, omneſque Catholicæ Scholæ Theologi, nullum eſſe caſum ſtatuerunt, in quo Mendacium, dum revera ſit Mendacium, non ſit etiam malum, & culpæ inſimulandus mendax non ſit, quamquam ea in mentiendo eſſe culpæ levitas interdum poſſit, ut ei veniam facillime ſperare liceat. Huc faciunt divinarum Scripturarum documenta, nempe Proverb. XIII. 5. *Verbum mendax juſtus deteſtabitur*. Et Proverb. XXX. 8. *Vanitatem, & verba mendacia longe fac a me*. Et Coloſſ. III. 9. *Nolite mentiri invicem*. Et Pſal. V. 7. *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium*. Et Eccleſiaſtici VII. 14. *Noli velle mentiri omne mendacium*, quod idem eſt ac edicere, ut nullum proferamus Mendacium. Mitto alia Scripturarum loca.

Videamus nunc, quibus rationibus ducatur Phereponus in contrariam ſententiam. Sed ille nullas affert. Hæc tantum addit ad ea, quæ ſupra retulimus: *In biſce ſane circumſtantiis licitum eſſe debet mentiri, ſi non illicitum ſit joco mentiri, quod per Auguſtinum licet. Vide Cap.* 2. Utique auctor eſt Auguſtinus Cap. 2. Lib. de Mendacio, joca numquam putata fuiſſe Mendacia; *habent enim*, inquit is, *evidentiſſimam ex pronuntiatione, atque ipſo jocantis affectu, ſignificationem animi nequaquam fallentis, etſi non vera enuntiantis*. Sed neſcio, quei hinc inferre potuerit Phereponus, licitum quoque eſſe mentiri, poſitis circumſtantiis a ſe enumeratis. Malitia Mendacio inſita eam habet originem & cauſam, quod animus mentientis vult verum corrumpere, dicere falſum, & alterum hominem fallere. In jocis heic animus perverſus, atque inordinatus abeſſe

poteſt,

poteſt, & plerumque revera abeſt; nam qui jocatur, ſæpe ac ſæpius alterius decipiendi voluntate caret, idque pronuntiat falſum, quod probe ſcit ab audientibus ſive legentibus eſſe detegendum, & accipiendum tamquam falſum, non tamquam verum. Quare neque veritatem jocator hujuſmodi lædit, neque proximum fallit; ideoque e Mendaciorum numero, joca ita compoſita excluduntur, & culpæ notam effugiunt. Verum in caſibus a Pherepono propoſitis manifeſtiſſimum eſt, & decipi alterum, & veritatem lædi, & falſum ita enuntiari, ut mentiens directe, aut indirecte velit alterum fallere. *Ex hoc ipſo, quod aliquis ſcienter falſum loquitur, falſitatem intendit ſignificare: ideo completivum in definitione Mendacii ponitur intentio fallendi; ſed quaſi materiale falſa vocis ſignificatio*. Ita Sanctus Thomas in 3. d. 38. q. 1. Art. 1. in corp. Mendacium igitur in iis caſibus locum habet, atque adeo turpitudo illa, quæ Mendacium conſequitur, inde excludi non poteſt. Sed, inquies, mendaci tunc nullus eſt nocendi animus, & Mendacium ipſum obeſſe per ſe ipſum nequit, nullaque alia homini via reſtat evadendi periculi. Quis de ita mentiente queratur? Cui injuria tunc infertur? At non ſolum animadvertendum eſt, per illum ſemper noceri, qui mentiatur; mendax enim, quantum fert ejus actio, errorem ſemper & falſum in alterius ingerit aut vult ingerere mentem: ſed etiam ſtatuendum eſt, internam e Mendacio turpitudinem ex eo non tolli, quod neque ſit in mentiente nocendi voluntas, neque vis nocendi in ipſo mendacio, dum falſum enuntietur animo alterius fallendi. Nam ut ut concedamus, mentientem in eo caſu, alterius vitæ, honori, ac rebus nihil officere, attamen juri ipſius Veritatis adverſatur, quam ille, quantum in ſe eſt, offendit, atque conculcat, & facit, ut in proximo pereat. Eodem pacto inviſum Deo pergit eſſe Adulterium cum femina, quamvis ipſius vir in eam actionem conſentiat, & quamvis non aliter vel ipſius vitæ periculo te eidem actioni ſubducere nequeas. Idem dicas de aliis operibus, aut dictis, ex ſua natura atque intrinſece malis, quæ illa ratione minime excuſantur, quod neque alteri noceant, neque alia ſit imminentis periculi effugiendi via. Recte propterea Aug. Quæſt. 68. in Levitic. *Mendacium*, inquit, *non poſſumus dicere tunc tantummodo eſſe, quando proximus læditur; quum enim falſum ab ſciente dicitur, procul dubio Mendacium eſt, ſive illo quiſquam, ſive nemo lædatur*.

Quod ſi reponas, jocos etiam dari, quibus falſiloquium ſubeſt, atque intentio alterius fallendi: ego iſthæc peccati nomine accuſabo, quia tum reapſe Mendacia erunt, & veritati inimica. Ubi tum quæſo eſt *evidentiſſima* illa ex *pronuntiatione, atque ipſo jocantis affectu ſignificatio animi nequaquam fallentis, etſi non vera enuntiantis*, quam Auguſtinus deprehendit in reliquis jocis, a ſe excuſatis? Et revera ſentiunt

com-

complures, iique præstantes Theologi, inter quos Sanctus Thomas, joca etiam, quibus Mendacii nomen convenire possit, referenda esse in catalogum culparum, modo quidem gravium, sed fere semper levium. Ipsemet Augustinus post verba a nobis nuper recitata hæc addit: *quo genere* (jocorum) *utrum sit utendum perfectis animis, alia quæstio est, quam modo enodandam non suscepimus*. Quibus ex verbis intelligis, vel ipsa illa joca, quæ Sancto Augustino Mendacia non putantur, ejus tamen esse naturæ, ut jure dubitetur, num homini ad perfectam vitam anhelanti convenire possint. Quanto magis idem dicas de jocis intentione fallendi, & veritatis adulterandæ causâ prolatis, quæ reveta Mendaciis accensenda veniunt?

Sed novam scenam, novam peripetiam repente huc inducit Phereponus noster. Qui nobis nuper Augustinum exhibuerat nimis rigidiusculum in execrando quocumque Mendacio, en eumdem rursus deprehendit mendacem, & quidem basilice. *Nec putes*, inquit Censor, *qui usque adeo ab utili & necessario Mendacio abhorrere se dictitabant, tam rigidos fuisse veri satellites, ut numquam emolumenti causa mentirentur. Contrarium persuadent tot ficta Miracula ad venerationem plebis quibusdam Ecclesiis & Basilicis conciliandam, totque Rhetoricæ fictiones*, &c. Neque heic sistit acutissima Phereponi acies. Causam quoque perspexit, quare tantum odium adversus Mendacium Catholici Episcopi præ se ferrent. *Si liceat*, addit, *id quod suspicamur proloqui, non alia de causa multi in licita Mendacia, qualia descripsimus, tam acriter invehebantur, quam ut postea in rem suam fructuosius mentirentur. Simpliciores enim homines non suspicabantur ab iis sibi fucum fieri, qui tam infensos profitebantur se mendacio*. Si & nobis licet heic, non quod suspicamur, sed quod nobis certum videtur, proloqui: dum hæc Phereponus ait, non bonum, sed perversum se prodit Criticum, ut gravioribus parcam nominibus in ipsum jure convenientibus. Age enim edicat nobis suspiciosus iste vir, num inter Protestantes quoque Adulterium, & reliqua libidinis experimenta, Avaritia, fraus, aliaque ejusmodi scelera locum habeant, aut umquam habuerint. Non negabit, puto; immo inter aliquos ex ipsis eorum Sacerdotibus atque Theologis, si verax esse amet, fatebitur istam pestem & olim, & nunc vigere. Atqui non dubito, quin ii quoque Theologi tum voce tum scriptis in ipsissima illa scelera invehantur. Quæ si ita sunt, quid quæso reponeret Phereponus homini Religionis nullius vinculis obligato (quales fortasse multos ipse novit sibi vicinos) dicenti, non alia de causa Protestantium Pastores, atque Theologos ea flagitia detestari, quam ut alienis feminis tutius abutantur, & fraudibus rem suam utilius promoveant? Rideret, irasceretur ve Phereponus. Nihil enim magis in comperto est, quam hujusmodi vitia & simul ab iis cognosci ac prædicari Deo rectæque Rationi invisa, & nihilominus vel ab ipsis no-

noscentibus, atque prædicantibus, vitio humanæ naturæ interdum eligi atque amari.

Eadem & Phereponus, & quisquis alius, de Augustino reliquisque Catholicis necesse est dicat. Objiciat ille nobis, quæcumque vult, Miracula ficta, aliaque religiosorum hominum Mendacia. In criminum istorum Auctoribus damnandis, si qui sunt, nos quoque concordes habebit. At quo argumento persuadere sibi aliisque poterit, eum in finem Mendacia quælibet, tum ab Augustino, tum ab aliis Catholicis affectato odio fuisse proscripta, ut ipsi liberius deinde atque utilius mentiri possent? Homines fuere. Quam aliam quæris causam, cur mentiti nonnumquam ex iis quidam fuerint? Scilicet meliora videmus, melioraque aliis suademus, ac deteriora sæpe nos sequimur. Quamquam quid dico? Quum mitiora semper sentire de omnibus hominibus nos jubeat recta Ratio, & prohibeamur suspicionibus nulla ratione innixis alienam gravare famam: quanto minus id nobis liceat, quum de Augustino, Episcopis, Theologis, aliisque tum sanctitate morum, tum doctrinæ soliditate eminentibus viris, sermo occurrit? Neque tanta simplicitas ac inopia mentis in Augustino ejusque similibus erat, ut Mendacia detestari, simulque in Religione mentiri tutum putarent, quum unus quispiam emunctæ naris homo posset sacrilegam fraudem deprehendere, ejusque auctores exsibilandos detegere. Præterea neque tanta in iis malitiæ atque iniquitatis copia excogitari potest, ut qui publice prædicarent, uti *magnum scelus* (sunt hæc Augustini verba) *& primum genus detestabilis mendacii*, mentiri in Religione, & pro Religione, hac arte eâdem sibi tutiorem utilioremque ad mentiendum viam aperirent. Demum quænam ab Augustino, illiusque similibus conficta Miracula Phereponus rite demonstret? Immo nemo acrius, quam Sanctus Augustinus (quod & fecere ceteri Sancti Patres, atque Concilia) execratus est pias hujusmodi & sacrilegas fraudes. Videat igitur Phereponus, dum talia de tantis viris suspicatur, dumque adeo temere tam horrenda illis crimina affingit, cur perversi accusatoris notâ inurendus non sit. Certe maligni declamatoris nomen non effugiet.

CA-

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Criticæ Artis abusus non unus, & Pherepono potissimum familiaris. Quæ de conversione sua ad Deum Augustinus narrat, Superstitionis ac fraudis inique insimulantur ab eodem Censore. Depulsa ab Augustino inanis gloriæ quæsitæ accusatio, a Pherepono in ipsum concinnata propter Libros Confessionum. Ejusdem Augustini virtutes & sanctitas variis Phereponi calumniis & sophismatibus ereptæ. In Mallio Theodoro laudando an excesserit Augustinus. Sinceritas ejusdem vindicata ab objectionibus Phereponi. Non in controversia cum Sancto Hieronymo, non in cooptatione sua ad Episcopatum, non in declarando Heraclio Successore suo Augustinus peccavit.

SEd quando in hanc arenam ingressi sumus, dimittendus tam facile non est Phereponus, majorique cura exigendus est ad normam Criticæ Artis homo ille, qui inter Criticos & Criticæ Magistros non bonam quidem, sed magnam sibi jamdudum comparavit famam. Criticam heic latiori significatione capio, quam ab Eruditis nonnullis capiatur; hoc est, eristicam Artem illam, studiumque intelligo, quo alienos in literis, sive in doctrina, errores acute investigamus, & deprehensos censoriâ virgâ percutimus. Id licitum, id honestum, id Reipublicæ perquam utile, simulque necessarium est. Nam unde tot errores, ac fabulæ, & dogmata stolida, nisi e Criticæ inopia? Unde recti judicii, meliorisque eruditionis restitutio, nisi e Critica restituta? Sed quasdam hujusce Artis leges ac præcepta percurramus oportet. Ejus finis est, Veritatem sive Theologicam, sive Physicam, Historicam, &c.invenire, & falsum persequi, aliisque vitandum ostendere. Sed tam solicite cauteque Veritas investiganda atque prodenda est, ut Christianæ simul Caritatis, ut Modestiæ, ut Justitiæ maxima ratio habeatur. Quamobrem a maledictis & conviciis perpetuo abstinendum; calumniæ non segnius quam pestis fugiendæ; hominem gravem ars mimica, virulentæ irrisiones, declamationesque minime decent; in errores vero potius, quam in errantes dimicandum; tibique, vel quum triumphas de errore deprehenso, exuenda omnis ambitio. Non ita aliorum vituperationi insistere, ut quæ in adversario laudem promerentur obliviscaris, multoque minus in illius probrum retorqueas. Tum dumtaxat acri ac subirato stylo aut venia, aut licentia erit, quum in perditos, impios, & effrontes, sive iniquitatis, sive impietatis sibi notæ amatores, & in apertos calumniatores, hoc est, in conclamatos aut Religionis veræ, aut veritatis, aut virtutis hostes, pugnandum erit. Ceterum placide agere

decet adversus illos, quos non perversus animus, sed humani intellectus, atque naturæ infirmitas, a bono & vero deviavit. Quo modulo si quando utendum, tum potissimum uti opus est, quum accusandos & corrigendos suscipis magnos, celebresque viros; & tum quoque lenitati adjungenda reverentia erit, quum Christianæ Religionis Patribus, & Episcopis, non doctrinæ minus quam sanctitatis famâ per omnium ora commendatis, dicenda dies erit, veritatis causâ id exigente nonnumquam. Ita veritati laboranti simul succurras, ut neque tuæ, neque aliorum dignitati quidquam detrahatur. Si secus fiat, non perversæ tantummodo indolis, & ambitus, & malevolentiæ, aliorumque vitiorum specimen dabis, sed ipsam plerumque Veritatem, ut ut solertissime quæras, in itinere perdes.

Atque hæ quidem præcipuæ forsitan leges morum in Arte Critica, quas nunc, ut puto, nihil interest rationibus, aliisve documentis confirmate atque tueri. Juvat potius experiri novis exemplis, num Phereponus se talem heic prodiderit Criticum, qualem postulat recta Ratio. Narrat Augustinus Lib. 8. Cap. 12. Confess. improvisâ vocis *Tolle*, *lege*, *tolle*, *lege*, admonitione totum se fuisse conversum ad Deum. Primo *Superstitionem Ethnicam*, *ex fortuitis vocibus omina captantem*, reperit heic Phereponus. Deinde subdit, si cui singulari providentiâ divinâ id factum videatur, oportere ut ostendat, *opus fuisse ejusmodi Miraculo, quo Augustinus intelligere posset sibi legendam Scripturam sacram, ut ex ea resciret, quid sibi agendum esset*. Quod quum quotidie audiret a Catholicis, non videt Censor, cur confugiendum sit ad miraculum. Tamdem ait, *Rhetorem nostrum omnia exaggerare*, *quibus persuadere poterat*, *non agi heic de homine vulgari, sed singulari vocatione divinitus ad Ecclesiam allecto: quæ tamen ex alius calamo rectius fluxissent*. En ergo Augustinum superstitiosum, dum omina captat; en ridendum, quod fortuitam vocem audiens, Miraculum putet, atque id aggrediatur, quod tam crebræ Catholicorum adhortationes obtinere ab ipso nondum quiverant; en denique Rhetorem, & callidum quidem, qui omnia exaggerat, ut se tamquam cœlestem hominem venditet.

Gratiæ Pherepono, qui non & impostorem, fictæque narrationis propolam nobis heic Augustinum exhibuerit. Sed postquam ne ipse quidem Censor eo usque progredi est ausus: oculos mentemque omnium appello, ut perspiciant, quibus oculis hunc Augustini locum Phereponus legerit. Improvisam illam vocem audit Augustinus, ignorat auctorem; & dum Concupiscentiæ, divinæque Gratiæ pugna in ejus corde acrius æstuaret, vocem ipsam interpretatur tamquam divinum oraculum, quo ad repetendam sacrarum Scripturarum lectionem incitetur. Paret inspirationi, perculsusque Apostoli verbis, sibi primum forte objectis, totum se Deo exinde dicat. Hæc narratio Augustini.

gustini. Quid heic quæso Rhetorici artificii? quænam *exaggeratio*? quænam calliditas? Lege verba Augustini. Historicam narrationem puram putam illic deprehendes; quam si veram putas, mirum est quei accusare possis Rhetorico aliquo colore sive figmento corruptam. Sed vitio vertendum est Augustino, quod talia narret, quum hæc *rectius ex aliorum calamo fluxissent*. Ipsum Augustinum nequaquam dedecuisse hujusmodi narrationem, ille idem fatetur, qui adverbio *rectius* est usus. Multoque magis id perspiciet Lector, nihil in ea narratione inveniens, quod laudem Augustini vel leviter insinuet. Non suas illic virtutes, non sanctitatem, non Miracula evidentia commemorat ille; sed fortuitam tantum vocem, unde consummata est conversio sua, dicit se acceptam retulisse singulari divinæ Gratiæ auxilio. Quis hominem arguat, quod misericordias Domini in æternum cantet? *Ignorare tua bona*, utar Erasmi verbis in Præf. ad ipsas Confessiones Sancti Augustini, *stupiditatis est; non prædicare Domini benignitatem, ingratitudinis est; non expendere in utilitatem proximi, quod acceperis, impietas est*. Visiones, ac revelationes propheticas, cœlo auctore, experti sunt clarissimi & sanctissimi viri; iidemque etiam evulgarunt. Vide Ignatii Martyris Epist. ad Philadelph. & Dionysii Alexandrini Epistolas apud Euseb. & Cypriani loca multa a Doduvello collecta, & Ambrosii Epistolas, ut alios omittam testes, quos bene multos in hæc & similia haberem.

Inquit autem Phereponus, non videre se, cur confugiendum heic sit ad Miraculum, quum prodigio nihil opus esset, ut intelligeret Augustinus sibi legendam esse sacram Scripturam, quando toties id a Catholicis audiverat. Neque videt acutissimus iste Censor, quam inter se differant, nosse utilitatem ac necessitatem cœlestis illius lectionis, & ad ipsam lectionem sese reipsa convertere. Nemo nostrûm ignorat, quam periculosa sit ac misera peccatoris servitus; & non exinde tamen ad fortem honestatemque justorum consurgimus. Illud facere ad intellectum, hoc ad voluntatem spectat. Tum vero ipsa quoque voluntas vincula disrumpit ac abjicit, quum interna Dei Gratia nos adjuvans Concupiscentiam vincit, torpentemque animum fortiter ad se rapit. Innumeris autem modis aversos a se homines Deus ad virtutem vocat, atque perducit. Non fuerit Miraculum id, quod Augustino contigit: num propterea non licuit Augustino insuetam illam ac repentinam vocem singulari providentiæ Dei tribuere, quæ illum juberet consulere Codices sacros? nunquid nefas fuit interpretari tamquam peculiare Dei munus, in ea Apostoli verba statim incidisse, quæ morbum Augustini protinus ac tamdem confecere? Immo & Christianæ pietatis est, & humilitatis, hæc ita interpretari, totumque hoc tribuere immensæ Numinis clementiæ. Atque ita faceret quicumque alius sanâ doctrinâ ac Religione verâ imbutus,

burus, & a Phereponi schola alienus, eodem loco fuisset, quo Augustinus, dum sibi non absimilia contigissent.

At quod magis prodit, Phereponum unice illuc inhiare, ut quantum fieri potest, in Augustinum congerat probra, illud est, quod primo loco objecit, nempe opus hoc Augustini *redolere Superstitionem Ethnicam, ex fortuitis vocibus omina captantem*. Utique in nullius animum umquam tam delicata religio intravit, ut Superstitionem atque Ethnicismum objiciendos heic putaret Augustino. Ideo Ethnicam aruspicinam, & omina Gentilibus dudum usitata, neque satis adhuc e medio sublata, nos execramur, quia e causis omnino incongruis ediscere se posse homo putat futuros rerum eventus Deo soli perspectos; & curiositate perversa ac temeraria ad ominandum, auguriisque fidem habendam, se abripi sinit; & Superos ipsos hujus delirii sui auctores sibi aliisve fingit. Quid simile in Augustini facto? Hinc tumultus Concupiscentiæ, illinc dulcissima Gratiæ vox incertum & anxium faciunt. Ad inopinatam illam vocem suas aures percutientem assurgit Augustinus; eamdem pro cœli causa interpretatur; ad legendas Pauli Epistolas accurrens locum sibi opportunissimum offendit; & fructus interpretationi respondet. Curiositatem nocentem heic mihi, si potes, inveni; aut causam prorsus ab effectu absonam; aut in interpretante stoliditatem, immo propriam aliquam ominis faciem. Compertum habemus, Deum velle nos omnes salvos facere, ipsumque adeo quorumdam salutem conversionemve curare, ut eos non internis tantum externisque stimulis, sed patentibus prodigiis ad se rapiat. Vim quoque adhibuit Saulo spiranti minas & cædem in Discipulos Domini. Alios etiam ad Episcopatum, ad Eremum, ad Monasteria, ad bonam denique frugem hujusmodi arte solicitavit, quorum exempla si congerere huc velimus, facile abuteremur Lectorum patientiâ. Ipse Augustinus memorat hoc loco Sancto Antonio Anachoretæ similia contigisse. Quapropter etsi ne tam aperta quidem sit plerumque vox cœli in hisce circumstantiis, attamen pie sapienterque ii perpetuo faciunt, qui ita omnes eventus interpretantur, ut sibi persuadeant, se per illos divinitus a peccato revocari, & ad justitiæ amorem impelli. Tantum proinde abest, ut superstitione laborarit, quod Augustinus egit, ut contra commendandus sit, quod e voce, si ita etiam vis, omnino fortuitâ, occasionem arripuerit instituendæ vitæ Christianæ. Atque utinam Augustinum in pari casu imitarentur cœlo obsequentem, quicumque eum imitantur contra cœlum peccantem.

Quid mihi est ergo cum hominibus, ut audiant Confessiones meas, &c. Sunt verba Augustini Lib. 10. Cap. 3. Confess. Ansam hinc sumit Phereponus carpendi Augustini, quod Confessionum Libros scripserit: *Sunt qui suspicentur* (Censoris verba sunt) *quum multa Augustino, ob priorem*

priorem vitam, ab adversariis, quos non paucos habuit, obiicerentur, eum Confessiones hasce scripsisse, quasi Apologiam quamdam obliquiorem, in qua fateretur, veluti apud Deum, quod negare non poterat; cetera vero praetermitteret, aut emolliret, & quaecumque ad honorem suum facerent, quasi aliud agens exaggeraret. Quae suspiciones, quamvis forte iniquiores sunt, ex inusitata tamen nascuntur ratione, qua Augustinus cum Deo garrit, atque argutatur, Rhetoricoque fuco, quo picta sunt hae Confessiones. Mirabar, si non & heic Rhetoricorum fucum Augustino Phereponus obiiceret; intercalaris quippe haec apud illum accusatio necesse est, sive opportuna, sive inopportuna, saepe recurrat. Sed quinam sunt isti, quos talia de Augustino suspicari Phereponus ait? Ego neminem alium novi praeter Erasmum, qui in Praefat. ad Libros Retractat. & Confess. aliqua hujusmodi suspicionum semina injecit, inquiens, Augustinum tam diligenter in Confessionum Libris vitam omnem suam depinxisse, *ut iniquior aliquis suspicari possit, non prorsus abfuisse humanum affectum* κενοδοξίας, seu φιλαυτίας *cuipiam affinem*. At Erasmus ipse, quamquam homo prurientis linguae, multus est in purgando Augustino ab ista accusatione, idque tam solide atque ex animo facit, ut laudatorem eximium, non vituperatorem Augustini sese heic praestet. Quinam ergo sunt ii, quos non solum suspicari posse, uti Erasmus ajebat, sed revera nunc suspicari, Phereponus fatetur, latere simul atque apparere ambitionem Augustini in Confessionibus istis? Patiatur ergo Phereponus, heic non aliorum, sed meas me quoque prodere suspiciones. Si Phereponum excipias, nemo talia de Augustino est suspicatus, sive suspicatur. Rhetoricus iste color est, quo invidiam Augustino conflare se posse putavit Phereponus, simulque a se amoliri injustae criminationis, malignique judicii invidiam. Nempe qui toties, atque iniquissime, Rhetoricam Augustini culpat, subinde religioni sibi non ducit, ejus Artis coloribus abuti, ut sanctissimum & clarissimum virum infamiâ oneret.

Habemus ipsos Confessionum Libros. Huc volo sinceros judices. Ego vero nihil dubito, quin cordatus quisque sentiat ac fateatur, longe nimium abesse Augustinum eo in Opere ab inanis gloriae siti, atque ab amore sui. Immo paucos mihi ostendas Libros, quibus in amorem Dei vehementius excitentur legentium animi atque affectus. Ad haec passim, & minime conquisita modestia, & germana humilitas, & fervens pietas Scriptoris elucent, ut pium quemque simul aedificare soleant, & impios convertere ad Deum possint. Nulla autem minus aequa, immo magis perfidiosa suspicio est, quam quae sibi fingit, Augustinum conscribere ista voluisse, partim ut nonnullis, quae sibi obiiciebantur, enarratis, cetera aut praetermitteret, aut emolliret, & partim ut quaecumque ad honorem suum facerent, quasi aliud agens, exaggeraret. Necesse est enim, qui ita suspicatur, ju-

dicium totius antiquitatis de Augustini pietate damnet, & oculos omnium rideat, qui in ejus Libris Scriptorem sanctissimum, & pietate nulli secundum, adhuc inveniunt. Deo, non hominibus, loquitur pius ille vir in Confessionibus; Deo, inquam, ut Erasmi verba describam, *confitetur, cui mentiri nec pium est, nec tutum*. Ergo Augustinus, si suspicionem Phereponianam auscultamus, credidit, se Deum atque homines decipere posse Confessionibus illis. Horret animus talia cogitare de tanto viro, & de Libris iis, qui contrarium omnino sonant. Sed ipse quoque Phereponus iniquitatem suspicionis istius tamdem agnovit & confessus est; nam postquam temperare sibi non potuit, quin adderet *esse multos* (quinam quæso? (*qui* ἐλλειπτικῶς *ingentem, religionis specie tectam, heic videre se putant*; subdit tamen, hosce homines ex eorum numero esse, qui sunt *proniores ad male judicandum*; & nimiam indulgentiam potius, quam nimiam severitatem, heic esse adhibendam. Quo verborum lenocinio, fucoque Rhetorico quid aliud vult Phereponus, quam uno eodemque tempore calumniari, & calumniatorem parum intentis oculis subducere?

Nunc autem repetendum est, ingeniis malevolis, & affectu occæcatis nihil æque facile occurrere, quam omnia adversariorum dicta & facta in deteriorem partem accipere, & denigrare, & ridenda exhibere. Quantum id absit a *Christiana Caritate*, a *Justitia*, atque a legibus germanæ Criticæ, nemo probus atque eruditus est, qui non e vestigio intelligat. An id Phereponus ignoret, non quæram; certe se heic ignarum hujus doctrinæ apertissime prodit. Et quod magis mirere, in hoc eodem loco Phereponus, Magistrum Evangelii agens, meminisse nos jubet, *in Evangelio, ejusque auctore Christo, quærendam esse vivendi normam, non in hominibus*. Utique optimis suis præceptis pessime homo iste utitur, qui tot calumniosis suspicionibus, tantoque livore famam Augustini aggreditur, judiciumque ceterorum hominum despiciens, in eodem facinora & vitia aut prætermissa, aut emollita fingit, & hanc ipsam, aliasque accusationes sub alieno nomine perquam subdole proponit. Neque accusationibus contentus, sannas, derisionemque adjungit, inquiens, Augustinum *inusitato modo garrire cum Deo, atque argutari*. Sed ab hujusmodi ingeniis caveant sibi Job, David, ceterique Prophetæ; non enim video quid impedire id genus homines amplius possit, quominus & iis divinis Scriptoribus cum Deo differentibus insultent, aut exemplo sint aliis, ut insultent, quando sibi jam licitum censent irridere Augustinum tam piis affectibus cum Deo colloquentem. Ego multa huc pro Augustino afferre possem; sed tantummodo rogabo Phereponum ipsum, ut Christiano pacatoque animo legat, quidquid idem Augustinus ad alios calumniatores obtrectatoresque suos respondit variis in locis, sed potissimum Enarr. 3. in Ps. 36. &

Lib. 3.

Digitized by Google

Lib. 3. contra Epiſtolas Petiliani. Niſi enim tum incipiat & minus amare ſemetipſum, & magis revereri pietatem ac modeſtiam Auguſtini, aut unus ipſe ſapere dicendus erit, aut de illius ingenio erit prorſus deſperandum.

Leviſſima tamen videantur hactenus memorata, ſi cum iis conferantur, quæ Criticus iſte habet ad Cap. 38. Lib. 10. Confeſſ. Miratur (pag. 476. Animadverſ.) Auguſtino *in mentem non veniſſe, fore ut Donatiſtæ, Manichæi, aliique ejus adverſarii dicerent, eum non diſplicere ſibi, qui tamdiu non tam apud Deum, quam apud homines, de ſe & ſuis loquatur; & dum gravia peccata, quæ negari non poterant, aut minutiora ambitioſe proſequitur, laudes ſuas interea minime omittit*. Miratur etiam, *eum veritum non eſſe, ne iidem adverſarii heic deſiderarent confeſſiones eorum, quæ Baptiſmum ejus ſequuta ſunt, & quæ in ejus vita habentur*. Tum laxatis habenis acrius urget Auguſtini famam, inquiens, malignos homines facile dicere potuiſſe, non eſſe mirum, ſi Arti Rhetoricæ inter pueros venditandæ valedixerit, ut majorem utilitatem, amplioreſque honores in Eccleſiaſticis muneribus ſibi quæreret, & ambitioni ſuæ, atque impotenti cupiditati inſerviret. Fuiſſe etiam, cur a Deo veniam peteret, quod ſacras Scripturas interpretari ſit aggreſſus, & tot volumina de iis ſcribere, quum neceſſariis ſubſidiis careret. Quod ſi paupertatem, aliaſque virtutes Auguſtini quiſquam memoraſſet, iidem dixiſſent, partim ſimulatas fuiſſe, partim falſas; ipſumque Auguſtinum iis artibus ad ſummam irrepſiſſe potentiam, quibus alii illuſtres utuntur. Et hæc quidem maligni illi homines dixiſſent, aut dicere potuiſſent; nam quod eſt ad Phereponum, quamquam is accuſationes haſce proponat, teterrimiſque coloribus pingat, atque ampliſſimo ſermone proſequatur, non iis tamen fidem habet. *Ad me quidem quod attinet* (poſtrema ſunt Phereponi verba), *ut non ſum credulus ejuſmodi criminationibus; ſic non diffiteor me defenſiones Auguſtini hiſce de rebus, libenter lecturum fuiſſe*.

Modeſtiam hominis hujus erunt forte qui mirentur; ego Rhetoricam potius, illiuſque artificia. Sed libentius quoque, quam Phereponus, legerem fateor, quei hæc adeo ingenioſa oratio a maledicentiæ, & quidem impudentis, culpâ excuſari, atque defendi poſſit. Niſi nos cucurbitas ille velit, ſciat nos probe intelligere, Phereponum eum eſſe, qui heic alienis verbis Auguſtinum acerbiſſime criminatur, atque etiam tacite ſignificat, nihil magis ſibi cordi eſſe, quam jure vel injuria, opportunis atque inopportunis locis, & cum propriæ etiam famæ periculo divexare nomen ac libros ſanctiſſimi hujus & incomparabilis viri. Verum quis hominem ferat tam iniquis armis inſidiantem Auguſtino? Si ex ejus ſententia maligni tantum homines hæc dicere potuiſſent, quo nomine ipſum compellabimus,

qui has accusationes & revera struxit, & callide proponit, atque inculcat?

Rem tamen ipsam levi brachio attingamus. Quæ heic Augustino opponuntur, objicere potuissent Manichæi, Donatistæ aliique, ejus adversarii, si Pherepono credimus. Potuissent, puto; nam quid odium & ira comminisci, & eructare non possunt? Non tamen objecerunt, quamquam irati, quamquam in Augustini vitam, nedum famam furiose animati, quamquam aliis in ipsum accusationibus usi. Cur tanta in iis temperantia, atque modestia? Non aliâ sane de causâ, quam quod Hæreticis iis in mentem venire non potuit, criminationibus ejusmodi speciem aliquam veri subesse. Et cur *desiderarent ab Augustino confessionem eorum, quæ post ejus baptismum sequuta sunt*, quando nihil audire poterant, quod in confitentis gloriam non concessisset? Novus campus carpendi Augustini Pherepono sese aperuisset, si ea quoque facta, quæ certe laude non caruissent, prosequutus fuisset Augustinus. Sed ab aliis sese discat jam Phereponus. Multis criminibus objectis Augustinum Petilianus Donatista etiam invaserat. Ad eum palam hæc inter cetera vir piissimus respondebat Lib. 3. Cap. 2. contra Lit. Petil. *Jam quod sequitur, etsi mihi non audeo coaptare ut dicam: Nihil enim mihi conscius sum: fidenter tamen in conspectu Dei dico, nihil eorum, quibus Petilianus tempus vitæ meæ, posteaquam in Christo baptizatus sum, criminatus est, mihi conscius sum*, &c. Infra idem repetit Cap. 10. & in suæ innocentiæ testimonium fidenter appellat quoscumque suæ vitæ conscios habere poterat. *De tempore*, ait, *vitæ meæ, quod est post Baptismum, vobis quicumque me nostis, superfluo loquor ex eis, quæ nota esse hominibus possunt. Hi vero, qui me non noverunt, non ita iniqui esse debent in me, ut magis de me credant Petiliano, quam vobis*.

Quod est ad accusationem Augustini Scripturas sacras interpretantis, respondebimus infra, uno quippe ictu totum Sanctorum Patrum chorum, & universa antiquitatis ingenia, Pherepenus noster heic ferit. Quum vero ille, sive maligni nescio qui homines Pherepeni ore loquentes, nil mirum esse dicunt, Augustinum valedixisse exiguis Rhetoricæ Scholæ emolumentis, ut in Ecclesia, hoc est in ampliore theatro, uberiorique cum fructu Artem ipsam exerceret, suæque ambitioni lora felicius laxaret; superfluum puto calumniæ & maledicentiæ notas in ista accusatione conquirere, quippe id in omnium oculos incurrere mihi videtur. Diceres, mirabili ingenio Augustini expellendæ famis defuturam fuisse rationem, nisi ad Ecclesiastica munia sibi aditum aperuisset. Nemo est tam parum in Augustini vita versatus, qui nesciat, quam longe vir ille piissimus abierit a pravis hisce affectibus, & cur magisterii Mediolanensis onus abjecerit. Repetitâ autem Africâ nihil ille antiquius habuit, quam

secu-

ſeculares curas, atque omne honorum genus effugere. Suis facultatibus in pauperes diſtributis Monaſticam vitam amplexus eſt, jejuniis, orationibus, boniſque operibus vacans, donec poſt exactum triennium in eo ſanctiſſimo vitæ inſtituto, invitus, & nihil tale cogitans ad gradum Presbyteri ab univerſo Populo raptus fuit. Epiſcopatus ſarcinam reluctans deinde ſuſcepit; quo in munere quamdiu vixit, eam ſanctitatem morum, fugam divitiarum, continentiam, humilitatem, zelum, aliaſque virtutes in ſe conjunxit, ut facile mirari debeas, difficile vero poſſis imitari.

Sed vide, quei ſe ab adeo evidenti luce Phereponus expediat. *Ea*, inquit, *maligni homines dixiſſent, partim ſimulationem eſſe, partim ſatis eſſe divitem, qui haberet, quod aliis largiretur*, &c. Malignos utique ac effrontés eſſe neceſſe eſt, qui talia blaterant, & quicumque alius non ſolum iſta in Auguſtinum confingere non erubeſcit, ſed etiam placido animo tantam veritatis injuriam proferre ſuſtinet. Cedo tabulas, teſtes, argumenta, quibus accuſationem hanc fulcias. Ciceronis verba ſunt in Orat. pro M. Cœlio: *Aliud eſt maledicere, aliud accuſare. Accuſatio crimen deſiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumento probet, teſte confirmet*. Heic certe nihil habent, quo maligni criminationem confirment; immo innumera ſunt nobis, quæ accuſatoribus os obſtruant. Et illud in primis certum eſt, ſimulatorem virtutis, non eo pietatis, humilitatis, ac veritatis affectu ſcripturum fuiſſe, quæ ubique legimus in Auguſtini Libris, neque facturum, quæ ab Auguſtino facta fuiſſe dubitat nemo. Sed, ut vetus verbum habet: *Nil probat calumniator, criminatur omnia*. Intereſt autem hominum omnium non ferre ludibrium tale veritatis, & alienæ famæ; quotus enim quiſque in poſterum erit bonus, pius, ac honeſtus, quem dejicere de loco, & execrationi quorumcumque exponere non valeas, ſi hyprocriſim ac ſimulationem Virtutis, quando aliud non occurrit, objicere & promtum ſit, & non illaudabile? Attamen habet heic Auguſtinus, quo ſe conſoletur, exemplum videlicet divini Servatoris noſtri, quem paribus calumniis excipiebant olim Phariſei. Quale vero exemplum habituri ſint hujuſmodi Cenſores, quo ſe defendant a crimine Sycophantiæ, videant ipſi. Ego non video.

Neque parum lepida eſt Phereponi exceptio contra Auguſtini paupertatem. *Satis divitem fuiſſe*, inquit, *qui haberet, quod aliis largiretur, & inde tantum ſibi ſumeret, quantum vellet*. Honeſtiſſimæ & Chriſtianæ paupertatis ideâ caret, qui hæc ſcribit. Dives ille profecto dicendus eſt, Chriſti ſectator, qui, ut Minutii verbis utar, *non eget, qui non inhiat alieno, qui Deo dives eſt*. Hic, inquam, dives germanam in ſe paupertatem fovet; nam non opum defectus, ſed animus pauperem facit. Homo videlicet nihil cupiens, neceſſariis tantum contentus, & parcus ſibi, & in egenos effuſus, & pro Chriſto nihil proprium poſſi-

possidens: ille vere est pauper. Et mirum est, quei Phereponus, ab aliis Novatoribus discedens, non solum non damnat mendicitatem Monasticam, sed eamdem quoque talem exigit, ut nihil habeat pauper Evangelicus, quod aliis pauperibus distribuat. Quasi non habuerit Christus, non habuerint Apostoli, quæ sibi ad victum atque vestitum necessaria forent, & quæ egenis identidem dispensarent. Episcopum vero in primis hospitalem Paulus desiderat: quod fieri nequit, si nihil ei supersit in alios distribuendum. Illud etiam constat, Episcopos, non Dominos, non possessores esse bonorum Ecclesiasticorum, sed ministros, atque œconomos, eorumque Caritati potissimum commendatam esse pauperum curam. *Gloria Episcopi est, pauperum inopiæ providere*, inquit Sanctus Hieronymus ad Nepotian. de Vita Cler. Qua ergo ratione Phereponus & paupertatis gloriâ Augustinum spoliat, eumque non patitur aliquid habere, quo hospitalem se præbeat, & aliorum indigentiæ succurrat? Minus autem excusandus ille mihi videtur, dum & legere potuerit, & falsi arguere non potuerit, quæ de Monastico Augustini instituto, vel post Episcopatum servato, scribit eruditissimus ille Monachus Benedictinus e Congregatione Sancti Mauri, cui debemus novissimam & accuratissimam Vitam Augustini. Liceat mihi pauca quædam describere, quæ ille ex variis documentis collecta habet. Lib. 3. Cap. 2. §. 8. *Quum Augustinus in Episcopii domo secum Clericos suos haberet, cum iisdem formam primorum Christianorum Hierosolymis degentium, quibus erant omnia communia, nihil proprium, quantum poterat, sectabatur. In illius societate nulli licebat suum aliquid dicere, sed omnia omnibus erant communia; & quotquot in eam admittebantur, hanc sibi legem sciebant impositam, &c. Sic omnes Clerici cum eo pauperes erant, simul præstolantes misericordiam Dei ex reditibus possessionum Ecclesiæ; vel ex oblationibus fidelium, quæ singulis pro cujusque indigentia distribuebantur*. Lege reliqua, uti & Cap. seq. 3. & 4. tibique palam fiet, quantum alienus ab omni cupiditate Augustinus foret, & quam præter jus, quamque inopportune Phereponus virtutes illius suspectas heic facere velit.

Pergit Censor gnaviter quærere, ubicumque potest, Augustini crimina, & ubi non invenit, liberaliter ipse somniat, ac facit. In Animadvers. ad Lib. 1. Cap. 11. de Ordine pag. 478. vellet ille nunc exstaret Opusculum *Theodori de origine & natura mundi*. Cur natum sit Pherepono tale desiderium, divinent quæso eruditi. Omnia puto excogitabunt; sed germanam fortasse causam non attingent, quam tamen sincerissime nobis Censor exponit. *Ex eo enim*, inquit, *intelligere liceret, an heic ei aduletur (quod sane suspicor) Augustinus, pro more seculi sui, quo, si umquam alias, immodicæ laudes in usu vulgari fuere*. Votum profecto dignum tali Critico, ut si non aliunde certi, nimiumque certi essemus de illius odio atque livore contra Augustinum,

num, facile vel ex hoc vestigio intelligere possemus. Et quænam tamdem sunt, quæ heic Pherepono suspicionem adulationis ingessere? De Theodoro hæc scribit Augustinus: *Vir & ingenio, & eloquentia, & ipsis insignibus, muneribusque fortunæ, & quod ante omnia est, mente præstantissimus Theodorus, id agit, ut & nunc, & apud posteros, nullum genus hominum de literis nostrorum temporum jure conqueratur.* Dic, obsecro, quid heic feriat Lectorem vel delicatissimum? Etiamsi incomparabili ingenio, studioque literarum non excelluisset Theodorus ille, nihilominus ea est ipsi ab Augustino tributa laus, ut neque laudatorem pœnitere, neque laudato pudorem incutere deberet. Ad hæc non alius est hic Theodorus, quam Fl. Manlius Theodorus, qui a Claudiano, & Symmacho summis extollitur laudibus, & eloquentiæ potissimum ac eruditionis gloriâ commendatur. Memorat ipse Phereponus Dissertationem Rubenii de Vita istius Theodori, quo ex libello elucet, quantus vir, quantusque Philosophus ille fuerit. Sed præcipue legendus est ejusdem insignis Panegyricus inter Claudiani Carmina. Attamen ne quid heic dissimulem, illustrem egomet auctorem Pherepono indicare volo, hujusmodi suspicioni faventem. Is Augustinus appellatur, Episcopus Hipponensis, cujus verba sunt Lib. 1. Cap. 2. Retract. *Displicet autem illic* (idest in Libro *de Vita beata*), *quod Manlio Theodoro, ad quem Librum ipsum scripsi, quamvis docto & Christiano viro, plus tribui, quam deberem.* Sed hinc volo Phereponus ipse discat, num pronus ad assentandum foret Augustinus, & an parum rigidus sui ipsius censor esset, quando ne heic quidem sibi ignoscit. Æqui autem ac honesti Critici erat, ex hac potius retractatione capere consilium laudandi Augustini, quam ex elogio illo occasionem arripere vituperandi. Quamquam quid dico? Ita me Deus amet, elogium illud retractandum Augustino non erat, quum tale sit, ut lividis tantummodo hominibus assentatorius videri possit. Et reapse ab Augustino improbatum minime fuit. Retractationum verba cadunt super Librum *de Vita beata* inscriptum ipsi Theodoro, non super elogium Theodori in Lib. 2 *de Ordine* insertum. Deinde nihil aliud emendare in animum induxit Augustinus, quam quædam in Præfatione ad eum Librum *de Vita beata* non satis graviter dicta, quæ cum delicata pietate non bene componi posse putabat: cujusmodi sunt: *Ad id, quod desidero* (hoc est ad obtinendam vitam beatam) *te unum intueor, teque aptissimum semper admiror*, &c. *Accipe, cujusmodi auxilium abs te certus expectem.* Eadem repetit infra, inquiens: *Obsecro te per virtutem tuam, per humanitatem, per animarum inter se vinculum, atque commercium, ut dexteram porrigas. Hoc autem est, ut me ames, & a me vicissim te amari credas, carumque haberi. Quod si impetravero, ad ipsam beatam vitam, cui te jam hærere præsumo, parvo conatu facillime accedam.* En quæ Augustino Librum illum emendaturo non amplius ferenda videban-

bantur. Nam ad ingenium, ac eruditionem Theodori quod attinet, nihil in eo Libro Augustinus habet, quod spongiâ indigeat, quum & in Retractationibus ipsum Theodorum *doctum & Christianum virum* appellare pergat. Eâdemque de causâ in retractandis Libris de *Ordine* obelo nullo confixit Augustinus memoratum elogium Theodori, confixurus, si per illud veritatem læsam animadvertisset.

Præstare tamen nolim, placitura hæc esse Pherepono, quando ne ipsi quidem *Retractationum Libri* ab eo gratiam iniere. Pag. 484. Animadv. ad Lib. 2. Cap. 29. de Genesi, *Locos*, inquit, *Lib. 3. de Lib. Arb. indictos prætermisit Augustinus, dum alios, qui multo minus torqueri poterant, explicat. Qua in re an ars aliqua fuerit, judicent alii. Candorem quidem & modestiam præ se ferunt Retractationes; sed debent ingenue fieri, retractatis, quæcumque falsa putantur, non paucis quibusdam exigui momenti, relictis gravioribus, ne forte adversarii objiciant se similia sentire. Sed Augustini animum noverat Deus.* Tria contingere heic potuere. Primum est, falsa in Augustini Libris ea non esse, quæ nunc falsa Pherepono videntur. Proximum est, etiamsi Veritati ea adversentur, Augustinum tamen id nequaquam animadvertisse. Tertium denique, animadvertisse quidem, sed noluisse retractare, atque corrigere. Catholicorum sententia est, Augustinum in doctrina *de libero Arbitrio* nequaquam aberrasse; sed quando Censori nostro, non secus ac Pelagianis tum antiquis, tum recentibus, aliter visum est, nos in iis infelicitatem ac tenebras ingenii misereamur, perversam voluntatem non facile accusemus. Errant nimirum, sed se errore duci non putant. Catholicos contra in errore versari sibi persuadent Pelagiani; sed & ipsi nos contra votum nostrum cæcutire intelligant. Nam & Justitia & Caritas poscunt, ut in iis similibusque quæstionibus contra animi sententiam a Veritate deflexisse putetur, quisquis deflectit, nisi aliter credere nos jubeant contraria argumenta. Atque ita sane de Augustino credendum, ii etiam fateantur, quibus Augustini doctrina quælibet nondum probatur. Nam quis in animum inducat, usque adeo desipuisse, & a rationis, atque conscientiæ legibus descivisse Augustinum, ut sciens prudens erraverit, erroresque in Religione turpissimos ac perniciosissimos agnoverit quidem, sed venditare perrexerit? Necesse plane foret, virum excogitare basilice impostorem, ac postremæ iniquitatis reum.

Et tamen, si quid intelligimus, non alio collineant Phereponi tela, quam ut Augustinum nobis exhibeant hominum nequissimum. Callidissime nempe dubitare Censor nos vult, an ars aliqua in Augustinianis Retractationibus fuerit; ingenuitatem ibi desiderat: & Augustini animum ita in medio relinquit, ut suspicari possimus, num Veritatis amore, an consilio illudendi orbis, Retractationes scripserit, videlicet ut solis exigui momenti erroribus dispunctis, eam sinceri-

ceri-

ceritatis famam sibi pararet, quæ fidem postea apud præsentes ac posteros conciliaret gravissimis erroribus intactis, sibique probe perspectis. Equidem non dubito, quin atrocitatem suspicionis, sive calumniæ istius, quisque intelligat, simulque miretur, quei Batavo, seu Helvetio homini tanta adversus Augustinum confidentia esse potuerit, ubi non de opinionibus, sed de interno Augustini animo res agitur. Quas enim Criticas leges heic pro se Phereponus laudet, contra clamantibus cunctis Justitiæ, Caritatis, & Honestatis legibus? Quæ argumenta adhibere potest, ut crimine temeritatis atque improbitatis sese absolvat? Neque vero tam sui, atque Dialecticæ oblitum ipsum reor, ut ideo Augustinum fraude hac usum fuisse argumentetur, quia uti is potuit. Nullum crimen esset, cujus & ego reum facere Phereponum, & quemcumque alium deinceps non possem, si vim ullam habere deberet iniqua adeo argumentandi ratio. Conscientiæ ergo suæ Phereponus consulat, redeatque illuc, ut tantummodo dicat, errasse Augustinum. Errabit vel sic quidem talia affirmans accusator, meâ & omnium Catholicorum sententiâ; sed infamiam saltem evadet, quam nunc inurere dum vult Augustino, nescio quei declinare ipse jam possit.

Auctor est Augustinus in Epist. 71. olim 10. quæ est ad Hieronymum, Episcopum quemdam, quod utens Hieronymiana sacrorum Codicum interpretatione dictionem unam aliter exposuisset, quam antiquus mos haberet, ingentes excitasse turbas in populo, ita ut *coactus demum fuerit velut mendositatem corrigere; volens post magnum periculum non remanere sine plebe*. Insurgit heic Phereponus, & inquit pag. 491. *Mala sane fuisset Afra plebs, quæ tantilla de causa Episcopum suum deserere parata fuit; sed videtur esse, ut probe olfecit Hieronymus, fabella Punica, qua hominem terrere voluit Hipponensis Episcopus*. Equidem in istam controversiam ægre me rapi sentio, quam non ita dirimere pro uno possum, ut alterum simul non arguam & culpem. Immo liceat mihi dicere, aliquid habeo, quod illic tam in Hieronymo, quam in Augustino desiderem, sive statum controversiæ spectem, sive modum. Attamen quod est ad narrationem Augustini de Episcopo illo in discrimen adducto ob interpretationem Hieronymi, nihil me solicitat, quod ipse Hieronymus ad Augustinum ea de re scribens, inquit: *Hujuscemodi in Epistola tua texis fabulam: Quidam frater noster Coëpiscopus*, &c. Novimus Hieronymi viri alioquin sanctissimi stylum aculeatum, stylum irarum plenum, ac potissimum dum sibi pugnat. Quid mirum, si irato ferventique viro excidit, hujusmodi exceptione se suosque Libros, & utilem certe laborem tueri? Cordatus nemo propterea credat, Augustinum fabellæ atque imposturæ tam gravis in Hieronymi caput auctorem. Quod vero tolerandum fuit in Hieronymo ægre ferente, optimum consilium suum pessime acceptum

ab

ab Augustino fuisse, id nescio quei nos tolerare nunc debeamus in Pherepono, quem Augustinus nusquam læsit, quique non irritatus, acrius tamen quam ipse Hieronymus Augustinum accusat. Nimia nempe hominis hujus est confidentia, dum ex arbitrio atque imperio fabulatorem facit virum æque pium ac doctum, & quantum ejus mores & dogmata docent, a dolis atque imposturis alienissimum. Fac etiam fabella; at æqui honestique Censoris erat, Augustinum potius suspicari a ficto rumore deceptum, quam eumdem venditare certissimum ipsius commenti artificem, quum præsertim alio sub cœlo ea res contigisse dicatur. Sed ne fabulam quidem fuisse ubi nos contendamus, quis Phereponus contrarium ostendat? Vix etiam evincere possis, Augustinum illic agere de *cucurbita* atque *bedera*. Enimvero numquid mirum est, paratam fuisse plebem illam recedere ab Episcopo suo *tantilla de causa*? Etsi levis error futurus ille fuisset, attamen quum videretur Episcopus idem sine causa divinas adulterare Scripturas: nimio zelo adversus ipsum accendi potuit religiosa populorum cura de veteri Traditione tuenda. Jam patet, quibus diris divini Scriptores absterruerint homines, ne vel unum verbum adderent, detraherent, aut immutarent in Codicibus sacris. Patet etiam, quantopere Christianis antiquis cordi fuerit, Scripturæ sacræ exemplaria a corruptoribus tueri. Ad hæc Paulo Samosateno Antiochenus populus, Nestorio, & Iconoclastis Constantinopolitanus, Arianis populi alii summo studio restitere, ut Sanctus Hilarius ævo suo diceret, *religiosiores fuisse aures Populi, quam corda Sacerdotum*. Ipse vero Hieronymus in Epistola 81. olim 18. inter Augustinianas acrem hanc accusationem delinire postea visus est, ad Augustinum rescribens, & inquiens: *Si legisti librum Explanationum in Jonam, puto quod ridiculam cucurbitæ non recipias quæstionem. Si autem amicus, qui me primus gladio petiit, stylo repulsus est, sit humanitatis tuæ atque justitiæ accusantem reprehendere, non respondentem.*

Pag. 522. Animadv. in Epist 213. alias 110. Phereponus Augustinum sugillat, quod se Episcopum Hipponensem ordinari passus fuerit, vivente adhuc Valerio Civitatis illius Episcopo. Id Nicæno Canone octavo interdictum memorat; tum subdit: *Non intelligo, qui usus ipse Ecclesiæ, ex quo constabat, unum in singulis urbibus Episcopum esse oportere, non monuerit Hipponensem, hoc illicitum esse. Nam si collegam unum sibi adjungere licuit, quidni & plures? Quam magnam hoc aperuit fenestram adversariis Augustini, dicendi, hominem sæpe in utilitatem suam errasse?* Abstinuissent ab hujusmodi calumnia adversarii Augustini, quos inter nunc primas ducit Phereponus, si diligentius perpendissent rem ipsam. Ignorabat Valerius, ignorabat Augustinus, Nicænum Canonem obstare. Cujus rei fidem facit in laudata Epistola Augustinus. Immo nihil contra Canones tunc agi censuerunt alii

alii Africæ Episcopi, iique omnium præstantissimi. Audi Possidium in Augustini Vita Cap. 8. *Egit Valerius secretis literis apud* (Aurelium) *Primatem Episcoporum Carthaginensem, allegans imbecillitatem corporis sui, ætatisque gravitatem, & obsecrans, ut Hipponensi Ecclesiæ ordinaretur Episcopus, quo suæ Cathedræ non tam succederet, sed Consacerdos accederet Augustinus. Quæ igitur beatus Valerius optavit, & rogavit satagens, rescripto impetravit.* Audi & alia Possidii verba: *Post quam petitionem ad visitandum adveniente ad Ecclesiam Hipponensem tunc Primate Numidiæ Megalio Calamensi Episcopo, Valerius Antistes Episcopis, qui forte tunc aderant, & Clericis omnibus Hipponensibus, & universæ plebi inopinatam cunctis suam insinuat tunc voluntatem; omnibusque audientibus, gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti desiderio clamantibus, Episcopatum suscipere, contra morem Ecclesiæ, suo vivente Episcopo, Presbyter Augustinus recusabat.* Vides Augustinum, quamquam ignoraret, Nicæno Canone hujusmodi ordinationes prohiberi, probe tamen recogitasse, ab ea ordinatione abhorrere consuetudinem Catholicæ Ecclesiæ, ipsumque adeo Augustinum obstitisse Episcopis, ne se Episcopum sacrarent. Sed vicit plurium sententia. Immo exempla similium ordinationum in medium allata fuere. *Dumque illi fieri solere ab omnibus suaderetur* (inquit idem Possidius) *atque id ignaro transmarinis, & Africanis Ecclesiæ exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit, & Episcopatus curam, & majoris loci ordinationem suscepit.* Augustinus ipse ad Paulinum Ep. 31. alias 34. de sarcina Coëpiscopatus sibi a Valerio imposita scribens, hoc idem confirmat, inquiens: *Quod quidem, quia tanta ejus caritate, tantoque populi studio Dominum id velle credidi, nonnullis jam exemplis præcedentibus, quibus omnis mihi excusatio claudebatur, vehementer timui excusare.*

Quem ergo errorem apertis oculis admissum, quam errandi voluntatem ad proprium commodum in Augustino demonstres? Detrectabat ipse honorificum munus; compulsus a Valerio, ab aliis Episcopis, a Clero toto, ab universa plebe, se passus est vinci, annuente etiam Aurelio Carthaginensi, Africæ Primate. Ex iis nemo suspicabatur, violatum iri propterea Canones Nicænos; & quamquam Ecclesiæ consuetudo secus agendum moneret, exemplorum tamen ingesta copia rationem omnem cunctandi & recusandi sustulit. Rem ego non probo; neque subinde probavit ipsemet Augustinus, ubi intellexit, Nicænam Synodum aliter sanxisse. Verum eæ tunc circumstantiæ in Augustini ordinationem confluxere, ut non solum excusatione dignum ille se præbeat, sed iniquæ accusationis accusari mereatur, qui tacite nobis persuadere cupit, Augustinum scienter atque lubenter tunc errasse, quod error ipse cederet in suam ipsius utilitatem. Quum vero inquit Phereponus: *Si collegam unum sibi adjun-*

jungere licuit, quidni & plures? non videt homo acutus, frustra id peti; nam qui collegam, sive coadjutorem sibi adsciscebat, ea ratione movebatur, quod ipse aut senio aut morbis ad obeunda Ecclesiastica munia ineptus jam esset, & Collegam hunc sibi successorem deligebat, consentiente Clero, Populo, ipsisque Provincialibus Episcopis. Atqui unus Collega id implere valebat, quod Episcopus senescens implere amplius non poterat; atque unus Episcopo morienti successor erat dandus. Quamobrem & superfluum, & incommodum consilium fuisset plures adligere uno tempore coadjutores, nullaque necessitas, nulla potens ratio succurrisset, quæ aut suaderet, aut excusaret ut unius, ita & plurium cooptationem.

Alia tamen habet Phereponus, quæ in memorata Epist. 213. olim 110 sibi non arrident; quippe illic Augustinus Heraclium sibi Successorem in Episcopatu designat iis verbis: *Presbyterum Heraclium mihi successorem volo*. Canonem LXXVI. Apostolorum, & Synodi Antiochenæ sub Constantio habitæ decreta heic violata Phereponus clamat; stupetque, ignorasse Augustinum, illicitum hoc fuisse, quum præsertim consensum Coëpiscoporum ille non exquisierit, quem tamen exigebat Synodus Nicæna. Profecto interdixere Canones (& jure maximo interdixere), ne sacri Antistites sibi Successorem deligerent, atque constituerent. Sic occursum ambitioni, & propriæ utilitatis studio, quibus affectibus occæcati interdum Episcopi indignos eligere, & Episcopis Provincialibus, Clero, ac Populo libertatem electionis præripere poterant. Sed hoc ad Disciplinam spectat, eamque eligendi successoris libertatem eadem Ecclesia modo permittere, modo prohibere potest, prout conducibilius videatur. Nam idem quoque periculum quandoque imminet, si Episcopi, Clerus, & Populus eligant, ac si unus Episcopus; & pius contra Episcopus gregi suo, dum vivit, melius consulere interdum potest, quam plures. Illud vero dubium esse non debet, quin Augustinus optimum Successorem Ecclesiæ suæ dederit, omni ambitionis, atque utilitatis propriæ affectu sublato. Immo id unice a se præstari palam testatus est Augustinus, ut ne *per ambitiosos & contentiosos* Ecclesia Hipponensis perturbaretur post mortem suam, uti aliis in Ecclesiis acciderat. Cleri etiam, & Populi, duorumque Episcoporum suffragio res acta. Sed quod in primis huc facit, illud est, iis temporibus nequaquam obtinuisse in Africa prohibitionem illam de Successore sibi instituendo. Suppetunt illic exempla, immo & in nonnullis aliis Provinciis, quæ adferre non est hujus loci, quippe a Justello, Beveregio, Thomassino, aliisque congesta. Antiochenis autem Canonibus Africa se obligari fortasse non censuit; incertumque est, an iidem ipsi Canones Afris essent satis perspecti. Eadem dici possunt de Canone, ut ajunt, Apostolorum, cui etiam alia explicatio convenire potest. Quare nemo

mo ex Africanis Patribus ea tempestate illicitum, prohibitumve putabat, sibi idoneos eligere Successores, dum Cleri, & Populi consensus rogaretur, atque obtineretur, & electus Episcopalem consecrationem post eligentis mortem expectaret: quæ omnia Augustinus præstitit in eligendo sibi Successore Heraclio, quem Eradium corrupti Codices appellant.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Nimius sui amor falso objectus a Pherepono Sancto Augustino, cujus conatus in Pelagium ejusque errores fluxerunt ab amore unius Catholicæ veritatis. Ficta mansuetudo in Hæreticos perperam afficta Catholicis Episcopis. Comprimendæ Hæreses vix ortæ, neque erroribus concedendus nimia lenitate aditus. Convicia & contumeliæ variæ Phereponi in Sanctum Augustinum. Quam hæc hominem Christianum & Criticum dedeceant. Quanto contemtu feratur ille in omnes Sanctos Patres.

Circiter Annum Christi 394. *Expositionem Epistolæ ad Romanos* elucubravit Augustinus nondum Episcopatu initiatus. Nonnulla ibi occurrunt Semipelagianis postea natis faventia; sed emendavit vir sanctus Lib.1.Cap.23.Retract.confessus, se eo tempore *nondum diligentius quæsivisse, nec adhuc invenisse, qualis sit electio Gratiæ*. Miratur Pherepon us pag.538. Animadv. quei Augustinus sponte, ac a nullo damnatus, dogmata eadem subinde fuerit execratus. Tum oculo in intima Augustini præcordia conjecto, *Si numquam tamen*, ait, *exortæ fuissent rixæ Pelagianæ, in iis sententiis mortuus esset. Immo vero fortasse numquam ita invectus in eas fuisset, nisi Pelagius aliquid in ejus scriptis carpsisset.* Primam vero indignandi in Pelagium occasionem Augustino fuisse subdit, quod Pelagius Romæ dum esset, ferre non potuerit ea Augustini ad Deum verba: *Da quod jubes, & jube quod vis*, quæ in Confessionum Libris adhuc leguntur. *Hinc prima origo mali*, inquit Censor, *nam nihil magis irritabile est Scriptoribus, qui pro scriptis postea, tamquam pro aris & focis pugnant*. Qui ne de nomine quidem Augustinum nosset, hæc tamen audiens non ignoraret, quam parum fidei debeatur accusationi hujusmodi, ad quam nempe confirmandam nulla ratio accedit. Quis Censori huic narravit, irritatum fuisse Augustinum, & ad sententiam mutandam odio adversantis Pelagii fuisse compulsum? Nimium dictatorie ista dicuntur. Sed hujus criminationis iniquitas longe melius se prodet, ubi recogites, quantum a cæco suarum opinionum amore abesset Augustinus. Nihil aliud sunt Retractationum Libri, quam illustre argumentum ardoris illius, quo Augustinus Veritati uni supra suos affectus obsequebatur.

Deinde vix alium reperias, qui demissus Augustino se emendari pateretur, & mitius haberet adversarios suos, quamquam interdum procacissimos, & palam rationi ac veritati injurios. Onerare possem librum, si necessitas posceret, exemplis ejusmodi & humilitatis,& modestiæ. Denique tam parum cum veritate congruit, Augustinum in iram & odium adversus Pelagium fuisse concitatum, quod hic verba quædam Confessionum moleste tulerit, ut quum Pelagius longe post illa tempora humanissimis literis ad Augustinum datis responsionem accepisset amicitiæ plenam, Augustinus deinde necesse habuerit se purgare, quasi Hæreticum hominem supra meritum commendasset.

Quod ergo Augustinum armavit in Pelagium, Apostolicæ doctrinæ, veræque Religionis cura fuit. Eadem & armavit in Manichæos, in Donatistas, in Arianos. A veteri autem Christianorum Traditione abhorruisse dogmata Pelagii, atque Cœlestii, jamdudum ostenderunt eruditi viri, ostendit Augustinus ipse, & ejus temporis Ecclesia, quod ne ipsum quidem Pelagium fugiebat, qui non aliter quam clanculum, & sub mille verborum ambagibus, ingentique cum simulatione suam huc illuc novitatem disseminavit. Quid faceret Augustinus zelo Domus Dei supra quamplurimos ardens? Africanæ, atque Orientales Ecclesiæ, Sanctus Hieronymus, Paulinus Ambrosii discipulus, aliique classicum protinus cecinere in erumpentem Hæresim. In publicam rem tunc & ipse Augustinus operam suam conferendam esse putavit. Quamobrem en veras causas, cur Pelagium, sive ut melius dicam, Pelagii dogmata exagitare cœpit Augustinus. Quas commentus est pro suo arbitrio Phereponus, si nos levitatis falsi arguamus, æquo jure proculdubio agemus. Quod si Augustinus procedente tempore renuntiavit sententiis nonnullis, iisque paucis: ex ipsius testimonio, & rei evidentia constat esse factum, quod attentius subinde investigaverit cum Scripturarum sacrarum mentem, tum Ecclesiasticæ Traditionis vocem. An vero crimen est meliora discere, & melius sentire? Et numquid Augustinus pro suis sententiis tamquam pro aris & focis pugnare paratus fuit, qui sententias priores reipsa deferere non dubitavit, statim ac Veritas explorata id ab ipso exegit?

Retractavit quoque vir sanctus quoddam aliud effatum suum in Expos. Cap. VII. 19. 20. ad Rom. uti Semipelagianum. Hinc Pherepono ansa præbetur traducendi Augustini tamquam *summopere temerarii* hominis, qui ea olim scriberet, quæ, ut ipse deinde contendit, in Ecclesia minime tradebantur. Quod si tradebantur, non capit Phereponus pag. 536. Animadv. *quei damnari potuerint quasi novatores & exitiales Hæretici, qui id docebant, quod antea ubique docebatur, & quod cum laude scripserat Augustinus*. Sed frustra invidiam Augustino creare, frustra Pelagianam novitatem tueri molitur Phereponus, parum heic se versatum exhibens in Ecclesiastici juris œconomia, immo

immo & in eorum temporum Historia. Esse possunt dogmata quædam adhuc inter Scriptores dubia, atque ab Ecclesia nondum calculis postremis definita. Hæreticum nomen alterutram partem tuentibus tunc tribuere non licet. Ubi Ecclesia sententiam tulit, tunc aliter sentire quam Ecclesia, nefas est. Ita fuit tempus, quo sententia de iterum baptizandis Hæreticis inter Hæreticas referenda forte non erat. Idem Semipelagianis Dogmatis accidit. Non idcirco læsisse Fidem dicti sunt Vincentius Lirinensis, Hilarius Arelatensis, Cassianus, Faustus, Gennadius, Sidonius, aliique aut Lirinenses, aut Massilienses, quod Semipelagianismum foverint. Tunc solum execranda cœpit esse eorum doctrina de initiis Fidei, quum Synodus Arausicana exposuit, quid heic sentiret, sentiendumque mandaret Ecclesia verax. Plerisque autem e Patribus nonnulla excidisse videmus, quæ deinde sacris Conciliis divina oracula promentibus minime probata fuere. Sed illi incaute, inculpateque ita sensere, paratissimi consentire cum Ecclesia, si hæc in diversam abiisset sententiam; & ideo illis opinionibus addicti fuerunt, quod nondum satis diligenter exquisierant, quid Apostolica de iis Traditio haberet.

Quod ergo ad Pelagianos errores attinet, eos sua novitas in oculos omnium incurrens execrabiles statim fecit. Tum protinus in eorum damnationem consensit Ecclesia. Concilia non semel ab Afris Episcopis habita, Synodi Hierosolymis, Diospoli, Romæ, Antiochiæ, aliisque in Urbibus celebratæ, prætereaque Romani Pontifices, aliique celeberrimi Patrum adversus Pelagianam doctrinam illico anathemata exeruere. Quid miratur ergo Phereponus, quod execrationi esse in Ecclesia Catholica Pelagius, ejusque sectatores continuo cœperint? Novam, insuetam, atque a Traditione abhorrentem doctrinam invehere tentabat id hominum genus; deinde Ecclesiæ germanam Fidem statuenti, erroresque proscribenti resistere pertinaciter non dubitavit, mentemque in errore obfirmatam prodere. Heic Hæreseos stat cardo; hæ causæ justissimæ anathematum. At Semipelagiana dogmata, si qua Augustinus tradidit (nam vere Pelagiana ex ejus calamo certum est excidisse numquam) nondum Augustini ævo, immo ne per integrum quidem seculum ab illius morte, ea fuerunt, ut ipsorum patrocinio læderetur Fides. Eidem quoque doctrinæ adhæsere piissimi viri, nullo sanctitatis dispendio; quippe Traditio ab ipsis nondum satis diligenter consulta fuerat, & controversiæ omnes de Gratia liberoque Arbitrio nondum satis fuerant pertractatæ, atque Ecclesiastica Concilia quid pro certo iis de rebus affirmandum foret, nondum constituerant. Proinde incautus, & si etiam velis negligens, sed sine culpa, non autem *summopere temerarius* dici potuit Augustinus, quod non mala fide olim docuerit, quæ postea re melius consulta correxit. Innumeræ occurrunt con-

troversiæ adhuc ferventes, magnis piisque Auctoribus utrinque stantibus: Quamdiu Ecclesia ambiguam rem in medio relinquat, quamcumque velis partem tueri licitum erit. Sic Augustinus Pelagianos Hæreticis primo non accensuit, ut patet ex ejus Serm. 294. Deinde vero pertinaces in errore, & Conciliis palam resistentes, Hæresis incusavit: quod Pherepono nec novum, nec iniquum videri debebat in Animadv. ad laudatum Sermonem pag. 550. Sed quoniam illuc nostra delapsa est oratio, alia videamus, quæ Phereponus carpit in eodem Sermone.

Multi jam fuimus alibi in propugnando jure cum Ecclesiæ, tum Principum Catholicorum adversus homines Hæreticos, quos pœnis castigare, reluctantesque ad meliorem sententiam incitare fas esse diximus. Phereponus audiens Augustinum ibi de Pelagianis ita loquentem: *Sustineat eos mater piis visceribus sanandos, portet docendos, ne plangat mortuos*, &c. mellita hæc appellat, sed statim adjungit, *dehonestata fuisse sequentium temporum incredibili acerbitate; ut propemodum suspicari quis possit, mansuetudinem hanc data opera simulatam, ut major invidia miseris hominibus conflaretur, nisi cederent, utque homines imperiti magis in illos postea exardescerent*. Ut ut modestus cautusque videri & heic velit Phereponus, suspicionem hanc teterrimam non sibi tribuens, sed aliis affingens, eamque illo suo *propemodum* temperans: non impetrabit tamen, quin ipsum tamquam atrocis calumniæ auctorem æquo jure heic postulemus. Satis ipse prodit, sibi accusationem hujusmodi probari, sibique in votis esse, ut in reliquorum mentibus radices agat. Et tamen quantum a Caritate & Veritate longe abeat ista suspicio, facile intelligere potuisset ipsemet Phereponus, si minori odio atque livore suas aggressus fuisset scribere Animadversiones. Placide primo erga errantes agere Ecclesia solet, & placide monet agendum. Tum si nihil miti adhortatione proficitur, ipsa Caritas suadet, ut aspera arripiantur, quo tamdem revocentur devii in veritatis & salutis viam. Erga filios in vitia deflectentes non aliter se gerunt amantissimi patres; non aliter erga ægrotos sapientissimi Medici. Quis & parentibus, & Medicis *simulatam mansuetudinem* ea de causa adscribat, quod inutiles eorum blanditias efficaciora deinde remedia subsequantur? Et Parentis & Medici loco Ecclesia est erga errantes in Fide. Præterea quis Augustinum, quis certam fecerat Ecclesiam, austeritate solum vincendos erumpentes errores, ut fingenda prius mansuetudo foret? Denique nulla fere emersit Hæresis, cui non obstiterint pari methodo Ecclesiastici Præsules, nihil aliud cupientes, quam rigore abstinere, dummodo sanarentur filii. Temere, ne dicam stulte, in his omnibus suspicaretur quispiam & animum crudelem, & fictam lenitatem.

At inquit Phereponus, ut ostendat non solum inanem non esse hanc

hanc suspicionem, sed suum quoque ipsam tulisse suffragium: *Has artes a Sacrorum Præsidibus sæpe adhibitas nemo nescit, ejusque rei insigne exemplum videmus in damnatione Donatistarum*. Talem Criticum tanta confidentia non dedecet. *Nemo nescit*. Et quibusnam quæso eruditis hæc edisserit Phereponus? Europæis non puto; Indis fortasse. Quotus enim quisque est inter nos, qui aut audierit, aut legerit, non dicam sæpe, sed semel tantum, simulatam a Catholicis Episcopis mansuetudinem erga Hæreticos, ut acerbitati, quam solam animo versabant, major deinde excusatio, & pervicacibus gravior invidia crearetur? Unos Donatistas tamquam insigne exemplum nobis memorat Censor, eos nempe, quos tot veracibus amicitiæ, patientiæ, & caritatis exemplis ad unitatem Ecclesiæ reducere conati sunt Catholici, ut suas ipsas Cathedras iis, etiam si e lite caderent, communes facere non dubitarint. Hæccine simulata lenitas? Nusquam fortassis, quam in Donatistarum Historia, evidentiora habeas Ecclesiasticæ mansuetudinis documenta. Severissimis profecto legibus postea adversus illos actum est; sed postquam incredibilis pertinacia, & immanitas insolita ad schisma & ad errores accessere, nullumque aliud remedium supererat sanandæ furiosæ gentis.

Profecto, pergit dicere Phereponus, *cum ejusmodi initiis minime consentiunt viginti minimum Synodorum intra paucos annos festinatæ, Pelagianorum dogmatum damnationes, ut Episcopis sæpius ad damnandos Pelagianos adductis, nulla iniri posset amplius ratio audiendarum partium tam sæpe damnatarum. Quum enim Synodi quempiam damnarunt, honoris esse sui putant, hominem videri jure damnatum, nec patiuntur decreta sua iterum expendi*. Neque primus fuit, neque postremus erit Phereponus, qui Catholicorum Præsulum solicitudinem in damnandis & suffocandis, si fieri potest, nascentibus Hæresibus, moleste ferat, minimeque probet. Familiare hoc fuit recentiorum quoque temporum Novatoribus, immo reliquis fere ætatum omnium Hæreticis; idemque nasciturі Hæretici conquerendo sonabunt. Commodissimum sane effugium, & præsidium errori, si liber ipsi aditus per medios populos, per gentem ignaram diutius permittatur. Et certe hic quoque patronus Hæreticis quibuscumque deerat, quo auctore ipsorum deliriis tum solum frena offerrentur, quum longe lateque diffusa, pluriumque animis recepta, non amplius frenum pati didicissent. Oculos aperiat tamdem Phereponus, & Catholicorum personam parumper induat. Nullus dubito, quin & ipse tunc nobiscum sentiat, adversus nascentes Hæreses armandam & muniendam protinus esse plebem Christi. Hoc ipsum statuere veram Ecclesiæ Doctrinam, hoc ipsum oppositam falsi damnare, ac damnatam prodere, arma sunt, quæ Populo sano per vigilantes Pastores ministranda novimus. Principiis obstandum est, ne sero medicina paretur. Si

contra Ecclesiastici Præsules agerent, si secus enascenti morbo sese opponerent, ministerium suum, salutemque gregis fœdissime proderent.

Inquiat vero Phereponus: At qui putantur errores, fortasse non sint; neque præcipitanda sententia, quam revocare nequeas, & rationibus potius, quam edictis vincendi sunt contra sentientes. Quid porro aliud Phereponus dicat, quam quod singuli Novatores dicere hucusque potuerunt, & dicere poterunt deinceps? Ergo nullius erroribus, si audienda Phereponi consilia præcludendum est iter damnatione opportuna, & res in medio relinquendæ, dum controversiâ mature, hoc est post multos annos, expensâ appareat, quo in loco sit veritas. Ita nimirum fiet, ut Hæreses commodissime serpant, & aut numquam, aut frustra deinde anathemate percellantur. Ignorare nequit Phereponus ipse, quanta sit hominum in hisce casibus pertinacia, quantumque possit anticipata opinio. Perquam rarissime solis rationibus profligantur Hæretici. Atque utinam istius infelicitatis innumera exempla non prostarent adhuc. Quamobrem contra errores pullulantes exerenda confestim non cruenta Synodorum arma, nihilque cunctandum. Quæ via quum expedita & utilis sit, præterea quoque fallere nos nequit. Nam in Catholica Ecclesia qui sint errores, facile apparere potest, si videlicet nova Doctrina ingeratur, cui obstet antiqua Ecclesiarum Traditio. Id autem in Pelagianorum causa plane accidit; nam ut daremus, aliqua in ea controversia fuisse, quæ nondum satis liquerent (sunt enim & adhuc nonnulla, quæ ad Fidem pertinere inter Catholicos non creduntur, quamquam Sanctus Augustinus eas sententias foverit): attamen quæ præcipua erant in Pelagianis dogmatis, a Traditione aperta, & consensu Ecclesiarum abhorrere deprehensa illico fuerunt, ita ut nulla pars Catholici orbis hæsita verit in Pelagio statim, ejusque sectatoribus damnandis. Quæ omnia eo quoque faciunt, ut Phereponum ostendant male calculos ineuntem, dum ait, *cum ejusmodi initiis*, idest cum priori mansuetudine, *minime consensisse festinatam dogmatum Pelagianorum damnationem*. Nimium perniciosam ac damnabilem lenitatem exigit hic homo, ne ferens quidem opinionibus perversis Hæreticorum theta nigrum solicite præfigi, nullâ interim in eorum personas castigatione adhibita. Iterum dico: nihil differenda est damnatio Errorum serpentium ut cancer. Hoc poscit Christiani gregis cura; hoc semper in more fuit vel apud ipsos Hæreticos, ubi in eorum sinu cæpit aliquis nova dogmata promulgare. Dudum vero palam factum est, Ecclesiam decipi heic non posse. Sat placidi fuere, sat officio suo sunt functi Pastores, qui errantem Pelagium toties monuere, & auctoritate Scripturarum æque ac Traditionis compressum ad diverticula confugere coëgerunt, & tamdiu sustinuere, ut errori valediceret, si vellet.

Ad

Ad alia transeamus. Parum Pherepono fuit, calumniosis suspicionibus Augustini famam impetere; conviciis quoque ac dicteriis in eum sæpe ac sæpius invehitur. Ipsum modo ait *in declamando probabilia sequi, non explorata, solitum fuisse;* eique *Academicum ingenium sibi non satis constans* tribuit; modo ejus rationes ita contemnit, ut inquiat: *Profecto non Sophista tantum, sed propemodum ineptus haberetur, qui talia hodie scriberet.* Alibi addit: *Mirum est, quam Augustinus callueri artem pauca & perspicua dogmata Philosophica aut Theologica multis verbis & obscuris dicendi, atque impediendi.* Ad hæc *proletarium Interpretem* appellat & *Rhetorem Numidam, & Rhetorem Semiplatonicum, Criticæ plane imperitum*, & irridendi causa, *Oraculum Numidiæ & Philosophum Pœnum, & Aristotelem,* quamquam alibi *Carneadem Pœnum, & Carneadem nostrum* potius vocandum affirmet. Ridet Augustini Quæstiones in Evangelia, & ait: *Unde intelligere licet, finem Augustini in hisce Libris non fuisse inquisitionem veri sensus, sed commentitiarum allegoriarum, ad quas inviti Evangelistæ torquerentur*; quam censuram acutis hisce salibus concludit: *O cerebri felices, qui in tam levibus argutiis acquiescebant!* En alteram alibi exclamationem non minus gravem: *O Felices homines, qui tantam eruditionis famam tam facile sibi pepererunt! Sed o stipites, qui talibus olim plaudebant, aut etiamnum serio favent!* Accipe & aliam: *O vacuam studiosis Scripturæ Africam! O stupidos, quibus hæc admirationi erant, & qui tam verbosas disputationes, ut nihil discerent, legere sustinebant!* Alio loco nos monet, *argutandi immodicam & intempestivam cupiditatem, & Africanam* ἀπεραντολογίαν *obstituisse, ne Augustinus judicio suo uteretur.* Eadem alibi repetit his verbis: *Si quid occurreret, quod speciosæ declamatiunculæ occasionem præberet, aut præbere videretur, id vero avide arripiebat, & Punicæ eloquentiæ vela pandebat.* Plus etiam veneni intus habet, quam in cortice appareat, id quod Censori idem alibi scribit. *Dolendum est*, inquit, *Augustinum non quod verum esse accurato examine compererat, sed quod expediebat dici, &* [illegible] *apud imperitum vulgus poterat tractari, protulisse.* A prioribus non abludit, quod animadvertit idem Criticus alio in loco inquiens: *Augustinus adsuetus Platonicis argutiis, plura SÆPE scribit, quam intelligit, consequentiasque passim admittit quasi bonas, quæ si negentur, statim corruunt omnes ejus ratiocinationes; neque enim ullo modo probari possunt.* His, & aliis bene multis, quæ congerere non est opus, Augustinum Pherepónus liberalissime vexat, atque hoc sale perfricat.

Memini me ante paucos annos legere Librum, cui titulus est *Parrhasiana*. Ejus Auctor pag. 250. de Eruditis Viris, eorumque vitiis scite agit, indicans cur id hominum genus in multorum odium incurrat, & despicatissimum habeatur interdum. Gallicis ergo verbis optare se ille ait, *ut non modestiæ minus quam eruditionis gloriam*

in suis Libris quærant; ne animose affirment, nisi quidquid evidenter probari potest; ut lenitate invicem ac indulgentia ceteros homines antecellant; ne aliis armis se tueantur, aut alios aggrediantur, quam rationibus, & sine felle, sine petulantia; ut tantum denique elegantiæ & venustatis suis in moribus prodant, quantum in stylo præclarissimorum Scriptorum apparet, cui verisimile est respondisse etiam vitæ rationem. Quis ejusmodi viros non diligeret, immo non omnibus, quæ in manu sua forent, beneficiis cumularet? Hæc ille non graviter minus quam vere. Cum hisce legibus atque consiliis, quæ non dubito quin probet ipse Phereponus, confer nunc Pherepónianas exclamationes, convicia, dicteria in Sanctum Augustinum effusa. Quod quum feceris, quam opinionem induas de homine tam impotenter ferociente in sanctissimum ac ingeniosissimum virum, omnium seculorum ceterorumque hominum memoria commendatum? Addo: quodnam judicium habendum foret de *Parrhasianorum* Scriptore, si tanta asperitate, felle, ac supercilio in tam illustrem virum is, & nihil quidem ab ipso læsus, ea scriberet, quæ nunc in eumdem Phereponus & scribit, & publica esse jubet? Quid si idem unusque esset *Parrhasianorum* Auctor, & Augustini conviciator Phereponus? Equidem puto longiori sermone heic opus non esse, ut appareat, quam pessimo exemplo Phereponus hæc fuerit ausus, quæve pœnæ homini tantâ maledicentiâ utenti apud cordatos viros debitæ sint. Neque vero is sum, qui velim præclarissimos Scriptores nullius censurâ attingi; quive errores magnorum virorum, & Sanctorum potissime Patrum, dissimulatos semper cupiam, aut cæca veneratione exceptos. Non is profecto sum; Censoriam Artem probo; ingeniorum libertatem qua decet moderatione adhibitam laudo; adeoque me comparatum sentio erga Verum, Bonum, & Pulchrum, ut quidquid iis adversari mihi videatur, ne in Augustino quidem feram; & porro si res posceret, ne dissimularem quidem. At ipsi eruditorum Censuræ sunt suæ leges, est suus modus. Numquam in Censura contumeliis aperiendæ fores; rabies, acerbitas, ac turbulentæ animorum perturbationes, & calumniæ potissimum, eliminandæ; modestia, æquitas, caritas quam fieri potest accuratissime, & perpetuo ante oculos habendæ. Sed tum præcipue urgent hæ leges, quum Censura exercenda est in viros illustres, pietate spectabiles, ingenio admirandos, pluriumque seculorum consensu commendatos, & præsertim si bona fide in errorem prolapsi deprehendantur. Si secus fiat, non eos quidem risu dignos efficiemus, sed nos omnium execrationi exponemus. Quid enim aliud promereatur tanta Censoris ambitio, audacia, atque inverecundia? Cur autem has pœnas referre non debeat in Augustino tam acriter insectando Phereponus, ego sane non video.

Hic

Hic tamen familiaris est Phereponi stylus. Immo ut Augustinus habeat, unde se consoletur, reliquos Sanctos Patres eidem Pherepónus adjungit, omnesque uno colore denigrat, una voce exsibilat. Pag. 491. Animadv. in Epist. 71. alias 10. Augustini inquit, eos *voluisse videri egregios Interpretes Scripturarum, quas non intelligebant, quum ex sola versione sæpe obscura & vitiosa penderent*. In Notis ad Ep. 175. olim 90. pag. 519. Africanos Patres declamatoribus infirmis accenset, eosque tamquam Criticæ prorsus imperitos irridet, quod etiam de Patribus Græcis scribit pag. 599. *quum constet* (sunt ejus verba) *propemodum omnes imperitos Criticæ sacræ, & infelices Scripturæ Interpretes fuisse: quidquid dictitent, qui nec eos, nec Scripturam sat studiose legerunt*. Tum addit in Notis ad Epist. 117. de Sanctis Patribus: *Qui tam negligenter legebant Scripturam, & tam oscitanter laudabant, eos nobis quasi egregiorum Interpretum exemplaria proponi quis ferat?* Ad hæc illos passim arguit, quod anathematum potius terrore, minisque edictorum, quam rationibus & scientia plebem regerent, instruerent, atque in officio continerent. Suspicatur etiam pag. 590. in Notis ad Cap. 23. Lib. 18. de Civ. Dei, multos Patrum olfecisse quidem suppositionem Sybillinorum Carminum, *sed quia rudis plebecula tam levibus capiebatur rationibus, quam gravibus, eos arripuisse hoc argumentum, ut alia multa, quia conducebat causæ, non quia verum iis videbatur*. Deinde in Notis ad Cap. 43. Libri ejusdem, quod Augustinus, aliique eorum temporum Episcopi non paterentur Hieronymianam Bibliorum interpretationem anteferri versioni τῶν LXX. dolet is, *tot ac tanta apud Veteres inveniri specimina non fidei circumspectæ, & firmis rationibus nixæ, sed credulitatis inconsultæ; & omnia temere arripientis, nisi quis politicam calliditatem, ut nunc loquimur, malit hæc haberi*. Qua ex re infert, *præter Christum & Apostolos, non esse quærendos magistros, in quorum auctoritate adquiescamus*. Quæ quum audis, audire etiam tibi videris Johannem Clericum paria in Quæstionibus Hieronymianis declamantem. Sacris quoque Conciliis pag. 605. Animadv. auctoritatem omnem Pherepónus adimit, atque ignorantiam, factiosos affectus, & ad errandum facilitatem dictatorio more tribuit; immo quid non tribuit? Alia omitto, multa uno verbo conclusurus. Sordent Pherepono omnes Sancti Patres; infantes sunt præ recentioribus; nemo inter illos tolerabilis Scripturæ Interpres; & ne ipse quidem Hieronymus heic multum eminet; mille denique vitiis & infirmitatibus abundant, ut stulti sint, qui eorum auctoritati adquiescant, eorumque scientiam suspiciant ac ament. Ita se ille aquilam, ceteros fere omnes reputat noctuas.

CA-

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

In Sanctorum Patrum Libris distinguenda Scientia Dogmatum, Legumque Moralium, *ac* Pietatis, *a* Parergis, *hoc est, a rebus ad Artes profanas spectantibus. In his nihil interest, an interdum defecerint, imperitique deprehendantur. At in illa præcipua Scientia eximii fuere, ideoque veneratione ac laude digni. Allegoricæ sacrarum Literarum Interpretationes non vituperandæ apud Sanctos Patres, & quando utiles illæ, aut inutiles sint. Pherepo ni artes, ut Augustinum deprimat. Lumen a Cœlo rogandum, ut veritas capiatur, errores evitentur. Hebraicæ Linguæ peritia an & ubi necessaria Theologiæ cultoribus. Drusii & Grotii exempla Catholicæ Religionis veritatem confirmant.*

SEd quando istam camerinam movere aggressi sumus, juvat etiam addere, quæ in Augustinum hac potissimum de causâ Pherepo nus effudit. Pag. 479. miram confusionem in Libris *de Ordine* invenit, oratque Lectorem, *ut conetur ex iis, quæ Lib. 2. Cap. IV. habentur apud Augustinum, conflare disputationem perspicuam, & via ac ratione dispositam; quod si præstet, erit illi magnus Apollo*. In Animadv. ad Quæst. in Heptateuchum pag. 530. dicam eidem grandem impingit, quod sibi versiones Aquilæ, Symmachi, aliorumque satis notas, non comparavit; quod tot Quæstiones in sacram Scripturam proposuerit; tot etiam Libros conscripserit, necessariis destitutus subsidiis. *Credo*, inquit, *excitatum fuisse adulationibus, aut stultâ admiratione Afrorum suorum, ut non desineret dictare, dum illa dictata sua tam avide excipi videbat. Sic homines putant se magnos ac eruditos, non quia sunt, sed quia ab aliis putantur, sumuntque inde audaciam, quæ persæpe male eis cedit.* Æque acerba legas in notis ad Enchiridion pag. 559. & pag. 586. & alibi ad nauseam usque. Hæc autem in unum compellere locum placuit, ut homini nulla moderatione scribenti, simulque censuræ illius petulantissimæ, uno responso obviam eamus, pacato tamen, si fieri id poterit, animo; non quod nobis spes sit vertendi ad meliora Pherepo ni, quem nimium æstimatione sui, aliorumque contemtu occupatum video, sed ut habeant minus periti e nostris, quo vel apud se, vel apud alios tueri valeant contra hujusmodi cæcos impetus veritatem, & Augustinum non minus, quam Ecclesiam Catholicam.

Multa sunt, quæ in Libris Sancti Augustini ceterorumque Patrum exquiri possunt, Grammatica videlicet, Rhetorica, Didactica, Logica, Physica, Eruditio, Linguarum peritia, Critica, Chronologia, & aliæ id genus Disciplinæ, quæ nunc excoluntur magna animi con-

contentione a Literatis hominibus. In his omnibus non negamus, immo sincerissime fatemur, reperiri posse, & revera offendi multos nonnumquam Patrum defectus, & si etiam velis, postremam quandoque imperitiam. Accurata Critices scientia in plerisque desideratur; severam Eloquentiam in nonnullis frustra quæras; si Origenem, Hieronymum, & Epiphanium excipias, vix alium inter ipsos habebis Hebraicæ Linguæ gnarum. Declamant interdum; alibi parum recte ratiocinantur; Apocryphis quandoque utuntur, aliaque peccant, quæ temporibus istis, ac in tanto lumine Scientiarum & Artium, in homine Philologo aut non feras, aut saltem non laudes. Sed præter has Artes ac Scientias alia est Scientia in Libris Sanctorum Patrum consideranda, nempe divinorum Dogmatum, Legumque moralium cognitio, atque traditio, per quam aut exponuntur, aut suadentur, quæ Deus per Scripturas sacras, & voce Unigeniti sui credenda atque agenda mandavit Ecclesiæ suæ, suisque fidelibus. In hac autem Scientia nos dicimus excelluisse, atque excellere illos, qui nomine Sanctorum Patrum, ab Ecclesia tamen, non a vulgo, donati sunt. Intercedit quippe non exiguum discrimen inter eosdem, quum vulgo Sancti Patres appellentur, quicumque Christiani Scriptores doctrina, vel antiquitate conspicui fuerunt, ut Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Origenes, Lactantius, Eusebius; nos vero eos heic tantum intelligamus, quos Ecclesia ipsa probavit, atque sinceros, ac eruditos suæ, seu potius Apostolicæ, & Christianæ Doctrinæ testes, magistros, & judices esse declarat, quales sine controversia sunt Athanasius, Basilius, Nazianzenus, Nyssenus, Chrysostomus, Cyrillus Alexandrinus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Leo, Gregorius, aliique similes sanctissimi æque & doctissimi viri.

Monitos autem Lectores volo, tum in Scripturis sacris, tum in Libris Patrum, distinguendam esse materiam præcipuam & propriam, quæ ἔργον dicitur, ab aliis rebus, quæ illic habentur præter præcipuum argumentum, & πάρεργα dicuntur. Proprium eorum Librorum argumentum est cœlestis illa Scientia, per quam constat hominibus divina Revelatio, legesque omnes & consilia tum credendi, tum operandi produntur. *Parerga* sunt, quod est ad Scripturam sacram, & ad ipsos Patres, alia omnia, ex quibus hæc hominum erga Deum officia minime pendent, cujusmodi sunt Scientia temporum, locorum, numerorum, Astronomiæ, Linguarum, Critices, Physices, aliarumque Artium. Nihil ergo aut parum refert Christianæ rei, quod in *Parergis* interdum, & sæpe etiam, deficiant Patres, dum in præcipuo negotio procedat certissimo gressu illorum chorus. Dic ergo ipsos Declamatores; id temere plerumque dices; attamen sinam te dicere, nobis Sanctos Patres non esse perfectioris Eloquentiæ Magi-

stros.

Digitized by Google

ſtros. Dic ignaros Criticæ, dic Phyſicæ imperitos, parum in Logicæ uſu accuratos, in Aſtronomiæ, Eruditionis, & Geographiæ ſcientia hoſpites, dic plura ejuſmodi. Non moramur. *Parerga* ſunt iſthæc in Patrum Libris, neque hinc acceſſit laus ipſis, neque ob eam cauſam tanti æſtimantur, & commendantur in Eccleſia. Evangelica doctrina fideliter ac religioſe ab ipſis tradita, per quam ducimur tum ad ſanam Fidem, tum ad perfectam morum diſciplinam, ea eſt, quam apud Sanctos Patres plurimi facimus. Linguarum, aliarumque Artium ſtudio excelluerunt utique duo proxime præterita ſecula [1], ut collati cum recentioribus Scriptoribus veteres Patres, infantes in ea eruditione (ſi duos excipias) nonnumquam deprehendantur. Verum nemo ſuperavit, pauci etiam æquare poſſunt beatos illos viros in præcipuæ Eruditionis Chriſtianæ Scientia, hoc eſt, in divinorum Dogmatum & Legum peritia. Ad hanc enim aptiores ipſi fuere, & in eamdem incubuere diligentius, tum quod propiores eſſent Apoſtolis, & longius latiuſque diffuſam Traditionem colligere ipſis tunc facile foret, tum etiam quod iis animi virtutibus abundarent, & cœleſtibus donis illuſtrarentur, quæ ad rectam Chriſtianæ Doctrinæ conſervationem atque intelligentiam in primis exiguntur. Perſpicacia profecto ingenii, & Criticum judicium, & Linguarum cognitio, aliæque Artes, non parum conducunt, & interdum etiam neceſſariæ ſunt ad explicanda, ac intelligenda Scripturarum, divinæque Fidei *Parerga*. At ad cœleſtem illam Scientiam, circa quam Scriptura ſacra, ſicut circa materiam propriam, verſatur, & quam Chriſtus Apoſtolis, & per Apoſtolos Eccleſiæ ſuæ tradidit, plus conducit, magiſque neceſſaria eſt ingenii utique non vulgaris aſſidua meditatio, animus pravis cupiditatibus & opinionibus liber, ſincerus Dei amor, pietas, humilitas, aliæque virtutes, quas Sanctis Patribus non defuiſse Hiſtoria nos docet.

Quod ſi in pleriſque Patrum deſiderata eſt Hebraicæ Linguæ peritia, quam nempe omnium maxime neceſſariam nonnulli clamitant ad intelligendos Codices ſacros: Primo reſpondemus, Evangelicam Doctrinam Græce propoſitam fuiſſe ab Apoſtolis ac Diſcipulis Chriſti, adeoque Græcam Linguam ſatis fuiſſe, ut divina dogmata, ſacratæque Chriſti ac Apoſtolorum Leges recte a Patribus perciperentur, ac traderentur. Secundo, quod eſt ad vetus Teſtamentum, vulgata verſio τῶν LXX. ab Apoſtolis ipſis uſurpata, & Vulgata Latinorum, ſatis atque abunde exhibebant omnia Scripturæ loca, quæ alicujus momenti ſint ſive ad imbuendos Fideles totâ Scripturarum Doctrinâ ac Hiſtoriâ, ſive ad Judæos, Hæreticoſque refellendos. Quæ illic indigere videntur eâ Linguarum, & Critices Scientiâ, quam tantopere quidam efferunt, *Parerga* ſunt, hoc eſt ad Eccleſiæ ædificationem minime neceſſaria. Et ſi qua ſuperſunt ad Doctrinam ſpectan-

ſtantia, neque ſatis perſpicue in Græcum Latinumve ſermonem converſa, hæc ipſa ex multis aliis locis, quæ in vulgaribus Verſionibus aperta ſunt, illuſtrata, obſcuritatem omnem jam poſuere, & ſaltem de fide verſionis nulla in iis locis controverſia fuit; aut ſi fuit, ad peritos Linguarum res deferebatur. Quamobrem conſtanter affirmare licet, nullum vel de Deo, diviniſque legibus, & decretis, vel de Chriſto, ejuſque adventu, operibus, ac documentis e ſacra Scriptura dictum produci poſſe, ad quod intelligendum, explicandum, & propugnandum non pervenerint Sancti Patres, & ſatis non ſit, ac perpetuo ſatis non fuerit ad ejus intelligentiam Græci aut Latini textus vulgati fides.

Tertio, experientiâ ipsâ conſtat, Judæos, Ethnicos, atque Hæreticos validiſſime confutatos, & victos, & ad Fidem Chriſti converſos eâ dumtaxat Methodo ac Scientia, quæ in Patrum Libris apparet, quæque nunc ſordet ingeniis non tam Criticis, quam ambitioſis. Eâ quoque Methodo, eâ Scientiâ uſi ſunt Apoſtoli ipſi, atque Apoſtolorum diſcipuli. Nihil autem, quod ſit momenti alicujus, proferri poteſt ex Hebraicæ Linguæ, Criticeſque peritia, quo non ſint uſi Patres Græce Latineque ſolum eruditi ad Chriſtianæ Doctrinæ amplificationem, atque tutelam. Nam quæcumque a recentioribus tanto cum faſtu & diſcutiuntur, & illuſtrantur in Scripturis, felicius profecto, quam præſtitum olim fuerit, ea propemodum omnia nihil aliud quam *Parerga* Scripturarum ſunt, nihilque magni momenti per illa adjungitur ad illuſtrationem Doctrinæ, ac Religionis Chriſtianæ. Utilia ſunt, laudanda ſunt, non nego; at numquam ejus neceſſitatis, quam ſibi nonnulli ſomniant. Eamque ob cauſam Apoſtoli numquam aut præcepto aut conſilio commendarunt tamquam neceſſariam Chriſtianis Hebraicæ Linguæ peritiam; & qui eos viventes auſcultarunt, iſtius aut præcepti aut conſilii numquam meminere. Immo fuere inter ipſos Chriſti diſcipulos, quos non novimus in eo idiomate excultos, quum & pateat ipſos Græcâ verſione τῶν LXX. fere ſemper uſos, & primos Epiſcopos ac Patres Eccleſiæ in ſolâ Græcâ Lingua fuiſſe verſatos. Aliud ergo eſt, in veteri Teſtamento vim alicujus dictionis, Chronologiam, Genealogias, pondera, menſuras, Chorographiam, idiotiſmos, eruditionem Hiſtoricam, aliaque id genus difficilia explicare diligenter, ad quod Judaicæ Linguæ cognitio neceſſaria eſt, ibique Sancti Patres aperte vincuntur a recentioribus; aliud vero eſt ad ædificationem Fidelium ex iiſdem ſacris Codicibus Dogmata Fidei ac Morum elicere, eaque ſecundum Chriſti mentem exponere; heic enim præcellere, aut ſaltem maximi faciendam eſſe Patrum Scientiam nos affirmamus, eamque ſolis vulgatis verſionibus, & meditatione, & Traditionis collatione, aliiſque ingeniis ac animi virtutibus comparari potuiſſe.

Quar-

Quarto, irascuntur quidem ac rident neoterici non pauci, sed immerito, quod Allegoriis nimium indulgeant Sancti Patres, dimisso literali sensu, qui procul dubio & præstat allegorico, & rem vere conficit in investigatione ac tutela veritatis contra inimicos Christiani aut Catholici nominis. Non est, quod heic nos ostendamus, mystice multa esse dicta in divinis Scripturis, sanamque esse, atque ab ipsis Apostolis exemplo comprobatam methodum interpretandæ quoque atque exponendæ per Allegorias & Tropologias sacræ Scripturæ. Id esset actum agere. Ibi solum laude carere potest, aut etiam culpari, immodicus atque inopportunus mysticorum sensuum usus, & ad eos lepide violenterve contorquere sacras Historias. Quod quum contingit, is & ego sum, qui indignatione commoveor, & moleste fero inutilem plane laborem illum. Et quamquam reliquæ etiam Allegoriæ, vel probe deductæ, neque in Libris, neque in Concionibus sacris me multum afficiant, eo tamen confidentiæ numquam veniendum esse sentio, ut cum Pherepono pag. 477. Animadv. dicamus: *Allegorica figmenta qui probet, neminem eruditum nunc inventum iri puto*. Suus quippe & Allegoriarum est bonus usus apud populum, quem hujusmodi quoque argumentis ad officia pietatis, & ad reverentiam Mysteriorum impelli cernimus. Patres autem, ceterique veteres Episcopi, quibus familiare ac necessarium tunc erat plebi suæ explicare divina eloquia, allegoricos quoque sensus interdum adhibendos esse arbitrati sunt, quod illos etiam ad utilitatem populorum facere intelligerent. Allegoriis autem sunt usi iis in locis, in quibus & Critica subtilitas, & literalis sensus nihil per se ad informationem pietatis conferre videbantur, uti in Historicis rebus non raro accidit; idque eo maxime placuit, quod tricæ Criticorum locum dumtaxat habent inter eruditos, aut inter homines in Religione discordes. Apostolus vero non uno in loco agnovit, totam Scripturam ad institutionem ac ædificationem nostram tendere. Rom. XV. 4. *Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem Scripturarum, spem habeamus*. Rursus 2. Tim. III. 16. *Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus*. At multa in Scripturis habentur, quæ nisi mystice & allegorice exponas, ad eruditionem justitiæ solo sensu literali difficile inservire possint. Vide Augustinum in Libris de Doctr. Christ.

Quod ergo heic præ omnibus animadvertendum censeo, illud est: hisce mysticis atque allegoricis Interpretationibus tum solum indulsisse Augustinum, & reliquos propemodum Patres, quum ad populum verba faciebant, aut suas elucubrationes in institutionem & ædificationem plebis emittebant. Quod si res erat adversus Hæreti-

cos,

cos, Ethnicos, atque Judæos, tum maxima, immo unica cura iis de literali sensu fuit, cujus vim atque necessitatem tunc omnes intelligebant. Si Allegoriis tantum productis Dogmata statuere, ac tueri se posse credidissent Patres, non immerito nunc aspere exciperentur a Censore Pherepono. At literalis sensus arma tunc ministravit. Si quando allegoricus in ea dissidia irrepsit, uti ornamentum accessit, non autem ut argumentum veritatis; & tum solum accessit, quum aliunde confirmata valide ac evidenter fuerant Ecclesiæ Dogmata, aut quum literalis sensus aliquid sonaret a dignitate Numinis, atque a constante Fidei Doctrina dissonum. Alium testem heic nolo, quam Augustinum ipsum in tot disputationibus susceptis contra Arianos, Donatistas, Manichæos, Pelagianos. Immo eumdem audi in Epistola 48. nunc 93. ad Vincentium, Cap. 8. *Quis non impudentissime*, ait, *nitatur aliquid in Allegoria positum pro se interpretari, nisi habeat & manifesta testimonia, quorum lumine illustrentur obscura?* Ad hæc in Lib. de Gen. contra Manich. Lib. 2. Cap. 2. literalem sensum, dum fieri potest, retinendum, & præferendum docet, in hæc verba scribens: *Sane quisquis voluerit omnia, quæ dicta sunt, secundum literam accipere, idest non aliter intelligere, quam litera sonat, & potuerit evitare blasphemias, & omnia congruentia Fidei Catholicæ prædicare; non solum ei non est invidendum, sed præcipuus multumque laudabilis intellector habendus est*. Lege & reliqua. Sed luculentius, quæ sua mens heic fuerit, Augustinus prodit Lib. 17. Cap. 3. de Civ. Dei. *Mihi*, ait, *sicut multum videntur errare, qui nullas res gestas in eo genere literarum aliquid aliud præter id, quod eo modo gestæ sunt, significare arbitrantur; ita multum audere, qui prorsus ibi omnia significationibus allegoricis involuta esse contendunt*, &c. Infra addit: *Hoc enim existimo, non tamen culpans eos, qui potuerint illic de quacumque re gesta sensum intelligentiæ spiritalis exsculpere, servatâ primitus dumtaxat Historiæ veritate. Ceterum quæ ita dicuntur, ut rebus humanitus, seu divinitus gestis, sive gerendis, convenire non possint: quis fidelis dubitet, non esse inaniter dicta?* Atque ita Augustinus sentiebat.

Quæ profecto unicuique persuadere jam debent, nimium excessisse Phereponum, dum propter Allegorias & Linguarum inopiam, toties tantopere cum fastu insultat Augustino. Eum vero potissimum audias, pag. 476. Animadv. perpendentem hæc Augustini verba Confess. Lib. 11. Cap. 2. *O Domine perfice me, & revela mihi*, scilicet Scripturarum secreta atque obscura. Orationem hanc quidem religiosam, & dignam Episcopo agnoscit Phereponus, sed cum ea conjungendum fuisse ait studium Linguarum, quibus conscripta erat Scriptura, & comparanda cetera præsidia, quibus demum adhibitis, Scriptura intelligi potest. Sed *quum ea Augustinus neglexerit, illa dumtaxat in Scriptura intellexit, quæ potuit homo Linguarum & Criticæ imperitus intelli-*

gere

Digitized by Google

gere . In ceteris [illegible] *, & Platonismum nobis pro Doctrina Apostolorum propinat , aut argutias inanes magnâ verborum pompâ nobis obtrudit .* Quam verborum acrimoniam ut aliquo pacto emolliat , subdit: *Quæ non eo dico , quod eloquentiam , & acumen in rebus præsertim Metaphysicis , Augustino detraham , aut quod meritas laudes minus libenter tribuam ; sed quia video multos ejus auctoritate abuti , & eos præ illo contemnere , quibus nulla ratione conferri potest .* En ergo bona tamdem verba impetravimus a Censore , modesto in speciem, sed fortassis acerbitate nulli secundo. Quæ enim comtemtus signa atque dicteria congesserit in Augustinum , specimina superius adducta satis nos docent. Sed quota quæso est laus ista , quæ Pherepono sibi de sua maledicentia timenti extorta esse , aut tamdem excidisse videtur? Aliquid est , eloquentiam & acumen in Augustino agnoscere , postquam ejus eloquentiam & acumen toties irrisisti. Aliquid est , eum laudibus dignum fateri , quem ubicumque possis vituperandum tibi statuisti . Sed (uti nemo cordatus non fateatur) Censoris honesti atque germani erat , non minori cura atque sinceritate has edisserere laudes, quæ vere Augustino conveniant , quam maculas in ipso , ut sibi videtur , detegere , & grandi etiam ore incusare . Ita factum fuisset , ut non odio viri sanctissimi , sed amore veritatis videri multis posset contra eumdem militare Phereponus . Saltem in ejus Censura æquitatem , ac modestiam tam sæpe desiderare non cogeremur . Omnium autem Eruditorum consessum heic appello , & peto , an non eæ sint virtutes tum intellectuales , tum morales in Libris Augustini , ut Auctorem exhibeant omnium amore ac veneratione dignissimum ? Erraverit quidem ; nonnulla ignoraverit ; magnis quoque viris ea calamitas familiaris deprehenditur . In aliis excusemus , quod nobis condonatum vellemus . Et quamquam nefas minime sit , immo potius sit commendandum , magnorum etiam virorum errores ac defectus diligenter investigare , & interdum etiam prodere in communem utilitatem ; ferendi tamen ii non sunt , qui nulla reverentia , multoque supercilio, ac ira id præstant , & propter nævos quosdam non excusatione indignos tam effuse debacchantur , ut quantum ad ipsos pertinet , reliqua ingentia merita , illustresque dotes denigrare ac penitus tollere velle videantur . Neque vero quod alii nimiis laudibus extulerint Augustinum , ejusque auctoritate abutantur , tibi in oppositum excessum proruendum est , ut vitio tuo illos sui vitii commoneas . Utrimque peccatur. Sed Augustinum præ reliquis tot virtutes commendant, tot merita illustrant , ut qui in tantis laudandi causis , ejus vituperationem unice persequi amet , jam malevolentiæ insignis , & iniquæ censuræ pœnas evadere apud æquitatis amantes non possit .

Repete nunc laudes a Pherepono superius tributas Hipponensi Episcopo ; levissimas sane , ac nullas , dum Augustino eripias veræ

Theo-

Theologiæ ſcientiam, Scripturarum ſacrarum intelligentiam, eidemque contra objicias tamquam familiares aereas pugnas, & Platonicæ doctrinæ abuſum, quam nempe pro Evangelicis dogmatis obtrudebat credulæ plebi. Nam quid atrocius de Auguſtino proferre poſſis, quando eidem violatæ Religionis Chriſtianæ notam inuris, & ignorantiam omnium deterrimam? Poſt tantum dedecus nihil fere laudandum ſupereſt in Auguſtino. Proinde nemo non videat, meras hæc eſſe calumnias, quum conſtet, Auguſtinum neque tam turpiter offendiſſe, neque caruiſſe ſcientia & præſidiis neceſſariis ad rectam interpretationem Chriſtianæ Doctrinæ, ſacrarumque Literarum. In Parergis exponendis negare nolim, quin quandoque Auguſtinus fruſtra ſudaverit ingenio ſuo, eaque protulerit, quæ Criticis atque Eruditis noſtrorum temporum parum, neque injuriâ, arrideant. At in notionibus veræ Virtutis, in explicatione Evangelicæ Veritatis, atque in tradenda illa Scientia, quam præcipuam diximus eſſe divinarum Scripturarum materiam, in iiſque locis exponendis, quibus iſta nititur, & confirmatur, aut contrarii errores damnantur: non falſo minus, quam impudenter aberraſſe dicitur Auguſtinus. Locum unum proferat Phereponus, quo apertum fiat, tradidiſſe Auguſtinum contraria Apoſtolicæ Fidei. Sed ille puto nihil aliud adferet, quam quæ ab Arianis, Socinianis, Remonſtrantibus, Calvinianis, aliiſque ejus gregis hominibus perperam non tam in Auguſtino improbantur, quam in Eccleſia Catholica. At virum, non alia quam iſta Auguſtino objicientem, meminiſſe decebat, jam millies a Catholicis protritas fuiſſe hujuſmodi accuſationes, & quamvis ſe victos non dent Hæreticis, non id noſtro, ſed Hæreticorum vitio ac pertinaciâ fieri. Noſtrum certe omnium ea de re judicium ita habet.

Atque hoc potiſſimum fuit, quod in laudatis ſupra Confeſſionum verbis expoſcebat a Deo vir ſanctus & humilis, ne a Fidei ac Morum Doctrina cœleſti aberraret umquam, dum eam in ſacris Literis abditam ſcrutaretur. Nam ut ut in Parergis pertractandis te eruditio deficiat, atque hallucineris (quod maximis etiam viris, iiſque ad miraculum Criticis, ſæpe accidit, & porro accidet): neque Religio ipſa tum læditur, neque perit hominis errantis Fides. Tum ſolum errare peſſimum eſt, quum Fidei Morumque Doctrinam aliqua ex parte errando labefactas. Et quamquam nos quoque fateamur, validius atque efficacius per ea præſidia defendi, ſuaderi, confirmarique poſſe Religionem & Eccleſiam veram Chriſti; quamquam etiam non negemus, ad multa Scripturarum loca neceſſariam utilemque eſſe Linguæ Hebrææ peritiam; attamen addimus non eſſe illam Catholico Interpreti aut homini Chriſtiano abſolute neceſſariam, poſitis fidis Verſionibus, in ea parte, quæ ſpectat ad propriam ſacrorum

Codicum intentionem sive materiam. Denique animadvertendum, hanc ipsam aciem ingenii, & Criticam Artem, & reliqua præsidia, & præstantiorem methodum, neque ad Interpretationem faciendam numeris omnibus absolutam, neque ad germanam Christi Doctrinam intelligendam prodesse, nisi e Cœlo virtus interpretandi, atque intelligendi descendat. Certe Hebræorum Linguam callebat Regius Propheta, & tamen is in Psalmo 118. Deum rogat, ut ad rem tantam sibi sit præsto. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam*. Et ibidem: *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia tua*. Et rursus: *Faciem tuam illumina super servum tuum, & doce me justificationes tuas*. Hinc Sanctus Hieronymus in Epist. ad Paulinum: *Si tantus*, inquit, *Propheta tenebras ignorantiæ confitetur: qua nos putas parvulos & pæne lactentes inscitiæ nocte circumdari?* Qua ex re intelligat quisque Theologus precandi Dei, atque animi a vitiis purgandi necessitatem, quo intellectus ad assequendam mentem ac voluntatem Dei, suam legem proponentis, expeditus, aptusque fiat. Facilius vero contingit, ut humiles corde, licet semidocti, quam summe docti, sed ambitione turgentes, pravisque cupiditatibus addicti, penetrent in sacrarium cœlestis revelationis. Audi Magistrum ipsum nostrum ita ad Pharisæos Legisque peritos loquentem Luc. XI. 52. *Væ vobis Legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ, ipsi non introistis*.

Accedat demum experientia ipsa. Non plus olim in cognitione Christianæ Legis, tum ad Mores, tum ad Dogma spectantis, excelluere Patres, Criticæ, & Linguarum gnari, quam reliqui Patres solis Versionibus & Traditione contenti. Catholicis vero nostræ ætatis non paucis, Phereponus, ut puto, Eruditionem, Criticam, Studiumque Orientalium Linguarum non negabit. At isti, quod est ad Dogmata Fidei ac Morum, & in præcipuis Disciplinæ Ecclesiasticæ capitibus, consonant cum antiquis Patribus, neque eos errasse agnoscunt propter ignorantiam Linguæ, neque constituisse pro Christi & Apostolorum documentis somnia Platonis. Rursus qui tantum sibi de Critices Linguarumque peritia plaudunt, in gravissimos errores, teterrimasque Hæreses concessere, atque inde ad Catholicam veramque Fidem exsurgere nequeunt, & exsurgendum non putant. Quid quæso tam ambitiosa hæc scientia valet (Grammaticæ tamen potius, quam germanæ Theologiæ speciem referens) si ab Ecclesia Orthodoxa avertit, & in maximis erroribus tam pertinaciter quiescit? Et ne nobis Romano-Catholicis nos blandiri ac tribuere nimium dicant: sese, gregemque omnium Hæreticorum, qui nunc in Septemtrionalibus regionibus tanto numero, tanta diversitate regnant, tandem contemplentur. Non inter se minus turgidi isti Critici atque Heterodoxi pugnant, quam cum Catholicis; & alter alterum

Hæresis,

Hæresis, & abdicatæ Evangelicæ Doctrinæ incusat. Melius, inquiunt, quam inerudìti Patres, eruditio nostra divinas interpretatur Scripturas. Bene est; at cur diffident in præcipuis Evangelii dogmatis? Quei alter alterum non vincit? Cur non dicam gregales suos, sed ne ipsos quidem Catholicos, quamquam sinceros, & de puritate Fidei, suaque salute solicitos, quidquam e priori sententia dimovent? Discant ergo, quid possit Critica, & peritia Linguarum, ad intelligendam veram Christi & Apostolorum Doctrinam; discant se potius Grammaticos egregios, quam Theologos Orthodoxos ea eruditione sæpe fieri; & tamdem intelligant, se quidem in sacris Codicibus multa melius, quam Patres exponere posse in ea eruditione, quæ ad salutem non ducit; at in præcipua ac regia sacrorum Codicum materia, quæ ad veram Fidem, salutemque deducit, plus potuisse ac posse Ingenium Catholicum, meditatione constanti excitatum, pietate ac humilitate Cœlo carum, Traditione suffultum, & probatis ab Ecclesiâ Versionibus contentum, quam potuerit umquam, sive possit tota Criticorum jactantia.

Accipe nunc, quid Phereponus ferat pag. 605. Animadv. ad Lib. 2. Cap. 3. de Baptis. contra Donatistas. *Si omnes*, inquit, *omnino Africæ Episcopos congregasses ad judicium ferendum de sensu loci veteris, aut novi Testamenti, quorum nullus Hebraice sciebat, & perpauci Græce norant: ingens illa imperitorum multitudo ineptior erat ad recte judicandum, quam vir unus peritus utriusque Linguæ; exempli causâ, quam solus Hieronymus Stridonensis, quamvis tanta non fuerit ejus peritia, quam vulgo putatur*. Miseram plane Christi Ecclesiam, cui expectanda fuere duo proxime præterita secula, hoc est fortunati illi dies, qui tot nobis dedere acutissimos Criticos in Heterodoxorum cœtu, ut recte ac sine erroris periculo interpretari posset cœlestia Legis nostræ volumina. Et si quidem Pherepono sordet ipsemet Sanctus Hieronymus, quid de reliquis Patribus eidem imparibus dicendum erit? Equidem incertus hæreo, num magis in contemtum hominum ista sententia vergat, quam in contumeliam Dei, qui & statim ab ædificatione, & tamdiu, suam deseruit Ecclesiam, & ignorantiæ omnium perniciosissimæ evertendam dedit, neque inculcavit umquam per Filium suum, aut per Apostolos, Hebraicæ Linguæ necessitatem, omniumque Versionum insufficientiam ad salutem, & frustra nos hortatus fuit, ut Ecclesiam audiremus, eique Ecclesiæ immunitatem ab errore pollicitus est. At quis hæc absurda facile somniet, aut concoquat in Religione Christi? Satis fidæ Versiones in iis, quæ ad Christianum Dogma spectant, semper fuere; sufficiens Eruditio in Ecclesia Dei; & quod in primis huc facit, longe lateque diffusa Traditio non sinebat errare pios, accuratosque Interpretes, quamvis in locis minime necessariis exponendis deficerent interdum nonnulli, & metho-

do nonnunquam minus commodâ uterentur. Quod si ex ipsis Patribus aliquis in re quapiam gravi erravit, ejus errores minime adoptavit Ecclesia, sed correxit, Traditionem & consensum reliquorum fideliter sequuta.

Pergit deinde Phereponus: *Quis dubitet etiam superiore seculo XVII. unum Hugonem Grotium, aut unum Joannem Drusium, rectius potuisse scripturam veteris & novi Testamenti interpretari, quam omnes Italiæ ac Hispaniæ Episcopos simul, capita conferentes?* Nolo ne vel tantillum quidem expendere, num haberet proxime præterito seculo Italia atque Hispania, qui Hebraice & Græce docti possent divinas recte interpretari Scripturas. Satius erit aliquid afferre in exemplaria sacrorum Interpretum nobis a Pherepono proposita. *Drusius* inter Protestantes Hebraicâ certe ac Rabbinicâ Eruditione illustris, talem se præbuit, ut vel a Catholicis Scriptoribus tulerit eximias laudes. De illo Richardus Simonius in sua Historia Critica paucis ingentem Panegyricum exhibet. Animus autem mihi non est, totam ejus laudem inter Grammaticæ pomœria concludere, quum & propterea *Divinus Grammaticus* apud suos audierit. Tibi liceat hominem illum Theologis etiam addere. Sed memineris etiam, in Theologicis controversiis, atque in interpretatione divinorum Codicum supra quamplurimos e suis moderatione atque modestia excelluisse. Immo & abstinuit a subscribenda Calvinianorum suorum confessione; & Græcorum Patrum, ac Hieronymi scripta in honore habuit; & aliis in multis Catholice sentire visus est: quæ agendi ratio homini peperit odium suorum gregalium.

Quantus vir inter eosdem Protestantes fuerit *Grotius*, nihil attinet in præsentia commemorare; ejus enim Libri ac fama tanta celebritate feruntur, ut nostro plane non indigeant elogio. Eum Arminianis totum adhæsisse, & multis erroribus ejus Libros scatere, nemo nescit: an & Socinianis in præcipuo illorum deliramento sese junxerit, non ita certum; multaque in idem argumentum Bossuetus Vir Clariss. scripsit. Sunt qui istius criminis notam ab ipso abstergere conantur. Verum illud pro comperto est apud Eruditos, *Grotium* impense admodum inclinasse in Catholicorum partes: immo nisi mors immatura ejus consilia prævertisset, nomen suum Ecclesiæ Catholicæ daturus erat. Luculentum in hanc rem testem habemus Virum Clariss. Henricum Valesium in Oratione habita in funere incomparabilis viri Dionysii Petavii Soc Jesu. Ita ille de eodem Petavio: *Quid non præstitit, ut clarissimum virum Hugonem Grotium ad Catholicorum communionem adduceret? Erat ille quidem minime a nobis alienus, ac pæne noster; quippe qui doctrinam Tridentini Concilii in omnibus sese amplecti palam profiteretur. Id unum supererat, ut Ecclesiæ sacrarium ingressus communioni nostræ sociaretur; quod ille nescio quas ob causas, dum ad Catholicæ Fidei*

unitatem

unitatem plurimos secum sperat adducere , consulto differebat &c. Cum Valesio consonat Petrus Jurius in Gallico Libro, cui titulus *Ingenium Antonii Arnaldi*. Postquam dixit, Isaacum Casaubonum, si quid fuit, fuisse Papistam, addit, *Grotium* quoque se conjecisse in Papismum: expresse quippe is statuit in postremo Opere suo adversus Rivetum, *solam sacram Scripturam nequaquam sufficere, sed opus etiam esse Traditionem sequi; atque ut percipiatur ista Traditio, confugiendum esse ad consensum veterum Scriptorum; præcipue vero certam esse viam ipsius colligendæ ex universali Concilio &c.* Illic etiam Episcopis ingentem tribuit auctoritatem in decernenda Fidei Doctrina, & præsertim Episcopo Romano, quem ad conservationem veritatis atque unitatis consulendum esse in dubiis rebus affirmat. Ad hæc testatur Jurius, obligasse *Grotium* fidem suam Bignonio, se post reditum e Suecia Catholicam in Ecclesiam palam ingressurum. Vide etiam peculiarem Commentationem Grotii *de Antichristo, & viam ad Pacem Ecclesiasticam, seu Annotationes ad consultationem Cassandri*, ubi quantum Romano-Catholicis assentiatur, palam fiet. Quæ res Jacobum Laurentium Calvinianæ gentis Ministrum jam olim incitavit, ut Librum emitteret, cui *Papissantis Grotii* titulum fecit. Sed Epistolas Grotianas omnium maxime heic perpendendas Lectori relinquimus, quum toties in iis edisserat *Grotius*, quæ sibi de Catholica Ecclesia foret amica opinio, & quanti a se æstimarentur & colerentur probatissimi Ecclesiæ Patres.

Atque ista quidem de *Drusio* & *Grotio*, non ut ea quasi ignota narrem Protestantibus, sed ut alicui e nostris non satis rerum perito subveniam, atque in nostram omnium utilitatem pauca demum ista convertam. Si *Drusius* & *Grotius*, quos ut divini Verbi præstantissimos Interpretes nobis objicit Phereponus, tam bene de antiquis Patribus sensere, eosque sanæ doctrinæ testes amplissimos suspexere: ergo Sancti Patres in eo, quod maximi refert, hoc est in Dogmatica Theologia, atque in interpretanda cœlestium Librorum doctrina, alii ex opinione *Drusii* & *Grotii* fuerunt, quam nobis persuadere nunc velit Phereponus. Deinde si celebres illi duo Protestantes, quo magis Linguarum Orientalium peritia ac eruditione excelluerunt, eo magis in sententiam & communionem Catholicæ Ecclesiæ inclinarunt: ex eorum exemplo conjicere quisque potest ac debet, quid sit Ecclesia nostra, & quam sana sint illius Dogmata, in quibus sita præcipue est Religionis veræ substantia. Intelligas etiam, quam non contemnendi Patres, licet minus in Critica, & Linguis versati, quoties eos Ecclesia ista Traditionis testes adhibet, & in scientia Dogmatum in sacris Literis descriptorum fideles agnoscit Interpretes, & sequitur. Eamque nostram methodum, atque sententiam de Patribus placere video multis etiam eruditissimis ex ipso Protestantium numero. Vide, quæ Scriptores nonnulli Anglicanæ Ecclesiæ

adhærentes, de ipsis Patribus, eorumque auctoritate fateantur. Unus præcipue ex iis mihi nominandus est Thomas Milles, qui ante paucos annos in novissima Editione Operum Sancti Cyrilli Hierosolymitani contendit, sola Traditione & auctoritate Patrum convinci debere nuperos Arianos, sectatoresque Socini. Quamobrem ex iisdem exemplis, quæ in medium Phereponus protulit, intelligat tamdem ipse, si potis est, sine injuria Augustinum ceterosque Patres a se explodi non posse, & maledicentiam potius quam justam censuram sapere, quæcumque tanta asperitate, & sine ulla exceptione, & sine ullo rerum delectu, adversus eosdem ipse conscripsit.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

An loquentibus de divinis rebus novas voces adhibere liceat, ac licuerit. Necessitate compulsi Ecclesiæ Patres tot quæstiones pertractarunt, ut ab Hæreticorum technis ac erroribus Catholicam veritatem liberarent. Injusta criminatio Phereponi contra Augustinum tribuentem Monnicæ matri suæ quædam in Libris de Ordine. Iidem Libri a Pherepono nullo jure contemti. Ad Ordinem politicum spectat in Urbibus tolerare Meretrices, ne pejora mala subsequantur. A Fanatismo ac Enthusiasmo quam longe abfuerit Augustinus. Quibusdam hominibus non necessarii Codices sacræ Scripturæ. Sapientiæ Liber cur Salomoni adscriptus, & nihilominus Canonicus reputatus. Augustinus de Gothis agens in vastatione Urbis nihil dissimulavit. Alia Phereponi tela in Sanctum Augustinum repulsa.

Congerere nunc juvat nonnulla alia, quæ in Phereponi Animadversionibus sparsa occurrunt. Pag. 477. ad Lib. 13. Cap. 11 Confess. auctor est, de Trinitate esse parcissime disputandum, uti de aliis hujusmodi Mysteriis; *si enim de iis loqueremur dumtaxat, quatenus nobis sunt revelata, atque loquutionibus Scripturæ contenti, ignota Deo relinqueremus, non tot essent contentiones* &c. Paria habet pag. 561. ad Cap. 20. Libri de Agone Christiano, ubi Theologos culpat, quod post exortas Nestorii controversia audacter explicare velint, quod nesciunt de Incarnatione Verbi: sed fusius hac de re mentem suam explicat pag. 600. Animadv. ad Lib. 1. cap. 4. & p. 602. ad Lib. 7. cap 4. de Trinitate, *valde ambigue* loquutos esse Veteres de Deo uno & trino ait: id quod piaculo proximum putat. Tum laudat posteriorum seculorum Ecclesias, quæ Veterum audaciam emendarint. *Nos ergo*, deinde subdit, *de unitate Dei, deque Patre, Filio & Spiritu Sancto ex Scriptura quoque loquamur, atque sentiamus, nec putemus id posse a nobis perspicue explicari, quod perspicue revelatum non est; aut melius expri-*

exprimi verbis nostris, quod non assequimur, quam verbis Christi & Apostolorum, &c Si veteribus ignoscimus, quod de Unitate specifica divinæ naturæ in Patre, & Filio & Spiritu Sancto docuerunt; ne immisericordes simus in eos, qui hac de re aliter quam nos nunc forte sentiunt, si modo Scripturam sacram normam fidei suæ habeant, præceptorum Evangelii sint observantes, reditumque e cœlo Domini nostri Jesu Christi vivos & mortuos judicaturi nobiscum præstolentur. Qui heic loquitur, Arminianus est, & pro se ac pro Arminianis perorat, cujus Sectæ Libri & præcipue Confessio cap.3. & Apologia c.3. & Limburchius variis in locis, hoc idem docent; nempe in proponendo Trinitatis mysterio abstinendum esse a vocibus, quas humana auctoritas induxit. Gratissima utique Socinianis sententia. Immo Episcopius atque alii gregis illius, abstinendum quoque dixerunt a sententia & vocibus, quibus Deum *unum in essentia, trinum in personis* affirmamus; Fidem quippe Trinitatis (si iis credimus) necessariam ad salutem non censuerunt priora tria Epochæ Christianæ secula. Iisdem numeris canentem nunc audimus Phereponum, & insultantem aliis in locis Augustino, tamquam de eodem immenso mysterio inepta narranti.

Equidem omnia, quæ in Libris *de Trinitate* edisseruit Sanctus Augustinus, in me non reciperem ostendere talia esse, quæ unicuique placeant, quum & aliqua sint, quæ Augustinus ipsemet probasse non videtur. Sed sive elumbia sint illic argumenta, sive multiloquium, & ornamenta superflua pro dignitate ineffabilis argumenti; nihilominus illud certum esse debet nobis, quod est ad nucleum Dogmatis, nihil ea in re hallucinatum fuisse Augustinum, ejusque orationem a crimine audaciæ prorsus abesse: neque secus judicandum de reliquis Patribus, qui Augustinum præcessere. Invecta sunt quidem in Theologiam, de Deo uno ac trino loquentem, vocabula nonnulla, quæstionesque non paucæ, quorum nusquam expresse meminit divina Scriptura. Sed quod iis vocibus novis significatur, iisque de controversiis Ecclesia decrevit, veterem & Apostolicam nihilo secius Doctrinam continet, quippe ex aliis evidentibus Scripturæ placitis rite deductum, aut per Traditionem certissimam a Christo Ecclesiæ suæ revelatum. Fecerunt autem subinde pullulantes Hæreses, grande illud mysterium variis erroribus vexantes, ut ipsi quoque Patres coacti vocabulis novis uti, scientiam divinarum rerum uberius explicarent, & ab Hæreticorum erroribus atque cavillationibus, multiplicatá quæstionum segete, fortius tuerentur. Augustinum ipsum audi Lib. 7. cap. 4. de Trin. *Fateamur loquendi necessitate parta hæc vocabula, quum opus esset copiosâ disputatione adversus insidias, vel errores Hæreticorum. Quum enim conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis pro captu tenet, de Domino Deo Creatore suo, sive per piam fidem, sive per qualemcumque intelligen-*

tiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate ulla diversitas. Rursus non esse tria quædam, non poterat dicere; quod Sabellius quia dixit, in Hæresim lapsus est, &c.

Quod vero *ambigue* hisce vocabulis loquuti sint Veteres, etiamsi id concedere vellemus, non tamen admirationis aut accusationis justa causa Pherepono foret. Linguarum diversitas obstabat interdum, ne Christiani unius Linguæ, voces alterius, causâ novarum controversiarum in Theologiam illatas, expedite intelligerent. Tum varias notiones uni atque eidem voci subjiciebant nonnulli; rursusque unam rem diversis vocibus significabant alii. Sed Hæreticorum in primis arte accidit, ut *ambiguæ* viderentur voces, dum suam illi doctrinam aut celare, aut dealbare niterentur, ne erroris accusaretur. At collatis, & probe expensis, & in Conciliis potissimum, Catholicorum Patrum sententiis, exploratâ quoque diligentius Hæreticorum mente: demum constabat, verbis tantum, non rebus, inter se discrepare Catholicos, & Dogmata per eos certissima tradi, & falli Hæreticorum novitatem. Ait Phereponus, abjiciendas loquutiones novas de Trinitate, & iis contentos nos esse debere, quæ in Scripturis sacris habentur. Catholici quoque hoc faciendum suadent, ne novam doctrinam sub vocibus novis in Ecclesiam inferamus. Basilius, Nazianzenus, Cyrillus, ac alii complures modum ac sobrietatem laudant, in loquendo de rebus divinis, jubentque nos temperare temerariis quæstionibus. Sed quum nos cogunt Hæretici per alia verba explicare mentem ac voces divinarum Literarum, nihilque aliud quam vetus doctrina proponitur, vel per legitima consectaria ex iisdem sacris Literis derivata, vel per accuratam investigationem e Traditione Patrum hausta: tunc licet, ac interdum etiam necesse est, nova verba a Scholis & Linguis mutuari. Filiis autem Ecclesiæ veræ uti nefas est aliquid proferre, quod sacris Scripturis adversetur; ita crimen est aut negare, aut damnare, atque rejicere quidquid rite per Ecclesiam deducitur ex eisdem Scripturis, ac Traditione fideli. Sabellius ita unitatem Dei deprædicat, ut Trinitatem excludat. Ecce necessitas novarum vocum, ut Apostolorum Doctrina melius innotescat, & novus error profligetur. Divinitatem Filii Arius negat; Sancti Spiritus Macedonius; in Christo duas naturas impie disjungit Nestorius, pessime confundit Eutyches: en quod Patres adigit ad loquutiones novas in Theologicis usurpandas, quo quid credendum moneat Fides, clarius intelligatur in populo.

Et fallitur Phereponus, quum Dogmata hujusmodi *non perspicue revelata* ait; nam etsi non semper apertissime verbo Dei scripto, certe revelato per Traditionem, ea omnia perspicue constant. Frustra quoque invidiam facere conatur Catholicis, quasi melius exprimi posse putemus *nostris verbis, quod non assequimur, quam verbis Christi,*

& Apo-

Digitized by Google

& Apostolorum. Id enim necessitate fit, & ad eruditionem indoctæ gentis, & ad confutationem errorum; & in hunc finem Christus Ecclesiæ suæ, ut Apostolus ait Ephes. 4 2. *Dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores*. Quamobrem si divinæ essentiæ unitas, & divinarum personarum trinitas innituntur, ut nos contendimus, certâ auctoritate Scripturæ ac Traditionis: quid est, quod veniam Phereponus, nescio an Arminianis, certe Socinianis, impetrare nunc velit, præcipua hæc Dogmata aut negantibus, aut recipere recusantibus? Et quum in Ecclesia Dei talia negare, immo non asserere, inexpiabile crimen Hæresis semper fuerit, uti jam doctissimi viri tum ex Catholicis, tum ex Protestantibus, & omnium novissime Georgius Bullus Anglus contra Episcopium ostenderunt: quei nunc licentiam credendi heic, quidquid suæ tantummodo menti arridet, Augustini Censor deposcit? Si qui ex Veteribus a Catholica sententia discrepasse videntur, iis sane indulgendum, vel quod minus acute, multumque perfunctorie, & sine dolo malo, de sublimibus mysteriis egerint, vel quod solo usu loquendi a reliquis Christianis dissenserint, idemque vocibus diversis significarint, vel etiam quod iis temporibus scripserint, quibus nondum aut disputatio cum Hæreticis, aut sacra Concilia falli nescia splendentissimam facem veritatis prætulerant. At quam quæso indulgentiam debeamus Novatoribus quibusdam Ingenio suo Revelationem accommodantibus, & Ecclesiæ auctoritatem, & Patrum omnium Traditionem, nunc unicuique notam, & in Conciliis stabilitam, miro fastidio atque ambitione nostro hoc ævo despicientibus? Hoc hominum genus fugiendum clamat Apostolus. Hanc superbiam, non cautionem damnandam esse, cum Ratio recta, tum disciplina Ecclesiæ satis aperte nos docent.

Regrediamur nunc ad Augustini Libros *de Ordine*, in quibus quum vir sanctus ingenium Monnicæ parentis suæ commendasset, Phereponus pag. 478. Animadv. accusationis novæ ansam arripit, inquiens: *Si hæc in sermone familiari matri dixisset Augustinus, vituperari sane non posset, immo forte laudaretur pietatis causâ: sed hæc nescio quomodo scribere sustinuerit ad virum eruditum, atque edere*. Legamus, quænam tandem sint immodica ista encomia in suam matrem ab Augustino congesta. *Nobiscum* (inquit Lib. 2. c. 1. de Ord.) *erat etiam mater nostra, cujus ingenium, atque in res divinas inflammatum animum, cum antea convictu diuturno, & diligenti consideratione perspexeram, tum vero in quadam disputatione non parvæ rei &c. tanta mihi mens ejus apparuerat, ut nihil aptius veræ Philosophiæ videretur*. Necesse est nimium delicatus sit, aut nimis adversus Augustinum animatus Censor iste, quando hac de causa vituperandum putat Augustinum. Lege tot Dialogos, tot Libros excellentium virorum; similia & longe majora ubique reperies,

Digitized by Google

ries, quæ aut veritas confirmat, aut certe amor honestissimus displicere auditoribus non finit. Quod si Pherepono judice vel foret laudandus Augustinus, ubi eadem suæ matri in familiari sermone dixisset: cur idem præstitisse in edito Libro flagitium fuit? Immo si falsa ea laus reputanda est, gravius peccasset filius, quod matri suæ in faciem adulatus fuisset, falsamque persuasionem bonæ anui ingessisset. Quamquam quis in ea laude sobrietatem desideret? Inquit Augustinus, se *ingenium* illud, eamquem mentem, & eum *in res divinas inflammatum animum* (quæ verba sibi reticenda Phereponus non sine causa duxit) *ut nihil aptius veræ Philosophiæ videretur*. Non exhibet ille nobis egregiam quampiam in Monnica (liceat ita mihi dicere) Philosophissam, sed ejus mentem ingenio ejusmodi instructam, & ardore in res divinas ita accensam commemorat, ut aptissima esset ad veram Philosophiam. Quæ laus piis etiam nonnullis feminis nostrâ hac ætate convenire potest, quamvis nullam umquam Philosophiæ dederint operam. Quanto autem magis in Monnicam cadere eadem laus potuit, cujus prudentiam, pietatem, & reliquas cordis & mentis virtutes sincere expositas habemus in Confessionum Libris?

Sed inquit Phereponus, se nescire quomodo hæc scribere atque edere Augustinus sustinuerit, *quum præsertim Liber de Vita beata, ubi eximia illa Monnicæ responsa leguntur, edendus etiam esset: eum enim si quis legat, facile intelliget, filium præ amore matris ingenium invenisse in verbis bonæ anûs, quod alii non facile animadvertant*. Nisi sit hoc abuti otio & literis, quid aliud jam erit? Censorem agere volumus; & quidquid occurrit, censoriam protinus virgam meretur. Scilicet non desunt umquam verba jurgari, & lædere cupientibus. Habemus Librum, seu Dialogum *de Vita beata*, ibique suæ sunt partes Monnicæ matri. Certe videtur ignorare Phereponus, quei Dialogos contexere soleant eruditi viri. Interlocutores pro libito inducunt, iisque sine ulla culpa tribuunt atque affingunt orationem moribus ac ingenio illorum conformem. Quare ne ego quidem intelligo quei dicatur Augustinus *ingenium invenisse in verbis bonæ anûs*, quando hæc eadem verba Augustino sunt tribuenda, & subtiliora melioraque Augustinus eidem suæ matri potuisset adscribere. Deinde consule ipsum Librum *de Vita beata*, intelligesque an insulsa sive vulgaria adeo sint pauca illa quæ Monnicæ tribuuntur, ut ea contemnere Pheropono licuerit, immo his aliis cœptam onerare censuram: *Quæ*, inquit, *mulier nunc paulo liberalius educata, talia & meliora etiam aliud agens non effundat?* At hos dicimus, si qua mulier talia melioraque etiam aliud agens effunderet, qualia legimus in Libro *de Vita beata*; sique pari ardore in res divinas ferretur, ac Monnica ferebatur, jure mentem quoque illius feminæ *aptissimam veræ Philosophiæ* affirmare possemus. Ceterum non ita facile ignoscendum videtur Pherepono nostro, Monnicæ inge-

ge-

genium, ejusque laudes confidentissime ridenti, quasi Censori nupero ex ejus *convictu diuturno, & diligenti consideratione* constitisset, illam ingenii perspicacia caruisse, & *bonam* tantummodo *anum* fuisse dicendam. Non uno argumento deprehenderat Augustinus, quanta mens matri suæ foret. Tanto ac tam pio viro quisquis fidem sine ulla ratione, & pro solo arbitrio suo neget, non video cur impudentiæ non sit arcessendus.

Porro eodem stomacho Libros *de Ordine* Phereponus legit. Nullam quippe ibi definitionem paulo accuratiorem reperit, *sed tantum Descriptiones Rhetoricas, re descriptâ sæpe obscuriores, aut certe æque ac eam obscuras*: quod exemplo uno ostendere non inutile putat. Tum hæc addit: *Si talia hodie conscribillarentur, & in publicam lucem protruderentur, profecto Eruditorum plausum non ferrent, uti nec innumeræ inanes argutiæ, quibus hæc Opuscula scatent. Sed illo ævo verba pluris multo fiebant, quam res ipsæ: quo vitio & nostrum seculum, plus quam optandum esset, etiamnum laborat*. Bono animo volo sit Augustinus, quando Phereponus tot reos cum illo, ejusque ætate conjungit. Seculum nostrum iisdem laborat vitiis, ac seculum Augustinianum; quum tamen eruditionis gloria, & methodi in Literarum studiis eximiæ famâ commendetur, & Phereponum non unum luci dederit. Itaque tanto exemplo se consoletur Augustinus. Interim tamen nescio quam multis Lectoribus persuasurus sit Phereponus, Opuscula illa Augustini, quamquam primos illius fœtus, verbis dumtaxat, & non rebus, abundare, & innumeris, iisque inanibus argutiis ita scatere, ut nullum Eruditorum plausum polliceri sibi debeant. Equidem non ea dicere auderem absoluta, aut summe commendanda Augustini Opera; sed quidem talia affirmare ausim, ut neque Augustinum quod elucubrarit, ac edi passus fuerit, neque nos si legerimus, pœnitere umquam possit aut debeat. Vel ipse Phereponus illa pluris æstimasset, minusve contemsisset, nisi tunc fuisset oblitus, quæ licentia, quæ leges, qui finis sit Dialogorum Scriptori. Alioqui vel in Platonis Libris nimium habebit Phereponus, quod rideat, atque accuset. Ego vero Censori huic non succenseo, quod exquisitam accuratamque argumentorum pertractationem in quibusque Libris desideret, sed quod ita ab unoquoque exigat optima, ut nihil ferat, omnia flocci faciat, quæ istum pulchritudinis apicem forte non attigerint. Lege Opuscula illa Augustini, & tu perpende, num inepta ipsa sint, an eorum Censor iniquus.

Quid sordidius, quid inanius decoris ac turpitudinis plenius, meretricibus, lenonibus, ceterisque hoc genus pestibus dici potest? Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus. Verba sunt Augustini Lib. 2. cap. 4. de Ordine. Optandum esset Augustino, ne talia umquam effudisset; adeo quippe absona a ratione videntur Pherepono,

pono, ut pag. 479. exclamet: *Si talia hodie scriberemus, numquam sat graves pœnas dare possemus iis, qui ea in Veteribus mirantur.* Et quidni? *quum si Augustini judicium sequamur, recte faciant Legislatores & Principes, qui lupanaria esse patiuntur; nam præstat paucas domos pollui, quam omnes libidinibus turbari.* Audiat porro Augustinus, & quando bene silere non didicit, discat jam a Pherepono nostro consona & vera loqui. *Quanto*, inquit ille, *satius erat dicere, malas mulieres & libidinosos juvenes abuti libertate a Deo accepta, & alia, quæ ab Eruditis nunc dici solent!* Dicat quæso Phereponus, num rara atque inaudita se narrare nobis putet, quum talia de meretricibus scribit. Equidem non puto; nam cui Christiano discendum adhuc est, peccare malas mulieres, & libidinosos juvenes, dum in vetitam luxuriam se abripi sinunt? Præterea non libidini tantum, sed cuicumque alii peccato indulgens homo, abutitur libertate a Deo acceptâ. Addo, me nequaquam intelligere, quid ad rem præsentem faciat animadversio Phereponi. Augustinus quærit, an ad *Ordinem* pertineat, permittere Meretrices in Urbibus; & Phereponus reponit, se laudaturum fuisse dicentem, id feminarum genus abuti libertate a Deo acceptâ. Sed rem intimius perscrutemur. Arguere Augustinum videtur Phereponus, quasi meretriciam artem is probet; propctereaque forsitan subdit, peccare juvenes ac feminas huic libidini obsequentes. Verum Augustino nulla alia opinio fuit, quam sit Pherepono; quippe meretriciam artem *sordidam*, *turpitudinis plenam* supra ceteras appellat, & *pestibus* accenset, & *hoc hominum genus per suos mores impurissimum vitâ* agnoscit. Igitur Pherepono dumtaxat animus esse potuit sugillandi Augustini, quod dixerit, non male permitti in Civitatibus Meretrices, idque ad *Ordinem* pertinere. At Augustinum rectissime hoc pronuntiasse, nemo negaverit, nisi qui minora mala negat esse toleranda in Urbibus, quando aliter evitari majora non possunt. Hoc autem axioma politicum quisque sapiens amplectitur, & omnium maxime amplecti Phereponus debuit, qui tantum abest ut vitia quædam hominum castigata a Principibus velit, ut vel impune errare in Religione unicuique permittendum censeat. Quod si meretrices ab Urbibus non eliminat secularis Magistratus, non idcirco earum artem licere apud Deum arbitratur. Christiana vero Lex, ejusque Doctores in illam tamquam pestem Deo plane invisam quotidie perorant: ac proinde constare potest, *Ordinis* esse, ut mala ac vitia quædam ferantur, neque politice puniantur in hominum commercio, ne si omnia auferre velis, periculosius deinde a gravioribus malis ac vitiis Reipublicæ ordo turbetur. Quod & Medici faciunt in corpore male sano, ipsaque fecisse videtur Judæorum Respublica, & ceteræ Nationes, non libenter quidem, sed necessitate quâdam coactæ.

Pauca in Librum *de Immortalitate animæ* habet Phereponus: ut ut ta-

tamen sint pauca, pauciora tamen sunt, quæ Augustinus ipse Lib. I. cap. 5. Retract. scripta reliquit, & nos repetenda heic existimamus, quum satis sint ad obstruendum os obloquenti Censori, qui ingenuam Augustini confessionem ac sententiam de hoc Libro dissimulare voluit. Inquit ergo Augustinus de Libro eodem: *Sed nescio quomodo me invito exiit in manus hominum, & inter mea Opuscula nominatur. Qui primo ratiocinationum contortione atque brevitate sic obscurus est, ut fatiget, quum legitur, etiam intentionem meam, vixque intelligatur a me ipso.* Ejusdem Augustini verba sunt hæc alia in Prologo ad Libros de Doctrina Christiana: *Hæc tradere institui volentibus, & valentibus discere, si Deus ac Dominus noster ea, quæ de hac re cogitanti solet suggerere, etiam scribenti mihi non deneget.* Pherepono ista nequaquam probantur pag. 524. Animadv. *Quamvis*, inquit ille, *bonas omnes cogitationes ad Deum, quasi ad bonorum omnium primam causam, referre debeamus; non ita tamen loquendum, quasi Deus nos afflaret, & quidquid bonum esse credimus, veluti dictaret.* Tum incommoda nonnulla recenset, quæ hinc nascerentur, & quæ mirari se ait, cur in mentem Augustino non venerint. Tamdem in hæc verba desinit: *Profecto hodie nemo est inter Eruditos, qui velit sub nomine suo edi, quæ suggestiones divinæ ab Auctore putabantur.* Quam vera sint postrema hæc verba, videant alii, quibus ignota non sit Calviniani Gregis, & Anabaptistarum, & Quakerorum, aliorumque id genus hominum Historia.

Quod nostrum est dicimus, bene heic habere doctrinam Pheréponi, temporibusque istis usui esse posse, quando recentiora schismata peperere tot in Anglia, Germania, Belgio, aliisque Provinciis, *Visionarios*, ut vocant. Cavendum autem, ne stulti abutantur nomine ac verbis Augustini, neve revelationes atque inspirationes tamquam cœlitus delapsas nimium credulis obtrudentes, fallant, simulque fallantur. Ceterum si Pherepono animus est, Augustinum heic tacite *Fanaticis*, ut ajunt, seu *Entusiastis*, accensere, eidemque saltem ex his verbis invidiam creare, nequeo quin desiderem in ejus consilio æquitatem. Nemo longius abfuit, quam Augustinus, a revelationibus venditandis; nemo luculentius expressit, qualem sibimet ipsi fidem haberi vellet. Se quippe ille noverat non Prophetam, non Doctorem ab omni erroris periculo immunem. Non ille tantum sibi tribuebat, ut vellet sibi credi quæcumque diceret, quasi nihil non Cœlo Auctore loqueretur in interpretandis divinis Literis. Sed qui sciret ab homine privato expectandam non esse certissimam Doctrinæ Christianæ explicationem, & sitam esse immunitatem ab omni errore in unius tantummodo Ecclesiæ auctoritate: sua proinde accipi volebat, tamquam dogmata hominis, veritatem quidem quærentis, sed non auctoritate cœlesti proponentis. Vulgatissima sunt, & tamen heic referenda, quæ ille in Epist. 36. ad Fortunatianum olim CXI. scribit. *Neque enim*, ait, *quorumlibet disputationes, quamvis Catholicorum,*

rum,

rum, *& laudatorum hominum*, *velut Scripturas Canonicas*, *habere debemus*, *&c. Talis ego sum in scriptis aliorum*; *tales esse volo intellectores meorum*. Et ad Sanctum Hieronymum ita scripserat Epist. 82. alias 19. *Solis Scripturarum Libris didici hunc deferre honorem*, *ut nullum auctorem eorum in scribendo errasse aliquid*, *firmissime teneam*. *Alios autem ita lego*, *ut quantalibet sanctitate præpolleant*, *non ideo verum putem*, *quod ipsi ita senserunt & scripserunt*. Reliqua Augustini hac de re documenta omitto. Quamobrem tollitur suspicio omnis, voluisse umquam Augustinum aliquid novi tradere, tamquam sibi cœlitus revelatum, dictisque suis hâc arte comparare certissimam fidem.

Quæ ergo mens Augustino, quum ait, *Deum ac Dominum nostrum sibi de præceptis tractandarum Scripturarum cogitanti*, *nonnulla suggerere consuevisse*? Nihil aliud ille vult, nisi se Deo accepta referre, quæcumque bona, utilia, ac vera eam in rem sibi adinvenisse & excogitasse videbatur. Nempe a Deo venit quidquid boni in homine nascitur; & quælibet cogitatio bona ad Deum, hoc est, ad ejus proprium ac præcipuum Auctorem, referenda est; *non enim sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis*, *quasi ex nobis*, *sed sufficientia nostra ex Deo est*. Quæ sententia illustrata est ab integro Sanctorum Patrum choro, sed ab Augustino potissimum innumeris in locis. In iisdem Libris *de Doctrina Christiana* auctor ipse est Oratoribus sacris, ut preces ante concionem ad Deum fundant, & ab ipso deposcant, quid & quomodo dicendum; nam ut est Sap. VII. 16. *In manu illius & nos*, *& sermones nostri*, *& omnis sapientia*, *& operum scientia & disciplina*. Ad preces tamen adjungendum esse ait studium necessarium; & hoc enim Deus exigit a nobis: quæ etiam valere puto ad retundenda Phereponi dicteria pag. 548. Animadv. ad Serm. 244. Augustini, ubi sanctum virum non sine legentium stupore quodammodo ridet, quod auxilium divinum imploraverit, quum ad populum verba faceret. Nomine itaque divinæ *suggestionis* & *revelationis* sibi factæ quoties utitur Augustinus, aut populum erudiens, aut Libros conscribens, id tantum sibi vult, se divino boni cujuscumque auctori tribuere, atque acceptum referre, quidquid boni ac veri calamo aut ore prolaturus est. Neque illi animus jactitandæ revelationis cujuspiam, cui fidem non habere certissimam piaculum sit; multoque minus quidquam profert tamquam novum dogma sibi a Deo revelatione peculiari detectum. Immo his ipsis verbis (quæ de Prologo ad Libros de Doctr. Christ. Pherepoпus sumsit) satis prodit Augustinus, se nihil tradere supra hominis privati jus, dum humilis æque ac modestus dubitat, num *Deus scribenti sibi* ea tunc sit suggesturus, an denegaturus, quæ volentibus & valentibus discere, utilia deprehendantur.

Eâdem pag. 524. Animadv. configit Phereponus hæc alia Augustini verba: *Homo itaque fide*, *spe*, *& caritate subnixus*, *eaque inconcusse reti-*

retinens non indiget Scripturis, nisi ad alios instruendos. Itaque multi per hæc tria etiam in solicitudine sine Codicibus vivunt: Ita Augustinus Lib. 1. cap. 39. de Doctrina Christiana, ad quæ Phereponus: *Nemo*, inquit, *tam est peritus Scripturæ, quin indigeat Codicibus, quos consulat & legat subinde. Quod si quis Literas nesciat, ibi potius debet vivere, ubi leguntur, quam in solitudine: si quis sciat, protervia est, & negligentia non ignoscenda, si Codicibus sibi non comparet.* Tum Augustini sententiam egregio decreto percellit, inquiens: *Hæc merum enthusiasmum redolent*. Phereponum laudo, quod Scripturæ sanctæ necessitatem atque utilitatem Christiano Populo commendet. Ne apud nos quidem ullus est, qui divinas Literas veluti summum Dei munus non extollat; nemo est, qui earum lectionem atque meditationem non suadeat; & impietate non careret, quicumque ab eo studio Christianum Gregem averteret, easque superfluas Reipublicæ Catholicæ arbitraretur. Quantum quoque in iis laudandis, & suspiciendis sedulus fuit Augustinus, tantum quoque alienus fuit a minuenda earum utilitate: Id ostendere facile quidem, sed etiam supervacaneum foret in tanta rei evidentia. Hæc tamen generalis regula suas patitur exceptiones; nam ad consequendam vitam æternam, & ad recte vivendum atque credendum, hominibus singulis necessaria non est divina Scriptura; interdum etiam non utilis, immo perniciosa esse potest, non ex se ipsa, sed ex ignorantia, aut perversis hominum affectibus. Certe fuere tempora, quibus Codices sacri novæ Legis non erant, & aliquid nondum fuerat Literis divinitus commendatum. Ita nempe se habuere priores anni Christianæ Reipublicæ. Præterea diu caruere sacris Literis Provinciæ quædam Christum amplexæ, quum in earum Linguam conversa nondum fuissent Prophetarum & Apostolorum monumenta. Audiendus est in hanc rem sanctus Irenæus Lib. 3. cap. 4. *Quid autem*, inquit ille, *si neque Apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat sequi ordinem Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum eorum, qui in Christum credunt, sine charactere, vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis, & veterem Traditionem diligenter custodientes*. Infra vero addit: *Hanc fidem qui sine Literis crediderunt, quantum ad sermonem nostrum barbari sunt; quantum autem ad sententiam, & consuetudinem, & conversationem propter Fidem, per quam sapientissimi sunt, placent Deo, conversantes in omni justitia, & castitate & sapientia.*

Nolo heic innuere, quibus hominibus, & quomodo & quando necessaria non sit divina Scriptura, immo etiam esse possit, quibusdam conditionibus positis, perniciosa. Insistere tantummodo placet verbis sancti Irenæi. Etiam sine sacris Literis placere Deo possunt homines, dum *in omni justitia, & castitate, & sapientia* versentur.

Nam

Nam cur cœleste hoc eruditionis patrimonium Ecclesiæ suæ dedit Deus, nisi ut nos Veritatem revelatam edoceret, eamque mutationis ac depravationis periculo eriperet, simulque nos ad amorem sui & proximi, & justitiæ incitaret? Atqui certissimum est, vel sine lectione divinarum Scripturarum posse homines consequi id, quod per easdem tribuere Deus solet, nempe abundare Fide, Spe & Caritate, operibusque pietatis atque justitiæ fideliter vacare: id quotidie faciunt tot illiterati ac rudes. Bona institutio, pia meditatio, Pastorum vox, prædicatio atque Traditio non raro satis sunt homini divinâ gratiâ adjuto, ad placendum plus Deo, quam placeant Eruditi nonnulli in sacrarum Literarum studium perpetuo intenti. Ergo in his casibus non indigent homines Codicibus sacris, quos legant, multoque minus si legere nesciant. Jam aliunde habent, quod ex eorum Librorum lectione expectare alii possunt. Ergo iis tunc necessaria non est lectio sacrorum Librorum. Quod si quis dicat: erit saltem utilis, immo necessaria quodammodo; nam Fides, & Spes & Caritas sine meditatione cœlestium Codicum servari vix queunt: respondebimus, numquam negasse Augustinum, quin semper utilis esse possit lectio divinorum librorum, sed tantum ejus necessitatem negasse in hominibus jam Fide, Spe & Caritate abundantibus. Deinde Augustinum loqui de iis, qui has virtutes *inconcusse retineant*, ac servent; nam eo saltem tempore necessitas nulla est legendæ, aut audiendæ divinæ Scripturæ. Tamdem quum certum sit, uti diximus, aliter quam per lectionem Codicum sacrorum, Fidem, Spem & Caritatem obtineri posse, certum pariter esse debet, sine eadem lectione servari ac retineri posse easdem virtutes.

Quibus ex rebus intelligas, perperam, ac intolerandâ censurâ *Enthusiasmum* somniari in Augustini sententia, quasi auctor sit sanctus Doctor, nihil generaliter referre, habeatne Christianus Homo, an non habeat, legatne an non legat Scripturam sacram. Æquivocatione rursus non carent Phereponi verba, dum ait: *Nemo tam est peritus Scripturæ, quin indigeat Codicibus, quos consulat & legat subinde.* Explicare debuit Censor, quem in finem quisque indigeat Codicibus sacris: si ad alios erudiendos; utique vera est Phereponi sententia: sed ipse ab Augustino prius didicit, ita scribente, ut vidimus: *Non indiget Scripturis, nisi ad alios instruendos.* Si ad eruditionem sui, ut recte credat, ac recte operetur; jam ostendimus id immerito a Censore affirmari, quum & Augustini tempore multi homines piissimi, fide, spe & caritate subnixi, *etiam in solitudine sine Codicibus viverent*, & nostris etiam temporibus multi vivant fide, pietate, bonisque operibus conspicui, & tamen Literarum prorsus ignari. In reliquis item Phereponi verbis eadem æquivocatio latet. *Qui nescit Literas, ibi potius debet vivere, ubi leguntur sacri Codices, quam in solitudine:* id verum

est,

est, nisi jam inscriptam in corde suo habeat, & solicite servet legem, & doctrinam eorumdem Codicum; at eadem necessitas minime urget, ubi jam teneat, credat, & re perficiat, quod sacri Codices tradunt, præcipiunt & suadent. Similiter *protervia & negligentiæ* intolerandæ damnandus continuo non est, qui Literarum gnarus *Codices sacros sibi minime compararet*: fieri enim potest, ut hic jam ipsos legerit, & ex ipsis, aut aliunde didicerit, aut discere pergat, & foveat, & exerceat legem Dei in omni pietate atque justitia. Tabulæ autem lapideæ, & Codices scripti eo dumtaxat tendunt, ut in cordibus hominum legem Veritatis & Caritatis inscribant: quod quum factum est, & ea lex *inconcusse retinetur*, tum necessitas tollitur comparandi sibi Codices materiales, sine quibus nemo dubitare potest, quin multi ad veram pietatem, & salutem æternam pervenerint, atque perveniant. Itaque necessaria quibusdam non est, quamquam generaliter loquendo numquam desinat esse utilis ex natura sua divinorum Librorum lectio.

Cap. 8. Lib. 2. de Doctr. Christ. scripserat Augustinus: *Illi duo Libri, unus qui Sapientia, & alius, qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur: nam Jesus Sirach eos scripsisse constantissime perhibetur*. Tum Retract. Lib. 2. Cap. 4. sententiam hanc suam de Auctore Libri Sapientiæ corrigit, aitque se didicisse postea, non esse illum Sirachidi tribuendum. Ad hæc Phereponus pag. 524. Animadv. *Mirum esse*, ait, *Episcopum tanti nominis rem tantillam ignorasse aliquandiu, quam a Catbecumenis disci oportuisset. Numquam studiose cum legerat Librum, quum hæc scriberet: nam Auctor Libri se non ait Jesum esse filium Sirach; sed Regem Israelis Cap. IX. 7. 8. Quod quum ita sit, non capio, quei inter Propheticos Libros censeri posset Opusculum, cujus Auctor præ se fert se Regem fuisse, quum minime fuerit*. Auctorem Libri *Sapientiæ* nemo certissime novit huc usque; & variæ de ipso opiniones fuere apud Veteres, quamquam plerique in Salomonem conjecturâ ferrentur, & quidem gravissimâ. Quare mirum esse non debet, quod Jesum Sirachidem Augustinus quondam censuerit Libri Auctorem, aliorum famam sequutus. Neque piaculum fuit id aliquandiu ignorasse, cum ne nunc quidem ad Fidem spectet nosse, quis Auctor ille fuerit, & profecto incertus sit Auctor. Deinde verum quidem est, ejus Auctorem se dicere Regem, & conditorem etiam Templi, quæ certe non conveniunt Jesu filio Sirach. Attamen mirum potius esse debet, quod Phereponus non ceperit, quei simul credere Augustinus potuerit Jesum Libri Auctorem, & Librum ipsum inter Propheticos connumerandum. Hoc intellectu assequi non difficile fuisset homini erudito, si aliud quam causas accusandi Augustini apud Augustinum quæsisset.

Quicumque Salomoni abjudicant Canonicum hunc Librum, certe norunt, quid Cap. IX. 7. 8. legatur, & tamen alium a Salo-

Digitized by Google

mone faciunt illius Auctorem, compertum videlicet habentes, nihil idcirco vacillare auctoritatem Propheticam Libri illius. Auctor enim, quicumque is fuit, creditus est sapientissimi Salomonis sensa, atque sententias collegisse in unum ex aliis Libris, quos elucubratos a Salomone scimus, atque deperditos, & ex iis Librum consarcinasse sub titulo *Sapientiæ Salomonis*. Librum quoque *Ecclesiastici* ex Ethicis Scriptionibus Salomonis per Sirachidem fuisse excerptum, verisimile videtur Eruditis; idemque de *Proverbiorum* parte conjiciunt alii. Deinde Auctor Librum concinnare potuit sub nomine Salomonis, ejusque personam induere, ipsumque loquentem & docentem facere; quod familiare fuit antiquis Scriptoribus. Nempe Salomon omnium mortalium sapientissimus est habitus apud Hebræos. Id innuisse videtur Eusebius Cæsarensis Libr. 11. Cap. 7. Præpar. Evang. ubi postquam Salomonis sapientiam laudavit, hæc subdit: Ἐντεῦθεν ὁρμώμενος καὶ ὁ τὴν πανάρετον σοφίαν εἰς αὐτοῦ πρόσωπον ἀναθεὶς, φησι. Quæ ita vertere possumus Latine: *Hâc ratione commotus & ille, qui omnium virtutum parentem Sapientiam sub ejus nomine exposuit, inquit*, &c. Tum alia citat Eusebius ex Cap. VII. 5. Libri Sapientiæ. Idem sensisse videntur Origenes in Johannem Tomo 20. & Sanctus Thomas, aliique tum veterum Patrum, tum recentiorum Eruditorum, quibus incertus ille Auctor creditur sub Salomonis persona loquutus. Quamobrem nulla esse Pherepono causa potuit mirandi, cur Augustinus Librum *Sapientiæ* Canonicum duceret, simulque ejus Auctorem olim suspicaretur filium Sirach. Non hæc pugnant invicem. Et ipse Augustinus in ea semper sententia fuit, Librum Salomoni non esse tribuendum, sed a quopiam fuisse conscriptum, qui Salomonem fuerit imitatus, quare & *de quadam similitudine Salomonis esse dicebatur* a multis.

Mirari semel cœpit Phereponus, tam facile nescit desinere. Itaque pag. 524. mirari pergit, quei Lib. 2. Cap. 11. de Doctr. Christi Augustinus commendet Hebraicæ Linguæ studium ad Scripturarum divinarum cognitionem, quum in Hieronymo improbarit consilium vertendi Hebraica Latine, & Septuagintaviralem veteris Instrumenti Interpretationem, divino Spiritu afflante factam crediderit. Magis etiam miratur, cur Augustinus commendato Hebraicæ Linguæ studio, idem ipse neglexerit; immo cur nullus alius iis temporibus eidem Linguæ operam inter Christianos dederit. Sed ne heic quidem ulla suberat justa mirandi causa. Magni versionem τῶν LXX. faciebat Augustinus, ne dicam pluris etiam quam oportebat. Porro & minime necessariam, & periculi plenam operam arbitrabatur, novam Scripturæ Interpretationem ex Hebræis Codicibus deducere, & in Ecclesiam inferre, & veterem antiquare ab Apostolis & a Patribus usu receptam. Erant & aliæ rationes Augustino, quas certe nunc infirmas & inanes ipse etiam intelligeret, si in vivis esset, sed tunc for-

tes

Digitized by Google

tes & gravissimas adeo arbitrabatur, ut intercesserit consilio suo, ne Sanctus Hieronymus in proposito pergeret. Verum aliud est novam Scripturæ sanctæ Versionem inutilem ac periculosam suspicari; aliud Hebraicæ Linguæ studium cognitionemque improbare. Illud fecit Augustinus, hoc nusquam; immo & propter eruditionem ejusmodi summo in honore habuit Hieronymum, ejusque Versionem tamdem deprehensam utilem, suâ laude non fraudavit. Auctor item fuit aliis, uti ex ejus Libris constat, ut eidem Linguæ addiscendæ operam darent; quum apprime utilem cognosceret ad sacrarum Literarum perfectam intelligentiam, atque tutelam. Non edidicit ipse, quia sero ejus utilitatem intellexit; non ediscebant alii, quia ingens Magistrorum inopia erat, & a solis Judæis expectandum erat ejusmodi beneficium, quos tamen aut livor a Christianis alienabat, aut Christiani ipsi fugiebant, quum scandalum pusillis foret arctum cum iisdem habere commercium. Sed hæc Phereponi oculos facile fugiunt, & is potius amat suspicari interpolationes in Augustini Libris; immo *ad Academicum Ingenium Augustini, sibi non satis constans, referre* hasce contrarias, ut ille sibi fingit, ejusdem sententias.

Quod habet idem Phereponus pag. 558. Animadv. ad Cap. 7. Libri de Fide & Oper. nos diu non morabitur. Ex Augustini sententia, *Quidquid homo veluti recte fecerit, nisi ad pietatem; quæ ad Deum est. referatur, rectum dici non oportet.* Censet Phereponus monstrum esse *ex contendendi, & paradoxa defendendi libidine natum*, arbitrari vel ipsas Infidelium Virtutes esse peccata. Sed meminisse debuit Censor iste præter Cardinalem Norisium V. C. quem & ipse laudat, complures Catholicos luculentissime ostendisse, quæ heic fuerit mens Augustini, alia sane quam Calvinus & Jansenius putarunt. Opera ergo bona in ipsis Infidelibus agnovit sanctus Doctor; agnovisse etiam videtur affectus medios inter Cupiditatem & Caritatem; sed ipsa illorum opera, naturaliter bona, recte docuit tribuenda esse Deo, qui & in a se aversis bonas voluntates operatur. Tu consule celeberrimos Theologos in hoc argumentum, quod etiam proxime præteritis annis pie versavit Lescius Crondermus Lib. 2. Cap. 9. in Libro, cui titulus, *Elucidatio Augustiniana de divina Gratia Doctrinæ*.

Quid est aliud quod malum dicitur, nisi privatio boni? Verba sunt Augustini Cap. XI. Enchiridii. Hanc sententiam quamplurimis aliis in locis ab Augustino propositam Phereponus pag 559. & 584. Animad. ineptam judicat, multis deridet, & triumphatoris in morem proculcat atque proscribit. Sed ne heic quidem placet detinere Lectorem eruditum, quando nemo nescit, quam anxie subtiliterque a Scholasticis Theologis, immo & ab ipsis Philosophis, agitata fuerit, & agitetur adhuc hujusmodi quæstio. Græci Latinique Patres fere omnes cum Augustino consentiunt. Nobilissimi autem ac innumeri Theo-

Digitized by Google

logi, ipsique etiam Philosophi sentiunt, & ostendunt, *formale malitiæ actus moralis, seu peccati, essentialiter in privatione debitæ rectitudinis consistere.* Est itidem materiale, & positivum in peccato, quod etiam agnoscunt ipsi Theologi. Porro videat Phereponus, quibus nominibus sit dignus, dum tanto contemtu, & quibusdam ratiunculis, aggreditur, & nullo negotio conterere se posse putat, quæcumque validissima argumenta congesserunt tot egregii Theologi atque Philosophi, in primis vero Cartesiani, ut Malum & Peccatum statuant in aliqua privatione, sive negatione Ordinis ac Bonitatis. Contrarium tuentur nonnulli, at certe non sine modestia, quam tamen frustra in Pherepono quæras, controversiæ difficultatem, aut dissimulante, aut fortassis etiam minime intelligente.

Lib. I. Cap. I. de Civ. Dei hæc scribit Augustinus: *An non etiam illi Romani Christi nomini infesti sunt, quibus propter Christum Barbari pepercerunt? Testantur hoc Martyrum loca, & Basilicæ Apostolorum, quæ in illa vastatione Urbis ad se confugientes suos alienosque receperunt.* Quin ita res habuerit, nemo dubitare potest; & tamen in his Augustini certissimis verbis habet Phereponus noster, quod carpat pag. 576. Animadv. *Non erat*, inquit, *dissimulandum hosce Barbaros fuisse Christianos, quamvis Arii Sectam sequerentur. Sed laudandi fuissent Heretici, & rei admirabilitas minuenda: quod simplicior quidem Scriptor facere potuisset, sed non callidus Rhetor.* Do libens, Gothos fuisse Christianos, quamquam id de Alarico quidem eorum duce constet, non autem de universa Gothorum Natione; nam & Rhadagaisus alter eorum dux, Paganorum superstitioni addictus fuerat. Do, inquam, id libens; habemus enim non unum hujus rei testem; at cur hujus mentionem facere Augustinus debuit? Num ignorabant Ethnici Romani, Gothos Christianam Religionem fuisse professos? minime vero. Id vulgatissimum erat, prodideratque longe antea cognitus Romanis Alaricus, qui & ipsam Urbem non semel obsederat, & pacis fœdera cum Romanis inierat, iis etiam coactis, Imperatorem creare Attalum Arianæ Sectæ hominem, Gentilibus propterea atque Arianis ipse carus. Igitur nihil erat, cur notissimam rem dissimulare vellet Augustinus. *Sed*, inquit Phereponus, *laudandi erant Heretici, & rei admirabilitas minuenda.* Res erat Augustino cum Romanis, captæ direptæque Urbis calamitatem tribuentibus Religioni Christianæ; non erat cum Gothis. Pepercerant Barbari Christianis æque ac Ethnicis, qui ad Basilicas Apostolorum & Martyrum confugerant. Ergo Christi causâ effugerunt pœnas præsentis exitii Gentiles Romani, non evitaturi, nisi nomen & Religio Christi Barbarorum feritatem adeo evidenter mitigasset, atque cohibuisset. Heic igitur insistit Augustinus, & ingrati animi Romanos Ethnicos arguit, qui fateri nollent se mitissime habitos non alia de causa, quam quod sacra loca propter Christum

Bar-

Barbari revererentur. Quamquam vero Gothi Christiani essent, non desiit tamen admiranda esse illorum mansuetudo erga Romanos. Moribus quippe barbari, immanitate feri, victoriæ ardore furentes, spem nullam reliquerant tantæ erga victos clementiæ, quum ne ipsi quidem Romani, nedum efferatæ gentes, victis parcere solerent ad Templa inanium Deorum confugientibus.

Quod tamen animadvertas velim, Augustinus ipse hanc Barbarorum insuetam humanitatem, *misericordiam & humilitatem*, multis commemorat: quod quum facit, certe ipsos Hæreticos de laudando facinore laudat. Deinde Lib. V. Cap. 23. ejusdem Operis de Civitate Dei refert insignem Christianorum victoriam de Rhadagaiso Gothorum Rege reportatam quinque ante captam ab Alarico Urbem annis. Auctor & ipse est, fuisse Rhadagaisum falsis Diis addictum, quibus etiam immolare quotidie ferebatur. Quamobrem, inquit Augustinus: *Si ille tam impius, cum tantis & tam impiis copiis Romam fuisset ingressus, cui pepercisset? quibus honorem locis Martyrum detulisset? in qua persona Deum timeret? cujus non sanguinem effusum, cujus pudicitiam vellet intactam?* Tum Romanos arguit, quod Deo non agant gratias, *qui quum statuisset irruptione barbarica graviore dignos mores hominum castigare*; victum tamen voluit Rhadagaisum Dæmonum cultorem, ne ipsis Dæmonibus gloria, Romanis vero acerbissima clades contingeret. *Deinde quum ab his Barbaris* (hoc est ab Alarico ejusque copiis) *Roma caperetur, qui contra omnem consuetudinem bellorum ante gestorum ad loca sancta confugientes, Christianæ Religionis reverentiâ tuerentur, ipsisque Dæmonibus, atque impiorum Sacrificiorum ritibus, de quibus ille præsumserat, sic* ADVERSARENTUR PRO NOMINE CHRISTIANO, *ut longe atrocius bellum cum iis, quam cum hominibus gerere viderentur, &c.* Quæ verba tam aperta mihi videntur, ut non dubitem, quin Phereponus ipse intelligere demum possit, dissimulatam ab Augustino Religionem Gothorum, quamquam alioqui notissimam, & commendatum eorum facinus ab ipso fuisse: cujus tamen rei laudem ad Christum Deum tamquam ad præcipuum auctorem referendam esse prudenter monet. Sed ego fortasse ineptus, quod omnia vestigia consectari velim Censoris nostri, qui heic tam facile Augustinum nobis exhibet veluti Rhetorem callidum. Væ Libris atque Scriptoribus, si hujusmodi nebulas excitare licet adversus illos; nam quis in uno stans pede magnus statim Criticus evadere, quum lubet, non possit?

Ejusdem ponderis est alia Phereponi adnotatio in ea Augustini verba Lib. VII. Cap. 14. de Civ. Dei: *Si ergo Mercurius ipse sermo est, etiam ipsis* (Ethnicis) *confitentibus Deus non est*. Quæ sic Phereponus illustrat, dicens: *Miror non timuisse Augustinum, ne sibi objiceretur, quod passim habet de Verbo; nam similis objectio potuit fieri, responsioque Augustini*

gustini pariter eludi. Facile profecto miratur Phereponus, ejusque admirationem atque adnotationem quibusdam Gregalibus suis heic placituram mihi persuadeo. Verum quisquis rem serio perpendat, e vestigio intelliget, hominem hunc nihil pensi habuisse interdum quid scriberet, dum contra Augustinum scriberet. Et sane ille ridendus, qui miratur non timuisse Augustinum, ne heic in se ipsum sua tela converterentur. Ex Augustini sententia *Mercurius* dicebatur esse hominum *Sermo*. En ejus verba. *Quod si Sermo ipse dicitur esse Mercurius, sicut ea, quæ de illo interpretantur, ostendunt: Nam ideo Mercurius, quasi medius currens dicitur appellatus, quod Sermo currat inter homines medius*, &c. *Ideo & mercibus præesse, quia inter vendentes & ementes Sermo fit medius*, &c. Quis autem sanus, & non ludens, hominum *Sermonem* nonnumquam stultum, deceptorium, & falsa narrantem, semper vero creaturæ filium, & subsistentiâ carentem, velit appellare, & credere Deum? At Catholici, quando Dei Filium appellant *Verbum*, cui etiam nonnulli *Sermonis* vocabulum accommodarunt, Verbum intelligunt divinum, Verbum Dei prolem, Verbum non exterius sonans & fugiens, sed interius manens, & ex divina essentia, & ab æterno productum, & cum ipso Patre, atque in ipso Patre subsistens; Verbum denique (ut loquar cum Auctore Libri de quinque Hæresib. quem olim Augustino tribuebant) quod *melius Græce dicitur* λόγος; *logos quippe verbum significat, atque rationem*, ac propterea Dei Patris æterna ratio atque sapientia. Quare nihil erat, cur sibi, & sententiæ Catholicorum timeret Augustinus, dum ideo argumentatur, *Mercurium* non esse Deum, quod ipse dicatur esse *hominum Sermo*; nimia quippe intercedit differentia inter hominum Sermonem, & Verbum Dei æternum, immutabile, increatum, quod idem est ac Ratio divina. Immò videas plerosque Patrum, cum Græcorum, tum Latinorum, & Augustinum præcipue in Libris de Trin. & in Johannis Evang. & alibi, fuisse usos exemplo Verbi humani atque creati, ad explicandam aliqua ex parte rationem divini & increati Verbi. Sed simul explicarunt quam immane duo ista verba invicem distarent, probe nimirum intelligentes, solos Sophistas ea comparatione abuti posse contra divinam naturam Verbi cœlestis. Consule Petavium Tom. 2. Lib. 6. Cap. 2. Dogm. Theologic.

Plura alia supersunt in censoriis Phereponi Animadversionibus, quibus sua deberetur censura. Sed si persequi singula velimus, vix erit scribendi modus. Paucis ergo Orationi nostræ finem faciamus. Quod Augustinum, ubi opus erat, aut justa causa occurrebat, Phereponus sibi corrigendum susceperit, moleste non ferimus; immo aliqua etiam ratione laudandum consentimus. Quod male toties correxerit, quod tam impotenti odio in ipsum exarserit, quod nullum denique non moverit lapidem, quo incomparabilis viri famam pro viribus

ribus prosterneret, hoc dolemus, hoc in perniciem non modo sanctæ Religionis, sed & bonarum Artium, atque Literarum tendere clamamus. Certe immodica veneratio nos in transversum agat, aut livor nos urat, si contendere velimus, numquam Augustinum errasse, numquam meliora tradere potuisse, numquam scribere accuratius debuisse; Phereponum vero iniquis semper censuris adversus ipsum fuisse prœliatum. Magnorum virorum in Literis lapsus ac vitia non dissimulari, tum Veritati apprime gratum est, tum Religionis ac Reipublicæ interest, ne sub magnis nominibus major errori fastus, nocendique licentia obveniat. Verum & immensæ Augustini virtutes sincerius erant exprimendæ, ejusque nævi tam fuscis coloribus, tantâque bile exaggerandi & amplificandi non erant, ut sanctissimum æque & doctissimum Episcopum, si licuisset, nativo suo splendore Phereponus omnino exspoliaret. Immo si quisquam dignus erat, qui placide haberetur, is Augustinus erat, quem summa pietas atque doctrina Ingeniis omnium seculorum, & Ecclesiæ veræ perpetuo commendavit. Phereponi tamen censuram inofficiosam, simul & ab æquitate alienam, quanto magis execremur, postquam, ni mea me fallit opinio, tot iniquas accusationes audivimus, & tantam segetem errorum deprehendimus in ipso Augustini Censore? Reliquum igitur est, ut homini illi meliorem ingenii & eruditionis non vulgaris usum a Deo precemur. Lectores vero moneamus, ut si minus periti sunt, ab ejus Librorum lectione abstineant; sin docti sunt, caute versentur cum Dictatore Critico. Interim vero stet ille tamquam exemplum quid possit in inquisitione Veritatis humana Ratio sibi relicta sine salutaribus frenis, de quibus, uti & de juribus Ingeniorum, hactenus Oratio nostra pro viribus egit.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

65501
Digitized by Google